KNIHOVNA SNĚMŮ ČESKÝCH
SVAZEK I.

JAN BEDŘICH NOVÁK

RUDOLF II. A JEHO PÁD

VYDAL
ARCHIV ZEMĚ ČESKÉ.

V PRAZE 1935.

NÁKLADEM ČESKÉHO ZEMSKÉHO VÝBORU
TISKEM Dr. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE

KNIHOVNA
SNĚMŮ ČESKÝCH

VYDÁVÁ
ARCHIV ZEMĚ ČESKÉ.

SVAZEK I.

JAN BEDŘICH NOVÁK

RUDOLF II. A JEHO PÁD.

V PRAZE 1935.
NÁKLADEM ČESKÉHO ZEMSKÉHO VÝBORU.

RVDOLF II. A IEHO PÁD

JAN BEDŘICH NOVÁK

RUDOLF II. A JEHO PÁD.

V PRAZE 1935.

NÁKLADEM ČESKÉHO ZEMSKÉHO VÝBORU.

PŘEDMLUVA.

Nejstarší a hlavní publikace českého zemského archivu „Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu“ nepokračuje od určitého času takovým tempem, jak tomu bylo v posledních letech minulého století a jak by bylo také přáním vědecké veřejnosti československé a v neposlední řadě i archivu zemského. Nejsou to však jen příčiny vnější, jako doba světové války, všestranné a pronikavé rozšíření činnosti i úkolů archivu zemského, nedostatek úředníků a tíseň finanční, nýbrž spolupůsobí tu i příčiny vnitřní. Toto zvolnění vydavatelského tempa lze totiž pozorovati od reorganisace Sněmů českých r. 1906, kdy tato důležitá publikace historických pramenů nejen byla podrobena moderním zásadám techniky ediční a svěřena vědecké odpovědnosti jednotlivých vydavatelů, nýbrž postavena byla též na širší základnu heuristickou. Nutnost této reformy byla tím naléhavější, že Sněmy přicházely do prvních let XVII. století, do osudové doby českých dějin, kdy residence císaře římskoněmeckého byla v Praze a tím toto město stalo se sídlem nejrůznějších cizích zástupců i předmětem světové pozornosti, kdy na půdě české odehrávaly se boje náboženské a připravoval se veliký zápas moci stavovské s autoritou panovníkovou.

Noví vydavatelé Sněmů Dr. Kamil Krofta a Dr. Jan Bedřich Novák přicházeli k novému úkolu nejen s pečlivou průpravou odbornou, ale i se skutečným zájmem, který soustavným výzkumem i ediční prací, tak široce založenými, jen rostl a se prohluboval. Prostudovavše tisíce současných dokumentů, vydavatelé Sněmů stali

se nejlepšími znalci té doby a bylo by skutečnou škodou, kdyby ovoce svých přípravných studií i výtěžky své vlastní edice neuložili v práce, kde by mohli zpracovati jednotlivé dobové i zájmové úseky z aktů publikovaných nebo více zaujmouti své vlastní stanovisko k událostem i osobám, než je možno v poznámkách a v úvodě edice.

Maje toto vše na mysli, navrhl ředitel zemského archivu Dr. Jan Bedřich Novák již r. 1924 zemskému výboru, aby k tomuto účelu byla založena nová publikační sbírka archivu, nazvaná Knihovna Sněmů českých. Český zemský výbor, který vždy projevoval opravdové porozumění pro české badání historické, přijal návrh ředitele Nováka a usnesl se ve své schůzi dne 9. ledna 1924, aby byla nákladem zemským vydávána také „Knihovna Sněmů českých“ o svazcích alespoň desetiarchových, které by obsahovaly zpracování historické, vztahující se k dějinám sněmů českých a k dějinám poměrů stavovských vůbec v době, jíž je edice Sněmů věnována.

Iniciátor nové sbírky ředitel Dr. Novák jest také autorem prvního svazku této Knihovny, za nějž přijat byl zemským výborem dne 29. dubna 1931 Novákův připravovaný spis o pádu Rudolfa II. Ředitel Novák, který při rozvrhu příští práce o Sněmech českých r. 1906 převzal důležité období let 1611 až 1620 a který v r. 1916 a 1929 vydal silné svazky XV. dílu Sněmů českých, přinášející na sta důležitých dokumentů pro dramatické události v Praze okolo vpádu Pasovského a o generálním sněmu r. 1611, studuje tyto prameny i příslušnou literaturu a připravuje jejich edici, stále více zaujat byl osudem nešťastného císaře. Rozhodl se proto vypsati jeho takřka románový konec ve zvláštním spise. Žel, jeho práce o tomto díle byla ztěžována již těžkou chorobou a dála se v posledním období již ve stínu smrti, a horlivému pracovníku přese všechen optimismus a přes obdivuhodnou pracovní energii se nepodařilo dovésti dílo do konce. Vylíčil sice průběh události a jejich dramatický spád až do úplného vítězství Matyášova dovršeného korunovací na krále českého; chtěl však ještě ve dvou závěrečných kapitolách alespoň stručně

přehlédnouti další etapy vyjednávání mezi oběma bratry a konečný osud života Rudolfova po jeho pádu; chtěl však také v poslední kapitole charakterisovati hlavní představitele dramatu, jak se mu projevili studiem současných písemností, a zaujmouti k nim své stanovisko. Kdo měl štěstí slyšeti zanícené hovory Novákovy o tomto předmětu a mohl sledovati, jak osobité a svérázné bylo tu hledisko Novákovo, jak s rostoucí sympatií k opouštěnému panovníku — byť i kritickou — se stupňoval lidský odpor k nepřátelům a škůdcům Rudolfovým, ať to byli jeho příbuzní arciknížata Matyáš a Leopold nebo předák odbojných stavů Václav Vchynský, ten zvláště musí litovati, že nebylo Novákovi dopřáno uzavříti toto dílo svým osobním vyznáním, padl; zároveň s nešťastným císařem...

Odevzdávaje v druhé výročí předčasného skonu autorova veřejnosti poslední dílo svého zvěčnělého předchůdce, pokládám za popovinnost poděkovati těm, kdož přispěli k jeho vydání. Je to v první řadě zemský výbor český a jeho kulturní referent přísedící p. ředitel Em. Hlavatý, jsou to úřední referenti při zemském úřadě p. vrch. rada Dr. Karel Krčma a p. Dr. Cyril Purkyně, kteří projevovali vždy porozumění pro archiv země České i jeho ediční podniky; p. docent Dr. Jiří Haller účastnil se po celé dílo korektur po stránce jazykové. Rejstřík pořídil zemský archivní koncipista p. Dr. Miloslav Volf. Slovutný Mistr profesor Dr. Max Švabinský z osobního přátelství k zesnulému autoru obohatil tento spis Novákův svým uměleckým dílem, věnovav jakožto přílohu k části nákladu originální grafický list, představující ředitele Nováka při práci o Rudolfovi. Vzdávám mu i na tomto místě povinný a srdečný dík.

V Praze dne 29. října 1935.

Dr. Bedřich Jenšovský.

RUDOLF II.
Obraz Adriana de Vries, rytina J. Sadelera.
Z díla K. Chytil, Umění v Praze za Rudolfa II.

I.

TRADICE A PROSTŘEDÍ RUDOLFOVA MLÁDÍ.

Universální říše, ovládaná mocí císařskou a podporovaná universální církví, je politické dědictví, které habsburská dynastie převzala ze středověku. Když Karel V. stál na rozcestí mezi touto tradicí a mezi možností využíti sil německé reformace a postaviti se v čelo mohutnému hnutí, nezakolísal se v přesvědčení, že odkaz středověku je rodu jeho prospěšnější.

Karel V. by se byl těžko vzdával jediného tmelu, který spojoval rozmanité národy jeho různotvárné říše a jímž bylo náboženství katolické. Také mu neušlo, že vzpoura proti autoritě církevní je vzpourou proti autoritě vůbec a že by se jeho říši mohla státi osudnou. Vždyť sám tvůrce německého protestantismu pozoroval s obavou sociálněrevoluční tendence výstředních stoupenců svého učení a postavil se s veškerou energií proti nim. Kalvínství pak svým radikalismem spojeným s tendencemi universálními bylo imperiu ještě nebezpečnější než lutherství. Jaký div, že se Karel V. s nedůvěrou obrátil proti novému hnutí a že také jeho syn Filip II. ve změně náboženství viděl revoluci politickou i hospodářskou.

S hlediska habsburských panovníků musila býti církev katolická hájena pro zachování státu a vládnoucí společnosti při zděděné moci. Také theorie absolutismu nebyla se svého stanoviska ochotna připustiti, aby poddaní byli jiného vyznání než panovník a aby jeho názory směli pokládati za bludné. Náboženství nebylo tehdy soukromou věcí jedno-

tlivce. „Croire est une affaire d'État" praví stručně a výstižně o názorech na víru v tehdejší době Henri Hauser.[1])

Ovšem pouze ideální spojenectví Habsburků s církví nebylo. Neměli býti naprosto jen oddanými syny církve katolické anebo dokonce jejími služebníky. Již Karel V. zřejmě ukázal, jak si představuje svůj poměr k Římu, a neváhal ani chopiti se zbraně proti papeži, když se jejich zájmy křížily. Neváhal ani ve věcech víry jednati jen se stanoviska císařského bez ohledu na papeže. Ne církev jeho, ale on měl ovládati církev. Stejných názorů byl i syn jeho Filip II., který se také nezalekl branného vystoupení proti kurii a který byl církvi svých zemí pánem ještě přísnějším. Ani papež se nesměl odvážiti zasáhnouti v církevní poměry španělské proti vůli královské.

Při tom arci nelze mysliti, že by Karlovi nebo jeho synovi bylo přišlo na mysl odpadnouti od církve pro nahodilé spory s kurií. Její morální i hmotnou podporu trůnu příliš dobře cenili, aby se byli dopustili takové chyby. Ne že by jim snad byly chyběly city náboženské; oba byli dobří, ba horliví katolíci, zvláště Filip II., který byl přesvědčen, že je Bohu povinen vypleniti kacířství v svých zemích. Ovšem Filip očekával za to od Boha podporu své vlády a šíření své moci.

Moc byla idolem, který byl postaven na oltář vedle víry. Poučná je historie Filipovy vlády, která ukázala v praksi, jakým způsobem jest postupovati vůči obyvatelstvu, aby mohlo býti bezpečně ovládáno. Všechny záblesky učení reformačního, podezíraného z tendencí revolučních, byly potlačeny s napětím všech sil. Pilní Moriskové, nábožensky i politicky nespolehliví, byli hubeni; všechna populace španělská stlačena na míru, která nemohla ohrožovati královskou moc. Staré svobody šlechty a měst zrušeny, takže pyšné kdysi cortes se staly pouhou dekorací trůnu.

Neobmezená moc ozdobena na trůně takovou svatozáří, že oslepovala všechny, kdo na ni chtěli patřiti. Majestát moci panovnické, vyšperkovaný nádherou, uměním a slavnostními

[1]) Henri Hauser, La modernité du XVIe siècle, Paris 1930, st. 79.

obřady, otočený tuhou etiketou dvorskou, zazářil právě ve Španělích šestnáctého století nebývalým leskem a stal se modlou Španělů a ideálem všech, kdo seděli na trůnech jiných zemí, kde ještě moc panovnická musila zápasiti o dosažení nejvyšších met. Španělsko Filipa II. ukázalo prakticky Evropě přesně vypracovaný systém absolutní moci monarchické. Ve Španělsku Filipa II. bylo vše tak promyšleno s hlediska moci královské a vše jí tak podrobeno, že i otázky rodinné a mravní byly řešeny jen s jejího stanoviska. Morálka neexistovala, jakmile se postavila proti moci, které bylo dovoleno všechno.

A do tohoto Španělska byl koncem roku 1563 poslán na vychování budoucí císař a následník českého trůnu Rudolf II. Dokonal nedávno jedenáctý rok života — narozen 18. července 1552 — a byl právě ve věku, kdy mladá vnímavá duše je nejvíce přístupna vlivům prostředí. S ním zároveň byl vypraven na dalekou cestu bratr jeho Arnošt. Péče o oba prince byla svěřena Adamovi z Dietrichštejna, který je doprovázel jakožto ředitel jejich výchovy.

O otci jeho Maxmiliánovi, který tehdy ještě nenastoupil na trůn, víme, že choval vždy sympatie k reformě, že podporoval nové učení a že španělský názor světový mu byl stejně vzdálen jako duch šířený mladým řádem Tovaryšstva Ježíšova. Na prvý pohled je rozhodnutí Maxmiliánovo o španělské výchově následníkově nevysvětlitelné, jen posuzováno podle morálky moci se dá pochopiti.

Celý záhadný zjev Maxmiliánův stává se pozorovateli přístupnější, uvědomí-li si, že i on své náboženské přesvědčení podřídil zájmům moci, jako v tehdejší době téměř každý její držitel na trůně.[1])

Maxmilián podlehl tradici domu habsburského, že spojení jeho s církví katolickou je větší podporou jeho mocenské politiky než snad spojení s protestanty, ač jim byl oddán

---

[1]) Myslím, že Viktor Bibl v díle Maxmilian II. der rätselhafte Kaiser, Avalun-Verlag Hellerau bei Dresden (1929), činí Maxmiliana ještě záhadnějším než skutečně byl.

k velkému zármutku svého otce císaře Ferdinanda. To, že poslal Rudolfa do náručí mocného španělského strýčka, usnadnila naděje na možnost budoucího ohromného rozšíření moci rakouské větve Habsburků. Filip II. sám dal informovat císařského vyslance, že by bylo dobře při zvláštním stavu jeho syna Dona Carlosa, aby jeho synovci brzy přišli do Madridu. Duševní choroba Dona Carlosa vzbuzovala tou dobou již pochybnosti, bude-li moci jednou převzíti po otci vládu, a tu Filip, nemaje dosud jiných synů, dával na srozuměnou, že by se jeden z jeho synovců mohl státi jeho nástupcem.[1])

Za těchto vyhlídek nelze se diviti, že Maxmilián přestal váhati a poslal oba své nejstarší syny k španělskému dvoru. Učinil to tím spíše, protože tím vyplnil přání své manželky, která naléhala, aby oba princové byli vychováni na dvoře bratrově, kde by jejich duším nehrozila ‚nákaza' herese.[2])

Rudolf přišel z docela jiného prostředí. Ve Vídni, v zemích českých, rakouských i uherských bujely všechny směry reformačního hnutí, jemuž byla velkou většinou oddána i šlechta přicházející ke dvoru a s nímž marně zápasil přísně katolický císař Ferdinand. U dvora jeho syna Maxmiliána byla taková svoboda svědomí, že byla možná i dvorská kázání, která před velkým shromážděním posluchačstva propagovala učení Lutherovo. Dokonce i vyučování Maxmiliánových dětí podléhalo těmto vlivům. Knížata protestantská přicházející

---

[1]) Viz tamže st. 113 a 207. Srovn. Robert Holtzmann, Kaiser Maximilian II. bis zu seiner Thronbesteigung. Berlin 1903, st. 473.

[2]) O vlivu královny Marie viz více v Erwin Mayer-Löwenschwerdt, Der Aufenthalt der Erzherzoge Rudolf und Ernst in Spanien 1564—1571, Wien, 1927 (Akademie der Wiss., philos.-histor. Kl., Sitzungsberichte 206, 5 Abt.), str. 7—10. Srovn. tamže st. 38, kde mluví Mayer-Löwenschwerdt o odpovědi Albově Filipovi na otázku, co by měl činiti, aby Rudolf a Arnošt dále zůstali ve Španělích. Alba radil k témuž prostředku, pomocí jehož do Španěl přišli, totiž užíti vyhlídky na sukcesi ve Španělsku. Nebylo to tedy především přání královny Marie, které Mayer-Löwenschwerdt příliš zdůrazňuje, nýbrž tato naděje na rozšíření moci rakouských Habsburků, co zlákalo Maxmiliána, aby oba syny poslal k Filipovu dvoru.

ke dvoru byla přijímána se všemi poctami a Maxmilián byl s nimi v přátelských stycích.

S hlediska politického se poměry v zemích dědičných také naprosto různily od poměrů španělských. Stavové přes své nedávné porážky byli ještě v držení svých svobod a chystali se k boji za jejich zesílení na úkor moci královské, která jimi byla omezována a která si často musila těžko vykupovati prostředky nutné k udržení své existence. Zápas mezi mocí královskou a mocí stavovskou, který byl ve Španělsku už úplně dobojován ve prospěch monarchie, byl zde teprve v proudu. Zde ještě nebyl vypěstován onen kult majestátu moci jako u dvora španělského, protože zde moc královská měla ještě takové slabiny, že by jí byla španělská pompa ani dobře neslušela.

Když Rudolf přišel do Španěl, jistě tento rozdíl postřehl velmi brzy; všechno španělské musilo jeho chlapecké mysli imponovati, když je srovnával s poměry svého domova. Ohromná moc jeho strýce Filipa II., jeho vojsko i loďstvo a jeho dalekosáhlé podniky nemohly v něm neprobuditi obdiv, spojený s dávkou závisti. Je přirozené, že Rudolfova dětská duše neuměla ještě rozeznávati zdravé od otráveného a ssála do sebe všechno, čím bylo naplněno ovzduší Filipova dvora. Vyhlazovací nenávist ke kacířům, intriky a štvanice inkvisice, její procesy s lidmi podezřelými z kacířství, theatrální slavnosti náboženské za ohromné účasti lidu,[1]) bigotnost dvorské společnosti — to vše bylo jiné než na severu. Jednota náboženského smýšlení a cítění působí vždy silněji než mnohotvárnost a náboženské různice.

Náboženský zápal rozdmycháván byl i událostmi vnějšími. Právě v době pobytu Rudolfova ve Španělích vysoko vyšlehl po celém Středomoří oheň nadšení pro věc křesťanskou za hrdinské obrany ostrova Malty velmistrem Lavalettem proti mnohonásobné přesile turecké 1565.

---

[1]) Že se Rudolf účastnil náboženských slavností, procesí, autodafé a pod., ukazuje citovaný spis Mayera-Löwenschwerdta; srovn. tamže st. 31—32.

Také boj proti Nizozemí povstalému za své staré svobody a za svobodu svědomí zastihl Rudolfa u španělského dvora. Na případě nizozemském se mohl poučiti, jak se zachází s privilegiemi země, která si udržela své zvláštní postavení v habsburské monarchii, která měla svou autonomii a své stavovské svobody a jejíž obyvatelstvo přilnulo k reformě. Zájem o poměry v Nizozemí a poslání vévody z Alby prozrazují školní cvičení, jimiž oba princové byli nuceni tříbiti svůj latinský sloh a která se zachovala.[1])

Boj proti nevěřícím byl nejpopulárnější devisou španělskou, ať se šlo do boje proti moslimům severoafrickým, nebo proti Turkům, nebo proti Moriskům ve Španělích. Na boji s Morisky mohl Rudolf viděti, jak daleko jde nenávist proti domácímu obyvatelstvu nábožensky podezřelému a jak se ani neštítí sáhnouti na jeho řeč, zvyky a kroje, jen aby je zbavila všech upomínek na jeho jinověreckou minulost. Filip vzal oba synovce 1570 s sebou na cestu do zamořených území. Cordoba a Sevilla byly hlavními stanicemi této výpravy.[2])

Byli tu nedaleko jeviště posledního zápasu nešťastných Morisků, kteří se bránili se zoufalou statečností proti vojsku Filipovu vedenému jeho nevlastním bratrem Donem Juanem d'Austria.

Jak povstání nizozemské, tak povstání Morisků bylo předmětem slohových úkolů, které byly Rudolfovi a jeho bratrovi ukládány. Je neobyčejně poučné pozorovati, jak jeden z bratří béře na sebe úkol raditi králi Filipovi k mírnosti vůči povstalcům, druhý k přísnému potrestání. Obsahově nesmíme takové pouze stilistické elaboráty ani tak ceniti, jak činí jejich objevitel Mayer-Löwenschwerdt, ale stačí věděti, že se i při vyučování o těchto tématech mluvilo a psalo.[3])

---

[1]) Viz tamže st. 57.

[2]) Zprávy o ní čerpané z korespondence viz Mayer-Löwenschwerdt, l. c. st. 28—29.

[3]) Upozorňuji na dvě zajímavá témata z těchto cvičení. Jednou Rudolf ukazuje, jak náležité vyučování dopomohlo panovníkům, jako Alexandrovi, Caesarovi atd., k zvětšení jejich moci nebo k snadnějšímu

Což teprve v denních stycích s králem Filipem? Víme nyní podle výsledku práce téhož badatele, že oba princové musili denně tráviti půl hodiny ve společnosti královë, na cestách patrně déle, a tu si můžeme představiti, že jejich strýc, který je vzal k sobě na vychování, aby jim vštípil svoje zásady, nemluvil s nimi jen o honech a zábavách. Zde byla jejich praktická škola politická; o zásady katolické politiky šlo králi španělskému a o přípravu budoucích vladařů v zemích, v nichž mají jednou těžko zápasit o vítězství těchto zásad. Ačkoliv tu nemáme takových dokladů jako ze školy, můžeme to určitě předpokládati. Poslední slova králova k synovcům při loučení na to ukazují. Theoreticky slyšeli o politice, která také byla předmětem vyučovacím, ve škole, prakticky měli příležitost se vzdělati u samého krále.

Ráz absolutní vlády Filipovy, řízené jím osobně z jeho kabinetu, z něhož posílal písemné rozkazy a resoluce do všech končin své rozsáhlé říše, nemohl při těchto častých stycích ujíti jejich pozornosti. Filip byl velmi nedůvěřivý ke všem lidem i k svým ministrům a jistě si dobře zapamatoval radu svého otce, aby se kromě na sebe na nikoho nespoléhal, aby snad jeho rádové pomocí jeho přízně zemi neovládli. Filip stejně vášnivě usiloval o rozšíření své moci jako na ni žárlil a o ni se bál, proto nejraději vyřizoval všechny věci sám, i když musil od rána do večera v svém kabinetu pracovati. Při tom byl naplněn vědomím, že jeho rodu patří světovláda, která také církvi katolické zjedná vítězství na celém světě. Spojení těchto dvou myšlenek bylo u Filipa nerozlučné. Representanta katolicismu viděl v sobě právě tak jako representanta světovlády. Při šíření své moci i při jejím hájení proti skutečným nebo domnělým nepřátelům neznal Filip mezí a neštítil se ani přetvářky ani zločinů.

Naučil-li se Rudolf ve Španělích ctíti majestát neobmezené moci, mohl pozorovati i nevybíravé metody, jimiž se udržovala, i podezíravý strach z úkladů, který ji všude doprovázel.

---

vládnutí. Jindy oba arciknížecí bratří píší proti svémocnému verbování vojska stavy. To jsou úkoly velmi charakteristické.

Gindely myslí, že španělské dojmy připravily duševní chorobu, která později u Rudolfa vypukla a učinila ho nejnešťastnějším mužem v jeho stáří.[1]) Základ této choroby, jak níže uvidíme, byl stihomam, který skutečně mohl býti živen španělskými zkušenostmi.

To je mnohem pravděpodobnější než vývody, které z Rudolfova španělského pobytu činí pro jeho chorobu Mayer-Löwenschwerdt. Rudolfa prý vědomí budoucí odpovědnosti, spojené s poznáním, že má menší chápavost ve škole než jeho bratr Arnošt, mohlo vésti k pessimismu o sobě samém, který později způsobil jeho bázeň z lidí a nechuť k činům.[2])

Proti tomu lze namítnouti, že při výchově obou arciknížat, která byla co nejpečlivější, nešlo jen o předměty literní, nýbrž též o tělesná cvičení a dvorské mravy. Ve zbrani, v jízdě na koni a podobném umění rytířském vynikal Rudolf nad bratra. To bylo velké plus, a to právě cení mladí lidé vychovávaní v prostředí rytířských tradic více než cokoliv jiného. Proto nelze připustiti mínění, že by menší školské nadání Rudolfovo mohlo na jeho duši tak zhoubně působiti; ani dokladů pro tento náhled není. Rudolf věru neměl později, právě pokud šlo o snahy intelektuální, důvodu k pessimismu, neboť ve vědách jako v umění vynikal nad své okolí i nad jiné panovníky.

Ještě před rozloučením se španělskou monarchií měli oba bratři příležitost pozorovati ohromný rozmach její moci za příprav k válce proti Turkům, která měla ráz bývalých výprav křížových a která skončila zničením tureckého loďstva u Lepanta dne 7. října 1571 za vůdcovství Dona Juana d'Austria. V druhé polovici července 1571 byli oba rakouští princové jeho loďstvem odvezeni do Janova, aby se vrátili do vlasti.[3]) To byli jistě dojmy nezapomenutelné, za jakých tehdy opouštěli Španělsko.

Také si jistě dobře pamatovali poslední slova, s nimiž je

[1]) Ant. Gindely, Rudolf II. und seine Zeit. I, Prag 1863, st. 26.
[2]) V citované studii Mayer-Löwenschwerdtově st. 62.
[3]) Viz tamže st. 39—40.

Filip II. propouštěl a která v nich měla utvrditi náboženské zásady vštěpované jim u jeho dvora. Napomínal je důrazně, protože se vracejí do tak nebezpečných zemí, aby ve věcech náboženských nikdy nic nepřipustili, co je na újmu náboženství katolickému, a aby se od nikoho v tom nedali zviklati.[1])

Vedle vzpomenutých dokladů z doby Rudolfova pobytu u španělského dvora zachoval se ještě doklad jiného druhu, který je také velmi poučný. Je to podobizna, která nám předvádí mladého králevice v jeho čtrnáctém roce.[2]) Překvapuje, jak rychle se Rudolf vpravil do nových poměrů. Jeho sebevědomý postoj prozrazuje již značnou dávku španělské grandezzy, jeho pečlivě upjatý kroj ukazuje, že si jeho nositel dává velmi záležeti na španělské módě. Zvídavý pohled Rudolfův dává tušiti, že jeho zraku neušlo nic zajímavého, co bylo a co se dělo kolem něho.

Také záliba v nádheře zírá z obrazu, čemuž se nelze diviti při pomyšlení na velkolepé plány umělecké, které se za pobytu Rudolfova na dvoře Filipově znenáhla vtělovaly v mohutnou stavbu Escurialu. Tato residence královská byla též určena za sídlo mnišské kontemplace, ale zároveň za sídlo velkolepých sbírek uměleckých a vzácné knihovny. Ani tyto snahy nemohly zůstati bez ohlasu ve vnímavé mysli budoucího panovníka.

Za těch sedm let, které ztrávil Rudolf na dvoře Filipa II., byl úplně hispanisován, bylo to sedm let jeho druhého desítiletí, které pro utváření duše je u každého člověka dobou rozhodující. Vrátil se jako dokonalý Španěl.

Španěl přezíral všechno, co leželo mimo jeho zemi, Španěl jiné náboženství než katolické pokládal za zlořád, který se musí odstranit, Španěl jen v absolutní moci vladařské uznával správný systém vládní. To byla nevhodná výchova pro

---

[1]) Viz tamže st. 33.

[2]) Reprodukci viz v díle Viktor Bibl, Maximilian II., st. 381. Na obraze vlevo nahoře je poznamenáno: „Aetatis suae XIIII“, v seznamu udává Bibl „im 13. Lebensjahre“.

budoucího krále země, která houževnatě lpěla na svých náboženských a politických svobodách.

Politické zásady, které se ve Španělsku prováděly v praksi, byly živeny také theoriemi o neobmezené moci, které se právě v XVI. století začaly vítězně uplatňovati v latinské Evropě. Proto jich nemůžeme nechati bez povšimnutí. Souviselo to s celou velikou přeměnou lidských myslí, kterou v XV. a XVI. století přinesla renaissance a reformace.

Renaissance svým požadavkem individuality, reformace svým ideálem obrozeného křesťana se postavily proti tradičním schematům, která byla opřena o neobmezenou autoritu církevní. Laickému živlu, který vítězně pronikal veškerým duchovním životem, nebylo volno v zděděných formách středověkých. Jak renaissance, tak reformace svým bojem proti tradici chovají mnoho prvků revolučních, jimiž se cítila ohrožena nejen moc duchovní, nýbrž i moc světská.

Italie první viděla vyrůstati útvary, které nebyly posvěceny tradicí, které vznikaly vůlí silných individualit a byly udržovány jejich nadáním, jejich energií a jejich širokým svědomím. Tito činitelé, aby se udrželi, vypracovali nové metody, vymykající se docela zděděné morálce — metody, které se namnoze osvědčovaly velmi působivě. Kult moci se u nich stal náboženstvím i mravoukou a nalezl brzy své theoretické obhájce. Staré mocnosti z boží milosti pochopily lehce prospěšnost těchto theorií a nepohrdše prostředky, jež jim dávaly jejich dědičné arsenály, chápaly se i nových metod s velkou ochotou. A tak renaissance, která ohrozila svou duchovní revolucí tradici a autoritu, ukázala jim novou soustavu, jíž by hájily a posílily své posice. Prvním a nejskvělejším representantem těchto nových theorií je Macchiavelli.

Myšlenky Macchiavellovy jsou příliš známy, aby bylo zapotřebí je zde šíře rozvinovati. Také je znám účel jeho politického učení, které rozervané, potlačené a korumpované vlasti italské chtělo ukázati cestu k jednotě stůj co stůj, byť i za cenu všech mravních a právních hodnot. Co Macchiavelli uložil hlavně v svém Principe a v svých Discorsi, stalo se ovšem brzy evangeliem moci vůbec, ať měla účel jakýkoliv.

Macchiavelli inspirován starým Římem přenesl myšlenku římského imperialismu do nových poměrů.[1]) Vymanil morálku moci úplně z dosavadní tradice a postavil ji na základy individuální. Silné individualitě vladařské je všechno dovoleno, nemusí se ohlížeti ani na tradiční příkazy mravnosti a práva a může všemi prostředky postupovati k svému cíli — k národní monarchii. V Italii nesmí hleděti na práva jiných panovníků, měst, šlechty, jinak by nedosáhl její jednoty.

Jinde se arci s chutí chápali této theorie, třeba neměli před očima cíl, který měl Macchiavelli. Ostatně habsburská politika ve Španělích i jinde lehko ve snahách po uplatnění katolické církve po celém světě a ovšem i své universální moci mohla viděti pro sebe cíl hodný postupu, k němuž radil veliký státník florentský. Přeložena do španělštiny znamenala theorie Macchiavellova domoci se všemi prostředky světovlády, nehledět na nároky a práva jiných, šlapat po svobodách zemí i stavů, které by mohly býti překážkou neobmezené moci a neštítit se při tom ani intrik a zločinů.

Macchiavellův pessimismus, velmi odůvodněný jeho vlastními politickými zkušenostmi, jeho nízké cenění lidí a jejich mravních kvalit, vyvěrající také ze znalosti korupce jeho prostředí, jeho názory na vznik společnosti a práva nemohly u ovládajících vzbuzovati pocity šetrnosti k ovládaným a důsledně ani k jejich právům.

Docela na jiné straně a z prvků docela jiných vznikla theorie, která v svých důsledcích má dosti analogie se zásadami hlásanými Macchiavellim. Vyšla ze Španěl a vyvinula se v řádu založeném Ignácem z Loyoly ze zásad, podle kterých nový řád měl býti spravován a podle nichž se měl říditi při postupu k dosažení obtížného cíle, který si vytkl. Původní úloha šířiti víru proti nevěřícím brzy byla změněna v úkol šířiti ji mezi odpadlíky. Rozháraný stav církve katolické, v XVI. století ohrožené se všech stran náboženskými obcemi přívrženců re-

---

[1]) Viz Wilhelm Dilthey, Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation. (Gesammelte Schriften II. Band). Leipzig und Berlin 1921, st. 32.

formy, naladil přemýšlející hlavy katolické k podobnému pessimismu jako politické poměry italské koncem XV. a počátkem XVI. století italského státníka.

Jen železná organisace, jíž v čele stojí absolutní moc, měla naději, že zdolá překážky, které se kupily v cestu vedoucí k cíli. Požadavek neobmezené moci málokde byl formulován s takovou důsledností jako v statutech řádu Tovaryšstva Ježíšova. Neobmezená moc byla v rukou generála řádu, a pomocí hierarchie téměř vojensky zřízené ovládala každého jednotlivého člena a vyžadovala od něho neobmezenou poslušnost jdoucí tak daleko, že musil popříti svůj vlastní rozum a zříci se své vlastní vůle i svých nejušlechtilejších vášní lásky k rodině a k vlasti. Stejnou poslušností byl povinen generál řádu papeži. Promyšlená disciplina uměla všechny členy řádu tak preparovati, že se stali slepými nástroji v rukou absolutní moci je řídící. Nebyl tu dán světským panovníkům zářivý příklad, jak by se měli zaříditi vůči svým poddaným? Také metoda, jíž jesuité užívali při své činnosti, nebyla sice tak cynicky upřímná jako metoda knížete u Macchiavelliho, ale konec konců vedla k stejné zásadě prostředků posvěcených účelem.

Také ve Francii dostala v XVI. století theorie absolutní moci královské znamenité posílení. Právě po válkách hugenotských, právě po naprostém zeslabení královské moci ve Francii přišla reakce. Rudolf mohl v prvých letech své vlády pozorovati na dějinách rozvráceného rodu Valois, kam až vede zemi i dynastii ochromení moci královské, omezované náboženskými stranami, vespolek se potírajícími a strhujícími dynastii na kolbiště občanské války. V literatuře a pamfletech se mohlo otevřeně psáti proti moci královské a doporučovati i vražda nehodného panovníka. Ve vítězství Jindřicha IV. brzy byla patrná úplná změna kursu. Jindřich nejen že rychle pozvedl moc královskou z dřívějšího ponížení, nýbrž docela vědomě absolutní monarchii vytkl za svůj politický cíl, nedopouštěje její omezení ani královskou radou ani stavy ani parlamenty.

Politické tendence královské moci nalezly svého literárního

hlasatele v Janu Bodinovi. Jako Macchiavelli byl i Bodin politicky činný a jako Macchiavelli poznal i on rozvrat své vlasti a jako státník florentský nalezl i Bodin východisko v neobmezené moci vladařské.

Právě v roce nastoupení Rudolfa II., 1576, vydal Bodin své dílo Six livres de la République, čelící stavovským aspiracím, které v svém spisu Franco-Gallia postavil Hotman proti moci královské, zakládaje moc stavů až na suverenitě starých Franků. Bodin uznával, že suverenita původně patřila všem, že však byla přenesena na vládu, kterou si dali. Suverenní moc byla na jejího nositele přenesena beze všech výhrad a on ji má absolutní a nedělitelnou; panovník je jen vázán zákony mravními a božskými; pouhé pomyšlení na dělení této moci pokládá Bodin za trestné. Kdyby se chtěl poddaný státi účastným této moci, dopustil by se crimen laesae maiestatis.[1])

Vyšla-li theorie Macchiavellova z úvah docela praktických, založil Bodin své úvahy vědecky a stal se východiskem státovědy ve Francii. Svým latinským překladem, který brzy následoval za originálem (1586), svým vlašským, španělským a německým překladem vyšlým ještě v XVI. století, dosáhl velikého rozšíření a vlivu po celé oblasti západní vzdělanosti.[2])

Macchiavelli, Loyola a Bodin, každý svým způsobem, oba první motivy odvozenými přímo z prakse, Bodin státovědecky, postavili nauku o neobmezené moci jako maják do vzbouřeného moře myslí XVI. století, zmítaného náboženským, politickým i hospodářským vlnobitím, maják pozdravený s nadšením všemi, kdo řídili kormidlo státní správy. Na všech evropských dvorech nauky tyto zdomácněly velmi rychle, nejpatrněji na dvoře španělském.

---

[1]) Srovn., co o tom praví Jean H. Mariéjol v Ernest Lavisse, Histoire de France VI, 1, Paris 1904, st. 184—185.

[2]) Srovn. J. W. Allen, M. A., A history of political thought in the sixteenth century. London, 1928, st. 395, 396, 441 a n.

II.

VÝVOJ RUDOLFOVY OSOBNOSTI V ČECHÁCH.

První kroky v Čechách uvedly Rudolfa do politických a náboženských poměrů, které byly opakem toho, co podle názorů zdomácnělých na španělském dvoře mohl pokládati za správné. První jeho styky s českými stavy ukázaly mu obtíže, s jakými tu zápasí vláda i církev a jak vzdálená je meta, jíž bylo dosaženo ve Španělsku. Nemožnost, vystupovati veřejně podle vnitřního přesvědčení, vedla Rudolfa k uzavřenosti ještě větší, než jaká vyplývala z jeho povahy. Čeští stavové, kteří již dříve vyžadovali jeho přítomnosti v zemi a kteří nelibě nesli jeho pobyt v cizině, obávali se po jeho návratu výsledků vychování u Filipova dvora. Ale přepočtli se v svých obavách, Rudolf neprojevil svého smýšlení a nedával svými činy příčiny k znepokojení. Příklad Filipa II. ho naučil, jak se má chovati k svému okolí.

Nejdůležitější událost, kterou zažil v Praze ještě za živobytí svého otce Maxmiliána, stala se památného roku 1575, který měl dáti stavům dávku náboženské svobody a který měl provésti uznání a korunování Rudolfovo na krále českého.

Jednání sněmu o konfesi českou a naléhání stavů na Maxmiliána, aby ji potvrdil, způsobilo otci i synovi dosti trapných chvil. Šlo o to, aby stavové byli povolni jednak k uznání Rudolfovu, jednak k svolení mimořádné berně, a proto nesměli býti drážděni neústupností Maxmiliánovou. Císař tlačen byl s druhé strany kurií i stranou katolickou, aby nic neučinil v neprospěch náboženství katolického. Sliboval tedy

na obě strany, nechtěje stavům dáti ani listiny ho kompromitující, ani jim dovoliti zápis do desk.

Poučné je, jak Maxmilián užil k jednání se stavy presidenta dvorské komory Reichardta Streina, který se jakožto evangelík k takové missi hodil. Maxmilián žádal po něm zástupce stavů, aby nemusil veřejně a na sněmu odpovídati na požadavky náboženské. Ukazoval na papeže a španělského krále, který prý dá po smrti jeho dvěma mladším synům dvoje království, atd. Císař slíbil, že stavům vyhoví ve všem, čeho žádají, a že také Rudolf jim dá od sebe podobné potvrzení, jen když se o tom nedoví cizina. O starou konsistoř aby prý se nedrali; až sama zhyne, jakou si nařídí, že jim dovolí.[1]) Zatím jak nunciovi, tak španělskému vyslanci potají určitě slíbil, že stavům nepovolí vůbec nic na škodu náboženství katolického.

Když si zástupci stavů přišli 25. srpna 1575 k císaři pro definitivní odpověď, slyšeli tato slova: „Kdyby ta věc mezi mnou a samými vámi jednána byla, snadná by se cesta k spokojení najíti mohla.“ Ale protože šlo také o jiné činitele velké politiky, ujistil je císař jen ústně na svou víru a svým císařským slovem, že je v náboženství nebude utiskovati a překážky jim činiti a že to ani jiným nedopustí činiti. Totéž jim zaručil za svého nástupce a slíbil k žádosti o konsistoř, že si mohou voliti osoby, ke kterým by se mohli kněží utíkati a které by stížnosti vznášely na krále.[2]) Stavové se dali uchlácholiti a spokojili se císařským slovem.

Po korunování nastal hned obrat a ukázal rub ústních slibů. Císař povolal stavy a ledovou sprchou schladil jejich naděje. Že sliby jeho nesprávně vykládají, že jim nepotvrdil všech artikulů víry a že jim nedovolil volit si defensory. Poté slíbil teprve Rudolf, že cokoliv otec stavům připověděl, i on v té formě zachová.[3]) Rudolf jistě dobře chápal tyto metody;

---

[1]) Viz Kamil Krofta, Boj o konsistoř pod obojí v l. 1562—1575, v Praze 1911, st. 104.

[2]) Viz Ferd. Hrejsa, Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny. V Praze 1912, st. 221 a n.

[3]) Aktový materiál viz Sněmy české IV., srovn, též W. W. Tomek,

kníže Macchiavellův nepotřebuje státi v slově svým poddaným, když to je na škodu jeho zájmům.

Nebýt na sněmu 1575 několika cenných politických ústupků, které se musily učiniti stavům, skončil sněm s naprostým nezdarem stavovským. Ale nedůstojné jednání Maxmiliánovo zasadilo i autoritě královské ránu. Rudolf, který následujícího roku po smrti svého otce nastoupil ve vládu v Čechách, nemohl se dívati růžově do budoucnosti. Náboženské poměry byly rozvráceny, katolická strana byla zneklidněna požadavky protestantů, luteráni i Bratří byli zklamáni a nespokojeni, staří utrakvisté, na které se mohla vláda spoléhati, propadali znenáhla agonii.

Rudolf snadno poznal, že nelze v Čechách postupovati rázně směrem protireformačním a že s protestanty je nutno zacházeti s umírněností. Díval se na ně ne jako jeho otec, nýbrž jako jeho španělský strýc, ale poměry zde byly jiné. V Čechách si nedovolil ani tolik, kolik si dovolil v Rakousích po nastoupení na trůn. Ostatně jeho povaha nebyla bojovná, chyběl mu jak zápal, tak odvaha a nejraději měl klid a věnoval se všem jiným věcem raději než svým povinnostem vladařským, svaluje je na bedra svých rádců. Apatie k církvi katolické to nebyla, že na počátku nevystoupil otevřeně proti protestantům, které jako Filip II. pokládal za úhonu královské moci, jak se o tom z vlastní zkušenosti přesvědčil za sněmu 1575. Netrpěl nekatolíků alespoň tam, kde stavové neměli moci zasáhnouti. Ode dvora a z dvorských funkcí odstranil protestanty, z jesuitů si vybral zpovědníka i dvorního kazatele[1]) a fary utrakvistické na svých panstvích dal obsazovati arcibiskupem pražským a svěřil je jeho dozoru.[2])

Dějepis města Prahy XII, v Praze 1901, st. 244, 247, 252—253, dále viz Hrejsa l. c. st. 249—251 a Arnošt Denis, Konec samostatnosti české, přel. Jindřich Vančura, II, v Praze 1909, st. 300—304.

[1]) Viz Moriz Ritter, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges I, Stuttgart 1889, st. 514, a Karl Brandi, Gegenreformation und Religionskriege v Erich Marcks, Deutsche Geschichte II, 2, st. 123.

[2]) Viz W. W. Tomek, l. c., st. 307—308 a Arnošt Denis l. c. st. 324—325.

To bylo arci velmi málo, ale smýšlení Rudolfovo to ilustruje dostatečně.

V první době své vlády na hradě Pražském, kde se trvale usídlil od r. 1583, nemohl leč zachovati kurs, jaký byl v platnosti za jeho otce Maxmiliána. Tím si získal dosti sympatií mezi nekatolíky, takže i Václav Budovec z Budova jej mohl chváliti pro jeho snášelivost a mluviti o velké lásce českého národa k císaři.[1]) Nebyla to však tolerance, byla to jen vyčkávací politika pro dosavadní nemohoucnost. Strana katolická, v níž jesuité začali nabývati vlivu, sílela velmi pomalu a nezbývalo než čekati. Panovník neměl, o koho by se opíral, katolických stavů bylo příliš málo. Trvalo to dosti dlouho, než vyrostla generace odchovaná jesuity a vedená v zápase proti nekatolíkům papežským nunciem.

Mezi nejmocnějšími rody šlechtickými v Čechách bylo málo katolíků, některé z nich patřily k starým utrakvistům, jiné se přiklonily na stranu odpůrců Říma. Celkem nebylo ve společnosti českých pánů mnoho náboženských horlivců. Svazky příbuzenské a společné zájmy privilegovaného stavu vedly je spíše k toleranci než k nenávisti ve věcech víry. Jesuité dobře vystihli situaci a vnikli do této uzavřené společnosti jakožto učitelé a vychovatelé šlechtické mládeže. Výsledky měli znamenité, ale dostavily se až později. Že se tito nejmocnější činitelé exponovali ve věcech víry nejméně, lze vysvětliti také tím, že nebyli sami příliš omezováni, neboť ani zákony ani dekrety královské neměly tolik moci, aby je donutily k poslušnosti.

Četná společnost stavu rytířského a měst královských byla jádrem národa a živným prostředím reformace. Královská města měla ovšem vůči panovníkovi nesnadné postavení a musila snahy luterské nebo bratrské ukrývati starým utrakvismem, který jediné vedle víry katolické měl v zemi právo

---

[1]) Viz Julius Glücklich, Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579—1619, v Praze 1908, úvodu st. XLII—XLIII, kde jsou citovány dopisy, v nichž Budovec chválí Rudolfa II. Později, jak ukazuje Glücklich, Budovec své mínění opravil; teprve pasovský vpád mu otevřel oči.

existence podle zřízení zemského. Že Maxmilián ústně učinil jakési sliby ve věcech náboženských, které Rudolf převzal, nebylo luteránům a Bratřím nic platné. Nejlépe to ukazovalo obnovování starých mandátů proti pikartům, jimiž byli postiženi Bratří. Stalo se to již 1584,[1]) ale nevybočovalo to nijak ze směrnic udaných Maxmiliánem II., který ještě na sklonku své vlády obnovil Vladislavovy a Ferdinandovy dekrety proti Bratřím a zakázal veškeré novoty městům královským.[2])

Města vždycky nalezla prostředky, jimiž se uchránila důsledků takových rozkazů, které byly vydávány také proto, aby uchlácholily kurii a kruhy církevní. Ale byl to stálý stav nejistoty a nedůstojného schovávání. V máločem se tyto trapné poměry jeví tak drasticky jako v dějinách konsistoře pod obojí, která podléhala stále více moci královĕ i arcibiskupově a stala se utrakvistům samým předmětem nevole. Čím více se totiž utrakvisté anebo lépe lidé za utrakvisty se vydávající vzdalovali od církve katolické, tím více se konsistoř blížila církvi a její hierarchii a stávala se jejím nástrojem proti vlastní straně. Stavové se marně namáhali, aby tyto poměry změnili a aby se domohli obsazování konsistoře.

Lid poddaný, t. j. ohromná většina národa, neměl na růžích ustláno. Musil se zpravidla říditi podle vrchností, které si počínaly velmi libovolně. Zásada cuius regio eius religio nebyla sice formálně prohlášena zákonem, ale vrchnosti samy se staraly, aby se prováděla de facto. Se starým utrakvismem byla snadná hra, ale často to byla hra falešná.[3])

Kněží utrakvistických i luterských jménem utrakvistů se zakrývajících byl nedostatek, a kázeň mezi nimi nebyla valná. Lid za těchto poměrů byl v svých myslích rozvrácen a hledal často útěchy v Jednotě bratrské, která mravně vynikala nad

---

[1]) Viz A. Gindely, Geschichte der böhmischen Brüder, II, 2. vyd., v Praze 1862, st. 287; srovn. Denis, l. c. st. 355.

[2]) Viz A. Gindely tamže st. 213—214; srovn. Denis l. c. st. 304.

[3]) Jak libovolně si počínaly vrchnosti při dosazování kněží na fary, ať šlo o vrchnosti katolické nebo nekatolické, ukazuje materiál, který snesl Zikmund Winter v díle Život církevní v Čechách, v Praze 1895, viz na př. st. 220—222, st. 228 a násl., st. 419 a j.

své okolí. Na katolické straně začalo přibývati kněží odchovaných v kolejích jesuitských a naplněných novým duchem nekompromisního katolicismu. Svou opravdovostí působilo také mladé hnutí katolické, vedené těmito fanatickými vůdci, na mnohé duše trpící nejistotou náboženského chaosu přitažlivě.

Zápas mezi stranami se zvolna vyvíjel v krisi, zatím co císař, vzdálený všeho všedního ruchu a rozmrzelý na třenice náboženské, hledal ukojení svých duševních potřeb v svých laboratořích a sbírkách.

Rudolf sám byl velmi vzdělán a vynikal nad své vrstevníky na trůně. Znal několik řečí, nejlépe německy a španělsky; v němčině rostl od dětství a španělsky se naučil na dvoře Filipově, ale i s češtinou se trochu seznámil, ač nedostatečně. Čítal latinské básníky, miloval dějiny, ale především se rád zabýval vědami přírodními, matematikou, fysikou a astronomií; že pěstoval také astrologii a alchymii, souviselo s módou doby. Přírodozpytci, hvězdáři, filologové, lékaři, básníci, malíři, zlatníci, řezbáři a brusiči drahých kamenů, hodináři, kovolitci atd. podávali si u jeho dvora ruku s alchymisty, astrology, spiritisty a šarlatány všech druhů, kteří tyli z pověrčivosti doby a lehkověrnosti lidí. Rudolf sám nejen že ztrávil mnoho času vědeckým studiem, a to zejména na hvězdárně a v laboratoři, nýbrž i nabyl dosti technické zručnosti v malbě, řezbě, hodinářství, zlatnictví, tkaní látek atd.[1])

Právě tento vnitřní poměr k umění je pro Rudolfa charakteristický. Jako sám chce umělecky pracovati, tak má též zvláštní touhu býti přítomen při práci svých umělců a viděti je, jak tvoří. Rudolf nesbírá jen umělecká díla, chce vniknouti v taj uměleckého dění. Sám dává umělcům impulsy a náměty, takže pod jeho vládou, jak pěkně praví K. Chytil, „vzniká umění, které je takořka dirigováno jeho vůlí".[2])

Rudolf zanechal po sobě nejen velkolepé poklady umělecké, sebrané s velikým porozuměním, nýbrž i uměleckou tra-

---

[1]) Viz Felix Stieve, Abh., Vorträge u. Reden, Leipzig 1900, st. 94 n.
[2]) Karel Chytil, Umění v Praze za Rudolfa II., v Praze 1904, st. 32.

dici ve skupině vynikajících umělců, která jen proto se nemohla trvale vyvíjet, protože byla brzy překvapena dobou převratů a válek.

Jen mezi svými uměleckými a knižními poklady, jen v prostředí svých umělců a vědců, ovšem i pavědců, nalezl Rudolf uspokojení, byv svými sklony určen spíše k tomu, aby byl zakladatelem akademií, galerií a museí než panovníkem.

Rudolfovy snahy umělecké a vědecké nelze podceňovati,[1]) nelze také od jeho činnosti sběratelské požadovati něco více, než co bylo možno v duchu doby, která vedle uměleckých děl sbírala kuriosity všeho druhu. Jeho nahromaděné sbírky umělecké budily v jeho době obdiv a současníkům se zdály býti pokladem téměř pohádkovým. Rudolfovou chybou v této činnosti bylo jen zase to, co ho doprovázelo celý život — neštěstí. Sbírky jeho byly v bouřlivých dobách rozchváceny a celé jeho životní dílo zničeno. To nebylo ovšem jeho vinou a my nemůžeme dnes ani nalézti výstižných slov lítosti, že se nezachovalo.

Čím byl dvůr Rudolfův vědě a jejímu rozvoji, nelze přezírati. Nikdy později nezaujímala Praha ve vědeckém badání takové místo mezinárodní důležitosti jako za Rudolfa II. Stačí jen vysloviti dvě jména: Tycho de Brahe a Kepler. Uznalost Keplerova i po smrti Rudolfově a jeho „Tabulae Rudolphinae" mluví zřetelnou řečí v Rudolfův prospěch. Lásku k astrologii lze mu prominouti pro jeho zásluhy o astronomii.

[1]) Činí tak K. Stloukal v svém článku Portrét Rudolfa II. z r. 1600 v Pekařově sborníku II., st. 12—13. Správnější je úsudek, který o této činnosti Rudolfově pronesl Felix Stieve: „Der Ruhm, welchen Rudolf sich durch seine Sammlungen und seine nicht aus Prunksucht und Eitelkeit, sondern aus innerem Anteil hervorgegangene Pflege der Wissenschaften und Künste bei der Mitwelt erwarb, hat seinen Namen bis zur Gegenwart mit recht hellen Glanz bewahrt" Felix Stieve, Abhandlungen, Vorträge und Reden, Leipzig 1900, st. 97. Na správné cestě při ocenění této činnosti Rudolfovy byl také Karel Chytil. Spravedlivého uznání jí ani v poslední době neodepřel Oskar Schürer v svém díle: Prag, Kultur, Kunst, Geschichte, Wien und Leipzig 1930. Kapitole o rudolfínské Praze dal tento německý historik nadpis: „Die Kunstkammer Europas."

Bylo by však velkým nepochopením Rudolfovy povahy a jeho smýšlení, kdybychom se domnívali, že mu na vládních věcech vůbec nezáleželo. Rudolf se naučil příliš ceniti moc, aby se snad chtěl státi pouhou loutkou v rukou svých služebníků, kteří by vládli za něho. Rozhodovati ve všech důležitějších věcech chtěl sám a nechtěl dopustit, aby jiní rozhodovali za něho. V tom byl naplněn týmž duchem jako jeho strýc Filip II.; rozdíl byl jen v tom, že Filip byl neobyčejně pilný a celé dny sedával nad státními akty, kdežto Rudolf akty kladl na svůj stůl a nechával je ležet nevyřízené, nemoha přemoci svou vrozenou pohodlnost a dávaje přednost svým libůstkám před vládními povinnostmi.

Strach o moc a nedůtklivost ke všemu, co by se mohlo dotknouti císařského majestátu, byl také začátkem Rudolfovy duševní choroby. Dnes je těžko činiti diagnosy, do jaké kategorie duševních poruch patřila; lékařské výroky o ní nepřinesly mnoho. Její anatomický podklad zůstane asi už navždy záhadou, ale psychické symptomy, pokud máme o nich zprávy, pozorovány souvisle, přece jen poněkud osvětlují Rudolfovy chorobné stavy.

Rudolf byl svým povahovým založením melancholik a již tím lehko přístupný každému podezření. Jeho nervová soustava byla slabá a Rudolf sám se staral, aby ji ještě oslabil svým způsobem života, hledaje příliš často opojení v náručí krásných žen.[1]) Jeho rozechvělé nervy byly lehko přístupny mátohám a přízrakům, které viděl sahati na svou vladařskou důstojnost. Znenáhla se ho zmocňoval jakýsi zvláštní druh stihomamu, který byl charakterisován svým spojením se slavomamem a po jehož návalech dostával záchvaty zuřivosti

---

[1]) Dobrá zdání o léčení Rudolfovy choroby z 1600, t. j. z její nejkritičtější doby, mluví hlavně o těžké melancholii a velkou vinu přičítají ženám. „Dabei man auch anzeigen kann, dass die böse[n] weiber grosse schuld an ihrer Mt blödigkeit tragen.“ Viz Sněmy české X, st. 97. Dotčená dobrá zdání tamže č. 88—90. V č. 90 jsou porady arciknížat Matyáše, Maxmiliána a Ferdinanda v Schottwienu v říjnu 1600 o chorobě císařově a ustanovení následníka.

a mstivosti proti svým domnělým i skutečným nepřátelům. Dovedl při tom prováděti nebezpečné a nerozumné kousky, ale dovedl také zahájiti akce, které měly zničit protivníky a ukázat, že je ještě plně schopen užívati své moci a že hvězda jeho slávy dosud nezapadla. Rudolfovi však při takovém napětí nervy lehko vypověděly poslušnost, dostavilo se vysílení a Rudolf klesal v apatii, nepouštěje nikoho k sobě a nedbaje o další osud zahájených akcí. Jen strach z nových útoků nepřátel ho dovedl přiměti, že se zase vzchopil, ale zase brzy klesl únavou. Nikdy však ho jeho choroba nepodmanila trvale a neučinila ho trvale neschopným; byly to jen delší nebo kratší vlny, které se přelévaly přes jeho nešťastnou mysl.

Jistě dědičnost nebyla poslední příčinou jeho nemoci, neboť po melancholické matce a šílené prababě mohl zděditi disposice, které nebyly příznivé jeho duševnímu vývoji. Také vzpomínky na madridský dvůr, stále větřící nebezpečné pikle, stále bojující s podvratnými živly, nemohly působiti leč rušivě na povahu jemnou, ale inklinující k nedůvěře.

Rudolf byl od přírody dobrý a laskavý,[1]) ale jeho podezíravá mysl prostředím, v němž žil, byla stále otravována, až dospěla k poruše. Jeho domnělá nebo skutečná zklamání v lidech z jeho nejbližšího okolí plnila duši jeho hořkostí k lidem vůbec, až jimi pohrdal a raději se jim vyhýbal uzavíraje se v samotě. Když se jeho zklamání spojilo s vědomím urážky veličenstva a s obavou z úkladů činěných jeho přestiži a jeho moci, nastával u něho nebezpečný obrat. Jeho nitro se naplnilo hněvem a mstivostí, které dovedly krutě stihnouti toho, kdo na sebe uvalil jeho nemilost. Případů takových je za jeho vlády dosti. Připomínám jen křiklavý proces Jiřího z Lobkovic, který s klikou zemských úředníků ovládal v letech osmdesátých císaře Rudolfa, až upadl v podezření, že sám ukládá o jeho moc. Ne prokázaná vina, nýbrž hněv Rudolfův živený strachem a mstou

---

[1]) Srovn. Felix Stieve, l. c., st. 99.

zavinily utrpení Lobkovicovo, jehož ani mocné katolické přímluvy nedovedly zachrániti.[1])

Také tělesná slabost a nemoci, které císaře Rudolfa zkrušily hned v prvých letech jeho vlády a které ho znenáhla vzdalovaly zdravého pohybu na koni a na honbě, byly vhodným doprovodem klíčící duševní choroby.

Poslední dobou se nám dostalo zajímavého příspěvku k osvětlení duševního stavu Rudolfova z neznámých dosud šifrovaných depeší nuncia Spinelliho z Prahy objevených Karlem Stloukalem[2]).

Rudolfova duševní choroba byla tušena velmi brzy, její symptomy se projevovaly již v letech osmdesátých. Jasně ji rozpoznal papež Kliment VIII., který jako kardinál-legát vracející se z Polska pobyl v Praze 1588 a jako papež zanechal o stavu Rudolfově písemné svědectví, zabývaje se v mysli plánem volby římského krále, který měl císaře zastupovati ve vládě.[3])

Rudolf měl dlouhá období, kdy si počínal zcela normálně — třeba vždy dával přednost samotě před lidmi, hlavně oficiálními osobami — a zase náhle upadal v stavy své duševní podrážděnosti. Je velmi charakteristické, co předcházelo takovému zhoršení. Dvakrát se to opakovalo. Když r. 1598 přijel do Prahy na návštěvu k císaři bratr jeho Albert, místodržící Filipa II. v Nizozemích, právě zasnoubený s infantkou španělskou Isabellou, nastalo náhlé zhoršení Rudolfovy nemoci. Když v červenci 1600 přijeli do Prahy poslové francouzského krále Jindřicha IV., aby oznámili sňatek svého

---

[1]) Viz Max Dvořák jun., Process Jiřího z Lobkovic v Čes. čas. histor. II, v Praze 1896, st. 271—292, kde teprve správně oceněno zákul sí tohoto procesu.

[2]) Karel Stloukal, Portrét Rudolfa II. z r. 1600, v Pekařově sborníku II, v Praze 1930.

[3]) Viz tamže st. 3, kde také list Klimenta VIII. v pozn. 4 částečně otištěn. Stloukal mluví o volbě „nového císaře", což by mohlo vésti k nedorozumění, jako by už tehdy šlo o sesazení císaře Rudolfa. Kliment v svém listě praví výhradně „pensare all'elettione d'un re de Romani" a ještě jednou opakuje, že prostředkem, na nějž je třeba mysliti, je „elettione del re de Romani".

pána s toskánskou princeznou Marií Medicejskou, nastal u Rudolfa zase výbuch.[1])

Zde je nutno zmíniti se o svatebních plánech císařových. O infantku Isabellu se Rudolf ucházel již dávno, ale sňatek stále odkládal, až oprchaly květy mládí jeho věčné nevěsty, kterou stálé čekání omrzelo, takže se konečně provdala za jeho bratra Alberta. Nesmíme mysliti, že by Rudolfa k Isabelle poutaly zvláště něžné pásky a že snad proto ho její sňatek tak rozčilil, to by byl omyl. Císařský majestát byl uražen, neboť Albert se opovážil sáhnouti na nevěstu předurčenou císaři a tím i rušiti politické plány se sňatkem tím spojené; mimo to na sebe uvalil podezření, že by se mohl státi i sokem Rudolfovým v Říši a domáhati se koruny císařské.[2])

V druhém případě se opakuje totéž. Také Marii Medicejskou pojal Rudolf do svých sňatkových rozpočtů a zase to dopadlo jako s Isabellou. Sokem Rudolfovým tu byl král francouzský Jindřich IV., syn Jeanny d'Albret, z rodu, který Habsburkové se své výše přezírali. Čeho se ještě odváží tento smělý Béarňan, jemuž žádný cíl se nezdál nemožným a který přemohl stejně Francii jako papeže a přiměl ho, že uznal za krále bývalého hugenota? Snad půjde dále, snad sáhne po koruně císařské, obnoví staletý boj Francie proti Habsburkům? Vždyť jeho vyslanci v Praze se smlouvají s nunciem, to nevěstí nic dobrého, to je spiknutí proti jeho moci stejně jako čin Jindřicha IV. je urážkou jeho majestátu. Takové nebo podobné chmury obestíraly mysl Rudolfovu při návštěvě francouzského poselstva v Praze a přivodily největší krisi v jeho duševní chorobě, která roku 1600 dostoupila svého vrcholu.

Rudolf si často počínal zcela nepříčetně, nedbal povinností vladařských, ohrožoval své nejbližší okolí, jež podezíral z ú-

---

[1]) Viz tamže st. 3—4 podle zpráv čerpaných z šifrovaných depeší nuncia Spinelliho.

[2]) Srovn. Jos. Borovička, Pád Želinského v Čes. časopise hist. XXVIII, v Praze 1922, st. 299, a Karel Stloukal, Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu XVI. a XVII. věku, v Praze 1925, st. 193.

kladů, a sahal si konečně i sám na život, aby se zbavil svých domnělých pronasledovatelů. Není třeba obírati se jednotlivými výbuchy, třeba že útok s dýkou na nejv. hofmistra Wolfganga Rumpfa v noci na 26. září 1600 velmi zřetelně ukázal aktivní zuřivost, s jakou Rudolf uměl napadnouti domnělého spiklence proti své moci.

Je zajímavé, že se Rudolfova mysl naplňuje tou dobou odporem proti kruhům církevním. Právě jsme pozorovali, že podkládal nunciovi úmysly nepřátelské. Starosti kurie o zajištění následnictví nesl s nelibostí a obavou. Tyto nálady v něm vzbudily nepřátelské pocity ke kleru vůbec. První rána dopadla na kapucíny na Hradčanech. Císař ani nesnesl zvuků jejich zpěvů a modliteb a chtěl, aby byli okamžitě vyhnáni z Prahy, což se mu ovšem nepodařilo. Pokládal je za špehy spojené s jeho nepřáteli, kteří usilují o jeho svržení s trůnu.[1]) Rudolf neměl legitimního potomstva, ale nechtěl ani slyšeti o tom, že by měl někoho z členů rodu Habsburského ustanoviti svým nástupcem. Bál se takového nástupce, vždyť by ho mohl připraviti o trůn. Kurie se o to starala, aby se tyto poměry vyjasnily a aby snad nedošlo v budoucnosti k nějakému překvapení nemilému církvi a škodlivému náboženství katolickému v Říši, a tím si velmi znepřátelila císaře. Císař začal nenáviděti všechny, kdo o řešení této otázky usilovali. V jeho mysli to byly úklady jeho moci, a protože za touto akcí stály kruhy církevní, staly se předmětem jeho nenávisti. Bylo to docela ve shodě s tím, co mohl viděti ve Španělích, kde církev těžce pykala za každý krok směřující proti plánům španělského krále.

Ovšem Filip II. si zachoval, když byl rozhněván na příslušníky kleru, duševní rovnováhu, kterou Rudolf docela ztratil. Začal se vyhýbati bohoslužbám, nesnesl prý pohledu na znamení kříže, mluvil nenávistně proti papeži a pod.[2]) Také

---

[1]) Srovn. též Frant. Tischer, Uvedení řádu Kapucínů do Čech okolo roku 1600, Věst. Král. čes. spol. nauk, tř. filos.-histor.-jaz., ročník 1907, v Praze 1908, IX, st. 9—12.

[2]) Šíře o tom vypravuje podle zpráv nuncia Spinelliho K. Stloukal l. c., st. 7, 8 a 14.

se trápil utkvělou myšlenkou, že padne vražednou rukou mnišskou jako francouzský Jindřich III.; odvozoval to z jakési předpovědi Tychona de Brahe.[1])

Poněvadž hned po výbuších duševní choroby následovaly u Rudolfa činy, byly i nyní obavy, že císař provede mstu nad svými církevními nepřáteli. Nic horšího by jim nemohl učiniti, než povolati do vlády nekatolíky, postaviti se na stranu protestantů v Říši a dopomoci jim k vítězství nad církví katolickou. Kolovaly již takové pověsti a katolická strana chovala velké obavy. Stačilo, že povolal k sobě bývalého českého místokancléře Krištofa Želinského, který jakožto vicekancléř byl obávaným zastáncem nekatolíků a který teprve nedávno byl z úřadu místokancléřského vytlačen důsledným úsilím papežské politiky representované nunciem. Zajímavé je, že právě hledě k Želinskému zneužil nuncius Spinelli stihomamu Rudolfova, aby zbavil tohoto úředníka moci, nebezpečné prý dynastii i církvi spojením s protestanty zahraničními a snahami českých stavů po svobodné volbě krále.[2]) Tak se mračna s obojí strany, katolické i nekatolické, kupila nad chorobnou hlavou Rudolfovou, a ta z nich hleděla uniknouti mnohdy cestou nepředvídanou.

Obavy katolíků se nesplnily, na konec přece zvítězila tradice habsburské politiky a přemohla nebezpečné výstřelky Rudolfovy mysli. Na cestu politiky protikatolické Rudolf nenastoupil, ale zůstal vůči kurii a kruhům církevním zatrpklým pro jejich snahy zabezpečiti jeho trůnu následníka.

Poněvadž stejně jako kurie usilovalo také Španělsko a všichni členové rodu habsburského o úpravu otázky nástupnické, uvalili na sebe hněv císařův. Ve všech viděl své nepřátele a bál se všech. Jejich kroky v této věci učiněné naplnily ho podezřením, že usilují o jeho sesazení.

Jeho stihomam, tak strašně propuklý 1600, vedl ho k činu, který měl osudné následky. Nedůvěřuje ani svým osvěd-

---

[1]) Viz Gindely, Rudolf II., I, st. 44.

[2]) Viz Jos. Borovička, Pád Želinského v Čes. čas. hist. XXVIII, v Praze 1922, st. 298—304.

čeným ministrům Rumpfovi a Trautsonovi, vyhnal je ze služby; propustil i jiné rady a služebníky zkušené a zapracované a zahájil tím neblahý kurs svého panování, plný rozporů, kolísání, intrik a nedbalosti. Poněvadž se bál všech lidí vynikajících, svěřoval často své vládní starosti svým osobním sluhům, komorníkům, lokajům, topičům a pod. U nich si byl jist, že ho nemohou připraviti o vládu a že nemohou na sebe strhnouti moc, která patří jen jemu.[1]) Ostatně v důležitých věcech a hlavně ve věcech, při kterých šlo o hájení moci a autority, rozhodoval sám, byť i rozhodnutí protahoval a odkládal.

Když vyhnal Rumpfa a Trautsona, poslal rychle pro bratra Matyáše, ale brzy svého činu litoval, neboť právě Matyáš byl mu z bratří nejnebezpečnější, protože po smrti Arnoštově následoval stářím hned po Rudolfovi a stal se hlavou arciknížat, kteří, obávajíce se následků Rudolfovy nemoci, chtěli, aby místo Rudolfa převzal vládu. Když přijel Matyáš do Prahy, nechtěl Rudolf o jeho pomoci nic věděti a podezíral ho z úkladů. Jednou v noci dostal záchvat strachu ze svého bratra a volal, že ho chce připraviti o život. Poslal na Staré město Pražské pro 500 ozbrojených, aby střežili hrad. Chtěl, aby Pražané svými strážemi hlídali bratra Matyáše a zabránili mu, kdyby ho chtěl svrhnouti s trůnu. Povolání Matyášovo skončilo ovšem za této císařovy nálady s nezdarem.[2]) Episoda tato stojí již proto za povšimnutí, že je to řídký případ, kdy Rudolfa jeho stihomam neklamal. Jako blesk mu projela

---

[1]) Stloukal, l. c. st. 11—12, praví o tom: „Rudolf se bál, aby neučinil rozhodnutí, které by uškodilo jeho autoritě, a tak místo tajných radů rozhodovali o podpisu aktů a milostech obyčejní komorníci, čističi císařských bot a kočí, kteří jediní měli stálý přístup ke králi králů..." Tuto motivaci nepokládám za správnou. Kdyby se byl Rudolf bál chybných rozhodnutí, byl by raději svěřoval vyřizování věcí odborníkům, jakými byli jeho tajní radové a ne lokajové a komorníci, ale Rudolf v svém stihomamu se tajných radů bál, aby ho nepřipravili o moc, a proto dal přednost obyčejným sluhům.

[2]) Viz Felix Stieve, Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs II, München 1879, st. 56—60; dále srovn. W. W. Tomek, Dějepis města Prahy XII, v Praze 1906, st. 395—396.

hlavou myšlenka, že si v Matyášovi přivolal zrádného pomocníka, a myšlenka ta ho už pronásledovala stále.

Ještě koncem roku 1600 se Rudolfova choroba zlepšila; o její léčení měl hlavní zásluhu dr. Jan Pistorius, výborný lékař a psychopat,[1]) ale úplně vyléčena nebyla nikdy. Tak silný záchvat jako 1600 se už nevrátil, ale menší výbuchy choroby ohrožovaly Rudolfovu vládu až do jejího konce. Co zůstalo trvale a co mělo osudné následky v Rudolfově politice, byla chorobná umíněnost, s kterou sledoval rehabilitaci své uražené důstojnosti, spojená s touhou po mstě, která mu mnohdy kalila zrak, že přestával vnímati rozdíl mezi dosažitelným a nedosažitelným.

---

[1]) Viz K. Stloukal l. c., st. 8—9.

III.

RUDOLFOVI NEPŘÁTELÉ.

Žádný římský císař německého národa nebyl bez nepřátel, nebyl bez nich ani Rudolf II. Měl nepřátele v Říši i ve vlastních zemích, měl nepřátele na trůnech cizích států, u kurie římské i v nejbližším příbuzenstvu. Položme si otázku, kde byl nepřítel, který způsobil Rudolfův pád? Byl v Říši nebo u kurie římské? Byl ve Španělsku, Francii, Turecku?

V Říši po dobu panování Rudolfa II. nebylo činitele, který by měl tolik moci a tolik akční volnosti, aby mohl připraviti k pádu nositele koruny císařské. I když její lesk již mnoho ztratil na intensitě, kterou oslňoval středověkého člověka, přece jen tradiční síla majestátu císařského a tradiční úcta k němu byly ještě příliš zakořeněny, aby bylo snadno na něj sáhnouti. Za vlády Rudolfovy se síly v Říši navzájem vázaly a žádná moc nebyla schopna vážnější útočné akce bez nebezpečí protiútoku s druhé strany. Můžeme rozeznávati tři hlavní skupiny.

První byla skupina katolická, jíž v čele stáli vévodové bavorští, kteří první se nebáli zavésti v svém území protireformaci do všech důsledků a kteří v císaři chtěli míti oporu své politiky náboženské. Druhá skupina byla falcká, ovládaná duchem bojovného kalvínství, která byla císaři nejnebezpečnější a která také svými styky se zahraničními souvěrci mohla nejsnáze způsobiti zakročení ciziny. Tato skupina se mohla státi císaři osudnou, kdyby nebyla bývala držena v šachu katolíky a luterány, závodícími s katolíky v nepřátelství k reformované církvi kalvínské. Třetí skupině, luterské,

stálo v čele Sasko, jehož kurfirsti z nenávisti k reformovaným raději stáli při císaři a podporovali jeho politiku v Říši. Tyto poměry nebyly ovšem trvalé; co bylo o nich právě uvedeno, jest jen jakýmsi průměrem politiky říšské v době Rudolfově. Rýnská Falc měla právě v prvých letech Rudolfových episodu luterskou za vlády Ludvíka III., jako Sasko mělo za kurfirsta Kristiána I. v druhé polovině let osmdesátých a na začátku let devadesátých episodu blížící se smíru s kalvínstvím.

Tato situace mohla Rudolfovu posici ohroziti, kdyby byla bývala trvala déle. Tehdy došlo k společnému zákroku falckosaskému u císaře, po jehož odmítnutí se na začátku února 1591 zástupci obou směrů sešli v Torgavě, aby porokovali o společných věcech. V Torgavě byl zastoupen také francouzský Jindřich IV., aby umluvil s německými protestanty branný spolek. To bylo nebezpečné mračno na obzoru říšské politiky Rudolfovy, ale brzy se rozplynulo nenadálou smrtí některých knížat protestantských a zejména kurfirsta saského Kristiána ještě roku 1591. Za nezletilosti nového kurfirsta Kristiána II. změnila se v Sasku situace úplně a starý směr přísně luterský a reformované církvi kalvínské nepřátelský slavil tam vítězství, které se nelekalo ani krve.[1]) Tím byla společná fronta německých protestantů roztržena a kurfirst saský se vrátil k politice císaři přátelské.

Sasko v době další až do konce vlády Rudolfovy zůstalo věrno politickým tradicím, které je vedly do tábora císařského a které císařské politice v Říši a hlavně na říšských sněmech prokázalo neocenitelné služby, podlamujíc činnost druhé skupiny protestantské.

Katolická strana v Německu, podporovaná Španělskem, začala na sklonku XVI. století vystupovati výbojně proti protestantům s úmyslem domoci se ztracených posic katolických a dopracovala se úspěchů, které velmi podráždily protestanty.

---

[1]) Viz o tom více v díle Bedřicha Jenšovského, Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II., v Praze 1913, st. 8—9.

Možno ukázati jen na výsledky boje o stolec arcibiskupský v Kolíně, o restauraci v Cáchách, o Štrasburk a jiné. Ani tyto neúspěchy neměly za následek sjednocení protestantů pod společným vedením, které by hájilo zájmy protestantské, ač se strany falcké bylo vyčerpáno dosti energie k uskutečnění této myšlenky.

Ani porušení suverenity Říše 1598 převedením španělského vojska, bojujícího proti povstalým státům nizozemským, k přezimování na území říšské, které způsobilo ohromný rozruch v Německu, nedovedlo protestantské stavy německé probuditi k činorodému úsilí a k sjednocení, ačkoli byli španělským vojskem ohroženi.[1])

Od tohoto činitele nehrozilo tedy Rudolfovi nebezpečí, dokud v něm nebylo ani dostatek obětavosti ani dostatek bojovnosti a dokud se ani tak nadaným a podnikavým hlavám, jako byl Kristián z Anhaltu, nepodařilo zaletovati trhliny, které se stále více a více rozšiřovaly mezi luterstvím a kalvínstvím, zmírniti společnou nenávist obou směrů a těžkopádný stroj protestantský v Německu uvésti v pohyb.

Tím byla také oddálena hrozící francouzská ofensiva, která by se byla mohla státi Rudolfovi osudnou ve spojení s jeho protestantskými poddanými a k níž došlo za změněných poměrů mnohem později, ovšem také s nezdarem, neboť král francouzský padl vražednou rukou na začátku podniku.

Nepřítelem, který zničil Rudolfa, se tedy nestal ani některý mocenský činitel v Německu, ani francouzský Jindřich IV., a nutno jej hledati jinde. Nestal se jím ovšem ani král španělský ani papež.

Filip II. byl sice velmi zklamán svým odchovancem a mnohdy byl nucen postaviti se proti jeho plánům, avšak habsburská politika světová a katolická vyžadovala, aby mezi oběma větvemi dynastie nenastala zřejmá roztržka. Rudolf již svými císařskými nároky na některá území Filipova vzbu-

---

[1]) Srovn. hlavně Moriz Ritter, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges, II. Band, Stuttgart, 1895, st. 136 a násl.

dil jeho nelibost, avšak stálým odkládáním sňatku s nejstarší dcerou Filipovou, k němuž Filip svolil, se dotkl jak jeho otcovského srdce, tak španělské královské důstojnosti velmi nešetrně. Filip II. zase usilováním, aby Rudolf, jsa nemocen a bezdětek, ustanovil svého nástupce, velmi pohněval císaře vidoucího v tom úklady o trůn. Bylo tedy mezi oběma panovníky dosti příčin k napětí, ale nevyústily v otevřený boj.

Když Filip II. 1598 zemřel a po něm nastoupil Filip III., nezměnilo se na poměru císaře k španělskému dvoru mnoho. Filip III. neměl sice ani schopnosti ani vytrvalé energie svého otce a nezasahoval do politiky tak osobně jako on, ale nevybočil z celkové linie politické, kterou vůči Říši a habsburské větvi rakouské příliš zřetelně narýsoval Filip II.

Nejistota následnictví Rudolfova, kterou chtělo Španělsko odstraniti, mohla míti nyní následky vážnější při Rudolfově chorobě a jeho pokročilejším věku. Také celková situace byla nyní horší, neboť zápas mezi katolíky a protestanty v Říši i v zemích Rudolfových se stále přiostřoval a hrozil propuknouti živelnou silou vzájemného boje vyhlazovacího. Přece však ani za Filipa III. nevystoupila politika španělská z reservy, a zástupci španělského krále, i když Rudolfa už pokládali za ztracena a jeho jednání za škodlivé jak Španělsku, tak kurii, přece se nepřátelsky nerozešli s císařem a setrvali v úloze prostředkovatelů mezi ním a jeho protivníky.

Podobně jako Španělsko si počínala kurie, která měla ještě více příčin k rozhodnému kroku proti Rudolfovi, zejména po ústupcích, které musil učiniti protestantům. Otevřený boj kurie s císařem byl by však býval velikým risikem v době tak napjaté jako byla poslední desítiletí před výbuchem třicetileté války. Kurie si byla sice vědoma choroby Rudolfovy a nemožnosti jeho vlády, a přece se nedostala k energickému kroku přes rozličné projekty směřující k tomu, aby Rudolf byl zbaven moci a učiněn neškodným volbou římského krále, který by byl jeho zástupcem a následníkem. Nebezpečí, že by Rudolf za takové situace mohl při své chorobné mstivosti přestoupiti k politice protestantské, bylo příliš hrozivé a následky mohly býti příliš těžké, aby se kurie a její zástupci

mohli dopustiti nějaké neprozřetelnosti. Proto i kurie byla odkázána na mírné diplomatické prostředky, a její nunciové v Praze se spíše musili starati o upevnění všech posic katolických, aby snesly možné veliké otřesy, než aby takový otřes, jakým mohla býti detronisace Rudolfova, přivodili sami. Ani kurie nebyla oním činitelem, který způsobil Rudolfovu katastrofu.

Ani Turecko, dědičný to nepřítel císařství, nebylo příčinou Rudolfova pádu. Přispělo k němu měrou nemalou, ale více situací, jaká se utvořila ve válce, než snad úmyslem svrhnouti Rudolfa s trůnu. Vojenskému státu, odkázanému na výboj, záleželo sice na tom, aby Říše byla co možná oslabena a aby hlava Říše byla ochromena ve vlastních zemích, ale cílem jeho válek bylo jen rozšíření území; ve válce s Rudolfem šlo Turkům především o Uhry, které byly už od staletí oblastí jejich expanse.

Válka s Tureckem latentně trvala stále, třeba byla uzavírána občasná příměří. Na celé hranici uhersko-turecké docházelo ustavičně k střídavým výpadům spojeným s boji a zádavami v nepřátelské zemi. Formálně vypukla válka teprve, když si Turecko po dlouholeté válce s Persií zajistilo mírem svou východní hranici.

Sultán Murat III., podrážděn porážkou tureckého vojska u Siska, vypověděl v srpnu 1593 císaři otevřeně nepřátelství. Turci měli na počátku některé úspěchy, které korunovali dobytím Rábu 1594, avšak 1595 ztratili mimo jiné Ostřihom a 1598 si zase nechali vyrvati Ráb. K úspěchům císařských zbraní přibyly také veliké úspěchy politické, souvisící s plánem knížete Zikmunda Bathoryho odevzdati svou zemi císaři a vyměniti ji za slezská knížetství Opolsko a Ratibořsko. Odevzdání Sedmihradska císaři a přísaha věrnosti stavů sedmihradských v dubnu 1598 a brzy poté následující přísaha věrnosti vévody valašského vzbudila přes všechny nesnáze velké naděje.[1])

[1]) O turecké válce těchto let a politice Zikmundově přehledně píše Alfons Huber, Geschichte Österreichs, IV, Gotha 1892, st. 376—416.

Držení Sedmihradska císařem mohlo zajisté ohroziti turecké panství v Uhrách vůbec a mohlo posíliti císaře Rudolfa II. v přesvědčení, že byl předurčen, aby vykonal veliký úkol, hodný ochránce křesťanského světa. Dobytí Pešti 1602 a definitivní odstoupení Sedmihradska vrtkavým Zikmundem Bathorym téhož roku mohlo velké naděje vzdálených optimistů potvrzovati.

Z památek uměleckých i z pořádaných slavností, jichž se ku podivu celého světa císař, jinak stále uzavřený, osobně účastnil, jest zřejmo, jakým vidinám o slávě se císař oddával. Nedaly mu spáti vavříny Filipa II. z jeho války s Turky. Proč by on, první panovník křesťanského světa, nedokázal, co dokázal španělský král? Proč by on podobně nerozdrtil pozemní síly turecké, jako Filipovo loďstvo zničilo námořní moc půlměsíce?

Rytina Sadelerova, provedená podle nákresu Adriana de Vries,[1]) která předvádí Rudolfa na vzepjatém koni v plné zbroji a v imperátorské póze s vavřínem kolem skrání, dobře vystihuje jeho dobyvatelské sny. V pozadí je prováděn jeho vojsky vítězný útok, jenž svou drtivou silou zničí nepřítele křesťanstva. Takové vidění měl Rudolf o své slávě a tak chtěl, aby ho jiní viděli.

Smělé naděje císařovy byly občas klamány střídáním válečného štěstí, zasahováním sousedů do sedmihradských zmatků, ale konečný výsledek všeho přece jen byl, že císařské vojsko vedené Jiřím Bastou se v Sedmihradsku pevně usadilo. K tomu se na východě dostalo císaři nečekané posily tím, že Persie 1604 obnovila s Tureckem válku a tím tříštila turecké síly, beztoho již již ochabující a zápasící i s povstáním ve vlastní zemi.[2]) Zdálo se, že tato šťastná konstelace politická stlačí vážky štěstěny válečné trvale na Rudolfovu stranu, ale nešetrný zásah do vnitřních politických a nábo-

---

[1]) Viz Karel Chytil, Umění v Praze za Rudolfa II., v Praze 1904 st. 39—40.

[2]) Srovn. hlavně M. Ritter, l. c., st. 102, 103, 123, 153 a 154; F. Stieve l. c., st 102, 109 a násl.; A. Huber l. c., st. 433—439.

ženských poměrů v Sedmihradsku a v Uhrách tyto naděje zmařil. Císař vzbudil proti sobě tímto neopatrným krokem vnitřního nepřítele, protestanské stavovství svých zemí, které se mu stalo nebezpečnějším protivníkem než kterýkoli činitel zahraniční.

Císař, opíraje se o svou válečnou moc, popřál sluchu katolickým našeptavačům svého dvora a odhodlal se změniti anarchické poměry sedmihradské a poté i poměry uherské podle svých španělských, katolickoabsolutistických zásad. Posílen byl v svém úmyslu úspěchy, jichž bylo dosaženo při restauraci katolického náboženství zejména v Bavorsku a Štyrsku. Co se podařilo vévodovi bavorskému a co dokázal arcikníže Ferdinand, nemůže přece býti nedostupno císaři, hlavně teď, kdy měl v rukou vojenskou moc a kdy se kochal svěžestí svých válečných vavřínů. V obojích Rakousích se beztoho již podařilo zatlačit protestanty do obranných posic, v Čechách na ně učiněn útok, proč by nebylo možno vystoupiti proti nim tam, kde měl císař největší síly pohromadě, v Uhrách?

Rudolfovo jednání ve věcech náboženských je někdy těžko srozumitelné pro rozpory, které se u něho jeví. Nesmíme však zapomínat na výbuchy jeho choroby a mstivost, kteár je doprovází. Avšak nelze tvrditi, že by Rudolf neměl své linie náboženské politiky a že by byl jen nástrojem v rukou svých ministrů, kteří byli strženi proudem katolické restaurace. Od jejich nedočkavosti se ovšem velice lišila jeho váhavost spojená s věčnými odklady, ale to nesmí pozorovatele mýliti. Rudolf ukázal na počátku své vlády zejména v Rakousích své stanovisko a činil také pokusy v Čechách, zde ovšem se zdarem mnohem menším. Rudolf byl příliš dobrým odchovancem Filipa II., aby v náboženské politice nechtěl býti právě takovým absolutistou jako španělský král. Směr jeho politiky říšské vůči protestantům je po celé XVI. století stejný, všude podporuje zpětné dobývání ztracených katolických posic a může se na konci století dívati na slušné výsledky. V Čechách podobně jako v jiných zemích v posledních desítiletích XVI. století sílela mladá strana katolická

a nalezla dobré vůdce v diplomatech kurie a Španělska. Žáci jesuitů ve šlechtě neměli již snášelivosti svých otců a dali se s fanatismem do boje za katolickou restauraci. Kurii šlo především o to, aby se nejvyšší úřady a zejména kancelář česká dostaly do rukou nekompromisních katolíků. Nunciové postřehli, že především v Čechách se rozhodne boj sváděný s protestanty a že na získání Čech záleží nejvíce. Proto věnovali tolik úsilí, aby z nejvyšších úřadů království Českého vypudili protestanty a dostali na jejich místo katolíky.[1]) Došlo k tomu po velkých zápasech v srpnu 1599; teprve nyní se dostala generace odchovaná jesuity plně k moci a nalezši nadaného a energického vůdce v nejvyšším kancléři království Českého Zdeňkovi z Lobkovic, mohla přejíti k útoku. V císaři Rudolfovi nalezla při svém postupu plnou oporu. Vydání mandátu proti Bratřím 1602 bylo jen zahájením otevřeného nepřátelství, které potichu bylo živeno celá desítiletí.[2])

V Uhrách byla situace mnohem nesnadnější. V Uhrách se stále musilo počítati s Turky, kteří kdykoli byli ochotni poskytnouti podporu všem nespokojeným živlům. Příliš drážditi protestanty mohlo míti nedozírné následky politické. Teprve po zajištění Sedmihradska a ochabnutí turecké ofensivy nastal okamžik, kdy se císař nebál ukázati svým sedmihradským a uherským poddaným svou španělskou tvář. Rána na protestanty dopadla s řízností, za jakou by se byli ani generálové Filipa II. nemusili styděti.

Exekuce sedmihradské roku 1603 prozrazují systém. Na pošlapaných právech země měl býti zaveden čirý absolutismus; katolická restaurace měla býti provedena násilným potlačením všech ostatních konfesí. Popravy, konfiskace,

---

[1]) O úsilí nunciů hledíc k nejvyšším úřadům v Čechách vedle citované studie Borovičkovy viz hlavně uvedenou knihu Karla Stloukala, Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu XVI a XVII věku. Srovn. tamže hlavně na st. 157—196.

[2]) Více o mandátu viz Jul. Glücklich, Mandát proti Bratřím z 2 září 1602..., Věstník král. čes. spol. nauk, tř. filos.-hist. jaz., ročník 1904, v Praze 1905, X.

pokuty, řádění soldatesky byly průvodními zjevy tohoto pokusu.[1]) Sedmihradsko 1603 je předzvěstí toho, co čeká druhé země. Zde pracoval císařský generál Basta, v Košicích a severních Uhrách zaváděl násilným způsobem katolickou restauraci císařský generál Belgioioso, jinde působili jiní.[2]) Útok na svobodu náboženskou v Uhrách byl tak prudký, že otřásl protestantskými posicemi do základů. Jinde by se bylo snad dosáhlo trvalého úspěchu, alespoň vnějšího, ale poloha Uher v sousedství Turecka byla příliš vhodným terrainem pro povstání. Sněm uherský 1604 reagoval na katolickou restauraci stížnostmi a suplikami, avšak marně. Císař odpověděl potvrzením zákonů vydaných dřívějšími králi proti kacířům, t. j. ohlásil protestantům vyhlazovací boj.

Vypovědění boje sedmihradským a uherským náboženským a stavovským svobodám mělo nečekané následky. Rána mířená na Sedmihradsko a Uhry se odrazila a dopadla zpět takovou silou na císaře, že pod jejím úderem se po prvé zachvěl jeho trůn. Od té doby jako by jeho hvězda začala neodvratně klesati. V Sedmihradsku vztyčil prapor povstání Stěpán Bočkaj a dodělal se zakrátko velkých úspěchů. Povstání jím řízené se ze Sedmihrad rozšířilo rychle po severních Uhrách a císařské vojsko bylo nuceno ustoupiti před povstalci posílenými Turky.[3])

Císař byl obratem války zdrcen, všechny sny o slávě vítěze nad úhlavním nepřítelem křesťanského světa se rozprchly. Rudolf se nechtěl smířiti s trapnou skutečností, odvrátil se od ní uzavřev se po svém chorobném způsobu v sebe a nechtěl o těchto věcech ani slyšeti. Nebylo možno dostati od něho nějaké rozhodnutí. Hledal na hradě Pražském mezi

---

[1]) Viz o tom více A. Huber, Geschichte Österreichs, IV, Gotha 1892, st. 435—439. Srovn. též K. Krofta, Sněmy české XI, I, v Praze 1910, úvod st. 3—4.

[2]) Srovn Fr. Kameníček, Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru Vídeňského od zemí koruny České, Čas. mus. kr. Čes. ročník LXVIII, v Praze 1894, st. 90—91.

[3]) Srovn. A. Huber, l. c. st. 447—458, M. Ritter, l. c., st. 177—179, Krofta, Sněmy české XI, I, úvod st. 3—4.

svými poklady úkryt před neštěstím, které tak nešetrně bušilo na dveře. Avšak záplava nepřátelská se šířila, zasáhla již Moravu i Rakousy a pasivitou se jí nedalo čeliti. Bratří i bratrovci Rudolfovi chopili se iniciativy a konečně přiměli císaře, aby bratra svého Matyáše zplnomocnil k jednání s povstalci i s Turky a aby odevzdal do jeho rukou vládu v Uhrách.[1]) Matyášovi se podařilo po delším a nesnadném jednání umluviti ve Vídni 23. června 1606 mír s Bočkajem a povstalými Uhry a 11. listopadu při ústí Žitvy do Dunaje (Žitvatoroku) mír na dvacet let s Turky. Podmínky míru byly těžké. Sedmihrady a přilehlé komitáty uherské odstoupeny Bočkajovi, Uhrům svoboda náboženská a svobody stavovské potvrzeny a slíbeno mimo jiné, že cizinci, t. j. hlavně Němci, nebudou dosazováni na úřady a na místa velitelská. Turkům i císařským ponechány pevnosti jimi obsazené.[2])

Tento mír zničil sice císařovy naděje, ale nemusil býti úvodem do jeho katastrofy, kdyby se byl o to nepostaral jeho bratr Matyáš. Matyáš ve spojení se stavovstvím byl oním nepřítelem, který krok za krokem podkopával císaři půdu pod nohama a připravil mu konečný pád.

Matyáš byl muž příjemného chování, ale nebyl ani nadaný ani energický. Nezřízená ctižádost patřila od mládí k základním rysům jeho povahy. Nemaje schopností ani síly dosáhnouti přímo cíle, šel k němu postranními cestami, na nichž mu přetvářka, nepoctivost a zrada byly průvodci a pomocníky, což ovšem souhlasilo se všeobecnou morálkou vládnoucí společnosti doby. Nemaje sám dostatečné inteligence, byl odkázán na rady jiných, z jichž závislosti se nedovedl vymaniti. Ideově neměl páteře, ať šlo o náboženství nebo o politiku, a byl vždy ochoten ke kompromisům na úkor tradicí a prospěchu jak svého rodu, tak své církve, kdykoli šlo o jeho osobní prospěch a vzrůst jeho moci. Že habsburskou dynastii nezavedl v úplnou zkázu, nebylo zásluhou jeho, nýbrž jiných.

Již první jeho politický čin v mladých letech ho charakteri-

---

[1]) Srovn. Fr. Kameníček, l.c., st. 263 a n. a K. Krofta, l. c., st. 16—19.

[2]) Srovn. A. Huber, Geschichte Österreichs V, st. 467—472.

suje. Nesnáze, do jakých se dostala španělská politika povstáním v Nizozemí, zdály se mu vítanou příležitostí, aby se domohl skvělého postavení. Na cestě za touto kariérou nehleděl ani na prospěch císaře Rudolfa, bez jehož vědomí odešel do Nizozemí, ani na prospěch krále Filipa ani na prospěch země, která mu měla býti předmětem ctižádostivých snů, nýbrž jen na prospěch svůj. V Nizozemí mu jeho obojetná povaha byla málo platná v těžkých situacích, v nichž si počínal naivně a bezradně. Přimkl se k Vilému Oranžskému největšímu nepříteli Filipovu, ale ztratil se úplně ve stínu tohoto velikého bojovníka za svobodu nizozemskou. Více než pohrdlivé úsměšky svým guvernérstvím v Nizozemích nesklidil[1]) a s hanbou opustil 1580 toto dobrodružství, které mu sice ukázalo, že obojetností se vždy nedospěje k cíli, které ho však nenapravilo.[2])

Dlouho to trvalo, než Rudolf odpustil bratru Matyášovi tento mladický a neloyální kousek. Teprve 1593, když bratr Arnošt, jemuž byla svěřena vláda v Rakousích Dolních a Horních, byl Filipem II. povolán do Nizozemí, svěřil císař správu Matyášovi.

V Rakousích byla právě v proudu silná vlna protireformační a Matyášovi bylo překonávati značné obtíže. Štěstí jeho bylo, že nalezl v osobě Melchiora Khlesla, biskupa vídeňského, spolehlivého rádce a pomocníka. Khlesl měl důvtip, odvahu i zápal pro věc, což vše chybělo jeho pánovi, a ten brzy podlehl silné vůli svého rádce. Khlesl patřil k odchovancům mladé katolické školy a měl ve svém boji s rakouskými protestanty úspěchy. V zápasu s protestanty si Matyáš nepočínal vždy bezvadně. Když protestantská šlechta chtěla zmírniti účinnost výnosů proti ní namířených, uchýlila se k obvyklému prostředku zmirňovacímu, k podplácení. Že rádové Matyášovy vlády přijímali od ní peněžité dary,

---

[1]) Srovn. H. Pirenne, Histoire de Belgique IV, Bruxelles 1927, st. 107—176, a Ernest Lavisse, Histoire de France VI, I, Jean H. Mariéjol, La Réforme et la Ligue — L'Édit de Nantes, Paris 1904, st. 203.

[2]) Srovn. též Anton Gindely, Rudolf II. und seine Zeit I, Prag 1863, st. 38.

sotva někoho naplní podivem, ale že je přijímal sám arcikníže Matyáš,[1]) je přece jen těžko srovnati s postavením člena dynastie, jemuž byla svěřena správa země a jehož úkolem při tom byla restaurace katolická.

Když se dal císař donutiti, aby Matyášovi svěřil vládu v Uhrách a zplnomocnil ho jednat s Bočkajem a s Turky, nemohl míti přesvědčení, že Matyáš bude pracovati pro jeho věc. Císař byl vystoupením Matyášovým potvrzen v chorobné nedůvěřivosti k svému bratrovi a Matyáš si této nedůvěry plnou měrou zasloužil.

Od začátku choroby císařovy, již zveličoval, stavěl Matyáš na odiv okázalou starost, aby jí habsburská dynastie neutrpěla škody. Od roku 1600 se smlouval s ostatními arciknížaty, a tenor úmluv vyzněl vždy v jeho vlastní prospěch. On se měl státi regentem a nástupcem císařovým v zemích dědičných i v Říši, on se měl státi králem českým[2]) a býti uznán hlavou rodu, která bude pečovati o jeho prospěch i proti vůli císařově. Dubnová schůze arciknížat rakouských ve Vídni 1606 prohlásila zcela nepokrytě císaře Rudolfa za neschopného vlády a ustanovila Matyáše za svou hlavu. Má býti ‚hlavou a sloupem' rakouské dynastie a spojená arciknížata ho mají podporovati; má podnikati vše, co je nutno k zachování a vzrůstu dynastie.[3])

Tento směr Matyášovy politiky podporoval usilovně Khlesl, který chtěl ve spojení členů dynastie postaviti Matyášovi dostatečnou oporu při dalších krocích, obávaje se, aby nemusel od protestantských stavů vykupovati podporu novými ústupky. Avšak sjednocení arciknížat dostalo brzy trhliny. Štýrský Ferdinand se brzy ze smlouvy vytrhl a ani Maxmilián ani

---

[1]) Srovn. Moriz Ritter, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges II, Stuttgart 1895, st. 113.

[2]) O plánu následnictví v Čechách 1600 srovn. Sněmy české X, č. 95, 97, 98.

[3]) Smlouvu arciknížat Matyáše, Maxmiliána, Ferdinanda a Maxmilána Arnošta ve Vídni ze dne 25. dubna 1606 vyd. Hammer-Purgstall, Khlesl's Leben I, Wien 1847, Urkundens. st. 427. Srovn. Gindely, Rudolf II, I, st. 78—79, Ritter, l. c., st. 188.

jiný člen rodu se pro Matyáše neexponovali. Matyášova politika vůči Rudolfovi v těchto letech nalezla dosti omluvy u historiků, myslím však, že tu byla historiografie příliš shovívavá.

Je pravda, že situace císařského vojska byla zoufalá a že císař více z nenávisti k Matyášovi myšlenku míru s povstalci i s Turky odmítal a jen stěží se dal donutiti k ratifikaci obou smluv z 1606, ale stejně je pravda, že Matyáš myšlenku míru hájil stůj co stůj, protože jí chtěl užíti jakožto vydatné zbraně proti císaři. Nejednal, jak předstíral, ve prospěch dynastie a dědičných zemí, nýbrž ve prospěch své vlastní osoby, a nelze se zbaviti nejistoty, byl-li jeho postup vedoucí k míru s Bočkajovci a Turky správný. Turci vedli válku již ochable, Bočkaj nedožil ani konce roku svého vítězství, a jeho hajduci, třebaže se dali poštvati k novému povstání proti císaři 1607 — prý aby uhájili mírové smlouvy — byli přece jen bez silné ruky mocí velmi vratkou a nespolehlivou. Umíněnost setrvati ve válce, i když se štěstí válečné obrátilo, i když všechny prostředky zdánlivě byly vyčerpány, nebylo v dějinách válečnictví vždycky chybou.

Španělská diplomacie dala za pravdu Rudolfovi, že chce pokračovati ve válce s oslabenými Turky, vytýkala Matyášovi, že chce císaře donutiti k míru, a napomínala ho, aby zachoval povinnou úctu k císaři. Tento výstražný hlas španělského vyslance v Praze platí více než hlasy Matyášových stoupenců hájící opačné stanovisko.[1])

Po vůli Rudolfově se ovšem nestalo, s povstalci i Turky byl uzavřen mír, který císař schváliti nechtěl a jehož ratifikaci

---

[1]) Matyášovi nepříznivé svědectví listu Dona Guillena de San Clemente ze dne 5. ledna 1608 arciknížeti Matyášovi správně ocenil Jan Tenora, Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608, v Brně 1917, st. 6. Tamže v pozn. 3 se Tenora obrací proti mínění Hurterovu, jako by Matyáš byl v Prešpurku teprve sveden Illyésházym. Stejně nesprávně jako Hurter hájí Matyáše také Huber, Geschichte Oesterreichs IV, Gotha 1892, st. 485 n. Z listu San Clementova je patrno, že se v Praze vědělo o nepřátelských úmyslech Matyášových dříve, než se sešel uherský sněm.

zdržoval. Matyášovi byla tím dána do ruky nebezpečná zbraň proti bratrovi, jehož mohl označovati jakožto rušitele míru. Matyáš využil této situace plnou měrou, avšak brzy pozoroval, že na pomoc druhých členů dynastie nemůže spoléhati. To byl okamžik, kdy nastalo to, čeho se obával Khlesl. Matyáš hledal oporu jinde a nalezl ji u stavů, a to především u stavů protestantských. Khlesl dobře věděl, že se tato podpora bude draho platit ústupky náboženskými i stavovskými.

Matyáš svolal v lednu 1608 uherský sněm do Bratislavy, přivedl k němu výbory stavů dolno- i hornorakouských a žádal za prostředky, jimiž by se odvrátilo nebezpečí nové války s Turky a nového povstání a jimiž by se upevnil pořádek a udržela autorita královská. To byl nezákonný čin, v němž císař nemohl viděti leč začátek odboje. Stejné povahy bylo bez dovolení císařova svolat Rakušany a pozvat je, aby jednali s uherským sněmem. Matyáš se domníval, že strach z nové války s Turky bude větší než obava z neposlušnosti k císaři. V uherském sněmu se poněkud zklamal, neboť strana věrná Rudolfovi byla ještě dosti silná; také Rakušané se nechtěli pustiti na dráhu revoluční. Stěpán Illyésházy u stavů uherských a Erasmus Tschernembel mezi Rakušany musili vyvinouti značné úsilí, aby zpracovali nerozhodné živly. Konečně se to podařilo, hlavně když Matyáš v proposici k sněmu uherskému prohlásil, že on jakožto potomek královského rodu uherského je ochoten nasaditi i život, a když také Rakušanům dal svůj život a své tělo k disposici. Matyáš musil užíti všeho svého osobního vlivu, aby přiměl uherský sněm a výbory obojích Rakous k sjednání spolku, který podle listiny ze dne 1. února 1608 zavazoval Matyáše a stavy všech tří jmenovaných zemí hájiti obou mírů z roku 1606 proti každému, kdo by se odvážil nepřátelsky vystoupiti proti jejich ustanovením, a vzájemně si pomáhati s celou svou mocí.[1])

Kdo je hlavním rušitelem míru, na nějž smlouva ukazovala, se dobře vědělo a nikomu nebylo tajno, že od tohoto

---

[1]) Viz Tomek, Rozepře mezi Rudolfem a Matiášem, Čas. č. m. 1856, II, Tenora, l. c., st. 11. — Srovn. Sněmy české XV, I, úvod, st. XI.

okamžiku zahájili stavové uherští a rakouští proti císaři otevřené povstání, které má skončiti jeho sesazením a dosazením Matyáše na jeho místo.

Silná oposice stavů uherských i rakouských, která musila býti dříve zdolána — katoličtí preláti v ní zaujímali první místo — ukazuje zase, že nebyla, jako jsme prve pozorovali u arciknížat, ani u stavů jednota přesvědčení, že Matyášovy kroky jsou správné a že jsou podnikány na záchranu zemí. Nebýti tak vynikajících lidí jako Illyésházy a Tschernembel a nebýti osobního vlivu arciknížete Matyáše, není pochybnosti, že by toto sněmování bylo bývalo dopadlo jinak.

Podobné postavení, jako dva šlechtici právě jmenovaní měli v Uhrách a Rakousích, měl na Moravě Karel st. ze Žerotína.

Morava měla mnoho příčin k nespokojenosti. Vláda Rudolfova jako by si ze zemí koruny České právě Moravu vybrala, aby v ní nejdříve provedla své záměry. Biskup olomoucký kardinál František z Dietrichštejna byl velikým nebezpečím pro jinověrce na Moravě. Byl vynikajícím odchovancem jesuitského katolictví a měl nejen nadání a energii k provádění katolické restaurace, nýbrž dovedl svým nadšením a svými osobními vlastnostmi působiti na své okolí. Na rozsáhlých statcích církevních a komorních a v městech královských měl prozatím dosti široké pole působnosti. Nelekal se ani zasahovati jinam, kde se dalo bojovati za prospěch náboženství katolického, a naplnil obavou všechny moravské nekatolíky.

Šlo-li o rozšíření katolické državy, nelekala se vláda Rudolfova ani porušiti ústavu zemskou. Česká královská kancelář zasahovala neoprávněně do veřejných věcí na Moravě, pravomoc soudů moravských byla přecházena zákroky z Prahy. Všechny ty přehmaty hlavně cítili nekatolíci, protože proti nim bylo jejich ostří namířeno.

Žerotín, který sám byl členem Jednoty bratrské, mohl míti vážné obavy o její další existenci, zvláště po ostrém vystoupení vlády Rudolfovy proti Bratřím. Co se dalo čekati od vlády, která nešetřila platných zákonů a zřízení, ve věcech,

kde se mohla o ně opírati a kde mohla jen plniti královské mandáty. Není divu, že se Žerotín ohlížel po pomoci za hranicemi a že byl ve styku s vynikajícími hlavami protestantského světa. Když vypukly bouře v Uhrách a když se schylovalo k sesazení císaře Rudolfa a dosazení Matyáše na jeho místo, viděl Žerotín v tomto obratu záchranu pro své náboženství i pro svou zemi, jejíž nespokojenost pustošením nepřátel za Bočkajova povstání ještě vzrostla. Již v prosinci 1607 měl na svém zámku v Rosicích tajnou schůzi několika předáků z moravské a rakouské šlechty a byl od počátku bouří ve spojení s Illyészházym a Tschernemblem, které v jejich počínání ve prospěch Matyášův morálně podporoval. Že Žerotín a jeho strana se v této kritické době postavili proti císaři, lze snadno vysvětliti, ale že mocný katolický šlechtic Karel z Lichtenštejna se stane účinným nástrojem povstání ve prospěch Matyášův, mohlo by se zdáti podivným; avšak Lichtenštejn, zbavený císařem vedení úřadu nejv. hofmistra i úřadu zemského hejtmana, který musil odevzdati Ladislavovi Berkovi, choval naději, že spojení s Matyášem mu hojně vynahradí propuštění císařem.

Byla-li nekatolická Morava získána Žerotínem, nebylo pochyby, že energické vystoupení Lichtenštejnovo strhne všechny ostatní. V prvních dnech března 1608 stála Morava v otevřeném povstání proti císaři a chystala se k přijetí Matyáše.

Než budeme sledovati další události vedoucí ke katastrofě Rudolfově, musíme s hlediska všeobecného věnovati několik poznámek spojenci Matyášovu, kterým bylo stavovství.

Stavovství bylo odsouzeno ke konfliktu s mocí zeměpanskou všude tam, kde se stát dopracoval takového stupně vývoje, že jeho služeb již tak nepotřeboval jako dříve, a kde mu začala býti jeho práva na obtíž.

Naše země byly asi na prostřední cestě mezi západem, který stavovství zdolal anebo je uvedl ve formu státu neškodnou, a mezi Polskem, kde stará šlechta udržela své posice nejdéle.

Ač u nás vyrostlo stavovství za jiných podmínek než na př. ve Francii, přece jen právě tak se stalo konkurentem moci zeměpanské, vykonávajíc funkce veřejné, v něž se uvázal stát,

a právě tak se dostalo do sporu se státem, když začal se sebe střásati staré středověké formy.

V našich zemích to byli Habsburkové, kteří přinesli nový program ústřední státní moci a kteří podle vzorů západních začali přetvořovati státní zřízení. Nejpronikavějším reformátorem státu byl v českých zemích Ferdinand I. Přišel v době, kdy se za Jagelovců začaly vyvíjeti poměry podobně jako v Polsku. Narazil ovšem na silný odpor stavů, ale zdolal jej v povstání 1547. Zanechal svým nástupcům na trůně tradici odkazující je na boj se stavovstvím, které bylo hlavní překážkou silné moci zeměpanské.

Je zajímavo, jak se v XVI. století zápasy stavovské prolínaly s bojem za nové formy náboženské a za svobodu svědomí. Ve Francii to byly války náboženské, které zase vzkřísily k životu staré ideály stavovské a vtělily je v dílo Hotmanovo, o němž bylo již psáno výše.

Boje náboženské se všude staly kvasem myšlení politického nebo sociálního. Šlechta jich většinou využívala k zesílení své moci. Nové nauky náboženské útočící na ústřední autoritu církevní byly na prospěch všem činitelům politickým, které byly v oposici proti autoritě ústřední moci světské. Tam, kde se zeměpanská moc teprve začala probíjeti k pevnější formě, jako tomu bylo v zemích českých v XVI. století, narazila na spojený odpor stavovství a protestanství.

Směřujíce k přemožení revolučních nauk náboženských, směřovali Habsburkové zároveň k přemožení stavovských forem politických. Proto byl zápas obou stran tak úporný a proto bylo takřka nemožno dojíti k smírnému kompromisu. Jediný možný směr habsburské politiky v Čechách, chtěla-li dělati politiku dynastickou, byl směr zahájený Ferdinandem I. Kdykoliv se jeho nástupci, ať Maxmilián nebo Rudolf, uchýlili od tohoto směru, škodili jen vlastní politice a politice celého rodu.

Když se Matyáš spojil s protestantským stavovstvím proti Rudolfovi, zradil tím tradice dynastické i náboženské a pustil se na dráhu, na níž mu sice kynul osobní prospěch, ale na níž mohl strhnouti do záhuby celou dynastii.

IV.

ÚVOD DO KATASTROFY.

Odboj Matyášův a stavů s ním spojených proti Rudolfovi byl úvodem k dramatu, které mohlo končiti nejen katastrofou Rudolfovou, nýbrž i katastrofou celé dynastie. Byla to hra velmi hazardní, jíž se Matyáš odvážil, aby co nejrychleji ukojil své ctižádostivé choutky. Měl-li dojíti rychlého vítězství, musil hned na začátku získati naprostou převahu sil. Nejdůležitější etapou jeho postupu proti císaři bylo strhnouti Moravu na cestu povstání. Morava byla jazýčkem na váze při vzájemném měření sil. To věděla také pražská vláda a namáhala se způsobit na Moravě obrat. Nechyběly ani metody zastrašovací, do země na žádost Berkovu vloženo vojsko za velení Tillyho. Císař poslal kardinála Dietrichštejna a Viléma Slavatu, aby jednali se stavy moravskými a zdrželi je od dalších kroků, ale marně.[1]) Ani neúčast měst, která dlouho zůstala císaři věrna, nezachránila jeho věci. Stavové si zvolili výbor, postavili v čelo Lichtenštejna a nedali se odraditi od samovolného svolání sněmu do Ivančic. Duchem oposice byl Žerotín. Lichtenštejn byl vypraven stavy k arciknížeti Matyášovi, aby mu podal zprávu o situaci na Moravě a aby ho přiměl k ozbrojenému tažení proti císaři.

Sněm v Ivančicích byl obeslán dosti četně a na něm učinili stavové moravští 19. dubna 1608 se stavy rakouskými a uher-

[1]) Srovn. Rudolf Dvořák, Dějiny Moravy (Vlastivěda moravská I, díl III), v Brně 1899, st. 497—500, a Jan Tenora, Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608, v Brně 1917, st. 21, st. 47 a následující.

skými věčný a nezrušitelný spolek nejen k hájení míru vídeňského a žitvatorockého, nýbrž také k vzájemné pomoci na život a na smrt, kdyby někdo povstal proti konfederovaným zemím.

Srovnáme-li smlouvu bratislavskou stavů uherských a rakouských s Matyášem a smlouvu ivančickou, pozorujeme postup myšlenky stavovských konfederací. Smlouva bratislavská je první konfederací stavů zemí uherských a rakouských, která nevyšla z iniciativy a z vůle panovníkovy, nýbrž byla namířena proti němu. Dřívější smlouvy stavů zemí českých, rakouských a uherských týkávaly se pohraničních věcí a podobných společných zájmů a bývaly sjednávány se svolením panovníkovým, ale konfederace bratislavská a ivančická vyrostly na půdě revoluční. V pamětním spise císařského vyslance Krištofa Pfluga ke kurfirstovi saskému z dubna 1611[1]) nazývá se toto revoluční hnutí zlou, nakažlivou ranou morovou, která se rozšířila z Multanska do Valašska, odtud do Sedmihrad, Uher, Rakous a Moravy až do koruny České a na hranice kurfirství Saského, takže je nyní tomuto nebezpečí nejblíže.

Jsou to slova nenávistná, ale vyjadřují správně obavu zeměpanské moci ze stavovství zemí, spojených konfederacemi v branný spolek. Tyto konfederace potřebovaly jen míti trvalou organisaci, po případě vedení stálými výbory spojených zemí, a mohly se státi největším nebezpečím královské moci a přeměniti země podřízené žezlu Habsburků v spolek šlechtických republik. Habsburkům byly tím nebezpečnější, že tu proti jejich panství vystoupilo stavovství spojené s protestantstvím.

Konfederované země si zajistily smlouvou ivančickou také vzájemnou pomoc, kdyby se musily brániti proti nepříteli z jakýchkoli jiných spravedlivých a zákonitých příčin, to jest, kdyby napadl jejich stavovské a náboženské svobody a nejen smlouvy míru z 1606.[2])

---

[1]) Viz Sněmy XV, I., úvod, st. XI a st. 759, č. 622.

[2]) Srovn. o tom více tamže, úvod, str. XII.

To je nejen podstatný pokrok s hlediska stavovského, nýbrž také lákavý příklad pro stavy druhých zemí koruny České, aby si zabezpečily své svobody. Nejdůležitější bylo, co učiní Čechy. Rozhodnutí Čech bylo Rudolfovi spásou nebo zkázou. Čeští stavové měli také dosti příčin postaviti se proti Rudolfovi, čeští stavové také nebyli jisti vůči vzrůstající moci královské a jejím přehmatům ani ve věcech politických ani náboženských a také mohli míti prospěch ze spolku se stavy druhých zemí. Moravané mohli pevně doufati, že se Čechové přikloní k povstání, avšak zklamali se. Marné byly jejich snahy, marná byla Žerotínova krásná slova. Zdá se to nepochopitelné, a přece je pro to vysvětlení. Příčinou nebyla ani věrnost českých stavů k panovníkovi ani obavy z možných následků povstání, nýbrž především hrdost země, která vždy první rozhodovala, která měla první místo mezi ostatními a v níž byla residence království i Říše. Má se snad království České, hlava koruny České řídití podle jiných zemí a dáti si vnucovati od Moravanů, Rakušanů a Uhrů změnu vlády? Tázali se Moravané, než se přidali k Matyášovi, dříve Čechů, co mají dělati? Kam by se poděly prerogativy království a jeho přednostní postavení? Morava, z níž vychází iniciativa, mohla by snad po dosažení úspěchu chtíti se rovnati Čechám. A konečně jsou záruky, které podávají konfederované země tak pevné, že pojišťují budoucnost? Výměna jednoho Habsburka za druhého nezbaví zemi dynastie, která se krok za krokem domáhá silnějšího postavení vůči stavům a která sliby umí spíše dávati než plniti. Nejen Rudolf, nýbrž i dynastie habsburská vůbec měli v Čechách dosti nepřátel; korespondence Anhaltova má o tom nejeden doklad, ale výměna navrhovaná z Uher, Rakous a Moravy by mnoho nezměnila. Tak asi usuzovali čeští stavové 1608 tváří v tvář bouři valící se od východu a spíše se oddávali nadějím, že více získají od Rudolfa tísněného než od Matyáše vítězného.

Za této nálady se neobával Rudolf svolati v březnu 1608 sněm český v Praze, na němž čeští stavové ukázali velkou ochotu. Dali svůj souhlas k tomu, aby se sešel v dubnu generální sněm zemí koruny České a zplnomocnil císaře, aby

s nejvyššími úředníky učinil opatření směřující k obraně země a povolal do zbraně zemskou hotovost.[1]) Tímto činem byl úspěch Matyášův uveden v pochybnost.

Matyáš, který po známých událostech na Moravě neměl překážek, aby vtrhl do země a aby se dal pozdraviti Moravany, postupoval, posílen jsa vojskem moravských stavů, proti Rudolfovi do Čech. Ze Znojma vydal manifest, který měl ospravedlniti jeho dosavadní jednání poukazem na Rudolfovu neschopnost a jeho zlé rádce a který měl působiti na stavy druhých zemí koruny České, zejména na Čechy, aby se k němu přidali. Není větší licoměrnosti nad ujištění manifestu, že Matyášovým cílem je chrániti práva, privileje a svobody zemí. Měl to býti agitační prostředek proti Rudolfovi, který svobod zemí nešetřil. Na Čechy zůstala slova manifestu bez účinku a na svolání stavů českých i stavů zemí vtělených do Čáslavě na počátek května odpověděli čeští stavové neúčastí. Nepřišel ani Petr Vok z Rožmberka, který dosud podporoval Matyáše, jemuž však rychlá záměna Rudolfa Matyášem, k níž nepřátelé směřovali, nebyla po chuti.

Císař Rudolf po odpadnutí Moravy poslal zase kardinála Dietrichštejna vyjednávat. Dietrichštejn přijel ve slavném průvodu do Znojma, nuncius papežský i španělský vyslanec se účastnili poselství, které nabízelo Matyášovi ratifikaci míru s Turky a míru vídeňského, ale minulo se s účinkem.[2]) Jak z jednání ve Znojmě bylo patrno, nešlo Matyášovi o ratifikaci míru, jak stále předstíral, nýbrž o rychlou cestu k trůnu, a tu mu mohla Rudolfova povolnost, ač pozdní, zatarasiti. Rudolf nabízel také, že svolá do Prahy na letnice konvent všech arciknížat a některých říšských knížat, který by urovnal všechny sporné otázky, avšak marně.

Než přece jen neměla ještě tentokrát hvězda Rudolfova zapadnouti navždy. Na jeho záchraně měli zájem také ještě někteří činitelé v Říši, třebaže Říše jakožto celek selhala.

---

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., I. st. 200.

[2]) Srovn. tamže, st. 206—207; šíře o tom píše Tenora, l. c., st. 88—99.

Vedle kurfirstů, kteří byli pro smír obou habsburských bratří[1]), byl to právě největší nepřítel habsburské dynastie, bystrý diplomat Anhalt, který nepřál úplnému pádu Rudolfovu a úplnému vítězství Matyášovu, ovšem z důvodů docela jiných, neboť, kdyby byly uklizeny spory v habsburské dynastii, octla by se politika, již vedl Anhalt, na mrtvém bodě. Podle Anhaltova přání měly habsburské země zůstati rozděleny mezi Rudolfem a Matyášem a dalšími spory obou bratří měli býti Habsburkové ještě více oslabeni. Jak se zdá, bylo v tom vedle vlivů domácích působení Anhaltovo na Petra Voka z Rožmberka, že se dalších kroků proti Rudolfovi neúčastnil a že svým příkladem strhl mnohé z českých stavů.[2])

Naděje v Čáslav kladené Matyáše zklamaly úplně. Místo rychlého přijetí českými stavy došlo zase k zdlouhavému vyjednávání s císařem. Čím více se blížil nepřítel, tím povolnějším se stával Rudolf a odhodlal se na nátlak španělského vyslance San Clemente nejdříve k odstoupení Uher a Rakous a brzy poté k uznání Matyáše čekatelem království Českého.[3])

Těžkou úlohu nového poselství k Matyášovi, který měl býti těmito ústupky Rudolfovými přiveden k míru, převzal na sebe zase neúnavný vyjednavač Dietrichštejn. Cestu měl již kratší, neboť se nemusil namáhati dále než do Čáslavě, kde

---

[1]) O zakročení vyslanců kurfirsta saského a braniborského u Matyáše viz B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II., v Praze 1913, st. 12.

[2]) Srovn. Gindely, Rudolf II., I, st. 207—211 a Jos. Salaba, Čechy r. 1608 a 1609 a Petr Vok z Rožmberka (Sborník hist. kroužku Vlast XXIII, v Praze 1922) st. 1—4, 9 a n. Salaba tu přeceňuje vliv katolických přátel Rudolfovi oddaných, zejména vliv Volfa Novohradského z Kolovrat, na Voka, ač jim nelze upříti působnosti a všechno přičítati jen Anhaltovi. Také vliv konservatismu Vokova na jeho politiku je tu přílišně zdůrazňován. Na muže světového politického rozhledu, jakým byl Vok, právě všeobecná politika protestanská působila nejmocněji. Že Petr Vok ovládal české stavy více, než se dosud myslilo, má jistě Salaba pravdu, ale že by tomu bylo vice versa tak, jak míní Salaba, nelze připustiti.

[3]) Srovn. Tenora, l. c., st. 107.

byl Matyášem slavnostně přijat 12. května. Avšak Matyášova lačnost po koruně svatováclavské byla tím větší, čím více se blížil ku Praze, a jeho odpověď byla vyhýbavá. Ani tajná nabídka Dietrichštejnova, že se císař spokojí, zůstane-li mu koruna Česká, neměla výsledku, ač se v ní implicite vidělo i odstoupení Moravy.[1]) Matyáš jednak asi slovům Rudolfovým nedůvěřoval, jednak nebyl ve svém táboře již pánem situace a byl závislý na svých spojencích stavovských, kteří věc hnali do krajnosti.

Papežský nuncius, čím více měl příležitost pozorovati poměry v Matyášově okolí, tím méně mohl býti s nimi spokojen. Jaké následky pro katolickou církev může míti úplné vítězství krále Matyáše, který je v moci nekatolických stavů? Rudolfova vláda je sice svou neschopností také nebezpečna církvi, ale jeho rádcové a úředníci jsou katolíci. Proto bude lépe věc tak zaříditi, aby Matyáš byl uspokojen, ale Rudolf aby nebyl násilím odstraněn s pohanou celé dynastie a škodou církve. Toto stanovisko šetření císaře a jeho autority uplatnili diplomaté kurie i Španělska u arciknížete Matyáše velmi důrazně.

Jaká byla Matyášova odpověď na poslední nabídky? Děkuje císaři za ochotu vydati mu Uhry a Rakousy, ale žádá také za korunu uherskou, aby se jí mohl dáti korunovati, a vyžaduje též, aby stavové uherští, rakouští a moravští propuštěni byli z přísahy učiněné císaři a uvedeni v poslušnost Matyášovu. V Čechách chce nejen míti pojištěno nástupnictví uznáním sněmu a korunováním, nýbrž i dostati do

---

[1]) Srovn. tamže st. 114 a 115; viz též Jos. Konopka, Separační snahy Moravanů na generálním sněmu r. 1611, Čas. mat. mor. 1914, st. 249, kde je vidět z řeči Žerotínovy na generálním sněmu 1611, že od data 12. května 1608 počítá odloučení Moravy od Čech. Tenora l. c. ukazuje na omyl, učiněný Gindelym, který neznal dobře obsah tajné instrukce kardinála Dietrichštejna. Co však Tenora praví o slovech „koruna Česká", že je jimi míněna jen země Česká, nelze přijmouti. Často se těmito slovy míní všechny země koruny České, to je vlastně oficiální termín, někdy ovšem zase jen Čechy. Právě tato obojetnost těchto slov mohla býti příčinou nedůvěry arciknížete Matyáše v opravdovost slibu císařova hledě k Moravě.

rukou správu země, kterou by vedl jménem Rudolfovým.[1]) Když se císař zdráhal přijmouti tuto kapitulaci, s níž nesouhlasili ani nejvyšší úředníci zemští a po níž by mu nezbylo nic jiného než titul a jakási pochybná svrchovaná moc, dal Matyáš odpověď pochodem vojska ku Praze. Když dorazil do Českého Brodu, zmocnila se tajné rady císařovy panika, která v útěku z Prahy, na nějž bylo již dříve pomýšleno, viděla jedinou záchranu. Přece však se podařilo tomu zabrániti; císař se rozhodl, že v Praze zůstane a že dalším vyjednáváním zadrží postup bratrův. Matyáš měl býti ukonejšen vyhlídkou na sněm český, jemuž císař předloží návrh na čekatelství Matyášovo na království České. Tím by bylo pro budoucnost následnictví Matyášovo lépe zaručeno než pouhým slibem císařovým, proti němuž mohli Čechové .uvésti vážné námitky. Příznivý postup jednání však brzdila hlavně neshoda stran Moravy, proti jejímuž odtržení od Čech se postavili nejvyšší úředníci zemští království Českého. Císař se asi oddával naději, že v českém sněmu nalezne oporu proti bratrovi, vždyť Čechové mu dosud zůstali věrni a byli stále na stanovisku odmítavém proti Matyášovi, ale sotva předvídal, jaké nové nesnáze se na sněmu vyskytnou.

Sněm byl zahájen 23. května 1608 způsobem slavnostním. Na dřívější plán generálního sněmu se nyní ovšem už nemyslilo, nebylo času. Rudolf, který se před lidmi stále zavíral a jen v těžkých nesnázích svoloval k audiencím, odhodlal se na domluvy nejv. úředníků zemských ukázati se sněmu. Při Rudolfově chorobě bylo toto odhodlání hrdinstvím a nezůstalo bez výsledku. Čeští stavové vůbec už Rudolfa neznali a mnozí z nich uvěřili povídačkám, že zemřel a že je někdo místo něho nastrčen, a když nyní po letech se na vlastní oči mohli přesvědčiti že žije, ale že velmi zestárl a sešel, neubránili se silnému dojmu, který nalezl průchod v projevech sympatie, třebaže k nim stavové neměli mnoho příčin.

Avšak sotva pominul první záchvat citový a sotvaže císař zahájiv sněm a odevzdav mu písemnou proposici o čeka-

---

[1]) Srovn. hlavně Tenora, l. c., st. 116—118.

telství Matyášově zmizel jim s očí, došlo k novým nesnázím. Stavové nekatoličtí postřehli, že nyní je nejlepší příležitost, aby si vybojovali uznání jak svých náboženských svobod tak politických požadavků celé stavovské obce. Takřka před branami města stál nepřítel, který na jejich pokyn mohl přitáhnouti a svrhnouti Rudolfa s trůnu. Za takové situace se dalo od císaře něčeho dosáhnouti. Kdežto u stavů moravských doprovázejících Matyáše byly v popředí věci politické, ovládly mysli Čechů při této příležitosti staré ideály náboženské. Mluvčím prvých byl Žerotín, mluvčím druhých Budovec.[1])

Čeští stavové nekatoličtí, a jich byla ohromná většina na sněmu, svěřili přednímu členu Jednoty bratrské Václavu Budovcovi, aby vypracoval spis jejich stížností, a požadavků, a zároveň prohlásili, že dříve nebudou jednati o proposici královské, dokud jim nebude potvrzeno jejich 25 artikulů, o něž žádali spisem Budovcovým.

Vedle článků politických, majících vyhověti stížnostem českých stavů, měla býti potvrzena česká konfese z roku 1575 a zaručena úplná svoboda svědomí, mající se vztahovati i na lidi poddané.[2]) Právě tento požadavek narazil na nejsilnější odpor císařův, který zase pojal úmysl zbaviti se útěkem z Prahy všech nepříjemností, ale dal se na kolenou uprositi, aby tak nečinil. Došlo při tom k prudkým scénám mezi vyčítajícími nejvyššími úředníky a císařem, který byl zastrašen a povolil.[3])

Gindely se nad odporem císařovým proti náboženským ústupkům pozastavuje, protože císař již po léta nebyl ani nunciovi papežskému ani kleru vůbec nakloněn, mimo to zažil v poslední době s papežem a Španělskem špatné zku-

---

[1]) Srov. A. Gindely, Rudolf II., I, st. 222—228 a Tenora, Účast kardinála Dietrichštejna, st. 135—137.

[2]) Srovn. Ferd. Hrejsa, Česká konfesse, st. 434—436.

[3]) Gindely, l. c., st. 222, klade tuto scénu do 12. května, Tenora l. c. 138 až po zahájení sněmu. Myslím, že Gindelyho svedlo datování starým stylem. Také, pokud jde o prosebníka, klečícího před Rudolfem, jsou diference; viz Tenora tamže.

šenosti. Rudolf také svým odporem proti protestantům pracoval jen ve prospěch svého bratra. Gindely praví, že nemoc Rudolfova je postačitelným důvodem k vysvětlení všech rozporů v jeho jednání. Sám ovšem hned poté ukazuje, že Rudolf tu spíše podlehl radě mužů, jako byl nejv. kancléř Zdeněk z Lobkovic, než vlivu srdce odporného bratrovi.[1]) Myslím, že tu více než nemoc, která právě při svých výbuších neznala jiné cesty než cestu msty, působila síla španělské tradice, která byla v souhlase se stanoviskem nejv. kancléře a jeho stoupenců. Požadavek svobody svědomí pro všechny i pro lidi poddané asi Rudolfem silně otřásl. V jeho očích to byla jako v očích Filipa II. anarchie, která zničí svrchovanou moc zeměpanskou a povede k rozvratu. Proto se všeobecné svobodě svědomí bránil ze všech sil ne tak z důvodů náboženských jako z politických.

Rudolf by byl asi stěží povolil, kdyby proud událostí ho byl nedonutil. Do Prahy přibyli vyslanci arciknížete Matyáše a mezi nimi Žerotín. Žerotín v českém sněmu mohl otevřeně snižovati Rudolfa, vynášeti Matyáše a zapřisahati české stavy, aby se přidaly k povstalým zemím. To nebyla situace příjemná pro císaře, třebaže se skvělá výmluvnost Žerotínova minula s účinkem. Přišly však ještě horší chvíle. Čeští stavové si vynutili 28. května hromadnou audienci a dostavili se hřmotíce k císaři; vedl je Ondřej Šlik, který žádal císaře, aby se okamžitě ve sněmu projednaly požadavky stavů; císaři byly předloženy artikule žádané sněmem a česká konfese. Císař byl překvapen a zakolísal, toto vystoupení nemohlo leč uraziti jeho názor na majestát císařský a jeviti se mu jako počátek odboje. Jako vždy, hledal i nyní rychlé východisko v odkladu, byť i jen o den, a toho se mu podařilo dosáhnouti. Když pak druhého dne slíbil stavům, že jim vyhoví ve všech bodech mimo bod týkající se náboženství, že však svolá co nejdříve sněm, který jej vyřídí, smířili se s tím, zvláště, když císař svolil, aby nebyli povinni jednati na sněmu o jiných věcech, dokud nebude vyřízen artikul

[1]) Viz A. Gindely, Rudolf II., I, st. 227—228.

o náboženství, a aby do té doby bylo veškeré pronásledování pro náboženství zakázáno.[1])

Dosáhnuvše od císaře těchto ústupků a slibů, stali se stavové čeští silnější oporou jeho postupu proti Matyášovi, který byl již v Dubči a dosud stále bez výsledku jednal s posly císařovými i s posly českých stavů. Matyáš pocítiv tuto změnu situace a nedostatek ochoty na straně protivné, odhodlal se chopiti se své osvědčené taktiky nátlaku a hnul se s vojskem blíže ku Praze; zastavil se teprve v Štěrboholích, odkud mohl za dvě hodiny překvapiti bratra v Praze. Rudolf měl býti blízkostí vojska donucen k větší povolnosti. Postoupení Moravy bylo nejobtížnějším bodem jednání, který se zdál nerozluštitelným. Posunutí vojska téměř až k branám hlavního města usnadnilo další konference, které začaly 18. června v Libni a trvaly týden. Dne 24. června 1608 byl v Libni konečně ujednán mír a 25. června podepsán. Arciknížeti Matyášovi byla vedle Uher a Rakous postoupena též Morava a uznáno jeho nástupnické právo v království Českém prohlášením, že stavové čeští jej na žádost císařovu dobrovolně přijali za čekance království Českého. Morava měla býti úplně osamostatněna nejen vůči císaři, nýbrž i vůči ústředním úřadům v Praze, a kdyby Matyáš zemřel před Rudolfem, neměla se vrátiti pod vládu Rudolfovu, nýbrž zvoliti si z rodu habsburského jiného člena za vladaře až do smrti Rudolfovy. Po smrti Rudolfově měla býti opět spojena s královstvím Českým a starý státoprávní poměr měl býti obnoven. Mír vídeňský z r. 1606 byl ovšem definitivně císařem uznán a také o požadavcích peněžních učiněna dohoda. Když byl mír sjednán, odevzdalo slavné poselství Rudolfovo uherskou korunu Matyášovi.

Z podmínek míru libeňského nutno upozorniti na dvě, které se týkají poměru stavů českých k arciknížeti Matyášovi a stavům zemí konfederovaných. Předně Rudolf slíbil spolu se stavy království Českého, že dostojí podmínkám míru vídeňského z 1606; za druhé za rozpuštění vojska,

---

1) Srovn. Hrejsa, l. c., st. 436.

ke kterému se obě sporné strany zavázaly, převzali čeští stavové, pokud šlo o císařské vojsko, garancii.

Toto ustanovení vázalo české stavy pro budoucnost, neboť stavové zároveň s císařem slíbili, že se lid válečný, najatý i domácí, neprodleně rozpustí a že se nebude ke škodě Matyášově a jeho zemí ani po rozpuštění zase najímati. Kdyby se takovým lidem válečným něco podniklo na škodu Matyášovu a zemí sjednocených, chtějí čeští stavové s Matyášem a těmito zeměmi za jedno státi a proti takovému lidu se postaviti až do nejvyššího přemožení.[1])

Matyáš nejen že zvítězil a urval bratrovi korunu uherskou a polovinu jeho zemí, jemu se podařilo tímto článkem míru libeňského zasíti do hlavní země, která Rudolfovi zbyla, do království Českého, sémě povstání. Rudolfovi vlastní poddaní měli se spojiti s jeho nepřáteli a obrátiti proti němu zbraň, kdyby podmínka výše označená nebyla splněna. Stavové čeští byli tím zároveň strženi do sféry zájmů konfederovaných zemí.

Matyáš také ovšem brzy poznal, že si zahrával s nebezpečným ohněm. Hrot stavovských konfederací, které byly na újmu politiky celé habsburské dynastie, obrátil se dříve, než si pomyslil, i proti němu. Zástupci stavů konfederovaných zemí, kteří doprovázeli krále Matyáše na jeho tažení do Čech, učinili v Štěrboholech 29. června tajnou smlouvu, která jasně a nepokrytě vyslovila, jaké jsou to „spravedlivé a zákonité příčiny“, pro něž podle smlouvy ivančické jsou si povinni k vzájemné pomoci. Smlouva štěrboholská prozrazuje, že se tato slova vztahují i na svobodu svědomí a náboženství, a činí hold novému panovníkovi závislým na uznání tohoto stanoviska. Kdyby proti tomu vznikl vážný odpor, jsou země povinny k vzájemné radě a pomoci. Podpisy Karla st. ze Žerotína, Jiřího Thurza, Richarda ze Starhemberka, Jiřího Tschernembla a jiných, kteří pomáhali Matyášovi, byly zárukou, že všechny tyto země se postaví proti němu, neuzná-li jejich náboženských svobod.

---

[1]) Viz J. B. Novák, Sněmy XV, I, úvod st. XII—XIII.

Bylo to pojištění do budoucnosti proti panovníkovi, o kterém mohli míti důvodné podezření, že zase podlehne vlivu biskupa Khlesla, třebaže Khlesl nyní stál stranou, neschvaluje Matyášovy stavovské politiky.[1])

Jak se stalo, že Říše selhala za sporů v rodě habsburském, které dospěly až k povstání Matyášovu a válce obou bratří? Říše byla trojím způsobem dotčena nepokoji na svých východních hranicích. Předně se neměla netečně dívati na osud svého panovníka, za druhé měla přímý zájem na věcech tureckých, neboť na válku s Turky a bezpečnost hranic říšské sněmy poskytovaly značné prostředky, a za třetí boj proti nekatolíkům v zemích Rudolfových a zejména v Uhrách znemožňoval klidné soužití stran v Říši, probouzeje nelibost a obavy u německých protestantů. Poměr katolíků k protestantům v Říši se beztoho čím dále tím více zhoršoval a každý sebe menší úspěch jedné strany dráždil stranu druhou. Katolický požadavek, aby se vrátil církvi majetek, podle katolického názoru na augšpurský mír neprávem jí odňatý, hrozil protestantům pohromou a naplňoval je nenávistí a obavami při pomyšlení, že katolíci jsou odhodláni své stanovisko hájiti do krajnosti. Vítězství nebo porážka protestantů v zemích Rudolfových byly také vítězstvím nebo porážkou protestantů v Říši. Zejména strana falcká chápala tuto situaci velmi jasně.

Císař se ve svých tureckých a uherských nesnázích odhodlal hledati pomoc u říšského sněmu, jejž po velikých odkladech svolal teprve ke dni 11. listopadu 1607 v Řezně. Tato ztráta času byla první, a to nenapravitelnou chybou Rudolfovou. V Říši vedle katolíků se mohlo počítati i s pomocí saské strany a snad by se bylo značné pomoci dosáhlo, kdyby se říšský sněm byl sešel dříve, než byl mír s Turky a Bočkajovci sjednán. Post festum bylo těžko dokazovat, že ani Turci ani Uhři nestojí v slovu a že je nutno obnoviti proti nim ne-

---

[1]) Srovn. tamže st. XIII; dále viz Hammer-Purgstall, Khlesl's Leben II, Urkundensammlung st. 116, č. 229; srovn. též Peter Ritter von Chlumecky, Carl von Zierotin u. seine Zeit, Brünn 1862, st. 502, Tenora, l. c., st. 197—198.

přátelství. Po tolika letech válečných nebyla ani katolická strana říšského sněmu ochotna pustiti se do nákladné války znova, o protestantech nemluvě. Ani saští zástupci nejevili v této věci ochoty, a ostatní protestanti ovšem teprve ne. Tento odklad však nebyl jedinou osudnou chybou Rudolfovou. Císař ustanovil svým zástupcem v Řezně arciknížete Ferdinanda a tím své věci velmi ublížil. Ferdinand Štyrský byl vedle Maxmiliána Bavorského německými protestanty ze všech knížat nejvíce nenáviděn a obáván. Dobře byv vychován jesuity v Ingolstadtě, kde byl universitním spolužákem Maxmiliánovým, neznal cíle vyššího než vyplenění kacířství v zemích, kterým vládl. V zemích svých provedl restauraci katolickou dokonale a protestantští uprchlíci roznášeli s kletbami jeho jméno mezi svými souvěrci za hranicemi.

Jmenování tohoto zásadního a umíněného odpůrce protestantů císařovým zástupcem na říšském sněmu v Řezně byla rána pěstí stavům protestantským. Císař to jistě neučinil úmyslně, neboť protestantů na říšském sněmu právě ve své tísni velmi potřeboval, a děkoval za tuto neobratnost jen svým katolickým rádcům. Ale byla to chyba osudná, neboť i protestanty dobře s císařem smýšlející, jako byl kurfirst saský, roztrpčila a naplnila nedůvěrou k císaři.

Třetí chyba byla jiného rázu, a její účinky na říšský sněm byly pro císaře nejzhoubnější. Byla to vlastně nepatrná příhoda, jakých bylo v říšských zápasech mezi katolíky a protestanty mnoho, ale její důsledky byly dalekosáhlé. V Donauwörthu, malém švábském městečku na Dunaji, majícím však postavení říšských měst, dostala se protestantská rada do sporu s katolickou menšinou, která povzbuzována jesuity provokovala město slavnostními průvody. Pro rušení takovýchto procesí došlo k žalobě k říšské dvorské radě a konečně k vyhlášení říšského achtu na město. Císař svěřil provedení exekuce vévodovi bavorskému Maxmiliánovi, který se značnou mocí vojenskou město donutil ke kapitulaci a je obsadil, zaváděje tam hned bavorskou vládu a katolickou restauraci. Jednání Maxmiliánovo se nedalo uvésti v soulad s říšskou ústavou, třebaže Maxmilián držel město jakožto

zástavu za útraty způsobené mu vojenskou výpravou.[1]) Zpráva o událostech v Donauwörthu došla na říšský sněm právě v nejnevýhodnějším okamžiku, kdy šlo o osud císařské proposice, a způsobila mezi protestanty neobyčejné vzrušení. Falcká strana hned ho využila a strhla i zástupce Saska, vždy císaři oddaného. Protestanti požadovali, aby se dříve jednalo o zajištění náboženského míru v Říši, avšak dodatek katolíky položený k jejich návrhu o vrácení majetku jednou i druhou stranou neprávem zabraného, znemožnil dohodu. Koncem února 1608 prohlásili protestanti, že se nemohou účastniti dalšího jednání, a radikálnější strana falcká opustila v dubnu říšský sněm dříve, než došlo k usnesení o proposici.

Poněvadž ani saská strana, která na sněmu zůstala, nemohla se odhodlati k nějakému rozhodnutí ve spolku s katolíky, rozešel se říšský sněm v Řeznu bez výsledku.[2]) Bylo to v době, kdy císař tolik potřeboval finanční podpory Říše proti svým nepřátelům, neboť arcikníže Matyáš byl již na pochodu s vojskem proti svému císařskému bratrovi.

Svěření donauwörthské exekuce Maxmiliánovi bylo snad největší chybou politickou, které se císař v této době dopustil. Maxmilián byl znám celému Německu nejen jakožto fanatický šiřitel katolické restaurace, ale také jakožto panovník železné vůle a samostatného bystrého úsudku. Svěřiti takový choulostivý úkol muži jeho rázu bylo totéž, jako dáti mu meč do ruky k pádné ráně. Rána ta byla pádná, ale zasáhla zpět také Říši a ochromila její nejdůležitější orgán, representující celistvost Říše, její říšský sněm.

Císař tu zase jednal proti vlastnímu prospěchu a připravil se tu o možnost podpory v boji za svou záchranu. Podlehl špatným radám svých ministrů, kteří, dávajíce přednost politice restaurační před politikou císařskou, pustili se do boje s protestanty ve chvíli pro císaře velmi nevhodné. Byli to

---

[1]) Srovn. Sigmund Riezler, Geschichte Baierns V, Gotha 1903, st. 55 a n.

[2]) Srovn. Moriz Ritter, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges Bd. II, Stuttgart 1895, st. 223—229.

především Leopold Stralendorf a Ondřej Hannewald, nedávno teprve císařem povýšení, kteří byli odpovědni za císařovo rozhodnutí o Donauwörthu. Zvláště Hannewald svým zpupným vystupováním na říšském sněmu v Řezně nezjednal císaři mnoho sympatií.[1])

Že Říše nechala císaře Rudolfa v boji jeho s bratrem Matyášem bez podpory, bylo především zaviněno nesprávnou politikou císařovou v Říši, která sama uspíšila agonii říšské ústavy.

Když výsledek říšského sněmu v Řezně ukázal, že tento ústřední orgán Říše je ochromen a že od něho nelze očekávati ochranu práva, sáhli říšští stavové k svépomoci. Jak katolíci tak protestanti dospěli k názoru, že jejich zájmy budou lépe hájeny brannými spolky než říšským sněmem. Nejdříve se sjednotilo za vedení Falcka a jeho diplomatického jednatele Anhalta několik knížat protestantských v Anhausen v polovici května 1608 v unii, pro niž vypracována zvláštní ústava. Unie měla míti vlastní finance, udržované pravidelnými příspěvky, a kdyby bylo potřebí, vlastní vojsko. Direktorem unie jmenován kurfirst falcký. Očekávalo se, že také ostatní neúčastnění protestanté přistoupí k unii, a počítalo se především s kurfirstem saským jakožto direktorem okruhu saského, ale naděje ta zklamala. Avšak politika unie získati spojence za hranicemi říšskými nezůstala bez úspěchu, o čemž ještě níže v jiné souvislosti.

Ustavení protestantské unie bylo straně katolické pobídkou, aby svoje přípravy k analogickému spolku uspíšila. Bylo to jen energií bavorského vévody Maxmiliána, že vůbec k němu došlo, neboť kroky činěné se strany duchovních kurfirstů rýnských nevedly k cíli. Maxmiliánově vytrvalosti se však podařilo, že seskupil kolem sebe hornoněmecké biskupy a preláty a sjednal s nimi asi rok po ustavení protestantské unie obdobný katolický spolek v červenci 1609 v Mnichově, jehož úkolem bylo, brániti se bezpráví, t. j. zejména bezpráví páchanému na církvi katolické. Řízení katolické ligy a také

[1]) Srovn. Moriz Ritter, l. c., st. 189 a 225.

vedení jejích branných sil bylo svěřeno Maxmiliánovi bavorskému. Maxmilián se vědomě staví v čelo katolickému boji proti protestanství v Německu, jemuž vládne neschopný císař, a chce také Španělsku dokázati, že v Německu je vévoda bavorský hlavní oporou katolické církve i habsburské dynastie, ve vlastních zemích nebezpečně ohrožené. Styky se Španělskem navazuje Maxmilián prostřednictvím nového španělského vyslance na císařském dvoře Baltazara Zúñigy.[1]) Ač ani zdaleka nebyli v katolickém ani v protestantském branném spolku všichni činitelé katoličtí a protestantští v Říši, přece jejich bojovné vedení na jedné straně Bavorskem, na druhé Falckem nevěstilo smírné řešení náboženských protiv v Německu. Prvním hrozivým mrakem na západě byl spor o dědictví julišské, který císaře Rudolfa zastihl v situaci velmi svízelné.

Bratrem Matyášem zrazen a oloupen, dynastií habsburskou opuštěn, Říší, jíž byl císařem, nechán bez prostředků, Římem a Španělskem pokládán za nutné zlo, nebyl Rudolf schopen dostáti úkolům svého císařského úřadu. Byl odkázán jen na podporu a věrnost zemí, které mu ještě zůstaly, a především království Českého, ale ani zde nedovedl zvládnouti poměry.

Čeští stavové, jak jsme pozorovali, zůstali na jeho straně v jeho boji s Matyášem, avšak v ceně, jakou požadovali za svou věrnost, tkvělo nebezpečí roztržky. Rudolf byl nucen slíbiti jim, že svolá sněm, který především projedná jejich náboženské požadavky.

Sněm byl po odkladu, u Rudolfa nezbytném, zahájen 28. ledna 1609. Císař proti všemu nadání se vůči sněmu choval tak, že luteráni i Bratří uznali za dobré, rychle odkliditi nesnáze, které mezi nimi začaly vznikati. Luteráni musili potlačiti úmysly sobecké a svou nechuť k bratrským názorům příliš se blížícím kalvínství, nechtěli-li posíliti své odpůrce, kteří na roztržce obou směrů založili svou politiku. Obojí straně bylo brzy po zahájení sněmu jasno, že císařův odpor

[1]) Srovn. Mor. Ritter, l. c., st. 255—256, a Sigmund Riezler, Geschichte Baierns V, st. 60 a n.

platí jak Bratřím tak luteránům. Císař na žádost sněmu za konfesi z 1575, kterou mu předložila zvláštní deputace, odpověděl zamítavě. Dříve si dal o ní vysloviti dobré zdání nunciovo, arcibiskupovo a několika theologů.

Tato neústupnost císařova hned na počátku sněmu, na jehož podporu byl úplně odkázán, zdá se nepochopitelnou v jeho situaci. Že by byl jednal jen v úzkosti o spásu duše, nedá se mysliti, vždyť jeho styky s rakouskými protestanty shromážděnými v Hornu, aby vymohli na Matyášovi ústupky náboženské, svědčí o pravém opaku. Rudolf za cenu, že rakouští stavové odpadnou od Matyáše a dají se zase pod vládu jeho, sliboval jim svobodu náboženskou.[1]) Rakousy mu ovšem ležely dále a byly mu prozatím ve sféře nedostupné a z pomstychtivosti vůči Matyášovi a z touhy získati ztracené země byl schopen všeho. Větším zlem mu bylo nemíti zemí vůbec, než míti země se svobodou svědomí; rozhodl se proto vzhledem k Rakousům pro zlo menší, třebaže takovou svobodu pokládal za anarchii, kterou je nutno potírat ze zájmů panovnických. Nemohl ani podle své výchovy na ni jinak hleděti, a proto v království Českém, které dosud měl, jevil nyní zase stejnou neústupnost jako minulého roku. Rozpaky svědomí při tom snad také spolu působily, hlavně za vlivu církevních hodnostářů a katolických zelotů nového směru, ale sotva byly Rudolfovi pohnutkou tak silnou jako strach o moc, již pokládal za ohroženou.

Stavové se ovšem nespokojili císařovým odmítavým stanoviskem, naopak formulovali své požadavky důrazněji, žádajíce vedle svobody svědomí podle konfese české z 1575 také vydání konsistoře a university, které by byly chráněny a spravovány defensory závislými na stavech. Nový odpor Rudolfův a pevnost stavů českých vedly k rozpuštění sněmu a k protestu sepsanému Budovcem, v němž stála vyhrůžná slova o rozhodnutí stavů brániti se bezpráví ze všech sil. Stalo se tak počátkem dubna, a protestantští stavové, vypra-

---

[1]) Srovn. Alfons Huber, Geschichte Österreiches IV, st. 534—537, Anton Gindely, Rudolf II, I, st. 288—291.

vivše poselství k svým souvěrcům mezi kurfirsty a k Matyášovi, opustili Prahu, aby se za čtyři neděle zase vrátili.

Obojí strana počítala s nastávající srážkou a chystala se k boji, stavové zbrojili na svých statcích a sháněli peníze, u dvora katoličtí horlivci, zejména nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic a tajný rada Attems, naléhali na císaře, aby sáhl na zbylý poklad a postavil vojsko. Už se pomýšlelo zároveň na vojevůdce, a tím se měl státi bratr Ferdinanda Štyrského, biskup pasovský arcikníže Leopold. V temperamentního Leopolda skládala tehdy katolickošpanělská strana u dvora s nunciem Caetanem a španělským vyslancem Zúñigou v čele značné naděje. Tajný rada Attems přednesl císaři plán, aby pojistil následnictví v Říši jednomu z bratří štyrské linie habsburské, čímž by mohl Matyáše připraviti i o následnictví v Čechách.[1])

Císař se chopil tohoto plánu, kterým se mohl pomstíti nenáviděnému bratrovi, a rozhodl se povolati Leopolda do Prahy. Touha po odvetě byla tak veliká, že nepostřehl, do jakého nebezpečenství se tímto činem uvrhl. Od té doby nezkušený mladík dobrodružné mysli, naplněný optimismem a nerozeznávající reálního plánu od výplodů obraznosti, stává se důležitým činitelem posledních zápasů Rudolfových. Brzy vystupují na politické jeviště i jiní dobrodruzi, průvodní to zjevy posledního aktu Rudolfovy tragedie.

Ke zbrojení na straně císařově, o něž dvorská strana katolická usilovala, nedošlo, a když se stavové po stanovené lhůtě v Praze ve velkém počtu a v plné zbroji sešli, nalezli císaře a dvůr tak málo připraveny jako dříve. Stavové se po svém příchodu odebrali na hrad a poslali k císaři deputaci se žádostí, aby sněm byl znovu zahájen. Počínali si velmi hlučně a zahájili tak demonstrace bouřící pod okny císařova paláce a připomínající scény, jimiž i jinde odbojné stavovství vystupovalo proti královské moci. Císař ani druhého dne, když

[1]) Viz A. Gindely, l. c. I, st. 317 podle zprávy Františka del Losu Ondřeji de Prada z Prahy ze dne 11. dubna 1609, kterou Gindely nalezl v státním archivu v Simancasu.

stavové vnikli i do jednoho sálu jeho residence, ani po třetí hromadné deputaci neustoupil. Stavové na výzvu Budovcovu odešli tedy na novoměstskou radnici, aby tam sněmovali, a nastoupili tím otevřeně na cestu povstání.

Odbojem českých stavů se stala situace Rudolfova zoufalá, chvílemi sice mu zasvitla naděje, když španělský vyslanec, vida rychlý spád událostí směřujících k záhubě církve a k úhoně španělské politiky, nabídl peněžitou pomoc ve značné míře, ale zase přišly chvíle deprese a beznadějnosti. Císař kolísaje se mezi radami strany válečné a radami strany přející míru, rozhodl se podle svých sklonů pro východisko, které bylo zase jen odkladem definitivního řešení, a svolal 24. května 1609 stavy české k dalšímu sněmování, které bylo den poté zahájeno.

Koncem května dorazil už také arcikníže Leopold do Prahy, kde jeho nohsledové Sulz, Althan a Ramée již horlivě sháněli peníze na najetí vojska. Jednání Leopoldovo a jeho strany vyléčilo brzy jak španělského vyslance tak papežského nuncia z optimismu, s jakým dříve na mladého arciknížete upírali své zraky. Čím dále tím více mohli pozorovati, že jeho bezmezná ctižádost spojená s lehkomyslnou nerozvážností může býti věci, za niž zápasili, vážným nebezpečím.

Přítomnost Leopoldova, jeho optimistické rady, neústupnost nejv. kancléře, prohlášení nunciovo císaře zase poněkud zmužily, že na požadavky stavů odpověděl zase záporně s poukazem na poměry náboženské, jaké byly v Čechách za Ferdinanda I. Tato odpověď pobouřila nekatolické stavy, a byla jich ve sněmu zdrcující většina, tak, že se dali do vážných příprav ozbrojeného odporu a zvolili 30 direktorů jakožto prozatímní vládu. Také začali jednati s druhými zeměmi koruny České o pomoc. Poslové ze Slezska dleli právě v Praze a na Moravu vypraveno poselství.[1])

Zdálo by se, že po těchto činech jsou další styky císaře se stavy nemožné; nebylo tomu tak. Prostředkováním saského vyslance Gerstenberga začalo se zase vyjedná-

[1]) Srovn. Gindely, l. c. I, st. 342—345.

vati,[1]) až stavové nespokojeni s císařovými podmínkami sami 26. června sněm za velkého hluku opustili, poděsivše císaře i vpádem svých demonstrujících příslušníků do jeho předpokojů.

Vláda 30 direktorů se usadila na staroměstské radnici, aby jednala už jen o věcech válečných a najímání vojska. Hrabě Turn, Colonna z Felsu a Jan z Bubna byli vyhlédnuti za generály stavovské ozbrojené moci. Tváří v tvář tomuto nebezpečenství nastal u císaře obrat a jeho odpor zjihl docela, takže na konec povolil všem stavovským požadavkům, ať šlo o svobodu svědomí nebo o konsistoř, universitu a defensory, a 9. července 1609 podepsal listinu stavy předloženou, pověstný majestát. Zároveň s majestátem bylo podepsáno zástupci stavů „Porovnání mezi stavy strany pod obojí a pod jednou“ s podrobnostmi doplňujícími majestát a se vzájemnou zárukou obou stran, že si navzájem nebudou překážeti.[2])

Majestát byl velikým vítězstvím českých stavů nekatolických a stejně velikou porážkou monarchické moci v Čechách.

Ještě snad více než obsah majestátu byla forma jeho vymáhání pro Rudolfa ranou, která svou palčivostí se rovnala jen ráně zasazené mu bratrem Matyášem. Císařská důstojnost byla v jeho očích českými stavy potupena, všechno, co jeho španělsky vychované srdce pokládalo za urážku veličenstva, za velezradu a za revoluci, ho stihlo a naplnilo ho malomocným hněvem. Dříve ovládala jeho duši jedna veliká nenávist, jejímž předmětem byl bratr, který ho zradil, nyní se k ní přidružila druhá nenávist stejně mocná, která se obracela proti českým stavům, kteří ho pohanili. Od té doby všechno jeho úsilí směřovalo k tomu, aby jak na bratru Matyáši tak na českých stavech provedl odvetu. Matyáš měl býti zbaven všech svých zemí a měl býti připraven také o právo následnictví po smrti Rudolfově, čeští stavové měli býti pokořeni mocí

[1]) Srovn. B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II, v Praze 1913, st. 13—15.

[2]) Srovn. K. Krofta, Majestát Rudolfa II, v Praze 1909, st. 20—23 a Julius Glücklich, Koncept majestátu a vznik Porovnání, v Čes. čas. hist. XXIII, v Praze 1917, st. 110—128.

a potrestáni odnětím všech svobod a především svobody náboženské. Za prostředků, jakými císař dosud vládl, byl takovýto boj na dvě fronty podnikem, k němuž mu mohli raditi jen dobrodruzi. Ale právě dobrodruhů nechybělo na dvoře Rudolfově a jim v čele stál člen dynastie samé, arcikníže Leopold. Leopold byl povolením majestátu rozhořčen a sám se staral, aby jeho bolest z této porážky církve nezůstala neznáma. Na něho, jako na spasitele církve z těžké pohromy v Čechách měly býti obráceny zraky všech, kdo chtěli její konečnou záhubu odvrátiti. Katolická strana mezi nejvyššími úředníky a tajnými radami byla zdrcena, ale nevzdávala se naděje. Kurie i Španělsko ztratily po vydání majestátu zájem na Rudolfovi a byly utvrzeny v přesvědčení o jeho naprosté neschopnosti k vládě. Jedinou jejich péčí bylo, jak provésti změnu na trůně, aby nenastaly ještě větší otřesy, které by ještě více ublížily církvi katolické v Říši i v zemích ovládaných Habsburky.

Rudolf však po všech ranách, které ho stihly, nepomýšlel na ústraní, nýbrž na boj o svou rehabilitaci. Arcikníže Leopold mu byl nástrojem, kterým provede své plány. Bez vojska by to arci nešlo, a proto musí císař nalézti vhodnou záminku k zbrojení. Důvod k najímání vojska musí býti takového rázu, aby nevyburcoval Matyáše a nepřiměl ho k válečným přípravám, jimiž by mohl plán císařův zmařiti. Důvod takový, který by mohl ospravedlniti verbování vojenského lidu k zákroku na jiné straně, tu skutečně byl.

Něco přes čtvrt roku před vydáním majestátu zemřel totiž poslední vévoda julišský Jan Vilém, nezanechav ani synů ani bratří, kteří by mohli zděditi jeho rozsáhlé a bohaté země na dolním Rýně. Nároky dědické byly velmi složité, a protože poslední vévoda neměl naděje na syna a sám byl duševně chorý, bylo o nástupnictví v Julichu-Kleve jednáno již dlouho před jeho smrtí. Dědické nároky si osobovaly sestry posledního vévody pro sebe a své potomstvo a podle manželských svazků zatáhly do sporu několik knížat říšských. Rozhodnutí náleželo ovšem především císaři, poněvadž šlo o uprázdněné léno říšské. Hlavními kompetenty byli kurfirst Jan

Zikmund Braniborský, falckrabí Wolfgang Vilém Neuburský a podle starších nároků i kurfirst Kristián II. Saský. Jsouce syti nerozhodnosti císařovy a spoléhajíce více na sebe než na právo říšské, domluvili se oba první kompetenti a odhodlali se k činu. Bratr kurfirsta braniborského markrabí Arnošt, poslaný bratrem, a falckrabí Wolfgang Vilém Neuburský zmocnili se vlády v zemi. Branibory a Neuburg se tak staly skutečnými possidenty až do doby, kdy spor bude definitivně vyřízen. Dne 16. června slavila obě protestantská knížata Arnošt a Wolfgang Vilém svůj vjezd do Düsseldorfu s obejitím císaře a s velkou úhonou jeho autority.[1]) Rána julišská dopadla téměř současně s ranou způsobenou vynucením majestátu na hlavu Rudolfovu.

Při dědictví julišském šlo o politickou věc velkého dosahu. Země julišské byly mostem k španělskému Nizozemí a jejich obsazení španělsko-katolickou stranou bylo stejně hrozbou svobodným státům nizozemským jako Francii. Jindřich IV., král francouzský, nepochyboval, že katolický držitel Julichu se musí opírati o španělské Nizozemí, a obával se, že by se tím Francie dostala ještě do těsnějšího sevření habsbursko-španělského. Toto obávané zmohutnění katolické moci na Rýně bylo také jednou z příčin, proč se oba jmenovaní protestantští pretendenti tak rychle smířili a dohodli o prozatímní společné držení země.

Arcikníže Leopold si nemohl ničím jiným více získati císaře, Španělsko i kurii, než odvrácením neštěstí, které stihlo věc císařskou i katolickou na Rýně. Do této situace se vpravil velmi rychle a svou začáteční úlohu sehrál dobře.

Dva dny po vydání majestátu vidíme jej klečeti před císařem a nabízeti mu své služby — je to divadelní scéna, jakých bylo více v posledních letech vlády Rudolfovy. Rudolf, jemuž sanguinické plány Leopoldovy byly balsámem na rány utržené poslední dobou, dal se jím přesvědčiti a svěřil mu, aniž byl slyšel dobré zdání říšské dvorské rady, provedení svých rozkazů stran Julichu. Byl to jen další krok na dráze, na

[1]) Srovn. Mor. Ritter, l. c. II, st. 288.

kterou císař nastoupil, když se byl rozhodl povolati Leopolda do Prahy. Císař přehlížeje orgány, s nimiž se měl raditi, svěřil akci v Julichu a tím i svůj osud do rukou třiadvacetiletého prince, který ho uměl strhnouti žárem mladického vzrušení a odhodlaností k činům — vlastnostmi to, které Rudolfovi naprosto chyběly. Snad to byly právě kontrasty, které vábily Rudolfa k Leopoldovi. Starý a sešlý muž jakoby oživl působením tohoto mladého bouřliváka. Zklamán tolikrát v lidech, zrazen bratrem, opuštěn svým rodem, naplněn nedůvěrou k svým úřadům, konečně nalezl někoho, jemuž věřil a jemuž se odevzdal. Těžce pykal za tuto chybu, nerozpoznav správně, že se Leopoldova smělost daleko nerovná jeho nadání a že jeho věrnost a oddanost skrývá ctižádostivé cíle osobní. Snad Leopoldovy sobecké plány přehlédl právě proto, že povýšení mladého arciknížete mělo srazit nenáviděného Matyáše a stalo se vítaným nástrojem pomsty, při jejímž osnování býval Rudolf slepý i hluchý.

Zakročení v Julichu se velmi hodilo plánům Rudolfovým i Leopoldovým. Především se dalo za touto příčinou sbírati vojsko. Za druhé se mohly získati peníze od španělského krále pro akci, na níž záleželo politice španělsko-katolické, a to tím spíše, že královnou španělskou byla sestra Leopoldova.[1]) Za třetí poloha Leopoldova biskupství pasovského se velmi dobře hodila za shromáždiště vojska, které by mohlo po případě zasáhnouti také v Rakousích i v Čechách. Konečně dobytí Julišska, kdyby se podařilo, mohlo býti velikým triumfem politickým jak pro císaře a jeho prestiž v Říši, ve Španělsku i u kurie, tak pro Leopolda, který s vítězným vojskem a španělskými penězi mohl spěti k dalším triumfům na východě. Zdar těchto fantastických plánů mohl míti za následek

---

[1]) O tom, jak arcikníže Leopold vypravil Františka Tengnagla, svého kancléře nedávno předtím získaného, do Španělska vymáhat peníze pro julišský podnik, o jeho memoriálu, kreslícím vzdušné zámky, a o nezdaru celé této španělské finanční akce viz více v studii Hanuše Opočenského, Zajetí a vyšetřování Františka Tengnagla roku 1611, v Praze 1910 (zvl. otisk z Věstníku Král. čes. spol. nauk), st. 5—8. Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 55—62.

nejen pokoření krále Matyáše a restituci zemí, o něž císaře připravil, nýbrž i potrestání českých stavů za spáchané urážky. Pak bylo veta po jejich náboženské svobodě, a pak i jejich stavovská privilegia byla ohrožena.

Leopold sám sice neměl příčiny nenáviděti českých stavů, stavové urazili císaře a ne jeho, avšak zásady mu vštěpované štyrským dvorem daly tušiti, že by vítězství nad nimi využil dokonale. Leopoldovi šlo především o korunu, jí chtěl dosáhnouti za každou cenu, kterou na něm požadoval císař. Jeho touha po koruně se nesrovnávala s jeho duchovními hodnostmi, avšak jeho povaha se nehodila k berle biskupské. Raději nosil meč a celou duší lnul k stavu vojenskému. Ani jeho mladé srdce se nechtělo dát upnouti klerikou. Bavorskou princeznu Magdalenu, dceru starého vévody Viléma V., si chtěl vysloužit na svém tažení za korunou, na něž se vydal s dobrodružnou myslí hodnou středověkého rytíře. Osud tomu chtěl, že krále Matyáše měl jedním rázem připravit o království i budoucí královnu. Také Matyáš se ucházel o Magdalenu, avšak neměl štěstí, neboť se jí lépe líbily, jak můžeme čísti v depeších španělského vyslance, kadeře Leopoldovy a jeho vojenský vzhled nežli šedivý a dnou sklíčený král uherský.[1])

Smělé plány julišské se zbortily velmi brzy. Leopoldovi se sice podařilo ovládnouti pevnost julišskou, ale udržeti zemi nedovedl a vojsko, které sbíral v Pasově a Štrasburku, mu v Julichu platné nebylo. Na druhé straně naopak se zdvíhaly mraky, hrozící bouří, která mohla zahubiti jak jeho tak také císaře. Jindřich IV., král francouzský, stahoval veliké síly svoje i svých spojenců, Anglie a Nizozemí, aby zároveň s vojskem německé Unie protestantské provedl definitivní zúčtování s dynastií habsburskou. Vražedná dýka Ravaillacova zadržela 14. května 1610 ruku, která se chystala k ráně snad smrtící.

---

[1]) Tak píše Zúñiga králi Filipovi v depeši ze dne 13. listopadu 1610 v Briefe u. Akten VIII, č. 339; viz též Novák, Sněmy české XV, II, úvod st. VIII.

Císař Rudolf jí byl s této strany ušetřen a jeho pád odsunut.[1])

Nezdar julišský neměl jinak vlivu na císařovu katastrofu. Leopold se brzy vzpamatoval a ponechal pohromadě vojsko, které už od počátku 1610 sbíral. Mělo ho býti užito jinde k provedení plánu smluveného s císařem, na němž Leopoldovi i císaři více záleželo než na Julichu. Cíl obou se velmi dobře doplňoval. Císař měl před očima odvetu, která má stihnouti Matyáše a české stavy, Leopold zase korunu nebo koruny, které si chce postaviti na hlavu a jichž se může domoci jen úplnou porážkou Matyášovou.

Císař se ani na chvíli nevzdal ve své duši zemí, které musil odstoupiti Matyášovi mírem libeňským, k němuž se dal jen donutiti. Vidíme to brzy po sjednání míru ještě 1608, jak se namáhá, aby získal zpět alespoň Rakousy, kde vznikly vážné spory mezi Matyášem a protestantskými stavy, kteří v odporu s králem přeložili své sněmování do Hornu. Císař byl perspektivou získati Rakousy tak zaslepen, že užil k jednání s rakouskými nespokojenci prostředkování zapřisáhlého nepřítele habsburské dynastie Kristiána z Anhaltu. Císař se klamal v tomto obratném jednateli protestantské Unie v Říši, jehož pokládal za vhodný nástroj k nabytí Rakous, ale Anhalt zatím pečoval jen o to, jak by sporu mezi oběma bratry vykořistil k zeslabení dynastie habsburské vůbec.[2])

Již tehdy vznikla na pražském dvoře myšlenka vpadnouti doRakous s vojskem, na jehož najetí by císař poskytl zálohu. Tento plán se ovšem tehdy ztroskotal, neboť Matyáš se se stavy rakouskými smířil, ale myšlenka ozbrojeného zakročení v Rakousích nezmizela již s obzoru Rudolfovy politiky, třebaže musila býti odložena na dobu pozdější. Prozatím císař byl stále na rozpacích, jakou cestou by se dostal nejjistěji k cíli, po němž toužil.

Podkopávati půdu Matyášovi u jeho poddaných byla ce-

---

[1]) O plánu Jindřicha IV. srovn. více v díle Vlastimila Kybala Jindřich IV. a Evropa, v Praze 1911, st. 276 a násl.

[2]) Srovn. Alfons Huber, Geschichte Österreichs IV, st. 534 a násl., a A. Gindely, Rudolf II., I, st. 287 a násl.

sta zdlouhavá a nejistá. Protestantští stavové rakouští dále projevovali nespokojenost se svým novým pánem, který za vlivu Khleslova nechtěl jim poskytnouti tak rozsáhlé náboženské svobody, jaké si přáli. Někteří z nich, jako Tschernembel a Starhemberg, začali v Rudolfovi buditi naděje na získání strany mezi nespokojenými stavy. Vedle protestantů se vyskytli mezi novými poddanými Matyášovými také nespokojenci katoličtí. Nejznamenitější z nich byl na Moravě Karel z Lichtenštejna, který nemohl snésti, že vlivem všemohoucího Khlesla byl odsunut do pozadí.

Rychlejšího úspěchu se mohlo dojíti cestou druhou, která nejvíce zaujala mysl Rudolfovu, a to cestou ozbrojeného zákroku. Cesta tato byla ovšem velmi riskantní a ztratiti na ní vše, co mu ještě zbylo, byla vyhlídka, která odnímala císaři odvahu na ni nastoupit, hlavně v dobách duševních depresí, které ho zachvacovaly. Sám by se byl na ni sotva odhodlal, kdyby nebylo stálého našeptávání přátel arciknížete Leopolda, Sulze, Althana, Ramééa, Hegenmüllera, kteří uměli císaře udržovati v bojovné náladě.

Třetí cesta byla diplomatická. Do Prahy měl býti svolán konvent spřátelených knížat říšských a členů habsburské dynastie, který měl dopomoci císaři k ztraceným zemím. První, kdo byl císařem z Říše volán a kdo do Prahy přijel a měl na císaře značný vliv, byl kurfirst kolínský Arnošt, k němuž měl císař neobyčejnou důvěru. Kurfirstovi kolínskému se podařilo přesvědčiti císaře, že cesta konventu je nejschůdnější a že na ní nejjistěji se provede restituce císařovy autority. Císař se tedy odhodlal zkusiti své štěstí touto nejmírnější metodou, kterou se nemohlo nic zkaziti a která, kdyby selhala, mohla se zaměniti metodou, jejíž ultima ratio jsou zbraně.

Jako nic u Rudolfa ani toto rozhodnutí nebylo bez kolísání a bez odvolávání, ale konečně přece byly pozvánky ke konventu šťastně v lednu 1610 expedovány. Pozváni byli z kurfirstů jen kurfirst mohučský Jan Schweikhart, kolínský Arnošt a saský Kristián II., jimž císař důvěřoval, dále z knížat říšských vévoda bavorský Maxmilián a lantkrabí hessendarmstadtský Ludvík. Z členů rodu habsburského dostali

pozvání bratři císařovi Albert Belgický a Maxmilián Tyrolský a císařův bratranec Ferdinand Štyrský. Z pozvaných se omluvil vévoda bavorský Maxmilián a arcikníže Albert se dal zastupovati.

Na programu pozvání bylo několik čísel, jako volba římského krále, spor o Julich, obsazení Donauwörthu, ale tyto otázky byly císaři věcmi vedlejšími a měly jen zpestřiti program a působiti na náladu v Říši. Císař měl opravdový zájem jen o část programu věnovanou smíru s bratrem Matyášem. Smíru tomu rozuměl ovšem tak, že se císaři má dostati plné satisfakce a že se mu mají vrátiti všechny země, které mu Matyáš odňal.

Myšlence konventu nebyl ani sám Matyáš nepřízniv, nazíraje arci na úlohu takového sjezdu docela jinak a maje na mysli spíše sjezd arciknížat, kde měl naději na úspěch. Matyáš necítil jistou půdu pod nohama ve svých zemích, zvláště když mimo protestanty vzniklo vření i mezi některými katolickými šlechtici, jako byl Lichtenštejn. Doufal, že konvent urovná definitivně jeho poměr k císaři a upevní jeho postavení doma. Mimo to potřeboval finanční podpory Říše na obranu uherských hranic proti Turkům. Složení konventu však Matyáše zklamalo, neboť většina knížat, kteří se sjeli do Prahy, byla přízniva Rudolfovi. Matyáš, chtěje se upevniti doma, pospíchal, aby rakouské protestanty usmířil a dal městům stejné svobody jako šlechtě.

Koncem dubna se sešla ke konventu v Praze knížata se svými průvody a vrátila na čas residenci císařské lesk dávno již pohaslý. Rudolf při uvítání hostí projevoval laskavost, jaké dlouho nikdo u něho nepamatoval a na slavnostním přijetí knížat 1. května 1610 omámil se zase jednou přeludem císařského majestátu, jemuž se přišlo poklonit skvělé vasalstvo. Byl to jeden z posledních záblesků Rudolfovy pohasínající slávy.

Vedle pozvaných kurfirstů, arciknížat a knížat přijel tehdy do Prahy také vévoda brunšvický Jindřich Julius, aby se ve sporu s městem Brunšvíkem domáhal císařovy podpory. Rudolfovi se velmi zalíbil, takže ho dodatečně pozval k účasti

při konventu. Brzy se ukázalo, že císař získal v Jindřichu Juliovi dobrého spojence. Svou agilností a neúnavnou pílí stal se vévoda brzy hlavním jednatelem při vyřizování všech věcí, které se dostaly na program, a hlavně věcí týkajících se sporu Rudolfa s Matyášem.

Jednání shromážděných knížat o této otázce bylo velmi zdlouhavé a líčiti je podrobně by zbytečně unavovalo. Členové konventu se nemohli k ničemu vzchopiti, leč k neplodným debatám, až konečně poznali, že je nutno zahájiti přímé spojení s králem Matyášem. Na pozvání konventu přijeli do Prahy Matyášovi vyslanci, ale dohody nesmluvili. Odebrali se tedy z přítomných knížat kurfirst kolínský Arnošt, arcikníže Ferdinand a vévoda brunšvický do Vídně vyjednávat osobně s Matyášem.

Měli vyžadovat restituci zemí Matyášovi postoupených, ale směli podle instrukce dané jim konventem jednati též o jiné satisfakci. Zase došlo k zdlouhavým debatám, k psaní návrhů smírné smlouvy, k putování čilého vévody brunšvického s návrhy do Vídně a zase do Prahy a zpět, až konečně král Matyáš, znechucen touto neplodnou hrou, prohlásil, že přeruší veškeré jednání, nepodepíše-li císař do 10. září smlouvu smíru.

Tato pohrůžka působila. Rudolf nesměl dopustit, aby již nyní došlo k zřejmé roztržce, nechtěl-li si zatarasiti také druhou cestu k cíli, kterou měl stále v reservě, totiž cestu válečného zákroku. Co by mu bylo platno udržovati vojsko u Pasova, kdyby Matyáš, znepokojen negativním výsledkem jednání, také zbrojil a paralysoval tak vojenské síly císařovy? Podmínky smíru musily býti ovšem takové, aby je Matyáš mohl přijmouti. Na obtížných poradách v Praze i ve Vídni se ukázalo, že na restituci zemí, které Matyáš Rudolfovi odňal, nelze ani pomysliti. Sami císařovi jednatelé se mohli přesvědčiti ve Vídni a v Rakousích, že stavové zemí Matyášových by se nedali donutiti k návratu pod vládu císařovu, a netajili se s tímto poznáním císaři. Ani požadavku, aby Matyáš držel všechny své země jakožto vasal císařův, nebylo lze vyhověti. Největší překážkou tu bylo království Uherské, které by nikdy takového poměru neuznalo. Nezbylo konečně

než požadavky redukovati takto: Matyáš císaře odprosí, uzná za zvláštní milost císařovu, že mu byly odstoupeny některé země, bude za země rakouské zachovávati císaři lenní povinnost, slíbí, že proti němu nepodnikne nic nepřátelského, zruší spolky proti němu uzavřené a nezačne bez jeho vědomí jednati s cizinou, hlavně s Turky. Za měsíc po ratifikaci rozpustí císař i král svoje vojsko, a nebude-li to možné, neužijí ho proti sobě. Že vojsko u Pasova sbírané do měsíce rozpustí, dal Rudolf Matyášovi slíbiti jen ústně, rovněž také jen ústně, že zakročí u říšského sněmu o říšskou pomoc pro krále uherského.

Smlouvu smíru podepsal císař 10. září v Praze a král Matyáš 30. září ve Vídni. Matyáš měl ještě formálně císaře odprositi, což se mělo státi v slavnostním shromáždění na hradě Pražském 9. října. Arciknížata Maxmilián a Ferdinand a vévoda brunšvický byli podle úmluvy již připraveni, aby pronesli za Matyáše formuli odprosnou, když tu císař učinil krásné gesto, prohlásiv, že pokládá akt za vykonaný.

Hlavní svou úlohu provedl tedy konvent formálně se zdarem, ale ve skutečnosti nepřátelství v habsburském rodě nedovedl zažehnati. Smír s uherským králem byl dílem klamu, který neměl jiného smyslu, než aby udržoval Matyáše v nečinnosti až do rozhodnutí zbraní.

Z jiných bodů programu nedovedl konvent rozřešiti ani jeden úspěšně.

Donauwörth zůstal dále v moci vévody bavorského Maxmiliána a své právo říšského města pozbyl navždy.

Spor o dědictví julišské se rozřešil sám, ovšem zcela jiným způsobem, než o jakém se usnesl konvent. Členové konventu jen planě a rozvláčně debatovali, zatím co se na Rýně stahovala vojska krále francouzského a jeho spojenců, aby provedla velké věci. Že nedošlo k strašnému probuzení knížat v Praze shromážděných z lethargie, s jakou se chovali k důležité otázce julišské, nebylo jejich přičiněním. Vražda Jindřicha IV. je rázem zbavila starostí na západě Říše. Konvent se spokojil jen jalovou demonstrací divadelního rázu, rozhodnuv se požádati císaře, aby uprázdněné země julišské udě-

lil v léno kurfirstovi saskému Kristiánovi II. Plán Leopoldův v Julichu se ztroskotal, a císař si Sasko novým průkazem milosti jeho kurfirstovi ještě více zavázal. Se vší pompou císařskou byla provedena na hradě Pražském 7. července slavnostní ceremonie, při níž byly země julišské císařem odevzdány v léno kurfirstu Kristiánovi a jeho rodu. Arcikníže Leopold byl také přítomen. Konvent se ještě dočkal skutečného výsledku julišské akce, když v září dostal zprávu, že vojsko protestantské Unie dobylo Julichu, který se tak via facti dostal do moci obou protestantských knížat possidentů. Konvent byl proti tomuto násilí bezmocný. Liga katolická, která zatím za vedení Maxmiliána bavorského konala válečné přípravy, se tím také spokojila, když dostala ujištění, že Unie upustí od každého dalšího útoku, a tím byl v Německu zjednán zdánlivý pokoj.

Také otázka následnická v Říši, která na konventu přišla na přetřes teprve v srpnu, kdy konvent o ní podal císaři pamětní spis, nebyla rozhodnuta. Teprve nedlouho před odjezdem byl císař písemně požádán o resoluci. Formálně nebylo nic usneseno ani rozřešeno, ale přece se podařilo kandidaturu arciknížete Leopolda tak posunouti do popředí, že mohl počítati s většinou v kurfirstském kolegiu, kdyby došlo k volbě římského krále. Kurfirsty duchovní získal a Sasko konečně také dalo svůj souhlas. Matyáš, který jakožto nejstarší bratr Rudolfův si mohl činiti nejbližší nárok, měl býti odstrčen.

Jednání konventu v této věci bylo stejně slabošské jako ve věcech jiných. Knížata přišla přece do Prahy zjednat mír v habsburské dynastii a smírně rozřešit některé důležité spory v Říši, a zatím byla intrikami pražského dvora a jeho bojovné strany získána pro věc, která nemohla skončiti leč válečným výbuchem. Španělská ani papežská politika nechtěla ani připustiti možnost takového řešení následnické otázky v Říši a pokládala nastrčení Leopoldovo jen za tah proti ostatním členům dynastie a zejména proti Matyášovi, který ani není myšlen upřímně. Zejména Zúñiga přezíral vážnost Leopoldovy kandidatury a pokládal Matyáše za jediného

možného nástupce Rudolfova v Říši, který by měl býti volen římským králem, aby uvedl poměry v Říši do pořádku.

Když se tou dobou vynořila zase myšlenka, že by král španělský Filip III. měl možnost získati římskou korunu, postavil se Zúñiga proti tomuto plánu se vší rozhodností a moudře ukazoval španělskému dvoru velké potíže s ním spojené a nevýhody, které by tím vznikly Španělsku. Zúñigovi se konečně podařilo Filipa III. od jakýchkoli kroků tímto směrem odvrátiti a získati ho pro kandidaturu Matyášovu. Zúñiga také zmařil úsilí Leopoldovo, získati španělskou pomoc k dosažení římské koruny.

Je skutečně ku podivu, že kurfirsti, kteří přijeli do Prahy budovat základnu míru, dali se strhnouti Leopoldem a jeho stranou pro jeho římskou kandidaturu, která byla míru tak nebezpečna. Plán tento měl v zárodku útočné zákroky na všech stranách, vždyť Leopold nemohl získati korunu římskou, kdyby se nedomohl větší moci teritoriální. Naděje na království České zrovna jako naděje na Julišsko nebo Tyrolsko, které mu byly císařem činěny, nemohly se vtěliti v reálnou skutečnost jinak než válkou.[1])

V nastávající rozhodné srážce bude velmi záležeti na Slezsku a na stanovisku, jaké zaujme vůči císaři. Zůstane mu Slezsko věrno, či bude strženo do víru politiky stavovské, vysoko vzedmutého válkou obou habsburských bratří? Roku 1608 si Slezané počínali váhavě a nerozhodně, avšak brzy poznali, že taková politika by jim nepřinesla užitku, a 1609 vystoupili ze své reservy.[2]) Jejich poselstvo, o němž jsme se již výše zmínili, přišlo v nejtěžších chvílích Rudolfových 15. června 1609 do Prahy, aby předložilo císaři své poža-

---

[1]) O pražském konventu srovn. zejména A. Gindely, Rudolf II., II, st. 91—163, dále M. Ritter, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges II, st. 332—354, J. B. Novák, Sněmy české XV, I, úvod st. IX—X.

[2]) Srovn. J. Goll, O slezském majestátě Rudolfa II, Čas. č. m. 1874; C. Grünhagen, Schlesien unter Rudolf II. und der Maiestätbrief, Zeitschr. des Ver. f. Gesch. u. Alterthum Schlesiens XX., Breslau 1886.

davky.[1]) Audience jejich byla stále odkládána, stavové čeští stáli tehda ozbrojeni proti císaři. To byla výhodná chvíle pro uzavření branného spolku, které nezanedbali vůdcové stavovského hnutí.[2]) Ještě v měsíci červnu došlo k uzavření českoslezské konfederace, která určitostí své formulace předstihuje konfederaci ivančickou a tajnou smlouvu štěrboholskou. Smlouva o defensi z 25. června 1609 mezi stavy českými a vyslanci slezských knížat a stavů uzavřená ustanovuje toto: Kdyby se někdo, vyjma J. Mt císařskou, odvážil třeba i jménem císařovým nebo pod jakýmkoli jménem jiným utiskovati evangelické stavy koruny České anebo knížata a stavy slezské augšpurského vyznání anebo jejich obojstranné poddané a souvěrce v jejich křesťanském náboženství, jejich kostelích, školách a konsistořích, zavazují se obě strany k vzájemné pomoci až do poslední krůpěje krve. Na první zavolání je obojí strana povinna poslati během jednoho měsíce straně ohrožené 1000 mužů najatého lidu jízdného a 2000 mužů lidu pěšího, na druhé zavolání též během jediného měsíce zase nových 1000 jezdců a 2000 pěších na svůj náklad a v nejkrajnější nouzi je povinna přispěti co nejrychleji ku pomoci s veškerou svou mocí.[3]) Když srovnáme text této smlouvy s konfederací uzavřenou v Bratislavě, rozšířenou v Ivančicích a dotvrzenou v Štěrboholech, pozorujeme, že se konfederace česko-slezská zrodila z konfederace uhersko-rakousko-morav-

---

[1]) O českoslezské konfederaci 1609 a snahách Anhaltových a Žerotínových viz můj úvod v Sněmech českých, XV, I, st. XIII—XIV.

[2]) Srov. Grünhagen, Gesch. Schlesiens, Gotha 1886, Bd. II, str. 138 a 139.

[3]) Odkazuji k edici této smlouvy v příslušném díle „Sněmů". Tento výtah je podán podle kopie Gerštorfské knihovny v Budyšíně ms. 40, fol. 368 a n. Srov. též Grünhagen l. c. str. 139. Smlouva má datum 25. června 1609 na hradě Pražském; text budyšínský je kopie originálu. Také staré tisky citované v Zíbrtově Bibliografii, díl IV, sv. 1, č. 1312—1317, mají vesměs rovněž datum 25. června. Definitivní potvrzení smlouvy se však stalo teprve 13. července, ale ponecháno bylo datum starší. Grünhagen l. c., str. 139, i Goll l. c., str. 19, mají datum 13. července. Srov. též Julius Glücklich, O pravomoci dané defensorům 1609, v Praze 1913, st. 6.

ské, že ji však předstihla svou rozhodností a otevřeností. Co se v otázce náboženské smlouva ivančická ani neodvážila vysloviti a co smlouvou štěrboholskou jen v tajnosti bylo uzavřeno, vyslovuje česko-slezská konfederace veřejně a nepokrytě a rozšířením i na poddané a souvěrce dává spolku nejširší basi. Kdežto jmenované smlouvy dřívější mluví jen všeobecně o vzájemné podpoře, ustanovuje smlouva mezi českými a slezskými stavy podrobně, kolik tisíc mužů, v jaké lhůtě a na čí náklad se má na pomoc poslati.

Nelze se diviti, že císař, když ho stavové čeští žádali, aby jejich spolek se Slezany potvrdil, svého souhlasu odepřel. Smlouva sice formálně vyjímala císaře z těch, proti nimž by se spolek mohl obrátit, ale hned následující slova učinila toto vynětí ilusorním, neboť podle nich bylo možno zakročit i proti tomu, kdo by jménem císařovým ve věcech náboženských Čechy nebo Slezany obtěžoval. Stavové se tedy usnesli, že smlouva tato má míti právní platnost i bez císařovy sankce, a toto usnesení dali zapsati do desk zemských.[1])

Slezské poselstvo neodcházelo z Prahy s prázdnem. Majestátem na svobodu náboženství podle konfese augšpurské pro Slezsko ze dne 20. srpna 1609, jemuž byl vzorem majestát český, bylo odškodněno za neústupnost císařovu při žádosti za potvrzení konfederace česko-slezské.

Nyní jen scházelo, aby se obě konfederace, česko-slezská a uhersko-rakousko-moravská, navzájem spojily, a byly by všechny země Rudolfovy a Matyášovy sjednoceny pod stavovským praporem. Pojítko mezi oběma konfederacemi bylo, ale k sjednocení jich nedošlo; zůstalo jen na ustanoveních smlouvy libeňské. První podnět k sjednocení stavů všech zemí habsburských přišel zvenčí, ovšem ne ve prospěch dynastie. Byl to Kristián z Anhaltu, který ještě před podepsáním majestátu přijel do Prahy a usiloval o spojení evangelických stavů zemí Rudolfových i Matyášových s německou protestantskou Unií. Podle jeho plánu se měli Čechové a Slezané

---

[1]) Viz Gindely, Rudolf II., II, str. 15.

spojiti s konfederací zemí Matyášových, aby pak připojením stavovské konfederace zemí habsburských k německé Unii byla protestantům zjednána v střední Evropě drtivá převaha. Anhaltovy plány se nezdařily. Čechové byli neochotni hlavně k spolku s Uhry, který jim byl nesympatický při pomyšlení na stálé pomoci poskytované proti Turkům. Po obdržení majestátu nepokládali v Praze rozšíření spolku za potřebné, domnívajíce se, že mají své náboženské a stavovské svobody v bezpečí. Přece však zůstaly mezi stavy českými a slezskými s jedné a Anhaltem a Unií s druhé strany navázány přátelské styky, významné pro budoucnost, třebaže se Anhalt prozatím nemohl pochlubiti dosažením cíle, který si vytkl.[1])

Na druhé straně se podobným plánem jako Anhalt zanášel Karel st. ze Žerotína. Jeho bystrozraku nemohlo ujíti, že strana španělsko-římská jak na dvoře Rudolfově tak na dvoře Matyášově hledá jen prostředky, jakými by stavům evangelickým vyrvala posice, jichž právě po těžkých bojích dobyli. Tísnivé vědomí nejistoty vytlačovalo vítěznou náladu a s ním zároveň přicházela touha po rozšíření stavovských spolků. Již v červenci a srpnu 1609 usiluje Žerotín o sblížení mezi Moravou a Čechy a o připojení česko-slezské unie ke konfederaci ivančické. Žerotín v listě ze dne 19. července 1609 Jiřímu Thurzovi píše o ujednání konfederace mezi Čechy a Slezany a pozoruje, že Češi usilují, aby i ostatní země připojili k tomuto spolku. A nebylo by prý pro budoucnost na škodu posíliti se nějakým spojením proti vnější moci a mnohonásobným nástrahám nepřátelské strany, třebaže v přítomnosti mají své věci v bezpečí. Moravané prý jsou tolika pouty vázáni ke království Českému, že by se nemohli odkloniti, kdyby čeští stavové na nich žádali něco podobného. Žerotín se ptá Thurza na jeho mínění, kdyby se Čechové pokoušeli též o spolek s Uhry a Rakušany.[2]) Podobně píše Žerotín Jiřímu Tschernemblovi 18. srpna a Václavovi Bu-

[1]) Viz Chlumecký, Zierotin, st. 603 a Gindely, Rudolf II., II, st. 12—15.

[2]) Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591—1610. Archiv Český XXVII, st. 437, č. 1584.

dovcovi 19. srpna t. r. Zve oba na svatbu své dcery a na program klade též politické úmluvy týkající se spolku Čechů, Moravanů, Rakušanů a Uhrů.[1]) Žerotín, jak vidíme, stojí opět v čele konfederačního hnutí, chce býti prostředníkem mezi oběma spolky a píše s vervou dopisy předákům stavovským na všechny strany,[2]) ale jeho plán nedochází náležitého pochopení. Žerotín brzy trpce žaluje na odmítavé chování Čechů; Turn, Budovec, Petr Vok z Rožmberka návrhy jeho pomíjeli mlčením anebo dávali odpovědi vyhýbavé. Když si oživíme události z 1608, pochopíme toto chování. Již 14. října 1609 píše Richardovi Starhemberkovi, že na Čechy nelze spoléhati a že nezbývá než spokojiti se pomocí boží a smlouvou ivančickou.[3]) V listu ze dne 26. listopadu t. r. projevuje Žerotín Budovcovi své roztrpčení ze zamítavé odpovědi, kterou Čechové dali Moravanům a Uhrům, a ukazuje, že důvody jejich jsou jen plané výmluvy.[4]) Brzy se ukázalo, že Čechové nejednali ani ve svůj vlastní prospěch, neřku-li ve prospěch všeho stavovského celku, když tento Žerotínův projekt zamítli. Brzy jim bylo dovolávati se pomoci těch, jejichž nabízené ruky tehdy nepřijali.

Takové byly poměry stavovství domáhajícího se výhodnějšího postavení proti moci panovnické a spojujícího se pod praporem svobody náboženské v obranné konfederace, když vojsko císařské, shromážděné u Pasova, stálo před rozhodnutím, vyřešit mečem všechny sporné otázky.

---

[1]) Tamže st. 442—444, č. 1594, 1595.

[2]) Dopisy Karla st. z Žerotína 1591—1610. Archiv český XXVII, st. 445—450, č. 1601, 1602, 1605, 1608.

[3]) Tamže st. 450, č. 1609.

[4]) Tamže st. 459—463, č. 1621.

V.

PŘÍPRAVA A ZAHÁJENÍ BOJE.

Konference mírové na konventu pražském byly skončeny, Matyáš formálně smířen s císařem, ale u Pasova stálo vojsko, které bylo neklamným svědectvím vrátkosti pražských úmluv a úmyslu vojenské strany na dvoře Rudolfově rozhodnout sporné otázky zbraní. Rudolf nebyl v ničem stálý a ani v tomto úmyslu ne. Ustavičně měl na mysli válku, která mu měla vrátiti ztracené země a pomstíti uražené veličenstvo, ale vždy váhal, když mělo dojíti k akci. Vojsko ovšem rozpustiti nechtěl, jak slíbil, ale vyraziti s ním se bál. Nebýti Leopolda a jeho vojenských druhů, kteří uměli v císařově srdci rozdmychovati plamínky pomstychtivosti, byl by se jimi sice znenáhla sžíral, ale nebyl by se vzchopil k vážným krokům. I když se dal přemluviti, aby k nim dal sankci, nehlásil se k nim otevřeně a vůči světu se tvářil, jako by o ničem nevěděl a jako by se sám stal obětí bouře, již způsobili jiní. Od míru libeňského až ke konventu pražskému a po celou dobu jeho trvání nepomýšlel upřímně na smír s bratrem a přese všechna vyjednávání stále se zanášel myšlenkou odvety.

Jako císařova politika sama, byla i historie vojska, které pro něho sbíral Leopold a jemuž už tehdy se všeobecně říkalo pasovské vojsko, Passauer Kriegsvolk, plna kolísání, nejistoty a intrik. Líčiti podrobně, jak bylo najímáno a vydržováno, jaké mělo potíže s výplatou a ubytováním, jaké podnikalo akce, jaké vyvolalo zneklidnění a jak se s ním vyjednávalo, bylo by asi tolik, jako chtíti napsati silnou knihu. Na

všech stranách byla věnována pasovskému vojsku veliká pozornost, všude se o jeho účelu a jeho činech uvažovalo a psalo, takže se o něm zachovalo množství dokumentů. Protože vojsko to bylo poslední zbraní Rudolfovou, která se mu tak zrádně vymkla z rukou a zavinila jeho pád, musíme mu věnovati alespoň tolik pozornosti, kolik je zapotřebí k pochopení jeho akčních možností a k poznání jeho organisace.

Základ byl vojsku položen císařským patentem ze dne 9. ledna 1610, kterým byl arcikníže Leopold zmocněn najímati lid válečný k udržení císařské autority v Julichu.

Vojsko vzrostlo brzy na dva pluky pěší[1]) pod velením hraběte Karla Ludvíka Sulze a pana Adama z Trauttmansdorfu a dva pluky jízdní pod velením hraběte Adolfa z Althanu a plukovníka Lorenza Ramée. Jízda se skládala ze 12 setnin arkibuzírů a ze 14 setnin kyrysníků.[2]) Polním maršálem byl jmenován Althan. O počtu tohoto vojska máme mnoho zpráv celkem dost si odporujících, avšak přece neklesajících příliš pod 10.000 mužů, ani nestoupajících příliš nad tento počet. Různé údaje se dají vysvětliti také tím, že někdo měl na mysli jen skutečné najaté bojovníky, někdo zase také jejich průvod, který byl velmi četný, a k tomu všelijakou havěť, která tehdejší vojska doprovázela. Mimo to jest nám počítati s tím, že vojska ubývalo a přibývalo podle toho, kolik posádek bylo zanecháno v místech obsazených a kolik se mu dostalo posil.

Ostatně je nutno smířiti se se všeobecným osudem takovýchto číslic, že vynikají nepřesností a přepínáním. Pokud jde o ethnické složení, bylo tomu u pasovského vojska jako u tehdejších žoldnéřských těles vůbec, nejrůznější směsice

---

[1]) Stať o pasovském vojsku v této kapitole je s některými změnami převzata z mého úvodu k Sněmům českým XV, I, st. XVI—XXV.

[2]) Srovn. hlavně Sněmy české XV, I, č. 632. V archivu ministerstva vnitra v Praze se zachoval v kopii „Überschlag der kriegskosten für das im stifte Passau liegende kriegsvolk“ z 11. prosince 1610 a tam se také udává Sulzův a Trauttmansdorfův pluk pěší, 12 setnin arkibuzírů a 14 setnin kyrysníků.

národnostní se nahrnula pod prapory. Značný rozdíl byl mezi jízdou a pěchotou; kdežto pěší pocházeli hlavně z blízkých zemí rakouských a z Čech, byli jezdci hlavně francouzské a vallonské národnosti.[1]) Příslušnost k jinému vyznání než katolickému nepřekážela vstupu do těchto sborů, které měly míti rozhodné slovo při potlačení protestantských stavů; živel protestantský byl v nich zastoupen velmi silně. Žasneme, jak malá to byla armáda a jak veliký byl její úkol. Snad by někdo nazval podnik ten šílenstvím, kdo by neznal jiných předpokladů, s kterými arcikníže Leopold a jeho strana počítali. Předpoklady ty se ovšem nesplnily, výpočty byly nesprávné, následoval nezdar, a proto historie pronesla svůj odsuzující výrok. Především se mylně počítalo s pomocí stavů rakouských, kteří byli nedávno s králem Matyášem ve sporu, mylně se předpokládalo, že kurfirst saský, dostavší Julich v léno, poskytne peníze na vojsko domněle chystané k zakročení v Julichu; dále se přeceňoval vliv autority císaře Rudolfa v Čechách a síla strany rozhodných katolíků, soustředěných kolem kancléře Zdeňka z Lobkovic, Viléma Slavaty a Jaroslava Bořity z Martinic, a zároveň se nedocenila síla odporu českých stavů; vedle toho zklamala úplně naděje kladená v podporu Španělska a kurie a selhaly i jiné pomoci, které byly očekávány, tak pomoc vévody těšínského a moravských nespokojenců; příliv nových válečných sil, najímaných jednak v Horním Alsasku, jednak v severní Italii, také se neuskutečnil — zkrátka z daných premis se neosvědčila ani jedna.

Již na počátku dubna 1610 bylo pasovské vojsko většinou pohromadě, brzy vytrávilo malé území biskupství pasovského a začalo trpěti citelným nedostatkem, poněvadž nemělo peněz potřebných k řádnému zásobování.

Situace se stávala nesnesitelnou a vyžadovala rázného roz-

[1]) Srovn. Kurz-Czerny, Der Einfall des von Kaiser Rudolf II. in Passau angeworbenen Kriegsvolks in Oberösterreich und Böhmen 1610—1611, 53. Jahresbericht des Museum Francisco-Carolinum, v Linci 1895, st. 15—16. Rozdělení na pluky, jak podává toto dílo na st. 27, nesouhlasí s kompetentními údaji, které jsme výše uvedli.

hodnutí. Buď vojsko vyplatit a rozpustit, anebo přesídlit do jiného území. Císař, jak jsme viděli, se podle smírných smluv se svým bratrem Matyášem zavázal k rozpuštění pasovského vojska. Jak jsem podotkl, upřímně to nebylo myšleno a vše se tak nastrojilo, aby vojsko pasovské na konec samo bylo donuceno k násilnému hledání jiných bytů. Dne 17. září 1610 podala dvorská vojenská rada císaři dobré zdání, že pro nastalou zimu a z jiných příčin vojsko nemůže býti déle v ležení u Pasova a že císař by měl požádati nejvyšší úředníky království Českého, aby uvažovali, jak by se vojsko mohlo převésti do Čech, část na císařské panství Krumlov, část do Budějovic a okolí, aby zde bylo vyplaceno, až se seženou potřebné peníze.[1]) Nedostatek peněz byla totiž záminka, kterou Rudolf zastíral svůj úmysl vojsko nerozpustiti. Dva dny poté vykládá totéž list Rudolfem podepsaný a z kanceláře vyšlý nejvyšším úředníkům a radám království Českého. Císař prý si pro nedostatek peněz nemůže pomoci a jest prý obava, že by vojsko samo vytrhlo a přesídlilo se do Čech, což by ovšem bylo spojeno s nepořádky a většími škodami. Proto žádá císař nejvyšší úředníky, aby se o ubytování pasovského vojska poradili společně se všemi radami a přísedícími zemského soudu, s nejpřednějšími stavy v Praze zůstalými a hlavně s osobami, které byly ustanoveny posledním sněmem k defensi země, a aby císaři byli účinně nápomocni. Skoro jako ironicky dodává tato listina, že lid ten pěší i jízdný je pohromadě jen k ochraně tohoto království.[2]) Tato komise se sestavila velmi brzy, neboť již 24. září podává císař obšírně odůvodněnou proposici, v které nejvyšším úředníkům a osobám přítomným ze stavů líčí situaci a žádá je, aby rychle poslali na hranice vlastní komisaře, kteří by pasovskému vojsku přispěli nějakou ‚sustentací‘, než by bylo ‚abdankováno‘ nebo v pořádku přivedeno na půdu J. Mti císařské

---

[1]) Kopie v archivu ministerstva vnitra v Praze K $\frac{I}{211}$. Srovn. Gindely, Rudolf II., II, str. 171.

[2]) Orig. tamže K $\frac{I}{211}$.

a království Českého, kde by mohlo býti buď dále vydržováno aneb rychle vyplaceno.[1])

Komise odpověděla císaři již 25. září s podivením, protože vložení cizího vojska do Čech je jak proti poslednímu usnesení sněmovnímu, tak proti paragrafu D XLVIII zřízení zemského, které přiložila. Naopak doporučovala císaři, aby rychle rozpustil pasovské vojsko, poněvadž jeho podržení by přimělo krále uherského k zbrojení a vedlo k nebezpečným rozvratům (zerrüttigkeiten). Pokud jde o sehnání peněz na zaplacení válečného lidu, byla v odpovědi té skryta výčitka, že dosud ani dvorské ani české komoře nebylo nic nařízeno; komise slíbila, že o tom bude jednati, až od obou komor budou ukázány prostředky.[2]) Aby byl setřen dojem, že se na výplatu vojska dosud ani vážně nemyslilo, dal císař oběma komorám rozkaz, aby vešly pilně v úvahu, jak nalézti k tomu prostředky. Komory odpověděly 29. září společnou zprávou, že finance jsou vyčerpány a že dříve, když J. Mt. cís. chtěla najímati vojsko, bylo to napřed expedicím oznamováno a s nimi uvažováno, kde vzíti peníze, což se však tentokrát nestalo.[3])

V těchto nesnázích nezbývalo nejvyšším úředníkům a stavům nic jiného, než postarati se aspoň částečně o peníze k zaplacení vojska, chtěli-li zabrániti jeho snad násilnému přesídlení do Čech. Peněz bylo zapotřebí rychle a jediné okamžitými půjčkami zámožnějších osob ze stavů českých bylo možno je sehnati. Komise nejvyšších úředníků a stavů vyslala Václava Budovce a Jaroslava ze Smiřic na Třeboň k panu Petrovi Vokovi z Rožmberka, aby poskytl potřebnou zálohu. Petr Vok, jehož rozsáhlé statky v jižních Čechách byly první na ráně při vpádu pasovského vojska, vyhověl žádosti naň vznesené. Zajímavá zpráva Václava Budovce z 12. října 1610 nás o tom poučuje.[4]) Budovec se náhodou v Třeboni

---

[1]) Orig. v archivu ministerstva vnitra v Praze K $\frac{1}{211}$.

[2]) Koncept v archivu ministerstva vnitra v Praze K $\frac{1}{211}$.

[3]) Kopie pod touž signaturou.

[4]) Orig. v archivu ministerstva vnitra v Praze K $\frac{1}{211}$.

setkal s jinou návštěvou, která mu náležitě objasnila situaci. Byl to Alexandr Haugvic poslaný od plukovníka Ramée[1]) k pánovi z Rožmberka se vzkazem, že lid pasovský, jak pěší tak jízdný, se rozhodl vtrhnouti na panství krumlovské a tu záplaty očekávati, že tedy prosí, aby Krumlovským nebylo dovoleno stěhovati se s potravinami a jinými potřebnými věcmi na statky pana Petra Voka, aby pasovské vojsko na Krumlovsku našlo dostatečné obživy. Haugvic zároveň vyslovil hrozbu, že by Pasovští jako dobří vojáci užili svých zbraní, kdyby jim snad někdo chtěl přechodu do Čech hájiti. Od Petra Voka se mu dostalo náležité odpovědi. Kdyby snad Pasovští chtěli podniknouti něco nepřátelského proti Českému království, že i císař i stavové by našli prostředky, aby jim v tom zabránili. Zároveň napomíná Petr Vok Haugvice, protože mezi lidem pasovským jsou někteří z národu Českého, jako on sám, aby ostatní od takového předsevzetí odvedli. Haugvic se bránil námitkou, že lid pasovský byl najímán od císaře též jakožto krále českého, ale nepořídil. Na konec aspoň žádal, aby stavové toho bedlivě u císaře vyhledávali, aby lid pasovský, který nejsa od dávných dob zaplacen, velikou bídu, hlad i nahotu trpí, mohl bez dalších odkladů k zaplacení a ‚abdankování' přijíti.

Když tato Budovcova relace vešla ve známost stavů, bylo konečně všem jasno, v jakém nebezpečí je vlast. Čeliti se mu dalo dvojím způsobem, jednak rychlým posláním nutných peněz do Pasova, aby se vyrazila z rukou zbraň dvorské straně, která se vymlouvala nedostatkem prostředků k zaplacení vojska, jednak opatřením hranic proti hrozícímu vpádu. Stavové se chopili obou prostředků, horlivěji ovšem prvního. Ochotného jednatele nalezli v osobě vévody brunšvického, který se při nedávném jednání o smír Rudolfa s Matyášem sám zaručil králi uherskému za rozpuštění pasovského vojska. Nejvyšší úředníci a stavové skutečně sehnali velmi brzy značnou sumu peněz, něco poskytl sám vévoda brunš-

[1]) Gindely (Rudolf II., II, st. 172) nesprávně udává, že s Haugvicem byl na Třeboň vyslán od pasovského vojska sám Ramée.

vický, něco vyslanec španělský a jiní, a vévoda mohl býti 10. listopadu vypraven z Prahy do Pasova a za ním měl jeti s penězi císařský rada Jiří Kleinsträtel. Jeti bez peněz a nečekati, až Kleinsträtel bude míti všechny sumy pohromadě, byla osudná chyba a vévoda brunšvický brzy jí trpce litoval. Nyní začala hra intrik, která nenalezne snadno sobě rovné. Zde nemůžeme podrobně vypisovati průběh vyjednávání mezi Pasovem a Prahou a vytkneme jen hlavní události.[1]) Sotvaže vévoda brunšvický dorazil do Pasova, bylo to 13. listopadu, a slíbil vojsku, že v několika dnech jim vyplatí žold, opustil arcikníže Leopold Pasov, kde trávil říjen a prvou polovinu listopadu v důvěrných stycích s generály a důstojníky; nyní se odebral do Prahy, omlouvaje se povoláním k císaři. Také Trauttmansdorf a někteří jiní z vysokých důstojníků odjeli. Vojsko čekalo na slíbené peníze, kterými mělo býti vyplaceno, marně. Kdo nechtěli, aby bylo rozpuštěno, zatím se v Praze postarali, aby peníze nedošly. Nálada vojska byla stále zoufalejší, při přehlídce u Griesbachu 17. listopadu hrozilo vzpourou; a to právě se hodilo zosnovatelům celého plánu. Vojsko samo mělo vzíti na sebe odpovědnost za následující události. Konečně byl vévoda brunšvický postaven před alternativu, buď vojsko vyplatit nebo jménem císařovým sám dát rozkaz k změně ubytování, sice bylo nebezpečí, že si vojsko zvolí svého ‚eletto' a postará se o upokojení svých požadavků samo. Vévoda nechtěje, aby došlo k zjevné vzpouře, vydal žádaný rozkaz k přesídlení s podmínkou, že vojáci ještě 10 dní zůstanou v dosavadních bytech; vojsko povolilo jen osm dní, od 9.—16. prosince 1610. Vévoda se totiž oddával klamu, že když sám dojede do Prahy, vymůže na císaři výplatu ještě v poslední chvíli. Ale výpočty jeho jej zase zklamaly. Do Prahy dorazil 11. prosince a ještě téhož večera podal císaři zprávu o svém dosavadním jednání, o neudržitelnosti situace, o nutnosti vojsko vyplatit, ale marně.[2])

[1]) Viz Gindely l. c., st. 174—182, a Kurz-Czerny l. c., str. 55—60; srov. též Sněmy české XV, I, č. 632.

[2]) Kopie relace vévody brunšvického k císaři z 11. prosince v archivu ministerstva vnitra v Praze. Srov. Gindely l. c., st. 181—182.

Podobně referoval o své činnosti a o hrozícím nebezpečí nejvyšším úředníkům zemským, kteří beztoho již byli pobouřeni psaním, které den před jeho příjezdem přinesl stavům od nejvyššího velitele pasovského vojska Althana rytmistr Oldřich Vchynský, poslaný k stavům, aby jim vylíčil stav vojska a nemožnost zabrániti mu bez zaplacení odchod do Čech.[1]) Nejvyšší úředníci spolu s radami soudu zemského a komorního a s osobami k defensi země ustanovenými volali hned 12. prosince stavy do Prahy k poradě[2]) a v největším rozhořčení se obrátili k císaři spisem ze dne 13. prosince, plným výčitek, ukazujíce opět na nezákonnost přesídlení pasovského vojska do Čech a na pohromu a zmatky, jaké by tím přišly na celé království, a žádajíce ho důtklivě, aby to uvážil a nalezl prostředky, jakými by vojsko to bylo odvráceno od vtažení do Čech aneb ‚abdandováno'. A kdyby ani jedno ani druhé nebylo již možno, prosí císaře, aby ochrannou ruku držel nad usneseními sněmovními a zřízením zemským a stavům poskytl svou otcovskou péči, což za nebezpečí právě hrozícího nelze učiniti jinak než svoláním všeobecné hotovosti, najímáním vojska a dovoláváním se pomoci u zemí inkorporovaných a sousedních kurfirstů a knížat; a to vše by se mělo státi již dnes nebo zítra, poněvadž je nebezpečí přede dveřmi.[3])

Nejvyšší úředníci a stavové si vymohli 14. prosince u císaře audienci, aby mu osobně přednesli svou žádost a aby protestovali proti převedení pasovského vojska do Čech. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka byl mluvčím a ukazoval na nebezpečí zemi hrozící a žádal jménem stavů císaře, aby uspokojil vojsko a dal vyhlásit veřejnou hotovost, sice že před celým světem protestují, přijde-li co z toho žalostivého, že stavové tím vinni nebudou, než ti, kdo k takovému verbování lidu toho pasovského radili.[4]) Španělský vyslanec Zú-

---

[1]) Srovn. Sněmy české, XV, I, č. 2 a 3.

[2]) Viz tamže č. 1.

[3]) Viz tamže č. 2.

[4]) Viz tamže č. 3, list Budovcův Petru Vokovi z Rožmberka z 16. prosince, který podává nejlepší zprávy o této audienci a dalším jednání.

ñiga praví, že Čechové přišli na císaře s velkým pobouřením ‚con gran alboroto'.[1]) Císař, byv požádán, aby jim dal nejdéle do dvou dní odpověď, prý projevil podivení, že chtějí tak rychle zbrojiti proti jeho pasovskému vojsku; přede dvěma lety že nebyli tak rychlí.[2]) Potom šla deputace nejvyšších úředníků a stavů, Budovec mezi nimi, k arciknížeti Leopoldovi a žádost svoji mu opakovala. Leopold se uchýlil k obvyklé výmluvě na nedostatek peněz a pravil, že chce tu věc ještě přednésti císaři. Den poté, 15. prosince, šla zvolená deputace, v níž byl opět Budovec, do císařské antikamery pro odpověď, ale nebyla předpuštěna, nýbrž přijata jen tajnými rady, z nichž Ondřej Hannewald na místě císařově jí odpověděl, že stavové mají peníze k verbování lidu proti Pasovským, ale císaři je půjčiti nechtějí na jejich zaplacení. Tato slova zavdala podnět k slovní potyčce mezi Hannewaldem a nejvyšším purkrabím, který hlavně na to ukazoval, že stavové již přes 200.000 zl. císaři zapůjčili a který též projevil nespokojenost stavů s vévodou brunšvickým a jeho finančními operacemi. Purkrabí prohlásil, že jim nelze bez svolení stavů povoliti peníze a že stavové si je nemohou již nikde vypůjčiti. Když pak projevil odhodlání stavů najímati vojsko a pasovskému lidu odpírati mocí, konejšil Hannewald deputaci ubezpečením, že lid ten nemá vtrhnouti do Čech s vůlí a vědomím J. Mti císařské. Za toto sdělení mu deputace poděkovala a doložila, když se ten lid pasovský proti vůli císařově do Čech ‚nutká', aby se císař společně se stavy ráčil tomuto jejich předsevzetí postaviti. Poté opustila deputace císařskou antikameru a opět se odebrala k arciknížeti Leopoldovi a totéž mu opakovala. Zde se jim dostalo podobné odpovědi jako den před tím. Arcikníže slíbil, že chce s císařem mluviti, aby dal rozkaz, aby se ten lid hnul jinam, avšak žádal zase o peněžitou pomoc. Když se pak druhého dne

---

[1]) Viz list Zúñigův ze dne 17. prosince, Briefe u. Akten VIII, č. 363, a Sněmy české XV, I, č. 4.

[2]) O tomto výroku Rudolfově vypravuje list Bodeniův vévodovi bavorskému ze dne 18. prosince; viz Briefe u. Akten VIII, č. 364, st. 754.

deputace šla přesvědčit do císařské předsíně, byl-li vydán takovýto rozkaz, čekala marně dvě hodiny. Nikdo z komorníků, ač jich dosti prosili, nechtěl je ani opověděti. Šli po třetí k arciknížeti Leopoldovi, s velikým jedni druhým toužením', ale tam uslyšeli zase jen žádost za peníze. Nejvyšší purkrabí jen k tomu se uvolil, že, kdyby císař vydal peníze potřebné aspoň k abdankování 2000 koní, předložili by pak při budoucím sněmu žádost císařovu v té věci stavům. Tím prozatím skončilo toto trapné vyjednávání mezi nejvyššími úředníky a stavy na jedné a císařem a arciknížetem Leopoldem na druhé straně. Neuspokojilo nikoho a ostatní z obce stavovské nemálo naříkali, proč raději nedají na buben udeřiti k verbování, když všichni jsou v takové nejistotě a nebezpečenství a ani audienci u svého pána míti nemohou.[1])

Tyto výčitky, činěné od stavů nejvyšším úředníkům, nebyly plané. Místo vyjednávat o výplatu vojska bylo by jistě bývalo prospěšnější postarat se včas o obranu země. Bylo by však křivdou, kdybychom je vinili z úplné bezstarostnosti a nečinnosti. Již v říjnu nařídili nejvyšší úředníci a soudcové zemští hejtmanům kraje bechyňského, aby všechny obyvatele napomenuli k pohotovosti s lidem pěším a jízdným. Dále vyslali Vratislava z Mitrovic a Vojtěcha Kaplíře jakožto své komisaře na ohrožené hranice království; 18. října 1610 dojeli oba komisaři na Třeboň a měli konferenci s Petrem Vokem z Rožmberka, aby učinil příslušné návrhy hejtmanům kraje bechyňského, k nimž oba komisaři byli vysláni.[2]) Podobné rozkazy o svolání krajské hotovosti byly poslány též do jiných ohrožených krajů.[3])

Je velmi pravděpodobno, že opatření hranic českých u Su-

---

[1]) Podle uvedeného již listu Budovcova k Petrovi Vokovi z Rožmberka z 16. prosince 1610. Srovn. s tímto listem též zprávu Silbermannovu z 18. prosince, Sněmy české XV, I, č. 5.

[2]) Kopie listu Petra Voka z Rožmberka k hejtmanovi kraje bechyňského Jiřímu Homutovi z Harasova ze dne 19. října je v archivu třeboňském.

[3]) Viz o tom více v mém úvodu k Sněmům českým XV, I, st. XXI, kde také uvedeny doklady.

šice, u Prachatic a okolí bylo příčinou, že se pasovské vojsko ani nepokusilo vtrhnouti do Čech touto nejbližší cestou, ale že se obrátilo dříve do Rakous. Pěchota by se snad byla i po Zlaté stezce i jinými silnicemi a stezkami šumavskými s velkými ztrátami probila, ale pro jízdu, děla a vozatajstvo to bylo překážkou téměř nepřekonatelnou. Otevřená cesta po Dunaji a vpád do Čech oklikou přes Rakousy na místech, kde hranice nebyly tak střeženy, lákaly více než vyhlídka na obsazené záseky, pobořené cesty, nepřístupné hvozdy a rašeliniště šumavská. Že Leopold a Pasovští měli původně v plánu překvapiti Čechy nejbližší cestou, zdá se býti pravděpodobno. Stále čteme ve zprávách o převedení vojska do Čech, důstojníci i vojáci o tom mluví, s vojskem se o tom vyjednává, v Praze se o to pře válečná strana dvorská s nejvyššími úředníky a stavy, takže nemůžeme pokládati tažení do Čech za něco nahodilého, co se stalo snad jen následkem nezdaru v Horních Rakousích, nýbrž za něco již od počátku zbrojení připravovaného a jen odkládaného pro odpor českých stavů a pro nerozhodnost císařovu. Císař, který chystal ránu proti Matyášovi, se rozpakoval určiti operační základnu vojska, které nemohlo už zůstati v Pasově. Krumlov by se byl za ni hodil, ale převésti tam vojsko proti vůli českých stavů bylo nebezpečné. Leopold neměl těchto rozpaků, poněvadž jeho plán byl jiný.

V pozdější relaci, která pochází z okolí plukovníka Ramée a byla skládána nejspíše v jeho kanceláři a kterou se má ospravedlniti jednání tohoto vojevůdce[1]), čteme nepokryté doznání, že vojsku před jeho odchodem z Pasova bylo Trauttmansdorfem z Prahy přineseno tajné dovolení, aby se přestěhovalo na císařská panství do Čech. Trauttmansdorf ovšem přinesl písemný rozkaz, že císař nemůže svoliti, aby šlo vojsko do Čech a že musí ještě posečkati na jeho poslední rozhodnutí. Při tom však dal na srozuměnou, že má vedle toho jiné rozkazy ústní, aby vojsko totiž táhlo do Čech a tam čekalo na výplatu. Možná, že si císař v slabé

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 632.

chvíli dal vylákati tyto tajné ústní rozkazy, možná, že rozkazy ty pocházely jen od Leopolda, byť i v dohodě s císařem. Aspoň je dosti nápadné, že Trauttmansdorf, byv vyzván plukovníkem Ramée, aby jako zasvěcený převzal místo Althana vrchní velení, odmítl. Za těchto svízelů došel Althana podle svědectví této relace nový písemný zákaz císařův vkročiti do Čech, a on prý se proto odhodlal převésti vojsko přes Horní Rakousy do Tyrol a dal 20. prosince 1610 plukovníkovi Ramée rozkaz, aby se vydal na pochod.

O zvláštním jednání Trauttmansdorfově píše také Ramée a nejvyšší důstojníci pasovského vojska v listě k císaři z 12. února 1611, kterým ospravedlňují svůj příchod do Čech. Tam se praví, že dříve, než vyrazili z Pasova, uvažovali, kam by se mělo vojsko vésti; Althan, Ramée a nejvyšší proviantmistr Ubezko prý pronesli obavy, že by císař přišel v nebezpečí a snad i o korunu, kdyby se vojsko převedlo do Čech, proti čemuž poznamenal Trauttmansdorf, ‚das solches bedenken gar nicht nötig, dann er gut wissenschaft, das die behemische stende ohne das ihre kais. Mt. auf mitfasten ganz absеczen wolten'. Druzí velitelé nechtěli však svým příchodem dáti k tomu podnět, a proto prý se rozhodli táhnouti do Tyrol, kde jim císař vykázal byty pro případ nutnosti.[1])

Tento tyrolský plán nelze pokládati se stanoviska císařova za nic jiného než za jakési východisko z nouze; Tyrolsko nemohlo býti cílem výpravy, byl to jakýsi odklad hlavní akce, a proto nerozhodné povaze Rudolfově milejší než přímý pochod do Čech, kterým by byly rázem spáleny mosty. Mimo to se mohlo Tyrolsko hoditi za shromaždiště posil z Italie a Horních Alsas, kdyby bylo vůbec možno se tam dostati. Císař Rudolf praví v listech ze dne 1. ledna 1611 králi Matyášovi a arciknížatům Maxmiliánovi a Ferdinandovi, že se rozpakoval pro usnesení posledního českého sněmu vojsku povoliti pochod do Čech před svoláním nového sněmu, a proto že má očekávati výplatu v Tyrolsku a

---

[1]) Viz tamže č. 117.

dědičných zemích rakouských.[1]) Se stanoviska válečné strany s arciknížetem Leopoldem v čele mohlo býti nařízení pochodu do Tyrol uvítáno jen jako výhodný manévr k oklamání nepřítele zastřením vlastních úmyslů a vůdci vojska neproveditelnost rozkazu mohla poskytnouti morální důvod, aby se obrátil jinam. Citovaná relace i list plukovníka Ramée císaři, rovněž uvedený, udávají překažení dalšího pochodu do Tyrol u průsmyků hornorakouských za hlavní příčinu, proč se vojsko musilo obrátiti.

Že Rudolf chystal ofensivní útok proti bratrovi a jeho zemím, prozrazuje vedle jiných zpráv také mise Henninga Ubezka k mnichovskému dvoru v lednu 1611.[2]) Císař žádal po Ubezkovi vévodu Maxmiliána, aby dovolil vojsku v Alsasku najímanému průchod svými zeměmi, aby se mohlo spojiti s vojskem pasovským, a odůvodňoval obšírně své vystoupení proti bratrovi. Docela otevřeně položil Maxmiliánovi otázku, zda není lépe jednati preventivně, když Matyáš prohlásil, že užije prostředků, aby sebe a své země ochránil, čemuž nelze jinak rozuměti, než že chce císaře přivésti do nemožnosti a připraviti ho o království a země, které dosud má. Dále hájil císař v Ubezkově prohlášení toto ius praeventionis také perspektivou úplného oslabení monarchické moci domu rakouského, když Matyáš, který jen pomocí zemí (t. j. stavů) bude moci uskutečniti své plány, bude donucen k povolování nových privilegií.[3])

Jako z celého jednání císařova, je i z tohoto jeho poselství k Maxmiliánovi Bavorskému, které arci skončilo s nezda-

---

[1]) Kopie v archivu ministerstva vnitra, dříve ve Vídni I A 1 Ka 2991 a dále v témž archivu v Praze K $\frac{1}{211}$.

[2]) Viz Anton Chroust, Briefe und Akten, IX, č. 23, a tamže na st. 57 pozn. 1, podle níž dne 18. ledna jedná bavorská tajná rada o poselství Ubezkově. Údaj Gindelyův v knize Rudolf II., II, st. 184, že Ubezko přišel do Mnichova a učinil své prohlášení v okamžiku, kdy se Ramée chystal překročiti hornorakouské hranice (t. j. 21. prosince 1610), není správný.

[3]) Viz tamže.

rem,[1]) zřejmý plán útočného postupu proti Matyášovi. Matyáš měl býti ve svých zemích napaden a o ně rychle připraven pomocí domnělých stoupenců císařových s Gottfriedem ze Starhemberka v čele. Tento císařův rakouský plán se ztroskotal a pak došlo k projektu Leopoldovu, který mířil na českou korunu.

Že se císař právě v této době odhodlal k ofensivě proti bratrovi, podporovaly vedle nutnosti hnouti se s vojskem někam jinam také předpovědi astrologické, které měly podle pozorování španělského vyslance Zúñigy na císaře Rudolfa značný vliv.[2])

Jak viděti, nebyla v provedení plánu mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Leopoldem dokonalá shoda; souvisí to především s jejich naprostou růzností povahovou — na jedné straně nedočkavost překypujícího temperamentu, dychtícího po činech stejně řízných jako nerozvážlivých, na druhé straně odpor k jednání vůbec a strach před každým energickým krokem — dále to souvisí také s růzností posledních cílů těchto obou hlavních činitelů. Nesmíme zapomínati, že, co Rudolfovi bylo účelem, bylo Leopoldovi jen prostředkem k dosažení cíle a naopak. Cílem Rudolfovým bylo napadnouti Matyáše v jeho vlastních zemích a tam na něm provésti svou pomstu; rozpaky mu při tom působilo, kam položiti operační základnu. Cílem Leopoldovým bylo zmocniti se především Čech a přinutiti stavy české, aby přenesli na něho nároky Matyášovy na korunu českou. Dostati vojsko pasovské rychle do Čech bylo mu asi tolik, jako zmocniti se v Čechách vlády. Dalších kroků proti Matyášovi nepromyslil. Jistě mu byly známy smlouvy stavů zemí českých, rakouských a uherských, a přece nepočítal, s jakou přesilou chce měřiti svoje síly. I kdyby české stavy náhlým vpádem zastrašil, dalo se očeká-

---

[1]) Srovn. instrukci Maxmiliánovu Theodoru Viepeckovi, poslanému do Prahy s uctivou, ale zamítavou odpovědí, ze dne 5. února v Briefe u. Akten IX, č. 44.

[2]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 184, kde vliv astrologie je přeceňován. Viz depeši Zúñigovu ze dne 15. ledna v Briefe u. Akten IX, č. 18.

vati, že jim přispěje na pomoc nejen král Matyáš, nýbrž i stavové konfederovaných zemí. Leopold, žena se za korunou, řídil se jen heslem ‚odvážným štěstí přeje' a vsadil všechno na jednu kartu, když se mu konečně podařilo, že se vyhladovělé pluky daly od Pasova na pochod. Vyhrát ji mohl, ale neuvážil, zda ji bude moci také udržeti.

V noci z 21. na 22. prosince 1610 počal přechod pasovského vojska přes Dunaj blíže Hofkirchen a jeho postup do Horních Rakous. O jeho operacích v Rakousích nemůžeme se zde šířiti, naznačíme jen stručně směr, kudy táhlo, a zmíníme se o hlavních událostech, které předcházely jeho vtrhnutí do Čech.[1])

Stavové hornorakouští disponovali tak nepatrnou vojenskou mocí, že nebylo možno vážně pomýšleti na odpor. Bez překážky vtrhli Pasovští do jejich země. Na otázku hornorakouských pohraničních stráží, které byly 21. prosince večer u Oberkappelu překvapeny prvními houfy pasovského vojska, kdo jim vykázal tuto cestu, odpovídali Pasovští, že táhnou do Čech, ač směr jejich pochodu ukazoval k jihu a přes Dunaj.[2]) A přece to nebyla odpověď nesprávná. „Frisch auf, frisch auf, immer nach Cromau", které zaznívalo v táboře pasovském před odchodem vojska[3]), bylo i nadále heslem Leopoldových pluků přese všechny opačné upřímné i neupřímné rozkazy. Ramée sice oznamoval formálně zemskému hejtmanovi, že vojsko z rozkazu císařova táhne do nových bytů, žádal za komisaře a sliboval zaplacení a rychlý odchod,[4]) avšak skutečnost vypadala zcela jinak. Jistě nebylo v úmyslu osnovatelů tohoto plánu, aby vojsko nepřátelským vystupováním pobouřilo proti sobě obyvatelstvo, neboť se těšili nadějí, že se nespokojení stavové přidají k němu proti Matyášovi, avšak kdo mohl udržeti na uzdě vyhladovělé žoldnéře, když po době dlouhého strádání a planých slibů se do-

---

[1]) Šíře o tom výše uvedené dílo Kurze-Czerného.

[2]) Srovn. Kurz-Czerny, l. c., Jb. 53, st. 68.

[3]) Srovn. poslání Ubezkovo k Maximiliánovi Bavorskému v lednu 1611 v Briefe und Akten IX, č. 23, st. 57.

[4]) List tento vyd. Kurz-Czerny, l. c., Jb. 53, st. 108.

stali k plným mísám? V několika dnech byl celý napadený úsek Horních Rakous zaplaven drancujícími hordami, o jichž hospodaření vypravují prameny žalostivé věci. Ovšem první následek toho byl, že celá země viděla ve vojsku, které ji mělo osvoboditi z Matyášova jha, svého nejhoršího nepřítele a hotovila se k obraně. Tím vlastně byl rakouský plán Rudolfův zmařen hned v zárodku.

Pasovští táhli přes Wels dále k jihu a nalezše soutěsky u Klausu obsazeny, obrátili se k Linci. Tam přiměl Ramée město Linec, aby opravilo pobořený most, a obávaje se, aby zatím vojsko Matyášovo, vedené Herbersteinem, se nevypravilo z Dolních Rakous a nepřekazilo mu přechod přes Dunaj, přepravil své vojsko na levý břeh a zasáhnuv široký pruh země severně od Dunaje, aby se vojsko snáze vyživilo a obohatilo drancováním, blížil se pomalu k českým hranicím. Do poslední chvíle uměl Ramée zastírati své úmysly; zdálo se, že se chce vrhnouti do Dolních Rakous, aspoň máme zprávu, že zasekáním lesů a obsazením hranic měli Dolnorakušané vpádu jeho čeliti.[1]) O opevnění jižního cípu českých hranic nevíme. Také Petr Vok z Rožmberka, jehož rozsáhlé statky byly právě v jižních Čechách, se dověděl teprve, když už bylo pozdě, že jsou Pasovští na pochodu na císařské statky do Čech. Ramée mu to oznamoval, žádaje za komisaře, podobně jako to učinil za vpádu do Horních Rakous, teprve v poslední chvíli. List jeho byl sice datován již 26. ledna 1611 v Prägarten, ale posel asi úmyslně nepospíchal.[2]) Petr Vok jej dostal teprve 28. ledna a hned jej dále expedoval českým stavům s žádostí, aby hned přednesli císaři, jaké nebezpečí se valí na vlast, a pomyslili na obranu.[3]) To ovšem bylo již pozdě; dříve, než se stavové mohli z prvého leknutí vzpamatovati, táhly již pasovské pluky po volné cestě z Leopoldschlagu do Čech.

---

[1]) List Fürstenberkův králi Matyášovi ze dne 26. ledna v archivu ministerstva vnitra, dříve ve Vídni I A 1 Ka 2991, nás o tom poučuje.

[2]) Orig. v archivu ministerstva vnitra v Praze K $\frac{1}{211}$; viz Sněmy české XV, I, č. 54, pozn. 2.

[3]) Viz tamže č. 24.

VI.

PRVÉ ÚČINKY PASOVSKÉHO ÚTOKU.

Pochodem pasovského vojska zneklidněla politika celé střední Evropy. Každý se tázal, kam směřuje akce, každý se lekl blížící se bouře, třebaže byla v dusném napětí již dlouho očekávána. Mnozí tušili, že je to počátek velikého vyrovnání protiv, při němž půjde nejen o císaře Rudolfa a krále Matyáše, nýbrž o politické a náboženské zájmy jak Říše, tak všech zemí ovládaných Habsburky. Nejeden doklad o těchto obavách se zachoval v současných pramenech, v nichž se zrcadlí nejistota budoucnosti.

Prvním účinkem byly diplomatické zákroky, hlavně protesty a prosby o pomoc, druhým zbrojení na všech stranách. Král Matyáš vystihl správně, že jde především o jeho země, a poslal císaři protest daný 29. prosince 1610 ve Vídni, jímž ho vinil z porušení smírné smlouvy a vyčítal mu, že nerozpustil vojska, jak se zavázal, a že dopustil násilný vpád do Horních Rakous. Veškerou odpovědnost za následky svaloval na císaře, proti němuž je donucen brániti sebe a své země.[1]) Matyáš poslal téhož dne opis svého protestu proti vpádu pasovského vojska nejvyšším úředníkům a stavům českým s doprovodem, v němž před Bohem a světem dokládá svou nevinu na všem, co z toho vznikne.[2])

Obšírnější list, adresovaný českým stavům a datovaný ve

---

[1]) Protest uveřejnil Hammer-Purgstall, Khlesls Leben II, Wien 1847 Urkunden-Sammlung st. 260—262.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 10.

Vídni 31. prosincem, poslal dříve do moravské kanceláře, aby byl přeložen do češtiny a tak expedován. V něm král ukazuje, jak se sám zachoval podle smlouvy sjednané s císařem Rudolfem a jak chtěl již rozpustiti poslední zbytek vojenského lidu, nenadáv se, že by císař chtěl něco podniknouti proti němu, když tu dostal zprávu, že lid pasovský vpadl beze vší opovědi do Horních Rakous a že tam zůstává bez dovolení na škodu a záhubu obyvatelstva .Matyáš přikládá opis svého protestu proti císaři, dokládá svou nevinu a připomíná českým stavům smlouvu před Prahou učiněnou, — t. j. smlouvu libeňskou z 1608 —, podle níž se zavázali státi při králi a jeho zemích až do posledního přemožení, kdyby týž lid válečný J. Mti cís. něco proti nim před sebe bráti chtěl. Král žádá, aby mu přispěli na pomoc proti témuž lidu a neprodleně uvedli v známost, na jaký způsob, jak silně a jak brzy tak učiní. Na konci listu přidává hrozbu, kdyby snad pomoc odkládali.[1])

Avšak nejen král Matyáš, nýbrž i zemský hejtman moravský Karel st. ze Žerotína, stavové hornorakouští, dolnorakouští a moravští žádali stavy české podobně důtklivě o rychlou pomoc, dovolávajíce se sjednaných smluv. Stavové dolnorakouští k nim do Prahy vypravili zvláštní poselství s Maxmiliánem Hoë z Hoheneggu v čele.[2]) Také palatin uherský, hrabě Jiří Thurzo, připomínal Čechům jejich smluvní povinnosti.[3])

Vzrušení českých stavů, které tyto diplomatické zákroky způsobily, tlumil císař Rudolf svou obvyklou metodou, odkladem a vytáčkami. Shodovalo se to se stanoviskem, které od počátku zaujímal k celé akci. Jeho odklady, jeho odpírání audience, jeho výmluvy stejně jako vymluvy Leopoldovy neukazovaly dobré vůle.

Císař, který byl svým patentem odpověden za vznik pasovského vojska, byl svým dalším jednáním odpověden i za udá-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 11; viz též pozn. 1. u č. 10 na st. 15.

[2]) Viz tamže č. 9, 12, 14, 18, 20 ze dní 29. prosince 1610 — 10. ledna r. 1611.

[3]) Viz tamže č. 26 ze dne 14. ledna 1611.

losti následující. Tajné rozkazy, intriky spojené s předstíranou výplatou pasovského vojska a překážky kladené snahám stavů zabezpečiti zemi proti útoku jsou pro císaře velmi kompromitující. Ze všeho je zřejmo, že vojskem pasovským chtěl provésti převrat, jen se lekal, když mělo dojíti k činu. To bylo jeho zvykem, na který měly patrně vliv jeho slabé nervy. Že se sám skrýval za činitele jiné, kterým dal prováděti celou akci, že sám se představoval světu jakožto oběť situace, při odchovanci Filipa II. a jeho politické školy nepřekvapuje.

První péčí císařovou po zahájení akce pasovského vojska mělo býti utišit neklid, vzniklý jak u dvora Matyášova tak u českých stavů. Bylo záhodno, aby Matyáš a stavové nezačali příliš rychle zbrojit a nezmařili tak císařova plánu. Bylo zapotřebí přesvědčit je, že pochodem pasovského vojska není zamýšleno nic nepřátelského proti nim a že vojsko co nejdříve bude vyplaceno a rozpuštěno, jakmile se seženou potřebné peníze. Na alarmující protest bratrův neodpovídal Rudolf tak rychle, jak by se bylo patřilo. Kojil se snad nadějí v lepší výsledky v Rakousích, než k jakým došlo. Zatím však roztrpčení proti císaři v Rakousích jen vzrostlo a na rychlé získání těchto zemí nebylo po vpádu pasovského vojska ani pomyšlení. Také lze zdržení vysvětliti váhavostí císařovou při věcech, které mu byly osobně nepříjemné, a mezi ně jistě patřila odpověď na Matyášův protest. Již sice 10. ledna se vyskytuje zpráva o zvláštním poselství ke dvoru Matyášovu vévody brunšvického a hraběte Jana Jiřího z Hohenzollern, ale instrukce pro ně pochází teprve ze dne 17. ledna. Rudolf v ní popírá jakékoliv nepřátelské úmysly proti bratrovi a tvrdí, že mu nešlo a nejde o nic jiného, leč o abdankování pasovského vojska, ale že mu jakožto císaři přísluší pro vojsko právo průchodu.[1])

Že sebe výmluvnější vyslanci nepřesvědčí krále Matyáše o císařově mírumilovnosti, dokud budou docházeti zprávy,

[1]) Viz Gindely, Rudolf II., II, st. 187., viz též Briefe u. Akten IX, st. 47 pozn. 2.

že vojsko císařovo pustoší jeho zemi, dalo se očekávat. Matyáš mnoho nedbal na krásná slova vévody brunšvického, který horlivě pracoval pro věc míru, a jen ve zbrojení a získání spojenců hledal svou spásu.

Z Čech ho došla přípověď pomoci, ale neuspokojila. Nejvyšší úředníci ‚spolu s osobami sněmem k defensi nařízenými i také ze všech tří pánův stavův král. tohoto z obce v velikém počtu zde přítomnými' odpověděli na výzvu krále Matyáše listem ze dne 19. ledna 1611. Vyslovují politování z vpádu pasovského vojska do Rakous a oznamují, že to neprodleně vznesli na císaře a že je císař dal zpravit o svém úmyslu vyslati vévodu brunšvického a hraběte z Hohenzollern ke králi a v tom se mu tak ‚odevříti', že s tím bude spokojen a na tom přestane. Nicméně však dají se svolením císařovým verbovati jistý počet lidu jízdného i pěšího a položiti jej na hranice, aby se dostálo libeňské smlouvě, kterou jim král na začátku listu přivádí k paměti. Poněvadž jim císař oznámil, že se chce ke králi a jeho zemím chovati podle smlouvy, ‚aby k žádnému přetržení nepřišla', a že chce, aby lid pasovský byl abdankován, nepochybují, že se tomu všemu zadosti stane. Kdyby se však proti vůli císařově podniklo něco škodného proti králi, chtějí mu přispěti na pomoc podle své možnosti.[1])

Stavům horno- i dolnorakouským byla dána stejná odpověď a poslán jim opis listu výše uvedeného králi Matyášovi. Odpovědi tyto byly vypraveny 19. ledna,[2]) kdežto Moravanům odpověděno teprve 22. ledna s poukazem na psaní králi Matyášovi, které jim pan hejtman markrabství Moravského jistě přednesl. Nejen smlouvě (libeňské) chtějí ve všem zadosti učiniti, nýbrž jim ohlašují, „poněvadž defensí sněmem jminulým od J. Mti cís..... a pánův stavův království Českého nařízená netoliko na království toto, ale i na země vtělené se vztahuje", že chtějí markrabství Moravskému „jakožto přednímu vtělenému oudu království to-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 39.
[2]) Viz tamže č. 36, 36a a 38.

hoto“ podle své možnosti jistým počtem lidu na pomoc přispěti.[1])

Toto zdůraznění příslušnosti Moravy ke koruně České není bez úmyslu a prozrazuje tendence, s nimiž se ještě setkáme.

Na konci uvedené odpovědi nejvyšších úředníků a stavů českých králi uherskému pozorujeme sice, s jakou nedůvěrou hleděli na podniky pasovského vojska, že však, slibujíce jiným pomoc, netušili nepřítele před branami. V listu tomto máme také autentickou zprávu, že stavů v Praze byl již velký počet a že v hojném počtu uposlechli vyzvání ze dne 12. prosince.

Jednání stavů s císařem, o němž se v listu zmiňují, bylo jen dalším aktem šalebné hry z prosince. Nyní se císař zase namáhal, aby stavy uchlácholil a zamezil jejich zbrojení. Když se jim podařilo vymoci si 10. ledna audienci, v níž císaři přednesli, že nejvyšší úředníci a stavové se snesli verbovati lid a osaditi hranice, odložil císař odpověď do třetího dne.[2]) Odklad byl úmyslný a stavové byli ponecháni v rozpacích.

Bylo ovšem jisto, dostanou-li dovolení zbrojit, že obrátí svou zbraň proti císaři. Potvrzuje to agent braniborský Hofkirchen ve své zprávě ze dne 8. ledna, v níž praví, že Češi chodí denně do rady, obávají se pasovského vojska a myslí, že jde o náboženství, což jim Hofkirchen vymlouvá. Budou-li prý verbovati, je to proti císaři a k zničení jeho vojska, a to by byla ‚laesio maiestatis‘. Neradí jim k tomu a pronáší obavu, že by se mohli připraviti o majestát, míně, že toto verbování by bylo nevděkem za to, že jej obdrželi. Hofkirchen se hrozí těchto věcí, je prý tu pořád více nesnází, a dojde-li v tomto království k najímání vojska a snad, což nedej Bože, k povstání, mohli by býti všichni Němci v nebezpečenství.[3])

Císař otálel s odpovědí stavům na jejich žádost, aby mohli najímati vojsko, ač prý ho denně upomínali. Teprve 14. ledna, tedy již po uplynutí třídenní lhůty, vzkázal jim po arci-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 43.

[2]) Srovn. o tom tamže č. 21, 22, 23 a j.

[3]) Sněmy české XV, I, č. 16.

knížeti Leopoldovi, že jim dovolí zbrojiti, dojde-li od krále Matyáše na poselství vévody brunšvického a hraběte z Hohenzollern odpověď nepříznivá. Pak by jim potvrdil jejich plukovníky a setníky. Stavové se snažili přesvědčiti císaře, že chtějí zbrojiti k jeho vlastní obraně, ale císař jim vzkázal, aby zbrojení odložili a nečinili si zbytečných výdajů.

Odpověď císařova stavy pobouřila, pozorovali, že je císař chce míti odzbrojeny, a činili ostré výčitky hlavně Leopoldovi. Podle některých zpráv mu dokonce naznačili, že se nemá o ně starati, a projevili nelibost, že si už nyní počíná, jako by byl králem.[1]) Vyskytly se dokonce rady, aby si Leopolda zajistili silnou stráží a hraběte Sulze aby vsadili do vězení na staroměstskou radnici.[2])

Stavové se obávali záludného příchodu vojska pasovského do Čech, který by je překvapil neozbrojeny, a pojali úmysl najmouti 1.500 jezdců a 3.000 pěších.[3]) Potřebovali ovšem v této věci císařovy resoluce, o niž se nejvíce zasazovali Jindřich Matyáš Turn a Vilém Popel z Lobkovic. Císař však rozhodnutí odkládal, pokud mohl, a chtěl českým stavům vpraviti přesvědčení, že chce dáti rozpustit pasovské vojsko. Při tom se prý měnil každou hodinu podle strachu a podle nebezpečí, která mu byla představována s jedné nebo druhé strany a která sám zvětšoval svou obvyklou nerozhodností. Tuto dobrou charakteristiku císařovy nálady z těchto těžkých dní podává ve své depeši ze dne 17. ledna toskánský vyslanec Giuliano Medici.[4]) Vypravuje v témž listě také rozmarnou historku, která ukazuje, jak císař ve své žárlivosti na svou královskou moc a v obavách o ni nesnesl ani nevinné zábavy a velmi se pohoršil, když se dověděl, že se má na slavnosti, pořádané vévodou brunšvickým pro šlechtu v Praze, voliti podle francouzského zvyku král befany, t. j. asi jako král masopustu. Císař vzkázal, aby se toho nechalo, prý nevěděl,

---

[1]) Srovn. zprávy o č. 34 ve Sněmech českých XV, I; o odpovědi císařově viz hlavně depeše Zúñigovy a Baugyovy v č. 29 a 30 tamže.

[2]) Tak píše Bodenius 15. ledna, viz č. 31 tamže.

[3]) Viz zprávu Mediciho ze dne 17. ledna tamže č. 35.

[4]) Viz tamže.

že by byl v Čechách jiný král než on. Banket se však přece pořádal a tancovalo se s velkým reptáním a s malou úctou k císaři. Arcikníže Leopold, který se měl slavnosti účastniti, raději se na plesu ani neukázal, aby si nepohněval císaře.

Praví-li braniborský agent Hofkirchen, že je v Praze všechno „in summa confusione", vystihuje tím situaci případně. Mezi stavy je prý mnoho přívrženců krále Matyáše, „guet konigisch", a ptají se s mudrci od východu: „Wo ist der neugeborne koenig?" Nedají si prý císařem brániti, aby nenajímali vojska.[1]) Z nich byl císaři Rudolfovi nejnebezpečnějším protivníkem Václav Vchynský, jemuž zahájení pasovského útoku poskytlo vítanou příležitost uplatniti v zákulisí politických akcí své diplomatické vlohy.

Vchynský si dovedl již dříve svou obojetnou povahou získati důvěru jak císařovu tak královu a užíval jí obratně ve svůj prospěch. Byl učelivým dítětem své doby, neznajícím překážek mravních na cestě za mocí a bohatstvím. Vynikal mezi lovci štěstěny vysoko nad prostřednost a pronikal svým bystrozrakem kalné vody, jimiž rád ploval, uměje znamenitě jejich rmutem zakrývati cíl, k němuž směřoval. Přetvářka se stala jeho druhou přirozeností. Kdybychom chtěli nabýti hlubší perspektivy v poměru jeho k císaři, musili bychom učiniti značnou odbočku do minulosti. Ohlédneme-li se alespoň na okamžik zpět, získáme trochu světla potřebného, abychom porozuměli vystoupení Vchynského proti císaři v této osudné chvíli.

Václav Vchynský pocházel z rodu, který se právě dral energicky na první místo na slunci. Jak otec Václavův, tak sám Václav Vchynský dostal se na tomto postupu do srážky s císařem Rudolfem II. Potupu, kterou tento panovník způsobil otci Václavovu Janovi Vchynskému, obviněnému v letech osmdesátých z ‚crimen laesae maiestatis', syn nikdy nezapomněl.[2])

---

[1]) Viz list Hofkirchenův z Prahy ze dne 15. ledna 1611, Sněmy české XV, I, č. 31 pozn. 2.

[2]) Viz Václav Líva, Spiknutí Vchynských proti Rudolfovi II., ve Věstníku Král. čes. spol. nauk, tř. I, ročník 1928, st. 1—2; srovn. K. Krofta, úvod k Sněmům českým XI, I, st. 35.

Synové Janovi nalezli štědrého podporovatele svých snah ve svém bezdětném strýci Radslavovi st. ze Vchynic, jemuž nestačilo jen ohromné bohatství, ale který chtěl také nebývalého lesku dodati jménu Vchynský a zařaditi je mezi jména starožitných rodů stavu panského. Že se při tom neštítil ani podvržených listin,[1]) nepřekvapuje v době, která byla tak málo vybíravá v prostředcích. Václav sám narazil také brzy na odpor dvorských kruhů a byl císařem zbaven úřadu nejvyššího lovčího r. 1606.[2]) Nedivíme se tedy, nalézáme-li ho r. 1608 v boji obou habsburských bratří na straně Matyášově proti císaři. Účast jeho v tažení proti císaři byla nemalá, což nejlépe ukazuje smlouva libeňská, kde jeho jménu byla věnována zvláštní pozornost při amnestování všech Čechů, kteří sloužili arciknížeti Matyášovi.[3])

Co se stalo po míru libeňském, ukazuje, že Václav Vchynský v diplomatické šalbě daleko předčil rutinované politiky císařského dvora na Hradčanech. Vchynský vsadil již všechno na šťastnou hvězdu Matyášovu, stal se jeho politickým agentem v české šlechtě, a přece se dovedl zase tak vmluviti v přízeň dvorských kruhů pražských a samého císaře, že mohl Matyášovi konati znamenité služby špehýřské v nepřátelském táboře. Smír s císařem, do něhož byli zahrnuti také ostatní členové rodu Vchynských, byl úplný a byl korunován slibem císařovým, že Vchynské zachová při jejich privilegiích a vyřídí jejich spor se stavem panským. Bylo to v květnu 1609, tedy asi rok po velezrádném vystoupení Vchynských proti císaři.

Čekali bychom, že při jednání o majestát Vchynský zachová alespoň veřejně linii, jakou vyžadovala tato politika, avšak bouřlivé a lehkomyslné jeho zasahování do těchto vážných událostí nás poučuje o opaku. Ovšem střídaly se při tom chvíle souhlasu se stavy v úsilí o majestát s chvílemi hřmotného sporu Václava Vchnyského a jeho bratří s ostatní obcí

[1]) Srovn. hlavně Krofta tamže st. 35—36.
[2]) Viz Líva tamže st. 4.
[3]) Viz tamže st. 8, pozn. 20.

stavovskou z důvodů osobních, že nebylo lehko vyznati se v jeho pravých úmyslech. Dovedl mistrovsky klamati kruhy dvorské i některé zástupce katolických mocí v Praze a předstírati jim nejen své dobré smýšlení, nýbrž také své vynikající postavení v obci stavovské. Nemůžeme zde zacházeti do přílišných podrobností obojetného jednání Václava Vchynského, které jak vrstevníky tak i historiky dovedlo svésti k rozličným mylným úsudkům, a spokojíme se s případným označením Vchynského jakožto agenta provokatéra.[1]) Vchynský štval stavy proti císaři a císaři dodával odvahy proti stavům, věda, že jejich konflikt urychlí pád Rudolfův a uspíší Vchynskému dosažení bohaté kořisti, již čekal od vítězného Matyáše.

Bolestné za úhonu utrpěnou ve srážkách s českými stavy uměl Vchynský vybírati na druhé straně. Dvorské kruhy byly těmito srážkami utvrzeny ve svém mínění o jeho věrnosti. Také arcikníže Leopold a hrabě Althan navázali s ním přátelské styky, jichž Vchynský užíval k informacím krále Matyáše. O každém úmyslu a každém kroku pasovského vojska mohl Václav Vchynský dobře věděti, neboť jeho bratr Oldřich byl rytmistrem v tomto válečném lidu a zajisté dobrým zpravodajem bratrovým.

Spleť intrik, jichž užíval Vchynský, je zapřádána s takovým zápalem a takovou rafinovaností, že nelze vše, co podnikal, vysvětliti jen touhou po osobním prospěchu, nýbrž také jakousi sadistickou rozkoší, kterou mu působilo zatahování smyček kolem hrdla protivníkova.

Je trapné pozorovati, jak tento muž malých mravních hodnot, jemuž jak náboženství tak láska k vlasti byly jen předměty politického kupčení, nabýval v české obci stavovské, která jej s počátku odmítala, stále více vlivu, až v bouřlivé době pasovského vpádu na sebe dočasně strhl vedení českých stavů v boji s císařem Rudolfem. Nelze dobře chápati, že táž obec stavovská, která se přede dvěma lety ve svém

[1]) Tímto přídomkem jej označil již Líva; viz o těchto věcech zajímavé podrobnosti v citované jeho studii st. 9—18.

boji za ideály náboženské dává vésti mužem ryzího charakteru Budovcova, podléhá 1611 vůdcovství člověka, který byl pravým opakem mravní opravdovosti velikého předáka Jednoty bratrské. Václav Vchynský dovedl podle potřeby horliti pro českou konfesi a současně se prohlašovati za horlivého stoupence víry katolické, k níž později přestoupil z důvodů prospěchových. Zajisté divná to doba, která jednou staví na místa vůdcovská apoštoly, po druhé dobrodruhy.

Ambice Václava Vchynského probudily obavy lidí dobře smýšlejících a správně pozorujících. Zajímavou charakteristiku jeho podávají noviny ze 17. ledna 1611 z Prahy pro kurfirsta saského. Václav Vchynský je prý nepokojná hlava a kuje pikle, aby sem zase dostal krále Matyáše: „hat kein experienz und in nichte kein fundament". Noviny tyto se bojí, že stavové půjdou zase na novoměstskou radnici, jak se tajně reptá, a že arcikníže Leopold i císař jim budou musit zase povolit. „Vystříhej jen, pane Bože, od povstání", pokračuje zpravodaj, „kdyby sedláci dostali zase zbraně, pobili by asi své vlastní pány; o to ukládá Vchynský, který by se jim potom asi postavil v čelo a řádil jako Žižka, neboť nemá mnoho co ztratit."[1])

O nebezpečí, jaké by mohlo pro stavy nastati, kdyby ozbrojili poddané, se tehdy mluvilo. Zmínil se o tom sám Petr Vok z Rožmberka, mluvil o něm též Vchynský. Patrně se podobné řeči donesly k sluchu saského zpravodaje, který je spletl a vyložil v jiném smyslu. Charakteristické jen je, že Václav Vchynský měl pověst, že je schopen všeho, i takovéto zrady, s hlediska vrchnosti mluveno, na vlastním stavu.[2])

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 34.

[2]) Petr Vok z Rožmberka mluvě v listu ze dne 24. prosince 1610 nejvyšším úředníkům a stavům o nemožnosti čeliti pasovskému vojsku domácím nevycvičeným lidem praví mimo jiné: „Domácí také lid náš ex inopia et sub spe libertatis, z nouze naději majíce k nějaké lepší svobodě, k čemu by nemohl přiveden býti?" Viz Sněmy české XV, I, č. 7, st. 12. O podobném úsudku Václava Vchynského, že stavové nemohou ozbrojiti poddané, aniž by se sami ohrozili, srovn. Líva l. c. st. 18.

Po vpádu pasovského vojska do Rakous zahajuje Vchynský ve Vídni svou diplomatickou hru. U dvora vídeňského nejevili s počátku k jeho námluvám mnoho ochoty. Nuncius na dvoře Matyášově psal o něm z Vídně dne 1. ledna 1611 do Říma, že již několikrát nabídl své služby králi Matyášovi k dosažení české koruny, ale že se mu nedostalo sluchu, nyní že se zase zdržuje ve Vídni více, než je zapotřebí, a že ho jmenovali plukovníkem s platem 2.000 zl. ročně.[1]) Z této zprávy je viděti, že ambice Vchynského u vídeňského dvora narazily u někoho na odpor a nebyly asi vhod jiným činitelům, kteří řídili Matyášovu politiku. Král Matyáš sám se jich nezříkal, naopak čím dále tím více námluvám Vchynského povoloval. Jeho vyjednávání s českými stavy hned po vpádu pasovského vojska do Rakous inspiroval Václav Vchynský, jak pozorujeme na listu královĕ českým stavům ze dne 31. prosince 1610, v němž je žádá o pomoc. V německém konceptu tohoto psaní je vložen nepodepsaný list, psaný rukou Václava Vchynského, v kterém se králi Matyášovi radí, jakým způsobem má Čechům psáti. Ba, dává se mu tam rada, aby na Čechy udeřil ‚mit starkester protestation', kdyby se snad jejich pomoc rychle neobjevovala, a aby jim pohrozil, že budoucně nebude ani jim nikdo státi v slovu.[2])

Vyzvání Matyášovo českým stavům skutečně zní v této ostřejší tonině podle pokynu Vchynského. Vchynský nadto prostředkoval dodání tohoto spisu nejvyšším úředníkům a stavům českým v Praze, kam dorazil z Vídně 8. ledna 1611.[3]) Od té doby jméno Vchynský jest již nerozlučně spojeno s politikou českých stavů a jejich bojem s císařem Rudolfem až do jeho úplné porážky. Že se Václav Vchynský v Praze ze všech sil staral, aby rozčilení českých stavů neutuchalo, není zapotřebí zvláště dokládati. Situace byla neobyčejně příznivá jeho záměrům.

Stavové, jichž bylo v Praze značné množství, pozorujíce cí-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 11, úvodní poznámku.
[2]) Viz tamže.
[3]) Srovn. Sněmy české XV, I, č. 19, a tamže pozn. 1.

sařovy úmyslné odklady s přípravami na obranu, hledali záchranu v rychlém svolání českého sněmu. Když selhala autorita královská a záštita, již od ní doufali, hledali ji v stavovském představiteli země, ve sněmu. Sněm se ovšem musil rychle sejíti, měl-li pomoci proti nebezpečí zemi již ohrožujícímu. Císařova obvyklá odkládací metoda byla arci stavům brzdou velmi nepříjemnou. Vyskytla se sice zpráva, že již 16. ledna byly podepsány císařem a odeslány do krajů mandáty, „aby se stavové k uvažování nynějších nebezpečných věcí, ano že by se sněm jim pokládal 20. januarii, na něj neprodleně sjeli",[1]) ale zpráva ta byla spíše pium desiderium stavů. Je ku podivu, že ji zaznamenal zpravodaj dobře informovaný, který skládal jakési diarium o jednání stavů a sněmu.

Je možná, že mandáty byly už 16. ledna skutečně napsány, ale neurčen ještě termín, a nedočkaví stavové byli utěšeni mylným sdělením. Bylo by to docela v duchu expedice Rudolfových resolucí. I v tom byla zpráva optimistická, že se stavům pokládá s n ě m.

Teprve 19. ledna podepsal císař patenty, kterými svolával stavy české na hrad Pražský, ale ne na sněm a ne na 20. leden. V patentech Rudolf výslovně praví, „že jsou toho některé pilné a důležité příčiny a potřeby, království našeho Českého se vlastně dotejkající," pro které je na hrad Pražský obsílá, a dodává k tomu: „Ne aby od nás sněm stavům pokládán bejti jměl, než toliko, aby nám a nejvyšším ouředníkům a soudcům zemským, též raddám našim soudův dvorského a komorního, též osobám z obce k defensí sněmem jminulým nařízeným vejš dotčené potřeby, a jak by toto království v bezpečenství zůstávati mohlo, vedle sněmovního snešení uvážiti nápomocni byli."[2])

Císař dobře věděl, že by stavové nalezli v oficiálním sněmu morální oporu svých požadavků a pevnou základnu svého zápasu proti němu i jeho vojsku. Jistě by je byl nejraději poslal do jejich domovů, ale bál se odříci jim docela, vždyť

[1]) Viz sněmy české XV, I, č. 32.
[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 40.

měl v dobré paměti události z roku 1609 a tušil, že by asi sotva uposlechli. Nuncius pražský Jan Salvaggo biskup sarzanský potvrzuje jeho obavy v depeši ze dne 24. ledna, v níž píše do Říma, že císař byl k podepsání svolavacích patentů donucen hrozbou, že se stavové svolají sami z vlastní pravomoci.[1]) Podle zprávy toskanského vyslance Mediciho, datované též 24. lednem 1611, stavové, když jim císař stále odkládal podepsati patenty pro plukovníky, vznesli na něho žádost, aby svolal do Prahy stavy k poradám o obraně země. Císař prý povolil, když mu řekli, že by tak učinili bez něho.[2])

Aby tedy takovémuto samovolnému sjezdu předešel, povolal císař stavy do Prahy v poslední chvíli sám. Stavům pouhý sjezd nebyl po chuti, máme zprávy, že měli na mysli sněm generální všech zemí koruny České. Sněm generální byl by měl ještě větší autoritu a byl by se mohl se vším důrazem opříti nebezpečí, ohrožujícímu všechny země, ale k tomuto cíli císař nesměřoval. Podle zprávy vyslance benátského Padavina z téhož dne byl u stavů v podezření, že je chce nenadálým útokem pasovského vojska připraviti o svobody nedávno poskytnuté a že je chce donutiti, aby prohlásili králem českým arcikníže Leopolda na újmu krále Matyáše.[3])

Padavin v citované depeši správně líčí poměry v Praze a nedůvěru, jíž stavové chovali k císaři, a rozvrat mezi nimi způsobený nebezpečím vpádu pasovského vojska. Katolíci prý závisí na císaři a pomýšlejí na Leopolda, a kacíři, kteří se vzbouřili před třemi lety, jsou sjednoceni a zesilují se k obraně také vlastních osob náčelníků, kterým by se určitě dostalo přísného potrestání, kdyby císař měl dostatečnou moc k jejich potlačení. A to jsou prý právě ti, kdo přišli s požadavkem, aby byl svolán generální sněm, neboť jejich strana je mnohem silnější nežli strana druhá.

Že obavy stavů z úmyslů císařových nebyly bez důvodu,

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 49, a tamže úvod, st. XXIX.
[2]) Viz tamže č. 48.
[3]) Viz tamže č. 50, st. 71.

ukazuje také zpráva agenta braniborského Mikuláše z Parsova, který tvrdí, že císaře tak rozčililo samovolné najímání vojska českými stavy, že se rozhodl dát svými, arciknížecími a sulzovskými strážemi napadnouti v noci příbytky Viléma z Lobkovic, Jindřicha Matyáše Turna a Leonarda Colonny z Felsu a tyto tři předáky protestantských stavů zatknouti. Byli prý však potají varováni, rychle svolali své vojenské velitele, pojistili se ve svých příbytcích a obsadili jeden dům 800—900 muži. Krveprolití bylo prý přede dveřmi, kdyby císař touto opatrností stavů nebyl zastrašen, aby upustil od svého úmyslu.[1])

Stavové podezírali podle zprávy doktora Bodenia arciknížete Leopolda a jeho pomahače, zejména Sulze, Althana, Hegenmüllera a Tengnagla, že podněcovali císaře, aby dal odsoudit a popravit čtyři až deset z nejvznešenějších českých stavů. Je-li tomu tak, myslí Bodenius, že by se měl arcikníže Leopold dobře opatřiti, protože prý stavové chtějí vložiti do jeho pokoje zvláštní stráž a hraběte Sulze vsaditi do vězení na staroměstskou radnici.[2])

Vše, co činil Leopold, stavy dráždilo. Tuto jejich náladu zrcadlí zpráva novin z Prahy ze dne 28. ledna pro kurfirsta saského. Leopold prý se baví ráno v míčovně, odpoledne jízdou na saních a v noci má porady s jesuity. Čechové s ním nejsou spokojeni a nechtějí se dáti jím komandovati. Brzy se sejdou v silném počtu a zaujmou novoměstskou radnici; prohlašují, že nebudou míti dříve pokoje, dokud nevyházejí z oken a neodstraní několik kazimírů a protivníků.[3])

Stavové se nemýlili ve svém úsudku o Leopoldovi, který byl stálým našeptavačem císařovým a který byl spoluvinen na všech odkladech císařových. Zdržovati zbrojení stavů takřka tváří v tvář nepřítele bylo tolik jako nepřátelská akce proti nim. O totéž usilovalo pasovské vojsko a jeho vůdce

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 56, list ze dne 28. ledna a úvod v témž svazku st. XXX.

[2]) Viz tamže č. 58, list Bodeniův Maxmiliánovi Bavorskému ze dne 29. ledna.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 55.

plukovník Ramée, kteří zanedlouho zkřížili své zbraně se zbraněmi stavovskými. Také jim šlo o to, aby stavové nesebrali včas vojenské síly, které by mohly čeliti pasovskému útoku. K čemu chtěl císař dojíti zákazy, odpíráním audiencí a podpisů k patentům plukovnickým a chlácholením stavů, mínili Pasovští dosáhnouti hrozbami.

Plukovník Ramée, dříve než přestoupil české hranice, poslal do Prahy setníka Castiglione a čekal zatím s vojskem u Cahlova a okolí v Horních Rakousích, blíže českých hranic. Setník Castiglione měl zastrašiti české stavy a hrozbami je odvrátiti od příprav válečných. Sliboval v Praze, že pasovské vojsko v ničem neublíží království, nedají-li mu stavové příčiny zbrojením; budou-li však zbrojiti, vkročí do země násilím. Arcikníže Leopold podporoval horlivě akci Castiglionovu. Na jedné straně měl s hrabětem Sulzem a jinými svými důvěrníky porady, v nichž šlo patrně o projekt vojenského vpádu do Čech, na druhé straně vyjednával s rozličnými členy české obce stavovské, aby dobrovolně povolili vojsku ubytovati se v Čechách. Stavové mu to ovšem odepřeli, ukazujíce při tom, jak píše Medici, málo strachu z pochodu vojska do Čech, protože prý mají najímání lidu v pořádku a krále Matyáše ve zbrani za zády.[1])

Castiglione měl též přinésti vojsku rozhodnutí císařovo. Podle zprávy Padavinovy měl dostati od císaře poslední resoluci, co má vojsko nyní dělati, a představiti mu neuskutečnitelnost prvních plánů.[2]) To je důležité doznání pocházející do velitelství vojska, které se vztahuje na císařovy úmysly napadnouti Matyáše v jeho vlastních zemích. Je to doznání nezdaru v Rakousích, které, jak se zdá, císaře deprimovalo, které však bylo po chuti arciknížeti Leopoldovi a hodilo se jeho plánu. Proto císař váhal dáti Castiglionovi rozkaz, aby se vojsko podle svých intencí ubytovalo na jeho panstvích v Krumlově a Budějovicích.[3])

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 48, depeši toskanského vyslance Giuliana Medici ze dne 24. ledna z Prahy.

[2]) Viz tamže č. 50, depeši benátského vyslance Padavina téhož data.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 50, pokračování cit. Padavinovy depeše.

Ještě o jiném nezdaru se zmiňuje tato důležitá depeše Padavinova, totiž o zmaru plánu spojiti lid vojenský najímaný v Alsasku s lidem pasovským opatřeními učiněnými v Tyrolsku. Tím naráží na odpor a vojenské přípravy Maxmiliána Tyrolského, jimiž byl znemožněn plán zmocniti se Tyrolska, spojiti tam obojí vojsko a táhnouti s ním pak dále proti Matyášovi.

Není divu, že se císař po těchto zprávách zarazil, a to tím spíše, že byl postaven před hotovou událost. V rozhodných chvílích císařovy nervy selhávaly téměř vždycky a nyní tím spíše, když se vřava válečná, kterou zažehnával jinam, měla obrátiti směrem k jeho sídlu. Z rozpaků, do jakých se dostal, hledal východisko v novém vyjednávání s českými stavy. Ještě před odchodem setníka Castiglione vzkázal jim po arciknížeti Leopoldovi, že nikdy neměl v úmyslu je připraviti o jejich privilegia pomocí pasovského vojska, že chce bod za bodem dostáti ve všem, k čemu se zavázal, a sliboval jim, že vydá nařízení, aby vojsko bylo hned rozpuštěno. Císař žádal, aby ustanovili místo v království Českém blíže hranic, kde by abdankování vojska mohlo býti tím spíše provedeno, a projevil naději, že se najdou prostředky na jeho výplatu. Zároveň je vyzval, aby už si nečinili starostí a výdajů se sbíráním lidu, které by mohlo zaviniti, že by se dostali do nepříjemností, jichž se chtějí vyvarovati.

Všechno úsilí císařovo bylo marné; stavové mu odpověděli, že děkují za dobrou vůli dostáti v slavných slibech, schvalují jeho úmysly rozpustiti pasovské vojsko a žádají, aby toho již neodkládal; zamezí se tak mnoho zlého, které by mohlo odklad následovati. Aby však vojsku dali kvartýry v zemi, že se přímo protiví konstitucím království, obnoveným na posledním sněmu. Když je vojsko pasovské v sousedství a všeobecně se zbrojí v Uhrách, Rakousích, Slezsku a Moravě, aniž vědí proč, že jim není možno změniti své rozhodnutí o opatřeních nutných k obraně.[1])

---

[1]) Viz hlavně zprávu francouzského vyslance Baugyho z Prahy ze dne 29. ledna v Sněmech českých XV, I, č. 60. Srovn. též poslední

O dojmu, jaký učinila na císaře rozhodná a odmítavá odpověď českých stavů, praví se v depeši benátského vyslance ze dne 31. ledna 1611 z Prahy, že císař byl velmi poděšen na mysli a zůstal uchvácen velikým strachem, poznávaje zřejmě, že byl sveden, aby poskytl sluchu radám řízeným soukromými zájmy a založeným na velmi slabém podkladu. Císař prý hledal pomoci a chtěl stavům podati několik námětů, k nimž tajná rada radila ještě dříve, před Leopoldem, ale kacíři prý chtějí všemu odpírati.[1])

Tato depeše poskytuje možnost nahlédnouti hlouběji do rozporů, jimiž byla v těchto dnech zmítána mysl Rudolfova. Za blížícího se nebezpečí po nezdaru v Rakousích se v ní náhle zablesklo světlo poznání, že Leopold vlastně pracuje pro své soukromé zájmy a že císaře podvádí. Proto mu odpíral audience, proto se obrátil zase k českým stavům, ale bylo již pozdě; důvěry jejich již nezískal.

Boje se odporu stavů, dal se císař konečně donutiti, aby podepsal patenty pro plukovníky a setníky stavovského vojska. „Antikamera je plná lidu (t. j. stavů), který nahlas žádá, aby je podepsal; s tak malým respektem zacházejí s Jeho Veličenstvem“, praví trpce španělský vyslanec Zúñiga o nátlaku, jehož stavové užili proti císaři.[2]) O dva dny později píše Zúñiga, že císař tyto patenty podepsal proti své vůli, takže toto království bude míti dvě protivná vojska, obě s císařskými patenty.[3])

O dalším jednání s císařem o opatřeních na obranu země bude již vyjednávati sjezd stavů na Hradčanech, k němuž se dostavili v hojném počtu.

část depeše Mediciho ze dne 24. ledna z Prahy tamže č. 48; dále viz zprávu Padavinovu ze dne 31. ledna tamže č. 61 a začátek zprávy nunciovy z téhož dne v č. 62 tamže.

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 61.

[2]) Viz depeši Zúñigovu z Prahy ze dne 29. ledna v Sněmech českých XV, I, č. 59.

[3]) Viz depeši Zúñigovu ze dne 31. ledna tamže č. 63.

VII.

SJEZD STAVŮ ČESKÝCH A VPÁD PASOVSKÉHO VOJSKA DO ČECH.

Sjezd stavovský byl císařem svolán již na pátek po Obrácení sv. Pavla, 28. ledna 1611, ale ani v sobotu 29. ledna nedošlo ještě k jeho zahájení, ač stavové byli již na tento den obesláni, aby se dostavili na hrad Pražský a tu poddaně vyrozuměli vůli císařově.[1])

Stavové, kteří se sešli velmi četně, usilovali o to, aby již v sobotu byla podána královská proposice, ale marně.[2]) Proposice byla přes netrpělivost stavů, obávajících se o osud země, odložena na pondělí 31. ledna, což nebylo jistě bez úmyslu. Náskok dvou dní byl pro Leopolda a vojenskou stranu velikým ziskem.

Když se stavové v pondělí sešli v sněmovní světnici na hradě Pražském, oznámil jim nejvyšší purkrabí obsah královské proposice. Císař Rudolf v ní především milostivě vítal stavy a uvozoval jim v známost stížný list krále Matyáše, listy stavů dolnorakouských, hornorakouských a hejtmana a stavů moravských.[3]) Poté oznamoval císař v proposici, že vypravil vévodu brunšvického a hraběte z Hohenzollern ke králi Matyášovi s poselstvím, že pochodem do Rakous nebyly porušeny smlouvy, v kterých chce císař pevně

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 40.

[2]) Viz tamže zprávu vídeňského diaria ze dne 29. ledna o č. 57.

[3]) Následující líčení prvních dnů sněmovních má za základ můj úvod k Sněmům českým XV, I, st. XXXII a násl., avšak je doplněno mnohými podrobnostmi.

dostáti a lid pasovský rozpustiti, dostane-li ubezpečení od krále Matyáše, že nic proti němu a Českému království nepodnikne. Ačkoliv císař chová naději, že se král Matyáš tímto vzkazem spokojí, povolal přece na dobré zdání nejvyšších úředníků a soudců zemských pro opatření své osoby a tohoto království před nebezpečenstvím stavy na hrad Pražský, aby se radili a snesli o tom, kterak by se vlast zabezpečila proti útokům nepřátelským.[1])

Když nejvyšší purkrabí oznámil stavům obsah této proposice s žádostí, aby se poradili o opatření Českého království proti zahraničnímu násilí, byly veřejně předčítány všechny listy týkající se pasovského vojska, které došly císaře a českých stavů, a pak instrukce daná komisařům císařovým poslaným do Vídně ke králi Matyášovi. Potom přišla řada na známý nám list, který Ramée poslal z Prägarten v Rakousích dne 26. ledna Petrovi Vokovi z Rožmberka, a který Petr Vok ihned expedoval českým stavům do Prahy. V listu tomto Ramée oznamoval, že táhne na císařská panství do Čech, a žádal, aby mu Rožmberk poslal jednoho nebo dva ze svých hejtmanů nebo úředníků, znalých poměrů, jakožto komisaře, on pak že se postará, aby se vojsko ubytovalo jen na císařských statcích beze škody Rožmberkovi a někomu jinému ze stavů.[2])

Kdo dal vojsku rozkaz, aby překročilo hranice, nevíme. Podle citované již zprávy Padavinovy ze dne 31. ledna donesl setník Castiglione vojsku rozkaz, aby postupovalo zcela pomalu (‚pian piano'), směřujíc k hranicím, protože císař doufá, že přiměje stavy, aby mu dovolily táhnouti na jeho vlastní panství krumlovské; o to prý se stará, seč může, Leopold.[3])

Po přečtení těchto listů, z nichž obsah listu Raméeova byl pobuřující, přikročili nejvyšší úředníci a radové spolu s osobami ustanovenými k defensi země k poradě o propo-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 66.
[2]) List plukovníka Ramée ze dne 26. ledna, viz tamže č. 54.
[3]) Viz tamže č. 61.

sici. Výsledek byl, že se stavové ještě téhož dne usnesli, aby se zítra najímalo vojsko.[1])

Výsledek stručný, ale souhlasící úplně s obsahem čtených dokumentů a hlavně s obsahem listu plukovníka Ramée, jemuž se konečně podařilo otevříti stavům oči. Tento energický krok stavů nemohl se ovšem líbiti osnovatelům pasovského podniku, kteří se hned počali raditi o prostředcích, jimiž by mu čelili. Hrabě Sulz a hrabě Althan s ostatními členy válečné strany navrhovali, aby se najaly nové pluky, které by se spojily s vojskem pasovským k zastrašení Čechů, ale nedostatek peněz a nerozhodnost císařova zmařily tyto plány.[2])

Druhý den sněmování, v úterý 1. února, byl ještě kritičtější než den první; došel totiž do Prahy vyslanec krále Matyáše a stavů dolnorakouských Hoë a v plném sedění stavů odevzdal listy, v nichž král i stavové dolnorakouští odpovídali na listy Čechů a žádali, aby dostáli v smlouvách. Byl to především list krále uherského ze dne 23. ledna. Král Matyáš vytýkal Čechům, že z psaní jejich ze dne 19. ledna vidí, jak neporozuměli jeho výzvě, a žádá důtklivě za bezodkladnou pomoc, poněvadž vpádem pasovským byly skutečně smlouvy porušeny. Podobného obsahu byl i druhý list vypravený dolnorakouskými stavy.[3]) Hoë podle své instrukce[4]) mluvil prý velmi krásně a silně a řekl stavům, že král Matyáš a Dolnorakušané nejsou spokojeni s jejich ‚šroubovanou' resolucí, nýbrž že chtějí míti kategorickou odpověď, zda čeští stavové jsou odhodláni dostáti v tom, k čemu se jednou zavázali.[5])

---

[1]) Viz zprávu diaria vídeňského v Sněmech českých XV, I, č. 67.

[2]) Srovn. list nunciův z téhož dne, tamže č. 62. Nuncius praví, že se neví, jak se rozhodne císař; Rožmberk mu poslal list plukovníka Ramée, načež císař vypravil rychlého kurýra, aby Pasovští netáhli do Čech; soudí se však, že nedojde včas.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 45 a 46. Srovn. též úvodní poznámku u č. 45. List královský, který ve sněmu podle souhlasných zpráv odevzdával Hoë, měl býti osobám k defensi ustanoveným dodán Janem Jiřím z Vartmberka.

[4]) Viz tamže č. 46a.

[5]) Viz tamže č. 69 a 70.

Po přečtení těchto listů radili se stavové dále o královské proposici, načež jejich jménem promluvil Budovec k nejvyšším úředníkům, vytýkal jim liknavost v obraně země a činil jim výčitky, proč už dávno nedali najímati vojsko, a hlavně doléhal na nejvyššího kancléře, proč zadržel patenty pro důstojníky, které císař již včera podepsal, ale které kancléř nedodal vrchním velitelům. Dále je interpeloval, proč si ještě půjčkou neopatřili peněz potřebných k najímání lidu, ač jim to bylo posledním sněmem uloženo a jim k tomu dána plná moc.[1]) Nejvyšší purkrabí odpověděl za všechny rady J. Mti cís., že stavové vědí, jak těžko lze tyto věci vyřizovati, když císař nechce udíleti audienci, oni že tím na svou víru a své dobré svědomí vinni nejsou. Poté se radili stavové, odkud vzíti potřebné peníze, a po celodenních poradách se usnesli na kontribuci jednoho tolaru, který má každý pán platiti z jednoho poddaného, a půl tolaru, který k tomu má zaplatiti každý poddaný.[2])

Z nejvyšších úředníků nejvíce byl podezírán kancléř Zdeněk z Lobkovic, což lze lehce vysvětliti, neboť stál v čele katolické strany v Čechách, která naprosto nemyslila na kompromis s nepřáteli církve. Budovec dobře znal nesmiřitelné stanovisko kancléřovo z jednání o majestát, a proto se obracel především proti němu. Saský vyslanec Pfretschner ještě 1. února píše do Saska, že jsou všechny mysli tak proti sobě rozpáleny, že nejvyšší kancléř je vůbec vylučován z porad. Stav věcí je prý kormutlivý a každý je z toho zarmoucen. Češi jsou velmi podrážděni a bude prý z toho ‚ein jämerlicher elender handel', protože je nepřítel v městě, totiž najatý český lid, nepřítel před městem, totiž proklaté pasovské vojsko, a nepřítel na hranicích, totiž král Matyáš s celou svou mocí. Pfretschner správně předvídá, že ve dvou měsících se sběhnou podivuhodné věci, poněvadž se vesměs tvoří strany, jejichž náčelníci se dávají ve dne v noci stříci, jako by se pohybovali uprostřed nepřátel a nic jiného neočekávali než

[1]) Srovn. Sněmy české XV, I, č. 69, pozn. 7.
[2]) Viz zprávu diaria v Sněmech českých XV, I, č. 69.

nové pařížské krveprolití. Stín bartolomějské noci se plížil pražskými zdmi a v Pfretschnerově listu se zase opakuje zpráva o zamýšleném plánu odstraniti Turna, Felse a Viléma z Lobkovic po dobu sněmování, aby prý stavové nemohli býti jimi drážděni a nemohli k nim o radu. Tento úmysl prý celé město naplnil největší nedůvěrou a dvořané se nyní omlouvali, že onu noc byly stráže proto pohotově, protože prý Čechové chtěli Leopolda a Sulze vyhoditi z oken.[1])

Třetího dne od podání proposice — bylo to ve středu 2. února — se krise ještě přiostřila, neboť došla již do Prahy zpráva, že zatím vojsko pasovské vtrhlo do Krumlova a lstí se zmocnilo i Budějovic. List plukovníka Ramée, datovaný v Budějovicích 31. ledna, došel stavů právě 2. února. Plukovník Ramée s pasovským vojskem oznamuje v něm nejvyšším úředníkům a stavům českým, že, ač pro bídu, kterou trpěli v Pasově, se měli nutně přestěhovati do Čech, pokusili se přece táhnouti do Tyrol, poněvadž jim bylo císařem několikrát přísně zakázáno vkročiti do Českého království. Dověděvše se však, že čeští stavové potají najímají válečný lid proti císaři a jeho vojsku, nemohou prý toho připustiti a jsou odhodláni tomu zabrániti. Jako věrní služebníci císařovi museli prý k udržení jeho reputace a k zachování sebe samých táhnouti na statky J. Mti cís., aby tu čekali na své zaplacení, což učinili beze škod. Oznamují, že se dnes ubytovali v Budějovicích, žádají k zamezení všech nepříležitostí za ubytovací komisaře a posílají s tímto poselstvím rytmistra Oldřicha Vchynského s prosbou za odpověď co nejrychlejší.[2])

Ještě než toto psaní bylo stavům předneseno, pospíšil císař, aby se jim omluvil, že vpád do Čech a dobytí Budějovic se staly bez jeho vědomí.[3]) Vypravil předsedu tajné rady lantkrabí Jiřího Ludvíka z Leuchtenberka a tajného radu Arnošta svobodného pána z Mollartu, dvorského maršálka, do sněmovny a ti stavům ústně vyřídili, že se císař s bolestí a

---

[1]) Viz zprávu Pfretschnerovu z 1. února v Sněmech čes. XV, I, č. 70.
[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 64.
[3]) Viz o tom psaní Budovcovo Rožmberkovi ze dne 2. února č. 74.

a nemilostí dnes dověděl, jak pasovské vojsko proti jeho vůli vpadlo do království a mocí vzalo Budějovice. Protože císaři nikdy nepřišlo na mysl, aby se vojsko pasovské mělo ubytovati v Čechách, chce odvrátiti toto nebezpečí, nemá však teď k tomu prostředků a neví si rady, proto žádá nejvyšších úředníků a všech tří stavů, protože dříve vždy věrně při něm stáli, aby ho nyní jakožto svého starého císaře, krále a pána neopouštěli a pomýšleli na prostředky k ochraně. Chce toho stavům vší milostí vzpomínati a ostatek dnů života svého při nich tráviti a vedle nich živ i mrtev býti. Lantkrabí ujišťoval, že císař, žádaje o prostředky, měl slzy v očích. Když to bylo předneseno, odpověděl nejv. purkrabí, že by Ramée tedy měl býti prohlášen za rebela, prosil, aby císař přijal v slyšení stavy a jejich jménem žádal, aby oba vyslanci dali písemně, co právě přednesli; tak se stalo ještě téhož dne.[1])

Jak se zdá, byly tentokráte slzy císařovy, o nichž píše Padavin, upřímné, nebyly to ovšem slzy lítosti, nýbrž slzy strachu z bouře, kterou podnítil. Když viděl, že se blíží, byl zachvácen smrtelnými úzkostmi o trůn a hledal svou spásu u svých odbojných poddaných, ale hledal ji pozdě. Stavové nemohli viděti v císařském vojsku pasovském leč svého nepřítele, který ohrožuje jejich zemi, a v císaři svrchovaného pána tohoto vojska; na sentimentality nebylo už času.

První jejich péčí bylo zachrániti korunu českou, uloženou s privilegiemi zemskými na Karlštejně, a desky zemské. Jakmile skončili jednání s Leuchtenberkem a Mollartem, jali se uvažovati, jak opatřiti korunu a desky, a zvolili k tomu zvláštní komisaře; hraběti Turnovi a několika jiným bylo uloženo, aby se pozítří 4. února vypravili na Karlštejn. O deskách bylo ustanoveno, že ve dne v noci mají býti střeženy.

Tím nebylo ještě vyčerpáno jednání sněmovní tohoto dne; zbývalo ještě přečísti list hejtmana panství krumlovského o ubytování se pasovského vojska v Krumlově a v Budějo-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 73 a předcházející zprávu diaria; srovn. též depeši Padavinovu ze 7. února tamže č. 91.

vicích[1]) a dotčený list plukovníka Ramée, který přinesl Oldřich Vchynský. Tento list opovídá stavům otevřeně nepřátelství; jen tak lze rozuměti vyhrůžce Pasovských, že nemohou připustiti zbrojení stavů, „sondern sein bedacht, hochstes unsers vermögens, ungespart unsers leibs und lebens, bei tag und nacht solches zu verwahren".[2]) To, že je k listu připojena žádost za ubytovací komisaře, není jistě myšleno vážně. Tím se jen chtělo čeliti možným výtkám budoucím. Ramée přece nemohl předpokládati, že po nezákonném vpádu do Čech, po tolika násilnostech, po vzetí Krumlova, Budějovic a jiných míst stavové post festum vypraví komisaře, aby řádně ubytovali vojsko. Sebevědomý tón listu tohoto byl všem nápadný; noviny poslané z Prahy 3. února pro Unii a uložené ve Štutgartu dobře to vystihují a praví, že by se Ramée neodvážil mluviti tak s vysoka (‚parler si haut'), kdyby nebyl někdo za ním; stavové prý uvažují, co činiti, poněvadž vidí, že jde o všechno, a mezitím pokračují v najímání lidu.[3])

Když následujícího dne došly zprávy, že Pasovští vytrhli z Budějovic do Tábora a že mají v úmyslu táhnouti na Karlštejn, zůstali prý stavové až do noci pohromadě, vyžádali si u císaře audienci a dostali od něho ubezpečení, že bude k tomu hleděti, aby nebezpečí bylo odvráceno.[4]) V městě také strach a rozčilení se ještě stupňovaly, začínaly se zavírati brány a konati stráže, jako by nepřítel byl již před branami.[5])

Zpráva o dobytí Tábora působila dojmem snad ještě trapnějším než pád Budějovic. Tábor, město pokryté světovou slávou válečnou, padlo nepříteli do rukou bez boje. Budějovic bylo dobyto lstí a překvapujícím útokem v noci,

---

1) Viz Sněmy české XV, I, č. 65.

2) Viz Sněmy české XV, I, č. 64.

3) Viz tamže č. 76a.

4) Tak o tom referují noviny z Prahy, psané ve formě diaria a uložené ve státním archivu v Drážďanech; viz Sněmy české XV, I, č. 76, kde jsou ještě jiné podrobnosti o sněmování tohoto dne.

5) Viz o tom poznámky Pfretschnerovy tamže č. 76a, pozn. 1.

ale Tábor se dal donutit hrozbami ke vzdání. Do Budějovic den před útokem vypravil Ramée dva vozy s domnělými císařskými komisaři, kteří si v noci dali otevříti bránu, aby pokračovali v cestě. V bráně se vozy zastavily, aby nemohla býti zavřena; k městu zatím přitáhlo pasovské vojsko, kryto tmou, vrhlo se na otevřenou bránu a zmocnilo se jí. Městský písař zaplatil svůj odpor životem.[1])

Pád Tábora byl mnohem trudnější; došlo k němu již 3. února odpoledne.[2]) List, který poslala rada města Tábora den po dobytí města nejvyšším úředníkům království Českého, je psán tak uboze, že ledacos z něho stojí za citování pro kontrast k době minulé:

Pasovští, položivše se před městem ve středu 2. února v noci, žádali „i pod slovy lahodnými i pod těžkými pohrůžkami, na vylévání krve naší i na zkázu všeho města se vztahujícími", aby byli vpuštěni do města, ale Táborští jim nevyhověli a celou noc pracovali a hotovili se k obraně. Ráno nejvyšší velitelé pasovského vojska Táborským svůj vzkaz opakovali, a když byli požádáni za třídenní lhůtu, až by přišla resoluce J. Mti cís., odpověděli, že jim dávají jen dvě hodiny na rozmyšlenou. Zatím další vojsko „do tří tisíc aneb snad více s několika kusy válečnými a bořícími těm prvním na pomoc přitáhli, a ti všickni v šiku k dobývání města postaveni byli". Když pak Táborští prodlévali s odpovědí, poslali Pasovští několikrát do města a na konec jim oznámili, „že ihned města šturmem dobývati a naprosto ani psa v něm po dobytí živiti nechtějí, jakož pak již proti bráně dva kusy střelby dosti veliké postavili a lid ten až k samé bráně spořádali, jsouce nás dobývati hotovi. Tu my zarmoucení, v tak hrozném a již přítomném nebezpečenství postavení, nemajíce odnikud žádné naděje retuňku ani rady, k tomu vidouce lid

---

[1]) Líčí to podrobně Bodenius ve zprávě vévodovi Maxmiliánovi do Bavor ze dne 6. února, reg. Sněmy české XV, I, č. 85. Viz A. Gindely, Rudolf II., II, st. 193—194.

[2]) A. Gindely udává nesprávně 4. únor; ukázal jsem na nemožnost tohoto datování v Sněmech českých XV, I, č. 81, pozn. 1. Potvrzuje to též list Táborských tamže XV, II, Dodatky č. 1.

obecní nezkušený a k bránění neshotovený, od starých i mladých žalostivé naříkání, žen i dítek malých plačtivé kvílení, v městě pak ode všech věcí nedostatek znamenitý, co jsme lidé bídní a vší lidské pomoci zbavení činiti jměli? Brány jsme okolo 22. hodiny otevříti a týž lid do města pustiti musili. Ten jak hospodařiti počíná, pro bolest srdce psáti neumíme.“[1])

To byla málo povzbuzující četba pro stavy české, dosud nepřipravené utkati se s nepřítelem, šířícím svým postupem paniku. Není divu, že se stavové v těchto nesnázích začali ohlížeti po svých přátelích za hranicemi země. Nejdříve ovšem pomýšleli na inkorporované země České koruny a pak na jiné spojence a radili se 4. února, zda by neměli žádati za pomoc Moravu, Slezsko a Lužici a pak kurfirství spojená s Čechy dědičnými smlouvami, Falcko a Sasko. Také se usnesli, že se má vypraviti poselství ke králi Matyášovi. Smysl tohoto poselství byl prapodivný. Králi se mělo dáti na vědomí přání stavů, aby zastavil své tažení do země. Tento návrh, který byl zřejmě inspirován dvorskou stranou, nelíbil se většině sněmu a byl prý zamítnut bouřlivě, avšak menšině se přece podařilo k večeru jakousi machinací úpravu instrukce v tomto smyslu uskutečniti;[2]) k vypravení poslů došlo ovšem později, třebaže již 4. února bylo koncipováno psaní králi Matyáši a vypracována instrukce pro posly.[3])

Téhož dne formulovali stavové svou odpověď na proposici královskou. Na žádost císařovu, aby se poradili o opatření vlasti proti útokům nepřátelským, odpověděli stavové usnesením, aby k dosavadnímu lidu vojenskému byl najat

---

[1]) Sněmy české XV, II, Dodatky č. 1.

[2]) Srovn. tamže XV, I, č. 77 a 352. Činí-li Gindely, Rudolf II., II, st. 191, z tohoto poselství dedukce, že stavové byli tehdy nakloněni míru s císařem, nemůžeme s ním souhlasiti. Jak vidíme, většina nechtěla o smíru slyšeti. Když se později stavové omlouvali králi Matyášovi za obsah tohoto poselství, vymlouvali se na nejvyšší úředníky, zejména nejv. purkrabí a nejv. kancléře, jak viděti z listu Herbersteinova králi Matyáši ze dne 10. března 1611, Sněmy české XV, I, č. 352; srovn. též zprávu Mediciho ze dne 14. února tamže č. 134.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 79 a 80.

ještě jeden pluk pěší a 1000 jezdců, a žádali, aby císař vojsko opatřil děly. Tím se měl počet vojska stavovského zdvojnásobiti a tak dosáhnouti výše 6000 mužů pěchoty a 2000 mužů jízdy. O krytí úhrady s tím spojené se stavové usnesli, aby každý poskytl z jednoho poddaného 30 grošů z vlastního měšce a 15 grošů od každého poddaného jako půjčku a zaplatil místo vypravení jednoho koně zbrojného 15 zl. a místo vypravení dvacátého muže 4 kopy míš. měsíčního žoldu na dobu tří měsíců; na budoucím sněmu se má učiniti s císařem narovnání o splacení půjčky. Dále odpovídají stavové na proposici císaři, že se usnesli, aby byli vysláni poslové ke králi Matyášovi a aby byli požádáni o pomoc stavové moravští, slezští a lužičtí a kurfirst saský. O Falcku se v odpovědi této nezmiňují. Pokud jde o místní opatření, oznamují, že se usnesli, aby hrad Pražský a Malá strana byly opatřeny strážemi, města pražská aby byla ozbrojena a aby byla vyslána komise k zabezpečení Karlštejna. Žádají císaře, aby se vyjádřil, jakým způsobem by mělo býti pasovské vojsko vypuzeno, protože vniklo do země proti jeho vůli, a prosí, aby vinníci vpádu byli potrestáni, Ramée s ostatními veliteli pohnáni k zodpovídání a Pasovští aby nahradili spáchané škody. Na konci ukazují, jak jejich předkové vždy bedlivě měli na mysli při podobných válečných událostech, aby především koruna česká, klenoty a privilegia zemská, uložené na Karlštejně, byly v bezpečnosti. Protože hrad Karlštejn není dostatečně opatřen, žádají císaře, aby s jejich komisaři vypravil tam společně své komisaře a dovolil, aby koruna, klenoty a privilegia země byly vyzvednuty a uloženy na hradě Pražském a od zvolených osob ze stavu panského a rytířského střeženy. Kdyby snad císař to chtěl odkládati a snad se něco škodlivého přihodilo, protestují před Bohem a celým světem, že tím vinni nejsou.[1])

Ke Karlštejnu se v těchto dnech upíraly zraky všech; do Prahy docházely zprávy, že se Pasovští blíží a že chtějí usku-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 78; srovn. též č. 84 ze dne 5. února, kde je zápis tohoto usnesení, koruny a privilegií se týkající, do kvaternu 53 malého stavovského archivu.

tečniti královský plán arciknížete Leopolda a k tomu že potřebují české koruny a táhnou pro ni na Karlštejn.[1]) Již 5. února vznikl v Praze veliký křik, že Pasovští na pochodu z Tábora překročili Vltavu a že se přiblížili již na 7 mil. Zprávy ty potvrzoval útěk obyvatelstva do města; na Karlově mostě a v malostranských ulicích bylo prý toho dne tolik vozů s majetkem uprchlíků, s ženami a dětmi, že se až cesta zastavila a mnohý musil dvě až tři hodiny čekati, než se mohl dostati kupředu.[2])

Tento den byl také pro císaře a Leopolda velmi kritický. Arcikníže Leopold povolal ráno k sobě dona Marradasa, plukovníka španělského krále, a žádal ho, aby jménem císařovým najal tisíc jezdců; nuncius na dvoře císařském alespoň tvrdí, že jménem císařovým.[3]) Marradas se omluvil, že by bylo zapotřebí jednati o to se španělským vyslancem. To bylo tolik jako odpověď záporná, neboť stanovisko Zúñigovo k pasovskému podniku bylo arciknížeti dobře známo.

Zdá se, že se arciknížeti podařilo po úspěších pasovského vojska v jižních Čechách zlepšiti trochu náladu císařovu a podepříti ji také nadějí na rychlou pomoc španělskou v Praze, jíž by se dalo čeliti ozbrojeným českým stavům, kteří již hrozili, že dají císaře i arciknížete Leopolda hlídati svými strážemi, že vloží do hradu silnou posádku a zmocní se císařské artilerie. Leopold skutečně v posledních dnech si pro svou osobu opatřil španělské stráže, protože prý ho Češi chtějí uvězniti. Čeští stavové vskutku prý chtěli provésti tento svůj úmysl a jen odpor katolických stavů, jichž bylo sice málo, ale měli značný vliv, to zamezil. Katolíkům se podařilo protestantské stavy přesvědčiti, že stačí, když si stavové zajistí svatováclavskou korunu.[4])

---

[1]) Viz zprávu Padavinovu ze dne 7. února v Sněmech českých XV, I, č. 91.

[2]) Viz tamže zprávu diaria č. 84a.

[3]) Viz depeši nunciovu z Prahy ze dne 7. února, Sněmy české XV, I, č. 93.

[4]) Viz depeši Padavinovu z Prahy ze dne 7. února, Sněmy české XV, I, č. 91.

Odepříti španělskou vojenskou pomoc císaři v těchto těžkých chvílích bylo asi tolik jako ponechati ho svému osudu. Arcikníže Leopold sám dobře věděl, že za tím stojí politika Zúñigova i nunciova. Ze zprávy nuncia papežského z Prahy ze dne 7. února víme, co předcházelo. Arcikníže Leopold si dal povolati do kláštera kapucínského na Hradčanech, kde se často sbíhaly politické a diplomatické nitky katolické politiky v Čechách, jak papežského nuncia tak španělského residenta a žádal na nich, aby mu projevili svůj názor na rozpuštění pasovského vojska, předeslav úvodem své starosti o prospěch náboženství katolického. Oba tito zástupci nejvyšších katolických mocí v Evropě pravili mu souhlasně, že není účinnějšího, jistšího a lepšího prostředku než rozpustiti toto vojsko, poněvadž od něho pochází všechna zkáza a všechno neštěstí.[1])

Měl-li nuncius k tomuto kroku direktivu od kurie s hlediska politiky náboženské v Říši a zemích habsburských[2]), měl k tomu resident španělský i vážné důvody politické. Píše o tom sám 10. února svému králi, že postupuje s nunciem ve všem společně, že pokládá za velmi škodlivé domu rakouskému i španělskému králi, kdyby Rudolf opravdu chtěl přenésti na Leopolda následnictví v Čechách a vzíti je Matyášovi, jemuž bylo zaručeno českými stavy a potvrzeno císařem a knížaty. Tu by doporučoval přidati se na stranu Matyášovu a vzíti císaři, co mu dosud zbylo; podle jeho mínění žádá to i vlastní zájem španělského krále a jeho práva (t. j. práva dědická), která by byla porušena nastoupením Leopoldovým v Čechách, mařícím řád posloupnosti.[3])

Tyto diplomatické odpovědi Leopolda rozmrzely, ale nenapravily. U císaře však pozorujeme zase náhlou skleslost mysli, kterou jistě také způsobily hrozby českých stavů, ale již zavinilo také odřeknutí Marradasovo; bralo mu poslední naději, jíž se chápal.

---

[1]) Viz list nunciův 7. února v Sněmech českých XV, I, č. 93.

[2]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II, II, st. 195 a 196.

[3]) Viz depeši Zúñigovu ze dne 10. února, Sněmy české XV, I, č. 110.

Císař ještě 5. února povolal k sobě zástupce českých stavů, a chtěje jim dokázati svou nevinu na postupu pasovského vojska, poručil hraběti Sulzovi, aby se zároveň dostavil k audienci. Tu mu za přítomnosti stavů nařizoval slovy ostrými, aby se vypravil k pasovskému vojsku a vrátil je do Krumlova, aby se tam zdrželo, až bude zaplaceno. Stavy při tom žádal o potřebné peníze a dostal od nich slib, že zaplatí 140.000 nebo 150.000 tolarů, dojde-li k rozpuštění vojska.[1]) Hrabě Sulz k všeobecné nespokojenosti stavů jal se předstírati nemoc a k vojsku nejel. „Z toho se dá souditi", praví agent toskanský Medici, „že tato strana chce každým způsobem, aby Pasovští přišli, poněvadž doufá, že časem pohne k změně císaře, který se obrací se strany na stranu podle nadějí a nebezpečí, které se mu předkládají".[2])

Podle usnesení stavů, k němuž císař musil přivoliti, byla 6. února vypravena komise na Karlštejn, doprovázená několika sty pěších a jízdných, aby převzala korunu svatováclavskou a druhé klenoty a také privilegia zemská království Českého a aby je dopravila do Prahy. Obřad byl proveden s velkou okázalostí. Purkrabím karlštejnským Vilémovi Slavatovi z Chlumu a z Košmberka a Krištofovi Vratislavovi z Mitrovic listem s přitištěnou zemskou pečetí rozkázáno, aby osoby volené od stavů vpustili na Karlštejn a zjednali jim přístup „do kaply a jiných pokojův, kdež koruna česká a jiné svátosti a privilegia království Českého jsou." Usneseno, aby byly převezeny na hrad Pražský, „k svatému Václavu, v ta místa, kde prvé se chovaly", a tam aby byly hlídány „osobami, k tomu od J. Mti cís. z obyvatelův království tohoto dobře osedlými, přidanými, podle osob od stavův k tomu volených z stavu panského a rytířského."[3])

Převezení bylo provedeno 7. února se vší obřadností a za

---

[1]) Padavin a Medici udávají 140, nuncius 150 tisíc; srovn. Sněmy české XV, I, č. 91-94, které podávají zprávy o tomto jednání stavů s císařem.

[2]) Viz zprávu Mediciho ze 7. února tamže č. 94.

[3]) Viz usnesení stavů českých ze dne 5. února v Sněmech českých XV, I, č. 84.

velkého účastenství lidu. Asi k páté hodině večerní uloženy drahocenné insignie české královské moci zároveň s privilegiemi zemskými na místě určeném v kapli svatováclavské.[1]) Při uložení koruny v kapli svatováclavské asistoval také arcikníže Leopold.[2]) Pro tuto korunu vlastně táhli Pasovští ke Karlštejnu, ale přišli pozdě. Leopold se mohl nyní v šeru kaple svatováclavské oddávati zvláštním meditacím.

Událost tato vzrušila nejen domácí obyvatelstvo, ale působila i na zástupce diplomatické při dvoře Rudolfově. Zúñiga píše o koruně svatováclavské svému králi do Španěl, že stavové přičítají jejímu držení velikou důležitost, a ač jsou kacíři, dávají ji pod ochranu sv. Václava.[3]) Bodenius píše vévodovi bavorskému, že při převezení koruny téměř všichni plakali. Klerus jí šel z kaple svatováclavské v procesí vstříc. První noc se uvázal ji střežiti nejv. purkrabí a jedna osoba ze šlechty.[4]) Padavin píše dožeti benátskému, že koruna byla uložena v kapli sv. Václava, kam se dává, když má následovati korunování.[5]) Medici píše státnímu sekretáři toskanskému, že Čechové z obavy, aby se Pasovští nezmocnili jejich privilegií a koruny království, poslali pro ně na Karlštejn.[6])

Při této příležitosti praví Medici, že je cílem Pasovských, jak je otevřeně slyšeti, přiblížiti se ku Praze, vložiti posádku do hradu a pevně se tu usaditi, celý venkov zaplaviti vojskem a rychle donutiti Čechy, aby odňali čekatelství české koruny králi Matyášovi, dali je arciknížeti Leopoldovi a spojili se s jeho vojskem proti králi.

Koruně svatováclavské se přikládala taková morální moc, že se věřilo, že, kdo ji má v držení, má i království. Prozatím nedostali koruny do rukou Pasovští, nýbrž stavové, ale Pasovští se blížili k branám města.

Za tohoto rozpoložení myslí, chvějících se o osud posvát-

---

[1]) Srovn. Sněmy české XV, I, mimo jiné zprávy také č. 95, pozn. 1.
[2]) Viz tamže XV, I, č. 111.
[3]) Viz tamže č. 110.
[4]) Viz tamže č. 95.
[5]) Viz tamže č. 91.
[6]) Viz tamže č. 94.

ných klenotů království, došlo mezi stavy a panovníkem k jakémusi kompromisu. Jedna i druhá strana hleděly s obavami k nejisté budoucnosti a nevěřily svým silám. V audienci povolené stavům téhož dne, kdy se koruna převážela do Prahy, t. j. 7. února, byla sjednána tato prozatímní dohoda stavů s císařem: 1. Ze zbrojnice císařské budou vydána dvě velká děla na obranu hradu. 2. Ze Starého města bude položeno na hrad 200 střelců k jeho ochraně. 3. Poselství ke králi Matyášovi, aby netáhl do země, bude co nejdříve vypraveno. (To si ovšem nepřejí nižší stavové, nýbrž radí, aby byl král požádán o pomoc.) 4. K dosavadnímu vojsku, totiž stavovskému, má se najmouti ještě 1000 jezdců.[1]) 5. Ke kurfirstovi saskému, k stavům moravským, slezským a lužickým má se poslati co nejdříve o pomoc proti pasovskému vojsku. 6. Císař má mandáty napomenouti všechny kraje k vyzdvižení hotovosti každého desátého z poddaných a osmého z měšťanů a k rychlému tažení do Prahy. Při audienci pravil císař zástupcům stavů na stížnosti, že se všechny věci nejvyššími úředníky zemskými vyřizují liknavě a odkládají ke škodě země, že není vinen odklady a že pasovské vojsko bez jeho vůle vtrhlo do země; při těchto slovech prý se dokládal Boha a celého světa za svědky.[2])

Čtyři poslední z bodů tuto smluvených byly vyplněny velmi rychle. O vojsku víme, že stavové hned začali najímati další pluk jízdy i pěchoty a také se jali hned chystati poselství s císařem umluvená a psáti mandáty do krajů. Již 8. února vyšly listy nejvyšších úředníků a stavů městům Pražským, hejtmanům krajským a stavům do všech krajů, jimiž se oznamovalo, že země je v nebezpečí, že bylo nutno korunu a privilegia přenésti z Karlštejna na hrad Pražský, pročež se nařizovalo, aby se vyzdvihla hotovost zemská a z krajů aby co nejdříve táhla ku Praze pro ochranu J. Mti cís., koruny české, privilegií, svobod a práv tohoto království.[3]) Také ještě 8.

[1]) Nový pěší pluk o 3000 mužích, o jehož najetí se stavové usnesli, se zde neuvádí.

[2]) Podle zprávy diaria vídeňského; viz Sněmy české XV, I, č. 90.

[3]) Viz tamže č. 97—99.

února napsán knížatům a stavům slezským list, v kterém se jim oznamoval vpád pasovského vojska do Čech a žádáno, aby přispěli Čechům na pomoc silným počtem jízdy i pěchoty a oznámili, s jakým počtem a kdy se vypraví, aby se jim mohli naproti poslati komisaři. Za vyslance do Slezska byl ustanoven Ladislav Seidlitz ze Schönfeldu a ještě téhož dne napsána pro něho doporučující listina. Podobný list o pomoc poslán také rytířstvu a šlechtě chebského kraje a městu Chebu.[1]) Následujícího dne napsán v téže věci list kurfirstovi saskému, k němuž vyslancem ustanoven Karel z Vartmberka.[2]) Že v těchto dnech také bylo jednáno o podobný list Moravanům a Lužičanům, máme zprávu ze dne 10. února, poselství na Moravu bylo svěřeno Budovcovi, do Lužice Gerštorfovi.[3])

Nejchoulostivější byla otázka poměru stavů českých ke králi Matyášovi. Viděli jsme, jakým vlivem bylo v této věci na ně působeno; dvorská strana katolická dovedla nyní užíti situace a přiměti je k dalším krokům. Ještě 9. února napsali nejvyšší úředníci a stavové čeští králi Matyášovi list, v kterém mu oznamovali, že pasovské vojsko vpadlo do Čech a že mu chtějí odporovati jak lidem najatým, tak veřejnou hotovostí. Ve smlouvě libeňské že chtějí dostáti a králi přispěti ku pomoci, avšak nyní prosí za omluvu, poněvadž pro nepřátelský vpád do země sami potřebují pomoci více než král.[4]) Listem ze dne 11. února doporučovali nejvyšší úředníci a stavové čeští králi Matyášovi své vyslance a žádali, aby je milostivě vyslyšel a dal jim co nejrychleji odpověď a své milostivé rozhodnutí. Týmž dnem datovali svou instrukci vyslancům, koncipovanou již 4. února, kdy právě stavové o tomto poselství bouřlivě jednali. Mezi vyslanci první místo měli Adam ml. z Valdštejna a Jiří Fridrich hrabě z Hohen-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 100—102.

[2]) Viz tamže č. 103 a 114. Srovn. B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II, v Praze 1913, strana 44.

[3]) Viz tamže č. 108 a 104.

[4]) Viz tamže č. 105.

lohe, služebníci císaře Rudolfa. Podle instrukce měli vyslanci podati zprávu o dosavadní korespondenci a vysloviti zarmoucení, že král sbírá vojsko; poněvadž neshodami, které by snad vznikly mezi císařem a králem, by obojí země a obzvláště království České nevinně přišly ke zkáze, měli králi jménem všech tří stavů přednésti, že najímáním pasovského lidu a vpádem do Rakous nejsou vinni, a poprositi krále, aby do království Českého s lidem válečným netáhl, aby ujednané smlouvy zůstaly v platnosti a mír mezi císařem a králem zůstal zachován.[1])

Jak jsme již výše viděli, byli stavové právě tímto posledním odstavcem poselství pobouřeni, neboť většina si přála pravý opak. Mnozí si však tehda ještě netroufali vysloviti veřejně tento požadavek a strana přející králi Matyášovi byla stranou císařskou uchlácholena. Zúñiga praví v depeši ze dne 10. února, že císař, který jeví velkou rozmrzelost z vojska pasovského a Leopolda, chce se smířiti s Matyášem, a proto prý nyní bylo ustanoveno 6 osob k jednání s ním; ač mezi stavy někteří se kloní k povolání krále uherského, většina zůstává v poslušnosti císařově. Zúñiga nezatajuje podezření stavů, patrně jejich radikálnější části, že si císař vede falešně a je dorozuměn s Leopoldem. Medici praví v depeši ze 14. února, že velká část stavů podle domněnky mnohých pod rouškou tohoto veřejného poselství vypravila tajně poselství úplně opačné, majíc strach odhaliti své mínění.[2])

Rozmrzelost císařova proti arciknížeti Leopoldovi a strůjcům pasovského podniku a jeho povolnost k stavům časem ustupovala náladě opačné podle toho, jak se dařilo straně válečné získávati jeho důvěru a pozdvihovati jeho kleslou mysl.

Postrašen patrně oddílem stavovských mušketýrů, kteří byli určeni k hlídání koruny uložené v kapli svatováclavské, povolal císař v úterý 8. února do rady arciknížete Leopolda a velmi se na něho horšil, že bez jeho vědomí dal pasovskému

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 112 a 113.

[2]) Tamže, viz list Zúñigův pod č. 110 a zprávu Mediciho pod č. 134.

vojsku vkročiti do Čech. Leopold se vymlouval, že o ničem nevěděl, ale že to byl rozkaz plukovníka Ramée, který by vysvětlil císaři, z jakého důvodu se to stalo, že totiž dověděv se o spiknutí krále Matyáše s mnohými Čechy, aby císař byl ve 24 hodinách vyhnán z tohoto království, rozhodl se pro tento způsob, aby ho zachránil. Tak líčí Medici v částečně šifrované depeši do Florencie tyto císařovy trampoty.[1])

Císař byl dojat, patrně se dal v tuto chvíli přesvědčit, že Leopold s pasovským vojskem je jeho poslední záštitou proti nenáviděnému bratru a revoltujícím stavům. Nemiluje vřavy válečné, nařídil sice vojsku, aby se vrátilo do Krumlova, ale není na ně už rozezlen. Leopoldovi se podařilo na chvíli způsobit obrat v mysli císařově, stále se kolísající mezi dvojím strachem. Ještě 8. února vydal císař resoluci, která byla stavům přednesena nejvyšším purkrabím a v které císař projevil velikou lítost, kdyby krev nevinná měla býti vylívána a kdyby bylo odporováno mocí lidu pasovskému, který je najat od J. Mti cís. Zároveň se v ní oznamuje, že hrabě Sulz se ihned vypraví, aby lid ten byl obrácen a očekával záplaty na panství krumlovském. Nebude-li prý moci býti zaplacen, bude ho asi polovice pro opatření J. Mti cís. zanecháno.[2])

Co tedy Medici den předtím v listu do Florencie prorokoval, podařilo se straně válečné velmi brzy. Je pravda, že císař ještě 8. února vydal rozkaz adresovaný Sulzovi, Althanovi a Trauttmansdorfovi, aby se odebrali k pasovskému vojsku, odvedli je k českým hranicím a začali s ním jednati o výplatu, ale současně s tímto rozkazem dal napsati jiný, adresovaný jen Sulzovi a Althanovi, aby užili vojska pasovského k ochraně všech věrných a k pokoření a potlačení všech protivníků (‚dempfung und bezwingung aller widerwertigen'), a bude-li třeba, aby se jali najímati nový lid a vůbec vše zařídili, co slouží k reputaci císařově a Říše.[3]) Zároveň začaly zase proskakovati pověsti o piklech, jejichž obětí se měli státi náčelníci stavů. Nejvyšší komorník Jan Jiří ze Švam-

[1]) Viz depeši ze dne 14. února v Sněmech českých XV, I, č. 134.
[2]) Podle zprávy diaria musejního tamže č. 96.
[3]) Viz tamže pozn. 1 a 2 u č. 96.

berka dostal v těchto dnech výstrahu, že se strojí úklady životu jeho a jiných evangelických stavů. Nařčení tohoto druhu se stala i předmětem jednání říšské dvorské kanceláře.[1])

Zatím Pasovští, dobyvše ještě Týna n. Vltavou, postupovali ku Praze. Táhli přes panství milévské k Zvíkovu; pod Zvíkovem ‚přes dvě řeky po mostech se přepravili' a dostavše se k Berounu, ‚v noci na pátek, 11. dne měsíce února, brány v něm vysekali' a města se zmocnili.[2])

Ramée se ještě jednou pokusil, zda by nebylo možno pohnouti stavy bez krveprolití k povolnosti. Tomu nasvědčuje jeho žádost o průvodní listy, aby mohl přijeti do Prahy a ospravedlniti stavům svůj příchod do Čech. Mluví o tom diaria ze dne 9. února.[3]) Bylo to jen předstírání, neboť Ramée průvodních listů na cestu do Prahy nepotřeboval. Události, které se nyní kvapem vyvíjely, činily zbytečným každé takovéto jednání. Ramée se přiblížil velmi rychle a vzetím Berouna si otevřel cestu ku Praze. Karlštejnu se vyhnul, neboť zatím zanikl hlavní důvod, pro nějž opanování Karlštejna mohlo míti pro pasovské vojsko velikou cenu. Z Berouna napsal 12. února císaři list, kterým znova opovídal stavovské oposici nepřátelství. V listu tom ospravedlňoval své jednání, zase líčil, jak bylo pasovskému vojsku zabráněno táhnouti do Tyrol. Připojil k tomu podezření vojska, že se to stalo proto, aby měl král příčinu, kdyby se ubytovali v Rakousích, vystoupiti proti císaři. Skutečně se za šest dní dověděli, že král poslal císaři opovědný list a žádal kurfirsty i české stavy o pomoc. Chtěli tedy zůstati v Rakousích, aby král Matyáš pro přítomnost vojska v této zemi nemohl táhnouti do Čech, aby nemohl z Horních Rakous dostati posily a aby stavové čeští nebyli uraženi. Když prý však Ramée viděl, že král Matyáš jedná potají s vojskem, aby je přiměl k odpadnutí, a že

[1]) Srov. Sněmy české XV, I, č. 106 a 107 z 9. února.

[2]) Viz zprávu diaria knihovny fürstenberské k 15. únoru v Sněmech českých XV, I, č. 146; vyd. v Časopise čes. musea 1830, st. 443 a n., redakcí Fr. Palackého; viz též vydání V. Hanky v Abh. der kgl. böhm. Ges. der Wiss. V. Folge, IV. Bd., st. 226—231, v Praze 1847.

[3]) Viz tamže č. 104 a pozn. 1 u téhož čísla.

všude najímá lid, a když mimo to vznešení Čechové veřejně prohlašovali, že musí sbírati lid a přispěti s ním ku pomoci králi, přepravil se přes Dunaj, aby viděl, co se bude dále díti. Tu prý dostal hodnověrné zprávy, že se královští chtějí zmocniti Krumlova a Budějovic, aby Pasovským zatarasili cestu, a že královi spřiseženci chtěli z Tábora učiniti stanoviště k najímání lidu. Jakožto věrní služebníci císařovi chtěli tato města i vojsko pojistiti proti nebezpečí, a poněvadž denně slyšeli, že někteří lidé podněcují české stavy, aby povolali krále Matyáše, přišli, aby zemřeli pro císaře a pro věrné stavy tohoto království. Proto žádají, aby vojsko pasovské a vojsko českých stavů bylo spojeno, a prohlašují za své nepřátele ty, kdo by byli proti tomu. Kdyby se to nestalo, jsou odhodláni pomoci od zla z kořene, neboť si předsevzali císaře zachrániti.[1])

Zatím byl arcikníže Leopold vypraven k naléhání stavů císařem do Berouna k vojsku, aby odvrátil jejich náhlý příchod ku Praze. Lze lehce uhodnouti, jakým způsobem se Leopold zhostil této své úlohy a jak upřímně mu na ní záleželo. Není třeba šířiti se o podrobnostech tohoto vyjednávání, o němž lze nalézti více dokladů v písemnostech uveřejněných v Sněmech českých. Jak se tehda jednalo se stavy, máme pěkný doklad v listu císaře Rudolfa arciknížeti právě ze dne 12. února. Císař píše, že se včera s velikou nelibostí dověděl o úmyslu plukovníka Ramée táhnouti ku Praze. Ač doufá, že bude vykonán rozkaz, který poslal arciknížeti včera v noci, vypravuje přece ještě jednou svého českého herolda se zákazem, aby vojsko netáhlo do Prahy, nýbrž aby se bez odkladu vrátilo do Krumlova a tam očekávalo další resoluci císařovu. K tomuto listu je připojeno postscriptum, v němž se praví, že herold má rozkaz, aby se řídil podle nařízení arciknížete, jemuž se ponechává na vůli, zda má herold užíti svého habitu čili nic, to jest, zda má své poslání u vojska provésti či ne. „Vaše Láska ví“, pokračuje postscriptum, „na čem dnes mezi námi zůstalo, totiž, aby Vaše Láska odpově-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 117.

děla našemu válečnému lidu na jeho ústní i písemnou žádost, že milostivě přijímáme oddanost, v níž k nám trvá.“ Dále se mluví o žádosti týkající se poměru stavovského lidu k vojsku pasovskému a císař s velkou rozhodností prohlašuje, že jako nejvyšší pán vojska pasovského i stavovského zakazuje jakékoli nepřátelství jednoho proti druhému a oznamuje, že od stavů dostal slib, že proti pasovskému vojsku nepodniknou nic nepřátelského. Ač i v postscriptu je rozkaz, aby vojsko táhlo do Krumlova a čekalo tam na další resoluci, je přece nápadný rozdíl milostivého tónu jeho proti mluvě listu. Na konci císař vojsku slibuje 150.000 tolarů a projevuje mu svou důvěru.[1])

Agent braniborský Lehman píše téhož dne do Berlína, že se nebezpečí stále zvětšuje a že se téměř nevidí, kam vše směřuje. „Dobří čeští páni stavové“, jak míní, „jsou na tom nejhůře, jsou naprosto rozladěni, poněvadž se jim málo plní z toho, co se slibuje; začínají téměř nedůvěřovati a skoro sami nevědí, zda se s nimi zachází čestně a upřímně.“[2])

Z vyjednávání arciknížete Leopolda vyšlo, že se 13. února objevili Pasovští u Břevnova a u Hvězdy, kde se začala táž hra opakovati jako u Berouna. Císař k nim vypravil herolda a nařizoval, aby se hned obrátili zpět; zejména tak poručil velitelům a vojínům, kteří jsou ze zemí koruny České. Kdyby vojsko neposlechlo, hrozil mu říšskou klatbou. Herold se však měl zase říditi rozkazy Leopoldovými, vyjednával s plukovníkem Ramée a vrátil se ovšem s nepořízenou. Také čeští stavové poslali Pasovským protestní listy a ovšem také nadarmo, naopak Pasovští odpovídali pohrůžkami, že vojsko udeří na město.[3]) Císař vyslal k pasovskému vojsku ještě téhož dne večer Abrahama purkrabí z Donína se zákazem, aby netáhli dále. Donín nalezl arciknížete Leopolda ve společnosti vůdců pasovského vojska a dostal od nich za odpověď, že chtějí pro císaře žít a umřít, ale že je sem jen nouze dohnala;

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 123.
[2]) Viz tamže č. 121.
[3]) Viz tamže č. 125, 126, 127, 128.

žádali za chléb a pivo a pravili, že chtějí zítra předložiti císaři své požadavky. Dále si naříkali na urážky některých českých stavů a hlavně hraběte Turna a vyhrožovali, že na ně zítra odpovědí bitevním pořádkem na Bílé hoře. Donín prý jim to marně vymlouval a jim vykládal, jak zase čeští stavové slyšeli, že jim Pasovští zítra určili hodinu smrti.[1])

Přítomnost pasovského vojska před branami města způsobila v Praze zděšení. Bylo to v neděli 13. února kolem osmé hodiny ranní, kdy veškeré obyvatelstvo pražské bylo vyburcováno výstřelem z děla a poplašnými údery hradčanských zvonů, za nimiž následovaly zvony v celém městě, ‚skrze což znamenitý pokřik po kostelích všudy, rovně, když po velkém kázání mělo býti, vzešel, takže lid ven běžíc a tlačíc se, mnozí jedni po druhých šlapali‘.[2]) Válečný lid stavovský pospíchal na Hradčany a osadil stráže na hradě, na Hradčanech i na Pohořelci. Sami stavové se vypravili u větším počtu na koních na zámek a zahrnuli výčitkami nejvyššího purkrabí, jehož jednání jim bylo podezřelé. S hanbou prý bylo doslýchati, jak potupně s ním bylo mluveno. Když hrabě Turn s Vilémem z Lobkovic přijel mezi stavy a vyčítal purkrabímu přítomnost nepřítele a připomínal, co bylo stavům připověděno, dostal prý za odpověď: „Vaše Milosti, Vaše Milosti, co ráčíte činiti? Však se o žádném nepříteli neví.“ Tu prý hrabě ukázal na purkrabího se slovy: „Však bych nepřítele rukou dosáhnouti mohl.“[3])

Stavové byli také velmi roztrpčeni poselstvím, které přinesl arcikníže Leopold od pasovského vojska. Ramée totiž důrazně žádal věci, které nemohly leč pobouřiti mysli do krajnosti. Chtěl od českých stavů, aby s jeho vojskem spojili svůj lid válečný, aby vojsko pasovské ubytovali v Praze a zrušili čekatelství Matyášovo na království České. Vypravuje

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 125, list purkrabí z Donína císaři, a č. 134, zprávu Mediciho ze dne 14. února.

[2]) Viz noviny z Prahy do Domažlic ze dne 14. února v Sněmech českých XV, I, č. 130.

[3]) Viz tamže č. 127, kde je zpráva diaria poslů domažlických o těchto událostech.

to ve své depeši ze 14. února vyslanec benátský Padavin a předesílá před tím ještě jiný vzkaz plukovníka Ramée, jímž obviňoval stavy české, že volali Matyáše do země, o čemž má doklady, a že chce veřejně ve sněmu ukázati listy a jmenovati vinníky.[1]) Nuncius i vyslanec toskanský potvrzují také zprávu o žádosti plukovníka Ramée, týkající se spojení obojího vojska.[2]) Že jsou v podrobnostech o požadavcích pasovského vojska u současných zpravodajů některé různosti, dá se vysvětliti rychlým spádem událostí a rozčilením, v jakém byly zprávy získávány. Jistě vystihují správně rozhořčenou náladu stavů českých z troufalosti, s jakou vůči nim Ramée vystoupil.

Hněv jejich se ovšem obracel proti nejvyšším úředníkům zemským, kteří nyní měli jednati a z nichž nejvyšší purkrabí měl v těchto věcech odpovědnost největší. Choval-li se dosud vůči stavům korektně a zachoval si tak jejich důvěru, nelze to říci o jeho jednání v posledních dnech.

Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka podle mnohých současných zpráv jednal nyní obojetně; nejvíce asi podráždilo stavy, že Pasovským poslal na rozkaz císařův proviant, a také vzbudilo podiv, že Pasovští na pochodu jeho statkům nečinili škod jako zboží jiných stavů, nýbrž ‚co protrávili, všechno pilně zaplatili', vyhnuvše se prý také statkům pana kancléře.[3]) Uvádí-li se jméno nejvyššího purkrabí zároveň se jménem kancléře Zdeňka z Lobkovic, je to známka, jak velice poklesla důvěra v jeho nestrannost a loyálnost. Když den poté, 14. února v pondělí, stavové čeští přednesli purkrabímu, aby se postaral o vyhlášení patentu proti Pasovským jakožto rebelům, poněvadž jednají proti rozkazu J. Mti cís., tu povstal, neřekl ani slova a odešel ze soudné světnice. Nyní došlo k bouřlivé scéně, která působí jako před-

---

[1]) Viz depeši Padavinovu ze dne 14. února z Prahy, Sněmy české XV, I, č. 133.

[2]) Viz depeši nunciovu ze dne 14. února tamže č. 132 a depeši vyslance toskanského z téhož dne tamže č. 134.

[3]) Viz o tom zprávu diaria knihovny fürstenberské v Praze vydanou tamže č. 146.

zvěst dramatických chvil pražské defenestrace. Ozvaly se hlasy: „To jest ochrana naše, co nám připovídali, všecko v hrdlo jako šelmy selhali". Pan Václav Vchynský a jeden z pánů z Říčan jižjiž se jali nabádati k násilným činům se slovy: „Kdež jsou ty šelmy a zrádci, kteří nás ochraňovati měli a nyní na nás nepřátely pustili? Vem, bratře, jednoho ze zrádcí na práci a já druhého, tak sobě dobré jméno zachováme a těm lhářóm se víceji se svozovati nedáme." Pramen, který toto uvádí, má též zprávu, že přišlo poručení, aby Pasovským bylo posláno 10 vozů chleba a piva, a že stavové to odepřeli, ale purkrabí to dal zaplatiti z ‚renthauzu'.[1]) Později byl purkrabí dokonce podezírán, že pustil pasovské vojsko svým domem na Malé straně do města.

Nejvyšší úředníci se měli starat o bezpečnost království, měli s největší rozhodností vystoupiti proti vojsku, které ohrožovalo zemi a její hlavní město. Mohli se opříti o rozkazy císařovy, které vracely vojsko, ať byly myšleny jakkoli. Měli se vší rozhodností předstoupiti před panovníka a varovati ho činů odporujících zřízení zemskému. Jejich povinností bylo hájiti práv království, když se na ně násilně sahalo; byli sice vázáni přísahou věrnosti ke králi, ale také ke království. Hlavně nejvyšší purkrabí měl jakožto zástupce a prostředník stavů vůči císaři vystoupiti z reservy, jakou si nemístně ukládal. Pokládal-li již Gindely pasivitu nejvyšších úředníků zemských v těchto chvílích za zločinnou, nemůžeme s ním leč souhlasiti.[2]) Blízkost vojska, které mělo dopomoci katolické straně k vítězství, byla tak působivá, že stranníci Říma z nejvyšších úředníků zapomněli na svou povinnost. Jednání nejvyššího purkrabí zklamalo české stavy nejvíce.[3])

Císař Rudolf sám byl pochybnou oporou podniku, který mu měl vrátiti bývalou moc a provésti odvetu na proradném bratrovi a na protestantských stavech. Blízkost válečného

---

[1]) Viz zprávu domažlickou vyd. v Sněmech českých XV, I, č. 131.

[2]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 198—199.

[3]) Že by byl nevinen, jak míní Gindely, tamže st. 198, nevěřím, moha se opírati o více pramenů. Dříve sotva se aktivně účastnil pasovských intrik, ale když bylo vojsko u Prahy, podlehl.

nebezpečí a obava, že by mohlo dojíti k bojům pod okny jeho residence, naplnila jej znovu úzkostí, kterou neuměl utajiti svému okolí. Medici dobře charakterisuje Rudolfa, pravě ve své zprávě ze 14. února, že lze pomysliti, v jakém strachu je nyní, podle doslechu nespí a nenalézá odpočinku, když mu nyní zůstalo jen toto království, a to se dvěma vojsky, z nichž je jedno proti druhému a která jsou na půl vzbouřena proti němu. A když prý se i připouští možnost, že podle své nestálosti svolil, aby Pasovští postupovali kupředu, nelze mysliti, že by chtěl, aby se tak přiblížili ku Praze, neboť se pokládá za jisté, že vždy byl velmi důsledně proti tomu míti nebezpečí tak nablízku.[1]) Také nuncius vypravuje ve své depeši ze 14. února, že císař vyčítal arciknížeti Leopoldovi v přítomnosti tajných rad, že vojsko pasovské přitáhlo bez jeho vědomí a jeho rozkazu a že se to stalo z vůle arciknížete. Arcikníže také začal v této choulostivé situaci váhati a utekl se k prostředku, kterého častěji užíval v nesnázích, požádal totiž nuncia i španělského vyslance o prostředkování s českými stavy; byl však odmítnut.[2])

1) Viz Sněmy české XV, I, č. 134.
2) Viz tamže č. 132.

VIII.

PŘEPADENÍ PRAHY.

Nástup pasovského vojska ku Praze, obsazení Bílé hory a poloha hlavního stanu v Břevnově, kde se s plukovníkem Ramée sešli všichni vůdcové vojska, Leopold, Sulz, Althan a Trauttmansdorf, byly předzvěstí, že útok na Prahu bude proveden se strany západní. Kdo pozoroval pohyby vojska po jeho příchodu, byl přesvědčen, že nepřítel chce udeřiti na Pohořelec a na Hradčany a v těchto místech se prolomiti do města. Všichni to předpokládali a všichni se klamali. Ramée nepatřil k druhu válečníků, jejichž plány se dají tak snadno prohlédnouti. Přepadení Horních Rakous, zaskočení Budějovic, dobytí Berouna a jiné činy dávaly ukázky jeho zákeřné taktiky. Ramée rád uskutečňoval své plány nočními přepady a dobře uměl nepřítele klamati o svých úmyslech a užíti pak překvapení k svému prospěchu. Jeho klamné manévry, podniknuté po příchodu ku Praze od Břevnova proti západním branám pražským u Strahova a na Hradčanech, zmátly obránce Prahy docela, ale zmátly i historiky, kteří je pokládali za vážné pokusy o dobytí Prahy s této strany a za odražené útoky.[1])

Co Ramée těmito zdánlivými útoky zamýšlel, to se mu podařilo znamenitě. Vše, co v Praze nosilo zbraň, pospíchalo na hrad a přilehlé části bránit nepříteli vstup do města. Byla to velmi pestrá směsice obránců; vedle stavovského najatého lidu válečného a ozbrojených příslušníků české šlechty bylo

---

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 197—199.

tu již také dosti zemské hotovosti a domácího lidu pražského. Vojenská jakost hotovosti byla arci nevalná a také měšťané pražští i městský lid vynikali spíše bojechtivostí než vojenskou výchovou a výzbrojí. Podle zprávy benátského vyslance Padavina se měšťané i lid chopili zbraní s takovou zuřivostí a shlukli se dohromady, že to byl sběh téměř neuvěřitelný, avšak hodilo se to prý spíše k matení jízdy a bylo jí to na překážku než k něčemu jinému, protože v lidu byli i malí hoši s holemi, se sekyrami a železnými tyčemi, pro nedostatek zbraní. Dvořané na rozkaz císařův ustoupili na hrad a mnozí šlechtici s lidem vojenským se srazili dohromady. Ženy prý z oken volaly z vrozené ženské něžnosti za muži, kteří jako zuřivci odcházeli ozbrojeni z domů. Tak líčí Padavin první dojmy, které byly způsobeny přilnutím pasovského vojska k nejzápadnějším částem hradeb.[1])

Obránců měla Praha dosti, bylo jich podle údajů současných pramenů nepoměrně více než vojska, které se chtělo Prahy zmocniti, ale kvalitou a vedením se mu nemohli rovnati. Skutečných vojáků z povolání neměli stavové dosud zmustrováno více než 1500 mužů, jak udává sám velitel stavovské artilerie Hieserle z Chodova, a téměř všechen tento najatý lid položili na Hradčany a Pohořelec.[2])

---

[1]) Srovn. depeši Padavinovu ze dne 14. února z Prahy v Sněmech českých XV, I, č. 133.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 145, výňatek ze spisu Hieserle z Chodova, Rais-Buch und Leben. Srovn. také zprávy Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 14. února tamže č. 135, který udává způsob opevnění a rozložení jednotlivých oddílů a děl: Češi prý zatarasili kládami vchody do hradu u Strahova a u jízdárny (t. j. na straně severní), uzamkli bránu níže u nejv. kancléře (t. j. na straně východní) a rozložili stráže a artilerii; na hradě prý mají stále asi tisíc vojáků. Uzamkli brány městské a nařídili obchodníkům uzavřít krámy a opatřit se dobrou zásobou vody, natáhli řetězy přes ulice, postavili stráže na most a oddíl stráže k radnici, dali artilerii na most proti Malé straně. U Strahovské brány mají stráže s děly, před kapucíny kompanii jízdnou i pěší, před arcibiskupstvím oddíl stráže s dvěma děly, protože je to při vchodu do hradu, na náměstí na Hradčanech plno vojska. I když nebudeme každou tuto zprávu příliš odvažovati, nejsou v nesouhlase s tím, co víme odjinud, a s údajem Hieserlovým.

Ramée zatím měl již vyhlédnuto jiné místo, značně vzdálené odtud, na jižním konci Malé strany, kudy by se bez velikých ztrát mohl dostati do města. Opevněné brány, rozestavená děla a barikády na Hradčanech neměly býti na překážku jeho podniku.

Také uvnitř města vykonal náležitou přípravu své akce. Na Malé straně bydlilo velmi mnoho obyvatelstva závislého svou existencí na dvoře, mezi nimi byla četná kolonie vlašská. Podle souhlasných údajů několika pramenů byl Ramée dohodnut s malostranskými Vlachy o podporu postupu pasovského vojska. Vlaši byli horlivě katoličtí a oddaně císařští a dali se snadno přesvědčiti, že přišel okamžik, kdy císař má býti zbaven nesnesitelné přemoci českých stavů a kdy s vítězstvím monarchie zvítězí církev katolická. Docela otevřeně praví benátský vyslanec Padavin, že Ramée učinil dobře, zvoliv Malou stranu východištěm své operace proti městům pražským, protože je většinou naplněna dvořany a Vlachy. Tak si prý pojistil, že bude míti malé ztráty a že si ulehčí opanování i druhých tří měst, nevzdají-li se.[1]) Plukovníkovi Ramée se podařilo vpraviti již dříve porůznu do města své vojáky v přestrojení; byli ubytováni u přátel a měli z domů škoditi obráncům. Také nebylo náhodou, že vedení prvních oddílů, které vrazily újezdskou branou do ulice Na Újezdě, bylo svěřeno důstojníkům vlašské národnosti.[2])

Krvavé jitro masopustního úterý dne 15. února 1611, kdy se tak hazardně hrálo o osud císaře Rudolfa a Českého království, učinilo takový rozruch a upoutalo takový zájem zpravodajů, že zpráv o něm máme více než zapotřebí.[3]) Není to vždy požehnáním pro historika. Zprávy líčící události bitevní, pocházející i od očitých svědků, se mnohdy tak od sebe různí, že neposkytují jasného obrazu situace. Tím hůře je

---

[1]) Viz depeši Padavinovu ze dne 21. února; Sněmy české XV, I, č. 197.

[2]) Srovn. o tom více J. B. Novák, Gli italiani di Praga e la presa di Malá Strana nel 1611. Bolletino dell' Istituto di cultura italiana di Praga anno III, num. 5—6, st. 93—96.

[3]) Viz množství jich snesené ve Sněmech českých XV, I.

tomu za přepadení města ponořeného ve tmu a v spánek. Prameny udávají čas vpádu do města mezi 4 až 7 hodinou; většina jich klade útok k šesté hodině ranní, což souhlasí celkem s údaji o trvání boje. Byla to nejvýhodnější chvíle, kdy po masopustním veselí téměř všechno obyvatelstvo bylo v nejhlubším spánku a kdy stráže unavené nocí ztrácely již na své bdělosti.

Ze spleti zpráv o této útočné akci přece se dá vypozorovati, jaké byly nejdůležitější momenty boje a na kterých objektech záviselo rozhodnutí; jim věnujeme pozornost. Kdyby nešlo o poslední akt Rudolfovy tragedie, byli bychom stručnější, avšak nezdar masopustního úterý byl pro něho tolik jako pád.

Nelze tvrditi, že zdar podniku byl nemožný. Ramée byl dobrý voják a ukázal v těchto bojích ‚ingegno et valore', jak jej správně odhaduje jeden vlašský diplomat[1]), a jeho výpočty nebyly tak bláhové, jak mnohdy tvrdí ti, kdo posuzují věci podle výsledku. Nechybělo mnoho a Ramée dostal do moci i město na pravém břehu; led na řece odešel v pravý čas pro obránce Starého a Nového města. Morální význam opanování hlavního města nelze podceňovati; stavové jím měli býti ochromeni a rázem připraveni o hlavu a lid vojenský, který měl býti pro ně mustrován, měl rozmnožiti síly císařského vojska. Také peněz dalo se v Čechách sehnati dosti kontribucemi a opanování Prahy mohlo i posilám spojenců dodati odvahy k pochodu do Čech. Potom ani utkání s Matyášem nepatřilo v okruh nemožností. Nechci snad tvrditi, že celá akce byla přesně vypočtena — na zdaru válečných podniků má i štěstí svůj podíl — chci jen vytknouti velikost nebezpečí, v kterém se octla Praha, čeští stavové a náboženské svobody.

Je dobře připomenouti si tu některé obavy svědků událostí. Závěta ze Závětic napsal o Pasovských 16. února z Prahy do Domažlic: „Veliké nebezpečenství, žádný kraj na pomoc nejede. Jestli zámku dostanou, též i Prahy dostanou

[1]) Srovn. zprávu Roncaroliho v Sněmech českých XV, I, č. 135.

a potom všeho království, a tak o privilia naše poběhne."[1]) Adam Linhart z Najenperku naříká Nymburským, že mimo několik osob nikdo skoro z krajů netáhne na pomoc obráncům hradu a Prahy a dodává s obavou: „A přijdouc jednou stavové o korunu a o svá privilegia, na věky otroci a manové býti, nad sebou rukama lomiti a na věčný posměch a hanbu v lehkosti a potupě u všech národů zůstávati musejí."[2]) Také v jiných pramenech čteme podobné obavy.[3]) Toskanský vyslanec Medici sám doznává, že Pasovští přišli, aby znásilnili toto království a využili jeho sil proti králi Matyášovi.[4])

Obavy tyto se nepotvrdily, bohyně války, která na začátku podniku ukazovala útočníkům vlídnou tvář, brzy se od nich odvrátila docela. Začáteční výhra byla v dalším průběhu draho zaplacena.

Aby pozornost posádky stavovské na Hradčanech a na Pohořelci byla upoutána na opačnou stranu, dal Ramée ještě v noci před masopustním úterým provésti několik klamných pohybů. Předně poslal od Bílé Hory směrem k Strahovu kornetu jízdy, jako by chtěla tudy přímo vpadnouti do města. Aby akce byla hodně nápadná, dal o půl noci troubiti signál k sedání na koně.[5]) Za druhé předstíral v noci přípravy k útoku přímo na hrad. Závěta ze Závětic píše o tom stručně: „V noci pak k pondělku na outerej masopustní v 7 hodin na celém orloji[6]) na bubny bylo udeřeno a trubači vzhůru

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 147.

[2]) Viz tamže č. 154a pozn. 1.

[3]) Viz na př. č. 162, vyznání P. Aegidia, č. 167, list Jindřicha z Günterode ze dne 18. února, č. 198, list Mediciho ze dne 21. února, č. 203 ze dne 22. února, kde luterský kazatel mluví o úmyslu Leopoldově zrušit privilegium religionis a vyhubit křesťanskou církev a kde je také báchorka, že papež poslal Leopoldovi posvěcený meč, aby jím vyhnal luterány z Čech.

[4]) Viz jeho depeši ze dne 21. února, tamže č. 198.

[5]) Viz tamže č. 144, noviny z Prahy Wolfovi z Lüttichau do Drážďan: „damit die Behmen iren anschlag nicht merken, sondern vermeinen solten, als wenn sie recta die rechte strassen und beim Strohofe hereinbrechen wolten."

[6]) T. j. asi ve 12 hodin v noci; viz tamže č. 147.

troubili a k zámku se šikovali."[1]) Konečně dal Ramée útočiti i na Bruskou bránu, aby ani na této straně se obránci hradu necítili jistými.[2])

Z těchto zpráv je patrno, že Ramée ještě v noci před hlavním útokem utvrzoval stavovské vojsko na hradě a přilehlé výšině v mínění, že se chce na této straně pokusiti o vpád; mínění to, které se v úterý ráno stalo stavům osudným.[3])

Zatím co byly tyto zdánlivé útoky proti Pohořelci a Hradčanům uvedeny v pohyb, převedl Ramée ve vší tichosti vojsko určené k skutečnému útoku ke Košířům, odkud mělo za ranního šera vyraziti k Oujezdu. V noci ještě rekognoskoval terén průlomu a přišel prý k názoru, že se újezdská brána dá obejíti a že nebude třeba užíti petard, které měl přichystány.[4]) V ustanovený čas se hnulo vojsko z Košíř a nepozorovaně, kryto vinicemi a zahradami před malostranskými hradbami,[5]) minulo újezdskou bránu, dostalo se až k vyhlédnuté brance blíže vody. Byl to ovšem jen předvoj, čítající ne více než několik set mužů,[6]) ostatní vojsko musilo zůstati po-

---

[1]) Aby pak zesílil kontrast mezi tímto lstivým manévrem a skutečným plánem vojska, dodává k tomu: „A oni od Košíř jeli a mimo bránu oujezdeckou těmi zahradami, kdež jakási branka jest, k domu nejv. pana purkrabího vypadli a mimo dům téhož p. purkrabí na Oujezd se dostali."

[2]) Giovanni Amatti ve své depeši státnímu sekretáři toskanskému tvrdí dokonce, že Bruskou bránu vzali útokem, což ovšem ostatní zprávy nepotvrzují; srovn. č. 199 ze dne 21. února.

[3]) Tyto zprávy ukazují na nesprávnost názoru proneseného Gindelym, jako by Ramée v pondělí chtěl odchodem vojska ke Košířům stavy klamati, že upouští od obléhání a chce uposlechnouti rozkazu císařova, aby se dal na zpáteční pochod. Srovn. A. Gindely, Rudolf II, II, st. 199. Právě ústup ke Košířům musil býti proveden nepozorovaně, aby se celý podnik nezkazil.

[4]) Srovn. zprávu určenou do Drážďan v Sněmech českých XV, I, č. 144.

[5]) „haben si sich in der nacht gar still, nach eingezogener kundschaft hinder dem weingebürg gesamblet", praví vídeňské diarium k 15. únoru; viz Sněmy české XV, I, č. 140.

[6]) Vlašský agent Amatti jich počítá jen něco přes 300; viz tamže č. 199.

zadu. U branky, nedaleko dnešního mostu Legií,[1]) nalezli zedníky, kteří kopali příkop, aby postavili silnou zeď a zazdili vchod. Pasovští vyzvali stráž, aby je pustila dobrovolně do města, a když jim to odepřela, pobili ji a pomáhajíce si pikami přeskákali a přelezli příkop a dostali se tak dovnitř opevnění.

Blíže této branky měl dům nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, který byl podezírán, že byl s pasovským vojskem dorozuměn. Důkazů usvědčujících ovšem není, třeba jeho jednání po příchodu pasovského vojska ku Praze nevzbuzovalo důvěry. Je podivné, že z tohoto domu před útokem na Malou stranu vystěhoval své věci na hrad. Zprávu o tom podává sám písař kanceláře české Závěta ze Závětic a dodává k tomu o nejvyšším purkrabí s výčitkou: „kteréhož Bůh také časem svým najde.“[2])

Že právě touto stranou nepřítel vnikne do města, nikdo neočekával a hradby tu zůstaly neobsazeny. To byla velká chyba, jíž se obránci Prahy dopustili, a proto tím spíše všechnu příčinu katastrofy viděli ve zradě. Jakmile se první nepřátelské oddíly dostaly onou brankou, pospíchaly k újezdské bráně, její stráž nic netušící napadli odzadu a po krátkém boji ji zdolali. Uvolnivše a otevřevše bránu, pustili do města vojsko již čekající na vnější straně. Ani tyto sbory nebyly zvláště silné a nebylo to ani možno, protože šlo tu o útok

---

[1]) Roncaroli, jehož zpráva ze dne 21. února, tamže č. 196, je nejcennějším pramenem těchto událostí, nazývá ji „porticella“; byla to tedy jen vedlejší branka. Na plánu Prahy z 1672 v archivu města Prahy O 32/11 je před novým opevněním zakreslen směr starých hradeb, v nichž blíže vody je označena tato branka slovy: „Tu bejvala fortna“.

[2]) Viz jeho zprávu do Domažlic ze dne 16. února v Sněmech českých XV, I, č. 147. Také „Krátké poznamenání“ v archivu města Domažlic zaznamenává pověsti, že drahný počet Pasovských byl puštěn domem pana purkrabí a do domů, kde zůstávají Vlaši. Nejv. purkrabí prý z domu svého odvezl všechny věci na hrad a žehnal se se svými poddanými, žádaje, aby se za něho modlili; než středopostí přijde, že se má státi velké krveprolití. I když počítáme s příbuzností zpráv a se zaujetím zpravodajů, nemůžeme se ubrániti dojmu, že jejich obvinění nejsou pronášena lehkomyslně. (Viz Sněmy české XV, I, č. 137.)

na omezeném prostranství. Píše-li Roncaroli, že na útoku mělo podíl vedle předvoje asi 1500 pěších a 16 kornet jízdy,[1]) musíme uznati, že je to odhad pravděpodobný, protože s větším vojskem by se tu sotva dalo operovati, ostatní vojsko bylo v reservě.[2])

Hlavní útok vojska na Újezdě byl podporován ještě na jiném místě, které také ušlo pozornosti stavů českých. Skupině pěchoty bylo nařízeno, aby zlezla hradby nad Petřínem za kostelíkem sv. Vavřince a aby přes zahrady táhnoucí se dolů k městu směřovala k Vlašské ulici, kde se nemusila obávati odporu, a cílila ovšem k malostranskému náměstí.[3])

Abychom pochopili postup bojů na Malé straně po průlomu na Újezdě, musíme si položiti otázku, za jakým cílem šel nepřítel a jakým způsobem se snažili obránci překaziti jeho úmysly. Cílem pasovského vojska bylo zmocniti se Prahy, a to Prahy celé. Jen opanování celého města mohlo přinésti žádoucí výsledek, totiž ochromení protivníkovy moci v jeho středisku. Malá strana ovšem měla padnouti první a státi se východiskem operací k dobytí druhých částí města. Výše jsme četli, že tento úsudek o operacích vojska pronesl Padavin,

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 196.

[2]) Velitel stavovské artilerie Hieserle z Chodova odhaduje, že všeho mužstva, které Ramée přivedl k Berounu, nebylo už více než 6000 mužů (viz Sněmy české XV, I, č. 145). Adam Linhart z Najenperku nepočítá Pasovských na Malé straně více než 6000 mužů po boji, v němž prý jich do 800 bylo pobito. (Viz tamže č. 154a, pozn. 1.) Nuncius počítá přes 6000 pasovského vojska v Praze, 500 pěších v Budějovicích, 300 v Táboře a 200 v Krumlově. (Viz nunciaturu ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 171.) To není v odporu s počáteční velikostí vojska, neboť nejen posádky v Krumlově, Budějovicích a Táboře, ale i oddíly, které udržovaly spojení a čety, které opatřovaly zásoby, velmi zeslabily jádro vojska, určené k útoku. Vyslanec benátský Padavin jde příliš hluboko, udává-li v depeši dožeti benátskému počet vojska, s kterým Ramée udeřil o masopustním úterý na Prahu, na 5000 mužů, byla to prý „soldatesca buona e veterana“ (viz tamže č. 197). Když bylo vojsko po bojích znovu mustrováno, bylo ho ještě 4000 pěších a 1600—1700 jízdy. (Viz zprávu ze dne 20. února z Prahy, poslanou Pfretschnerem do Drážďan, tamže č. 183.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 146 a 233.

a byl to úsudek docela logický. Nepřítel musil obsaditi malostranské náměstí, odkud by postupoval proti hradu a Hradčanům a musil se zmocniti obou předmostí Karlova mostu, odkud by mohl podniknouti útok na Staré a Nové město. Na náměstí vedla od Újezda jen jedna přímá cesta, a to dnešní Karmelitskou ulicí. Postranní vchod na náměstí byl z Vlašské ulice a dnešního Tržiště na jeho horní straně uličkou, která odtamtud vedla do horního rohu náměstí k budově dnešního zemského vojenského velitelství; ještě dnes je tam průchod. K mostu bylo lze se dostati jednak z malostranského náměstí mosteckou ulicí, jednak malou uličkou, vedoucí od kostela řádu maltézského kolem Saského domu. Důležité objekty pro útočníka byly oba úzké vchody k malostranskému náměstí a Saský dům, který ovládal přístup k mostu.

Obránci po vpádu nepřítele do města stáli před nesnadným úkolem zatlačiti jej zpět protiútokem, a když už to pro jeho rychlý postup nebylo možno, obsaditi alespoň včas jmenované posice, kde by další postup nepřítele zarazili. Pasovští byli prozíravější a ze tří jmenovaných objektů pamatovali především na Saský dům, ač i v domech při vchodu do malostranského náměstí měli své lidi. Saský dům byl jimi již před bojem tak opatřen, že se z něho stal takřka pevnostní blok. Podle několika souhlasných zpráv nejen Vlaši, nýbrž i pasovští mušketýři, ovšem přestrojení, obsadili již dříve Saský dům a zásobili jej vedle střeliva také smolou, kamením a jinými věcmi, hodícími se k boji z oken. Že stavové to opominuli, špatně se jim vyplatilo. Stavovští mušketýři, jak se zdá, pamatovali na dům na náměstí stojící přímo proti vchodu z Karmelitské ulice — něco jich bylo stavy ustanoveno k hlídání náměstí —[1]), ale možná, že si jeho výhodného postavení obranného všimli teprve v poslední chvíli.

Malostranské náměstí mělo jiný vzhled než dnes; musíme si především odmysliti monumentální chrám sv. Mikuláše a nahraditi jej starším menším kostelem téhož jména a na protilehlém rohu kostelíkem sv. Václava; dále musíme postavit

---

[1]) Viz depeši nunciovu ze dne 19. února, Sněmy české XV, I, č. 171.

doprostřed mimo tyto kostely více menších domů, řeznických a jiných krámů a bud, takže dostaneme poměrně málo volné prostory, která se nestejnoměrně točila kolem tohoto středu, velmi nepravidelně zastavěného. Radnice byla na dolejší, t. j. východní straně náměstí v sousedství kostela sv. Tomáše. Na hořejší, západní straně náměstí místo veliké budovy vojenského velitelství bylo pět domů, v nichž v podloubí měli hlavně vlaští kupci obchody. Proto také hořejší část náměstí se jmenovala tehdy Vlašským placem.[1]) Celkem se náměstí svými podloubími a množstvím oken lépe hodilo mušketýrům k střeleckému boji než jízdě k útoku. Jízda tam nemohla mnoho pořídíti.

Stavové měli své vojsko hlavně na hradě, na Hradčanech a na Pohořelci a něco mušketýrů a větší počet jízdy měli pravděpodobně dole na Malé straně, poněvadž jízda poměrně rychle byla pohromadě, aby se postavila nepříteli. Nemustrovaného dosud vojenského lidu byl nějaký počet na Starém a Novém městě; zdá se, že na Starém městě byla i malá část jízdy.

Postup pasovského vojska od újezdské brány dovnitř města byl brzy prozrazen jednak uprchlíky od obou bran, jednak střelbou a způsobil poplach. Vyděšení obyvatelé otvírali okna a vybíhali z domů, nevědouce v první chvíli, co se děje, protože nerozeznali dobře, že městem postupuje nepřítel. Měli totiž Pasovští, jak jedna zpráva udává, ‚takovou liberaj jako naši od Pražanův'[2].)

Pasovští měli instrukce, kdyby se někdo postavil v domech na odpor buď střelbou nebo jinak, aby po něm stříleli a dům takový zapálili.[3]) Aby však rozeznali mezi obyvatelstvem malostranských domů přítele od nepřítele, bylo smluveno, že jejich stoupenci, patrně hlavně malostranští Vlaši, dají jim znamení bílým šátkem vlajícím z okna nebo za kloboukem.[4])

---

[1]) Viz Fr. Ruth, Kronika královské Prahy, v Praze 1904, st. 690.
[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 146, diarium knihovny Fürstenberské.
[3]) Viz tamže č. 140, diarium státního archivu ve Vídni.
[4]) Viz tamže č. 154a, zpráva Karla Ladislava Jepického ze dne 16. února.

Brzy se totiž rozpoutal boj nejen na ulicích, nýbrž i z oken, přátelé stavů stříleli do pasovského vojska, stoupenci Pasovských do obránců Prahy; z vlašských domů stříleli nejen Vlaši, nýbrž i pasovští mušketýři, kteří tam byli vpuštěni.[1]) Také vřelá smola a voda byly zbraní. „A kdyby nebylo zrady, z domův na naše střílení, všeckny byli by s boží pomocí v drť obráceni", píše o tom smutně Závěta ze Závětic Domažlickým.[2])

Právě střelba z oken zavinila, že nepřítel nemohl postupovati tak rychle, jak by si byl přál, pasovští mušketýři musili se mnohdy vrhati do domů, aby umlčeli jejich obránce. Mnoho Čechů prý bylo zabito v oknech a uškrceno v domech, jak píší noviny, poslané bavorským agentem Bodeniem do Mnichova.[3]) Domy, které se nejhouževnatěji bránily, byly zapáleny, jenže až na výjimky ohně založené nevyšly, protože krátce před tím pršelo.[4]) Na jednom nároží, kde byl přes ulici natažen řetěz, se prý vojáci a měšťané bránili tak statečně, že celý houf nepřítele zarazili a mnohé postříleli; teprve, když Pasovští zapálili dům, byl zlomen odpor.[5])

Poplach způsobený útokem pasovského vojska na Malou stranu a první srážky s obránci Prahy líčí „Spis o Pasovskejch"[6]) takto: „Tu teprv bylo lermo udeřeno, všudy šturmováno. Oni zatím, než se lid zběhl, nemálo lidu zmordovali. Však velmi časně lid se zase zběhl a tu proti nim, když již na Malou stranu vpadnouti chtěli, teprva silně od pěchoty naší, lidu obecního a jiných bylo stříleno z několik[a] stran, tak že již coufati počali, rejthaři jim také na pomoc přispěli, a chtíce je dvoumi stranami v ulicích obskočiti a pěchotu retovati, když jsou jedni k Matce boží[7]) do té ulice a druzí

---

[1]) O účasti Vlachů srov. Sněmy české XV, I, č. 136, 137, 145, 146, 147, 153, 154a, 158, 176, 197, 198, 203 a j.

[2]) Viz jeho list ze dne 16. února tamže č. 147.

[3]) Viz tamže č. 175.

[4]) Viz v témže čísle.

[5]) Viz č. 140 pozn. 2, noviny ze dne 16. února v anhaltském archivu v Zerbstu.

[6]) Viz Sněmy české XV, I, č. 136.

[7]) T. j. ke kostelu řádu maltézského.

pod klenutí domu Jana Matyáše z Glauchova[1]) k Vlaské ulici vpadnouti chtěli, tu jest proti jedněm z domu, jenž slove Saxnhaus, i z jiných tu okolních prudce a stále od fedrovníků toho lidu pasovskýho a na druhé z domu Jana Matyáše z Glauchova stříleno, kamením házeno, vodou horkou [lito] i jinými věcmi házeno bylo, takže musili coufnouti, neb mnoho osob jak stavu panského, rytířskýho i z obecného lidu z koní dolů z domův sraženo jest. I obrátil se jest jich jeden díl přes most na Starý město našeho lidu a druhý díl na zámek."

Z této zprávy lze poznati, že český protiútok směřoval jednak proti proudu nepřátelskému valícímu se z Újezda a z Vlašské ulice k náměstí, jednak proti proudu tlačícímu se od maltézského kostela k Saskému domu. Současná rytina, která byla reprodukována v polovině XVII. století,[2]) ukazuje nám tento dvojí proud nepřátelský a kreslí boje s ním sváděné nejhustěji u Saského domu, v horním jihozápadním rohu náměstí u průchodu na Tržiště a v průchodu z náměstí do Karmelitské ulice. Ovšem i tato rytina i obraz boje v díle Hieserle z Chodova[3]) neomezují se na jedinou fasi boje, nýbrž představují najednou jak scény počáteční, tak konečný zápas na náměstí.

Při českém protiútoku účastna byla především jízda. Prameny mluví o dvou a třech kornetách stavovské jízdy. Dále se účastnili boje stavovští mušketýři, ale počtem nedostatečným, a konečně ozbrojený lid městský. Stavovskou jízdu vedl sám hrabě Turn, jehož statečnost je souhlasně od několika zpravodajů domácích i cizích chválena. Vedle najatých rejtharů přispěchal do boje také značný počet ozbrojené šlechty české, jak pánů, tak zejména rytířů, kteří v době sjezdu stavovského byli ubytováni na levém břehu vltavském. Jízda

---

[1]) T. j. jeden ze dvou domů, které byly na místě dnešního domu zemského fondu v horním rohu náměstí (č. 259-14). Hořejší dům patřil 1611 Radslavovi Vchynskému, dolejší Janovi Matyáši z Glauchova. Viz Fr. Ruth, Kronika královské Prahy, v Praze 1904, st. 700—701.

[2]) Reprodukci vydal Václ. Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy, V Praze 1919, mezi st. 64—65.

[3]) Viz reprodukci v tomto díle.

namnoze neměla ani dostatečného času, aby si oblékla kyrysy, jak líčí vojenský odborník Hieserle z Chodova i diplomatický agent Roncaroli. První náraz protiútoku poněkud zarazil nepřítele a přiměl ho k stání, ba dokonce k couvání. Máme zprávy o bojích až v Karmelitské ulici i v ulici k maltézskému kostelu a na jiných místech nepřátelského postupu.[1]) Boje ty byly krvavé a stály obě strany mnoho mrtvých a raněných. Padavin píše, že útok pasovského vojska byl mohutný, že však obránci, ač ztenčeni na malý počet, se bili neuvěřitelně.[2])

Pasovskému vojsku šlo vedle Malé strany především o to, aby se dostalo k mostu a zmocnilo se ho i s jeho staroměstským předmostím. Tento úkol byl svěřen jízdě, aby jej provedla překvapujícím způsobem. Pasovští svými zvědy byli dobře zpraveni, že Staré a Nové město je velmi slabě obsazeno. Hieserle z Chodova sám později doznává, že pasovský rytmistr Brändel měl nařízeno, aby se se svou jízdou zmocnil brány v staroměstské mostecké věži.[3]) Jiná zpráva, původu nevojenského, velmi správně vytýká, že pasovská jízda měla za úkol zmocniti se tří míst u mostu, totiž celnice, jesuitské koleje a špitálu, t. j. špitálu křižovníků.[4]) Tím celé staroměstské předmostí s objekty neobyčejně vhodnými a silnými mělo na ráz padnouti Pasovským do rukou a sloužiti za výpadovou posici proti dalšímu městu na pravém břehu. V jesuitské koleji mohli se mimo to nadíti také morální i hmotné podpo-

---

[1]) Srovn. Sněmy české XV, I, č. 136 (Spis o Pasovských), č. 140 (diarium vídeň. st. archivu: „die reiterei in grosser eil vast alle gassen berent und eingenummen"), č. 143 (zpráva v anhaltském archivu v Zerbstu líčí boj jízdy Turnovy s Pasovskými „U divokého muže", v Karmelitské ul. č. 298), č. 144 (noviny do Drážďan), č. 145 (Hieserle), č. 147 (Závěta praví po průlomu na Újezdě: „tu jízda i mušketýři naši do nich se dali a silně se potýkali"), č. 171 (nuncius), č. 196 (Roncaroli: boje v Karmelitské ul., na Tržišti, o průchody a j.), č. 197 (Padavin: boje trvající asi 2 hodiny, než se Pasovští probili na náměstí), č. 199 a j., tamže.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 197.

[3]) Viz tamže č. 145.

[4]) Viz tamže č. 203.

ry od otců tovaryšstva Ježíšova, kteří hořeli touhou po porážce českých nekatolíků.[1])

Cesta k mostu vedla Pasovské právě k Saskému domu, kde se jim mělo dostati vydatné podpory jejich stoupenců, umístěných u oken. U Saského domu se mělo rozhodnouti, dostanou-li se Pasovští na most a dále na Staré město, a proto sem ulicí k mostu přijel značný počet stavovské jízdy s Turnem v čele, aby tomuto jejich podniku zabránil a zatlačil je od mostu zpět a stavům zachoval spojení s druhým břehem. Podle zprávy Amattiho byly tu tři setniny, totiž Turnova, Vřesovcova a Millesimova.[2]) Jízdě již boj v ulici málo široké byl obtížný, protože se nemohla rozvinouti, ale u Saského domu ji čekala pohroma. Palba z oken, lití hořící smoly a vřelé vody a vrhání kamenů a špalků způsobily jí takové ztráty, že její odpor byl zlomen nadobro.

Posice Saského domu jakožto opevněné hlavy mostu se tu znamenitě osvědčila jak proti útoku stavovské jízdy směrem od malostranského náměstí, tak proti útoku ze Starého města.

Za bojů na Malé straně vznikl totiž na Starém a Novém městě poplach, který měl za následek shluk větší části ozbrojeného lidu pěšího i jízdného, k němuž se prý připojili i někteří z rytířstva. Toto improvisované vojsko pospíchalo přes most na pomoc stavům na Malé straně, ale bylo u Saského domu podobně přivítáno jako s druhé strany stavovská jízda. Palba z tohoto domu a střelba mušketýrů z podloubí je obrátila dříve, než mohli vážně zasáhnouti do boje. Při jejich útěku zpět na Staré město byla na most zatlačena ve zmatku bitevním i část Turnovy jízdy, kdežto její hlavní síla s Turnem musila ustoupiti mosteckou ulicí k malostranskému náměstí.[3])

---

[1]) Podle zprávy chované v Zerbstu (č. 143) se Brändel pokusil se tam dostat, ale s nezdarem.

[2]) Viz zprávu Amattiho ze dne 21. února v Sněmech českých XV, I, č. 199.

[3]) O bojích u Saského domu viz Sněmy české XV, I, č. 137 (Krátké poznamenání domažlické, které udává alespoň desateronásobně přemrštěný počet padlých v tomto boji, z obojí strany prý přes tisíc), č. 140

Ulice k mostu umožňovala stavovské jízdě boj na dvě fronty, jednak u Saského domu o most, jednak na malostranském náměstí o oba jmenované průchody, jimiž se dralo pasovské vojsko. I zde stavovská jízda statečně bránila s ostatním vojskem pasovskému postupu. Hieserle z Chodova jmenuje tu hlavně Vřesovce, pod nímž padl kůň, a Oldřicha Vchynského, dříve rytmistra v pasovském vojsku, který v poslední chvíli přešel k stavům a byl nyní raněn svým vlastním dřívějším leutenantem.[1]) V bojích stavovské jízdy byl také Turn raněn, kule mu prostřelila ruku.

Boj o průchody do malostranského náměstí nezadal svou prudkostí a svými ztrátami v ničem boji u Saského domu.[2]) Když se Pasovští, ovšem hlavně mušketýři, probili Karmelitskou ulicí až k starému oblouku, jímž končila, a chtěli jím vraziti na náměstí, byli z budovy, která stála právě naproti, přivítáni vražednou palbou a zastaveni; teprve když obešli přilehlý dům a nalezli v něm vzadu vrata, kterými šla komunikace do náměstí, dostali se tam touto cestou. Jiný proud postupoval vzhůru po Tržišti a maje stejný úkol jako pěchota, která se dostala přes Petřín do Vlašské ulice, hnal se k uličce, která vedla do horní části malostranského náměstí,

---

(vídeňské diarium), č. 141 (Troilus Hagiochoranus), č. 143 (zpráva v Zerbstu: stavové, když ztratili asi 100 lidí, chtěli prý se spasiti přes most na Staré město), č. 144 (noviny do Drážďan: Turn hájí vstup na most a raněn), č. 145 (Hieserle), č. 146 (diarium Fürstenberské: boj z oken a z podloubí), č. 147 (Závěta: jízda i pěchota táhne přes most ze Starého města k Saskému domu), č. 153 (Pfretschner: Turn raněn v boji o most), č. 176 (zpráva v Drážďanech: Čechové nemohouce přes most, ustoupili na hrad), č. 196 (Roncaroli: Turn raněn, ustoupí na hrad, zbytek vojska ustoupí přes most na Staré město), č. 197 (Padavin: Mnozí Češi, nemohouce přes most, ustoupili na Hradčany a na hrad), č. 199 (Amatti: tři setniny české jízdy u mostu, nemohouce čeliti střelbě, ustupovali na náměstí), a j.

[1]) Viz noviny do Mnichova ze dne 19. února, tamže č. 175.

[2]) Gindely, který neměl těchto a jiných zpráv, líčí tyto boje velmi kuse a pokládá boj u domu u Petržilků (na náměstí č. 272-1) za nejprudší; to byla jen episoda po průlomu do náměstí. Viz Rudolf II. u. seine Zeit II, st. 200—201.

ale narazil na prudký odpor jízdy, která se tam nakupila.[1]) Jízda nemohla ovšem čeliti ohni mušketýrů, ztratila prý 32 mužů a po delší řeži ustoupila na náměstí, kde se pak už jen sváděly poslední boje, soustředivší se na konec u radnice.[2]) Nuncius, líče tyto bitevní sceny, pozastavuje se u domu jednoho kalvinisty (‚casa d'un calvinista perfidissimo'), z něhož prý bylo zabito přes dvacet vojáků pasovských, a vytýká také škody utrpěné z radnice a ještě z jednoho ‚kacířského' domu a z domu náležejícího nějakému kupci flámskému. O Turnovi ví, že byl střelen do ruky a raněn píkou do prsou, a vysvětluje jeho neúspěch tím, že byl příliš brzo opuštěn mušketýry, kteří byli z rozkazu českých stavů na náměstí, aby je střežili.[3])

Tento názor potvrzuje také Amatti, který praví, že jízda, nejsouc podporována mušketýry, musila couvati a ustoupiti zpět na hrad.[4])

Také jiné zprávy svalují porážku Turnovu na Malé straně na nedostatek mušketýrů.[5]) Část jich se z boje na náměstí zachránila na malostranskou radnici, aby hájila už jen sebe a ne Malou stranu, která opanováním malostranského náměstí pasovskou pěchotou i jízdou byla ztracena. Všechno sta-

---

[1]) Podle zprávy Roncaroliho byly tam dvě setniny jízdy, jedné v čele Vřesovec, druhé Millesimo, jeho švagr. Podle zprávy Amattiho byli u této jízdy vedle jmenovaných pánů a vedle Turna také Fels a Vilém z Lobkovic. Srovn. č. 199 ze dne 21. února v Sněmech českých XV, I. Zprávy tyto jsou dokladem bitevního zmatku, jemuž podlehlo vojsko i zpravodajové. Patrně se sem dostala vedle jiného vojska také jízda, ustoupivší mosteckou ulicí od Saského domu i se svými veliteli.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 196 ze dne 21. února.

[3]) Nuncius píše, jak viděl střelbu v blízkosti svého domu a spatřil mrtvé, ale sám nařídil, aby z jeho lidí nikdo nestřílel, ač byl dobře opatřen ručnicemi a kameny a dal zabarikádovati dveře. Bůh prý chtěl, aby Ramée jel kolem jeho domu a jeho uviděl a pozdravil; postavil před jeho vrata oddíl stráže a tak ho zbavil vší starosti. Nebezpečí prý bylo nemalé, protože mnozí byli zabiti ve vlastních domech, ale on prý nikdy neztratil duchapřítomnost. Viz depeši nunciovu ze dne 19. února tamže č. 171.

[4]) Viz depeši Amattiho ze dne 21. února tamže č. 199.

[5]) Viz tamže č. 140 (diarium vídeňské).

vovské vojsko na náměstí utrpělo velké ztráty střelbou z domů.[1]) Ustoupivší část na radnici byla jen malý zlomek vojska. I údaj Roncaroliho, že jich bylo přes 100 mužů, zdá se, že je přemrštěný.[2]) Bránili prý se statečně střelbou z oken, ale Pasovští přinesli z vypleněných krámů dřevěné nářadí, nakupili před radnicí barikádu a zapálili ji, načež se obránci vzdali. Radnice byla při tom vypleněna, všechny sebrané zbraně tam pak uloženy a před radnici postavena stráž.[3])

Po dobytí malostranského náměstí pomýšleli Pasovští zmocniti se hradu, kam ustoupily zbytky stavovského vojska po ztraceném boji na Malé straně mimo ty, kdo prchli na Staré město a kdo se vzdali. Vůdcové vojska se zachránili na hrad. Raněný Turn nalezl ošetření v domě nejv. kancléře Zdeňka z Lobkovic.[4]) Václav Vchynský, o němž jsme v boji neslyšeli a který je na vzpomenuté staré rytině nakreslen na vzpínajícím se koni v horním pravém rohu u vchodu uličky k zámeckým schodům, také hleděl dostati se co nejrychleji na hrad, maje docela jiné úmysly než se zakrváceti v boji s pasovským vojskem.

Hrad byl silně obsazen stavovským vojskem a v Úvozu na cestě k hradu měl posici Hieserle z Chodova se svými děly a s mušketýry, kterými obsadil domy ovládající přístup k Hradčanům. Pasovští chtěli útočiti proti Úvozu, ale netroufali si příliš proti silnému postavení Hieserlovu[5]) postřehnuvše, že by zbytečně utráceli své síly. Neklamali se, že bude lze brzy o hrad vyjednávati a že jim padne do rukou

---

[1]) Pavel Kaplíř ze Sulevic, který také bojoval na náměstí, naříká na palbu z domů na Malé straně a praví: „Sprosta jsme prodáni a hrozná zrada jest"; i jemu padli 4 koně a dva pacholci a on sám byl střelen na zbroj a mnoho prý „poctivých lidí na place zůstalo". Viz Sněmy české XV, I, č. 139, pozn. 7.

[2]) Viz č. 196 ze dne 21. února.

[3]) Viz hlavně zprávu diaria fürstenberského tamže č. 146; srovn. též č. 175 (noviny do Mnichova).

[4]) Viz noviny Bodeniovy ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 175.

[5]) Srovn. Sněmy české XV, I, č. 144 (noviny do Drážďan) a č. 145 (líčení Hieserle z Chodova).

bez boje. Hieserle píše, že je tam očekával se čtyřmi děly a třemi sty mušketýry, jejichž oheň z oken nepustil nepřítele dále než do polovice Úvozu. Stavovští obránci hradu s výsměšnými pokřiky, které Roncaroli slyšel, uvítali útočníky.[1])

Podle Hieserlova údaje bylo na hradě, na Hradčanech a na Pohořelci stavovského lidu mustrovaného k 1500 mužů; při přísaze, která po těchto událostech následovala ve čtvrtek, bylo jich ještě ne celých 1000 pěších a 200 jízdných.[2]) To by se shodovalo asi se ztrátami, které stavovské vojsko utrpělo na padlých, zajatých a uprchlých na Staré město.

Při malém počtu pěšího vojska, které se účastnilo bojů proti pasovským útočníkům dole na Malé straně, je těžko vysvětliti, proč pěchota na hradě a na Hradčanech zůstala v plné nečinnosti. Právě nedostatek pěších zavinil porážku stavů na malostranském náměstí, Hieserle podle vlastního doznání měl zatím hned vedle k disposici 300 mušketýrů a o něco výše jich ležel počet jistě mnohem větší v hořejších posicích. Zdá se, že obránci Hradčan byli tak fascinováni půlnočními manévry nepřátelskými, že zůstali jako přikováni na svých stanovištích, ale je možno, že měli ještě jiný důvod své nehybnosti.

Na hradě před komnatami císařovými při dobývání Malé strany pasovským vojskem stáli nejv. úředníci království Českého a někteří stavové, aby chránili svého panovníka. Mezi nimi byli také Slavata a Martinic. Nechme vypravovat Slavatu, co o tom ve svých Pamětech[3]) zaznamenává: „J. Mt cís. nejvyšším pánům úředníkům zemským království Českého — kteříž sice při témž vpádu pasovském spolu s jinými pány obyvateli téhož království z stavu panského a rytířského tehdáž v Praze na Malé straně a na hradě Pražském se nacházeli, v place před pokojem J. Mti cís. na koních stáli, všelijakými zbraněmi dobře opatřeni byli, hotovi jsouce k službám J. Mti proti těm neposlušným vojákům pasov-

[1]) Viz jeho depeši ze dne 21. února, Sněmy české XV, I, č. 196.
[2]) Viz touž depeši.
[3]) Slavatovy Paměti II, st. 7.

ským hrdla svá vynaložiti, mezi nimiž často psaní dva hrabata[1]) též se vynacházeli — poručiti ráčil tu hned na kanceláři české to uvážiti, jak by nejlépe týž lid pasovský na Malé straně lozírován a profianty za některý málo den náležitě opatřen býti mohl. Což se i vykonalo."

Slavata tu tedy s uspokojením líčí, jak se císař sám hned staral, aby „ti neposlušní vojáci pasovští" neměli nedostatku, ale nic nevypravuje o tom, že by byl skvělou družinu pod svými okny posílal proti nim do boje. Stanovisko císařovo k bojujícím stranám dole ve městě bylo nejv. úředníkům a jejich společníkům jistě dobře známo. Mušketýrům, kteří byli posádkou na hradě, také asi sotva ušel podivný bojovný zápal nejbližšího okolí císařova, nehnali se tedy také do boje. Přece se však vyskytl v družině pod okny císařovými hlas o zradě. Jistě to nebyl hlas Slavatův ani Martinicův, ani někoho z jejich přátel. Obvinění pronesené padlo na hlavu Hieserlovu, který měl dříve v pasovském vojsku setninu a byl Leopoldovým komorníkem, že prý svá děla nemá nabita a řádně postavena proti nepříteli.

Hieserle se o tomto podezíravém výroku brzy dověděl, a protože zatím byl vyhlášen klid zbraní, dojel si z Úvozu na hrad až do skupiny nejvyšších úředníků a důstojníků, kteří byli ještě na koních, a vyvolal onoho utrhače své cti — nechce ho uváděti jménem, protože to je vznešený ‚cavagliere', — a donutil ho, že musil s ním jeti na obhlídku postavení všech jeho děl. Když se vrátili k nejv. úředníkům, dostal Hieserle satisfakci a vmetl svému osočovateli v tvář slova, že lhal jako šelma.

Hieserle se ospravedlnil z tohoto nařčení, ale sotva by byl býval tak hbitě odpověděl na otázku, proč neposlal alespoň polovičku ze svých tří set pěších na pomoc Turnovi, který se o několik metrů níže zoufale bil s nepřátelskou přesilou a trpěl nedostatkem mušketýrů. Nemusil přece nečinně vězeti v Úvozu a cestu k hradu mohl bránit velmi úspěšně na malostranském náměstí a ještě mu zbylo dosti střelců,

[1]) T. j. Slavata a Martinic.

které by byl zanechal v posicích, ovládajících Úvoz. Totéž měl udělati hejtman Vilém Krt, o němž se Hieserle zmiňuje, že později k němu přitáhl s praporcem vojska; totéž měli učinit i druzí. Jejich pasivita v takovém okamžiku, kdy jejich druhové v samé blízkosti krváceli, mohla oprávněně dáti vznik myšlence o zradě.

Hledati arci u nich nějaký vnitřní poměr k věci, za niž bojovali, bylo by bláhové. Byli to žoldnéři a jejich velitelé byli placenými důstojníky žoldnéřů, sloužili jednou zde, po druhé tam, kde právě bylo živobytí. V Hieserlových pamětech je jistě zajímavé, s jakými sympatiemi mluví o padlých důstojnících pasovského vojska. Je mu na př. líto vlašských hejtmanů Copiho a Galla, kteří padli v čele prvních oddílů. Copi byl prý statečný muž a starý zkušený voják, Galla, ‚svého bývalého leutenanta‘, velmi lituje pro jeho statečnost; uvádí i některé raněné, mezi nimi se déle pozastavuje u rytmistra Brändla a jeho podniku.[1])

Brändel byl v čele jízdního oddílu, který jsme opustili při jeho útoku na most po zdolání odporu českého vojska u Saského domu. Zatím co se na malostranském náměstí odehrával poslední akt boje o tuto část města, sběhly se na mostě a na druhé straně řeky podivuhodné události. Pozorovali jsme výše, že cílem pasovského útoku byla nejen Malá strana, nýbrž také Staré město pražské, a konečně i druhé čtvrti levého břehu, mělo-li býti dosaženo úspěchu úplného.

Nedobýt celé Prahy bylo asi tolik, jako ohrozit zdar celého polního tažení. Toto vědomí hnalo pasovské vojsko k rychlému útoku na starobylý Karlův most. Stalo se to hned po porážce stavovské jízdy v ulici k mostu a po odražení posily, která pospíchala ze Starého města. Část stavovské jízdy byla, jak jsme viděli výše, Pasovskými vržena na most a v patách pronásledována nepřítelem. Máme zprávy, že na mostě vznikla panika, v které nebylo snadno rozeznat přítele od nepřítele, tak byli navzájem promíšeni, „v tom

---

[1]) Viz úsek ze spisu Hieserle z Chodova k 15. únoru 1611 v Sněmech českých, XV, I, č. 145.

strachu se poznati nemohli.“[1]) Podobné pláště jízdy sotva přispěly k lepší orientaci. První kornetu pasovské jízdy vedl rytmistr Brändel, druhou rytmistr Haugwicz, který měl za úkol krýti Brändlovi záda. Slyšeli jsme již výše, že Brändel se měl rychle zmocniti předmostí na pravém břehu. Když se české ustupující vojsko dostalo do bezpečí na pravý břeh, mohla zahájiti činnost obranná artilerie mostu. Velké dělo namířené na osu mostu stálo v mostecké vězi, ale také na věži byly kusy, které ovládaly přechod z Malé strany na Staré město. Zprávy o dělostřelecké obraně mostu se velmi rozcházejí. Luterský kazatel v Praze píše, že pasovská jízda byla částečně postřílena z osmi děl.[2])

Někteří zpravodajové přisuzují největší působnost ráně z děla stojícího v mostecké bráně, která prý učinila ulici v útočící jízdě a přiměla ji k stání a k útěku, mimo ty, kteří už pronikli dále. Pavel Skála ze Zhoře líčí velmi originálně tuto událost. Prý měštěnín staroměstský Jan Koch ‚více z leknutí nežli z statečnosti ňáké‘ vypálil ránu.[3]) Spis o Pasovských praví, že to byl jeden z knechtů pacholek mladý,[4]) tedy ne měšťan. Zprávy si odporují a jsou spíše reflexem pověstí na rychlo po Praze rozšířených. Situaci v bráně proti útočící nepřátelské jízdě nelze pokládati za vhodnou pro střelbu. Spíše se zdá, že palba z děl umístěných na věži způsobila nepříteli veliké škody, odtamtud se mohlo stříleti bez nervosity.

Avšak nebyla to střelba, která zabránila Pasovským vpád na Staré město, byla to podle několika souhlasných zpráv mříže v bráně mostecké věže, která zachránila Prahu. Mříže tato byla včas spuštěna a odřízla část útočící jízdy od ostatního vojska, jemuž zabránila další postup. Voják Hieserle vypravuje, že korneta, kterou vedl Brändel, když byla v polovině mostu, byla uvítána ‚kartounami‘ nabitými drobnými

[1]) Viz zprávu ‚Krátkého poznamenání‘ v Sněmech českých XV, I, č. 137.

[2]) Viz jeho zprávu ze dne 22. února v Sněmech českých XV, I, č. 203.

[3]) Skála v Historii České I, st. 281.

[4]) Viz Sněmy české XV, I, č. 136.

kulemi, takže ztratila mnohého muže a mnohého koně. Nicméně Brändel mosteckou věží prorazil se svou kornetou, ovšem už zdecimovanou, když tu byla mříže spuštěna, takže se Haugwicz se svou kornetou, nemaje patrně petard, musil obrátit a pospíchati zase k svým na Malou stranu.[1]) Roncaroli mluví o dvou kornetách pasovských, pronásledujících po mostě prchajícího nepřítele a majících více než sto koní. Rejthaři postupovali prý spíše odvážně než rozumně, následovali nepřítele až na Staré město a nemohouce ho dostihnouti, chtěli se vrátiti a nalezli mříž mosteckou už spuštěnou.[2]) Také nuncius líčí podobně, že mříže spadla, když 60 jezdců z útočící jízdy bylo již uvnitř, t. j. na Starém městě.[3]) Důležitou podrobnost podává zpráva v anhaltském archivu v Zerbstu, že Brändel, když za ním byla mříže sražena dolů, chtěl se uchýliti do koleje jesuitské, což se mu nezdařilo.[4]) Patrně jesuité zpozorovali včas, co se stalo v mostecké věži, a Brändla a jeho rejthary k sobě nepustili, bojíce se následků.

Je-li této podrobnosti věnováno více místa, je to proto, že byla rozhodující pro výsledek boje. Tato padající mříže zachránila Prahu, ale, bez nadsázky řečeno, strhla s Rudolfovy hlavy českou korunu.

Nemajíce Prahy v moci, nemohli nepřátelé zabrániti organisaci odporu proti Rudolfovi a nemohli zabrániti jeho pádu. Každý den, který pak ztratili zbytečným vyjednáváním s Prahou nebo odklady, způsobenými císařem samým, přinášel prospěch vzbouřeným stavům, jimž zatím přicházel na pomoc král Matyáš.

Co se stalo se zbytkem Brändlových jezdců na pravém břehu Vltavy, nemělo taktické důležitosti a nebylo leč krvavou episodou. O podrobnostech této události se prameny, které jí věnují dosti pozornosti, velmi rozcházejí. Jisto je, že houfec rejtharů, —jichž bylo sotva více než třicet[5]) a jichž-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 145.
[2]) Viz tamže č. 196.
[3]) Viz tamže č. 171.
[4]) Viz tamže č. 143.
[5]) Diarium v Sněmech českých XV, I, č. 142 počítá asi 30 jezdců.

POVRAŽDĚNÍ MNICHŮ U P. MARIE SNĚŽNÉ V PRAZE
15. ÚNORA 1611.

Vyobrazení z díla Hieserle z Chodova v rk. knihovny Národního musea v Praze:
VI A 12, fol. 77.

vůdce Brändel byl postřelen a upadl do zajetí — prchal ve zmatku ulicemi, častován střelbou z oken a kamením a štván ozbrojenou chasou, až se dostal přes Nové město na Vyšehrad. Za této jízdy smrti utrpěl takové ztráty, že na Vyšehrad z něho dojel jen malý hlouček.[1]) A právě tyto trosečníky odvážného podniku opředla obrazotvornost zpravodajů bájemi, které z nich udělaly bohatýry. Tak prý korouhevník, stoje na nejvyšším místě a vida, že je se svými ztracen, sňal praporec s žerdi, ovinul jej kolem ňader a vrhl se s koněm jakožto novodobý Horymír střemhlav do řeky. Jeho příkladu následovali jeho druhové. Stačí si prohlédnouti místní situaci, aby vysvitlo, že tu jde o nemožný výplod fantasie. Méně romantická, ale podobnější pravdě je zpráva Pavla Skály ze Zhoře, která vypravuje, jak se pasovský korouhevník s koněm sesouval po zadních nohách koně po srázu až dolů do řeky úzkou stezkou, kudy plavci chodívají nahoru.[2]) Jen několik jezdců dostalo se takovým způsobem k řece a hledalo ve vlnách Vltavy záchranu, aby přeplovali na druhou stranu, ale marně, neboť jednak utonuli, jednak dostiženi podskalskými plavci na lodích, byli prý vesly utlučeni.

V souvislosti s touto honbou pasovských jezdců po Praze došlo k jiným událostem, hroznějšího rázu. Lid byl beztoho vydrážděn přepadením Prahy, sběhl se v značném množství, aby pronásledoval drzé vetřelce, byl pobouřen zprávami, které se rychle šířily o malostranských událostech, zejména o zabití jednoho protestantského kněze,[3]) a ztratil konečně vládu nad sebou. Všeobecné rozechvění podnítilo také městskou spodinu i všelijaké živly z venkova přibylé, aby si vylily hněv na klášteřích a kostelích.

---

[1]) Tróilus Hagiochoranus praví o nich, že byli teprve na Novém městě poznáni a kamením a střelbou z domů pobiti až na korouhevníka, který se 4—5 jezdci prchl na Vyšehrad. Viz Sněmy české XV, I, č. 141.

[2]) Viz jeho Historii českou st. 281. Líčení Skálovo se shoduje s tím, co vypravuje diarium Fürstenberské, viz Sněmy české XV, I, č. 146.

[3]) Zpráva poslaná do Drážďan ví, že to byl německý luterský farář na Malé straně Tobiáš; viz Sněmy české XV, I, č. 176.

Velmi živě líčí toto řádění očitý svědek ve ‚Spisu o Pasovských'; necháme jej raději mluviti jeho vlastními slovy: „Zatím pak chasa obecní v Novém a Starém městě pražském se zbouřila a klášter Slovanský, do kderéhož dva z těch kyrysarův utíkaje vběhli a v něm také zbiti jsou, vytloukli, klášter zdrancovali, zloupili, a kde co bylo, všeckno pryč odnesli. Nebylo na tom dosti, táhli odtud v velikém houfu na Vyšehrad, na Karlov a podobné dílo konali. Po dokonání toho tu v těch klášteřích přitáhli k Matce boží Sněžný na Nový město v mnoha stech osobách, maje sebou korouhve, tu ihned na klášter udeřili, jej vybili dostavše se do něho, mnichy, kde kterého napadli, mordovali. S nimi ne jako křesťan s křesťanem, ale jako s nejúhlavnějším pohanem zacházeli, prosby, klekání, ani žádný lahodný slova, ba ani žádná přímluva nic nepostačila, nebo, kdokoliv se za ně přimlouval aneb jich zastával, s těžkostí holou hlavu odnesl. Tři z těch mnichův nejvejš[e]ji na krov do vížky vnově vystavené vlezli a na krov se spustili, domnívaje se tam bezpečni býti. I ti tam se neukryli. Z důli k nim stříleli a dva dolů srazili, třetího dostavše, rozsekali. Co pak v kostele, v klášteře od kořisti bylo, to všechno rozebrali. Oltáře rozbořili a pryč odnesli, knihy, korouhve, s těla mrtvého pana z Donína[1]) příkrov aksamitový a jiné věci. Do ornátů a někteří do kápí mnišských pomordovaných se oblíkli, po ambitích semo tamo běhali a tak masopust kvasili. V pravdě tu jest se věc hrozně ukrutná a tyranská stala, nebo ani jednoho z mnichů neživili. Čtrnácte jich zabili a zbité do naha ohavně slíkli, na čež ošklivo dívati se bylo.[2]) Však jistě to vše se řízením božím dálo.

Když pak již dokonce ten klášter zdrancován byl, táhli

---

[1]) Nejvyššího hofmistra Ferdinanda purkrabí z Donína, nedávno zemřelého odpůrce protestantů.

[2]) V nekrologu knihovny kláštera františkánského v Kladsku, uloženém v státním archivu ve Vratislavi: Rep. 135 Hs. E 74, fol. 46, zachovala se jména a původ těchto 14 zavražděných mnichů. Nejvíce jich bylo Němců, pak několik Vlachů a jiných národností. Srovn. Minařík, Čtrnácte ctihodných mučedníků pražských. V Praze 1911.

odtud do Starého města pražského k mostu na jezovity, i bylo nemálo rejtharův a lidu vojenskýho u mostu z stavu panského a rytířskýho. A vida, že by tu veliký rumr byl, mezi ně jeli a oumyslu jejich vyrozumĕvše, ihned na kolej tloukli a za puštění do kláštera žádali. Kdeřížto jezuvitové nejprve počali se zpečovati toho učiniti, ale jsouce pěkně napomenuti od pánův stavův tu přítomnejch a přednešeno jim, co se jiným stalo, jsou dobrovolně odevřeli a někteří z pánův toliko tam vešli. Chase pak, která měla obzvláštní chuť, před kostelem čekati poručili. A maje zprávu, že by lidu něco u nich býti mělo, klášter všechen přehlídli, však nic nenašli. Pro upokojení pak té chasy poručili, aby jim kostel byl odevřen, aby do oken něco mušketýrů se postavilo, což sou jezovité, vida že se chasa pokojí, rádi učinili, kostel odemkli, sebe pánům k ochraně poručili a dvě stě mušket ručnic vydali. Tím způsobem byla ta chasa upokojena, když viděli v kostele v okních mušketýry, a jezovité že se pod ochranu poručili, pravíc, že sou se s čertem dobře poradili.

Od jezuvitův táhli k svatému Jakubu, ten jest od některých sousedův a řezníkův obhájen pěknou prozbou, předkládaje jim, že sou chudí a pokojní mníškové. Od svatého Jakuba táhli na František k svaté Anyšce, tu začali zas podobné dílo konati, neb ti mníškové neměli žádné ochrany a nenadáli se, aby měli je přepadnouti. Přišel večer, a tu musili přestati.“[1])

Doprovodem k zprávě o zádavách způsobených u P. Marie Sněžné je vyobrazení, které má ve své autobiografii Hieserle z Chodova a jehož reprodukci lze viděti v tomto díle. Doplňky přinášejí ještě jiné prameny.[2]) Šíře uvedu jen charakteristickou zprávu německého luterského kazatele v Praze. Podle něho udeřilo asi 2000 lidu obecního na kláštery

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 136.

[2]) Srovn. též některé podrobnosti, které uvádí Gindely v Rudolf II. u. seine Zeit II, st. 202—206; ani ty neodporují citovanému líčení. Pro naše thema nemají důležitosti; pro Rudolfa II. jsou závažny jen jakožto celek ve svých důsledcích.

z pomsty za malostranské krveprolití a řádilo hlavně v jednom renovovaném klášteře na Novém městě, t. j. na Slovanech, pustém od dob Žižkových, ‚der damals der closter in Bohmen visitator gewesen‘. Nejhůře prý pochodili bosáci, (t. j. františkáni u P. Marie Sněžné), kteří byli v podezření, že jsou spolčeni s Pasovskými; nebyli sice, ale v úmyslu to prý jistě měli, a protože platí ‚voluntas pro facto ipso‘, byli všichni pobiti. Někteří prý sestřeleni se střechy, někteří vylezli na klenbu kostelní, ale i ti zardoušeni a dolů hozeni; sám prý viděl ještě pilíře a zdi potřísněné mozkem a krví. Nad svlečenou a oloupenou mrtvolou Donínovou připomíná tento zpravodaj Donínova slova, že chce prodati kabát ze svého těla, aby pomohl vyhnat luterány. O jednom jesuitovi praví, že ho hodili do řeky a nechali uplavati.

Nemůže prý chváliti těchto vrahů, ale dodává o svých katolických protivnících: „Weil sie aber uns luterischenpraedicanten oder, wie sie uns genennet, praedicantzen und clamanten, solche suppen eingegossen, haben sie dieselbe wieder ausfressen müssen.“ O jesuitech dodává, že to byli hlavní strůjcové luterského krveprolití a že se odevzdali stavům, kteří při visitování koleje nalezli v celách, na kostele, pod zemí i pod oltářem zbraní, prachu, děl a katovského náčiní, že se to sotva na dvou vozech vyvezlo. Také prý tam nalezli 100 Vallónů, kteří by byli bývali všichni zabiti, ale stavové to nechtěli učiniti. Jesuité prý brzy uprchli a stavové obsadili kolej luterským lidem vojenským. Teď prý se nesmí ukázati žádný ‚jesuiterpfaf‘, i kdyby to byl zpovědník jeho Veličenstva; a když je od někoho potají nalezen nějaký Vallón, je zabit bez slitování. Také prý Vlaši ze lstivých návodů jesuitů staroměstských se vplížili do domů, prolámali se na střechy, přelézali s jedné střechy na druhou, aby založili ohně, ale byli z věže uviděni a uvězněni.[1])

Některé údaje tohoto luterského zpravodaje jsou přemrštěné a nepřesné, ale nálada, jaká byla v protestantském

[1]) Zprávu luterského kazatele ze dne 22. února viz v Sněmech českých XV, I, č, 203.

obyvatelstvu v Praze, se v něm obráží se zvláštní životností. Nenávist k mnichům a zvláště k jesuitům, nepřátelství k cizincům a hlavně k Vlachům jen čiší z jeho vypravování. Proto bylo dobře se s touto zprávou seznámiti.

Co vypráví o 100 Vallónech skrytých u jesuitů, je jistě zase jen smyšlená báje, šířená po Praze, věděly by o tom jistě také jiné prameny. Vallóni v pasovském vojsku byli v jízdě a tu by sotva bylo mělo smyslu bráti si do koleje za posádku jezdce bez koní, místo pěších mušketýrů. Ostatně by se to bylo jistě ukázalo po výpadě Brändlových kyrysníků přes most na Staré město, které by 100 jejich kamarádů v koleji sotva bývalo nechalo bez pomoci. Přece však tato zpráva není bez ceny a dává vytušiti plán opevněného bloku na staroměstském předmostí, který měl hráti důležitou úlohu při dobytí Prahy. Pověst o Vallónech v koleji mohla vzniknouti tím způsobem, že se snad některý vallónský kyrysník z pasovského vojska dostal v přestrojení už před vpádem do Prahy do koleje jesuitské, aby rekognoskoval terén, a byl v ní ukryt, ale o tak velkém počtu nelze mluviti.

Že jesuité byli dosti bojovné mysli a že nebyli k stavům tak loyální, jak dávali najevo v ohrožené chvíli, ukazuje ještě jiná zpráva, a to zpráva pocházející z jejich středu. Dva otcové jesuitští přestrojení za vojáky se dostali, jak referuje Roncaroli, na Malou stranu, aby přinesli Jobovu zvěst o osudu pražských klášterů. Také oni přičítají vinu na vzniku bouře zprávám došlým z Malé strany, podle nichž byli od katolíků zabiti dva nebo tři ‚kacíři‘.

Co Roncaroli dále píše o jesuitech, dobře vystihuje jejich postavení v Praze. Nejprve s obdivem líčí velkost jesuitského konventu na Starém městě, který prý zaujímá šestkrát tolik místa jako konvent v Piacenze a je skupinou mnoha domů v ostrovu ulic. Poté podává zprávu o počtu obyvatel konventu a jejich vojenských přípravách. Je tam prý více než pět set osob, mužů dobře opatřených zbraněmi, střelivem i živobytím a mnoho žáků, kteří se učí jak literním věcem tak střelbě z mušket.

Dále má zajímavou podrobnost o poměru jesuitů k Václavu

Vchynskému a praví o něm, že jesuité prý měli jednoho českého pána[1]), který řekl a udělal velmi mnoho, aby Češi zanechali úmyslu vstoupiti dovnitř a pravil, jest-li se někdo odváží učiniti jesuitům nějakou úhonu, že stavy opustí a půjde s druhou stranou. Poté tam dal stráž o síle více než 500 mušketýrů.

O jesuitech praví Roncaroli podle mínění jejich dvou členů, kteří přinesli tyto zprávy, že se nebojí ani dost málo této zběsilosti kacířů a doufají, že se s milostí boží nejen budou brániti, ale že budou moci i poskytnouti pomoci, a slibují císaři, kdyby došlo k boji, že odzadu napadnou obránce mostecké věže a půjdou i do otevřeného boje, bude-li třeba.[2]) I když počítáme s tím, že statečnost jesuitů byla na Malé straně obsazené pasovským vojskem větší než na Starém městě, přece musíme uznati, že se postavení sevřeného bloku jejich domů na Starém městě zrovna proti mostu a jejich skryté zbraně mohly státi Praze i stavům českým velmi nepříjemnými. Nedivíme se, že i Ramée s nimi počítal při svém plánu, třebaže se mu nevydařil a třebaže jesuité nechali jeho jízdu, když s Brändlem prorazila až před jejich kolej, bez pomoci.

Je poučné srovnati tyto události roku 1611 s velkou úlohou, kterou kolej jesuitská na Starém městě měla v boji s Malou stranou obsazenou Švédy 1648, kde byla hlavní obrannou baštou proti útočícím Švédům. Úloha byla 1611 obrácená a malostranští útočníci chtěli tohoto bloku užíti jakožto výpadové posice proti Starému městu. Od jesuitů samých slyšíme, že měli dobrou vůli zasáhnouti aktivně do boje a že se na něj připravovali, nedostávalo se jim jen odhodlanosti v pravý čas a chyběl jim vůdce. Nehráli tedy za přepadení Prahy pasovským vojskem úlohy, jakou by jim tito dva jejich bojovní členové byli jistě rádi přidělili, ale nevykonali také nic z toho, co jim pobouřená obraznost lidu přisuzovala.

---

[1]) Rukopis ho jmenuje chybně ‚l'Aschii.'

[2]) Zprávu Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 21. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 196.

Když se bouře valila na ně, byli šťastni, že v kritické chvíli nalezli zastánce, který je zachránil od osudu mnichů u P. Marie Sněžné.

Václav Vchynský, o němž hned uslyšíme, jakým způsobem se dostal na Staré město, dobře věděl, co činí, dovedl oceniti důležitost jesuitského řádu a jeho vliv a byl přesvědčen, že ochrana, které jim poskytl, ponese dobré úroky. Václav Vchynský nikdy nejednal z důvodů sentimentálních. Zavděčil se tím oběma stranám, straně katolické tím, že zachránil řád, na němž jí především záleželo, vedoucím živlům strany protestantské tím, že zmenšil vinu, která bude na ně uvalena. Zvěrstva páchaná po Praze mohla se tak svaliti pouze na chátru a mohlo se ukázati, že se udělalo, co bylo možno, jakmile bylo po prvním překvapení bouře náhle vypuklé.

Václav Vchynský nalezl po svém příchodu na Staré město tři české pány, kteří tam již byli. Především tam byli jeho bratří Vilém a Radslav[1]) a pak jeden z Vratislavů, o němž píše toskanský vyslanec Medici[2]); patrně se tito šlechtici ještě ve zmatcích boje dostali z Malé strany s utíkající částí stavovské jízdy. Vilém Vchynský psal již ze Starého města, že, zatím co Václav Vchynský s Volfem Vřesovcem hájili zámecké schody, jel se svou kompanií k mostu. O bratrovi Oldřichovi píše, že byl postřelen u domu Václava z Lobkovic[3]), ale ne těžce. Patrně byl Vilém, když přijel k Saskému domu, zatlačen Pasovskými na most a na Staré město. O Radslavovi nepíše. O Václavovi praví, že nechtěl zůstati na hradě, nýbrž že s velikým nebezpečenstvím projel na druhé straně hradu pasovské stráže, přeplaval řeku a tak se dostal k nim na pravý břeh.[4])

---

[1]) Srovn. noviny poslané Bodeniem do Bavor ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 175.

[2]) Viz zprávu Mediciho ze dne 21. února tamže č. 198, kde je také údaj, že plukovník Vratislav chránil jesuitskou kolej.

[3]) Dům Václava z Lobkovic byl na rohu Malostranského náměstí a dnešní Nerudovy ul. na části místa dnešního vojenského velitelství.

[4]) Viz list Viléma Vchynského ze dne 15. února v Sněmech českých XV, I, č. 139.

Jak se to stalo, víme hlavně z depeše Zúñigovy králi španělskému ze dne 7. března. Václav Vchynský přišel, jak praví Zúñiga, pěšky z boje na náměstí k jeho domu, za ním přijeli jeho čtyři koně. Vchynský si vyžádal od Zúñigy ještě jednoho koně pro jednoho ze svých služebníků. Zúñiga mu s okna veřejně vyslovil politování s tím, co se stalo, a vyslechl jeho hlasité stížnosti. Neschvaloval prý mu sice výslovně, že odchází, ale přece si prý myslil, že je dobře, aby byl na Starém městě, protože byla obava, že se Čechové nejen odtrhnou od císaře, ale že nepřijmou ani krále Matyáše; Vchynský prý, jsa velmi oblíben u lidu, by je mohl stáhnouti na stranu královu.[1]) Podle pozdější zprávy Vischerovy arciknížeti Albertovi do Belgie byla tato rozmluva Zúñigova s Vchynským ještě rozhodnější, než sám Zúñiga v tomto listu přiznává. Zúñiga prý přímo radil Vchynskému, aby se odebral na Staré město a udržel Prahu až do příchodu Matyášova, protože by Čechové mohli voliti za krále někoho z jiného rodu.[2])

To se spíše shoduje se situací a s míněním Zúñigovým, které dával také jindy a jinde najevo. Zakročení arciknížete Leopolda, který tento Zúñigův čin pokládal za akt nepřátelský, ho patrně přimělo v uvedené depeši k tlumenějšímu tónu. Leopoldovi se omlouval, jak v ní píše, tím, že Čechové nebyli prohlášeni za rebely a že Vchynský jako přejel s pěti koňmi, mohl přejíti také se čtyřmi.

S Leopoldem zacházel Zúñiga šetrně jen proto, že byl členem dynastie, jinak byl se svým nepříznivým úsudkem o něm hotov. To je patrné již v depeši do Španěl ze dne 19. února; v ní pronáší mínění, že Leopolda nelze odvrátiti od jeho úmyslů a že císaře nelze zachrániti od krále Matyáše. Protože rádcové a důstojníci Leopoldovi prohlašovali, že se tato válka vede z horlivosti náboženské k potrestání čes-

---

[1]) Viz depeši Zúñigovu ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 321.

[2]) Vischer tak psal 30. července; srovn. Václav Líva, Spiknutí Vchynských proti Rudolfovi II. ve Věstníku Král. čes. spol. nauk, tř. I, roč. 1928, III, st. 30—31, pozn. 98. Srovn. též A. Gindely, Rudolf II. u. seine Zeit II, st. 211—212.

kých kacířů, a tím naznačovali, že papež a král španělský je podporují, měl Zúñiga za nutné, vida k jakému nebezpečenství pro stát a katolíky věci v Čechách dospěly, dáti všude na srozuměnou, za jak škodlivé pokládá tyto násilnosti. Byl na rozpacích, nemá-li opustiti Prahu, aby ukázal, jak se tyto zmatky nelíbí králi španělskému. Proto už tehdy žádal za informace, zda by nebylo lépe veřejně nebo tajně podporovati Matyáše, aby se zmocnil zbytku Rudolfova panství, protože se velmi mluví, a ne bez podkladu, o korunování Leopoldově na krále českého se souhlasem císařovým.[1])

Souhlas Zúñigův s akcí Václava Vchynského byl tedy velmi upřímný. Jen této Zúñigově podpoře vděčí Vchynský, že se vůbec dostal se svým průvodem až k řece pasovskými strážemi, o nichž píše jeho bratr Vilém. Jistě tu důkaz přízně španělského vyslance v podobě darovaného koně hrál také svou úlohu. U Leopolda a Pasovských mělo španělské vyslanectví dosud vysoký kurs a Václav Vchynský nepatřil k lidem, kteří by přišli snadno do rozpaků, a jistě uměl v této těžké chvíli Zúñigovy přízně dobře využíti. Přes řeku musil proto, že dostati se přes most na druhou stranu už nebylo možno, neboť Staroměští zatím zatarasili bránu.

Vilém Vchynský v dotčeném listě píše mezi jiným také o padlých v boji o masopustní úterý. Tím se dostáváme k bilanci ztrát tohoto dne. Vilém Vchynský praví, že ze stavovského vojska jich padlo asi 50 z rytířského stavu a z pasovského vojska asi 800 pěších a 300 jízdných. Údaje tyto jsou nesprávné, ač je psal účastník boje. Hieserle z Chodova, jiný očitý svědek z řad stavovských důstojníků, vypočítává podle jmen padlé a raněné důstojníky na obou stranách a praví, že ze vznešených lidí a velitelů nikdo více z Čechů nezůstal na bojišti a nebyl raněn než osoby jím vyjmenované.[2]) Také jiné prameny nezaznamenávají ztrát stavu rytířského, jaké udává Vilém Vchynský; bylo by to jistě způsobilo všeobecný rozruch. Buďto tedy tento zpravodaj

[1]) Srovn. Chroust, Briefe und Akten IX, st. 143—147, a Sněmy české XV, I, č. 174.

[2]) Viz jeho zprávy v Sněmech českých XV, I, č. 145.

nemluví pravdu anebo se nesprávně vyjadřuje, míně snad jezdce v průvodu osob stavu rytířského.

Celkem se údaje ztrát, které utrpěly obě strany, značně od sebe liší. Nejvyšší číslo udává Pavel Kaplíř ze Sulevic, také obránce Malé strany, který počítá přes 2000 mužů padlých s obou stran. Kaplíř se sice zmiňuje, že z pasovského vojska mnoho ‚poctivých lidí na place zůstalo‘, nemluví však o ‚poctivých‘, t. j. stavovských ztrátách u českého vojska.[1]) Nejnižší číslo, a to 300 mrtvých na obou stranách, má španělský resident Zúñiga a toskanský agent Amatti.[2]) Benátský vyslanec Padavin udává na straně pasovské asi 300, na straně stavovské asi 100 mrtvých a přidává k tomu 200 raněných s obou stran. [3]) Nuncius píše také velmi střízlivě o ztrátách, ač se prý mluví o velmi velkem množství. Shledává, když si opatřil spolehlivou zprávu, že Pasovských padlo asi 300 a mezi nimi dva kapitáni pěchoty a kapitán jízdy a jeden zástupce, ‚tutti huomini di molto valore‘. Z Čechů podle jeho údaje padlo asi 100 mužů, raněni byli Turn a Vchynský.[4])

Můžeme pozorovati, hledíme-li k těmto a ještě jiným pramenům,[5]) že zprávy české a německé velmi zveličují ztráty. Lze to lehko vysvětliti, protože byly psány na Starém nebo Novém městě, odříznutém od vlastního dějiště. Jsou to jen

[1]) Viz tamže č. 139, pozn. 7.

[2]) Viz zprávy ze dne 19. a 21. února tamže č. 174 a č. 199.

[3]) Viz jeho depeši ze dne 21. února, tamže č. 197.

[4]) Viz nunciaturu ze dne 19. února, tamže č. 171; Vchynský, o němž nuncius mluví, je Oldřich.

[5]) Někteří zpravodajové počítají 500, 700, 1100 padlých na straně pasovské, viz Sněmy české XV, I, č. 136 pozn. 2 (Jacobi Franci rel.), č. 137 (Krátké poznamenání), č. 139 pozn. 4 (noviny do Drážďan); jiní udávají 700 padlých na obou stranách a 200 raněných, viz tamže č. 140 (diarium vídeňské); jiní mají asi 1000 padlých s obou stran, viz tamže č. 146 (diarium fürstenberské); jiní počítají 1000 padlých na pasovské a 400 na české straně, viz tamže č. 180 (Jiří Kanický z Čachrova); někteří dodávají podrobnosti jako přes 50 padlých rejtharů, kteří se dostali přes most, viz tamže č. 146 (diarium fürstenberské), nebo 70 padlých z české jízdy a 200 z pěchoty, viz tamže č. 139, pozn. 4 (noviny do Drážďan), nebo 500 nejlepších vojáků a 5 velitelů z pasovského vojska, tamže č. 238 (Baugy).

odhady těch, kdo se dostali z Malé strany na druhý břeh. Hodnověrnější jsou údaje pocházející z Malé strany, kde bylo možno padlé po boji skutečně počítati. Čísla, která uvádí Padavin i nuncius, blíží se nejvíce skutečnému počtu a jsou ve shodě s číslicemi udávajícími počet pasovského vojska znovu mustrovaného po skončení bojů.[1])

Všechny zprávy se shodují v tom, že ztráty na pasovské straně byly mnohem vyšší a že až třikrát převyšovaly ztráty na straně české. Ani to není nic divného, neboť útočící vojsko mívá zpravidla ztráty nepoměrně větší než obránci. Počet raněných, který většina zpravodajů vůbec neudává, pravděpodobně převyšoval počet mrtvých. K tomu je nutno připočísti ještě ztráty městského obyvatelstva účastnivšího se boje.

Bilance pražského masopustního úterý byla tedy velmi krvavá. Musíme si uvědomiti, že boje byly sváděny na prostranství omezeném, a podle ztrát můžeme usouditi, že byly vedeny s velkou urputností. Také ztráty na majetku byly značné. Vedle vypálených stavení vypleněné domy na Malé straně, vydrancované krámy a byty, hlavně obydlí těch, kdo nevyvěsili bílých šátků, representovaly ohromnou škodu, kterou utrpělo obyvatelstvo. Vyloupení malostranské radnice spojené se vzetím privilegií a zbraní bylo také pociťováno velmi těžce.[2])

Výsledek všeho byl ovšem pochybný, ani jedna ani druhá strana neměla příčiny k jásotu. Praha na pravém břehu se sice udržela, ale hlavní síla stavovského vojska byla sevřena na hradě. Pasovští měli sice Malou stranu a vyhlídku na brzkou kapitulaci hradu, ale měli proti sobě nebezpečného nepřítele, a to byl čas. Nezmocní-li se ostatních částí Prahy hned, stane se jejich situace nebezpečnou. Vojsko Matyášovo bylo na pochodu.

---

[1]) Srovn. zprávu ze dne 20. února z Prahy, poslanou Pfretschnerem do Drážďan, v Sněmech českých XV, I, č. 183.

[2]) Srovn. seznam ztrát učiněných okolo Prahy a na Malé straně pasovským vojskem v Sněmech českých XV, I, č. 235; srovn. též tamže č. 140, č. 143, č. 146, č. 157 a j.

IX.

OPANOVÁNÍ HRADU A ZÁPAS SE STAVY NA STARÉM MĚSTĚ.

Stavové čeští a jejich vojsko na hradě nestali se překážkou Leopoldova podniku, jak se mohlo zdáti prvního dne, kdy děla pana Hieserle z Chodova zarazila Pasovské na jejich postupu k hradu. Když se nepodařilo vzíti hrad prvním překvapujícím útokem a donutiti stavovské vojsko k rychlé kapitulaci, musilo se uvažovati o jiném způsobu, který by nahradil násilí. Někteří zpravodajové píší sice o úmyslu dobýti hradu mocí, ale zprávy ty možno přičísti spíše jejich vlastním kombinacím než vážným úmyslům vojska. Nuncius sice také referuje do Říma o chystaném útoku Pasovských, kteří již přistavili k hradbám sudy a dřeva, avšak to nemohlo býti leč hrozbou, neboť stavovskou posádku na hradě nebylo lze vypáliti a vykouřiti jako posádku malostranské radnice, poněvadž na hradě byl — císař. Nuncius soudí, že by byli dobyli hradu s velkým krveprolitím, ale že císař nařídil klid zbraní, aby se nalezlo nějaké jiné východisko.[1]) Klid zbraní měl býti jen předehrou dalšího vyjednávání o smír pasovského a stavovského vojska a smír měl býti předehrou kapitulace. Touto cestou se měla stavovská překážka na hradě odstraniti bez krve. Císař poslal herolda s dvěma trubači,[2]) kteří nejdříve jeli na stanovisko pana Hieserle z Chodova

[1]) Viz nunciaturu ze dne 19. února v Sněmích českých XV, I, č. 171.

[2]) Viz zprávu ve spisu Hieserle z Chodova v Sněmech českých XV, I, č. 145.

a pak dále vyhlásit klid zbraní, který byl obojí stranou přijat na tři hodiny.

Zatím přibyla na scénu hlavní osoba celého podniku, arcikníže Leopold. Byl mysli velmi bojovné, jak předpokládá nuncius; chtěl se účastniti útoku v prvních řadách, ale dal se prý od toho odraditi hrabětem Sulzem. Patrně se dal přesvědčiti, že je ho zapotřebí pro něco vyššího než pro krvavou práci v malostranských ulicích, a přitáhl tedy teprve po dobytí města s dvěma kornetami jízdy a dvěma setninami pěchoty a usídlil se v domě Lazara Henkla,[1]) obchodníka ‚kacířského a velmi bohatého', jak praví nuncius, sousedícího s domem nunciovým.

Ovšem duše mladého arciknížete byla příliš přeplněna dojmy dosaženého vítězství, aby nějakým projevem nedala průchod nadšení a radosti. Projel se tedy v plné zbroji ulicemi čerstvě poznamenanými bitevní vřavou v průvodu Rameéa, Althana, Sulze a jiných velitelů ‚und das spectakel besichtiget mit gelechter und frolockunge, losbrennunge eczlicher pistolschosse', jak o něm ne bez přídechu ironie píše zpráva určená knížeti Anhaltovi.[2])

Leopold dal podle téže zprávy slavnostně po městě prohlásiti, že ho císař ustanovil nejvyšším generálem vojska, aby potrestal neposlušné stavy. Kdo mu hned bude holdovat a přisahat, jakožto generálovi, bude ponechán na živu, kdo ne, bude skolen.

Vůdcové vojska i samo vojsko pasovské se po prvním úspěchu oddali optimismu, který byl poněkud předčasný. Kojili se nadějí, že z dobytých měst, Budějovic, Tábora a Berouna, získají posily pro sebe. Prý je donutili k slibu, že se pod ztrátou hrdla nebudou protiviti, kdyby je Leopold vedl kamkoli ‚die ungehorsamen stende zu strafen'. Pomýšleli už na další vítězný postup. Až prý budou hotovi

---

[1]) Dům Henklův na začátku Tržiště byl jedním z domů, na jejichž místě byl později postaven palác Schönbornův.

[2]) Chová se ve vévodském Anhaltském archivu v Zerbstu; viz Sněmy české XV, I, č. 143.

s Čechy, chtějí nalézti i ve Slezsku majestát a spoléhají na pomoc vévody těšínského a biskupa vratislavského.

Vojsko i jeho vůdce Leopold by sotva byli mluvili řečí tak sebevědomou, kdyby byli nevěděli, že za nimi stojí císař. Císař, který dosud umíral úzkostí, který vojsku zakazoval pochod ku Praze a přístup do města, ať to činil ze strachu nebo z politiky, byl po dobytí Malé strany jako vyměněn. Jeho chování bylo tak nápadné, že si ho všimli zpravodajové tak různorodí jako na jedné straně lüneburští poslové, jejichž zpráva je v Anhaltově archivu, a na druhé straně nuncius papežský. První z nich praví, že císař nikdy nebyl tak vesel jako nyní, a druhý totéž ve své depeši potvrzuje a praví po návštěvě Leopoldově na hradě, že jeho majestátnost, jak bylo nunciovi referováno, byla ‚molto allegra'.[1]) Císař nejen že se pro tu chvíli ztotožňoval s vojskem, ale jistě také pocítil úlevu, když se mu podařilo zastaviti nepřátelství mezi oběma stranami a když konečně ustala pod jeho residencí střelba.

Arcikníže Leopold posilniv se u Henkla, vypravil se na hrad k císaři a neopominul při tom vyžádati si u českých stavů, kteří tam dosud byli, dovolení, aby mohl jíti k audienci.[2]) Tomu musíme rozuměti tak, že dostal od nich souhlas, aby mohl prostředkovati mezi nimi a císařem. Leopold nejel k audienci sám, nýbrž v průvodu hraběte Sulze a plukovníka Ramée,[3]) tedy se zástupci vojska, s nímž se mělo vyjednávati. Příměří bylo povoleno jen na tři hodiny, nemohlo se tedy otáleti. Audience prý trvala jen půl hodiny, ale bylo v ní rozhodnuto všechno. Císař, jehož růžové náladě se mnozí divili, byl jako fascinován přítomností vojska, které k svým praporům připjalo první vavříny. Bylo ujednáno, že uzná obojí vojsko za vojsko svoje, že krveprolití musí přestati, a že se vojsko odebéře do svých kvartýrů.

---

[1]) Viz obě zprávy v Sněmech českých č. 143 a 171.

[2]) Zúñiga výslovně podotýká: „Con permision de los Bohemios que estavan en el Rachin"; viz Sněmy české XV, I, č. 174.

[3]) Viz zprávu novin zaslaných (Bodeniem) do Mnichova v Sněmech českých XV, I, č. 175.

Je-li obojí vojsko vojskem císařským, nelze ovšem nic namítati proti tomu, aby se spojilo a společně mu přisahalo věrnost. Sotva kdo se mohl tomuto diktátu opříti a také sotva by se bylo mezi nejv. úředníky a stavy na hradě nalezlo příliš mnoho chuti k takové oposici, a to tím méně, protože mezi nimi strana dvorská byla velmi silná. Nuncius vypravuje, jak mu císař sám později vzkázal, že donutil Čechy, aby se spojili s Pasovskými a společně s nimi přisahali, protože se obával útoku na hrad. To byla ovšem jen výmluva, ale císař jí potvrzuje, že s českými stavy na hradě zůstalými jednal a že je přiměl k povolnosti.[1])

Podle některých zpráv bylo užito proti vojsku stavovskému na hradě hrozeb vojenskými demonstracemi. Tak na popeleční středu postaveno vojsko v bitevním šiku proti hradu, jak zevnitř města, tak se strany Bruské brány. Máme také zprávu, že oblehatelé hradu neskrblili hrozbami posádce hradu, ale nebylo toho ani zapotřebí. Stavovské vojsko nebylo schopno vážného odporu, protože mělo hlad. Zásob nemělo a dovoz mu byl pasovským vojskem odříznut. Už o masopustní úterý neměla posádka hradu chleba ani pro večer téhož dne a poslala sama své komisaře dolů jednat s vůdci pasovského vojska a hlavně s Leopoldem. Druhého dne velitelé sami šešli k Leopoldovi, protože vojsko nemělo proviantu. Jednalo tedy vojsko také samo na svůj vrub.[2])

Rozhodující bylo, že stavové na hradě hned po prvním

---

[1]) Viz depeši nunciovu ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 172. Hieserle z Chodova, který byl osobně účasten, potvrzuje, že císař jednal se stavy i s Pasovskými (viz Sněmy české XV, I, č. 145). Nelze tedy připustiti, co tvrdí Gindely (Rudolf II., II, st. 208), že stavové nebyli ani dotázáni. Víme, že nejvyšší úředníci a mnozí ze stavů byli o masopustní úterý na hradě, jak o tom referuje Hieserle i Slavata. Také rozkaz císařský ze dne 16. února, o němž uslyšíme níže, je adresován nejv. úředníkům a stavům na hradě.

[2]) Viz diarium Jacobi Franci v Sněmech českých XV, I, č. 151, zprávu vídeňského diaria tamže č. 152 a zprávu Pfretschnerovu v č. 153 Srovn. též, jaké hrozby slyšel Roncaroli od Pasovských o přípravách k dobytí hradu a co píše o jednání vojska stavovského s pasovským; tamže č. 196.

překvapení o masopustním úterý svolili k spojení vojska a k společné přísaze. Parádu vojenskou spojenou s přísahou si Hieserle z Chodova ve svém díle pečlivě namaloval.[1]) Byl si jistě vědom důležitosti tohoto aktu, který byl vrcholným úspěchem císařovým na tomto tažení. Císaři i vojenské straně se mohl jeviti jakožto epocha, kterou končí dosavadní dějiny Rudolfovy vlády, naplněné zápasem se stavovstvím a protestantismem. Moc Rudolfova spojením obojího vojska velmi vzrostla a vzrostly i naděje, že také Staré a Nové město budou musiti uznati tuto situaci a ustanou od beznadějného odporu. Potom ovšem bylo možno čeliti největšímu nepříteli, kterým byl král Matyáš.

Přísaha obojího vojska byla náležitě připravena a provedena s velkou okázalostí. Rozkaz císařský ze dne 16. února dává nejvyšším úředníkům království Českého, radám a osobám ze všech tří stavů přítomným na vědomost žádost vysokých i nižších velitelů pasovského vojska za vydání rozkazu, aby vojsko v Pasově najaté a vojsko v Praze najímané se spojily a přisahaly císaři, že učiní vše, co slouží k udržení autority císařovy, blaha a cti tohoto království, zemí inkorporovaných a privilegií.[2]) Císař, jakožto jediná nejvyšší hlava a vojenský pán obojího vojska, vida, že vojsko pasovské má týž účel jako opatření jím učiněná k ochraně a zajištění království Českého,[3]) nařizuje přísně, aby velitelé obojího vojska s jízdou i pěchotou zítra ráno složili uvedenou přísahu a aby ani dnes ani budoucně ani jedna ani druhá strana proti sobě nepodnikla nic nepřátelského, což má platiti také o městech Pražských.

Vedle tohoto rozkazu, určeného nejvyšším úředníkům a stavům zbylým na hradě, obrátil se císař obdobným patentem z téhož dne k městům Pražským. Tento patent oslovuje na prvním místě všechna tři města Pražská a pak teprve nejvyšší úředníky a všechny tři stavy království Českého.

---

[1]) Viz reprodukci níže.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 148.

[3]) T. j. svolání stavů, podání proposice a svolení, aby stavové najímali vojsko.

Formálně se liší od jiných patentů také tím, že na místě kancléře nebo vicekancléře je podepsán cís. tajným radou Hannewaldem. Podpis tohoto horlivého stoupence násilnické politiky ukazuje, odkud vycházely nitky pletich, které měly vésti k převratu.[1]) Zdá se, že oba tyto císařské listy byly připraveny už dříve a že je Leopold předložil císaři k sankci již v audienci 15. února hned po dobytí Malé strany. Tím by se také vysvětlily účast Hannewaldova a jeho podpis.

O Hannewaldovi víme, že v době pasovského vpádu dlel na Malé straně a den před vpádem slavil právě svatbu své dcery a své hosty při tom ujišťoval, že od pasovského vojska nehrozí nebezpečenství. Ironie osudu tomu chtěla, že po dobytí Malé strany při všeobecném drancování Pasovští ukradli v jeho domě stříbrné náčiní,[2]) což ovšem nemělo vliv na jeho smýšlení.

Z tohoto patentu je patrno, že císař chtěl zároveň získati také stavy a lid vojenský, který byl na Starém a Novém městě, spojiti je s ostatními brannými silami a dáti si od nich přisahati věrnost. Avšak tento pokus skončil úplným nezdarem. Herold císařský[3]) byl o masopustní úterý sice ještě puštěn mosteckou branou a mohl se svými trubači vyhlásit na Starém i Novém městě příměří, ale byl přijat se všeobecnou nedůvěrou a odporem.[4])

Přísaha 17. února konána byla bez účasti Staroměstských a Novoměstských. Vojsko k ní vytáhlo se svými vůdci. Vrchním velitelem Pasovských byl sám arcikníže Leopold, vrchním velitelem stavovského lidu válečného místo raněného Turna Leonard Colonna z Felsu. Leopold byl ještě před přísahou přijat císařem v slyšení.[5]) Leopold i všechno jeho

---

[1]) Viz tamže č. 149; srovn. úvodní poznámku u tohoto čísla, kde je vysvětleno jeho datování 15. únorem.

[2]) Viz zprávu lüneburských vyslanců z Prahy z anhaltského archivu v Zerbstu v Sněmech českých XV, I, č. 143.

[3]) Některé zprávy mluví o více heroldech, což bychom mohli vztahovati spíše na heroldovy trubače.

[4]) O vyslání herolda na Staré a Nové město viz hlavně Sněmy české XV, I, č. 146 a tam poznámku 4. Srovn. též tamže č. 138, č. 175 a j.

[5]) Viz zprávu diaria vídeňského v Sněmech českých XV, I, č. 159.

vojsko mělo žluté polní odznaky. Leopold byl oděn v šatech barvy hnědožluté s pérem na hlavě, brněním na prsou, pozlaceným mečem po boku a s holí vrchního generála vojska v ruce. Přisahal první ze všech v ruce lantkrabí z Leuchtenberka a tajného rady Mollarta.[1]) Vojsko bylo postaveno na ‚tumlplace' za Bruskou branou v kruhové formaci. Na volném prostranství uprostřed byli na koních velitelé vojska a nejvyšší úředníci a tam se konal slavnostní akt. Mezi přítomnými jsou uváděni též nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic, dále Slavata, Martinic, pán z Roupova, Vratislav, Vřesovec, Kaplíř ze Sulevic a mnozí jiní.[2])

Vítězná nálada po tomto novém úspěchu arciknížete Leopolda a jeho stoupence neopouštěla. Den po přísaze dával nový generalissimus obojího vojska nejvyšším úředníkům království Českého hostinu, k níž vedle přátel byli pozváni i někteří zástupci cizích států. Nuncius uvádí ve své zprávě ze dne 19. února vyslance anglického a vyslance falckrabství Rýnského. Arcikníže Leopold si patrně připravoval příznivou náladu na všech stranách. Ztráceje zatím opory papežského i španělského zástupce, hledal ji jinde. Na hostině se prý pilo vesele. „Et si bebbe allegramente", praví nuncius, který k tomu připojuje ještě jinou charakteristickou zprávu, že prý jménem císařovým bylo posláno o pomoc do Saska a že také brzy přibude vévoda těšínský[3])

---

[1]) Tak jej popisuje nuncius; viz tamže č. 171.

[2]) Zúñiga v depeši ze dne 19. února uvádí vedle Felse nejvyššího purkrabí, nejvyššího kancléře a ostatní nejvyšší úředníky; viz Sněmy české XV, I, č. 174. Noviny do Mnichova z téhož dne uvádějí vedle Leopolda a Felse plukovníka Vratislava, pana z Roupova a Vřesovce; viz tamže č. 175. Amatti v depeši ze dne 21. února (tamže č. 199) jmenuje Slavatu, Martinice, Kaplíře, Felse, Vřesovce a dva Vratislavy. O jednom Vratislavovi víme, že byl už na Starém městě. Jakožto účastníky událostí roku 1611 jmenují naše prameny dva Vratislavy: plukovníka Jiřího Vratislava z Mitrovic a komisaře k defensi země ustanoveného Václava nejst. Vratislava z Mitrovic; o třetím nevědí. Tyto zprávy o Vratislavech si bohužel navzájem odporují.

[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 172.

s 2000 kozáky a 2000 mušketýry. S veselím byly spojovány krásné naděje.

Jistě by byl arcikníže Leopold ještě s větší radostí užíval svých prvých vavřínů, kdyby mu byly bývaly nekalily radost těžké chmury, které vyvstávaly na jiné straně, a to právě na místech, z kterých očekával pro svoje plány podporu. Ani papež, ani Španělsko nechtělo o jeho posledním smělém kousku ani slyšeti.

Zúñiga, jak jsme viděli, byl už dávno vyléčen z veškeré důvěry, kterou kdysi kladl v Leopolda; nyní pokládal jeho kroky za škodlivé jak španělské politice tak církvi. Stejného názoru byl nuncius, který psal Zúñigovi hned 15. února, v den dobytí Malé strany Pasovskými, že Leopold poslal k němu Miraballa s vysvětlením svého činu. Nuncius začíná list slovy: „É fornito il primo atto della comedia", která prozrazují jeho názor na věc. Odmítá omluvu Leopoldovu, že jednal ke cti boží a ve službách veškerého křesťanstva a že nemohl jednati jinak, když ho mají za vůdce. Nuncius píše dále, že upozornil Leopolda na následky. Teď že již je pozdě, když už je oheň zapálen.[1])

Ještě důkladněji odsuzuje nuncius ve shodě se Zúñigou politiku násilí v depeši ze dne 19. února státnímu sekretáři kurie do Říma a líčí další své zakročení takto: Druhého dne po vpádu poslal svého sekretáře k Leopoldovi s napomenutím k umírněnosti, protože jde o zkázu církve katolické a rodu habsburského. Arcikníže ho ve své odpovědi ujišťoval, že nesměřoval k jinému cíli než k zachování dynastie a náboženství. Nuncius uvědomil o svém jednání s Leopoldem španělského vyslance Zúñigu a navrhl mu, aby zakročili společně, aby nevypadali jako nečinní přihlížitelé této tragedie. Sám se nemohl k němu vypraviti, ulice byly ještě zataraseny dřevy, takže bylo třeba jíti pěšky a ne bez nebezpečenství. Dostal za odpověď, že není správné jednati s arciknížetem Leopoldem, protože je nenapravitelný. Zúñiga

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 207, a Sněmy české XV, I, č. 132, pozn. 7.

sám přišel v pátek, t. j. 18. února, na návštěvu k nunciovi s Marradasem a Montagnanou, který byl už sekretářem Dona San Clemente, a rokovali o událostech a hlavně o tom, jak si Leopold bral za záminku náboženství, jemuž z toho zřejmě hrozí úplná zkáza. Schvalovali, že bylo dobře ukázat, že ani papež ani král španělský nesouhlasí s těmito nepořádky. Nuncius navrhl a Zúñiga souhlasil, aby žádali císaře za slyšení a upozornili ho na všechno toto zlo, aby alespoň přestalo zastírání se náboženstvím. Cílem Leopoldovým je tažení na Moravu a do Rakous a dobytí koruny císařské, k čemuž ho nabádá vévoda Vilém Bavorský.[1])

Téhož dne 18. února přišli k nunciovi Leuchtenberk a Mollart se vzkazem od císaře. Pravili, že císař chce, aby nuncius byl informován správně o tom, co se stalo. Lid pasovský že přitáhl proti jeho vůli, on že proti tomu protestoval a vydal velmi důrazné rozkazy, jejichž kopie by mohl ukázati. Nesl prý velmi těžce jejich příchod a věda, že chtějí Malou stranu zapáliti a hnáti útokem na Hradčany a na hrad, donutil Čechy, aby se s nimi spojili a aby obojí vojsko mu přisahalo poslušnost a slíbilo, že uchrání jeho osoby, že zachová toto království a privilegia stavů a zemí přivtělených, což se již stalo. Nuncius odpověděl vyslancům císařovým, že děkuje císaři za zprávu o těchto událostech a vyžádal si odklad, až o tom pojedná se španělským vyslancem. Večer šel k Zúñigovi na poradu, kde bylo rozhodnuto, aby se císařským vyslancům odpovědělo, že je nechtějí zdržovati, vědouce, jak jsou zaměstnáni, a aby se jim vyslovila nelibost z těchto událostí a oznámilo jim, že nemají vymáhati audienci u císaře, protože by nebylo ani možno ani žádoucno usilovat o odzbrojení, když je celé království ve zbrani. Nuncius sám se o tom přesvědčil, když mu dnes[2]) zabili jeho služebníka a vzali mu 60 tolarů a koně, když vyšel na nákup viktuálií. Podati návrh, aby náboženství nebylo zneužíváno za záminku, nepokládají už za vhodné, když se dala vykonati přísaha,

[1]) T. j. týž vévoda, o jehož dceru se Leopold právě ucházel.
[2]) T. j. v sobotu, dne 19. února.

že se zachovají privilegia. [1]) Nuncius rokoval též se španělským vyslancem o nebezpečenství života, v němž se ocítají, ale když ho vyslanec vyzval, aby s ním společně odjel, odpověděl, že na nebezpečenství nehledí, a že by neodjel bez výslovného rozkazu papežova, kdyby zde měl nechati tisíckrát svůj život, a tak zde zůstali.[2])

Tyto depeše jsou velmi poučné nejen pro poznání stanoviska zástupců kurie i Španělska k akci Leopoldově, ale také pro ocenění diplomatických kroků císařových, jimiž se chtěl pomocí lživých tvrzení vymknouti z veškeré odpovědnosti. Císař zůstal věren své taktice, kterou důsledně svaloval se sebe vinu na druhé. Hlavně diplomaté kurie a Španělska měli býti udržováni v tomto mínění. Že se klamati nedali, pozorovali jsme výše.

Při všem optimismu vítězných chvil neušla císařově pozornosti situace na pravém břehu Vltavy, kterou mohl býti úspěch ohrožen. Stavové, kteří se dostali z Malé strany přes most o masopustní úterý ráno na Staré město, a patrně i stavové, kteří tam náhodou již dříve dleli, sešli se brzy na staroměstské radnici k poradě, co činiti.[3]) Netrvalo to dlouho a objevil se mezi nimi Václav Vchynský; výše jsme viděli, jakým způsobem se dostal na Staré město.

Činnost jeho i jeho bratří byla brzy všem patrná. Noviny, poslané z Prahy 19. února do Mnichova, expedované patrně Bodeniem vévodovi bavorskému, praví o Václavu Vchynském a jeho bratřích, že páší na Starém městě mnoho zlého, hlavně Václav, který dává na srozuměnou, že král Matyáš přitáhne ve třech dnech s velkým vojskem. Staroměstští a no-

---

[1]) T. j. nyní už se nemůže Leopold zastírati náboženstvím, když přisahal s vojskem, že zachovají privilegia, mezi něž patřil Rudolfův majestát na náboženství.

[2]) Viz depeši nunciovu ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 172.

[3]) Zúñiga ve své depeši ze dne 19. února praví výslovně, že se páni a rytíři shromáždili hned prvého dne (t. j. o masopustní úterý) na radnici. Dodává k tomu, že prý pak skoro všichni odjeli. To nepraví určitě a klade to hned před zprávu, že čtyři Vchynští zůstali, patrně, aby zdůraznil jejich činnost.

voměstští čerpají prý z toho naději a nejdou se smlouvat o ničem.[1]) Totéž potvrzuje Zúñiga a praví, že čtyři Vchynští povzbuzují lid. Václav, jak vypravují řečené noviny, jezdil prý ulicemi a zrazoval od poslušnosti, kterou vyžadoval císařský herold. Francouzský vyslanec Baugy píše své královně, že pánové Vchynští uchvátili velikou moc (‚ont usurpé une grande autorité') a že dávají stavěti zákopy a barikády proti těm, kdo jsou na druhé straně. Baugy správně vystihuje, že Vchynští jsou důvěrníky a služebníky (‚confidens et serviteurs') krále Matyáše, jehož příchod je očekáván a který bude přijat na Starém městě a nalezne mnoho Čechů sobě oddaných, rozhořčených z tohoto jednání.[2])

Václav Vchynský věděl, že udeřila jeho hodina. Buď odvrátí Prahu od spojení s pasovskym vojskem a od věrnosti císaři anebo se snad už nikdy nedočká příležitosti, která mu kynula k nabytí moci a jmění. Získá-li Prahu Matyášovi, zaváže si nového panovníka k vděčnosti, které výborně využije k prospěchu svému a svého rodu. Zavděčí se i politice španělské, která nevidí jiného východiska leč ve změně trůnu a která je naplněna obavou, aby tato změna nedopadla nepříznivě pro dynastii habsburskou vůbec.

Vchynský musil ovšem zahladit stopy nedůvěry, která na něm lpěla od doby nedávno minulé, a to nebylo nesnadné v době převratové. Jednat rázně a rychle, hodně bouřit, stavět na odiv odvahu a nebát se vzíti otěže do ruky, a úspěch byl zaručen. Mezi zbytky stavů deprimovaných porážkou, mezi zastrašenými měšťany a pobouřeným lidem byl Vchynský na pravém místě. Uměl imponovat městskému lidu svou řízností, nezaleknuv se ani zakročit proti nejhorším výtržnostem, a uměl si získati důvěru měšťanů i stavů.

Postavil se v čelo obraně města proti pasovskému vojsku a dovedl také ve schůzích stavů na radnici uplatnit svůj vliv proti snahám směřujícím k smíru s císařem. Hlavně jeho přičiněním se stalo, že poselství císařova a Leopoldova vy-

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 175.

[2]) Viz depeši Baugyho ze dne 19. února, Sněmy české XV, I, č. 173.

pravovaná k stavům na radnici končila nezdarem. Podobně jako dopadl císařský herold poslaný na druhý břeh o masopustním úterý a prohlašující příměří, dopadla i žádost Leopoldova, poslaná ‚pánům stavům do Starého města' den poté, 16. února, aby přijali dva praporce jeho lidu do města. Sotva působilo na shromáždění příznivě, že žádost tato byla na radnici čtena německy. Jeden z pánů — a to byl Václav Vchynský — prý měšťany pilně napomínal, aby byli stálí a zmužilí, že tu běží o manželky a dítky a o vlast.[1]) Jeho zakročením byla tato žádost, sama o sobě po všem, co se stalo, poněkud nejapná a vypočtená na zastrašení měšťanů, zamítnuta. Možná, že na náladu působilo příznivě, že právě přibyly do města posily od Čáslavě, od Kutné Hory a Českého Brodu.[2])

Marné byly také všechny další kroky, které měly přiměti stavy na Starém městě k povolnosti. Dne 17. února, v den to slavné přísahy vojenské za Bruskou branou, poslal císař na Staré město českého herolda se čtyřmi trubači, aby publikoval rozkazy císařovy. Herold nebyl ani vpuštěn do města a musil zůstati na mostě před spuštěnou mříží a čekati; jen listiny byly od něho odebrány.

Pavel Skála ze Zhoře ve své Historii české udává obšírně obsah listu, který stavové od herolda čekajícího na mostě převzali. Podle udání obsahu byl to patent ze dne 16. února, podle něhož císař nařizoval Pražanům a stavům, aby přišli na hrad a s pasovským vojskem přisahali, že jedna strana proti druhé nic nepodnikne a že budou tam očekávati resoluce císařovy.[3]) Skála, který tu v datu chybuje, vypravuje, jak stavové podobojí všichni a také někteří za stavů podjednou, poradivše se o rozkazu císařově, vzepřeli se mu a učinili proti němu ‚pořádné ohlášení a omluvu v obecném snešení sněmovním', které Skála, zkrátiv některé věci, uvádí. Skálovi byly tu ovšem předlohou teprve artikule sněmovní

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 154, zprávu to diaria knihovny fürstenberské.
[2]) Viz tamže.
[3]) Viz Sněmy české XV, I, č. 149.

otištěné 4. března [1]), ale je jisté, že negativní odpověď stavů, že se s pasovským lidem spojiti nemohou, byla už tehdy usnesena a císařskému heroldovi odevzdána, ač nemohla býti ještě tak formulována, jak se dostala do artikulů sněmovních.[2]) Na příliš dlouhé porady a usnášení nebylo času, protože herold čekal na mostě před mříží a protože mu odpověď byla dána brzy po jeho příchodu.[3])

Stavové při tom prý žádali za třídenní příměří, ale bylo jim prý povoleno jen na tři hodiny.[4]) Za tohoto jednání padla prý ironická poznámka mířená na dlouhý slavnostní hábit heroldův, že už minul masopust a že už není čas maškar.[5]) To bylo docela ve stylu Václava Vchynského, který především měl zásluhu o zápornou odpověď císaři. Mnozí měšťané by byli rádi viděli, aby se císaři slíbila poslušnost, a již začali vyvolávati mír, když tu Vchynský projížděl ulicemi a každého od míru odrazoval.[6])

Za tohoto způsobu zacházení s císařovým poslem není divu, že přestřelky, k nimž mezi pravým a levým břehem Vltavy docházelo od dobytí Malé strany Pasovskými, nebyly ani na ony tři hodiny zastaveny.[7])

Vedle poselství, vyhlášek a domluv bylo hned od počátku užito proti Starému a Novému městu vojenských represálií. Sotva ustaly boje masopustního úterý, byla Pasovskými postavena po marných vyhláškách příměří na mostě proti Starému městu děla a opatřeny petardy potřebné k útoku proti staroměstské mostecké věži. Kamenná strážkyně mostu na staroměstském břehu zírala svými jícny děl vyzývavě na svou malostranskou sokyni, která již na popeleční středu byla opevněna a hrozila útokem. Přípravy Pasovských, kteří na své

[1]) Viz tamže č. 285.
[2]) Srovn. Skálovu Historii českou I, st. 285—288.
[3]) Viz zprávu druhého diaria v státním archivu ve Vídni ze dne 17. února v Sněmech českých XV, I, č. 159.
[4]) Viz tamže.
[5]) Viz depeši Roncaroliho ze dne 21. února tamže č. 196.
[6]) Viz Sněmy české XV, I, č. 175, zprávu to novin ze dne 19. února, zaslaných (Bodeniem) do Mnichova.
[7]) Viz uvedenou zprávu v č. 159.

píky již připjali věchty slámy, aby vrhli oheň na město, projevovaly nepřátelské úmysly.[1]) Ale byla to jen hrozba, most neoživl rykem útoku. Na mostě vládlo ticho smrti, které zadusilo dřívější rušný život. Ani pro mrtvoly padlých vojáků se nechtěl nikdo odvážiti.

Pasovští zkoušeli také na jiné straně své štěstí anebo alespoň fingovali tam útočné záměry, posunuvše své vojenské síly až k Holešovicům. U Holešovic prý Staroměstští chtěli položiti most, aby mohli zásobovati posádku stavovskou na hradě.[2]) Zdá se, že to vážně myšleno nebylo, poněvadž by se takováto komunikace mohla státi osudnou i obráncům Prahy. Ostatně rychlé vzdání se hradu učinilo podobným úvahám konec. Zůstalo jen na přestřelkách v těchto místech. Když prý Pasovští hledali brod proti Holešovicům, bylo na ně stříleno z ostrovů pod branou Poříčskou, kam se položilo něco vojenského lidu přibylého Praze na pomoc z krajů východních[3]).

Čím méně povolnosti jevili Staroměštští vůči císaři, tím hrozivěji cenila vojenská hydra na levém břehu své kovové zuby. Děl namířených na Prahu přibývalo. Když poselství císařovo v den vojenské parády a přísahy za hradem skončilo nezdarem, dostal Hieserle z Chodova od pohněvaného panovníka nařízení, později i písemný dekret, aby bez odkladu postavil děla proti Starému městu. „Podle tohoto rozkazu svého generalissima“, píše ve svých Pamětech velitel stavovské artilerie na hradě, „jsem se zachoval a zaujal jsem jedno postavení na vinicích proti Starému městu, druhé na Malé straně proti jesuitskému náměstí a třetí proti staroměstské mostecké bráně.“[4])

Oficielní zpráva českých stavů o těchto událostech praví: „Zatím šance na mostě a střelbu velikou proti témuž Starému městu zdělali, zasadili a naposledy z cejkhausu J. Mti císařské mnoho množství kusův veliké střelby vzali, za hrad

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 196, zprávu Roncaroliho.
[2]) Viz tamže č. 154, diarium knihovny fürstenberské.
[3]) Viz tamže.
[4]) Viz tamže č. 145, výňatek z pamětí Hieserle z Chodova.

Pražský na vinice a vrchy proti oboum městům Pražským zavezli a zasadili, chtíce ohněm a střílením táž města podvrátit."[1])

Podle těchto pramenů byla postavena děla jak na mostě a dole u řeky na Malé straně proti Starému městu, tak také na vinicích a výšinách na Letné.

Po diplomatickém nezdaru 17. února, který vyzněl přímo urážlivě proti císařovu heroldovi a tím i proti jeho pánovi, zdá se podivným, že den poté se nejen začalo vyjednávat znova, ale že bylo vypraveno na Staré město slavné poselství. Když nepořídil pouhý herold, mělo býti užito prostředkování samého dočasného velitele stavovské armády na hradě, muže velmi oblíbeného u protestantů českých, Colonny z Felsu. Na raněného Turna nebylo dosud možno takovou úlohu vkládati. Dvorním politikům se patrně tato myšlenka velmi líbila. Colonna z Felsu byl v moci císařově a Leopoldově a nemohl se dobře vzpírati proti tomu, aby takovou úlohu převzal. Sám vydal hrad v ruce pasovského vojska a nemohl tedy ani dobře raditi svým přátelům na Starém městě k odporu, již z obavy, aby nekompromitoval sám sebe. Mimo to byly mu přidány na cestu osoby, které mohly dobře jeho činnost kontrolovati a které již podle svého přesvědčení měly nejlepší vůli prospěti věci císařově a Leopoldově, jako byl především purkrabí karlštejnský Vilém Slavata z Chlumu. V čele poselstva byl sám nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka a byli mu vedle Slavaty přiděleni Heřman Černín z Chudenic, patrně jakožto hejtman Starého města Pražského, Jan z Klenového, nejvyšší písař, Purkart Točník z Křimic, nejvyšší podkomoří, a Abraham z Donína, president české komory. Ovšem hlavní slovo měl míti Colonna z Felsu, poněvadž byl v úloze spíše prostředníka než císařova posla. Vlastními zástupci císařovými byli jeho úředníci.

Jak viděti, záleželo císaři velice na věci, když vypravil poselstvo takového rázu na Staré město. Poslové vyřizovali, ‚že J. Mt. císařská ráčí nasléchati, že veliké nebezpečenství

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 328, usnesení o defensi ze dne 8. března.

proti zemi a J. Mti císařské nastává, protož pro vochranu J. Mti císařské abychom se všickni stavové s lidem pasovským spolčili a přisahali.' Tak píše jeden z účastníků sjezdu na staroměstské radnici, který si o jednání vedl deník.[1]) Nebezpečenstvím, na něž tu císař ukazuje, je myšlen král Matyáš, jehož vojsko již bylo na postupu. Císař Rudolf doufal, že vzbudí náladu podobnou jako roku 1608, a oddával se naději, že přístrach zahraničního útoku na království České uvede české stavy i města Pražská do jednoho tábora s císařem.

Situace však nebyla podle toho, aby císař mohl prostě napodobiti rok 1608. Mysli byly do krajnosti podrážděny zádavami pasovskými. Matyáš byl očekáván jakožto osvoboditel země od nepřítele a ne jako 1608 jakožto nepřítel. Mimo to poměr císařův k stavům byl nyní docela jiný než před třemi lety. Císař ztratil důvěru, kterou k němu měli, přestal býti zemi záštitou a vzbudil podezření, že je ve spojení s vojskem, které ji pustoší a chce zničiti její stavy a privilegia. Aby se tento názor stále šíře a hlouběji ujímal, staral se Václav Vchynský.

Byl to vlastně diplomatický souboj císařského dvora s Vchynským, co se odehrávalo při ustavičném jednání se stavy na staroměstské radnici. V tomto souboji od začátku byl Vchynský stranou silnější a obratnější. Císař se dopouštěl chyb nenapravitelných, tak žádal tímto slavným poselstvím také o věc, která nemohla leč vzbuditi největší odpor. Chtěl, ‚aby páni stavové a Pražané z Nového a Starého města povolili, aby týž lid pasovský v Starém a v Novém městech Pražských forýrováni a kvartýrováni byli'. Přijíti s oběmi žádostmi najednou byla veliká diplomatická chyba. Druhá žádost byla Pražanům prostě nepřijatelná. Příliš dobře se vědělo, jak Pasovští na Malé straně zacházeli s obyvatelstvem a jeho majetkem, aby se v ubytování tohoto vojska neviděla pro město pohroma. Marně se poslové císařovi namáhali, marně vyjednávali od 12 hodin v poledne do 7 hodin večer.

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 163.

Stavové byli toho dne shromážděni v domě Václava Vchynského, který byl neoblomný, a měl k tomu své dobré důvody.[1]) Vedle něho také jeden pán z Říčan, pravděpodobně Jan Litvín, působil v jeho duchu. Tito dva napomínali ostatní shromážděné k stálosti. Když jim nejvyšší purkrabí vedle presidenta komory domlouval, aby přistoupili k žádosti císařově, tu se mu dostalo za odpověď, že je dosti lahodných řečí a slibů, ‚nyní že víry žádný tomu dáti nemohou, že není nežli zrádce tohoto království.‘ Byl prý v strachu, když dolů scházel, neboť na rynku se tak hlasitě o něm mluvilo.[2])

Na žádosti císařova poselstvi dána byla při všem ujišťování, že stavové a Pražané jsou dobře císařští a že by život dali za císaře, tato negativní odpověď: „Že se oni s lidem pasovským nijakž spolčiti nemohou, protože jest je prve J. Mt. císařská za ty, že jsou proti vůli J. Mti císařské činili a do království Českého vtrhli, vyhlásiti ráčil. Pročež, kdyby oni s nimi přisahali a se spolčiti jměli, že by jim rovni bejti musili a tomuto slavnému království a sobě a slavnému jménu svému, kterýž jest od předkův jejich jim zanecháno, veliký posměch učiniti museli, protož aby jim J. Mt. císařská důvěřovati se ráčil, že oni bez těch pasovských, zjevně uznalých škůdcův J. Mt. císařskou, vlast svou milou, sebe samy, manželky, dítky opatrovati do vylití krve svý, jakž jsou to již ukázali, budou. Přísahu že J. Mti císařské páni stavové, totiž toliko ti, kteříž verbováni jsou, vykonati chtějí, však na ten způsob, aby lid pasovský ihned druhej den ran[n]ím jitrem z Malej strany vytáhli a z království Českého pryč

[1]) Srovn. s pramenem citovaným také zprávu druhého diaria státního archivu vídeňského v Sněmech českých XV, I, č. 164, dále zprávu Mikuláše Troila Hagiochorana tamže č. 165 a zprávu ‚Krátkého poznamenání‘ v archivu města Domažlic, tamže č. 166. Tyto dva prameny posledně uvedené mají některé podrobnosti, pokud jde o požadavky císařovy, které se nekryjí s údaji druhých zpráv, avšak dají se vysvětliti. Patrně se v dlouhých debatách o všech těch věcech mluvilo, kdežto formulované požadavky byly dva body výše uvedené. Srovn. též noviny ze dne 19. února o č. 175 tamže a odpověď stavů ze dne 19. února císaři, tamže č. 169.

[2]) Viz zprávu ‚Krátkého poznamenání‘; tamže č. 166.

jel a za sebe rukojmě hodné z svých, že žádných škod činiti nebudou, zanechali."[1])

To byla asi definitivní formulace odpovědi stavů a Pražanů; shoduje se také s tím, co den poté psali císaři. Že se jednalo také o jiné věci, jako o to, aby se brány otevřely, aby se řetězy s ulic odstranily a pod., rozumí se vlastně samo sebou, ale při odmítnutí hlavních požadavků nebylo už nutno zmiňovati se o těchto podružných požadavcích. Stavové a Pražané dali poslům císařovým také najevo, že žádné žádosti nevyhoví, dokud pasovské vojsko nebude 15 mil od Prahy vzdáleno.

Jeden zpravodaj dokonce tvrdí, že Staré a Nové město bylo ochotno poskytnouti císaři 200.000 zl., aby spokojil pasovské vojsko, dovoliti vojsku průchod městem, ovšem po oddílech a v průvodu svého vlastního vojska, a dáti mu proviant, ne však ubytovati je v městě.

Na znamení svého dobrého smýšlení vztyčili prý stavové a Pražané prapor s černým císařským orlem. Vědí prý, že se na ně chystá oheň a těžká děla, ale ve jménu Páně chtějí spolu žíti a zemříti, kdyby město mělo býti smeteno s povrchu, a Leopoldovi a jeho vojsku se nevzdají.[2])

Ještě téhož dne večer bylo podle této zprávy z hradu přivezeno k řece 10 velkých kusů se vším příslušenstvím. Ramée a Sulz chtěli prý tuto noc bombardovati město, ale císař nařídil, aby se s tím ještě trochu posečkalo. Také nuncius potvrzuje tuto zprávu, ač udává menší počet děl, 7 kusů, které Ramée dal postavit na posici velmi blízkou, aby z ní mohl páliti na Staré město; také ještě dvě děla dal postavit na most, aby mohl střílet proti věži na druhé straně mostu.

Když Staroměstští viděli tyto přípravy, dali vyvěsit bílý prapor a na konec vzkázali, patrně po Felsovi,[3]) který večer

---

[1]) Viz zprávu diaria musejního ze dne 18. února v Sněmech českých XV, I, č. 163.

[2]) Viz zprávu druhého diaria vídeňského státního archivu ze dne 18. února, tamže č. 164.

[3]) Viz zprávu novin do Mnichova ze dne 19. dubna, Sněmy XV, I, č. 175.

ještě jednou k nim přišel s poselstvím, že jejich věrnost nezaslouží, aby se proti nim stavěla děla, protože jsou velice ochotni přisahat svému korunovanému králi. Bran však otevříti nemohou, dokud nebudou Pasovští 15 mil vzdáleni.[1])

Po tomto naprostém nezdaru diplomatickém není divu, že císař byl neobyčejně rozrušen. Dovolil, aby se z jeho zbrojnice vytáhly děla a hmoždíře k provedení exekuce. Prý se vyjádřil, že příkladně pomstí ukrutnosti spáchané na řeholnících.[2])

Ještě na noc byla vyvezena děla z arsenálu a 7 kusů postaveno na vinicích za Bruskou na výšině, s které lze podle postřehu vlašského zpravodaje Amattiho lehce střílеti na Jesuitské náměstí a na obě města.[3]) Také Roncaroli píše o této vyvýšené posici proti Starému městu, odkud je každý dům viděti a kam podle jeho údaje ještě večer bylo z arsenálu vytaženo osm děl, z nichž čtyři těžká.[4]) Podle popisu těchto Vlachů byla posice těchto děl na místě pozdější Marjánské bašty a dále na Letné.

Děla na Prahu namířená jen čekala na povel, aby chrlila oheň na neposlušné město, ale povel nepřicházel — — — císař váhal.

Pavel Skála ze Zhoře ve své Historii české píše o tom tato slova: „A ač té noci hrabě z Sulcu a Ramé ohlašovali se před císařem, pokudž rozkáže házeti oheň do Starého města, že jest všecko na hotově, ale však císař nechtěl jim k tomu žádnou měrou povoliti, nýbrž skrze velikou chvíli v okně hleděl dolů na Prahu a některá lítostivá slova promluvil nad ní.“[5])

---

[1]) Viz zprávu nunciovu ze dne 19. února, tamže č. 171.

[2]) Viz noviny do Mnichova ze dne 19. února, Sněmy české XV, I, č. 175.

[3]) Viz depeši Amattiho státnímu sekretáři toskanskému ze dne 21. února, tamže č. 199.

[4]) Viz depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 21. února, tamže č. 196.

[5]) Pavla Skály ze Zhoře Historie české díl I, st. 289. Skála má v datování chybu o den; události, které klade k 19. únoru, patří k 18. únoru, jak je patrno z pramenů v těchto dnech psaných.

Tato scéna ničím nedoložená a mající ráz báchorek, které se ode dvora šířily po Praze, stala se podkladem všech pozdějších charakteristik citového poměru císaře Rudolfa k české metropoli. Že Ramée a Sulz hlásili pohotovost připravených děl a čekali jen na rozkaz, dá se s jistotou předpokládati, ale že by císař před nimi nebo před jiným služebníkem deklamoval o Praze, je věc při jeho povaze a španělské etiketě nemožná. Také je nemyslitelné, že by někdo dole pod okny slyšel Rudolfova slova. Rudolf tuto zimu trpěl plicními katary a v únoru sotva stál u otevřeného okna a hlasitě mluvil do tmy.

Vážnost tohoto okamžiku a ohromné rozčilení, které císaři způsobil, zavinily, že se ho zmocnila fantasie zpravodajů a nanesla na něj celý ten sentimentální kolorit, který není ničím jiným než historickou příkrasou. Rudolf odkládal po celý svůj život každé rozhodnutí, které mu bylo nepříjemné, a v tomto případě měl pro odklad vedle rozrušení svých chorobných nervů, které nesnesly blízkost válečné vřavy a nemohly slyšeti palbu děl, také důvody velmi reální. Bezprostřední prameny souhlasně udávají za hlavní příčinu, proč císař nedal svolení k střelbě, obavy z následků, které by to mělo v městě, obavy z nových bouří proti kostelům a klášterům a z nového vraždění mnichů a katolických cizinců.

Pražané se netajili se svým smýšlením a pronášeli svoje hrozby s úmyslem, aby se donesly císaři, že se na první ránu z děla vypálenou na Staré město vrhnou na kláštery, pobijí katolíky a všechny cizince, hlavně Vlachy.[1]) Padavin k těmto obavám císařovým dodává v citované depeši ještě jednu neméně důležitou, že se totiž rozpakoval svolit k střelbě také v zájmu těch, kdo jsou na Malé Straně, kdyby se snad vítězství nepřiklonilo k zbraním císařským. Na Starém městě se pronášely hrozby, že se udeří na Malou Stranu a že bude vyvrácena.

Zdá se, jako by oživly reminiscence z doby husitské. Čeho

[1]) Viz depeši nunciovu i Padavinovu ze dne 21. února, tamže č. 195 a č. 197 i citovanou depeši Amattiho; srovn. též č. 181 a č. 184 ze dne 20. února.

nebyla schopna města Pražská stále více se plnící ozbrojeným lidem, kdyby byla vydrážděna k zuřivosti? Strach z nezdaru nebyl tu nejmenší pohnutkou císařova váhání; co se po případném úspěchu nepřátel mohlo státi, bylo nedozírné a mohlo ohroziti i jeho osobu. Vedle toho působila obava z diplomatických následků nových pražských protikatolických masakrů. V celé katolické Evropě by byly způsobily bouři, která mohla býti pro císaře katastrofální.

Papež a Španělsko, z jejichž jednání Rudolf cítil, že snášejí jeho vládu jen z obavy, aby snad otřesy po změně trůnu ještě více nepoškodily prospěch katolického náboženství, by byly s ním zúčtovali hned a nadobro. Co s císařem, který ve vlastní residenci nedovede vůbec udržeti na uzdě živly ničící znova a znova semeniště katolického náboženství a vraždící údy církve bojující? Jeho rychlé odstranění a nahrazení nenáviděným bratrem by se bylo okamžitě stalo neodkladným cílem římské i španělské politiky. To dobře vytušil Rudolf, ale to nechápala vojenská strana, vedená mladými, nesvědomitými dobrodruhy, toužícími jen po válečných trofejích a hledícími sobecky jen na vlastní karieru.

Ramée jistě zatínal zuby v malomocném vzteku, Sulz se zlobil a jen hořel touhou spustit na Prahu kanonádu,[1]) a Leopold nervosně jezdil od jedné posice artilerie k druhé, že to neušlo ani nepřátelským pozorovatelům na druhém břehu.[2])

Ramée nepatřil k lidem, jimž svědomí bránilo použíti jakýchkoli násilných prostředků, jen když vedly k cíli. Obrátit Prahu v ssutiny a spáleniště by mu bylo jen vítaným prostředkem k potrestání kacířů a rebelů, jen kdyby to způsobilo zastrašení a uspíšilo dobytí celé země. Byl dobrým odchovancem vlašských a španělských theorií, věřil v zastrašovací systém k zesílení moci a neštítil se při tom ani zločinů. Svou odhodlanost však nedovedl vpraviti v ustrašené srdce císařovo, který rozkaz k bombardování nevydal. Města Praž-

---

[1]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 20. února, Sněmy české XV, I, č. 181.

[2]) Srovn. též, jak líčí Leopolda Gindely, Rudolf II., II, str. 212.

ská přečkala tuto osudnou noc, v níž by byl Ramée nejraději rozmetal jejich štíhlé věže a zničil ohněm jejich malebné štíty a střechy. Druhého dne ráno se začalo tam, kde se den před tím přestalo.

O jiných plánech plukovníka Ramée víme z pozdějších výslechů sekretáře arciknížete Leopolda Františka Tengnagla. Byly toho druhu, že se před nimi zatřásli i jeho spoluvinníci. K ohromení českých stavů protestantských a k zlomení jejich odporu vymyslil Ramée tento prostředek: Zajatým předákům českých stavů Matyáši Turnovi, Colonnovi z Felsu a Vilému z Lobkovic postínati hlavy a tím způsobiti postrach v Praze a celé zemi a přiměti stavy k povolnosti.

Když Ramée v radě arciknížete Leopolda tento návrh předložil, sám Tengnagel, jak doznává, upřímně proti tomu radil a převedl arciknížete Leopolda k svému mínění. Důvodem bylo, ‚že takový process u nás Němcův jest neobyčejný, aniž by z toho v sv. Římské říši odpovídáno býti mohlo; my sme ze Vlach do těchto míst sem nepřišli.‘ [1])

Po zamítnutí tohoto zločinného plánu bylo rozhodnuto, aby se zajatých předáků českých stavů na hradě užilo jiným způsobem k stejnému cíli. Měli jakožto prostředníci císařovi působiti na své přátele v Praze, aby se poddali, podobně jak to učinili stavové a vojáci stavovští na hradě, a aby se spojili s pasovským vojskem proti Matyášovi. S Felsem byl učiněn začátek a jeho činnost parlamentáře, jak budeme pozorovati, nebyla tím ještě skončena. Také na Turna byl učiněn nátlak.

Turn, jak víme, ležel raněn v domě nejv. kancléře a sluchu

---

[1]) Toto doznání jest v druhém výslechu Tengnaglově ze dne 7. března, Sněmy české XV, I, č. 315. Srovn. třetí výslech ze dne 14. března, tamže č. 393, kde Tengnagel vypovídá, že takové věci, t. j. dotčené plány poprav, byly uvažovány v Henklově domě, když chtěl Ramée předsevzíti další nepřátelskou exekuci proti Starému a Novému městu. Viz též, co praví Tengnagel v pátém výslechu ze dne 15. dubna, Sněmy české XV, II, č. 73. Tam v útrpném vyznání prozrazuje, že podle rady plukovníka Ramée měly býti Turnovi, Felsovi a Vilémovi z Lobkovic hlavy sťaty, potom měli Čechové učiniti povinnost, t. j. přisahati císaři a táhnouti proti králi Matyášovi.

jeho neušly varovné hlasy, pocházející asi od Václava Vchynského, o hrozícím nebezpečenství.[1]) Sám arcikníže Leopold navštívil 18. února Turna s úmyslem, aby užil jeho služeb ve svůj prospěch. Turn se získati nedal a dával najevo jakousi neúčast. Na otázky Leopoldovy odpovídal velmi opatrně. Co učinil, že učinil z rozkazu stavů a s vědomím a svolením císařovým. Teď, že s ním arcikníže může dělati, co je mu libo, ale že prosí, aby nedopustil zničení Starého města mečem a ohněm, neboť se nebude jakožto poslušné město protiviti rozkazům císařovým.[2]) Tato obava Turnova o osud Prahy byla sdílena také jinými českými pány, kteří byli na hradě; tak hraběti Sulzovi prý bylo českými radami silně domlouváno, aby upustil od palby na město.[3])

Turnovi nelze při této příležitosti vyčítati nemužné jednání, jak činí Gindely; [4]) Turn byl raněn a byl v moci nepřátel a sotva by si někdo jiný na jeho místě byl počínal jinak. Opatrnost tu byla příkazem nutnosti. Choval-li se obezřele a projevoval-li únavu a rozmrzelost, vystříhal se přece, aby si nezadal, jak to učinil Colonna z Felsu. Statečnosti dokázal Turn v boji proti pasovským vetřelcům dost; v situaci, v jaké teď byl, nebyla žádoucí. Vytýkati mu právě v tomto okamžiku jiné kazy jeho povahy, myslím, že také není právě vhodné. Proč Gindely téměř jedním dechem uštědřuje tolik uznání Václavu Vchynskému? Přiznává sice, že byl pletichářem, ale v těchto chvílích podle něho zachránil

---

[1]) Viz Gindely, Rudolf II., II, st. 216 poznámku. Gindely list Václava Vchynského, který pány na hradě varoval před možnými zlými úmysly mladého horkokrevného pána, t. j. arciknížete Leopolda, vydaný Hankou v korespondenci Rudolfa s Matyášem, klade do roku 1611, a tak opravuje datování Hankovo, který myslil, že list patří do roku 1609.

[2]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 18. února, Sněmy české XV, I, č. 164; srovn. Gindely, Rudolf II., II, str. 217—218.

[3]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 20. února, Sněmy české XV, I, č. 181.

[4]) Gindely Rudolf II., II, str. 218.

s neobyčejnou odvahou a pohrdáním každého nebezpečenství vlast od rozvratu, zabrániv občanské válce v Čechách povoláním krále Matyáše. Také mu Gindely počítá za zásluhu, že jeho rozhodným vystoupením byly umlčeny hlasy těch, kdo už nechtěli slyšeti o panství rodu habsburského.[1] Tato chvála je stejně nezasloužená, jako je nezasloužená ostrá kritika Matyáše Turna v jeho zajetí. Tím jsou skreslovány historické postavy a jejich akce ve velké době. Václav Vchynský vůbec neprokázal neobyčejné odvahy v těchto kritických dnech a ani mu nezáleželo na rozvratu a občanské válce, neměl vůbec větších politických koncepcí, týkajících se snad udržení rodu habsburského v Čechách, nýbrž ve všem konání měl před očima jediný cíl, a to domoci se osobního prospěchu svržením císaře Rudolfa a nastolením krále Matyáše, a tohoto cíle v plné míře dosáhl. Že Turn měl také pohnutky sobecké, nelze ovšem popírati, ale s charakterovým rozpjetím Václava Vchynského ho nelze ani srovnávati. Proto nebude na škodu, když světla a stíny na obraze, který podává Gindely, budou poněkud stlumeny.

Po kritické noci ze dne 18. na 19. únor, v níž mělo býti rozhodnuto o osudu Prahy, vypraven byl proti všemu očekávání Colonna z Felsu znova s komisí na Staré město. Po noci, v níž obojí strana se horečně připravovala k boji, kdy se chvatně zesilovala všechna opevnění vltavského břehu, kdy se úzkostlivě konala poslední bezpečnostní opatření proti ohni, bylo objevení se nového císařova poselství pro stavy a Pražany překvapením a zároveň dokladem slabosti a rozpaků strany císařovy. Stavové byli toho dne shromážděni v celnici u mostu a přijali jistě s ulehčením list císařův s výzvou, aby do tří hodin odpoledne bezpodmínečně prohlásili svou ochotu k poslušnosti a k složení přísahy. Trestná formule listu hrozící mečem a ohněm a krajními prostředky užívanými proti rebelům je sice mohla trochu zaraziti, ale dostalo se jim lhůty, třebas krátké, ale také naděje, že se

---

[1]) Tamže str. 212.

lhůta dá zase prodloužiti. Císař vedle poslušnosti a přísahy žádal také, aby se městské brány otevřely.[1])

Stavové odpověděli, že se poslušně a poddaně uvolují podle včerejší své dané odpovědi ihned zítra na staroměstském rynku vykonati přísahu před nejvyššími úředníky zemskými a nařízenými komisaři a generály podle ‚pštolunku' sobě daného, avšak s podmínkou, že ihned nazejtří ranním jitrem po vykonané přísaze všechen lid pasovský z Malé Strany vytáhne a bez škod odejde po té straně vody, kde leží, a dá hodné osoby za rukojmě. Na druhou císařovu žádost ohlásili ‚v ponížené poddanosti', ale rozhodně, že bran nemohou otevříti, dokud pasovský lid nebude 15 mil od Prahy, jak také včerejšího dne císaři vzkázali. Zároveň přednesli stížnost, že mimo naději po vyhlášení pokoje císařským heroldem a bez nejmenší příčiny ‚týž pasovský lid kusy a střelbu velikou proti obojím městům Pražským vytáhnouti, na ně stavy jakožto J. Mti cís. věrný a poslušný poddaný na táž města směřiti dal'.[2]) Tón toho listu je při vší poníženosti sebevědomý a odhodlaný a dává najevo, že stavové nemíní ustoupiti.

Za tohoto napětí mezi pravým a levým břehem vltavským, které se dosud nevybilo, poněvadž si císař netroufal podniknouti rozhodující útok, musila obojí strana hleděti nabýti takové převahy, aby se k takovému podniku mohla odhodlati. Stavové i císařští musili hleděti, aby vlastní vojenské síly rozmnožili a protivníkovy pokud možno zeslabili.

Stavům mohlo přibývati branného lidu jednak zemskou hotovostí pomalu se stahující ku Praze a ozbrojením a výcvikem městského obyvatelstva, jednak doplňováním verbovaného vojska a znenáhlým přílivem vojenských kontingentů Matyášových, které byly již na pochodu a z nichž

[1]) Viz záznam Mikuláše Troila Hagiochorana k 19. únoru, Sněmy české XV, I, č. 168; dále noviny do Mnichova z téhož dne, tamže č. 175.

[2]) Viz list všech tří stavů českých ‚nyní pospolu v Starém a Novém městě Pražském shromážděných' císaři ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 169.

některé již začaly přibývati do Prahy. Čas tu byl spojencem stavů a každým ztraceným dnem jednání měnil se vzájemný poměr obou nepřátelských stran v neprospěch císařských. Z dřívějších obránců Starého a Nového města stávají se převahou sil znenáhla útočníci a zatlačují císařské v neplodnou defensivu, odsouzenou k nezdaru.

Stavové měli mimo to ještě možnost oslabovati císařovo vojsko početně jednak podporou deserce, a to hlavně deserce bývalé stavovské posádky na hradě, jednak překážkami činěnými dovozu proviantu z venkova. Nedostatek potravin vedle deprese, kterou způsobí, důkladněji zdecimuje vojsko nemocmi jej provázejícími než nepřítel ohněm.

Mimo vojenská opatření musili se stavové také snažiti zesíliti svou moc politickou, a to jednak organisací svého ústředí, jednak styky s Matyášem, s přivtělenými zeměmi a příznivci v cizině.

Císař měl možnost rozmnožiti své vojsko jen verbováním. Dne 19. února vydal prý podplukovníkovi Balderonovi patent na najetí 1800 mužů v Budějovicích.[1]) O dalším jeho úsilí rozmnožiti vojsko ještě uslyšíme. Na získání pomoci ze Slezska a z Lužic a povolání posil Leopoldových z Říše nebo odjinud nebylo již času. Císař mohl svou autoritou překážeti stavům, aby se nemohli zesilovati zemskou hotovostí, a konečně mohl působiti diplomatickou cestou na bratra Matyáše a zdržeti jeho postup, anebo změniti jeho úmysly. Stejně jako stavové musil se i císař snažiti svou politickou posici zesíliti a uplatniti zbytek své autority ve Slezsku a v Lužici.

Co učinili stavové? Především se postarali o to, aby jejich schůze na Starém městě dostaly povahu shromáždění všech tří stavů království Českého. Jejich konstituování na staroměstské radnici bylo velmi rychlým dílem okamžiku. Účastníci sjezdu na hradě byli pasovským vojskem po bojích o Malou stranu rozehnáni a posledním činem jejich ute-

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II, II., str. 215, podle zprávy diaria státního archivu ve Vídni, Gindelym užitého a dnes nezvěstného.

čenců na hrad spolu s nejvyššími úředníky byla kapitulace. Ti, kdo se zachránili na Staré město anebo tam bydleli, pokládali se spolu s Pražany hned od počátku za representaci stavů českých a byli za ni také hned uznáváni. Dokonce i císař a jeho vojsko s nimi mimoděk jako s representací stavů jednali.

Císař sám se k nim obrátil po pádu Malé strany jakožto k městům Pražským a všem třem stavům království Českého. Arcikníže Leopold psal o popeleční středu psaní ‚pánům stavům do Starého města‘.[1]) Téhož dne poslal Václav Kaplíř ze Sulevic list datovaný v Starém městě Pražském hejtmanu panství Králova Dvora a Točníka s poručením ‚Jich Mtí pánův stavův‘, aby jeho hejtmanům vydal zbraně opatrované na obou jmenovaných hradech. Téhož dne žádal hejtman kraje slánského Vilém ml. z Lobkovic purkmistra a radu města Slaného, aby učinili napomenutí obyvatelům svého kraje, aby co nejdříve přitáhli městům Pražským na pomoc. Pojede zítra s lidem do Prahy podle napomenutí a žádosti ‚Jich Mtí pánův stavův v městech Pražských shromážděných a [u] velikém nebezpečenství zůstávajících‘.[2]) Podle tohoto listu psaného ‚v první středu v postě‘ se uprchlíci na Staré město již o masopustní úterý konstituovali jakožto stavovský sjezd.

Již dne 17. února vypravili stavové patenty do všech krajů království Českého, oznámili, co se v Praze přihodilo, a napomínali obyvatele krajů, aby dnem i nocí přitáhli s lidem svým a se vší silou ku Praze. V patentech se představují krajům takto: „My N. N. N. páni, rytířstvo, Pražané Starého i Nového města Pražského ze všech tří stavův království Českého“, datují „na rathauze Starého města Pražského ve čtvrtek po sv. Valentinu, 17. Februarii léta 1611“, očekávají rychlé pomoci podle patentů již prvé od nejvyšších úředníků a soudců zemských s jistým vědomím a poručením J. Mti císařské vydaných, dovolávají se zřízení zemského, hrozí

[1]) Viz Sněmy české XV., I., č. 154.
[2]) Viz tamže č. 156.

pokutami tomu, kdo by „to, což věrnému Čechu činiti náleží, neučinil“,[1]) a počínají si již jako oficiální zemské ústředí. Za důvod, proč volají obyvatele krajů na pomoc, udávají, aby pomohli hájiti jeho Mti císařské, koruny a privilegií zemských, též pánů úředníků a soudců zemských i oficírův nařízených, protože se Pasovští chtějí zmocniti také hradu, kde je císař s uvedenými hodnostáři a kde je opatřen českou guardií.[2]) Zde stavové dobře odlišují sebe, t. j. všechny tři stavy království Českého, kteří jsou dole na staroměstské radnici, od nejvyšších úředníků a soudců zemských a vojenských oficírů, kteří jsou na hradě obleženi. O jiných stavech zbylých na hradě nemluví a sebe pokládají za stavovský sjezd.

Téhož dne ‚všickni tři stavové, jsouce nyní v velikém počtu na rathouze staroměstském pospolu shromážděni, přítomní i na místě nepřítomných‘ dávají negativní, již výše uvedenou odpověď na výzvu císařovu, aby se spojili s pasovským vojskem, a trvají na usnesení sjezdu na hradě o najetí lidu vojenského a obraně vlasti.[3]) Touto odpovědí uvědomili stavové na Starém městě shromáždění císaře, že se pokládají za pokračovatele sjezdu stavů českých jím svolaného na hrad a že béřou na sebe povinnost prováděti usnesení tohoto sjezdu.

Tedy jak vůči zemi tak vůči králi prohlásili se stavové na Starém městě shromáždění již druhého dne po vpádu pasovském za pravoplatný sjezd stavovský. Nedostatek ústavní byl v tom, že je panovník neoprávnil k tomu, aby zasedali na radnici staroměstské. Císař si byl toho dobře vědom, když je s hrozbami vyzýval, aby se odebrali na hrad. Důležité bylo, že země v tomto revolučním sjezdu hned uznala oficiální sjezd stavovský, jeho příkazy přijímala a k němu se jakožto

---

[1]) Stavové se dovolávali patentů ze dne 4. a 8. února, vyd. v Sněmech čes., XV, I, č. 81, 98 a 99, jimiž se nařizuje za příčinou pasovského nebezpečenství zemská hotovost a napomínají kraje, aby přitáhly co nejdříve s lidem ku Praze.

[2]) Patent ze dne 17. února vyd. v Sněmech českých XV, I, č. 158.

[3]) Srovn. Pavel Skála, Historie česká I, str. 286 n.

k sjezdu všech tří stavů českých obracela. To bylo první veliké politické vítězství, jehož stavové dobyli v svém zápase s panovníkem.

Vedle politického upevnění pečovali stavové také, jak lze pozorovati z aktů právě uvedených, o zbraně i vojenský lid vyzdvižený zemskou hotovostí a skutečně se jim podařilo, což z mnoha současných svědectví je patrné, že se kontingenty zemské hotovosti ku Praze stahovaly.[1])

Mělo to spíše morální účinek na nepřítele, když pozoroval vzrůst branné moci, než vojenský. Saský vyslanec Pfretschner posílá o hotovosti kurfirstovi zprávu, kterou dostal z Prahy do Litoměřic, jsa na cestě do Sas, a v níž se praví: „Die creishülfe[n] seind in starkem anzug, aber eitel, unerfahren volk".[2]) Také městský lid, který stavové ozbrojovali, nemohl se měřiti s vojskem z povolání, avšak při pracích opevňovacích a záchranných mohl konati velmi platné služby. Při bombardování města mohlo právě jeho býti s prospěchem užito k hašení požárů, které by způsobily zápalné střely. Na střechách domů i na místech ohněm ohrožených mohlo se domácí obyvatelstvo dobře uplatniti, neboť mu šlo mnohdy o záchranu vlastního majetku. Jen tak lze vysvětliti, proč stavové také obyvatelstvu židovského města dovolili, aby utvořilo z mladších lidí ozbrojený sbor do 500 mužů.[3]) Právě křivolaké střechy židovského města potřebovaly býti dobře chráněny od požáru, který mohla způsobiti nepřátelská artilerie na blízkou vzdálenost přes řeku.

Pokud jde o verbování odborného lidu vojenského, které bylo vpádem pasovským přerušeno, hleděli stavové, aby nyní rychle pokračovalo. Zpráva z 19. února, mluvící o silné

---

[1]) Viz na př. Sněmy české XV, I, č. 178 ze dne 19. února, podle něhož se již hnuly hotovosti z kraje rakovnického, slánského, litoměřického a plzeňského; v jiných jsou pak další zprávy.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 183, zprávu ze dne 20. února.

[3]) Srovn., co o tom vypravuje Pavel Skála v Historii české I, st. 284: „Židé také v městě svém drželi pilnou vartu, opatřivše s povolením stavův do 500 osob z mladších svých vrchními i pobočními braněmi jako jiné soldáty"..

posádce mušketýrů v koleji jesuitské, praví o stavech, že se posílili vojenským lidem. [1]) Později se, jak uvidíme, rozhodli verbovati další lid. K 20. únoru se Staroměstští císařským komisařům chlubí, že mimo měšťanstvo mají 30.000 mužů a 50 hrubých děl a dostatek střeliva[2]). Údaj o počtu vojska je ovšem velmi přemrštěný, ale dává tušiti, že stavové v zbrojení nelenili.

Pokud jde o činění překážek branným silám císařovým, tu se stavům především podařilo pobouřiti venkov proti Pasovským a uzavříti jej cizincům. Zprávy o tom se stále množí. Sedláci se ozbrojovali a každého cizince napadali, pokládajíce ho za příslušníka anebo přívržence pasovského vojska. Stavové toto hnutí podporovali, protože tím stížili pasovskému vojsku zásobování. Nuncius podává 19. února do Říma zprávu, že sedláci mají od stavů nařízeno, aby každého zabili, kdo vyjede z Prahy koňmo[3]). Jiří Kanický z Čachrova píše po 19. únoru Domažlickým, že sedláci zabíjejí Pasovské, kde je napadnou[4]). Ve zprávě z 21. února čteme, že je kolem Prahy velmi nejisto, že se srocuje lid a že mnozí poctiví lidé, kteří odtud utíkají, jsou zabíjeni; hlavně prý proti Němcům jest velké roztrpčení. Nebude-li se tomu brzy čeliti, jsou obavy, aby se sedláci nesbíhali dohromady, neujímali se statků svých pánů a je nazabíjeli. Včera, t. j. 20. února bylo prý plukovníkovi Gentovi a mladému pánovi z Kriechingen od císaře dekretem uloženo, aby každý z nich se vší rychlostí najal šest praporců německých knechtů, ale oni si pro sedláky ani netroufají odtud vyjeti.[5]).

---

[1]) Viz zprávu poslanou kurfirstu saskému ze dne 19. února, Sněmy české XV, I, č. 176.

[2]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 20. února, tamže č. 181.

[3]) Viz depeši nunciovu ze dne 19. února v Sněmech českých XV, I, č. 172.

[4]) Viz tamže č. 180.

[5]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 21. února, Sněmy české XV, I, č. 192. Zpráva vídeňského diaria užitého Gindelym mluví dokonce o patentech pro 32 praporců, Gindely, Rudolf II., II, st. 218, což je pravdě nepodobné.

Již 20. února slyšíme, že pasovské vojsko trpí velkým nedostatkem a že je ‚zimlich verzagt‘ a desertuje.[1]) Brzy dochází k deserci bývalého stavovského vojska na hradě, nyní připojeného k vojsku císařskému. Deserce tato zachvátí i stavovské velitele na hradě, jsouc podporována jejich přáteli na Starém městě.

Jak vidíme, stavům se dařilo činiti císařskému vojsku rozličné nesnáze, ale císař nedovedl zabrániti přílivu zemské hotovosti do Prahy, ač o to usiloval. Marně vydal 19. února nové patenty, že již není zapotřebí, aby se kraje se zemskou hotovostí do Prahy strhovaly, marně nařizoval, aby jeden každý s lidem svým doma zůstával. [2]) Císař tyto podivné patenty odůvodňoval tím, že ‚lidu pasovského mínění a vůle jednostejná jest a s tím se srovnává, co v sobě pštalunk, který sme pro ochranu a bezpečnost království Českého pod datum třidcátého prvního dne měsíce Januarii jinak ledna podepsati ráčili[3]), obsahuje a zavírá.‘ Císař, chtěje kraje zastrašiti, neopominul jim také dáti na vědomí svůj rozkaz, aby stavovský lid vojenský na hradě i v městech pražských vykonal společnou přísahu s pasovským lidem císaři, což se prý ‚stalo a skutkem vykonalo‘. Toto zdůrazňování vojenské moci nebylo císaři nic platno; patentům jeho uvěřeno nebylo, pokud se do krajů vůbec dostaly, a krajské kontingenty postupovaly ku Praze dále.

Při vydání těchto patentů došlo k neshodě mezi arciknížetem Leopoldem a nejvyšším kancléřem Zdeňkem z Lobkovic, který se zdráhal podepsati originál vedle podpisu císařova. Kancléř při vší oddanosti císaři viděl, že tu jde o porušení zřízení zemského, protože se vydává rozkaz příčící se usnesení stavů, které císař potvrdil. Váhal tedy a patrně

---

[1]) Viz zprávu z Prahy Pfretschnerovi a do Saska v Sněmech českých XV, I, č. 183.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 179.

[3]) Týká se zabezpečení vlasti proti útokům nepřátelským podle propositce královské ze dne 31. ledna a usnesení o najímání vojska z téhož dne, Sněmy české XV, I, č. 66 a 67. Patenty o hotovosti byly vydány teprve v únoru, viz tamže č. 81, 90, 98, 99.

také již měl předtuchu, že protizákonná politika, dvorem nyní zahájená, skončí katastrofou a že by do ní mohl býti sám stržen.

Stavové na Starém městě shromáždění, jakmile se o těchto patentech dověděli, poslali proti nim protipatenty, v nichž trvali na svém rozkazu, aby krajové se zemskou hotovostí pospěli ku Praze pod pokutou cti, hrdla a statků podle zřízení zemského. Praví ve své replice proti dotčeným patentům, že je došla zpráva, ‚kterak by dnův těchto pominulých nějací patentové do krajův království tohoto prošli', a označují je za protizákonné, byvše ‚v tom dokonale zpraveni, že jest J. Mt arcikníže Leopold etc. s znamenitou pohrůžkou nejvyžšího pana kancléře království Českého k podpisu týchž patentův přivésti a donutiti ráčil'[1]).

Jako se tyto patenty proti sbírání zemské hotovosti minuly s účinkem, tak nepomohly ani aktivní zákroky. Tak prý byl do kraje žateckého vyslán pan Černín, patrně Heřman Černín z Chudenic, proti vojenským posilám z kraje, aby je jménem císařským zastavil, kde by je postihl, ale po nějakém positivním výsledku jeho poslání není ani stopy.[2])

Na dvoře císařském bylo z neúspěchů posledních dnů veliké rozladění. Nejen císař, nýbrž i dvořané klesali na mysli. Císař musil vydati dne 19. února zvláštní vyhlášku, aby ho nikdo z jeho radů a služebníků bez jeho vědomí neopouštěl pod trestem ztráty služby, milosti i života. Dvorské služebnictvo by prý rádo poslechlo, jen kdyby s ním vedle měšťanů nebylo tak tyransky nakládáno pasovskými vojáky a kdyby nemusili trpěti pro nedostatek chleba tak strašnou nouzi. Pasovští prý jsou sami pány, kdežto poctivý muž není jist ve svém domě, otvírají mu všechny truhly a skříně, jako kdyby tu stáli Turci proti křesťanům.[3])

---

[1]) Viz patent českých stavů ze dne 25. února, Sněmy české XV, I, č. 226. Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 214.

[2]) Viz zprávu Jiřího Kanického z Čachrova do Domažlic, psanou po 19. únoru, Sněmy české XV, I, č. 180.

[3]) Viz zprávu druhého diaria státního archivu ve Vídni ze dne 19. února, Sněmy české XV, I, č. 170.

Císaře opustila bojovnost nadobro, viděl, že jen diplomatickými zbraněmi snad zachová zbytek své autority. Když zaklepal u zástupců Španělska a kurie, mohl pozorovati, že s této strany se mu podpory nedostane. Zbývala vedle naděje na Slezsko a Lužici ještě Říše, kde hlavně Sasko bylo oporou jeho politiky. Bohužel, starý zástupce kurfirsta saského v Praze Pfretschner právě odjížděl do Drážďan, a tak bylo jednání se Saskem stíženo. Čas však kvapil, a než by z Říše nebo severních zemí koruny České mohla býti zahájena akce na císařovu záchranu, mohlo býti pozdě. Císař už pomýšlel na nové jednání s králem Matyášem, aby zastavil jeho postup. Nuncius o tom píše 19. února z Prahy do Říma depeši, z níž je patrná zmalátněnost dvora.[1])

Že císař byl sklíčen, nepřekvapuje při jeho nervech a jeho stařecké sešlosti, ale že ho tak brzy následoval arcikníže Leopold, je ku podivu. Sotva uschly podpisy na verbovacích patentech, jimiž se mělo rozmnožiti řídnoucí císařské vojsko, klesl žár arciknížecího bojovného zápalu na bod mrazu. Trvalý nezdar vyjednávání na Starém městě, vědomí, že nepříteli přibývá sil a že vlastní vojsko slábne a trpí nedostatkem, nemožnost rychle je doplňovati a strach, že nepřítel přejde k útoku, způsobily tento obrat. Strach měl velké oči, a když se na př. na Malé straně pozorovalo, že se na pravém břehu hromadí mnoho lodí, viděla se v tom předzvěst, že Češi chtějí podniknouti útok přes řeku.[2]). Vysvětlení bylo snadné, neboť lodi plující po vodě do Prahy se z obavy, aby nepadly Pasovským do rukou, držely pravého břehu a Staroměstští se sami starali, aby na levém břehu nezůstalo žádné plavidlo.

U dvora hledali nyní svou záchranu v zákrocích diplomatických. Proto se jali konati přípravy, aby byla vypravena poselství o pomoc. Nuncius píše již 21. února do Říma, že zítra se má jménem císařovým vypraviti do Říše Tengnagel.

---

[1]) Viz depeši nuncia biskupa sarzanského ze dne 19. února státnímu sekretáři kurie, Sněmy české XV, I, č. 171.

[2]) Viz depeši Roncaroliho ze dne 21. února, Sněmy české XV, I, č. 196.

Cílem cesty Tengnaglovy, k níž došlo teprve na začátku března, bylo především získati pomoc kurfirstů duchovních, jak ukazuje jeho instrukce ze dne 23. února.[1]) Nuncius píše také o úmyslu vypraviti lantkrabí z Leuchtenburka do Říše a jiné posly k arciknížatům do Inšpruku a do Štyrského Hradce.[2])

Tengnagel byl ještě dosti optimistou anebo se tak nunciovi do očí stavěl, když mu 21. února ráno oznamoval, že se musí pro císaře najmouti 6000 pěších a 2000 jízdných a že se čekají posily z Alsaska a od vévody těšínského, takže počet císařského vojska dosáhne číslicce 25000—30000 mužů.[3]) Zatím víme od kurýra z Mnichova, který přišel do Prahy 20. února a od něhož se to dověděl Roncaroli, že viděl u Žebráka 300 a u Plzně 500 pěších, zbytku to pluku plukovníka Masberka, kteří přicházejí do služby císařovy.[4]) Ve srovnání s Tengnaglovými vidinami byla to velmi hubená skutečnost.

Útoku na Staré město a úmyslu zdolati stavy vojensky se císař i arcikníže Leopold vlastně již vzdali. Poslední nadějí bylo zkusiti to s nimi po dobrém, ale brzy se ukázalo, že ani tato cesta nepovede k cíli. Stavové, jakmile zpozorovali, že se císař nechce odvážiti boje, jevili ještě méně ochoty vyhověti jeho rozkazům než dříve. Co se mezi císařem a stavy dělo ve dnech po oné osudné noci, v níž mělo býti město bombardováno, nelze nazvati vážným jednáním. Císař od 19.—22. února posílal denně své posly na Staré město, někdy i vícekrát za den, ale stavové ve svých odpovědech jen protahovali rozhodnutí, aby získali čas, a uměli vytáčkami, lichými sliby a zvýšenými požadavky mařiti dohodu. Mistrem v tomto diplomatickém zápasu byl Václav Vchynský, jemuž se nemohli rovnati komisaři císařští, jimiž byli vedle Leonarda

---

[1]) Její text otištěn v Briefe u. Akten IX, č. 67, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 213.

[2]) Viz depeši nunciovu ze dne 21. února, Sněmy české XV, I, č. 195.

[3]) Tamže.

[4]) Viz depeši Roncaroliho ze dne 21. února, Sněmy české XV, I, č. 196 ke konci.

Colonny z Felsu Abraham purkrabí z Donína, nejv. purkrabí Adam ze Šternberka, Vilém z Vřesovic, Heřman Černín, Arnošt z Mollartu a jiní. Nejvíce byl zaměstnán Fels, který prý i dvakrát denně měřil cestu k stavům na Staré město.

Císař k svým dřívějším požadavkům přidal požadavek vybytí sběhlého lidu z Prahy. Stavové s počátku žádali jen odstranění děl, ale později se vytasili s podrobnostmi a novými podmínkami. Dne 22. února jednali o to, aby Pasovští do čtyř dnů po přísaze opustili Prahu, dali rukojmí, rozkopali náspy, odvezli děla, odkud je vzali, vrátili Malostranským privilegia, zbraně a jiné věci vzaté na malostranské radnici, zaplatili jim škody, vyklidili dobytá města, nahradili všechny škody kdekoli jinde spáchané, vrátili neb nahradili loupež a v šesti dnech byli z království Českého.[1])

K článkům o náhradě škod a rychlém odchodu ze země císařští komisaři nechtěli přistoupiti, i když k ostatním svolovali. Zde byl kámen úrazu dalšího smlouvání, protože seznamy škod mohly stále narůstati.

Z podrobností tohoto vyjednávání stojí za zmínku událost, která se přihodila na radnici 22. února. Když přišli císařští komisaři a nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka zahájil jednání slovy, že to se stavy myslí od srdce dobře, byl insultován pokřiky, že to myslí od srdce falešně. Václav Vchynský k tomu dodal, že stavové byli vždy hladkými slovy zavedeni.[2]) Když president komory Abraham z Donína začal stavům německy slibovati milost císařovu, tu se proti němu ozvaly hlasy, — ‚plebe reclamante', — že se má v Čechách mluviti česky a v Německu německy, a řečníka umlčely.[3])

Neochotu stavů k míru s císařem zvyšovala nedůvěra, která

---

[1]) Viz hlavně zprávu diaria musejního ze dne 22. února v Sněmech českých XV, I, č. 202; srovn. dřívější zprávy tamže o č. 182, 190, 191, 192, 197 (Padavin píše 21. února, že stavové chtěli za rukojmí Sulze, Raméea a Althana, kdyby měli přisahati na druhé straně řeky, 198 (Medici), 201.

[2]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 220—221. Viz Gindelyovy sbírky v zemském archivu sešit 17, fol. 46.

[3]) Srovn. zápis Troila Hagiochorana v Sněmech českých XV, I, č. 201.

byla živena prozrazením nepřátelských úmyslů jejich vlastními stoupenci. Je to v souvislosti s krveprolitím v klášteře františkánském u P. Marie Sněžné. Kvardián téhož kláštera P. Aegidius byl právě o masopustním úterý na cestě z Vídně do Prahy a dověděv se o pobití svých spolubratří, ukryl se nedaleko Kutné Hory u Kašpara z Žerotína, jehož manželka byla katoličkou. Tam ve strachu učinil odhalení o projektu katolických mocností zničiti české náboženské svobody a dosaditi arciknížete Leopolda na český trůn. Kašpar z Žerotína se postaral, aby se to stavové shromáždění na Starém městě brzy dověděli. Výroky Aegidiovy, který se patrně chtěl prozrazením nepřátelských plánů stavům zavděčiti, byly sice fantastické, ale na stavy značně působily, protože věděli, že Aegidius byl zpovědníkem hraběte Althana a nejv. kancléře Zdeňka z Lobkovic a že tedy mohl býti zasvěcen do úkladů nepřátel.[1]) Také výpovědi zajatého rytmistra pasovského vojska Brändla nepůsobily příznivě. Byv uvězněn na staroměstské radnici, odhaloval prý všechny úmysly pasovského vojska.[2])

Stavové nabyli z těchto zpráv přesvědčení, že jde o jejich svobody a že tedy jakýkoli kompromis s Pasovskými je nemožný a že jakýkoli smír s císařem, který stál za nimi, by jim byl jen na škodu. V tomto přesvědčení byli stále utvrzováni Václavem Vchynským, který, byv ve spojení s králem Matyášem, použil každé příležitosti, aby jim dokazoval, že císař je chce zničiti a že jedinou jejich spásou je král uherský.

Ve dnech 23. a 24. února se odolnost stavů ještě zvýšila; sněmovníci na radnici staroměstské byli rozmnoženi přílivem příslušníků obce stavovské, kteří přibyli 22. února v hojném počtu do Prahy i se svým lidem válečným. Nejvíce platil příchod Václava Budovce z Budova, který byl českými stavy vypraven na Moravu o pomoc ještě před vpádem pasovským a nyní se vrátil. V přítomnosti Budovcově ztratil Václav Vchynský hodně na své výši, třebaže neustoupil do pozadí.

---

[1]) Viz jeho vyznání ze dne 17. února v Sněmech českých XV, I, č. 162.

[2]) Viz zprávu z Prahy ze dne 20. února poslanou Pfretschnerovi, v Sněmech českých XV, I, č. 183.

Hned při prvním Budovcově kroku na radnici mezi stavy byla patrná síla osobnosti tohoto předáka Jednoty bratrské. Vedle jeho autority založené na mravní opravdovosti a čistotě úmyslů bledla sláva okamžiku, již získal politický dobrodruh.

Schůze na radnici 23. února zahájena byla Vilémem z Vřesovic, který opakoval císařovy požadavky z předešlého dne a žádal mimo jiné otevření bran, forten a přívozů, které císař chce obsaditi svými strážemi. Vchynský oznámil, že dnes přijdou na radnici stavové z krajů a že se teprve potom bude moci dáti odpověď.[1]) Když nově přibylí stavové přišli do schůze, rozvinula se zajímavá debata. Na jedné straně mluvil Vchynský za stavy, kteří tu již dříve byli, na druhé straně Budovec jménem stavů, kteří právě přišli. Bylo to jakési veřejné účtování, při němž Vchynský účty skládal a Budovec je přijímal a schvaloval. Všechno, co se mezi stavy a císařem událo, bylo stavům přibylým s Budovcem předloženo se žádostí, aby oznámili, snášejí-li se v tom s nimi. Budovec odpověděl za nové příchozí, ‚že páni stavové z krajův pánům stavům nyní v Praze zůstávajícím strejcovsky, ujcovsky, švagrovsky a přátelsky děkují, že jsou páni stavové, ačkoli v malém počtu, svou milou vlast a jeho Mt císařskou s vylitím krví svých hájili.‘ Připovídají, že chtějí ‚živi i mrtvi při nich býti a šlépějí svých předkův následovati.‘ Poté Václav Vchynský na místě druhých stavů stavům z krajů přibylým poděkoval, že ‚tak upřímně a poslušně učinili a jim na pomoc přijeti nemeškali.‘ Oni co v Praze učinili, ‚to že jsou rádi učinili příkladem předkův svých, tak aby jméno české vzáctné zachováno býti mohlo.‘ [2])

Páni z krajů, schválivše všechno, co bylo stavy v Praze vykonáno, učinili připomínku, že císař je povinen pomáhati stavům vypuditi nepřátele vpadnuvší do země. Proto, aby bylo k němu posláno, aby stavům pomáhal vypuditi pasovské vojsko, nevytáhne-li ve čtyřech dnech a nenechá-li

---

[1]) Viz zprávu městských poslů do Domažlic a do Kutné Hory ze dne 23. února v Sněmech českých XV, I, č. 208.

[2]) Viz touž zprávu městských poslů a zprávu do Třeboně z téhož dne, tamže č. 211.

tu pobraných věcí. Pokud jde o císařovy požadavky a podmínky, za nichž by byli ochotni k přísaze svého lidu, usnesli se stavové celkem na týchž bodech jako včera a slibovali, že brány, fortny a přívozy otevrou, ale teprve až druhý den, když už pasovský lid bude tři míle od Prahy. Neudávali sice šestidenní lhůtu pro odchod Pasovských z království, ale oznamovali, že nestáhnou stráže z bran atd., dokud nebude proveden. Pokud jde o lid verbovaný a lid krajský, vzkázali, že nemůže býti rozpuštěn.[1])

Tento vzkaz byl poslán na hrad se žádostí, ‚aby Jeho Mt císařská té lásky, kterouž se vždycky stavům zakazovati ráčí, od nich neodjímal a ty děla pryč odvésti i ty šance zdělané rozkopati poručiti, též komisaře k mustrunku, kterýž ještě dnes držán býti má, aby vyslati ráčil. A to u velikém počtu stavův se stalo jako při velikém sněmě.‘ [2])

Z řeči stavů i ze zápisů o jejich sněmování vyznívá sebevědomí; stavů přibyl značný počet, i vojska měli už v Praze dosti, nyní už mohou mluviti s císařem jinak; uvědomují si, jakou povinnost má král český, když učinil nepřítel vpád do země, a žádají císaře, aby jim pomohl vypuditi pasovské vojsko.

Jako 23. února návratem Budovcovým a příjezdem stavů z krajů, tak 24. února propuštěním zajatých předáků stavovských s hradu byla porušena dosavadní rovnováha sil obou zápasících stran v neprospěch císařův. Že se na hradě odhodlali k tomuto kroku, je jen dokladem bezradnosti, v jaké se octli. Když se nepodařil plán s Felsem, který měl přiměti stavy na Starém městě k poslušnosti, přišlo se na hradě na myšlenku, vypraviti s ním ještě hraběte Turna, jehož stav se již zlepšil, a Viléma st. z Lobkovic. Francouzský vyslanec Baugy ani nemůže pochopiti tuto chybu a praví v depeši ze dne 26. února, že Vchynští již několikrát měli pochybnosti o zdaru svých plánů a prý již chtěli odjeti ze zoufalství, že nemohou lid říditi podle své vůle, ale že od

[1]) Viz hlavně zprávy do Domažlic a do Kutné Hory, tamže č. 208.
[2]) Viz zprávu do Třeboně ze dne 23. února, tamže č. 211.

čtvrtka, t. j. 24. února, nabyli zmužilosti, když se Turn, Fels a Lobkovic dostali na Staré město se záminkou, že budou hleděti, aby se urovnaly zmatky. „Je to všem k úžasu,“ praví Baugy, „jak málo moudrosti mají ti, kdo je nechali všechny tři odejíti s hradu sem, kde se již pozoruje, jak jejich vedením a autoritou vše jde kupředu s menším zmatkem než před tím.“ [1]) Také Roncaroli potvrzuje obavy francouzského diplomata a vyslovuje o všech třech jmenovaných pánech podezření, že nekonají nic prospěšného míru.[2])

Aby se jmenovaní šlechtici zajistili proti pomstě svých nepřátel, postarali se také, aby i jejich manželky byly propuštěny na Staré město.[3]) Když s nimi byli všichni tři v bezpečí, měli větší volnost jednání, než měl dříve Fels, který již ohledem na své spoluzajatce měl vázané ruce.[4]) Slavata, líče ve svých Pamětech tuto událost, praví o Turnovi a jeho společnících, že měli se stavy na Starém městě ještě za svého pobytu na hradě ‚dobré srozumění‘ a že dověděvše se o moravských posilách, jednoho dne vsedli na vůz a jeli na Staré město ‚pod pretextem‘, aby přiměli stavy k poslušnosti jeho Mti císařské. Slavata k tomu dodává s výčitkou: „A dostanouce se tam na Staré město, všichni tři svrchu psaní páni tam zůstali a na Malou stranu víceji se nenavrátili.“[5]) Šifrovaný list Václava Vchynského ze dne 23. února králi Matyášovi mínění Slavatovo plně potvrzuje.[6])

Císařští komisaři, stále vysílaní na Staré město vyjednávat o tytéž věci, měli brzy příležitost poznati v těchto dnech změnu smýšlení. Přišli s vlídnou tváří a slevou požadavků, a přece byli insultováni. Hněv lidu se obracel hlavně proti presidentu komory Abrahamovi purkrabí z Donína a proti nejvyššímu purkrabí Adamovi ze Šternberka, avšak také

---

[1]) Viz depeši Baugyho ze dne 26. února v Sněmech českých XV, I, č. 238.

[2]) Viz depeši Roncaroliho ze dne 28. února tamže č. 260.

[3]) Srovn. noviny ze dne 27. února, tamže č. 249.

[4]) Srovn. Líva, Spiknutí Vchynských l. c. st. 35.

[5]) Slavatovy Paměti II, st. 10—11.

[6]) Srovn. Sněmy české XV, I, č. 212.

Slavata a druzí komisaři slyšeli svůj díl. Když dne 23. února vycházeli ze staroměstské radnice, tu se vedle jiných komisařů purkrabí z Donína stal předmětem nevole lidu shromážděného před radnicí. ‚Byl pak rumrejch mezi lidem obecním a vojáky, jako by ho ihned chtěli zabíti‘. Bylo mu už vyslechnouti hrozivé výkřiky jako: „Udeř k němu“. „Aby na spravedlnosti povýšeni byli, zvláště ten starý lotr a lhář.“ Těmito slovy byl míněn nejvyšší purkrabí, který prý jim mnoho připovídal, aby se neobávali, že lid pasovský nebyl najat proti Čechům, nýbrž pro opatření království Českého.

Když druhého dne, 24. února, president komory přišel znova s komisí na radnici, naříkal na toto chování, jehož prý nezasloužil, a když také stavům vytýkal, že s komisaři jako s nějakými dětmi zahrávají, den ode dne věci odkládajíce, odpověděl Václav Vchynský: „Vaše Mti, neračte mezi nás večer jezditi, sme všickni synové jedné mateře, neradi bychom sobě dali již víceji ubližovati.“ [1] President Donín nabízel toho dne stavům, dostav, jak pravil, pokyn přímo z úst císaře Rudolfa, vedle náhrady škod, vrácení vzatých zbraní a privilegií, odstranění srubu u mostu a děl, na prvém místě abdankování Pasovských, kterým je prý císař dlužen na pět tun zlata, z nichž se mají nahraditi škody Čechům učiněné. Také prý císař chtěl, aby mohl k přísaze a mustrování stavovského vojska naříditi své ‚mustrherry‘, k čemuž stavové ústy Václava Vchynského nesvolili a slíbili přísahu s podmínkou, že sami svůj lid zmustrují; také zase odepřeli uvolniti brány a most, dokud Pasovští neodtáhnou, nedají rukojmí a dokud děla nebudou odstraněna. I s tím se Donín smířil a slíbil ratifikaci. Skutečně je zpráva, že 25. února ráno byla děla odtažena a že se mají náspy odstraniti.[2])

Když komisaři 25. února přece zase přijeli, nebyli nejvyšší purkrabí a Slavata ani vpuštěni na radnici. Městský posel kutnohorský na sněmu, který o tom poslal zprávu domů, prozrazuje ve svém listu vítěznou náladu stavů. Hned na

[1]) Viz zápis Troila Hagiochorana ze dne 24. února tamže č. 215.

[2]) Viz noviny poslané do Štutgartu a do Drážďan ze dne 25. února, tamže č. 230.

počátku praví: „My zde již s pomocí buoží na nohy postaveni jsme, jakkoli každej den pod titulem jeho Mti cís. s námi divnými conditími jednali, avšak vidouce, že jim čím dále silnější jsme, již ulevují a ke všemu přistupují.“ [1]) Jednalo se sice stále o tytéž věci, ale císařští již přistupovali na požadavek, aby Pasovští ve třech, čtyřech dnech odtáhli, Malostranským vrátili lup, nahradili škody, ponechali v zástavě rukojmí a odtáhli děla. Stavové zase slibovali přísahu svého verbovaného lidu, která však má býti neplatná, kdyby Pasovští učinili nějaké škody. Bude jim prý těžko vyjíti ze země, neboť, jak praví uvedený posel kutnohorský, ‚naši se s těžkem zdrží‘. V krajích jest již nařízeno, ‚kudy kol potáhnou, že je budou mlátiti.‘ Nezdařila se jim prý zrada od několika let snoubená. Ani na Malé straně nesmějí prý již podnikati, co chtějí. „Z čehož především předně Pánu Bohu a panu Václavovi Vchynskýmu máme děkovati. Ten zase do našich srdce vmluvil a tý vší defensí directorem jest. Stavů zde plno, mnoho mladý chasy, zmužile sobě počínají.... Pana hrabě z Turnů a pana z Felzů máme zase mezi námi.“ [2]) Za pozornost stojí značné hodnocení Václava Vchynského a radost z příchodu Turnova a Felsova.

Je-li pravda, co císař sliboval po Donínovi 24. února o náhradě škod z žoldu pasovského vojska, je to známka úplného zmatku, neboť císař sliboval věci nemožné. O této bezradnosti a o rozkladu strany válečné u dvora, i jejich vojska, zachovaly se i jiné zprávy z těchto dnů. Nuncius papežský píše, jaká úzkost byla na Malé straně ve středu 23. ~~května~~, kdy vznikl poplach z očekávaného útoku Staroměstských.[3]) Přiběhl prý k němu Giovanni Ambrosio Doria ze strachu před nimi, aby u něho nalezl bezpečný úkryt. Vedle strachu z nepřátelských podniků působily tísnivě také obavy z nespokojenosti vlastního vojska, které se hrozivě

---

[1]) Viz zprávu z Prahy do Kutné Hory ze dne 25. února, tamže č. 229.

[2]) Viz zprávu do Kutné Hory ze dne 25. února, tamže č. 229; srovn. též zápis Troila Hagiochorana, tamže č. 215.

[3]) Viz depeši nunciovu ze dne 28. února, tamže č. 258.

tvářilo, jakmile se dovědělo, že by mělo z Prahy odtáhnouti a snad bez výplaty a bez kořisti, kterou jim Ramée v Budějovicích sliboval; dokonce prý hrozilo vzpourou.[1])

Za této nálady se nedivíme, že císař slíbil stáhnouti děla namířená na Prahu a dát vrátit Malostranským zbraně a privilegia, pobrané jim pasovským vojskem. Od stavů byla již 25. února vypravena na Malou stranu komise, aby seznala, zda sliby tyto byly splněny, ale vrátila se se zprávou negativní.[2]) Byl tedy 26. února na Malou stranu poslán Krištof z Roupova, aby to vyšetřil a vrátil se uspokojen. Stavům podal tento referát: 1. že lid pasovský děla, která na Letné byla založena a na Staré a Nové město namířena, z poručení císařova odvezl do zbrojnice, 2. že pánům malostranským byly vráceny privilegia a ‚střelby', vzaté jim z jejich radnice a také všechny jiné věci i klíče a že jim bylo dovoleno zase na radnici zasedati, 3. že císař pošle komisaře k přijetí přísahy.[3]) Když mělo k přísaze téhož dne dojíti a císařští komisaři Abraham purkrabí z Donína a Heřman Černín přišli na radnici, aby ujednali poslední formality, tu z podnětu Václava Vchynského byla na cestu smíru navalena překážka, přes kterou se nemohlo kupředu. Bylo to v rozhodnou chvíli, kdy císařští komisaři vzkazovali stavům milost královskou a všecko dobré a kdy bylo nebezpečenství, že by se mohli stavové dáti uchlácholiti laskavými slovy.

Václav Vchynský se včas postaral o přesnou formulaci stavovských požadavků a dotazů a jménem stavů oznámil přišlým komisařům, že se všichni stavové dnešního rána usnesli, aby se jim dříve, než se vykoná přísaha, předneslo toto:

1. Lid pasovský má čtvrtý den po přísaze opustiti Prahu a stavové mají druhý den, až budou Pasovští tři míle od

---

[1]) Viz zprávu druhého diaria vídeňského ze dne 25. února v Sněmech českých XV, I, č. 224.

[2]) Podle zprávy Troila Hagiochorana ke dni 25. února v Sněmech českých XV, I, č. 225.

[3]) Viz hlavně zprávu poslanou do Domažlic 26. února, tamže č. 235.

Prahy, otevříti brány a přívozy a zrušiti opevnění. Stráže neodvedou, dokud Pasovští nebudou pryč z království.

2. Zda velké kusy i jiná střelba, která byla na Prahu namířena byla vrácena a všem, co bylo vzato, odvedeno?

3. Zda Malostranským byla navrácena privilegia a zbraně se vším, co jim vzato?

4. Budějovice, Krumlov, Tábor, Týn n. Vltavou, Beroun a jiná města a zámky mají se hned postoupiti se vším, co bylo vzato.

5. Škody kdekoli učiněné se mají nahraditi, věci pobrané vrátiti, a nelze-li, zaplatiti.

6. V šesti dnech po odchodu z Malé strany mají Pasovští opustiti království bez činění škod a zanechati rukojmí ze svých nejvyšších.

Jsou to celkem tytéž podmínky, o které se jednalo 22. a 23. února. Jen přesněji jsou zde vytčeny a města, která mají býti vydána, jsou vyjmenována. Bod druhý a třetí se zde kladou formou otázky, protože stavové chtěli míti také ústy císařských komisařů potvrzeno, že učiněným slibům se stalo zadost. O vlastních silách vojenských stavové nyní nemluvili, poněvadž již 23. února odepřeli jejich rozpuštění.

Nejdůležitější je požadavek naprosté restituce všeho vzatého majetku a zaplacení věcí, které už nelze vrátiti. Tato podmínka byla dána na program úmyslně, aby se jednání rozbilo. To byla taktika Vchynského, který přes přítomnost Budovcovu a druhých stavovských předáků dovedl uplatniti svůj vliv na poli diplomatickém, na němž se mu snad nikdo ze stavů nemohl rovnati.

Když Vchynský přečetl seznam škod učiněných na Malé straně a jinde v království, došlo se k sumám, o nichž věděl, že je nepřítel nemůže nahraditi. Troilus Hagiochoranus praví stručně: „Načtlo se na samý Malý straně za některýkrát sto tisíc škod".[1]) S pohledávkami za škody způsobené dobytým

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 236; srovn. též seznam škod uvedený tamže v č. 235 a 250.

městům a zpustošeným panstvím na venkově atd. byly to sumy závratné. Jen o plukovníkovi Raméovi se mluvilo, arci v nadsázkách, že jeho osobní lup má cenu půl druhého milionu.[1])

Císařští komisaři Černín a Donín přistoupili ke všemu ostatnímu, jen proti artikulům o náhradě škod způsobených Pasovskými se ohradili, že jsou to požadavky prostě nemožné. Stavové na jejich námitky dali případnou odpověď: „Pokudž všech škod vynahraditi moci nebudou, poněvadž zloděj, když co zloupí a ukradne, nemůže-li všeho zase navrátiti, že za to musí krk dáti, protož aby oni tolikéž, nebudou-li moci těch škod všech navrátiti a vynahraditi, svých krků zanechali." [2]) Při tom prý vznikl takový hluk, že jeden druhého neslyšel. Komisaři odešli tedy z radnice s nepořízenou a vojsko shromážděné na náměstí odtáhlo bez přísahy.[3]) Večer pak zase začaly přestřelky z obou stran mostu a vojsko bylo v pohotovosti celou noc.[4])

Druhého dne, bylo to 27. února, sešli se stavové na radnici, ačkoliv to byla neděle, a rozhodli se, že zvolí ze svého středu třicet direktorů, aby pečovali o veřejné věci, rozhodovali věci sporné a aby prý snadněji mohli vyřizovati, kdyby se něco nahodilo. Tímto rozhodnutím, jímž moc politická, vojenská i soudní měla býti přenesena na tribunál, který je vybaven zvláštní pravomocí, byla revoluční organisace, započatá ustavením revolučního sněmu, dovršena.[5])

Za dvě hodiny po zahájení nedělní schůze na radnici došlo od císaře pozvání, aby věrní stavové této koruny, kteří jsou na Starém a Novém městě shromážděni, poslali dvě osoby z každého stavu, které by vyslechly vůli císařovu a které by

[1]) Viz zprávu do Domažlic v Sněmech českých XV, I, č. 235. Gindely její údaje o výši summy bez poznámky přijímá; viz Rudolf II., II, st. 223.

[2]) Viz zprávu do Domažlic ze dne 26. února, tamže č. 235.

[3]) Viz zprávu Troilovu, tamže č. 236.

[4]) Viz hlavně zprávu ze dne 27. února v štutgartských Unionsakten, tamže č. 250.

[5]) Viz hlavně zprávy Troila Hagiochorana, tamže č. 246 a 254.

dále jednaly o odstranění nynějších nesnází. Císař jim dával tímto listem bezpečný průvod.[1])

Podle rychlosti, s jakou tato výzva přišla, vystihly na hradčanském dvoře vážnost situace. Co se nepodařilo císařským komisařům na radnici, mělo se podařiti císaři a jeho ministrům při osobním jednání s deputací stavovskou, vypravenou na hrad, na kterou bylo možno v tomto prostředí vydatněji působiti. Stavové se však nedali zmásti a zůstali již na cestě, kterou nastoupili. Ještě téhož dne odpověděli císaři záporně s odůvodněním, že jich právě došla zpráva, že byl hrad pražský odevzdán pasovskému vojsku, t. j., že Pasovským byla svěřena strážní služba na Hradě. To bylo stavům na radnici vhodnou záminkou; bojí se prý, aby jejich poslům nebylo ublíženo od pasovského vojska, které do Čech vtrhlo násilně a které ani v nejmenším nezachovává císařových rozkazů. Stavové se také vymlouvali na neděli a ve své odpovědi předložili prosbu, aby císař odstranil pasovskou posádku s hradu Pražského a s celých Hradčan.[2])

Že na hradě stavovské stráže byly nahrazeny pasovskými, bylo zaviněno hlavně deserci stavovské posádky. Příklad Turnův, Felsův a Lobkovicův napodobili jak důstojníci tak mužstvo, které houfně sbíhalo na Staré město,[3]) takže obsazení hradu pasovskými strážemi se stalo nutností. Stavovské vojsko na hradě, spojené přísahou s pasovským vojskem, přestalo býti těmito desercemi oporou císařovy politiky a stalo se mu spíše nebezpečenstvím, jemuž se čelilo změnou stráží. Troilus Hagiochoranus mluví dokonce o vyhnání domácího lidu vojenského s hradu a nahrazení jeho Pasovskými, udávaje při tom číslo 300.[4]) Jistě k tomu při-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 247.

[2]) Viz tamže č. 248 a č. 260.

[3]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 224. Viz depeši Pfretschnerovu ze dne 5. března, Sněmy české XV, I, č. 300, kde je zpráva, že stavovské vojsko na hradě přebíhalo ‚rottenweis'.

[4]) Viz Sněmy české XV, I, č. 254. Nuncius udává, že v sobotu, t. j. 26. února, bylo vloženo 400 mužů do hradu, protože se nevěřilo Čechům; viz tamže č. 258.

spělo také podezření, že stavovská posádka hradu je dorozuměna se stavy na Starém městě, kteří, jak píše Padavin, ji chtěli přemluviti, aby jim vydala korunu svatováclavskou a privilegia zemská. Už prý byl určen způsob provedení tohoto únosu lstí a ustanovena noc, kdy se to mělo státi, ale Ramée prý se to dověděl včas a obsadil hrad svými vojáky.[1])

Ani však pasovské vojsko samo nebylo již spolehlivým nástrojem dvorské politiky. Nespokojenost jeho vzrůstala s blížící se perspektivou úplného nezdaru a odchodu z Prahy, o němž nechtělo dosud ani slyšeti. Když bylo jízdě ve dnech 26. a 27. února rozkázáno, aby odtáhla z Malé strany, asi jednu až tři míle cesty za město, jemuž byla velmi na obtíž pro nedostatek krmiva, bouřili se proti tomu jezdci a přes dobrou vůli velitelů hrozili, že žádný z nich nevyvede koně ze stáje. Několik z nich obklíčilo samého plukovníka Ramée a žádalo výplatu, která jim byla slíbena, až přitáhnou do Prahy. Nelze se tedy diviti, že byly obavy ze vzpoury vojska.[2]) Císař byl podle zprávy nunciovy velkým úsilím donucen zaplatiti vojsku 50.000 tolarů, když se zdálo, že se chce vzbouřiti.[3])

Tyto neutěšené poměry a blížení Matyášova vojska působily zhoubně na mysl císařovu, takže se začal obávati nejhoršího a zase se jal obírati myšlenkami na útěk z Prahy, k němuž byl tentokráte nabádán i svým nejbližším okolím, které také ztratilo hlavu. Padavin píše 28. února dožeti benátskému o nezdaru jednání císařova s Čechy, o odtažení děl namířených na Prahu z obavy o katolíky ve městě. Nevěří, že najetí nového pluku pro pasovské vojsko by bylo co platné; na to prý je již pozdě, neboť je už velký počet Čechů, t. j. stavovského vojska, v městě a k Budějovicím se srocují sedláci v počtu asi 6000. Mimo to vojsko

[1]) Viz depeši Padavinovu ze dne 28. února, Sněmy české XV, I, č. 259.

[2]) Viz noviny v Zerbstu ze dne 27. února, Sněmy české XV, I, č. 249.

[3]) Viz depeši nunciovou ze dne 28. února, tamže č. 258.

Matyášovo je již na hranicích a on je s dalším vojskem následuje. Proto prý jsou císařovi ministři velmi rozrušeni a nemohouce užíti děl, přemýšlejí o jiném vhodnějším prostředku a někteří z nich radí císaři, aby sebral korunu a privilegia a dal je odvézti do Budějovic. Císař se prý dosud nerozhodl pro tento návrh, protože by Čechové, kdyby viděli, že se jim béře věc jim tak drahá, užili násilí, aby provedli svou vůli.[1]) Také Vchynský psal téhož dne králi Matyášovi o zoufalé náladě na hradě a pobízel ho k rychlému příchodu. Císař chce podle jeho zprávy zítra nebo pozítří prchnouti do Budějovic a s ním Sulz, Althan a Ramée a chce vzíti s sebou poklad a snad i korunu. Leopold chce prý v polských šatech utéci do Polska a všichni jsou ‚in der höchsten desperation'.[2])

Plasticky líčí situaci a správně analysuje rozrušenou Rudolfovu mysl Roncaroli v depeši vévodovi parmskému ze dne 28. února. Praví o císaři, že má veliký strach prolévati krev a že mu arcikníže Leopold otevřeně řekl v audienci, že se nemělo sem přivésti toto vojsko, když se nechtěl učiniti další krok (‚se non si voleva seguir il ballo'), a takhle že Češi mají den ze dne lepší podmínky, protože nemají nouzi o potraviny a očekávají posily z více stran, kdežto oni, t. j. Pasovští s Leopoldem, od počátku, jak sem vkročili, že byli obleženi, poněvadž tu není ani chleba, ani vína, ani piva, a že vojáci ztratili důvěru, vidouce takové průtahy, a jsou rozmrzelí nedostávajíce platu. Ale císař prý odpověděl rozhodně, že nechce, aby se pálilo z děl, protože nechce takové zlo učiniti svým měšťanům, což vysvětluje Roncaroli tím, že prý císař nemůže slyšeti ani výstřel z hákovnice, takže jsou každý den křiky, aby nikdo nestřílel ani z hákovnic ani z mušket. Prý vzkázal Sulzovi, Althanovi, Trauttmansdorfovi a Raméemu, jak na něj působí střelba a jak se mu zdá, že je stříleno proti jeho životu, a svěřil se jim jakožto svým nejvěrnějším, že rád s nimi odtáhne z tohoto zmatku.

[1]) Viz depeši Padavinovu ze dne 28. února tamže č. 259.
[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 257.

Roncaroli praví o Vlaších, že jsou v největším nebezpečí a že se ve čtvrtek v noci utekli k nunciovi. Vypravuje, jaká panika byla na Malé straně v sobotu 26. února večer po nezdaru jednání se stavy. Tu prý byla znovu přivezena děla na most, zatarasen příchod a zdvojeny stráže z obavy, že Češi učiní útok na Malou stranu. Kolem města patrulovala v noci jízda a na malostranském náměstí stály celý den dvě setniny jízdy ve zbrani. Roncaroli udává dále, jaké požadavky mají Češi, zejména stran náhrady škod; udává při tom podrobnosti o kořisti, kterou Pasovští učinili na Malé straně, hlavně v domě Smiřického, v němž se ubytoval Ramée. Kritisuje zprávy císařských o posilách došlých z Julichu. O tom prý se mluví jen proto, aby Češi myslili, že je císařským dobře, zatím je jim podle jeho zkušenosti velmi zle, protože je celé království ve zbrani, všichni sedláci mají zbraně v rukou a sem na Malou stranu nemohou docházeti potraviny, protože Češi to zakazují; dosud prý měli trochu nasolených ryb, ale dnes ráno nebyly k dostání. Už se prý ani nedostane, z čeho by se udělala polévka, a nenajde se ani jedno vejce.

To je tedy velmi neutěšený obraz s ponurou perspektivou do budoucnosti, kterou nemohou zjasniti klamné zprávy o příchodu vévody těšínského s tisíci jezdci, jimž se prý ovšem také nevěří. Celkový úsudek, kterým Roncaroli končí svůj referát o situaci, je: Celý podnik pasovský byl chybný, a když už se stal, mělo se rázně udeřiti na Staré město, protože takovým způsobem by se byl býval snad podařil plán podrobiti Čechy. Nyní jsou na Malé straně v úzkých, vojáci jsou zoufalí, protože se jim dluhuje sedm nebo osm platů a protože před dvěma dny brali jen dvě třetiny, a mohou býti hladem donuceni, aby odtud vytrhli a na odchodu plenili, co naleznou, a potom Češi mohou vtrhnouti na Malou stranu a zabíti, koho najdou, ‚dal che il signor Iddio ne guardi.‘ Do velikého nebezpečí, v němž na Malé straně jsou, se prý dostali chybnými radami, špatným vedením věci, nerozhodností císařovou, nenávistí Čechů k cizincům a hlavně k Vlachům. Jediná věc by je mohla spasiti, která by byla

zázrakem od Boha, kdyby totiž na Starém městě vznikla nesvornost, jak se prý snadno může státi u lidí různého vyznání a různých zájmů.[1])

Úzkost císařovu vedle zoufalé situace na Malé straně zvyšovaly také hrozby ze Starého města, které se mu jistě dostaly k sluchu. Právě tak jako věděl, co se chystá katolíkům v městě, kdyby dal bombardovat Prahu, tak mu také neušla hrozba, kterou stavové pronesli, když odmítli jeho žádost vyslati své zástupce na hrad, že budou totiž páliti na hrad ‚sans respect', bude-li se střílеti na město.[2]) To nebyla pro panovníka ustrašeného každým výstřelem vyhlídka, která by mu dodávala mysli.

Malomyslnost Rudolfova se jevila také v jeho stálém kolísání v opatřeních vojenských. Dát stavěti děla proti městu a zase je odtahovati a pak je dát znovu postaviti, aby zase byla brzy odstraněna, prozrazovalo nepříteli slabost a deprimovalo vlastní vojsko právě tak jako zákazy střílet. Při jednání se stavy ukazoval Rudolf, jak jsme právě pozorovali, touž nerozhodnost a slabost. Je-li pravda, co vypravují noviny ze dne 27. února poslané protestantské Unii a uložené ve Štutgartu, dopustil se císař ze strachu i křivé přísahy. Když byli jeho komisaři 24. února na Starém městě, tu Černín stavům ohlásil, že císař pozdvižením dvou prstů přisahal v přítomnosti komisařů, že o pasovském vpádu nevěděl a že to nebyla jeho vůle. Černín k tomu dodal, aby bylo patrno, kdo byl vlastním vinníkem, že arcikníže Leopold už nebývá připuštěn k císaři v slyšení.[3]) Jen úplným shroucením nervové soustavy lze vysvětliti toto nemužné jednání.

Zatím co císař na hradě stále hlouběji upadal v zoufalství a jeho služebnictvo i jeho vojsko znenáhla propadalo duchu nespokojenosti, nejistoty a rozkladu, utužovali stavové na Starém městě svou organisaci. Dne 28. února provedli volbu

---

[1]) Viz depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 28. února, Sněmy české XV, I, č. 260.

[2]) Viz francouzské zprávy z Prahy psané rukou Bongarsovou ze dne 26. a 28. února, Sněmy české XV, I, č. 261 pozn. 3 na st. 319.

[3]) Viz tamže č. 250.

třiceti direktorů, na níž se usnesli den před tím. Z každého stavu vybrali po desíti členech. Jméno Bohuchvala st. Berky z Dubé a Viléma st. z Lobkovic je na prvém místě seznamu volených direktorů, jméno Václava Vchynského na místě posledním.[1]) Ze jmen vynikajících osobností buďtež uvedena ze stavu panského ještě jména hraběte Jáchyma Ondřeje Šlika, Václava st. Berky z Dubé, Václava Viléma z Roupova a Hannibala z Valdštejna, ze stavu rytířského jména Kašpara Kaplíře ze Sulevic, Jindřicha Otty z Losu a Bohuslava z Michalovic, ze stavu městského Šimona z Humburku, kancléře Starého města Pražského, a Martina Fruvajna z Podolí. Sestavení tohoto výboru ukazuje, že se staří osvědčení vůdcové stavovští nedali zatlačiti do pozadí dosavadním ředitelem stavovské politiky Václavem Vchynským. Jméno Budovcovo v seznamu direktorů chybí. Že tam chybí též jméno Turnovo a Felsovo, vysvětlují jejich vysoké vojenské úřady, které jim stejně v radě direktorů zaručovaly dostatečný vliv. Instrukci a plnou moc pro nově volené direktory podepsali všichni přítomní a přivěsili k ní své pečeti.[2])

Usnesení o volbě a splnomocnění direktorů dali stavové vytisknouti a vydali je s datem 8. března. Ve spise ukázali nejdříve na nebezpečenství, v jakém se země octla vpádem pasovského vojska a zdůraznili svou povinnost hájiti císaře, koruny české, privilegií, svobod atd., jak je k tomu zavazuje zřízení zemské. Byvše napomenuti od nejvyšších úředníků a stavů shromážděných na hradě Pražském, aby se vší svou mocí táhli ku Praze, učinili tak a sjevše se, usnesli se, že si všichni budou pomáhati proti pasovskému lidu a proti všem osobám, které, zneužívajíce jména jeho Mti císařské, lid ten vedly a podporovaly, jakožto proti rušitelům řádu a práva a zhoubcům zemským.

Podle tohoto spisu jednají stavové na rozkaz nejvyšších úředníků svého panovníka a jdou ho hájiti proti zhoubcům

---

[1]) Viz seznam v oficiálním tisku stavovském v Sněmech českých XV, I, č. 328, srovn. tamže úvod st. L.

[2]) Viz zprávu pro protestantskou Unii ze dne 1. března, uloženou v Štutgartu, Sněmy české XV, I, č. 266.

zemským, kteří ho ohrožují, ale zapomínají, že byly povoláni jakožto hotovost zemská a ne k sněmu. Aby zastřeli revoluční ráz volby třiceti direktorů, praví v tomto spise dále, že je volili, protože nemají po dobytí Malé strany přístupu k císaři a k nejvyšším úředníkům, aby uvažovali o věcech potřebných k defensi. Přidali je jen k sboru nejvyšších úředníků atd. a dávají jim plnou moc, aby se vedle nich a vedle defensorů volených sněmem a vedle nejvyšších velitelů vojenských radili, jak přemoci nepřátele, aby to přednášeli stavům a všechno řídili, je obhajovali, opatřovali peníze, vyhledávali pomoci, žádali krále uherského za ochranu a aby je ve všem zastupovali. Nejvyšší úředníci mají, jakožto věrní milovníci vlasti, neprodleně sjíti k nim na Staré a Nové město a účastniti se porad.

Měla to tedy býti jakási širší královská rada, ovšem bez krále jsoucího v rukou nepřátelského vojska, které musí býti ze země vyhnáno. Obraz jejich počínání má v tomto rámci ráz zdánlivě zákonný, ačkoli skutečnost byla jiná. Je to jen zajímavý doklad, jak se tehdejší stavové úzkostlivě vyhýbali každému zdání, jako by podnikali něco, co by se mohlo pokládati za ‚rebelii'. Musili zdání zákonnosti zachovati také hledíc k poddanému lidu.[1])

Také v artikulích sněmovních, které stavové tou dobou vydali[2]), je patrná táž snaha. Svůj sjezd na radnici staroměstské, jemuž se hned po zahájení snažili dáti ráz pokračovatele sjezdu svolaného na hrad Pražský, dali v oficiálním tisku pečeť zákonné kontinuity. Již titulní list to ukazuje v slovech: „Tito artikulové na sjezdu obecném, kterýž držán byl na hradě Pražském . . . . zavříni a po tom nepřátelským od lidu pasovského do Menšího města Pražského učiněném vpádu na rathauze Starého města Pražského obnoveni jsou." Dvojhlavý císařský orel pod titulním listem měl na první pohled hlásiti loyálnost k panovníkovi.

---

[1]) Text usnesení stavů českých viz v Sněmech českých XV, I, č. 328; srovn. tamže úvod st. L.

[2]) Jedno vydání s datem 4. března, druhé s datem 10. března; viz Sněmy české XV, I, č. 285; srovn. tamže úvod st. LI.

Stavové skutečně obnovili ustanovení sjezdu na hradě Pražském o najetí nového pluku 3000 pěších a 1000 jezdců vedle pluku pěších stejně silného a stejného počtu koní najatých podle usnesení sněmu 1610 a usnesli se o nákladech s tím spojených, o berni a o zemské hotovosti — vše ‚pro obhájení předně osoby vlastní J. Mti císařské, též království tohoto, jich milé vlasti.'

Když uvedli, na čem se usnesl sjezd stavů českých svolaný na hrad, praví, že dříve než toto snesení ‚k svému vytištění přišlo', lid pasovský vpadl na Malou stranu a někteří z nejvyšších úředníků a stavů zůstali na hradě, ‚větčí pak díl z stavův' se musil obrátiti na rathaus Starého města Pražského. Na konci těchto tištěných artikulů prohlašují, že ‚toho všeho při tom svrchu psaném svolení, kteréž jest se vedle téhož od J. Mti císařské stavům rozepsaného a posavád trvajícího sjezdu na hradě Pražském stalo, zouplna zůstavují.'

Tedy jako se sbor třiceti direktorů představil národu jen jakožto pomocný orgán nejvyšších úředníků království Českého, tak ustanovení samovolného sněmu na radnici mělo v očích veřejnosti platiti za artikule sjezdu zákonitě svolaného. Tato snaha vyhnouti se výtce odboje opakuje se v rozmanitých variantech historie tehdejšího stavovství a má společné znaky jak se zjevy českého povstání z 1618 tak i s bouří právě minulou, která vedla k vynucení majestátu.

Přes toto klamné zdání organisovali si stavové proti svému králi a jeho orgánům svůj vlastní revoluční sněm a svou revoluční vládu. Měli své vojsko a své finance a stáli proti panovníkovi, jehož výkonná moc byla ochromena, jehož vojsko bylo demoralisováno a jemuž chyběla morální opora o zákonitý sněm, jakožto samostatné státní těleso, které disponuje svými vlastními silami, rozhoduje o svých osudech a může navázati i styky s činiteli za hranicemi království. Stavové čeští tak neopominuli včas učiniti.

X.

DIPLOMATICKÉ AKCE PO VPÁDU PASOVSKÉHO VOJSKA DO ČECH.

Vpád pasovského vojska do Čech přiměl české stavy, aby se ohlíželi po pomoci za hranicemi země. Výše jsme viděli, jak se hned na počátku února rozhodli žádati o pomoc země koruny České a spojené kurfirsty a vypraviti jakožto zvláštní posly Budovce na Moravu, Seidlitze do Slezska, Gerštorfa do Lužice a Vartmberka do Saska. Pozorovali jsme též, s jakou žádostí vypravili poselství ke králi Matyášovi, jejíž obsah upravila dvorská strana proti jejich vůli.

Že stavové moravští budou Budovcem získáni, nebylo pochyby, neboť šlo také o jejich zájem. Nemohli přece bez účasti hleděti na to, jak dopadne zápas mezi králem Matyášem, jejž přijali za svého pána, a mezi císařem Rudolfem, proti němuž se vzbouřili. Vážných akcí diplomatických mezi českými a moravskými stavy nebylo a teprve příchodem Moravanů na generální sněm v Praze došlo k důležitému vyjednávání českomoravskému.

V přítomné době více než na Moravě záleželo na Slezsku. Dostojí nyní Slezané ve smlouvě s českými stavy sjednané 1609 o vzájemné pomoci, kdyby svobody a zejména svobody náboženské jedné nebo druhé smluvní strany byly ohroženy? Odhodlají se k otevřenému boji proti císaři? Budou Lužičané následovati slezského příkladu, jako činili jindy? Strana, k níž se přidá sever koruny České bude míti převahu nad stranou druhou. Nezůstanou tyto země jen neutrálními

pozorovateli? To byly otázky, které se připínaly k poselství Seidlitzovu.

Odpověď na poselství Seidlitzovo nebyla odmítavá. Knížata a stavové slezští shromáždění ve Vratislavi odpověděli na jeho zakročení českým stavům listem ze dne 1. března, jímž oznamují své rozhodnutí. Pošlou jim, až dostanou obšírnou zprávu o dosahu nebezpečí, na pomoc lid jízdný i pěší; žádají jen o sdělení, kdy, kam a v jakém počtu.[1]) V odpovědi té byla však slova, která mohla stavy české zaraziti. Slezané totiž pravili, že vždy o to pečovali, aby především od císaře a koruny České, jejímž jsou věrným inkorporovaným členem, i také od své země, vždy věrné císaři, pomohli odvrátiti nebezpečenství, a že i nyní jsou ve Vratislavi pohromadě, aby uvažovali, jak by nejen císař a koruna Česká byli bráněni, ale také jejich země nebyla ohrožena.

Toto zdůraznění zájmu císařova dá se vysvětliti tím, že také císař včas zakročil u Slezanů žádaje, aby mu zachovali poslušnost. Připomněl po hejtmanu knížectví Svídnického a Javorského, Kašparovi z Rechenberka, který právě dlel v Praze, hejtmanu slezskému Karlovi z Münsterberka, knížatům a stavům slezským jejich povinnost a vyžádal si, aby slezská pomoc, bude-li vypravena, byla podřízena jeho rozkazům.[2])

Čeští stavové věděli o tomto zakročení císařově a hleděli mu čeliti listem ze dne 8. března adresovaným knížatům a stavům slezským. Ačkoliv, jak stavové v listu praví, Slezané vědí z jejich zprávy, ačkoliv vědí dále od jejich vyslance Ladislava ze Seidlitze i odjinud, jak císařské vojsko u Pasova najaté vpadlo z návodu několika nevěrných a škodlivých rad a důstojníků do království Českého bez jakékoliv příčiny dané českými stavy, přece se Čechové musí ohraditi proti pomluvám svých odpůrců a zapřisahají se, že nedali v ničem příčiny k tomuto ‚macchiavelistickému' činu a že se k císaři vždy chovali jako věrní a poslušní poddaní, ba nedávno s na-

[1]) Viz Sněmy české XV, I, č. 265.

[2]) Listem Karlovi z Münsterberka ze dne 17. února; srovn. Briefe u. Akten IX, st. 131, pozn. 1; viz též Sněmy české XV, I, č. 213.

sazením statku a krve mu pomáhali udržeti zem i lidi. Ani když na začátku pasovského vpádu mohli postřehnouti, kam směřují úmysly ‚těchto macchiavelistů‘, nechtěli proti nim nic násilného podniknouti, nýbrž prosili císaře o ochranu a spolehli na jeho sliby. Že se však těmto svým zřejmým nepřátelům postavili na odpor a s pomocí krále uherského a inkorporovaných zemí tak ještě učiní, to vyžaduje Bůh, přirozené právo, zemské řízení a usnesení sněmů, též příklady všech národů i samotných úctyhodných pohanů, kteří ze světla přírody vzali zásadu ‚vim vi repellere licet‘. Na pustošení klášterů a zabíjení mnichů nemají viny, to zavinili Pasovští krveprolitím a Vlaši zradou na Malé straně. Z toho ze všeho mohou podle slov tohoto listu Slezané poznati, že stavové čeští nejednají proti Bohu, svému svědomí a povinnosti, jak je pomlouvají strůjcové těchto věcí, nýbrž brání jen svou vlast podle usnesení sněmu a jakožto věrní patrioti proti nekřesťanským a nezákonným předsevzetím tohoto vojska. Prosí tedy Slezany, aby je pokládali za věrné poddané jeho Mti cís. a aby je také u druhých inkorporovaných zemí a jinde hájili proti osočování jejich nepřátel a aby jim přispěli ku pomoci a zároveň zabránili v průchodu cizímu lidu vojenskému, táhnoucímu na pomoc Pasovským.[1])

Jako českým stavům odpověděli knížata a stavové slezští ochotně i císaři Rudolfovi listem ze dne 9. března, v němž se sice omlouvají vyčerpaností země, pokud jde o donativum 100.000 tolarů urgované Kašparem z Rechenberka na výplatu pasovského vojska, v němž však, pokud jde o najímání vojenského lidu ubezpečují, že jejich zbrojení směřovalo vždy k ochraně císaře, jeho autority a České koruny. Také nyní prý najímají vojsko ‚zu E. kais. Mt eigenen person hoheit und authoritet und der loblichen stende der cron Böheimb wie auch dieses allgemeinen vaterlandes und derselbten wolerworbenen alten und neuen privilegien bestes und beschüczung willen.‘[2])

[1]) List stavů českých knížatům a stavům slezským ze dne 8. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 330.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 345.

Události rychle kvapící předběhly tyto pomalé diplomatické kroky a zbavily Slezany těžké starosti, co činiti s vojenskou pomocí slíbenou k ochraně českých stavů i císaře Rudolfa. Následující výzva stavů českých knížatům a stavům slezským ze dne 12. března týkala se již vyslání slezských poslů do Prahy. Stavové čeští, dovolávajíce se událostí líčených ve zprávě ze dne 8. března, žádají Slezany, poněvadž tyto věci jsou nebezpečné jak Čechám tak Slezsku a poněvadž je nutno o nich uvažovati, aby jakožto člen koruny České neprodleně vyslali zmocněné posly k jednání o tom, co je potřebí k společné obraně. Čechové zdůraznili Slezanům, že jde také o jejich privilegia a svobody.[1])

Na tuto výzvu dostali odpověď danou v Olešnici dne 19. března, v níž jim zemský hejtman slezský Karel z Münsterberka oznámil, že jejich listy předloží co nejdříve k rozhodnutí knížatům a stavům slezským.[2]) Ještě než tato odpověď došla do Prahy, urgovali čeští stavové znova vyslání slezských poslů do Prahy[3]), až konečně 28. března mohli Slezanům oznámiti, že se usnesli předložiti císaři žádost o svolání generálního sněmu, a žádali je, aby pomýšleli na osoby, které by k sněmu tomuto vypravili.[4]) Podobně jako knížata a stavy slezské zvali stavové čeští do Prahy také stavy lužické.[5])

Teprve na generálním sněmu v Praze měli Slezané ve spojení s Lužičany příležitost uplatniti svůj vliv v zápase bojujících stran, v němž se stali činitelem velmi závažným. Prozatím, vzhledem k situaci vzniklé vojenskými operacemi pasovského vojska, odporem českých stavů a zakročením krále Matyáše, zůstali docela mimo hru.

Z dalších nejbližších sousedů nejvíce záleželo stavům českým na kurfirstovi saském, hlavně stavům luteránským, kteří

[1]) List stavů českých knížatům a stavům slezským ze dne 12. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 370.

[2]) List zemského hejtmana slezského stavům českým ze dne 19. března viz tamže č. 449.

[3]) Listem ze dne 22. března tamže č. 491.

[4]) Viz tamže č. 533.,

[5]) Viz Sněmy české XV, I, č. 492 ze dne 22. března.

v něm viděli svou záštitu ve věcech víry. Kurfirst saský byl spojen dědičnými úmluvami, tak zv. erbanuňky, s královstvím Českým, jemuž podle nich byl v době nebezpečí povinen vojenskou pomocí.[1]) Stavové čeští ustanovivše Karla z Vartmberka svým vyslancem ke kurfirstovi saskému, dali mu 11. února pověřovací listinu[2]) i svůj list ze dne 9. února, kterým kurfirstovi oznámili vpád pasovského vojska do Čech a žádali ho, aby jim podle dědičných smluv obranných přišel se silným počtem vojska na pomoc a aby jim oznámil, kudy přitáhne.[3]) Žádost tato se vztahovala na kurfirsta také jakožto poručníka nezletilých vévod Jana Arnošta Výmarského a Jana Filipa Altenburského. Když Pasovští 15. února dobyli Malé strany, naskytla se stavům příležitost rychle zpraviti kurfirsta saského také o této události. Zprostředkoval to plukovník Jindřich z Günterode, který se na cestě za informacemi o událostech pražských setkal za Litoměřicemi s několika vznešenými českými stavy, kteří jeli z Prahy do krajů zdvíhat zemskou hotovost, a byl jimi zpraven o tom, co se v Praze stalo, a požádán, aby to oznámil kurfirstovi saskému. Günterode tak učinil psaním ze dne 18. února v Drážďanech. Referoval kurfirstovi o všem, co slyšel, a přednesl mu žádost českých stavů. Podle jejich zprávy se chce arcikníže Leopold zmocniti české koruny a privilegií, které císař dal evangelickým stavům, a vede katolickou armádu, aby vrátil katolické církvi, co jí bylo vzato násilím. Günterode dodává, že ‚ti dobří lidé' jsou ve velkém strachu pro tyto zmatky a že nemají mimo Boha nikoho, ke komu by se utekli, kromě kurfirsta saského, a proto pro Boha prosí, aby jim k útěše vypra-

---

[1]) O obnovení ‚erbanuňku' 1587 a povinnosti vypraviti přes půldruhého sta jízdných a přes 800 pěších na každé vyzvání a v nutnosti přispěti celou mocí srovn. B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského, st. 44.

[2]) Pověřovací listinu nejv. úředníků a stavů českých pro poselství Karla z Vartmberka ke kurfirstu saskému ze dne 11. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 114.

[3]) List nejv. úředníků a stavů českých kurfirstu saskému ze dne 9. února viz tamže č. 103. Srovn. též B. Jenšovský, l. c., st. 44.

vil co nejrychleji s dobrou odpovědí pana z Vartmberka.[1]) ‚Ti dobří lidé' se ovšem velmi klamali, když se domnívali, že v politice kurfirsta saského bude rozhodovati hledisko ideální a že kurfirst v obavě o české souvěrce, ohrožené náporem předvoje bojovného katolictví, přispěje jim na pomoc proti císaři. Mohli přece znáti z nedávné minulosti, že se kurfirst ničím nedá odvrátiti od své císařské politiky, která byla výhodná jeho mocenskému postavení a jejíž pomocí stále dosud doufal získati země julišské. Vždyť se nedávno ještě jednalo v Sasku o plánu užíti k jich dobytí pasovského vojska a vydal se o tom zvláštní memoriál určený císaři.[2]) Rozmnožení rodové moci bylo kurfirstovi saskému nade všechno, moc byla i jemu cennější než věci duchovní. Ani obav o vrácení statků katolické církvi odňatých se stavy českými nesdílel — a nebylo mu toho zapotřebí, pokud šlo o jeho země —, spíše jej duch odbojného stavovství naplňoval neklidem.

Podle těchto směrnic dopadla odpověď kurfirsta Kristiána českým stavům, k níž se přidali též vévoda saskokoburský Jan Kazimír a vévoda saskoeisenašský Jan Arnošt. Dána byla v Glücksburku dne 21. února jakožto vyřízení žádosti přednesené vyslancem stavů českých Karlem z Vartmberka. Kurfirst i vévodové saští, jak se v aktu tomto tvrdí, slyšeli ‚docela neradi a trochu s netrpělivostí', že v Čechách zase dochází k novému nepokoji a povstání, a rádi by podle sjednané dědičné smlouvy spojenecké vyhověli přání českých stavů, ale byli o pomoc požádáni jen českými stavy a ne podle znění smlouvy také císařem jakožto českým králem a nebylo jim také udáno, kde bude žádaná pomoc přijata, kam a proti komu vedena, proto nemohli nyní dospěti ke konečnému rozhodnutí a slibují, že se ke koruně České zachovají podle uvedené smlouvy tak, že se tato koruna z toho bude těšiti a že se z toho pozná velká přízeň kurfirsta i vévodů saských k českým stavům.[3])

---

[1]) List Jindřicha Günteroda kurfirstu saskému ze dne 18. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 167; srovn. tamže úvod, st. LII.

[2]) Srovn. Jenšovský, l. c., st. 35—37.

[3]) Viz odpověď saské kanceláře jménem kurfirsta a obou vévodů

Tato odpověď byla více než průhledná a stavové nemohli jí býti potěšeni. Zdůraznění, že spolek nebyl sjednán se stavy samotnými, nýbrž též s králem českým, který o pomoc nežádá, další vytáčky a konečně slib, že koruně České — ne stavům — dostojí v slovu, dávaly při vší zdvořilosti najevo, že kurfirst nemá nejmenší ochoty podniknouti něco nepřátelského proti císaři Rudolfovi. Odpověď kurfirsta saského byla čtena ve schůzi stavů českých 5. března. Byl to patrně text odpovědi, poslaný napřed jejich vyslancem Karlem z Vartmberka. Zápis Troila Hagiochorana stručně a neradostně zaznamenává omluvu kurfirstovu, že dosti dobře neporozuměl, zda je pomoc žádána proti císaři nebo proti někomu jinému.[1]) Říšský dvorský rada Hegenmüller mluví o neuspokojujícím výsledku poselství Vartmberkova.[2])

Ještě téhož dne 5. března napsali stavové čeští kurfirstovi saskému list, v němž se bránili proti nařčení, že se bouří proti císaři. Vylíčivše znovu zádavy způsobené v Čechách pasovským vojskem, zapřisahali se před Bohem stejnými slovy jako v listě psaném Slezanům, že byli vždy věrnými poddanými svého krále a že nyní jednali podle práva, když se postavili na odpor proti pasovskému vojsku. Dokládají též svou nevinu na pražských protiřeholních výtržnostech a žádají kurfirsta, aby je dále pokládal za věrné poddané císaře Rudolfa a pomohl je brániti proti pomluvám jejich nepřátel u druhých kurfirstů a říšských knížat a aby se milostivě a rychle rozhodl ve věci na něho podané jejich vyslancem Karlem z Vartmberka a aby jako dříve byl, zůstal i dále jejich věrným sousedem.[3])

Ještě jedním listem, datovaným dnem 7. března, když už měli v rukou originální resoluci kurfirsta a knížat saských,

---

saských českým stavům ze dne 21. února v Sněmech českých XV, I, č. 194.

[1]) Zápis Troila Hagiochorana viz v Sněmech českých XV, I, č. 293.

[2]) Viz Briefe u. Akten IX, č. 82 v listě Hegenmüllerově do Solnohradu ze dne 5. března. Srovn. Jenšovský, l. c., st. 45.

[3]) List stavů českých kurfirstovi saskému ze dne 5. března ze Starého města viz v Sněmech českých XV, I, č. 296.

odevzdanou jim navrátivším se vyslancem, obracejí se stavové čeští na kurfirsta saského s novou žádostí. Nemůže-li jim podle dědičných smluv přispěti na pomoc, protože se o ni císař jakožto král český neucházel zároveň se stavy českými, žádají alespoň, aby nepropouštěl svým územím cizího lidu válečného, určeného pasovskému vojsku. I tímto psaním se stavové brání proti osočení ze vzpoury, které poručí Bohu a času.[1])

Zajímavé jest postscriptum tohoto listu. Když právě již chtěli psaní odeslati, padl do rukou jejich jízdě ‚zvláštním řízením všemohoucího Boha' tajný rada arciknížete Leopolda František Tengnagel, vypravený s poselstvím za hranice. Stavové posílají kurfirstovi opisy dvou jeho výslechů i opis výslechu P. Aegidia a prosí, aby tuto věc uvážil a byl stavům jakožto věrným patriotům nápomocen radou, jak předejíti toto zlo a zajistiti království od těchto ‚praktik'. Na konci postscripta oznamují stavové kurfirstovi příchod komorníka arciknížete Leopolda hraběte Miraballa, jehož mise ukazovala, že arcikníže doznává svou vinu.

Stavové byli jistě přesvědčeni, že zprávou o těchto událostech a opisy řečených výslechů zviklají kurfirsta v jeho rozhodnutí, ale klamali se. Spíše než jejich nevina na konfliktu s císařem a doklady o úmyslech nepřátel připraviti je o svobody náboženské působily na kurfirsta zprávy o blížení vojska Matyášova. Jemu vůbec mnohem větší starosti než zájem českých stavů působila politika císaře Rudolfa a krále Matyáše a jejich vzájemný poměr. Císař sám, věda, že v Říši má v kurfirstovi saském největší oporu, postaral se, aby jej včas zpravil o událostech v Čechách ve smyslu sobě příznivém. Po informacích, které mu již dříve poskytl po hraběti z Hohenzollern,[2]) vypravil do Drážďan zvláštního posla, Ehrenfrieda svobodného pána Minckwitze, v době, kdy chystal také jiné mise do Říše, zejména dotčené již poselství Tengnaglovo.

Minckwitz přednesl na saském dvoře 5. března obsah císa-

[1]) List stavů českých kurfirstu saskému ze dne 7. března viz tamže č. 316.

[2]) Srovn. Jenšovský, l. c., st. 38—39.

řova poselství. Nejdříve žaloval, že král Matyáš mu poslal opovědný list a že ani neodpověděl na smířlivé poselství, když císař k němu vypravil Jindřicha Julia Brunšvického a Jana Jiřího z Hohenzollern a později ještě Marxe Becka z Leopoldsdorfu. Dále žaloval na pikle kazimírů, na zbrojení v Rakousích, Uhrách a na Moravě, na podněcování českých stavů rakouským vyslancem atd. a předložil kurfirstovi žádost císařovu, aby kurfirst sám i s přispěním celého knížecího rodu saského v nynější nouzi neopouštěl císaře, nýbrž aby jakožto vznešený kurfirst Říše a soused koruny České, s níž je spojen zvláštními kompaktáty, poskytl rychlou pomoc peněžitou i vojenskou. Na konci se vyslanec dotkl saských věcí v Říši a slíbil, že císař učiní ve prospěch Saska, co bude možno.[1])

Přiostření sporu obou habsburských bratří přišlo kurfirstovi saskému velmi nevhod; kurfirst opíral svou posici v Říši o císaře Rudolfa a nepřál si zeslabení jeho autority, hlavně nyní, kdy se v Julišsku, uděleném mu císařem v léno, upevňovali knížata posidenti. Jeho všechna snaha musila v jeho vlastním zájmu směřovati k tomu, aby zažehnal bouři, která vznikla vpádem pasovského vojska do Čech a propuknutím nepřátelství mezi Rudolfem a Matyášem. Poněvadž v tomto sporu byla situací přidělena velká úloha českým stavům, bylo mu také pečovati, aby se jejich konflikt s císařem urovnal po dobrém. Žádán jsa o pomoc ode všech činitelů ve sporu účastněných, dostal se kurfirst do postavení velmi choulostivého.

Zároveň s císařem Rudolfem obrátil se na kurfirsta saského i král Matyáš. Král Matyáš se mohl opříti o úmluvy učiněné na konventu knížat v Praze 1610, které zavazovaly také kurfirsta saského k zakročení, kdyby jednou nebo druhou stranou byly porušeny. Již po vpádu do Rakous psal král Matyáš 28. prosince 1610 kurfirstovi, dovolával se pražské dohody a žádal podle ní o pomoc.[2]) Také vypravil ke kurfirstovi do

---

[1]) Viz proposici Minckwitzovu, danou 5. března v Glücksburku, v Sněmech českých XV, I, č. 304. Pověřovací listina Minckwitzova má datum v Praze 16. února. Srovn. Briefe u. Akten IX, č. 67 a Jenšovský, l. c., st. 47.

[2]) Viz Briefe und Akten IX, č. 9, st. 23, pozn. 2.

Drážďan svého radu dra Jana Martina Rebmanna.[1]) Kurfirst odpovídaje na žádost Matyášovu dopisem ze dne 8. ledna 1611, pronesl přesvědčení, že se vpád do Rakous stal bez vědomí císařova a že nebyl ani míněn nepřátelsky, nýbrž že šlo o pouhý průchod, jemuž král neměl bránití. Přece však králi slíbil, že také císaři připomene smlouvu sjednanou v Praze, což učinil ještě téhož dne.[2]) Toto chlácholení nemohlo ani zastaviti spor, ani příznivěji osvětliti události, které rychle za sebou následovaly a které přiměly krále Matyáše k novému diplomatickému zákroku u saského dvora. Tato mise byla svěřena Filipu Otovi hraběti z Daunu, plukovníku a komořímu krále Matyáše, vypravenému králem 22. února do Drážďan. Jako císař Rudolf na krále Matyáše, žaloval kurfirstovi také král na císaře, že mu ani neodpověděl. Že totiž nenapsal odpověď na králův list ze dne 29. prosince 1610. Poselství vypravené císařem do Vídně tedy za odpověď nepočítal. Dále naříkal, že mu císař včas neoznámil průchod svého vojska atd., a upomenul znovu kurfirsta na jeho povinnosti jakožto spoluručitele pražské smlouvy.[3])

Kurfirst saský nebyl nestranným prostředkovatelem ve sporu Rudolfa s Matyášem, třebaže mu na jeho uklizení velmi záleželo. Podle své dosavadní politiky ani nemohl býti nestranný, ačkoliv byl dobře zpraven o zádavách, které pasovské vojsko učinilo, porušivši nejen sjednané smlouvy, ale vůbec všechen platný řád. Kurfirst sice velmi ochabl ve svém dřívějším přátelství k arciknížeti Leopoldovi i ve svých bojovných plánech užíti jeho vojska k dobytí Julichu, ale ve své císařské politice zůstal na téže linii věrné oddanosti k Rudolfovi.[4]) Jeho psaní králi Matyášovi ze dne 5. března projevuje saskou zaujatost pro císaře zcela bez obalu. Napsá-

---

[1]) Viz Jenšovský, l. c., st. 38.

[2]) Viz Briefe u. akten IX, č. 9 a tamže pozn. 1.

[3]) Viz Briefe u. Akten IX, st. 24, pozn. 1.

[4]) Podrobnosti o politice kurfirsta saského vzhledem k arciknížeti Leopoldovi a jeho vojsku, k plánům julišským a k říšským věcem vůbec před pasovským vpádem do Čech viz v uvedené knize B. Jenšovského st. 27—43.

no bylo téhož dne, kdy na dvoře saském císařský vyslanec Minckwitz přednesl svou proposici a v ní stížnosti císařovy na krále Matyáše; přímý vliv poslání Minckwitzova je v ní patrný. Kurfirst Kristián II. choval, jak píše v tomto psaní, naději, že se král Matyáš spokojí vysvětlením císařovým o vpádu pasovského vojska, ale nyní se s bolestí dovídá od císařova vyslance o jednání královĕ. Omlouvá pasovský vpád příliš velikou nouzí vojska a připomíná králi pražskou smlouvu. Konečně hrozí: napadne-li král císaře, jsou všichni říšští stavové povinni přispěti císaři svou pomocí a především kurfirst saský a druzí rukojmí pražské smlouvy, protože v ní chce císař opravdově dostáti. Král se tedy nemá dáti zlými lidmi strhnouti k nebezpečné a zbytečné válce a má pevně státi v smlouvě. Na konci tohoto psaní slibuje kurfirst králi, že zakročí u císaře, aby pražská smlouva byla plně zachovávána, aby země královy byly chráněny všeho nebezpečenství.[1])

Císařovu vyslanci dal kurfirst odpověď hned 7. března, a to velmi přátelskou a bez jakéhokoliv nátlaku ve prospěch Matyášův. Naopak se v své odpovědi Minckwitzovi diví, že Matyáš neexpeduje císařovy vyslance a neodpovídá na jeho mírumilovnou nabídku. Připisuje to kazimírům, jimž jde o záhubu rakouského domu, přece však doufá v královu příznivou odpověď a chce k němu vypraviti co nejdříve poselství, aby ho odradil od nepřátelských úmyslů.[2]) Kdyby však král přece vpadl do zemí císařových, slibuje kurfirst, že se chce zachovati k spokojenosti císařově podle smlouvy nedávno sjednané, již vedle druhých knížat potvrdil, a podle jiných kompaktat. Kurfirst jen dává najevo starost, aby

[1]) Viz Briefe u. Akten IX, č. 80; viz též Sněmy české XV, I, č. 304, pozn. 2.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 327. Jde tu o vyslání saského podplukovníka Karla Goldsteina, při němž však, jak se zdá, zůstalo na pouhé instrukci ze dne 7. března. Srovn. Chroust, Briefe u. Akten IX, st. 179, pozn. 1, který uvádí zprávu Schönberkovu o zastavení poslání Goldsteinova; srovn. též Jenšovský, l. c., st. 48, podle něhož Goldstein cestu do Vídně nastoupil, což ovšem není se zprávou Schönberkovou v souhlasu.

čeští stavové nepovolali na pomoc krále Matyáše, a proto vyslovuje ve své odpovědi přesvědčení, že se císař k veškerým stavům koruny České tak milostivě zachová, že jim nebude ubližováno vložením do země velikého množství válečného lidu, což by jim k takovému povolání mohlo zavdati příčinu.

Nepříznivé stanovisko kurfirsta saského k podnikům krále Matyáše mohlo se státi velkou brzdou plánům tohoto ctižádostivého Habsburka. Matyášovi nestačila již vyhlídka na českou korunu, kterou chtěl císaři vyrvati pomocí českých stavů. Matyáš směřoval dále, také římská koruna měla co nejdříve zdobiti jeho skráně. Tento záměr by ovšem mohl snadno skřížiti mocný přítel Rudolfův kurfirst saský, kdyby se nepodařilo ho přesvědčiti, že se Rudolf pasovským podnikem znemožnil úplně a že uvedl Říši do velikého nebezpečenství.

Král Matyáš vypravil tedy do Sas 12. března ze Znojma svého radu Gundakera z Polheimu s memoriálem, který měl kurfirstovi ukázati stav věcí ve světle příznivém králi uherskému. Matyáš podle tohoto memoriálu vedl vítěznou válku s Turky, přiměl je k nejlepším podmínkám míru atd., i císař mu ‚zu erzaigung ainer ergeczlichkeit' postoupil Uhry, Rakousy a Moravu a doporučil ho českým stavům za nástupce. Císař však chtěl, svolav kurfirsty a knížata na sjezd, toto postoupení zrušiti. Král Matyáš, aby ukázal, že bylo spravedlivé, co se stalo 1608, dal se pohnouti i k druhé úmluvě, jíž se účastnil i kurfirst saský, jemuž je známo, jaké tyranské vpády se poté staly. Z toho vysvítá úmysl zmocniti se nepřístojnými prostředky zemí postoupených, uvésti do království Českého nového následníka, zrušiti úmluvy podepsané také kurfirstem saským, zpustošiti země a Turkům poskytnouti příležitost, aby je zase porobili, čímž se Říše dostala do velikého nebezpečenství s jedné strany od Turků, s druhé strany od lupičského vojska, které pod praetextem zachovati císařskou autoritu napadá brzy tu, brzy onu zemi. V zájmu celé Říše a zvláště kurfirsta saského, který poslední smlouvu také podepsal, je, aby se tomuto počínání učinila

přítrž. Král jej žádá o pomoc, aby tito lupiči byli potrestáni a Říše zabezpečena, a je přesvědčen, že se nebude rozpakovati, ji poskytnouti, poněvadž se při poslední smlouvě zavázal, hájiti ji proti rušitelům a poněvadž je zřejmé, že císař nelidské vpády pasovského vojska zavinil. Král připomíná, že ho stavové čeští žádali o pomoc proti tomuto vojsku a také ho zvali, aby sám co nejdříve přitáhl; jakožto designovaný král český nemohl leč této výzvě vyhověti.[1])

Jak vidíme z obsahu, mířila mise Polheimova dále než mise Daunova. V ní jsou zdůrazněny zásluhy Matyášovy o Říši a jeho snaha chrániti mír Říše, který je ohrožen Turky a pasovským vojskem. Matyáš musí táhnouti do Čech proti tomu tolupičskému vojsku, nejen aby pomohl českým stavům, nýbrž aby též chránil Říši. Matyaš svým postojem jakožto ochránce Říše si tu připravuje půdu pro svou politiku říšskou, pro niž musí získati kurfirsty. Je to v souhlasu i s jinými misemi, které tou dobou chystal do Říše a jichž instrukce má stejné datum jako memoriál Polheimův[2]).

Matyášovu žádost o pomoc, opakovanou v tomto memoriálu, předběhla zatím negativní odpověď kurfirstova ze dne 15. března odevzdaná předešlému vyslanci královu hraběti Daunovi.

Kurfirst píše v ní králi uherskému, že přijal jeho vyslance Dauna, že pozoruje z králova poselství jeho odmítavé stanovisko, že se však nehodlá pouštěti v ‚disputat', protože mu císař svým poselstvím vysvětlil, proč nemohl býti lid válečný tak rychle rozpuštěn atd. Nepochybuje, že se král tím spokojí, zvláště když císař prohlásil, že dostojí v sjednané smlouvě, že nahradí škody a že jedná o rozpuštění vojska. To vše mohl král uspíšiti, jak vyčítavě píše kurfirst, prohlášením, že se ani císař ani koruna Česká nemusí od něho ničeho obávati; to se však nestalo a tím bylo císaři za-

---

[1]) Memoriál krále Matyáše Gundakerem z Polheimu přednesený kurfirstovi saskému viz v Sněmech českých XV, I, č. 383.

[2]) Viz instrukci pro Matyášovy vyslance do Říše ze dne 12. března v Hammer-Purgstall, Khlesl Lehen II, Urkunden-Sammlung č. 304.

bráněno vojsko rozpustiti. Kurfirst prohlašuje, že bude pevně zachovávati smlouvu, kterou podepsal vedle jiných knížat, a že se vedle jiných proti tomu postaví, kdo zemi a lidi jiného nepřátelsky napadne a zavdá příčinu k nepokoji.[1])

To byla již hrozba branným zakročením, kdyby Matyáš chtěl ze Znojma vtrhnouti s vojskem do království Českého. Matyášovi nezbylo než uznati, že diplomatický zápas s císařem Rudolfem u saského dvora prohrál úplně. Vzhledem k rychlému získání české koruny mohl se nadíti podle tohoto listu u kurfirsta Kristiána branného odporu; pokud jde o Říši, nemohl prozatím očekávati nijaké ochoty. Kurfirst skutečně konal tou dobou vojenské přípravy, hlavně k zabezpečení hranic, a způsobil tím v Praze poplach, že již s vojskem táhne do Čech. Poplach ten byl ovšem planý a mimo nepříjemnosti, které s ním měl saský zástupce Pfretschner, zůstal bez následků.[2])

Jako Matyáš, dostali i čeští stavové lekci v odpovědi na svá psaní ze dne 5. a 7. března, která kurfirstovi dodal Jan Abraham ze Salhausen a Lípy. Kurfirst vyslovuje stavům v listu ze dne 18. března z Glücksburku nejmilostivější soustrast se vpádem pasovského vojska a ujišťuje je, že je mu známa jejich věrnost, upřímnost, poslušnost a stálost k císaři Rudolfovi jakožto vrchnosti jim dosazené všemohoucím Bohem a k milované vlasti. Kdyby se mu snad doneslo něco, slibuje, že tomu nebude věřiti. Poněvadž si přejí jeho rady, nemůže jim nic jiného poraditi, než aby zůstali v úctě a poslušnosti k císaři a aby činili rozdíl mezi ním a několika kazimíry a neopláceli císaři, co způsobilo svými škodlivými ‚praktikami' několik rušitelů všeobecného míru, kteří mají býti za to potrestáni. Kurfirst je vyzývá, aby pevně stáli při smlouvách a sjednocení učiněných s katolíky a zapsaných do desk zemských a aby bezpečně věřili, že koruna Česká žádným jiným

---

[1]) Viz list kurfirsta saského králi uherskému ze dne 15. března tamže č. 414.

[2]) Viz list Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 12. března z Prahy v Sněmech českých XV, I, č. 372. Srovn. Jenšovský, l. c., st. 52.

prostředkem nemůže býti zachována v míru a pokoji mimo prostředek, který již byl všeobecně zaveden a schválen.[1])

Těmito slovy naráží kurfirst na majestát a srovnání o náboženství a dává stavům českým zřetelně najevo, že mají býti spokojeni s náboženskými svobodami od císaře jim danými, nad něž jim více nelze dosáhnouti, a aby žili v míru se svými katolickými spoluobčany. Jak je viděti, nevěřil kurfirst mírumilovnosti českých stavů a obával se možnosti jejich vzpoury, která mu nijak nebyla po chuti jednak ze zásady, jednak pro jeho politiku říšskou.

Stavové čeští nedosáhli tedy na dvoře saském ani podpory ani sympatie a král Matyáš musil počítati spíše s odporem kurfirsta saského než s jeho pomocí. Na druhé straně se však kurfirstovi nepodařilo ani srovnati protivy mezi českými stavy a císařem Rudolfem ani zastaviti pochod Matyášův do Čech.

Tak jako kurfirst Kristián, byla i jiná knížata, zastoupená na konventu knížat v Praze 1610 a ručící za zachování smluv tam sjednaných, bezmocna proti nebezpečí blížící se války obou habsburských bratří.

Arciknížata Maxmilián a Ferdinand marně se obracela na kurfirsta saského se žádostí o radu, jak čeliti tomuto nebezpečenství, marně psala o totéž kurfirstu mohučskému a jiným rukojmím pražské smlouvy, žádajíce, aby hledali prostředky smíru v habsburské dynastii, ne-li již ze soustrasti k ní, tedy alespoň k záchraně všeho křesťanstva od hrozícího nebezpečí.[2]) Všechny tyto diplomatické zákroky vyzněly na prázdno. Kurfirsti a knížata říšská nedali se vyrušiti ze svého klidu bouří v habsburských zemích a vzpamatovali a vzchopili se k vážnější diplomatické akci, teprve když hlava říše se octla v takové situaci, že to mohlo ohroziti prestiž císařství doma i za hranicemi.

---

[1]) List kurfirsta saského českým stavům ze dne 18. března z Glücksburku viz v Sněmech českých XV, I, č. 436. Srovn. Jenšovský, l. c. st. 53.

[2]) Viz list obou arciknížat ze dne 11. března z Inšpruku v Briefe u. Akten IX, č. 95, a Jenšovský, l. c., st. 51.

Také císařovy mise do Říše, mimo Sasko, neměly úspěch. Mise ke kurfirstům duchovním se ztroskotala již na svém počátku, ale její ztroskotání se stalo způsobem tak mimořádným a mělo tak nečekané následky, že muži, jemuž byla svěřena, musíme věnovati zvláštní pozornost. Byl jím tajný rada arciknížete Leopolda František Gansneb Tengnagel z Kampu. Tengnagel patří mezi diplomaty dvora Rudolfova, kteří svými vlastnostmi i osudy mu dávají ono zvláštní zabarvení, které tak dobře zapadá do jeho soumraku. Pocházel z dánské šlechtické rodiny a dostal se do Prahy ve společnosti Tychona de Brahe, jehož byl žákem a pomocníkem a později zetěm.[1]) Na dvoře Rudolfově se seznámil s politiky nekompromisního katolického směru a prostřednictvím Hegenmüllerovým se dostal k arciknížeti Leopoldovi, který jej učinil svým kancléřem a věnoval mu svou plnou důvěru. V dvorských pletichách nalezl Tengnagel ukojení svých duševních sklonů a prostředek k nabytí bohatství a moci. Nebyl v tom nepodoben druhým kořistníkům Rudolfovy tragedie rázu Václava Vchynského, ale Vchynskému se nevyrovnal ani nadáním ani štěstím. Štěstěna, která právě Vchynskému velmi přála, Tengnaglovi obyčejně ukazovala nevlídnou tvář. Podnik julišský, jehož byl Tengnagel v službách Leopoldových hlavním strůjcem, dopadl špatně. Mise jeho ke dvoru Jindřicha IV. ve věci julišské byla bez úspěchu, poslání arciknížetem Leopoldem k španělskému dvoru, které mělo získati Filipa III. pro Leopoldovy plány, nevyneslo mu diplomatických vavřínů. Tengnagel se sice snažil svým memoriálem přesvědčiti španělský dvůr, jakou výhodou pro katolickou a habsburskou politiku v Říši by bylo podporovati Leopoldovy plány, ale bez výsledku. Svůdné perspektivy Tengnaglova memoriálu, v nichž se potlačení protestantů v Říši i v zemích habsburských jevilo v zářivých barvách, nezaslepily reálné politiky dvora Filipa III., kteří odkázali memoriál[2]) k dobré-

[1]) Viz o něm více ve studii Hanuše Opočenského, Zajetí a vyšetřování Františka Tengnagla roku 1611. V Praze, Věstník Král. české spol. nauk, tř. hist. 1910.

[2]) Viz Gindely, Rudolf II., II, st. 59—62 a Opočenský l. c., st. 5—7.

mu zdání španělského residenta na dvoře Rudolfově Zúñigy. To byl hubený výsledek tohoto největšího diplomatického rozmachu Tengnaglova, zvláště když byl odkázán na Zúñigu, který ho pokládal za směšného mluvku a jeho plány za chiméry, které podle toho posoudil.[1])

Je ku podivu, že po všech těchto neúspěších zůstal Tengnagel nadále duší Leopoldových plánů a že mu nyní byla svěřena mise takové důležitosti. Instrukce k ní byla napsána tajným radou císaře Rudolfa Hannewaldem a v tajné radě císařově byla schválena.[2]) Instrukce ze dne 23. února ke kurfirstu mohučskému, kolínskému a trevírskému svaluje veškeru vinu sporu císaře Rudolfa s bratrem Matyášem na krále uherského a ukazuje, že jeho zbrojením a podněcováním českých stavů přišel císař do velkého nebezpečenství. Z těchto příčin a z obavy z nových úkladů, protože se v Čechách a zemích inkorporovaných nedala tak rychle opatřiti obrana, zdvihlo se podle znění této instrukce pasovské vojsko ze svých bytů, přitáhlo ku Praze a tu s vojskem českých stavů přisahalo císaři věrnost. Protože císař musí míti proti hrozícímu překvapení z Uher, Rakous a Moravy pohotově větší moc, žádá kurfirsty duchovní, aby mu rychle vyslali vydatnou pomoc v penězích nebo ve vojsku.[3])

Rychlá pomoc, a ovšem hlavně pomoc na penězích, mohla v těchto kritických chvílích přinésti císaři spásu, kdyby mise byla bývala provedena úspěšně. Avšak Štěstěna, která ani na jiných diplomatických cestách nepřála Tengnaglovi, provedla mu tentokrát kousek, který nejen poslání zmařil v začátcích, ale který ho mohl státi snadno i život.

Expedice nebyla špatně uvedena na scénu. Všechno bylo připraveno co možná v tajnosti a odchod Tengnaglův z Prahy měl býti zamaskován cestou anglického vyslance Štěpána Lesieura, který odcházel od Rudolfova dvora do

---

1) Viz Opočenský, tamže st. 6, pozn. 20, a st. 7—8.

2) Viz tamže st. 8.

3) Viz instrukci císaře Rudolfa pro misi Tengnaglovu ze dne 23. února v Briefe u. Akten IX, č. 67; výtah viz v Sněmech českých XV, I, č. 213.

Anglie. Arcikníže Leopold sám požádal Lesieura, když měl odcestovati, aby vzal Tengnagla s sebou.[1]) Také Ramée užil odchodu anglického vyslance a vypravil s ním svůj zloupený poklad, chtěje jej dostati do bezpečí. Jak správně vystihuje relace uchovaná v archivu v Zerbstu, učinil to Ramée proto, aby se zdálo, že je to majetek anglického vyslance.[2]) Toto nerytířské jednání však nebylo ani jemu nic platné, ani vyslanci Lesieurovi prospěšné a způsobilo Angličanovi vedle velikého leknutí mnoho nepříjemností. Právě kořist plukovníka Raméa zradila výpravu. Stavovským vojákům, kteří zbyli ještě na levém břehu Vltavy, neušlo její chystání na cestu, a poněvadž stále přebíhali na Staré město, zpravili někteří z nich české stavy o tomto podniku.[3]) Aby společnost byla ještě pestřejší, přidal se k ní rada císařské dvorské komory Bernard Vilém Meckbach, který vezl do Magdeburka mrtvolu svého bratra, padlého při vpádu pasovského vojska na Malou stranu.[4]) Mimo to měl Meckbach za úkol vyzvednouti u stavů nizozemského kraje anticipace na říšské berně.

Celá výprava se skládala asi z devíti vozů, z nichž jeden nebo dva vezly kořist plukovníka Raméa. Prameny se v údajích o jejich počtu rozcházejí právě tak jako v údajích o zloupených věcech a penězích tohoto obávaného a nenáviděného pasovského vůdce.[5]) Ze všech zpráv vysvítá, že to byla kořist neobvyklá, skládající se jak z hotových peněz, jichž bylo do

[1]) Viz zprávu Mediciho ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 319, jehož sekretáři to vypravoval sám anglický vyslanec.

[2]) Viz tuto relaci ze dne 6. března tamže č. 312.

[3]) Hlavně Skála má o tom některé podrobnosti, srovn. jeho Historii českou I, st. 289.

[4]) Viz zprávu Welserovu Maxmiliánovi Bavorskému ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 297.

[5]) Roncaroli v depeši vévodovi parmskému ze dne 7. března, tamže č. 325, počítá, že na voze plukovníka Raméa bylo 6000 dukátů a množství stříbra a skvostů a dvě šňůry překrásných perel vylovených v Dunaji u Pasova, takže celý náklad měl cenu 60.000 tolarů. Jiní zpravodajové mají jiné údaje, na př. Medici v depeši státnímu sekretáři toskanskému ze dne 7. března, tamže č. 319, praví, že na dvou vozech plukovníkových, svěřených Tengnaglovi, bylo vedle množství stříbra 8000 uherských zlatých.

tisíců, tak ze stříbrného náčiní a skvostů. Není divu, že takový poklad lákal nepřítele, aby zkusil své štěstí, byť i za cenu krvavou, neboť Ramée dal vozům vojenský doprovod, skládající se téměř ze sta mužů, zčásti jízdných, zčásti pěších.[1]) Celá výprava se dala 3. března na pochod po levém břehu Vltavy k severu a dorazila na noc do Velvar, netušíc, že je prozrazena a sledována jízdou, kterou stavové v počtu asi tří nebo čtyř kornet poslali po pravé straně řeky pod vedením Viléma Vchynského[2]). Stavovská jízda byla vedena velmi obezřele a postupovala k severu, aniž byla Pasovskými zpozorována, ale sama jich nespustila se zřetele. Tengnagel a jeho druhové dopustili se ve Velvarech osudné neopatrnosti. Domnívajíce se, že jsou již v bezpečí, poslali vojenský doprovod domů a bezstarostně se odevzdali nočnímu klidu. Vilém Vchynský patrně čekal na tento okamžik, aby bez velkých ztrát, které se jinak daly očekávati, provedl svůj úkol.

Cestovatelé byli i se svým služebnictvem v noci přepadeni, obklíčeni vojskem, přímo z loží vyvlečeni — ‚im Bett aufgehebt' — a zajati a byli hned dopraveni zpět do Prahy.[3]) Když vezli Lesieura po pražských ulicích, pokládal ho lid za Pasovského, ba za samého plukovníka Raméa a uvítal ho kamením, blátem a nadávkami — ‚ingiurie tremende' —, že ho kyrysníci stěží ubránili.[4]) Tengnagla vezli přikrytého, aby jej rozzuřený dav neobjevil a nezabil. Když byl anglický vyslanec poznán, omluvili se mu stavové, chovali jej s vel-

---

[1]) Údaje o jich počtu se ovšem také různí; Welser počítá v této eskortě jen 60 jezdců; viz Sněmy české XV, I, č. 297.

[2]) Některé prameny, jako Hagiochoranus (tamže č. 283) nebo noviny do Štutgartu (č. 311), udávají za vůdce Bubnu, což se dá vysvětliti jen tím, že Mikuláš z Bubna byl nejvyšším vachmistrem a měl patrně v této své funkci zásluhu o výpravu. Rozhodující je, že vedle jiných pramenů Václav Vchynský v dopise králi Matyášovi píše, že jeho bratr Vilém byl vůdcem tohoto podniku (viz. č. 288). Gindely, Rudolf II., II, st. 227, udává chybně, že to byl Oldřich Vchynský.

[3]) Viz dotčenou zprávu Welserovu tamže č. 297.

[4]) Viz hlavně zprávu Mediciho ze dne 7. března, tamže č. 319, a zprávu virtmberského agenta z téhož dne, tamže č. 323

kou úctou a občerstvivše ho, dali ho druhý den vojensky doprovoditi. Druzí byli i se služebnictvem a vozy zatčeni a uvězněni, Tengnagel a Meckbach v domě Václava Vchynského.[1])

Velký jásot na Starém a Novém městě byl doprovázen stejně velkým zděšením na Malé straně a na Hradčanech, když vešla ve známost tato událost. Místo peněz, které byly toužebně očekávány a které měl přinésti jak Tengnagel tak Meckbach, přišla Jobova zvěst, že oba padli do zajetí a že z celé této mise císařovy do Říše bude míti prospěch jen nepřítel.

Také plukovník Ramée, který tak neočekávaně přišel o bohatý lup, byl vyšinut ze své obvyklé rovnováhy. Ukazuje to dopis, který napsal hraběti Turnovi se žádostí, aby mu byl vrácen jeho majetek, ‚sein teur und redlich (i) erworbenes guetl', který mu byl vzat. Ve svém rozčilení ani nepozoroval, jak si touto žádostí zadal. Teprve odpovědí hraběte Turna, že snad ví, co je zvykem válečným, se vzpamatoval. Pak se prý vyjádřil, že si na zpětném pochodu na některých zámcích nahradí svou škodu.[2])

Stavové, kteří nastrojili léčku vozům s kořistí plukovníka Raméa, chytili do ní také jednoho z hlavních strůjců celého pasovského podniku ‚erzherzog Leopoldi vornembster geheimbster rat und also in der jetzigen passauischen practiken der redelfürer einer'. Touto charakteristikou označili Tengnagla v psaní kurfirstovi saskému, když mu tuto důležitou událost oznamovali.[3]) Mohli se těšiti, že nejen prozatím přeřízli nitky diplomatického spojení císařova s Říší, ale že připravili arciknížete Leopolda o jeho politického a diplomatického inspirátora, bez něhož byl bezradný, ‚das ganze factotum bei ihme', jak praví diarium vídeňské.[4]) Úhlavní

---

[1]) Srovn. o zajetí Tengnaglově též Opočenský, l. c., st. 9—10.

[2]) Píše o tom virtmberský agent vévodovi virtmberskému 7. března z Prahy; viz Sněmy české XV, I, č. 323.

[3]) Viz list stavů českých kurfirstu saskému ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 316.

[4]) Viz tamže č. 284.

a potměšilý jejich nepřítel, ‚homo ex nequitia et dolo totus compositus‘[1]), padl nyní neočekávaně i se všemi listinami vztahujícími se k jeho poslání do jejich moci. Stavové byli přesvědčeni, že se nyní dozvědí o nejtajnějších nitkách intrik v celé té šalebné hře kolem nich spřádaných. Níže uvidíme, jak podrobili Tengnagla výslechům a jak se útrpným právem snažili vynutiti z něho úplné doznání. Stavové hned postřehli, že nyní se jim dostává do rukou zbraň, které mohou ve svých diplomatických stycích za hranicemi použíti jak proti pasovskému vojsku a arciknížeti Leopoldovi, tak proti císaři.

Vedle Saska a zemí vtělených koruně České záleželo Čechům hned od počátku pasovské bouře také na jiných činitelích zahraničních. Velké starosti jim působilo, jak se k jejich zápasu s pasovským vojskem, které císař v Praze prohlásil za své, postaví papežská a španělská politika. Že ani nuncius ani španělský resident nejsou s císařem Rudolfem a jeho posledním kouskem spokojeni, mohli věděti od Václava Vchynského. Proto hleděli, aby se zástupci kurie a Španělska byli v poměru co možná dobrém a aby se vyhnuli všem srážkám s nimi.[2])

Do velkých rozpaků přivedlo stavy řádění chátry proti klášterům o masopustní úterý, když pomyslili, že oba dotčení diplomati mohou v nich viděti spoluvinníky. Proto se hleděli u nich omluviti a přesvědčiti je listy ze dne 23. února, že luza udeřila na kláštery dříve, než tomu mohli zabrániti. Projevili velikou lítost, že se tak stalo, a dovolávali se zejména jesuitů, že jejich kolej jakož i kláštery sv. Jakuba a sv. Anny byly bráněny stavy.[3]) Opatrnost Václava Vchynského v onen kritický den byla jim velmi na prospěch. Jak nuncius, tak španělský resident jim odpověděli hned 24. února, vzali

---

[1]) Tak ho charakterisuje relace o událostech v Čechách ze dne 6. března ve vévodském archivu v Zerbstu, viz tamže č. 312.

[2]) Srovn. můj úvod v Sněmech českých XV, I, na st. LIV—LV.

[3]) Viz omluvné listy stavů českých ze dne 23. února španělskému residentovi a papežskému nunciovi v Sněmech českých XV, I, č. 209 a 210.

jejich omluvu na vědomí a žádali jen za lepší ochranu klášterů. Zúñiga je mimo to ujistil, že králi španělskému záleží, aby byl v Čechách pokoj, a že schválil poskytnutí peněz na výplatu pasovského vojska. Oba tito zástupci nejdůležitějších katolických mocností mluvili v těchto listech se stavy českými velmi milostivě a nedali najevo nejmenší stopy nějaké zaujatosti proti nim.[1]) Zúñiga psal 7. března o této věci španělskému králi a vypravoval, jak ujistil deputaci stavovskou, nabízející mu potrestání vinníků, že král španělský je nespokojen se vpádem pasovského vojska do Čech a že si přeje, aby byl zachován mír.[2])

Nuncius i resident španělský, jsouce nespokojeni s politikou císaře Rudolfa a arcikněžete Leopolda, v které viděli nebezpečenství pro církev katolickou, chovali se k stavům českým v jejich srážce s pasovským vojskem velmi shovívavě, jsouce přesvědčeni, že jejich politika, řízená Václavem Vchynským a mající za cíl dosaditi krále Matyáše, je jediným prostředkem k zachránění církve a dynastie. Stavové čeští se opravdově snažili zachovati po dobu svého zápasu s císařem Rudolfem a arcikněžetem Leopoldem dobrý poměr k zástupcům Říma a Španělska a vyhnouti se každému zbytečnému dráždění katolíků, také byli ochotni potrestati proticírkevní výtržníky z masopustního úterka i ochrániti kláštery.

Ke katolickým mocnostem, o jejichž přízeň se stavové ucházeli, patřila také Toskana. Vyslanec velkovévody toskanského Medici zaujímal na dvoře císaře Rudolfa vynikající místo mezi vyslanci. Na Toskaně záleželo jak pro její důležité postavení v Italii mezi konkurujícími mocnostmi, tak pro její dynastii, mající silný vliv v Římě a příbuzenské styky s nejmocnějšími panovnickými rody; choť velkovévody Cosima II. byla rakouská princezna. Václav Vchynský sám se ucházel hned 16. února, druhého to dne po vpádu

---

[1]) Viz list Zúñigův a nunciův českým stavům ze dne 24. února v Sněmech českých XV, I, č. 217 a 218.

[2]) Viz list Zúñigův španělskému králi ze dne 7. března v Briefe u. Akten IX, č. 88, a jeho výtah v Sněmech českých XV, I, č. 321.

Pasovských na Malou stranu, o přízeň Mediciho. Byl od něho pozván na snídani v jeho bytě na Starém městě, nabízel mu své služby a chtěl ho získati postavením stráže, aby mu nehrozilo nebezpečí od lidu rozezleného na cizince a katolíky. Medici to s díky odmítl, maje dosti lidu v domě, ale za dva dny dostal zase návštěvu Vchynského spolu s plukovníkem Vratislavem. Vchynský nabízel opět tytéž služby jménem stavů, prozradil, že poslal pro krále Matyáše a naříkal na arciknížete Leopolda, který z osobního prospěchu byl příčinou tak velkého zla. Tisíckrát by raději umřeli s celým národem, než by měli Leopolda za krále.[1]) Vchynský se ani nemusil tak příliš namáhati, aby získal Mediciho pro krále Matyáše a proti převratným plánům Leopoldovým. Medici ve své politice postupoval souhlasně s nunciem a vyslancem španělským, jejichž stanovisko je nám známo. Již ve své depeši ze dne 28. února píše velkovévodovi, že Pasovští nedokázali nic než nekonečnou škodu náboženství. Zároveň oznamuje, že jakožto vyslanec ustanovený u císařského dvora žádal stavy na radnici, aby ho nechali odejíti na druhou stranu, ale prosili ho prý, aby ještě zůstal, až jak se věci vyvinou.[2]) Za týden píše, že již neusiluje, aby se přesídlil na Malou stranu, protože se obává plenění Pasovských, až by opouštěli město, a útoku Čechů.[3]) Již to, že zůstal bydliti mezi nepřáteli císařovými, ukazuje, že neztotožnil s dvorem Rudolfovým politiku svého pána.

Z pozdější doby máme již přímé zprávy, jak španělský vyslanec Zúñiga debatuje s Medicim a zatracuje pasovský vpád a odmítá politiku Leopoldovu, o níž mluvil s Medicim

---

[1]) Viz depeši Mediciho ze dne 21. února v Sněmech českých XV, I, č. 198. Líva v Spiknutí Vchynských, l. c., st. 31, pozn. 98 tvrdí, že se zpráva Mediciho ze dne 21. února o rozmluvě s Vchynským nesrovnává s pravdou, protože Vchynský 16. února byl již na Starém městě. Líva tu mylně předpokládá, že Medici tou dobou bydlil na Malé straně. To je ovšem omyl, neboť Medici měl tou dobou byt na Starém městě, a uvedená jeho zpráva netratí tedy nic na své hodnověrnosti.

[2]) Viz depeši Mediciho ze dne 28. února v Sněmech českých XV, I, č. 261.

[3]) Viz depeši Mediciho ze dne 7. března tamže XV, I, č. 319.

též nuncius.[1]) I v dalším zůstal Medici v harmonii s postupem španělské a papežské diplomacie, ač nevystupoval tak aktivně jako zástupcové těchto dvou předních katolických mocí. S českými stavy byl stále v poměru velmi dobrém a chválil jejich vůdce, že mu prokazovali ‚infinite cortesie'.[2]) Francie, která ještě před rokem stála v čele politického systému protihabsburského, byla vraždou Jindřicha IV. a obratem politickým směrem k Španělsku vyřazena z kombinací knížat říšských i stavů zemí habsburských a zaujata vlastními starostmi, zůstala poslednímu zápasu o trůn Rudolfa II. vzdálena.

Jako Francie zůstala i republika benátská, ač měla v Padavinovi stálého vyslance u císařského dvora v Praze, stranou bouřlivých událostí v Čechách roku 1611.

Snad ještě více než na vzdálených katolických mocnostech záleželo stavům českým na kurfirstech a knížatech říšských, ať byli katolíky nebo protestanty. Jako usilovali především o přízeň kurfirsta saského, tak se též namáhali, aby se mínění druhých knížat v Říši neobrátilo proti nim. Věděli dobře, že jsou líčeni v Říši jakožto rebelové, kteří se opovážili postaviti se proti hlavě Říše a kteří ohrožují její bezpečnost a svobodu, kteří mimo to páchají násilnosti na klášteřích a nenávistně pronásledují všechny cizince. Veřejné mínění v Říši mohlo býti lehce pobouřeno těmito zprávami a mohlo působiti na kurfirsty a knížata říšská, aby se postavili na obranu císařovu a aby zakročili proti neposlušným českým stavům. Tomu se musilo čeliti, a proto se podobně jako ke kurfirstu saskému, na němž jim ovšem záleželo nejvíce, stavové čeští obrátili také k druhým kurfirstům a knížatům říšským a poslali jim listy téměř stejného znění, jako byl citovaný list kurfirstovi saskému ze dne 5. března. Listy tyto stavové datovali 9. března, kurfirstu braniborskému 10. března, a ohrazovali se v nich proti pomluvám nepřátel, jako by stavové byli buřiči a původci nynějších nepokojů

---

[1]) Viz depeši Mediciho ze dne 14. března tamže XV, I. č. 400.

[2]) Viz touž depeši na konci.

v Čechách, a nezapomněli také dokazovati svou nevinu na pustošení klášterů; zároveň žádali, aby nebyl propouštěn válečný lid táhnoucí na pomoc pasovskému vojsku.[1])

Ze sousedních knížat říšských měli stavové čeští vedle kurfirsta saského veliký zájem také na kurfirstovi braniborském a vévodovi bavorském. Braniborsko žilo v stálém soupeřství se Saskem, jak právě v poslední době se ukázalo ve sporu o dědictví julišské. Kurfirst saský dostal sice od císaře Julišsko v léno, ale bratr kurfirsta braniborského skutečně obsadil zemi. Pokusy o narovnání, které měly nabídkou kondominia v zemích julišských dostati Sasko na stranu prostestantů v Říši a vymaniti je z područí politiky císařské,[2]) selhaly a staré napětí saskobraniborské nepolevilo. Braniborská politika zůstala proticísařskou, třebaže císař ve svých nesnázích, když vypravoval poselství o pomoc do Říše, připravoval také misi ke kurfirstu braniborskému.

I v českém stavovském zrcadle se politické barvy braniborské odrážely. Již počátkem února pojal kurfirst braniborský úmysl navázati přátelské styky s předáky českých stavů, a to především s hrabětem Turnem a Budovcem. Memoriál braniborský ze dne 2. února ukazuje, že kurfirst Jan Zikmund posílá svého důvěrníka do Prahy, aby jednal se jmenovanými pány nejen o obraně proti pasovskému vojsku, nýbrž i o obnovení unie českobraniborské.[3]) Stavové čeští přijali přátelství braniborské s radostí. V listě ze dne 4. března píše hrabě Turn a Colonna z Felsu kurfirstovi braniborskému děkovný list za jeho projev důvěry a ochoty, vy-

---

[1]) Srovn. zprávu Mikuláše Hagiochorana, podle níž již 5. března byly ve sněmu čteny listy určené kurfirstům; Sněmy české XV, I, č. 293. Viz listy stavů českých kurfirstovi kolínskému, falckrabí Janovi, administrátorovi Rýnské Falce, a Janu Fridrichovi vévodovi virtmberskému ze dne 9. března, tamže č. 340, a kurfirstovi braniborskému ze dne 10. března tamže č. 353.

[2]) Srovn. B. Jenšovský, l. c., st. 40—41.

[3]) Memoriál ten nalezl Julius Glücklich v státním archivu v Berlíně, viz Václava Budovce z Budova korespondence st. 104, pozn. 314. Podle memoriálu měl jíti do Prahy Jáchym z Bernheimu, ale mise byla svěřena Zachariášovi z Bernheimu.

řízený Zachariášem z Bernhaimu. Čeští stavové vzali podle znění tohoto listu jeho náchylnost k nim na vědomí se srdečnou radostí a děkují mu, že uznal svůj lenní závazek podporovati dobro koruny České. Prosí kurfirsta o přispění a oznamují, že král Matyáš jim táhne na pomoc. Přáli by si od Boha, aby se obnovila unie kurfirství Braniborského s královstvím Českým, jako byla za času krále Jiřího, avšak je prý nutno nyní sečkati, až se uklidní nynější zmatky, protože to nelze učiniti bez generálního sněmu.[1]) Václav Budovec z Budova, který list kurfirstův ze dne 2. února dostal později od Zachariáše z Bernheimu, odpovídá teprve 29. března a těší se z přání kurfirstova obnoviti starou unii s korunou Českou, ‚sonderlich zur befürderung orthodoxae doctrinae evangelicae', nabízí kurfirstovi své služby a neopomine oznámiti vše věrným vlastencům na generálním sněmu. Odkazuje též kurfirsta na ústní vzkaz po Bernheimovi, který již odjíždí a jemuž dal pro kurfirsta opisy některých důležitých akt.[2])

Po odchodu Bernheimově převzal úlohu jednatele braniborského v Praze Hanns Menhart z Schönburku, který přijel za okolností již docela změněných v průvodu krále Matyáše, k němuž dorazil do Jihlavy již 17. března.[3]) Do Prahy přijel 24. března, navštívil, jak praví, nejvznešenější pány a viděl, že si velmi přejí obnoviti unii s Braniborskem. Chtěli prý psáti kurfirstovi, aby v Praze Schönburka ponechal aneb do Prahy poslal někoho jiného, kdo by asistoval na sněmu a ujednal s nimi unii. Činí prý si dobré naděje do budoucnosti, protože evangelíci mají vládu v těchto zemích v rukou a král nebude moci nic činiti, nýbrž země, t. j. stavové. O unii s Rakouskem praví, že s ní budou obtíže, protože je to dědičná země.

---

[1]) List Turnův a Felsův kurfirstu braniborskému ze dne 4. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 289.

[2]) List Budovcův kurfirstovi braniborskému ze dne 29. března vyd. Jul. Glücklich, l. c., č. 57; výtah Sněmy české XV, I, č. 553.

[3]) Viz jeho denník v Briefe u. Akten IX, č. 105; o jeho jednání s českými stavy viz též Sněmy české XV, I, č. 528.

Záměry, které se jeví v těchto stycích českých stavů s agenty kurfirsta braniborského, jsou nemalého dosahu, třebaže nevedly k positivním výsledkům. Nešlo v nich, jak vidíme, jen o spor císaře Rudolfa s králem Matyášem a se stavy českými, nýbrž o něco podobného, jako byly starší plány spojení protestantských knížat v Říši s nekatolickými stavy zemí koruny České a druhých zemí ovládaných Habsburky a namířené ovšem proti nim. Podobný projekt měl kníže Kristián z Anhaltu, byl ještě velkorysejší, ale nepovedl se stejně jako tyto braniborské záměry.

Podobné plány začíná tou dobou rozvinovati v Praze též rýnsko-falcký agent Hippolit a Collibus. Jeho akce neušla pozornosti katolických diplomatů. Nuncius sám píše o ní 21. března papeži a žaluje na Hippolita, že podněcuje stavy české, aby se zároveň s druhými zeměmi spojili s protestanty v Říši. V Římě způsobily tyto plány obavy, a státní sekretář v odpovědi vyzývá nuncia pražského, aby ve spojení s nunciem vídeňským čelili těmto velmi zlým plánům — ‚pessimi concetti' — agenta falckého.[1]) Medici, který nuncia na tyto věci upozornil, píše 21. března státnímu sekretáři toskanskému, že agent falckrabí Rýnského měl rozhovory se zdejšími předáky, že by se všechny tyto země měly sjednotiti a ve spojení s protestanty holandskými tak se zajistiti konfederacemi dříve, než by přijali nějakého panovníka, aby nikdy více se nemusili obávati takového příkoří, jako se jim stalo od pasovského vojska.[2]) Ještě 28. března opakuje Medici své podezření, že jde o konfederaci Uher, Rakous, Moravy a Čech v dohodě s protestantskými knížaty podle projektu Hippolita a Collibus.[3])

Nic se z těchto plánů nevtělilo ve skutečnost, ale jejich vyskytnutí ukazuje, jak pasovský vpád do Čech a odboj českých stávů zvířil diplomatickou hladinu v Říši a jak se druzí pro-

[1]) Viz depeši nunciovu ze dne 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 477.

[2]) Viz depeši Mediciho ze dne 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 478.

[3]) Viz depeši Mediciho ze dne 28. března tamže č. 544.

testantští kurfirsti chápali příležitosti, které neužil kurfirst saský, zůstav věren své tradiční politice císařské.

Pokud jde o mocného jihozápadního souseda Čech, o Maxmiliána, vévodu bavorského, měli čeští stavové hned po vpádu pasovského vojska dosti příčiny, aby na bavorské hranice hleděli s nedůvěrou, neboť jak výslech P. Aegidia z kláštera Panny Marie Sněžné, tak výslech Tengnaglův přinesly výpovědi, podle nichž se mohlo zdáti, že vévoda Maxmilián je v dorozumění s císařem Rudolfem. P. Aegidius vyznával 17. února, že vévoda bavorský má ve spojení s papežem a králem španělským vyslati císaři na pomoc 12.000 mužů, kdyby císař s lidem pasovským nemohl v Čechách provésti převrat.[1]) První výslech Tengnaglův ze dne 5. března potvrzoval tuto výpověď, neboť Tengnagel odpověděl kladně na otázku, naděje-li se císař pomoci od bavorského knížete, a ještě dodal, že k němu má býti vyslán hrabě z Althanu.[2])

Byly to ovšem jen výplody podrážděné fantasie, jak se později stavové přesvědčili, neboť vévoda bavorský Maxmilián nesouhlasil vůbec s podnikem pasovského vojska, neschvaloval také svatební projekt své sestry Magdaleny s arciknížetem Leopoldem a k pasovskému vojsku sám měl velkou nedůvěru. Než však došlo k vzájemnému dorozumění, byli čeští stavové na Bavorsko rozezleni a agent vévody bavorského v Praze dr. Vilém Bodenius psal s obavami o jejich nepřátelském smýšlení. Netrvalo to dlouho, a vévodovi bavorskému se podařilo stavy české přesvědčiti o opaku. Na jejich žádost, aby nepropouštěl svým územím cizí válečný lid, který by táhl k Pasovským, odpověděl jim vévoda Maxmilián 29. března příznivě. Stavové čeští mu děkují listem ze 3. dubna a běřou s velkou radostí toto jeho rozhodnutí na vědomí jakož i jeho ochotu, aby jeho komisaři byli na hranicích ve spojení s českými komisaři. Se své strany slibují stavové čeští vévodovi bavorskému,[3]) že ani oni nepropustí přes hranice

[1]) Viz výslech P. Aegidia ze dne 17. února v Sněmech českých XV, I, č. 162.

[2]) Viz výslech Tengnaglův ze dne 5. března tamže č. 295.

[3]) Viz list stavů českých vévodovi bavorskému ze dne 3. dubna

pasovský nebo jiný válečný lid. Vévoda bavorský, když později Ramée přijel do Mnichova, stavům českým loyálně o tom podal zprávu i o svém rozhodnutí.[1]) Tyto dobré poměry vévody bavorského se stavy českými potrvaly po celou dobu jejich zápasu s pasovským vojskem a s císařem a zbavily je starosti o možnou komplikaci na jihozápadních hranicích Čech. Ani mrak způsobený uvedenými výslechy nezatáhl oblohu na hranicích českobavorských.

Z kurfistů duchovních, jimž byla určena nezdařená mise Tengnaglova, odhodlal se k činu kurfirst mohučský Jan Schweikhardt, který byl v dobré korespondenci s kurfirstem saským a který již jakožto arcikancléř Říše měl povinnost učiniti kroky k zabezpečení její hlavy. Vypravil poselství ke kurfirstům trevírskému, kolínskému a saskému s instrukcí ze dne 22. března, v níž ukazoval na trapnou situaci císařovu a na nebezpečí, které mu hrozí, a žádal za dobré zdání, zda by se nemělo sejíti alespoň několik kurfirstů k poradě, co činiti. Na program schůze dal tyto body: 1. Nalézti prostředky, jak smířiti císaře s králem, a není-li to možno, jak zbaviti císaře nejistoty a zajistiti Říši její hlavu. 2. Přiměti císaře, aby se vyslovil o svém nástupci. 3. Obnoviti jednotu v kollegiu kurfirstském. 4. Pomoci od úpadku v soudnictví. 5. Vyříditi žaloby proti justici a vládě na císařském dvoře.[2])

Toto poslání říšského arcikancléře ke kurfirstům — do Saska byl vypraven Hanuš Richard Brömser z Rüdesheimu — zahájilo v Říši akci ve prospěch císaře Rudolfa, s níž se ještě setkáme při líčení dalších událostí, které v rychlém tempu dolehly na císařský dvůr na Hradčanech.

Prozatím nehrozilo z těchto kroků v Říši nebezpečenství českým stavům, jimž se podařilo odvrátiti od své země branné zakročení Říše v době posledního rozhodného zápasu s císařem.

O poměru českých stavů ke králi Matyášovi a diplomatické

---

tamže č. 583. List vévody bavorského ze dne 29. března se nezachoval, avšak ve psaní českých stavů je o něm zmínka.

[1]) Viz psaní vévodovo českým stavům ze dne 2. dubna tamže č. 576.

[2]) Viz Briefe u. Akten IX, č. 111.

akci z něho vyplývající nelze psáti bez souvislosti s jeho pochodem do Čech, o němž níže. Tam bude také příležitost vylíčiti diplomatické kroky podnikané vévodou brunšvickým na záchranu císaře Rudolfa.

XI.

POCHOD MATYÁŠOVA VOJSKA DO ČECH A ZMĚNY V PRAZE.

Když král Matyáš listem datovaným ve Vídni dne 23. ledna odpovídal nejvyšším úředníkům království Českého a osobám k defensi země ustanoveným vyčítavě, že jeho žádosti o pomoc neporozuměli, a naléhavě ji po panu Janu Jiřím v Vartmberka opakoval,[1]) nemohl předvídati, jak brzy se situace obrátí. Připomínal sice v tomto listě českým stavům, že by je dnes nebo zítra mohlo stihnouti totéž, ale byl přece rychlostí pasovského vpádu do Čech překvapen. Již 9. února oznamovali mu nejvyšší úředníci království Českého a stavové čeští, že lid pasovský vpadl do Čech a obsadil Krumlov, Budějovice, Tábor a Týn n. Vl. a že mu budou odporovati mocí. Kdyby lid ten něco chtěl podniknouti na škodu krále Matyáše, jsou ochotni přispěti mu podle možnosti, aby dostáli v smlouvě, protože však sami nyní více potřebují pomoci než král Matyáš, žádají ho, aby je omluvil, o pomoc ho však neprosí.[2])

Král Matyáš nemohl o svých úmyslech veřejně korespondovati s českými stavy, ale dovedl nalézti k nim tajný přístup. Byly to hlavně dvě cesty, po kterých chodily zprávy o českých věcech k němu a po nichž se mohl s českými stavy

---

[1]) List Matyášův ze dne 23. ledna viz v Sněmech českých XV, I, č. 45.

[2]) List nejv. úředníků a stavů českých králi Matyášovi ze dne 9. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 105.

dorozumívati o dalších plánech a tlumočiti jim svá přání. Prostředníkem na jedné cestě byl Petr Vok z Rožmberka, který z Třeboně mohl přes Vitoraz a hraběte Friedricha z Fürstenberka korespondovati s králem Matyášem, prostředníkem na druhé cestě byl Václav Vchynský.[1])

Vchynský nepustil ani na chvíli z ruky vlákno dorozumění, které osnoval mezi Prahou a Vídní. Vchynský referoval králi do Vídně o událostech v Praze, oznamoval mu, jak se daří jeho agitace mezi českými stavy, a nabádal ho k rychlému pochodu do Čech. Králi mělo býti vpraveno přesvědčení, že zásluhou Vchynského byl český trůn udržen pro něho. Král měl co nejdříve přitáhnouti do Čech a do Prahy, aby se nezmeškala situace příznivá nejen jemu, ale i Vchynskému, který si po vpádu pasovského vojska získal mezi stavy i obyvatelstvem sympatie, jakých nikdy dosud neměl. Že se král Matyáš poměrně rychle odhodlal vydati se na pochod do Čech, bylo především jeho dílo, ač i Petr Vok z Rožmberka měl na krále svými důraznými pobídkami a vahou své osobnosti veliký vliv.

Jakmile došla krále zpráva o dobytí Malé strany pasovským vojskem, viděl že jeho chvíle přišla. Poslal do Čech otevřený list, daný ve Vídni dne 21. února, v němž praví, že se, byv žádán mnohými z českých stavů, aby ‚jakožto čekanec království Českého a budoucí pán jejich' jich pomocí svou neopouštěl, rozhodl vypraviti jim na záchranu vojsko a sám osobně přitáhnouti. Svoje rozhodnutí odůvodňoval mimo jiné zvláště tím, že císař je ‚od toho nešlechetného a loupežného lidu pasovského soužen a obležen'. Král oznámil stavům, že nařídil vojsku, aby nečinilo škod a vše platilo, ale zároveň žádal, aby obyvatelé opatřili vojsko proviantem a potřebnými věcmi a vyšlo mu přátelsky vstříc.[2])

---

[1]) Viz Sněmy české XV, I, úvod st. LX a n. Jakým způsobem korespondoval Vchynský s králem, je pěkně viděti na jeho listu ze dne 23. února, viz tamže č. 212.

[2]) Patent Matyášův ze dne 21. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 193.

Matyáš tedy nebyl volán na pomoc českou obcí stavovskou, nýbrž jen jednotlivci z českých stavů. Viděli jsme výše jaký byl obsah oficiálního poselství českých stavů k Matyášovi. Stavové se dosud obávali následků, které by se dostavily, kdyby volali krále, a on snad nepřišel. Vchynský sám to doznává v listu, jímž naléhá na rychlý příchod králův. Až bude v zemi, dokáží prý stavové skutkem, co mají na mysli.[1]) Pravé své smýšlení dali najevo ve vzkazech důvěrných, o nichž král v patentu píše. Matyáš také nemohl svoje skutečné záměry, které choval proti bratrovi, veřejně odhaliti a předstíral pravý jejich opak. Do Čech netáhne, aby svrhl bratra s trůnu, nýbrž, aby hájil císaře znásilněného pasovským vojskem. Tento postoj Matyáš i nadále zachoval, aby mohl omluviti své jednání knížatům říšským, která nechtěl pobouřiti zjevným nepřátelským vystoupením proti hlavě Říše.

Stejnou toninou bylo laděno prohlášení, které nyní, když situace byla vyjasněna, dal král Matyáš vyslancům císaře Rudolfa, vévodovi brunšvickému Jindřichovi Juliovi a hraběti z Hohenzollern Janu Jiřímu. Toto prohlášení, dané vyslancům 26. února, zdůrazňuje nejdříve změnu, která se stala vpádem pasovského vojska do Čech, zatím co král s císařovými vyslanci vyjednával o smír. Vojsko to se zmocnilo i hradu Pražského a obtěžuje císaře v jeho residenci. Protože prý se tím císaři a celému království stala urážka, nemůže král k tomu nečinně přihlížeti a musí císaři přispěchati na pomoc, neboť nemůže ho jakožto jeho bratr opustiti, třebaže nebyl o to dosud žádán, což přičítá pletichám v císařově okolí. Kdyby snad vpád pasovského vojska měl za cíl království České a císař tajně nebo veřejně měl účast v těchto věcech, prohlašuje Matyáš vyslancům, přecházeje do jiné toniny, že jakožto čekanec království Českého musí zakročit proti těmto loupežníkům, kteří toto slavné království obracejí v poušť a ‚slavný národ český vykořeňují'. Matyáš

[1]) Viz list Václava Vchynského králi Matyášovi ze dne 23. února v Sněmech českých XV, I, č. 212.

chce přispěchati s celou svou mocí na pomoc, protože, jak tvrdí, stavové království Českého to vyhledávali při Moravanech a Moravané a někteří z stavů českých při něm, a protože nemůže království České jakožto jeho řádný nápadník opustiti a dáti se zbaviti nápadu, kteréhož nabyl řádnými prostředky.[1])

Hned po tomto prohlášení odevzdal král Matyáš dotčeným vyslancům svou odpověď na císařovo poselství, datovanou ve Vídni 27. února. Král v ní dovozuje, že nedal příčiny k roztržce, omlouvá své akce vpádem pasovského vojska do Rakous, ukazuje, že sám dostál v smlouvě, obviňuje císaře, že už v době pražského konventu zamýšlel násilný převrat, že dal pobuřovati země královy, že při smlouvě s králem nezamýšlel upřímně splniti článek o rozpuštění vojska, že na psaní královo ze dne 29. prosince 1610 nejen neodpovídal, nýbrž ani nezakročil proti zádavám pasovského vojska, že porušil smlouvu nerozpustiv vojsko a dav mu vpadnouti do Rakous a že již od začátku měl nepřátelské úmysly s vojskem pasovským proti zemím královým. Proto prý má král podle znění smlouvy právo dovolávati se pomoci obyvatel království Českého proti jejím rušitelům. Aby prý dal poslední důkaz své snahy po míru, přijímá král císařovo podání za těchto podmínek: 1. Pasovské vojsko má býti hned rozpuštěno. 2. Správcové vojska mají býti potrestáni na hrdle. 3. Císař má zaplatiti škody vojskem spáchané. 4. Císař nemá, protože je Matyáš čekancem království Českého, nikomu jinému svěřovati vládu. 5. Císař má zachovávati i jiné články smlouvy. Budou-li tyto články splněny, slibuje Matyáš, že rozpustí své vojsko, pakli ne, bude svého práva hájiti.

To bylo ultimatum, o jehož prvních třech článcích mohl král Matyáš předpokládati, že jsou nesplnitelné. Odpovědnost za vznik roztržky měla tím býti svalena na císaře a Matyášův postup měl býti ospravedlněn. I jeho styky s českými

[1]) Prohlášení krále Matyáše, expedované císařovým vyslancům 26. února, viz v Sněmech českých XV, I, č. 245.

stavy měly býti před světem jen důsledkem porušení smlouvy císařem.

Prohlášení k vyslancům císařovým jest, srovnáme-li je s tímto dokumentem, jen aktem psaným pro politickou veřejnost a hlavně pro Říši, jejíž svědomí mělo býti uklidněno. Byl to jenom obratný a lstivý tah biskupa Khlesla, který hned na počátku zápasu uměl protivníkovi vyraziti nebezpečnou zbraň z ruky.[1])

Že král Matyáš vůbec už nepočítal s přijetím těchto podmínek císařem, ukazují jeho přípravy zatím prováděné k vojenskému překročení českých hranic. Již 20. února, tedy týden před tímto aktem, nařizoval král Matyáš svému polnímu maršálkovi Janu Zikmundovi Herbersteinovi, aby s jízdou Jana Krištofa Puchheima a Jindřicha Duvala, hraběte Dampierra, s plukem Ferdinanda Koloniće a s praporcem setníka Dorna ve vší rychlosti vyrazil, nikde se nemeškaje táhl k Jihlavě, spojil se s válečným lidem moravským a táhl v dobrém pořádku do království Českého, ba až do Prahy na pomoc českým stavům, kteří jsou v tísni. Má postupovati se vší opatrností, jak se o to sjednotí se zemským hejtmanem moravským Karlem st. ze Žerotína. Má dbáti přísně, aby vojsko ani na Moravě ani v Čechách neubližovalo stavům a poddaným, nýbrž udržovalo je v náladě příznivé králi a jeho vojsku. Má míti officia příslušející k úřadu polního maršálka a za nejvyššího vachmistra má míti Jiřího hraběte Hodického z Hodic. O potřebnou artilerii se má domluviti se zemským hejtmanem moravským, kde by se na Moravě mohlo nablízku dostati několik polních děl a munice, než k němu dorazí artilerie z Vídně.[2])

Král Matyáš se hned staral o to, aby měl levý bok chráněný proti možnému útoku, a oznamoval dne 22. února stavům hornorakouským, že rozkázal svému dolnorakouské-

---

[1]) Odpověď Matyášovu vyslancům Rudolfovým ze dne 27. února viz ve výtahu ve Sněmech českých XV, I, č. 252; tam uvedeny staré tisky.

[2]) List krále Matyáše Herbersteinovi ze dne 20. února z Vídně viz v Sněmech českých XV, I, č. 188.

mu a moravskému vojsku, aby hned táhlo do Čech na pomoc českým stavům, kteří ho o ni žádali. Poněvadž však vojsko pasovské obsadilo Krumlov, Budějovice a jiná města, je obava, aby, vidouc dolnorakouské hranice nechráněny, tam nevpadlo. Proto král Hornorakušanům nařizuje, aby zaujali se svým válečným lidem takové postavení, aby hornorakouské i dolnorakouské hranice proti takovému pokusu pojistili a aby měli dobré styky s moravskou jízdou, která je na moravskorakouských hranicích. Dále jim nařizuje, aby měli dobrý pozor, kdyby se alsaské nebo jiné vojsko chtělo Rakousy dostati do Čech k pasovskému vojsku, a aby to zamezili; konečně jim poroučí, aby byli s vojskem pohotově, protože se teď vypraví do Čech a chce vzíti s sebou většinu jejich lidu.[1])

Také se svými českými důvěrníky vstoupil král hned ve spojení, aby je informoval o svých krocích. Ukazuje to list ze dne 22. února, zachovaný jen v kopii bez adresy a určený nejmenovanému vznešenému pánovi českému; patrně byl určen Petru Vokovi z Rožmberka. List stejného znění poslán byl Friedrichovi z Fürstenberka a jiné listy také jiným předákům stavovským.[2]) Král v zachovaných listech mluví o dlouho skrytých piklech arciknížete Leopolda a pasovského vojska, které se nyní odhalily, o hanebném podvodu, který se za nimi skrýval, o obětech české šlechty, o zpustošení království atd. Nyní je prý třeba užíti jiného postupu a ukázati veřejně, kdo smýšlí poctivě s královstvím a jeho privilegiemi, aby loupežníci a jejich stoupenci mohli býti potrestáni. Proto král nařídil svému válečnému lidu, aby dnem a nocí táhl do Prahy, a sám jej chce v málo dnech následovati a až do poslední krůpěje krve pomáhati tomuto ušlechtilému

---

[1]) List krále Matyáše stavům hornorakouským ze dne 22. února z Vídně viz v Sněmech českých XV, I, č. 205.

[2]) Medici v depeši ze dne 28. února, v Sněmech č. XV, I, č. 261, má zprávu, že se právě dověděl o příchodu jakéhosi šlechtice krále Matyáše s listy českým stavům o jeho příchodu s vojskem do Čech, aby bránil císaře i království od násilníků, kteří se odvážili jednati proti vůli císařově.

národu, který domu rakouskému prokázal tolik dobrého.[1])

Rozhodný krok učinilo vojsko Matyášovo dne 28. února, kdy z Jihlavy vyrazilo vedeno Herbersteinem a Hodickým a překročivši české hranice, táhlo do Německého Brodu. Hodický, který vedl předvoj, položil se s ním míli za Německým Brodem v Krupé. Na cestě nenalezlo vojsko nejmenšího odporu a bylo s uvítáním velmi spokojeno. Hodický píše z Krupé dne 1. března králi Matyášovi velmi nadějně. Herberstein prý zůstal s ostatním vojskem v Německém Brodě a čeká na Dampierra a Koloniće. Stavové čeští prý je očekávají s toužebností, jak pozná král z přiloženého psaní s jejich podpisy.

Hodický přeložil jejich psaní do němčiny, ale prosí o jeho vrácení.[2]) Jak je viděti, byli stavové čeští dosud velmi opatrní, nedůvěřujíce asi plně Matyášovu podniku. V čáslavském kraji ustanovili podle sdělení Hodického komisaře, aby vedli královské vojsko, které prý chce býti zítra u Čáslavě a pak rychle potáhne ku Praze. Od Jihlavských prý dostalo vojsko 6 děl a potřebnou munici. O Václavu Vchynském oznamuje Hodický, že dostal od něho psaní a že naléhá, aby král přijel osobně.[3])

Vchynský sám psal králi Matyášovi dne 28. února; podával mu zprávu, že se obě města, t. j. Staré i Nové město Pražské, dosud drží a vyzýval ho, aby pospíšil dnem i nocí, dávaje mu na vědomí, že nalezne celou zemi ochotnou a oddanou mu co nejvášnivěji. V tomto listu Vchynský též referoval, jak jsme již výše viděli, o zamýšleném útěku císařově z Prahy a dále oznamoval králi, že vypravil naproti královu vojsku Rudolfa Trčku a Adama st. z Valdštejna, kteří je opatří

---

[1]) List Matyášův nejmenovanému pánovi ze dne 22. února viz v Sněmech českých XV, I, č. 204; list Matyášův Fürstenberkovi viz v Briefe u. Akten IX, st. 150, pozn. 3.

[2]) Psaní to se nezachovalo; bylo asi po vrácení hned zničeno.

[3]) List Hodického králi Matyášovi ze dne 1. března vyd. K. Oberleitner v Archiv f. oest. Gesch. Notizenblatt, 1859, st. 422, výtah viz v Sněmech českých XV, I, č. 267.

proviantem. Na konci slíbil, že se postará, aby císařův poklad a koruna nebyly z Prahy odvezeny.[1])

Dne 2. března Vchynský novým listem ještě usilovněji naléhá na krále Matyáše, aby pospíšil do Čech. Vyslovuje naději, že vojsko královo bude zítra nebo pozítří v Praze, jinak že by se z jedné práce udělaly dvě. Doufá, že král je od něho o všem dobře informován, a potvrzuje příjem králova psaní. Oznamuje králi, že císař dnes psal stavům[2]), ale že stavové odložili jednání, aby získali čas, až by vojsko královo přišlo do Prahy. Vchynský to píše proto, poněvadž v listě císařově byla žádost, aby ho stavové bránili proti Matyášovu vojsku. Vchynský měl na mysli, aby král nedostal strach, že by se stavové chtěli spojiti s císařem proti němu, kdyby se o tom dověděl, a aby snad neochabl v postupu. Vchynský též omlouvá české stavy, že králi dosud nepsali, t. j. že ho ještě formálně nepovolali, a těší krále, že se to vysvětlí při jeho příchodu; celá země prý ho očekává s toužebností. I v tomto listu straší Vchynský krále útěkem císařovým z Prahy s pokladem, korunou a privilejemi, jednak aby ho pobídl k větší rychlosti, jednak aby své zásluhy zachráněním koruny atd. ještě zvětšil.[3])

Den poté, 3. března, psal podobně optimisticky jako Vchynský králi Matyášovi hrabě Matyáš Turn. Turn doufá, že Bůh požehná jejich předsevzetí a dá mu šťastnou vládu v Čechách, a ujišťuje krále, že se stavové na Starém a Novém městě Pražském nebojí pasovského vojska, jehož pýchy už ubylo. Bůh by je podle slov Turnových musil připraviti o rozum, kdyby se chtěli pouštěti do nějakého smlouvání, poněvadž nebylo splněno, co bylo kolikrát slíbeno. Chtějí pilně raditi a jednati, až přijde pomoc králova. Druhé straně

[1]) List Václava Vchynského králi Matyáši ze dne 28. února vyd. Oberleitner tamže, st. 421; výtah viz v Sněmech českých XV, I, č. 257.

[2]) List ten je datován 1. března, viz Sněmy české XV, I, č. 264; Vchynský patrně má na mysli datum dodání listu.

[3]) List Vchynského králi ze dne 2. března vyd. Oberleitner tamže, st. 423, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 271.

prý dělají jen odklady a dávají zatemnělé odpovědi.[1]) Těmito listy mohl býti král Matyáš utvrzen v přesvědčení, že přední vůdcové české šlechty jsou mu oddáni a že může bez obavy pokračovati ve své akci. Dříve však musil odbýti zastaralé již poselství českých stavů. Vyslanci Českých stavů Adam ml. z Valdštejna, Jiří Fridrich Hohenlohe a jiní dorazili do Vídně 18. února[2]), ale nebyli hned připuštěni k audienci pod záminkou nemoci královy. Teprve když akce proti císaři byla uvedena v pohyb rozkazy k vojsku a patentem do Čech, že král přitáhne na pomoc, byli vyslanci stavovští dne 22. února pozváni k slyšení. Odpověď na své přednesení hned nedostali, a to prý pro nešťastné příhody, které se v Praze sběhly po jejich odchodu a o nichž jim nic nebylo oznámeno. Král Matyáš i jiní se prý tomu divili, že poslové tak přišli v zapomenutí u stavů.[3]) Teprve dne 4. března dostali královo rozhodnutí a hned je poslali nejv. úředníkům a stavům do Prahy. V odpovědi král dovozoval, že ve smlouvě před Prahou sjednané dostál a vojsko rozpustil, kdežto císař vojsko podržel a rozmnožil, z čehož povstal pasovský vpád. Král projevil naději, že čeští stavové dostojí v své povinnosti, vytčené v smlouvě, a poskytnou králi a jeho zemím na jeho žádost pomoc. Na žádosti projevené v jejich poselství odpovídá král, že vpádem pasovského vojska do Čech nastala veliká změna a že neopomine přispěti ku pomoci císaři i království Českému, odůvodňuje své rozhodnutí podobně, jako učinil dříve v prohlášení vyslancům císařovým, že totiž Čechové žádali o pomoc Moravany a Moravané jeho. Bude prý jednati jen z lásky k bratrovi a království Českému, aby mu vrátil mír a dostál v smlouvě.[4])

S odpovědí tou, kterou poselství českých stavů bylo

---

[1]) List Turnův králi Matyáši ze dne 3. března vydal Oberleitner, l. c., st. 424—425; výtah v Sněmech českých XV, I, č. 279.

[2]) Viz zprávu jejich českým stavům ze dne 4. března v Sněmech českých XV, I, č. 287.

[3]) Viz tamže.

[4]) Odpověď krále Matyáše vyslancům českých stavů ze dne 4. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 286.

zlikvidováno způsobem, jaký si obrat událostí v Praze vynutil, vypraven byl do Prahy Jiří Švik z Lukonos, který byl také členem této nepodařené mise. Poselstvo nyní dohrálo svou úlohu a nezbýval mu leč málo slavný návrat do vlasti.

O postupu Matyášova vojska dověděli se stavové čeští v Praze velmi brzy; již 4. března jednali ve své schůzi na radnici staroměstské o jeho přijetí. Na návrh Václava z Roupova byli zvoleni komisaři, kteří by se vypravili vojsku naproti.[1]) Vojsko vedené Herbersteinem dorazilo 5. března bez překážky do Českého Brodu; podle novin z Prahy pro Unii protestantskou bylo ho 8000 mužů.[2]) Z vlastního listu Herbersteinova se dovídáme, že byl v Českém Brodě přijat jménem českých stavů jejich deputovanými komisary Leonardem Colonnou z Felsu, Jaroslavem z Náchoda a Ondřejem Horňateckým. Den poté, dne 6. března, jednal Herberstein s deputací stavovskou o ubytování vojska. Deputace mu naříkala na nesnáze, které mají stavové s najatým lidem, který dosud nebyl přiveden do pořádku, a na výtržnosti jím páchané a dávala na uváženou, zda vojsko má býti ubytováno v městě či na vesnicích. Deputace také projevila obavy, aby vojsko nezachycovalo proviant a nezpůsobilo v Praze hlad, kdyby bylo ubytováno ve vesnicích, a aby se nebouřil lid. Herberstein vyslaným stavům českým odpověděl, že byl s vojskem poslán, aby jim v jejich těžkostech pomohl a ne aby jim nové nesnáze působil, a že tedy vojsko nechá v bytech, které mu budou vykázány, jenom prosí, aby bylo opatřeno proviantem a jinými potřebami.

Brzy poté se mělo názorně ukázati, že obavy stavovské komise nebyly plané. Nešetrné zacházení vojenského lidu s obyvatelstvem a hlavně se sedláky způsobilo takové vření na venkově, že sedláci hleděli se stejnými obavami na přítele i nepřítele a začali sami pomýšleti na svou obranu. Když nyní nejvyšší český ubytovatel Žakavec s generálním uby-

---

[1]) Viz zprávu Troila Hagiochorana v Sněmech českých XV, I, č. 283.

[2]) Viz noviny pro Unii ze dne 6. března, tamže č. 311; srovn. zprávy Pfretschnerovy ze dne 5. března, tamže č. 300. Pfretschner počítá 6000 pěších a 2000 jízdných.

tovatelem vojska krále Matyáše odjeli do okolních vesnic vyměřovat byty, narazili na odpor srocených sedláků. Bylo jich, jak Herberstein udává, na 400 a zatarasili ubytovatelům cestu, takže Žakavec dva nebo tři z nich zastřelil a vrátil se pro kompanii jízdy, aby si vynutil poslušnost.

Zatím hrabě Jindřich Turn a Václav Vchynský poslali Herbersteinovi pozvání, aby k nim co nejdříve přijel do Starého města Pražského, že s ním musí o něčem důležitém promluviti. Herberstein uposlechl a jel s Colonnou z Felsu do Prahy, kde nalezl Turna na loži. Turn, když spatřil Herbersteina, pravil mu, že radostí okřál, a oznámil mu příčinu, proč ho k sobě požádal. Bylo to zhroucení podniku arciknížete Leopolda, které se projevilo posláním jeho sekretáře Miraballa na Staré město, o němž se zmiňujeme v jiné souvislosti. Herberstein, který o těchto věcech píše obšírný referát, projevuje nedůvěru k Pasovským, obávaje se, ‚ne anguis lateat in herba'. Má ovšem za jisté, že Pasovští jsou ve velkém strachu, jak arcikníže Leopold sám, tak také všichni ostatní, hlavně nyní, když stavové zajali Tengnagla. Herberstein ví o Tengnaglovi, že mu arcikníže Leopold slíbil, že se stane nejvyšším kancléřem království Českého, jakmile Leopold dostane na hlavu českou korunu. Divně prý začne svůj úřad, dodává k tomu s úsměškem.

O tom, v jakém rozkladu je pasovské vojsko, podává Herberstein v tomto listu zajímavý příspěvek. Pěchota prý ví, že byla zavedena, a bouří se, předevčírem prý dvakrát střelili po arciknížeti Leopoldovi a prostřelili mu límec a Sulze prý zajali a jej střehou.[1]) „A stojí tedy věci jeho Mti královské šťastně a dobře a dobrý Bůh dejž, aby pro naše hříchy nenastala nějaká změna", libuje si Herberstein a dodává ještě, že se zítra v Praze koná porada, a míní, kdyby král tu byl, než unesou korunu, že by ji v několika dnech dostal na hlavu; má si tedy pospíšiti dnem i nocí.[2])

---

[1]) To je ovšem přepínání.

[2]) List Herbersteinův, který líčí události výše vzpomenuté nejmenovanému pánovi, psán byl 7. března a je otištěn v Sněmech českých XV, I, č. 322. Chroust v Briefe u. Akten IX, st. 194, pozn. 2, myslí,

Z obsahu listu tohoto vidíme, jak veliké změny se staly na hradě Pražském a na Malé straně od té doby, co vyjednávání s českými stavy utonulo v beznadějnosti a co jejich odolnost znásobilo vědomí, že jim táhne na pomoc vojsko krále Matyáše. Jistota, že se podnik arciknížete Leopolda a jeho vojenské moci ztroskotal a že je nutno pomýšleti na neslavnou likvidaci, plazila se všemi ubikacemi pasovského vojska a vydráždila mužstvo k činům hraničícím se vzpourou. Četli jsme o tom právě v listu Herbersteinově. Nejistota existence se strachem o kořist a žold naplňovala části vojska navzájem nedůvěrou, hlavně jízdu a pěchotu, a jítřila je proti obyvatelstvu, které v nich vidělo lupiče a ne řádné vojáky.

Obyvatelstvo malostranské, které dosud snášelo s tichým zoufalstvím útisky a zločiny vojska, obráno byvši o svůj majetek a vydáno jsouc na pospas surovosti žoldnéřů, počalo hleděti s netajenou škodolibostí na své utlačovatele a dovolilo si vynésti své žaloby a nářky do ulic a na hrad. Bylo k tomu zapotřebí dosti odvahy, ale bylo to také znamením pevné víry v osvobození na jedné a rozkladu na druhé straně. Skála líčí ve své historii útrapy malostranského obyvatelstva, které se, majíc po domech ubytováno po 10—40 mužích, trpíc hlad a nejsouc jisto životem, konečně odhodlalo k činu. Skála o tom vypravuje ke dni 2. března takto: „Na kterýžto den sebralo se drahně měštek malostranských a jiných žen s dětmi malými a šly upřímo na zámek do placu před pokoje císařské, plačíce a naříkajíce velmi žalostně na tu ukrutnost a zhovadilost lidu pasovského, prosíce nahlas, aby císař na nějaké prostředky k zpomožení jim z bíd a neřestí takových tím časněji pomyslil a jich déle trápiti a hladem mořiti nedopouštěl. I bylo jim rozkázáno, aby se jen s pokojem domů navrátili, že v krátkém čase všecko to zastaveno a zjinačeno bude.“[1])

Průvod, v kterém prý byli také všichni měšťané, ne-

že Herberstein list ten poslal králi Matyášovi, ale podle stilisace listu a žádosti na konci, aby adresát vyřídil vzkaz králi, vidíme, že byl určen někomu z okolí králova.

[1]) Pavla Skály ze Zhoře Historie česká, I, st. 289.

pochodil a vrátil se podle jiné zprávy s velikým pláčem a žalováním na Malou stranu.[1]) Poznali dobře, že císařova odpověď je má jen zkonejšiti, ale že jejich bědy nenapraví. Druhého dne Malostranští demonstraci opakovali. Měšťané se ženami i dětmi zase táhli na hrad, ‚aby císaři padli k nohoum‘. Po jejich příchodu povolal lantkrabí z Leuchtenberka výbor z průvodu deputovaný a oznámil mu jménem císařovým, aby každý sepsal na kus papíru škody, které mu byly učiněny, že císař jim je chce nahraditi. Zpravodaj, který toto vypravuje, sám soudí, že to bylo učiněno jen ‚pro forma‘, neboť lidu pasovskému byla dovolena každá svévole a nikomu ani v nejmenším nic nenahrazeno.[2]) Ke dni 5. března zaznamenává týž zpravodaj, že dnes Malostranští zase několikrát s pláčem a křikem přišli ke dvoru poklonit se císaři pod jeho pokojem. Nedali se tedy tak snadno odbýti jalovými sliby a přešli se svými nářky do toniny, která zněla hrozivě císařskému sluchu. Dostali slib, že Pasovští budou zítra jistě vyplaceni a z Malé strany vybyti.[3])

Císař se těmito demonstracemi poděsil. Již se prý 2. března rozhodl, když slyšel tyto nářky, a hlavně nářky žen a dětí, že dá vojsko vyplatit a je vypravit zpět do Krumlova. Noviny do Drážďan uvádějí obě věci v přímou souvislost.[4]) I když zprávy tehdejších novin opatrně odvažujeme a tomuto zpravodaji nevěříme, že císařovo rozhodnutí o pasovském vojsku má původ v těchto lamentacích, nemůžeme upříti, že za celé trapné situace politické, v níž se císař octl, mohl býti takovýmito výjevy, které velmi těžko snášel, utvrzen v úmyslu zbaviti se co nejdříve příčiny všeho zla, totiž pasovského vojska.

Bylo tu více důvodů, které způsobily v Rudolfově mysli

[1]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 2. března v Sněmech českých XV, I, č. 270.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 3. března v Sněmech českých XV, I, č. 278.

[3]) Viz zprávu téhož diaria ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 294.

[4]) Viz noviny ze dne 2. března v Sněmech českých XV, I, č. 275.

tento obrat. Neoblomnost českých stavů, příchod prvých sborů Matyášova vojska, strach z útoku ze Starého města, nemožnost dostati odněkud rychlou pomoc vojenskou a peněžitou, hrozivá nálada Pasovských byly samy v sobě dostatečným důvodem obratu. Nářky malostranských žen a dětí byly v směsici výstražných tónů jen příliš blízkým signálem, který nemilosrdně zabodával v císařovu mysl předzvěst neodvratné zkázy.

Císař se u vědomí blízkého nebezpečí už dříve pustil do nového jednání se stavy na Starém městě. Toto jednání bylo ovšem docela jiného rázu než předešlé. Nešlo již o to, aby stavové byli přivedeni k poslušnosti a jejich vojsko k přísaze věrnosti císaři, ani aby brány atd. byly otevřeny a vojsko pasovské aby bylo přijato do města, nýbrž aby císaři byla zaručena bezpečnost. Již 1. března napsal císař českým stavům list, že se odhodlal co nejdříve rozpustiti pasovské vojsko, aby předešel další nesnáze, a že již k tomu nařídil komisaře, že však dříve chce míti od stavů dostatečně zajištěno, že budou jeho osobu, toto království, jeho služebníky atd. a celý dvůr brániti ode všech nepřátel, a hlavně od vpádu jeho bratra a jeho příslušníků, a že neublíží ani císaři ani jeho lidem a jeho vojsku i s veliteli, nýbrž že je nechají svobodně odtáhnouti. Na počátku tohoto listu uvádí císař, že stavové na jeho pozvání odmítli vypraviti deputaci k jednání na hrad, protože na hradě jsou císařské, t. j. pasovské stráže. Rád by je dal odstraniti, jak ujišťuje dále, ale nemůže tak učiniti, protože včera došel patent krále Matyáše poslaný stavům[1]) o mocném příchodu králově k potlačení tohoto lidu.[2])

Když stavové podle intencí Václava Vchynského[3]) protahovali jednání o odpověď, poslán byl pro ni k stavům 3. března Heřman Černín z Chudenic a přinesl zároveň sta-

[1]) T. j. patent ze dne 21. února, viz výše.

[2]) List císařův stavům ze dne 1. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 264.

[3]) Viz uvedený již list Vchynského králi Matyášovi ze dne 2. března v Sněmech českých XV, I, č. 271.

vům patent císařův arciknížeti Leopoldovi a jiným nejvyšším pasovského lidu, jímž se tento lid rozpouští.[1]) Když přišel Černín k stavům, vymlouvali se, že nemohli tak lehce dáti odpověď ani na list císařův ani na jeho patent, protože jsou psány německou řečí, které všichni nerozumějí, a že je zapotřebí jej přeložiti. Požádali tedy komisaře Černína, aby je omluvil u císaře, že chtějí co nejdříve na oba listy odpověděti, a odložili věc do zítřejšího dne.[2])

Skutečně hned 4. března přišli císařští komisaři Heřman Černín a Fridrich z Bílé k stavům na Staré město pro slíbenou odpověď a přednesli jim vzkazy svého pána. Předně vzkazuje císař svou královskou a otcovskou milost a ubezpečuje je svou otcovskou péčí. Dále oznamuje, že se jako prve tak i nyní snažil, aby lid pasovský, ‚kterýž jest proti vůli jeho Mti císařské sem do měst Pražských a do království Českého vtrhl, aby zase z království Českého ven vytrhl, ale poněvadž jest se toho tak na pospěch státi nemohlo, to že jeho Mti nijakž přičítáno bejti nemá. Protož že, jakž jest o nás vždyckny otcovskou péči měl, tak i nyní že míti ráčí, takže týž lid má ihned a na konec zejtra ráno z Malej strany ven vytáhnouti, k tomu pak že vzáctný komisaři k průvodu jich, aby žádných škod nečinili, nařízeni a ustanoveni jsou.‘

Po těchto slovech plných laskavosti a nemužného zapírání projevili komisaři důvěru císařovu k stavům, že proti němu nic bráti nebudou, nýbrž že ho budou opatrovati jakožto svého krále a ‚tu jedinou vrchnost‘ mocně jim od Boha danou. Poněvadž pak jakýsi lid (t. j. vojsko Matyášovo) proti císaři táhne, žádali stavy, aby neopouštěli svého korunovaného krále, ‚kterýž jest s nimi svůj věk ztrávil, an i jistě s nimi [v] svý starosti trvati a svůj věk do konce stráviti a své kosti zde složiti a nechati chce.‘ Poté se komisaři vytasili s návrhem,

---

[1]) Patent císařův ze dne 2. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 273.

[2]) Viz zápis Troila Hagiochorana ze dne 3. března v Sněmech českých XV, I, č. 277, a záznam diaria musejního z téhož dne tamže č. 276. O zámince s německou řečí píše též Vchynský v listě již uvedeném ze dne 2. března v Sněmech českých XV, I, č. 271.

aby vojsko pasovské dalo jakožto rukojmí za škody tři osoby, totiž Sulze, Althana a Trauttmansdorfa, a stavové aby dali také tři rukojmí, že lidu nebude ublíženo na cestách. Naposledy naříkali komisaři, že Martinicovi na Smečně nějaký lid vyplenil tři dvory a chce vypleniti zámek, k čemuž lid obecní posměšně přizvukoval, ‚že jest to nejlépeji na jednoho z rad jeho Mti císařské, mastikulku'. Komisaři žádali, aby stavové zastavili tyto výtržnosti.[1])

Nebýti mezi stavy Václava Vchynského, nelze s určitostí tvrditi, že by byly bývaly žádosti císařovy a zvláště jeho tklivý apel na měkká srdce stavů zůstaly bez ohlasu. Avšak Vchynský věděl, co chce, a dovedl se z rukou napřažených k objetí vymknouti. Prohlásil na místě všech stavů z obce, že jest již čas pozdní k dání odpovědi, poněvadž to potřebuje ‚pilného opatření', a že dříve chtějí dáti odpověď na předešlé psaní císařovo ze dne 1. března, kterou sepsali z plného všech uvážení.

V této odpovědi byly sice v náležité formě, ale velmi rozhodně zamítnuty císařovy žádosti. Stavové prý rádi slyšeli o úmyslu rozpustiti pasovský lid, avšak byli tím už dříve ubezpečováni a dosud se s tím činily průtahy. Místo toho se proti stavům více lidu verbuje a mustrunk na 4. března v Budějovicích proti sněmovnímu snesení pokládá. K tomu ještě že týž lid okolo hradu postavil šance a hrad osadil ‚na potupu a lechkost všech stavův a národu českýho', tak

---

[1]) Skála ve své Historii české (viz díl I, st. 291) vypravuje, že tito komisaři měli také stavům vyříditi, že Malostranští půjčili na výplatu pasovského vojska jistou summu stříbra a zboží rozmanité, aby tedy podobně jisté osoby nařídili a s lidem pasovským se o jistou půjčku hleděli narovnati a svým lidem jej bezpečně dali vyprovoditi ze země, což stavové ovšem odepřeli. Poněvadž denní záznamy přímých svědků tohoto jednání (zejména zápisy pisatele diaria musejního ‚Akta veřejná') nic o této žádané půjčce nepřinášejí, ač uvádějí bod za bodem žádosti císařovy, nelze, jak učinil Gindely (Rudolf II., II, st. 226) tuto věc prostě přijmouti za skutečnost. Možná, že se o tom, jak tomu při jednání císařských komisařů bývalo, také mluvilo, ale oficiální požadavek císařův to nebyl. Srovn. o tomto jednání císařských komisařů se stavy též V. Líva, Spiknutí Vchynských, l. c., st. 40.

jako by stavové nebyli ‚dostatečni a poctivi‘ k obhájení císaře, koruny české a privilegií. Dále, že týž lid střílí po strážích stavovských, je zabíjí, i také paním a vdovám ubližuje, je jako ve vězení drží a nechce na jejich statky pustiti; jmenovitě uvádějí choť nejvyššího sudího Adama ml. z Valdštejna i s dítkami. Nadto že má týž lid, než odtáhne, nahraditi škody a vrátiti pobrané věci a učiniti zadost podmínkám učiněným stavy; v resoluci císařově že se nečiní zmínky, jak se to stane. Stavům je povědomo, že Malostranským zbraně a jiné věci Pasovskými vráceny nebyly, nýbrž že fůry s naloupenými věcmi se kradmo ze země vysílají. Proto se stavové císaři omlouvají, že nemohou k uvažování odpovědi na resoluci císařovu dotud přistoupiti, ‚dokud se těm všem nadepsaným i předešlým, pánům komisařům jeho Mti císařské oznámeným, vejminkám od nich ve všem zadosti nestane‘. Stavové proto ‚ve vší poníženosti jeho Mt císařskou pokorně žádají‘, aby Pasovské ráčil přidržeti k dostiučinění nadepsaným artikulům.[1])

Účelem této odpovědi stavů císařovým komisařům bylo získati čas. Než by se všem podmínkám zadosti stalo, mohl tu již býti král Matyáš s vojskem. Když odpověď na další návrhy císařovy nedocházela, přišli si pro ni císařští komisaři Heřman Černín a Fridrich z Bílé 7. března sami. Bylo jim oznámeno Václavem Vchynským, ‚že ještě s takovou odpovědí pro jiná veliká zaneprázdnění zhotoveni nejsou, a když na hotově budou, že při trubači svém pánům komisařům oznámiti nepominou.‘[2])

Tentokrát se Vchynský vskutku mohl dovolávati velikých zaneprázdnění, která soustředila všechnu pozornost stavů. Bylo to zajetí Františka Tengnagla, prohledávání akt, která s sebou vezl do Říše a jeho vyšetřování. Jeho výslechy se dostal českým stavům do rukou materiál, který potvrzoval jejich podezření nejen proti arciknížeti Leopoldovi a pasovskému

---

[1]) Viz zprávu diaria musejního ze dne 4. března v Sněmech českých XV, I, č. 282.

[2]) Viz zprávu diaria musejního ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 313.

vojsku, nýbrž i proti císaři Rudolfovi samému a který potvrzoval zprávy, které se jim dostaly do rukou o chystaném převratu odjinud. Tengnagel byl drahocenná kořist, zejména pro Václava Vchynského, jehož dosavadní politice musili dáti za pravdu i ti, kdo doufali v možnost vyrovnati smírně zápas s legitimním panovníkem. Ti, kdo se již ve svém nitru rozešli s císařem, byli nyní ve svém odporu ještě posíleni. Všichni viděli, jak pochybnou pravdu mluvili komisaři císařští, když tvrdili stavům, že císař nemá nic společného s pasovským vojskem.

Již první dva výslechy Františka Tengnagla, prováděné dne 5. a 7. března stavovskými komisaři na staroměstské radnici, ukázaly, že šlo o státní převrat, jehož cílem bylo zbaviti krále Matyáše následovnictví v Čechách a dosaditi na trůn arciknížete Leopolda, a že k tomu bylo užito pasovského vojska, o jehož zamýšleném vpádu císař věděl[1]), a nyní že posílá do Říše o pomoc. Arciknížete Leopolda a plukovníka Raméa nejvíce kompromitovalo prozrazení Tengnaglovo, že byly v Leopoldově radě navrženy popravy vůdců stavovských k zastrašení země. Pro císaře však bylo ještě horší, že Tengnagel, byv z Velvar přivezen do Prahy do domu Václava Vchynského a jím hned předběžně vyšetřován o některých věcech, doznal, že císař sám měl v úmyslu několik oposičníků z českých stavů odstraniti.[2]) Hned druhého dne, při úředním výslechu 5. března, dával Tengnagel těmto slovům jiný výklad, že totiž císaři šlo o ‚reformaci' v tajné radě, ale touto výmluvou jen prozrazoval rozpaky, které mu slova v prvním strachu a rozčilení vyklouzlá způsobila.

Není divu, že po těchto výsleších selhaly všechny námahy císařovy znovu získati důvěru a podporu českých stavů. Ani

---

[1]) Viz hlavně ve výslechu ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 295 odpověď Tengnaglovu na otázku č. 10, proč jsa císařovým služebníkem a věda o vpádu, o něm císaři včas neoznámil: „Der kaiser hat wol darvon gewust". Ve výslechu 7. března již toto doznání zatemňuje.

[2]) Viz tamže otázka č. 14. V německém textu je správnější znění: „Etliche aus den Behmen, so dem keiser zuvor getrutzt haben, zu putzen."

obětování pasovského vojska nenapravilo již císařovu reputaci, naopak ještě zhoršilo jeho situaci.

Pasovské vojsko samo pozorovalo, jak ztrácí pod nohama půdu a jak se lehko z obránců císaře a jeho autority může proměniti v smečku psanců. Když pozorovalo, že se císař k jeho rozpuštění odhodlal doopravdy, nemělo jiné starosti než zachrániti žold, který mu byl císař dlužen, a dostati do bezpečí svou kořist. Císařův patent ze dne 2. března velitelům a důstojníkům oznámil, že zvláštní císařští komisaři hned zítra budou jednati o výplatu, a nařizoval, aby se podle toho zachovali, sami na zavolání přišli, a bude-li třeba, aby vypravili zvláštní řádný výbor k tomuto jednání a zdrželi se všech nepřístojností a násilností.[1]) Skutečně se začalo hned 3. března jednati o abdankování vojska v Henklově domě na Malé straně a byla smluvena výplata žoldu za 6 místo za 8 měsíců vojsku dlužných. Arcikníže Leopold byl ovšem také přítomen a hned téhož dne tento začátek oslavil banketem,[2]) patrně aby důstojníkům tuto trpkou pilulku poněkud osladil.

Dne 6. března nařídil císař hraběti Sulzovi, aby s druhými nejvyššími učinil opatření, aby vojsko pasovské co nejdříve mohlo opustiti město a aby nejpozději vytáhlo zítra. Vysocí důstojníci vojska byli ochotni podrobiti se těmto rozkazům, sami se dříve postaravše o sebe, ale vojsko se nedalo tak lehce spokojiti. Hned od počátku jednání o výplatu projevovalo nespokojenost s částečným žoldem, hlavně pěchota, která byla odstrčena až na druhé místo, za jízdu. Vojáci se bouřili a hrozili zřejmou vzpourou. Císař dal na výplatu vojska velké peníze — prameny mluví o 50.000—300.000 tolarech[3]) —, ale

---

[1]) Císařský patent arciknížeti Leopoldovi a druhým velitelům vojska ze dne 2. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 273.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 3. března tamže č. 278.

[3]) Padavin vypravuje v depeši ze dne 7. března, že se císař odhodlal zaplatiti vojsko jednak ze svého, jednak získáním 100.000 tolarů v suknech a stříbrném náčiní u malostranských kupců, jednak půjčkou 30.000 tolarů ‚da un barone'. Vojsko že pošle do Budějovic a Krumlova, aby tam čekali na zaplacení zbytku, který se sežene ‚essendo fin hora stato offerto all' ambasciator di Spagna quello del finale.' Viz Sněmy české XV, I, č. 320. Tato zpráva Padavinova vysvětluje, proč se údaje o su-

pěchota nechtěla ani slyšeti o tom, že by měla dostati část žoldu až po odchodu z Prahy v Budějovicích, a protože jízda, která už pro nedostatek obroku nemohla v Praze déle zůstati, s odchodem souhlasila, vyhrožovali jí pěší násilím, kdyby se odvážila sedlati koně k odjezdu. Pěší si zvolili výbor a žádali audienci u císaře, vnikli násilím až do hradu a do ‚rytířské síně', ale byli přece vykázáni.[1]) Vojáci věděli o pokladu císaře Rudolfa na hradě a dávali najevo, že se má na něj sáhnouti a z něho zaplatiti vojsko; vyhrožovali dokonce, že se z něho zaplatí sami. Svým vzpurným chováním nahnali císaři mnoho strachu, začal se již obávati nejen o svůj poklad, ale také o svou osobu, aby se ho snad nezmocnili a neodvlekli ho při odchodu z Prahy s sebou. Ostatně i arcikníže Leopold měl podobné obavy, aby se nedostal do moci vojska a aby se z nejvyššího velitele neproměnil v rukojmí za zaplacení žoldu a v této smutné podobě nedohrál svou bohatýrskou roli dobyvatele korun, mstitele císařského majestátu a ochránce víry.[2])

Ráno 7. března bylo na malostranském náměstí zvláště rušno. Arcikníže Leopold a nejvyšší velitelé přišli do bytu plukovníka Raméa a vojáci stáli na náměstí. Z každého pluku byly povolány výbory, s kterými se hodinu jednalo, aby přivolily k zaplacení tříměsíčního žoldu teď hned a zbývající části až v Budějovicích. Vojáci nechtěli o tom ani slyšeti a s velikým křikem prohlásili svoje ‚ne' a ‚zde vyplatit', takže jejich nejvyšší velitelé, kteří k nim konečně vyšli na náměstí, měli mnoho práce, aby je utišili. Je to prý lid, kterého nemá rád ani Bůh ani svět.[3])

mě peněz poskytnuté císařem na výplatu tak různí. Někdo počítal jen hotové peníze, někdo přičetl i druhé položky; ostatně jsou zpravodajové v číslicích vesměs nespolehliví.

[1]) Tato událost asi dala Skálovi podnět k líčení audience pasovských oficírů v rytířské světnici, které ovšem nesouhlasí se skutečností. Viz Historii českou I, st. 290.

[2]) Srovn. zprávy ze dne 6. a 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 307, 310, 312, 314, 317 (nuncius), 319 (Medici), 320 (Padavin), 325 (Roncaroli).

[3]) Viz zprávu diaria vídeňského ze dne 7. března tamže č. 314.

Ramée byl nyní ze všech velitelů u vojska nenáviděn nejvíce. On to byl, kdo dříve nejvíce sliboval a vzbuzoval ve vojsku naděje na kořist a výplatu žoldu v Praze a zatím nyní v Praze největší kořist shrábl sám a chtěl si ji zabezpečiti tajným vyvezením ze země. Teprve nezdar této výpravy otevřel vojsku oči a pověsti o báječném bohatství, které padlo stavům do rukou, jitřilo mysli vojáků lačnějících po kořisti. Plukovníkovi Raméovi měli také velmi za zlé, že bohatý lup v domě Smiřických na Malé straně celý zabral pro sebe a s vojskem se nechtěl rozdělit.[1])

Vojáci, jsouce velmi rozezleni na důstojníky a hlavně na nejvyšší velitele, stali se jim nebezpečnými také možností zrady. Už proskakovaly zprávy, že se vojáci srovnají sami s českými stavy, vstoupí do jejich služeb a vydají jim své vůdce.[2]) Čeští stavové o jejich hlavy velmi stáli, hlavně o hlavu plukovníka Raméa, a nelze se tedy diviti, že velitelé pasovského vojska měli dosti naspěch, aby se dostali z Prahy. Upokojili alespoň jízdu, s kterou by mohli rychleji ujeti do bezpečí. Příchod prvních oddílů Matyášova vojska je v tomto úmyslu utvrzoval. Nemilost císařova, kterou se nyní vůči nim netajil, ukazovala jedinou spásu v rychlém odchodu. Podle zprávy Roncaroliho ze dne 7. března udělil císař komisařům českých stavů slyšení a nařídil, aby byli přítomni též hrabě Sulz, hrabě Althan a plukovník Ramée, a prohlásil, že vojsko pasovské sem přišlo nejen bez vědomí jeho, nýbrž i proti jeho zákazu, že to chtěl hrabě Sulz a ti druzí a že nejen že nezasluhují chvály, nýbrž přísného trestu, kdežto Češi mají nárok na slávu a odměnu, protože se snažili a snaží hájiti vlast, království a krále od vpádů a urážek, jako vždy činili za sta-

[1]) Viz hlavně noviny v drážďanském státním archivu ze dne 6. března v Sněmech českých XV, I, č. 310.

[2]) Medici na př. praví v depeši ze dne 7. března, že jsou obavy, aby vojáci sami nedali do rukou Čechů Raméa, Sulze a Althana. Viz Sněmy české XV, I, č. 319. Diarium vídeňské ze dne 11. března, tamže č. 357, praví, že se zdálo, že se Pasovští chtějí dáti k Čechům a vstoupiti do jejich služeb, ale že se dali od svých velitelů přemluviti k odchodu z Prahy.

rých časů, takže poznává jejich znamenitou věrnost a nekonečnou cenu. Hrabě Sulz a druzí, t. j. Althan a Ramée, odešli prý velmi zarmouceni, neboť se slušelo mlčeti a neodporovati slovům císařovým.[1]) Podle pořadí událostí, o nichž referuje Roncaroli, hodí se tato událost jen ke dni 5. března.[2])

Jiní zpravodajové, zaujatí příliš jinými bouřlivými událostmi těchto dní, zajetím Tengnaglovým a pod., nemají těchto podrobností o císaři, které uvádí Roncaroli, jen Medici píše o něm něco podobného v depeši ze dne 7. března. Slyšel prý, že je císař velmi rozhněván na Pasovské a teď, když vidí, že věci jdou špatně, vyhrožoval jejich vůdcům a vadil se s nimi, aby odstranili stráže z hradu a dali tam zase české vojáky, ale dosud to bylo málo platné. Medici dodává, že místo aby mu pomohli získati Uhry, Moravu a Rakousy, způsobí mu teď, když přišlo vojsko Matyášovo, i ztrátu Čech. Císaři prý nezbývá, než aby byl buď zajatcem krále Matyáše anebo Pasovských, půjde-li s nimi.[3])

Jací to byli komisaři čeští, které císař přijal v slyšení, o němž vypravuje Roncaroli, nedá se z jiných zpráv zjistiti. Víme, že 4. března Vchynský odložil odpověď císařským komisařům vyslaným na Staré město a vytýkal, že Pasovští dosud nevrátili Malostranským zbraně a jiné pobrané věci. Je pravděpodobné, že císař žádal, aby se čeští komisaři sami přesvědčili, že to již bylo učiněno, a že jim při této příležitosti dal audienci a před nimi učinil nepěknou scénu velitelům pasovského vojska, aby komisaři o ní mohli referovati stavům na Starém městě a dosvědčit jim, že se císař s vůdci pasovského vojska rozešel nadobro.

Mezi vůdci vojska na prvním místě byl arcikníže Leopold.

---

[1]) Viz depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 325.

[2]) Odrazem těchto událostí je asi též vypravování Skálovo v Historii české I, st. 290 o audienci předních oficírů lidu pasovského předkládajících císaři své věrné služby a žádajících za propuštění. Vypravování Skálovo je poněkud zmatené; Skála klade tuto audienci ke dni 4. března.

[3]) Viz depeši Mediciho ze dne 7. března tamže č. 319.

Ztrativ důvěru císařovu i důvěru vojska, octl se v pasti, ze které nebylo snadno se vyprostiti. Zajetí ředitele jeho politiky Tengnagla uvrhlo ho v naprostou bezradnost. Co teď dělat, když ho Tengnaglovo vyšetřování usvědčí před českými stavy z pokusu o převrat a ze snah zmocniti se české koruny proti čekanci trůnu Matyášovi? Může se opřít o vojsko, které se bouří a je v rozkladu? Co se stane s tímto proklínaným pasovským lidem a jeho vrchním velitelem, až zvítězí čeští stavové? Co učiní král Matyáš, jehož vojenské síly už dosáhly Prahy? Bylo to, jako by stál před otevřenou tlamou šelmy, a to bylo nesnesitelné, raději do ní skočit, vždyť chrup šelmy ušetří vznešené krve prince panujícího rodu.

Hned 6. března poslal arcikníže svého sekretáře a komorníka Miraballa se vzkazem k stavům na Staré město: Je mlád, nemá zkušenosti ve věcech válečných a byl sveden zlými rádci. Žádá za bezpečnost pro sebe a pro pasovské vojsko, které odtáhne. Stavové odpověděli Miraballovi, že s arciknížetem jakožto členem nejjasnějšího rodu rakouského bude vždy zacházeno s největší úctou a že podle své chuti může zůstati v tomto království, ale že pasovské vojsko nemůže dostati bezpečný průvod, nedá-li do moci stavů své přední vůdce. K tomu Miraballo ovšem nemohl přivoliti a jeho misse skončila bez úspěchu. Miraballo zašel na Starém městě také k vyslanci toskanskému Medicimu a žádal ho za přímluvu u Václava Vchynského, aby stavové zacházeli s větší šetrností s císařem, což Medici po svém sekretáři ochotně učinil.[1])

Arcikníže Leopold poslal ve svých úzkostech hned následujícího dne 7. března Miraballa znova na Staré město[2]) k hraběti Turnovi a k Václavovi Vchynskému, k nimž prý má

---

[1]) Viz zprávu Mediciho ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 319. Srovn. o těchto událostech list stavů českých kurfirstovi saskému a depeši nunciovu z téhož data, tamže č. 316 a 317.

[2]) Medici ve své depeši ze dne 7. března výslovně praví, že Leopold poslal včera, t. j. 6. března, Miraballa k stavům na Staré město. Když Medici 7. března dopisoval svůj list, vypravuje, že se k němu Miraballo vrátil a líčil mu zhoršení věcí na Malé straně. Viz Sněmy české XV, I, č. 319.

největší důvěru, a žádal o radu, co by měl činiti, aby se spasil před králem Matyášem. Odpověděli Miraballovi, že je jim líto, že arcikníže tak pozdě činí rozdíl mezi svými věrnými služebníky a lehkovážnými pochlebníky. Kdyby byl býval dříve uvěřil, co mu častěji pravili, byl by mohl teď žíti s větší reputací. Pro tentokráte nemohou mu prý raditi nic jiného, než aby se pokořil před králem Matyášem a aby všechny, kdo mu k tomuto podniku radili, vydal do moci královy.[1])

Francouzský vyslanec Baugy dodává k tomu ještě zajímavý příspěvek. Píše v depeši ze dne 12. března o arciknížeti Leopoldovi, že byl zatčením svého sekretáře Tengnagla tak zaražen, že si nechal vyklouznouti z ruky list hraběti Turnovi plný poníženosti (‚plaines de submission'), který se nehodí jeho ranku a jeho kvalitě, takže ho až prosil o prostředkování, aby stavové, kteří mu odepřeli vše, co žádal, alespoň mu povolili bezpečný list pro pobyt v tomto městě po odchodu pasovského vojska. Když mu to bylo odepřeno, pojal úmysl vyhledati Matyáše a prositi jej o milost, byv nadto upomenut, že je lépe pokořiti se králi stejné krve než poddaným svého rodu. Když se prý vzpamatoval, zdá se Baugymu, že se vrátil do svých starých šlépějí a že se chce ještě pokusiti o štěstí. Vyjádřil prý se, že očekává pomoci s několika stran a že dostal šifrované psaní od francouzské královny,[2]) v němž jej ujišťovala svou přízní. Baugy má v podezření pana de Revest, komorníka ve službách arciknížete Leopolda, že maje šifry pana de Villeroy, francouzského státního sekretáře, mohl padělati list takového povzbuzujícího obsahu.

Baugy mluví výše o listu poslaném Turnovi, ale Leopold psal také Václavovi Vchynskému, jak je vidět z náčrtku psaní ze dne 7. března, v němž Leopold oznámiv, že rozpouští pasovské vojsko, žádal Vchynského, aby mu opatřil u stavů

---

[1]) Viz zprávu Herbersteinovu ze dne 7. března o rozmluvě s Turnem v Sněmech českých XV, I, č. 322.

[2]) Královna francouzská Maria Medici, vdova po Jindřichu IV., dcera velkovévody toskanského Františka a Johanny rakouské, po smrti Jindřicha IV. úplně změnila kurs nepřátelský habsburské i katolické politice a podporující protestanty v Julichu.

asekuraci, aby se nemusil pro svou osobu báti nebezpečí a mohl přijíti bezpečně do města.[1]) Vchynský, který nikdy nezapomínal přihřáti svou polévku také na ohni druhé strany, nemohl sice zaručiti Leopoldovi ochranu, ale propustil mu již předtím jeho zpovědníka ze Starého města.[2])

Posledním útočištěm jak arciknížete Leopolda tak císaře samého byl španělský resident Zúñiga. Zúñiga nesměl přece připustiti, aby v Rudolfovi nebo Leopoldovi byla potupena celá dynastie habsburská. To bylo credo, v které věřili oba, ač dobře znali, že Zúñiga s jejich politikou naprosto nesouhlasí. Zúñiga sám ovšem pečoval o to, aby předešel ponížení, které mělo stihnouti jak císaře tak arciknížete. Viděl sice, že císaře nelze udržeti, věděl, že Leopoldův plán jen poškodil dynastii i církev, ale zde šlo o základní maximum španělské politiky, že je nutno chrániti majestát zeměpanské moci a hlavně majestát císařský stůj co stůj a že nelze připustiti ani takové pokoření Leopoldovo, které by se nesrovnávalo s důstojností člena habsburské dynastie.

Zúñiga sám, jak píše ve své depeši králi španělskému ze dne 7. března, vyhledal arciknížete Leopolda a vida jeho sklíčenost, dodával mu mysli a ujišťoval ho milostí španělského krále, třebaže neschvaloval pasovský podnik. Zúñiga si dal vypravovat od Leopolda o příchodu Matyášova vojska a o zajetí Tengnagla, jehož vždy pokládal za neschopného člověka. Tuto návštěvu učinil Zúñiga Leopoldovi 5. března a 7. března ráno dostal sám nejdříve návštěvu Barvitiovu a brzy po něm Leopoldovu. Barvitius žádal Zúñigu jménem císařovým a Leopold tuto žádost opakoval, aby se společně s papežským nunciem a arciknížetem Leopoldem vypravili naproti králi Matyášovi.[3]) Zúñiga se dříve dohodl s nunciem a oba vzká-

---

[1]) Viz Briefe u. Akten IX, č. 99, st. 216, pozn. List Baugyho tamže, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 375. Srovn. Václav Líva, Spiknutí Vchynských, l. c., st. 39—40.

[2]) Viz list Welserův Maxmiliánovi Bavorskému ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 297.

[3]) Medici praví v depeši ze dne 7. března, že arciknlže Leopold už se takřka rozhodl poslati jednoho svého kavalíra ke králi Matyášovi

zali Leopoldovi, že půjdou králi naproti velmi rádi, že však nepokládají za prospěšné ani pro císaře ani pro arciknížete, aby se vypravili s ním společně, nýbrž o něco dříve za příčinou srovnání protiv.[1])

Zúñiga dobře věděl, proč nechce arciknížete Leopolda jakožto diplomatického společníka na cestu k Matyášovi. Arcikníže, nenapravitelný osnovatel ztřeštěných plánů, vytasil se, sotva se otřásl z prvního leknutí, s novým projektem. Byl zřejmě vymyšlen, aby získal krále Matyáše. Nesvědčí o zdravém politickém úsudku, ale o pohyblivosti Leopoldovy mysli. Půjde naproti králi, smíří se s ním a nabídne mu, aby se všechna vojska spojila, pokořila české stavy a učinila Čechy dědičným královstvím, zkrotila Moravu a Uhry, které by se bouřily, a také je učinila dědičnými; císař prý s tím souhlasí, chce už míti klid a dá Matyáše korunovati za krále v Čechách. Papež a Španělsko pomůže, neboť tento znamenitý plán zničí nenáviděné svobody stavovské a náboženské. Jistě ani nuncius ani španělský vyslanec neodepře tomuto plánu souhlas.[2]) Ovšem tito diplomati a hlavně Zúñiga mínili jinak.

Téhož rána 7. března, kdy byl u Zúñigy, žádal arcikníže Leopold za slyšení u císaře. Císař ho nechtěl přijmouti a učinil tak teprve na radu Barvitiovu. Císař měl dosti příčin k nemilosti. Nuncius, který napsal do Říma zprávu o této audienci, podává toto vysvětlení: Když se jednalo o odchod pasovského vojska, vzkázal císař arciknížeti, že chce zapomenouti na všechno, co se stalo, to že patří minulosti, a žádal, aby přes to zde zůstal, že by ho měl za syna a že by mu dal dům hodící se jeho kvalitě a že by se s ním zacházelo dobře. Arcikníže prý odpověděl, že chce odejíti, a dal žádati císaře

---

a žádati od něho průvodní list, aby mohl jíti k němu a vrhnouti se mu do náručí. Viz Sněmy české XV, I, č. 319 na konci.

[1]) Depeši Zúñigovu ze dne 7. března viz v Briefe u. Akten IX, č. 88, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 321; srovn. s ní depeši nunciovu z téhož dne v Sněmech českých XV, I, č. 318.

[2]) Srovn. depeši Zúñigovu ze dne 12. března v Briefe u. Akten IX, č. 98, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 374; dále viz zprávu vídeňského diaria ze dne 7. března tamže č. 314; srovn. též Gindely, Rudolf II., II, st. 229.

za propuštění. Císař prý řekl na konec jen slovo: „Aby šel.“ Leopold si to později rozmyslil, psal císaři, prosil za omluvu a prosil, aby mu císař nezmenšil svou milost. Císař se tím spokojil, ale když ho Leopold žádal za audienci, dal mu přece alespoň zdráháním najevo svou nelibost. Leopold předstoupil před císaře s návrhem zástavy Krumlova, aby mohl zaplatiti vojsko, kterýžto návrh, jak víme, byl přijat.[1])

Leopold si věru nezasloužil tolik příchylnosti starého císaře, kterou je vidět z této zprávy nunciovy. Podotýkám, že nuncius všechno toto dobře věděl od Barvitia a že tomu lze věřiti. Císař už tak zvykl tomuto mladému bouřliváku, že se ani nyní, když se všechno ztroskotalo, nechtěl smířiti s myšlenkou, že by měl býti bez něho. Věc tím podivnější, protože se císař už přesvědčil, že Leopold nebojuje za jeho věc nezištně a že myslí především na sebe. Také mu sotva ušlo, že arcikníže svaluje všechnu vinu nezdaru na císaře.[2]) Je v tom kus slepé senilní náklonnosti k mládí a kus zoufalství tonoucího, který se chytá stébla.

I když už bylo naprosto jisto, že Leopold opouští Prahu, a když císař rozmrzen jeho rozhodnutím odepřel mu v nemilosti poslední audienci, nenechal ho přece odejíti s prázdnem. Medici vypravuje o této nemilosti císařově k arciknížeti v depeši ze dne 14. března, ale dodává, že podle tvrzení některých osobností dal mu na cestu peníze.[3]) Roncaroli to rozvádí v depeši z téhož dne a vypočítává, že císař dal Leopoldovi 500 ručnic, 6 překrásných koní, čtyři vozy střeliva a vůz

---

[1]) Depeši nuncia pražského ze dne 7. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 318. V depeši nuncia vídeňského, který doprovázel krále, ze dne 18. března z Jihlavy, tamže č. 442, čteme, že císař dal Leopoldovi město i panství Krumlov, což prý je neplatné, protože stavové nedali souhlas a nebylo to zapsáno do desk, ale je prý to znamením nějakého špatného úmyslu. Nuncius se asi obává, aby se peněz získaných zástavou Krumlova nezesilovalo vojsko.

[2]) Viz na př. depeši nunciovu ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 318 o tom, jak mluvil Leopold před Zúñigou o císaři.

[3]) Viz depeši Mediciho ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 400.

s penězi, ale osobně ho nechtěl přijmouti.[1]) Nuncius má zajímavý dodatek k daru dotčených 500 ručnic Leopoldovi, že prý byly určeny pro lid najatý plukovníkem Balderonem. To se shoduje s jinými zprávami o dalším zbrojení prováděném Leopoldem a schvalovaném císařem. Po všech nezdarech a po všem odříkání se pasovského vojska je tento čin císařův podivuhodný. Také pověst, kterou zaznamenává nuncius, že Leopold má v Plzni, městě katolickém, zesíliti vojsko, je příznačná.[2])

Arcikníže Leopold by byl snad přece zůstal v Praze u císaře, kdyby se nebyl býval bál Čechů, a to především hněvu lidu. Víme, že Leopold vyjednával se stavy na Starém městě po Miraballovi, ale k positivnímu výsledku nedospěl. Medici píše v dotčené depeši, že pokud šlo o zabezpečení osoby Leopoldovy, všichni předáci (‚principali') mu slibovali pro svou osobu, že ho zajistí a že učiní, co mohou, nemohli ho však zabezpečiti od hněvu lidu, který, jak se Miraballo dověděl od hraběte Turna, je proti arciknížeti tak rozhořčen, že prý ani nelze v budoucnosti dáti jméno Leopold nikomu z domu rakouského, poněvadž by nemohl býti českým králem. Proto prý Leopold, jsa v této nejistotě a jsa na druhé straně nucen pasovskými vůdci, odešel, nedostav od císaře slyšení.

Z těchto zpráv vidíme, že arciknížeti Leopoldovi, právě tak jako plukovníkovi Raméovi a jiným vůdcům nezbývalo pro vlastní bezpečnost leč opustiti Prahu a odevzdati se zatím do rukou vojska a sdíleti jeho osud. Zúñiga praví o něm stručně, že následoval Pasovské, nevěře Čechům.

V posledních dnech před odchodem pasovského vojska bylo v městech pražských velmi rušno. Blížení Matyášova vojska naplnilo obránce Prahy ofensivnějším duchem. Duch ten se projevoval nejen v místních přestřelkách a šarvátkách, k nimž docházelo denně, hlavně na dolejším toku řeky u o-

[1]) Viz depeši Roncaroliho ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 401.

[2]) Depeši nunciovu ze dne 14. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 395.

strova Velkých Benátek a vesnice Buben, nýbrž též v útočných plánech proti pasovskému vojsku na protějším břehu. Již 1. března se přepravili Staroměstští na dvou místech přes řeku, zpustošili a vyplenili dvůr Lazara Henkla a způsobili na hradě a na Malé straně obavy, že chystají útok. Stráže byly zdvojnásobeny a večer 2. března byl učiněn poplach, že se Staroměstští na horním toku Vltavy dostali přes vodu, takže pasovské vojsko na ně vypadlo, ale nepřítele, který pobil pasovské stráže, již nenalezlo.[1]) Podle jiné zprávy učinila téhož dne vyšehradská posádka, kde prý leželo 500 stavovských mušketýrů, výpad přes řeku, napadla 4 pasovské vozy a s plenem a 16 koňmi se vrátila do svého opevnění.[2]) Patrně jde tu o touž událost. Dne 3. března stavové konali přehlídky vojska; vojsko na ostrově u sv. Petra, t. j. na Velkých Benatkách, střílelo z děl na Pasovské, kteří jeli na druhé straně řeky, a několik jich ranilo.[3]) Téhož dne píše Turn králi Matyášovi, aby si nemyslil, že se na Starém a Novém městě bojí pasovského vojska, ukázali jim to, takže ve dne v noci musí býti ve zbrani a na koni; pýchy jim prý už ubylo.[4]) Z téhož dne je zpráva, že Pasovští na Malé straně mají na mrtvých ztráty již ve výši 1000 mužů a že jejich ranění denně umírají. Naproti tomu že docházejí stavům posily; Matyášova vojska leží prý již 1000 koní a 1500 mušketýrů kolem města a 1000 koní a 3000 pěších je 6 mil od města.[5])

Velmi rušno bylo 5. března v městě i za Prahou. Stavové dali vojskem vypleniti zámek Libeň u Prahy, jehož majitelka Eliška Hofmanová z Donína dala dopravovati pasovskému vojsku přes výstrahy stavů rozličné potraviny. Vedle obilí a dobytka byla tam nalezena též děla, bylo jich tam prý zako-

---

[1]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 2. března v Sněmech českých XV, I, č. 270; srovn. též noviny do Drážďan z téhož dne tamže č. 275.

[2]) Viz noviny Pfretschnerovou rukou psané ze dne 5. března tamže č. 300.

[3]) Viz zprávu Troila Hagiochorana ze dne 3. března tamže č. 277.

[4]) List Turnův králi Matyáši ze dne 3. března viz tamže č. 279.

[5]) Viz zprávu novin v Zerbstu ze dne 3. března tamže č. 280.

páno 20, což všechno vzato a dovezeno do Prahy.[1]) Zámek libeňský měl s hlediska vojenského značnou cenu, ovládaje protější holešovickou rovinu a celé údolí Vltavy. Na Starém městě byl vypleněn dům sekretáře Platejse, z něhož prý byli vojáci stavovští insultováni. Jízda vedená Václavem Vchynským se marně namáhala zjednati pořádek, celý dům byl zpustošen, několik výtržníků zastřeleno a několik zatčeno.[2]) Téhož dne byl na Novém městě vypleněn pivovar nejvyššího purkrabí.[3])

Čím více posil vojska královského přibývalo ku Praze, tím více se stupňoval v městě zápal proti nepříteli. Nikdo se nesměl na druhé straně řeky ani ukázati, sice bylo hned stříleno. Ve vojsku i v ozbrojeném lidu byla v Praze dobrá nálada, neboť podle Pfretschnerova psaní do Drážďan 5. března bylo v městě dost proviantu i střeliva. Pfretschner počítá, že je v Praze 30.000 ozbrojených mužů — počítá ovšem též hotovost a městský lid —, kteří mají dobrou kázeň a u nichž nelze pozorovati vůbec nějaké svévole. Jen v jesuitském kostele se prý denně hlasitě zpívají evangelické písně, mezi nimi „Eine feste Burg ist unser Gott“, k čemuž lid, který je na náměstí před mostem, silným hlasem pomáhá.[4])

Na Malé straně byla z toho nálada velmi stísněná, a to nejen ve vojsku pasovském, nýbrž také v domácím obyvatelstvu. Hlad trpělo vojsko i obyvatelstvo a útoku ze Starého města se obávali všichni. Na noc 7. března přišly ze Starého města poplašné zprávy, že se chystá noční útok, a Malostranští byli svými přáteli z druhého břehu varováni, aby se buď spasili útěkem anebo se dobře opatřili ve svých domech. Malostranští, kteří tolik utrpěli od pasovského vojska, obávali se

---

[1]) Viz hlavně zprávu Troila Hagiochorana ze dne 5. března tamže č. 293; dále zprávu novin pro Unii ze dne 6. března tamže č. 311 a zprávu Pfretschnerovu ze dne 9. března tamže č. 341. Pfretschner má zprávu o 20 dělech zakopaných v zemi. Pfretschner klade tu událost do 7. a 8. března, což se dá vysvětliti delším dopravováním kořisti.

[2]) Viz tytéž zprávy.

[3]) Viz tamže č. 311.

[4]) Pfretschnerovy zprávy ze dne 5. března viz tamže č. 300.

při útoku hlavně t. zv. čtveráků, ozbrojené to chasy z lidu a namnoze lidu venkovského. Těchto ozbrojenců bylo prý několik tisíc a na prapory si vyšili znamení tresky a kladiva s heslem ‚Contra Rame' a počínali si v městě takovým způsobem, že vzbuzovali vážné obavy českých stavů. Výtržnosti a plenění v městě měli především oni na svědomí. Na Starém a Novém městě byli drženi na uzdě stavovským vojskem, ale za předvídaného útoku na Malou stranu mohli se ve zmatku boje státi nebezpečnějšími domácímu obyvatelstvu než pasovskému vojsku. S úzkostí hleděli Malostranští vstříc blížícímu se dni osvobození.[1])

[1]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 7. března v Sněmech českých XV, I, č. 314.

XII.

ODCHOD PASOVSKÝCH A OBSAZENÍ HRADU STAVY A KRÁLOVSKÝMI.

Odchod tryznitelů, očekávaný malostranským obyvatelstvem s touhou i se strachem, stal se konečně skutkem. Nestalo se to jedním rázem a neodbylo se to bez krve a bez hluku. Ramée sám, jak se dalo předvídati, hleděl, aby se dostal dříve do bezpečí. Zajistil si část jízdy, dav si vyplatiti peníze pro 1.000 koní,[1]) a za časných hodin ranních 8. března opustil neslavně město, na které se před třemi nedělemi, také za ranní tmy, vrhl s takovými nadějemi. Můžeme věřiti prvnímu zpravodaji, který ještě téhož dne učinil o jeho útěku záznam, že odjel jen se dvěma kornetami jízdy k Berounu. Jen tak se dá vysvětliti, že jeho odchod zůstal ostatnímu vojsku utajen; jednotlivé kornety v sedle nemohly býti ve dnech očekávaného útoku nikomu zvláště nápadné. Když se se svou jízdou dostal mimo nebezpečí, vyplatil jí tříměsíční žold, aby ji udržel v dobré náladě; bylo to patrně až v Berouně.[2])

Když na Malé straně ráno vojsko zpozorovalo, co se stalo, učinilo na náměstí před bydlištěm plukovníka Raméa veliký hluk, spílalo zmizelému vůdci a jiným velitelům zrádců a zarazilo jinou jízdu, patrně další kornety Raméova pluku, když se chystala tohoto zmatku užíti k odjezdu. Mušketýři stříleli

[1]) Viz zprávu Bodeniovu vévodovi bavorskému ze dne 12. března v Sněmech českých XV, I, č. 373.

[2]) Viz tamže; Bodenius udává, že to bylo 2 míle od Prahy, což nás nesmí mýliti, neboť měření tehdejších zpravodajů, hlavně cizinců, bývají velmi nepřesná.

po jezdcích a asi čtyři z nich na místě zabili. Vysocí důstojníci měli dosti práce, aby slibem okamžitého zaplacení tříměsíčního žoldu utišili bouři.

Tento zmatek na Malé straně neušel obyvatelstvu na Starém a Novém městě a Pasovští brzy dostali zprávy, že jim hrozí z druhého břehu přepadení. Z toho byl mezi vojskem nový rozruch, ale ukázalo se, že obavy ty byly předčasné; nového zmatku by byla bývala zase část jízdy ráda užila k odchodu. Vojsko se konečně domluvilo, že ještě dnešní noci opustí Malou stranu; uskutečniti tento úmysl se však nepodařilo.

Obavy z včerejška se staly skutkem teprve 9. března, ale nebyly pro Pasovské rázu nebezpečného. Asi v 10 hodin před polednem se sebralo asi 500—900 ‚čtveráků', kteří se na hořejším toku Vltavy u Podskalí přepravili přes řeku po lodích a vorech, zmocnili se vesničky Smíchova na protějším břehu a blížili se k bráně na Újezdě. Z tohoto podniku bylo prý na Malé straně i na hradě velké zděšení, protože se očekával generální útok. Pasovští měli poplach, ale brzy se vzpamatovali, když poznali, jakého nepřítele mají před sebou. Jízda s oddělením mušketýrů vyrazila proti útočníkům a brzy je obrátila na útěk. Odvaha ‚čtveráků' nevycvičených a vyzbrojených velmi nedostatečně nemohla čeliti rutině kyrysníků a mušketýrů. Podařilo se jim sice sraziti několik Pasovských, ale jejich zápas byl velmi krátký a ztráty jejich čítali do set. Co se z nich nedostalo k lodím, zahynulo mečem a ohněm, anebo se utopilo v řece. Smutný osud stihl ty, kdož se chtěli zachrániti v chalupách a stodolách, které Pasovští zapálili, nepřijavše na milost ty, kdo se vzdávali.[1])

[1]) První je zpráva vídeňského diaria ze dne 8. a 9. března v Sněmech českých XV, I, č. 337, která udává, že Pasovští ztratili 17 mužů s jedním leutnantem; srovn. tamže č. 355, pozn. 3, a č. 372, pozn. 10 na st. 475, noviny ze dne 12. března pro Unii. Tyto noviny počítají, že Čechů bylo zabito nebo spáleno asi 300, a opakují touž zprávu o ztrátách Pasovských. Nuncius píše v depeši ze dne 14. března, že na zprávu o útoku ve středu 9. března měli Pasovští poplach a že se sebralo asi 200 mušketýrů, kteří spořádavše se, učinili útočníkům velikou porážku a prý jich pobili do 300 a sami ztratili jen 5 mužů. Mnozí se zavřeli do něko-

Tento nešťastný útok ozbrojeného lidu, provedený za bílého dne, byl jistě neprozřetelný, neboť útočníci měli řeku za zády. Velitelství jak stavovského, tak královského vojska jistě při něm nemělo účastenství, ale mohlo se trochu zastyděti za svou nečinnost v okamžiku, kdy se mělo rychle jednati. Všechno královské vojsko leželo už u Prahy, stavové je nechtěli totiž ubytovati v městě, stavovské vojsko v nečinnosti mohlo přihlížeti tomuto útoku, který byl sice velmi špatně vypočten, ale přece ukazoval, co by se mělo dělati.

Počítáme-li, že Pasovských nebylo na Malé straně už více než asi 5.000 mužů, jak to potvrzuje několik zpráv, divíme se, že stavovské a královské vojsko, jehož dohromady bylo více než třikrát tolik, pustilo nepřítele i s kořistí bez boje z města, které se mu nyní mohlo státi pastí. Vůdcové vojska královského Herberstein a Hodický se sice radili s veliteli stavovského lidu, ale k činu se neodhodlali. Herberstein píše ještě 10. března králi Matyášovi o svých přípravách, o prohlídce přechodů přes řeku a o poradách se stavovskými vůdci, k nimž byli s Hodickým povoláni po zprávách, že Pasovští chtějí ujíti z Prahy.[1]) Také Pfretschnerovi, jak vidí-

---

lika domů vesničky vzdálené půl (!) míle od Prahy, t. j. Smíchova. Domy byly zapáleny a oni v nich zahynuli; Pasovští prý je nepřijali za zajatce. S nimi zahynul také ‚un capitano di qualche consideratione'. Domů spáleno bylo prý asi 20, škoda činí 14.000 tolarů a stihla chudé lidi. Viz tamže č. 395. Roncaroli píše 14. března vévodovi parmskému, že útok přes řeku 9. března se nezdařil; bylo prý viděti asi 15 lodí a vorů, po kterých se přepravila tlupa sedláků, z nichž Pasovští přes 100 pobili a přes 60, kteří ustoupili do domů a chtěli se vzdáti, i s domy, jichž bylo více než 15, spálili; sami měli prý jen 2 mrtvé; viz tamže č. 401. Zpráva do Benátek ze dne 14. března praví, že čeští útočníci, ‚turba vile, disordinata et non d'altro instrutta che del' mestiero della zappa', byli rozsekáni na kusy a ze 300 nezůstal ani jeden; požár chalup byl prý ‚spettacolo molto miserabile et horrendo'; viz tamže č. 399. Viz též zprávu Mediciho ze 14. března tamže č. 400; srovn. též noviny ze 14. března tamže č. 401, pozn. 2 na st. 520; noviny tyto počítají, že z 500 útočníků zahynulo přes 300 a Pasovských 5.

[1]) Viz list Herbersteinův králi Matyášovi ze dne 10. března v Sněmech českých XV, I, č. 352.

me z jeho listu ze dne 9. března, bylo povědomo, že ‚naši' nejvyšší a komisaři váleční chodí pilně do rady a že nebudou asi dlouho otáleti s útokem na nepřítele.[1]) Uvážíme-li, jaký počet zemské hotovosti a jiného ozbrojeného lidu byl v Praze a nejbližším okolí a jaké kontigenty táhly z krajů ku Praze a jaký počet ozbrojených sedláků na venkově byl k disposici, musíme se diviti vedení, že těchto sil nedovedlo využíti. Zdá se, že tu pověra zvětšovala strach z Pasovských spojených s ďáblem.

Útok nešťastných ‚čtveráků' dopadl špatně, protože byl veden s malými a špatně ozbrojenými silami, ale bylo jím řečeno, co si patrně instinktivně myslilo Staré a Nové město, že se má Pasovským zatarasit cesta ústupu. Zde šlo o silnici Praha, Zbraslav, Dobříš; druhá hlavní tepna k jihu šla na Chrášťany, Dušníky atd. k Berounu. Jinou cestou se Pasovští nemohli pustit; menší cesty byly nevhodné pro děla a vozy, hlavně za březnového mokra. Na západě od Prahy bylo nebezpečno pro krajský lid kraje žateckého, rakovnického a slánského, který dostal rozkaz, aby se strhl u Slaného[2]), a východ od Prahy byl v moci královského vojska. Když už vedení pomýšlelo na útok a na přechod přes řeku, nemělo s ním otáleti. Jen rychlost pohybů byla schopna čelit nepříteli tak zkušenému, jako bylo pasovské vojsko. Dřívější projekt přechodu k Holešovicům ukazoval jednu cestu, ‚čtveráci' v Podskalí ukázali druhou.

Nečinnost v těchto chvílích byla tím trestuhodnější, že se projekt přepraviti Herbersteinovo vojsko přes řeku a položiti je někde s druhé strany za hradem vyskytl v Praze už 6. března, jakmile došla zpráva, že Herberstein dorazil s vojskem do Českého Brodu.[3]) Dne 9. března se mělo stavovské i královské vojsko přepraviti přes řeku na mostech, které

---

[1]) List Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 9. března z Prahy viz v Sněmech českých XV, I, č. 341.

[2]) Viz list stavů českých stavům kraje žateckého ze dne 25. února tamže č. 227.

[3]) Viz noviny pro Unii ze dne 6. března v Sněmech českých XV, I, č. 311.

by se zřídily na třech místech, a udeřiti na Pasovské. Zpravodaj, který o tom píše, má zprávu, ovšem předčasnou, že ‚naši' obsadili mocně Bílou horu a Pasovské sevřeli se všech stran. Vypravoval prý mu to Šebestián Žďárský, z čehož je vidět, že Češi už na takové obklíčení Pasovských pomýšleli.[1]) Pfretschner v listu ze dne 9. března praví, že moravské a rakouské vojsko ležící kolem Prahy a čítající 2.000 koní a 6.000 pěších vybraného lidu nebude již dlouho odkládati útok a že ho již něco bylo přepraveno přes řeku.[2])

Výsledek takového podniku byl jistý, neboť na Malé straně byl už předtím hlad, takže vojsko by nemohlo po překažení dovozu potravin s druhé strany vůbec klásti odpor. Ostatně čeští stavové věděli také o náladě pasovské pěchoty, která by se, jsouc na Malé straně obležena, asi nerozpakovala vydat své velitele a dohodnout se s nepřítelem.

Bodenius píše 12. března vévodovi bavorskému, jak se pěchota po odchodu plukovníka Raméa 8. března začala bouřit, nejvíce spílala Leopoldovi, Sulzovi, Althanovi a j. a hrozila, nedostane-li zaplaceno jako jízda, že zajme plukovníky, vydá je českým stavům a dá se od nich najmouti.[3]) Podobně mluví jiný zpravodaj, který podle zápisu do svého denníku k 11. březnu měl dojem, že se Pasovští chtěli dáti k Čechům, t. j. do služeb českých stavů, ale že se dali svými veliteli přemluviti, aby v noci odtáhli.[4])

Ani této nespokojenosti vojska, které hrozilo vzpourou, ani jeho nebezpečné situace místní nebylo stavovskými a královskými vojevůdci využito. Tito těžkopádní strategové

---

[1]) Viz noviny pro Unii ze dne 10. března tamže č. 355.

[2]) Dotčený list Pfretschnerův viz tamže č. 341.

[3]) List Bodeniův ze dne 12. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 373.

[4]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 11. března tamže č. 357. Nejvíce křiku prý nadělal pluk Trauttmansdorfův. Trauttmansdorf se prý už dříve rozešel s plukovníkem Raméem a celým tímto podnikem, směřujícím, jak se mu zdálo, proti zájmům jeho pána, arciknížete Ferdinanda; už prý když šli do Rakous. Viz depeši Mediciho ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 400.

otáleli s činem tak dlouho, až jim pasovské vojsko s veškerým lupem takřka před očima, ovšem zavřenýma, vyrazilo z Prahy a dostalo se na svobodu.

Pasovští před odchodem uspořádali rychle své věci, dali si vyplatiti z císařské pokladnice tříměsíční žold, majíce zbytek už dříve zaručen slíbenou zástavou panství Krumlova[1]), sbalili kořist a vykonali všechny přípravy, aby mohli ještě touž noc, z 10. na 11. březen, nepozorovaně opustiti Malou stranu. Ještě 10. března večer se na Malé straně pilo vesele, vojáci prý dostali žold v dobrých dukátech a tolarech[2]), hráli o peníze a asi 40 jich se tak zpilo, že zůstali ležet a usnuli, což se jim stalo osudným. Večer zatarasili Pasovští malostranskou mosteckou bránu, vzali s sebou prý 38 centnýřů prachu a několik děl, která jim byla dána z císařské zbrojnice, pobrali mnoho koní a věcí, které se daly ještě sebrati, a za časného rána mezi 3—4 hodinou vytáhli nepozorovaně z města, patrně Strahovskou branou, aby se po břevnovské silnici dostali co nejdříve do Berouna a mohli dále táhnouti k své operační základně, k Budějovicům. U Berouna strhli most přes řeku, aby zastavili své pronasledovatele. Vůdcové vojska jeli s sebou; arciknížete Leopolda doprovázeli Sulz a Althan, Berka vyhnaný z Moravy, Ubesco a zpovědník Leopoldův P. Jindřich Aquentius, který jel v jednom krytém voze, v druhém jely dámy.[3]) Trauttmansdorf, jak Bodenius výslovně podotýká, zůstal v Praze a už se o tyto věci nestaral.

---

[1]) Viz citovaný list Bodeniův.

[2]) Nuncius píše v depeši ze dne 14. března, že pasovská pěchota nechtěla jíti bez peněz, nespokojila se suknem a stříbrem, takže císař byl donucen k výplatě 230.000 tolarů z vlastní kapsy (‚borsa propria‘); viz Sněmy české XV, I, č. 395. Bodenius v citovaném listu ze dne 12. března praví, že si pěchota žádala hotové peníze jako jízda, ne sukno a stříbro, a že císař konečně dal 100.000 tolarů a pan Schembach na záruku císařovu 50.000 tolarů; viz tamže č. 373. Herberstein oznamuje 10. března králi Matyášovi, že císař dal vojsku ze svého pokladu 250.000 zl. a za to ostatní jim zastavil Krumlov; viz č. 352.

[3]) Viz depeši nunciovu ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 395, srovn. též list Pfretschnerův ze dne 12. března tamže č. 372.

Leopold i druzí velitelé opouštěli město svých snů se svěšenými hlavami. Leopold neměl korunu na hlavě a spíše ho pálila rána do tváře, kterou ještě v poslední době v Praze dostal od rozzuřeného vojáka, když uklidňoval vojsko při jednání o výplatu. Druzí vůdcové neměli maršálské hole a výnosné úřady a tísnila je nedůvěra vojska odhodlaného k vzpouře i k zradě. Ramée byl už napřed, a poněvadž nebyl povahy kompromisní, možná že už osnoval plány k pomstě těm, které pokládal za vinné nespolehlivostí vojska a jeho zrádnými úmysly, před nimiž se včas spasil.[1])

Arcikníže Leopold, když sedal na koně, prý řekl: „Nemám už tedy vůbec člověka, který to se mnou upřímně myslí?“ Sulz prý odpověděl: „Vaše Jasnosti, držte se mne a nepotká Vás, bude-li Bůh chtíti, žádné neštěstí.“

Císařské rady, kteří ještě u císaře zůstali, pojala z toho ze všeho veliká úzkost, někteří prý by si přáli, zvláště Han-

---

[1]) O odchodu Pasovských a událostech předcházejících viz noviny pro Unii ze dne 10. března v Sněmech českých XV, I, č. 355; v nich je zpráva, že Leopold dostal sečnou ránu přes tvář, jinde se mluví jen o ráně přes tvář. Viz dále noviny ze dne 12. března do Drážďan a pro Unii, tamže č. 372 pozn. 10, list Herbersteinův králi ze dne 11. března, tamže č. 358, list Hodického králi z téhož dne, tamže č. 359, listy Pfretschnerovy kurfirstovi saskému a Schönberkovi ze dne 11. března, tamže č. 361 a 362, list Bodeniův vévodovi bavorskému ze dne 12. března, tamže č. 373, list Zúñigův králi španělskému ze dne 12. března, tamže č. 374, noviny pro Unii ze dne 13. března, tamže č. 392, depeši nunciovu ze dne 13. března, tamže č. 395, depeši Padavinovu ze dne 14. března, tamže č. 398 (vojsko při odchodu bylo prý opatřeno střelivem a zbraněmi z hradu a loupilo, též v bytě Padavinově), zprávu do Benátek z téhož dne, tamže č. 399, zprávu Mediciho ze dne 14. března, tamže č. 400 (podle ní se císař obával, aby ho Pasovští nevzali s sebou), zprávu Roncaroliho ze dne 14. března, tamže č. 401 (podle ní císař obdaroval Leopolda, než odešel; mluví též o zabíjení raněných). Viz též, co píše Skála ve své Historii české, I, st. 307. Skála líčí ústup Pasovských poněkud fantasticky; prý jízda pobrala na koně nejlepší mušketýry a pěchota, jak mohla, si opatřila koně. To není potvrzeno současnými zprávami. Úsudek Skálův, že Ramée jel napřed, aby shlédl a zabezpečil pasy, s nímž polemisuje též Gindely (Rudolf II., II, st. 228), má původ asi v tom, že Ramée chtěl zajistit most přes Berounku.

newald, aby se nebyli bývali nikdy narodili. O Leopoldovi byla roztroušena posměšná písnička tohoto znění:

Ein erzherzog bin ich geborn,
Passau, Gülich, Strassburg verloren,
aus Böhmen werd' ich auch getrieben,
wer' ich nur in dem closter blieben.[1])

Odchod pasovského vojska byl proveden tak neslyšně a neviditelně, že se na druhé straně řeky o něm dověděli teprve ráno po šesté hodině. Pasovští ponechali totiž u zatarasené mostecké věže stráž, nechali na obvyklých stanovištích hořeti strážní ohně, aby nepřítel nezpozoroval změnu. Když došla na Staré město zpráva, co se stalo, pospíchalo i vojsko i ozbrojený lid přes most na Malou stranu. Nejdříve bylo třeba odkliditi překážku a uvolniti průchod mosteckou věží, neboť Pasovští vylámali i veliké kameny mosteckého zábradlí a nastavěli napříč do cesty[2]), a trvalo dosti dlouho, než se česká stavovská jízda, pospíchající přes most, mohla pustiti za nepřítelem. Herberstein počítá, že české jízdy bylo 1500 koní[3]). Tento polní maršálek vojska krále Matyáše ještě teď o ničem nevěděl a doznává to sám ve své relaci králi. Byl prý od Čechů se svým válečným lidem ubytován daleko od města, maje vojsko v místech půl míle, míli i přes míli vzdálených od Prahy, a dostal o odchodu Pasovských zprávu teprve v 7 hodin, načež hned vyrazil s vojskem ku Praze. Je téměř neuvěřitelné, jak prostosrdečně píše nejvyšší velitel vojska svému králi o těchto věcech, které ho usvědčují z úplného zanedbání výzvědné služby, a to právě ve chvíli, kdy měl dát střežiti každý krok nepřítele chystajícího se vyrazit.

Než se královské vojsko dostalo přes most, přes nějž prý

[1]) Viz Pfretschnerův list Schönberkovi ze dne 12. března v Sněmech českých XV, I, č. 372, kde jsou tyto zprávy o Leopoldovi.

[2]) Viz zprávu Roncaroliho ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 401.

[3]) List Herbersteinův králi Matyášovi ze dne 11. března viz tamže č. 358.

nejdříve táhlo 500 moravských koní, po nich 5 praporců moravské pěchoty a 12 polních děl[1]), vracela se česká stavovská jízda z nezdařeného pronásledování. Aby neměla úspěchu, o to se postaral zadní voj pasovského vojska, 600 mušketýrů, kteří měli za úkol zadržet nepřítele, až se ostatní vojsko dostane do bezpečí. Toto oddělení mušketýrů, jakmile zpozorovalo českou jízdu cválající po silnici vedoucí k Berounu, obrátilo se proti ní a zastavilo ji. Stavovská jízda, nemající pěchoty, která by mohla čeliti ohni mušketýrů, neodvážila se boje a zanechavši patrně část, která by pozorovala nepřítele, vrátila se s nepořízenou do Prahy. Zadní voj Pasovských pak ustoupil k Berounu a dal se dále na pochod za hlavním vojem. Stržení mostu u Berouna bylo patrně dílem tohoto oddělení mušketýrů.[2])

Zatím, co se děly tyto pohyby vojenských těles, sběhly se na Malé straně zbavené utiskovatelů události, které podávají ukázku nenávisti, jakou na sebe nakupilo pasovské vojsko. Hned se stavovskou jízdou a spíše ještě před ní dostali se, odklidivše překážky ze zatarasené mostecké věže, na Malou stranu ‚čtveráci' a jiný lid ze Starého a Nového města. Jali se hned prohlížeti domy, zda tam nezůstal některý příslušník pasovského vojska. Kdo jim padl do rukou, ať byl opilý, ať ležel raněn nebo nemocen, pykal za činy svých druhů. Několik jich přitáhli k řece, hodili do vody a ty, kdo se chtěli plaváním zachránit, ještě ve vodě postříleli. Jiné zabíjeli na místě, a kdo z nich měl tuhý život, tomu prý dříve, než ho dorazili, vyřezávali z ruky hostii, již prý měl zašitou a nemohl proto umříti.

Souvisí to s pověrčivostí doby, která si úspěchy pasovského vojska vysvětlovala jakýmisi čáry, které prý vojáci

---

[1]) Viz zprávu vídeňského diaria k 11. březnu v Sněmech českých XV, I, č. 357.

[2]) Kombinací zprávy Herbersteinovy, zprávy vídeňského diaria a novin pro Unii dospíváme k tomuto obrazu; srovn. tamže č. 357, 358 a pozn. 10 u č. 372. Herberstein sám praví, že nepřítele pronásledovala jen česká jízda a ne jeho vojsko, jak míní zpravodaj vídeňského diaria, který má zase detail o pasovském zadním voji.

prováděli s hostií v ruce zašitou, aby byli nezranitelní. Podrobně to líčí ve své Historii Pavel Skála ze Zhoře.[1]) Že tomu v Praze věřili a se zajatými vojáky pasovskými podle toho nakládali, ukazuje líčení Skálovo nepochybně. Avšak Skálovo líčení tato zvěrstva připisuje ne malostranským usedlíkům, nýbrž ‚jonákům', kterých stavové do tisíce poslali na Malou stranu, aby obsadili mosteckou bránu, saský dům a jiné brány. Nelze je tedy klásti na vrub domácímu obyvatelstvu malostranskému, jak to činí Gindely.[2]) Také jiné prameny přičítají tyto činy ‚čtverákům' a podobným živlům, ale v počtu obětí se značně rozcházejí.[3]) Největší možnost zjistiti správný počet měli zpravodajové vlašští, kteří byli tehdy na Malé straně přítomni, jako papežský nuncius, Padavin a Roncaroli; jejich údaje neklesají pod 15 a nepřesahují číslo 40. Že si ‚čtveráci' nedali ujíti příležitost, aby pomstili smrt svých soudruhů upálených Pasovskými v stodolách a chalupách smíchovských po nezdařeném útoku z Podskalí proti Újezdu, lze snadno pochopiti.

‚Čtveráků' se báli na Malé straně už dříve při pomyšlení na útok ze Starého města. Počítali jich na Starém a Novém městě přes 4000 ozbrojených cepy železem pobitými a palcáty, kteří prý se ženou do toho jako nerozumná zvířata

---

[1]) Viz Skálovu Historii českou I, st. 282 a 307.

[2]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 229.

[3]) Noviny pro Unii ze dne 12. března (Sněmy české XV, I, č. 372, pozn. 10) udávají, že byli zabiti nebo naházeni do vody, kdo se opili a opozdili anebo byli nalezeni v domech raněni a nemocni. To by byl dost značný počet, neboť jen opilých prý zůstalo 40. Podle novin do Drážďan ze dne 12. března (tamže) bylo opilých, kteří usnuli a byli zajati, 40, kdežto ‚čtveráci' dostali prý jen 4 nemocné, kteří leželi v domech, a shodili je s mostu do vody. Padavin v depeši ze dne 14. března (tamže č. 398) udává, že ti, kdo zůstali pro nemoc nebo zmoženi vínem, byli ukrutně usmrceni a bylo jich prý asi 25 nebo 30. Roncaroli v depeši ze dne 14. března (tamže č. 401) počítá, že bylo shozeno s mostu 10 neb 12 nemocných a raněných a 5 zabito ve vlašském špitále. Nuncius (č. 395) udává, že všech dohromady bylo asi 40 a že ve vlašském špitále byli 3 zabiti a 2 raněni.

a jichž je nutno se co nejvíce obávati.[1]) I v hodinu osvobození byli Malostranští velmi polekáni. Taková prý byla zuřivost lidu obecního (‚gente bassa'), že by bylo bývalo zle s katolíky a cizinci, ovšem hlavně s Vlachy, kdyby nebyla bývala učiněna vyhláška, že nikomu pod trestem smrti nesmí býti ublíženo.[2]) Nuncius praví, že byl veliký strach, aby nepřišel na Malou stranu onen bezbožný lid, který povraždil ubohé mnichy, t. j. mnichy u P. Marie Sněžné, a aby neudeřil na katolíky; proto opatřil svůj dům 25 arkibuzíry.[3]) Medici dokonce tvrdí, že lid, který vnikl na Malou stranu, když přecházelo vojsko, chtěl udeřiti na klášter dominikánský sv. Maří Magdaleny, ale neodvážil se vniknouti násilím dovnitř, když přišlo vojsko královské, které obklíčilo hrad.[4])

Císaři na hradě bylo ze všeho, co se událo tohoto dne, velmi úzko. S hrůzou se mohl tázati sám sebe, zda všechny oběti, které přinesl smíru s českými stavy, nebyly marné. Marně tedy odstranil pasovské stráže s hradu a odevzdal hrad strážím stavovského vojska, které ještě zůstalo na Hradčanech, aby získal ztracenou důvěru Čechů.[5]) Marné byly všechny vzkazy a všechna poselství, která v posledních dnech vysílal k českým stavům na Staré město. Marné bylo

---

[1]) Viz zprávu z Prahy pro vévodu virtmberského ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 298.

[2]) Viz noviny z Prahy ze dne 14. března v státním archivu v Neapoli v Sněmech českých XV, I, č. 401, pozn. 2 na st. 520.

[3]) Viz depeši nunciovu ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 395.

[4]) Viz depeši Mediciho ze dne 14. března tamže č. 400.

[5]) První zpráva o tom, že vydal příslušný rozkaz, je již z 5. března. Hrabě Sulz prý nechtěl pro hrozící nebezpečí uposlechnouti a sám se usídlil do hradu. Z Pasovských postaveno 400 mužů před bránu a pod ni do hradu a stavovští ‚modrokabátníci' dáni prý na stráž ke kostelu a ke koruně, t. j. před kapli svatováclavskou. Viz zprávu virtmberského agenta z Prahy ze dne 5. března v Sněmech českých XV, I, č. 298. Podle novin pro Unii ze dne 10. března, tamže č. 355, měla prý býti ještě v úterý večer, t. j. 8. března, stráž na hradě zavedena pasovským vojskem, ale když ještě stála v pořádku, rozkázal císař, aby Pasovští byli odstraněni a byla postavena stráž stavovská s kabátci s písmenou R. Zpravodaj prý to viděl na vlastní oči.

vyplacení pasovského vojska a jeho odeslání z Prahy. Ptáme se s údivem, nač spoléhal císař a več doufal, když svou poslední záštitu posílal z Prahy? Byl snad tak zaujat svým pojetím zeměpanské moci, kterou se po španělském způsobu od mládí naučil ctíti, že doufal v oslepení českých stavů leskem císařského majestátu? Či myslil, že ho Čechové v poslední chvíli přece zachrání jako roku 1608? Je pravda, že se v mysli mohl opírati o tehdejší věrnost českých stavů, ale mohl zapomenouti, jak rok 1609 zatřásl majestátem císařské moci?

Je nepochopitelné, že císař s vojskem neopustil Prahu a neusídlil se na čas v Budějovicích anebo v Krumlově. Tam mohl míti ještě dosti pevnou základnu alespoň pro vyjednávání s českými stavy a králem Matyášem; v Praze stál proti svým nepřátelům beze zbraně. Město Plzeň zůstalo císaři věrno a prohlásilo listem ze dne 9. března, adresovaným nejvyšším úředníkům a poslaným k rukám nejvyššího kancléře, že nikterakž nemíní odstoupiti od jeho Mti císařské, krále a pána svého nejmilostivějšího až do nejposlednějšího přemožení.[1]) To nebylo bez ceny, uvážíme-li, jak tím bylo usnadněno spojení s Říší. Jihočeská posice pasovského vojska mohla tím býti značně posílena a mohla se proti slabé strategii královských a stavovských generálů dosti dlouho držeti.

Císař ve svém zoufalství asi nebyl schopen klidně posuzovati situaci a jednal spíše citově a instinktivně. Opustiti hrad pražský byla mu myšlenka, jíž se hrozil. I když se jí už dříve v těžkých chvílích obíral, aby se vyprostil ze zlé situace, dával se přece vždy rád uprositi, aby zůstal. Tak lpěl na svém sídle na Hradčanech, že všechno raději podstoupil, než aby svou milovanou residenci opustil. Vždyť ani nemohl

[1]) List Plzeňských nejv. úředníkům ze dne 9. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 343. Srovn. též list jejich ze dne 5. března, tamže č. 306, jímž obec svou ‚katolickou' poroučejí ochraně nejvyšších úředníků a prosí za radu a za pomoc proti stavům kraje plzeňského, kteří mají v úmyslu zdvihnouti se s lidem svým, ano i kvartýry v městě Plzni položiti.

všechny své umělecké poklady v rychlosti z Prahy odvézti a rozloučiti se s nimi nedovedl. Opustiti bohaté sbírky, umělecké dílny, laboratoře, astronomickou observatoř, poklady knižní atd. bylo nad jeho síly. Stejně asi nesnesitelná byla mu myšlenka odpoutati se od krásného panoramatu, které mu s oken hradu poskytovalo stověžaté město, rozloučiti se s osvěžujícím kouzlem královské zahrady, se zelení obor plných zvěře, s nádherou stájí bohatých plnokrevným koňstvem, se skrytými taji ‚fraucimoru' a všemi jinými příjemnostmi, které mu poskytovalo jeho nevyrovnatelné sídlo. Ještě střecha nehořela nad hlavami, císař tedy zůstal.

Litoval toho za chvíli, neboť ve svých náladách se stále měnil. Ne, že by se byl odhodlal k odchodu, kdyby byl býval měl ještě možnost volby, ale když už bylo na rozhodování pozdě, propadl záchvatům zuřivosti a zoufalství. Když mu bylo hlášeno, že vojsko Matyášovo je již položeno na hradčanském náměstí a že královští i stavovští vymáhají vstup do hradu násilím, zhroutil se úplně.

Bylo již po poledni asi v jednu hodinu, než se vrátila česká stavovská jízda, ovšem jen její část[1]), než přešla jízda královská o 1000 koních na levý břeh a než dorazilo vojsko pěší na Malou stranu a na Hradčany. Zúñiga mohl vše pozorovati zblízka, neboť se všichni spojili a sešikovali proti hradu na náměstí hradčanském. Zúñiga počítal 1000 jízdných a 1500 pěších vojska Matyášova a moravského a 6 děl postavených na náměstí. Bodenius vypravuje, že moravské vojsko jízdní i pěší s několika polními děly a vozy naloženými střelivem tak se postavilo na Hradčanech před hrad, že z nich šel strach a že ta podívaná učinila dojem. Rakouské vojsko jízdné a pěší už nemělo nahoře místa, nýbrž musilo zůstati v úvoze a na Malé straně. Když vojsko bylo rozesta-

[1]) Herberstein počítal, jak jsme výše viděli, že 1500 české jízdy vyjelo pronásledovat Pasovské; Zúñiga v depeši ze dne 12. března (Sněmy české XV, I, č. 374), mluvě o jejím návratu, počítá českého vojska, jemuž velel Turn, velmi málo; zůstala patrně velká část jízdy ještě v poli, střehouc cesty.

veno, chtěli Turn, Fels a Vchynský, aby se jim otevřel hrad.[1]) Most byl zdvižen, volali tedy na hejtmana hradu Jindřicha Šanovce, aby dal otevříti bránu. Herberstein dokonce poručil přinést petardu, aby se přístup vynutil násilím.[2])

Násilí nechtěl připustit španělský resident Zúñiga. Zúñiga zastupoval stát, v němž vládlo příliš vysoké ponětí o majestátu trůnu, které sám sdílel, aby se mohl klidně dívati na takové ponížení císaře a dynastie habsburské. Vzkázal tedy Herbersteinovi, jak sám o tom píše svému králi, aby se císaři nečinilo příkoří. Na dotaz, zda myslí jen osobu císařovu, odpověděl po svém sekretáři, že násilné vkročení do hradu nepokládá za prospěšné pro krále uherského a celý dům rakouský, hlavně vzhledem k Říši. Herberstein mu odpověděl, že přišel s rozkazem, aby se řídil podle mínění Čechů.[3])

Zatím ohlásil hejtman Šanovec císaři, co se děje, a žádal o disposice. Císař v prvním leknutí dal průchod svému úděsu nářky a výčitkami, povolal k sobě narychlo nejvyšší úředníky a rady, kteří zůstali na hradě, bědoval, činil jim výčitky a litoval, že neodešel s pasovským vojskem. Teď se teprve objevila jeho zděšenému zraku skutečnost, kterou si stále zastíral, že proti němu nestojí jen jeho neposlušní poddaní, nýbrž vojsko jeho neúprosného nepřítele, kterého si jeho poddaní povolali, aby jim pomohl svrhnouti jej s trůnu a sám převzíti otěže vlády nad nimi. Císař prý nevěděl, že vojsko jeho bratra Matyáše je již v městě — snad o tom nechtěl slyšeti, — až když dnes sám viděl s hradu, jak ve vojenském pořádku přecházelo Karlův most.[4]) A teď stálo na náměstí před hradem s pěchotou, jízdou i děly a žádalo bouřli-

---

[1]) Viz zprávu Bodeniovu ze dne 12. března v Sněmech českých XV, I, č. 373.

[2]) Srovn. Slavatovy Paměti, l. c., st. 13, Mediciho depeši ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 399.

[3]) Viz depeši Zúñigovu králi španělskému ze dne 12. března v Briefe u. Akten IX, č. 98, výtah v Sněmech českých XV, I, č. 374.

[4]) Srovn. zprávu novin pro Unii ze dne 13. března v Sněmech českých XV, I, č. 392.

vě, aby bylo vpuštěno do hradu. Než aby povolal Herbersteina nebo někoho jiného z rakouských a moravských odpadlíků, kteří ho zradili a přijali nenáviděného bratra za pána, povolá raději Turna a bude jednati s ním a s Čechy, jimž je přece jen ještě pánem a kteří snad v poslední chvíli před tváří svého krále změknou a budou mu jako vždy záštitou proti nepříteli.

Turn byl povolán k císaři, ale nejel do hradu sám, s ním jelo několik jiných velitelů vojska a žádalo za slyšení. Císař je chtěl nechat čekat na audienci, ale když Turn prohlásil, že teď není čas na ceremonie, byl hned vpuštěn i s panem z Felsu a s panem z Roupova k císaři, obklopenému nejvyšším úředníky království Českého a jinými radami.[1]) Nešli ovšem k audienci ustrojeni, jak předpisovala španělská etiketa, nýbrž tak, jak stáli v čele vojska. A také způsob, jak jednali s panovníkem a jak panovník mluvil s nimi, nesrovnával se s přísnými předpisy dvorskými. Zprávy současných zpravodajů, velmi blízkých této události, se ovšem v podrobnostech rozcházejí, jak ani není při tak rozčilujících scénách jinak možno. Ze všeho plyne, že po úvodních nutných formalitách, při nichž Turn ujišťoval mocnáře, že jsou tu k jeho službě, a císař se laskavě tázal na jejich radu, došlo na jedné straně k nemužnému nářku, na druhé straně k ostré obžalobě celého systému. Zdá se, že Turn udal na počátku za příčinu, proč k císaři přišli, obavu, že Pasovští odvezli s sebou korunu a privilegia, což se ovšem dalo snadno vyvrátiti odpovědí, že se sami mohou přesvědčiti, že tomu tak není.[2]) Obava tato měla původ v hrozbě, kterou

---

[1]) Srovn. zejména, co píše o audienci Zúñiga, Medici, Bodenius a co o ní zaznamenal Slavata; viz Sněmy české XV, I, č. 373, 374, 400 a Slavatovy Paměti, l. c., st. 13. Souhlas Bodenia se Slavatou ukazuje, že nebyl Turn sám. Poněvadž Turn byl hlavní osobou, nezmiňují se někteří zpravodajové o druhých účastnících audience.

[2]) Tak uvádí audienci u císaře Bodenius ve své zprávě ze dne 12. března (v Sněmech českých XV, I, č. 373), ale neudává nic víc, než že se tím nespokojili a že vložili do hradu z moravského vojska 150 mušketýrů. Bodenius, jak je viděti, má o audienci zprávu velmi nedostatečnou a neví nic o další kontroversi. Gindely, l. c., st. 244 příliš

prý Pasovští vzkázali stavům na Staré město, že odvezou korunu, privilegia a desky.[1])

Císař prý naříkal hraběti Turnovi, že se všechno stalo bez jeho vůle, a prosil ho dětinsky, prý jako otce, aby pomohl, aby země byly zase přivedeny k míru a k pokoji. Turn odpověděl, že to nemusilo dojíti tak daleko, kdyby byl císař dříve slyšel jeho radu a radu svých věrných služebníků, jichž otcové i dědové už sloužili věrně jeho rodu, a vyčítal mu, že se vždy radil jen s lidmi nízkými a nepřipouštěl k sobě osob ze stavů. Kdyby prý byl neposlouchal ničemů a fantastů (‚furfanti et chimerizzatori'), nemusil býti v těchto koncích. Když císař bědoval, že byl sveden, odpověděl mu Turn, že míní-li to vážně, měl strůjce těch věcí zadržeti a příkladně potrestati, celé království že je nyní v největší zkáze a není proti tomu prostředků. Císař též musil vyslechnouti hrozbu, že mu nemohou zajistiti poslušnost koruny České, nebude-li vojsko pasovské hned odvedeno na hranice a rozpuštěno. Prý mají pravdivé zprávy, že Budějovice se všemožně opatřují proviantem a zadrželi jakéhosi hejtmana, jménem Läw, s patentem verbovat nové vojsko, z čehož je viděti, že císařem slíbené abdankování pasovského vojska nebylo míněno vážně, nýbrž že se vojsko chce v Budějovicích zdržeti a větší mocí opatřiti.

Císař sám píše o těchto věcech ještě téhož dne arciknížeti Leopoldovi, že mu byly po jeho odchodu z Prahy jménem českých stavů předneseny, což ovšem nemohlo býti jindy než při audienci Turnově a jeho společníků. Proto císař

---

podlehl líčení Bodeniovu a odvozuje z něho bez zřetele na jiné zprávy, zejména Zúñigovu, další rozhovor mezi Turnem a císařem.

[1]) Srovn. o tom vypravování Skálovo v Historii české I, st. 290, které je právě tak nedoloženo jako jeho zpráva o audienci pasovských důstojníků v rytířské síni 4. března, po níž prý stavům učinili uvedený vzkaz. Stavové prý jim odpověděli, že by to musili poručiti Bohu, ale že mají mezi sebou ještě tolik zlata, perel a kamení drahého, aby si mohli dáti jinou korunu udělati; také o ztrátě privilegií a desk odpověděli prý podobně. Nelze mysliti, že se oficiálně o tom jednalo, nýbrž že se podobné hrozby a výroky pronášely. Srovn. též Sněmy české XV, I, č. 284.

v tomto listě Leopoldovi, ovšem za tohoto nátlaku, nařizoval, aby s vojskem odtáhl hned na hranice, a ne do Budějovic, a aby vojsko jakožto císařský komisař hned rozpustil, zároveň zakazoval jakékoli najímání nového lidu válečného.[1]) Jak je viděti z tohoto listu, přivedla deputace vedená Turnem císaře svými rozklady velmi do úzkých. Když byl konec výčitkám, došlo na požadavky. Turn žádal, aby císař přijal vedle Čechů jakožto posádku hradu také Moravany; vždyť Moravané jsou členy České koruny a přišli císaře chránit od násilí pasovského vojska. To bylo příliš pro císařovy nervy. Císař okamžitě postřehl, kam se směřuje, a přešel do jiné toniny; hněv zvítězil nad strachem. Císař, nechtěje si dát obsaditi svou residenci vojskem svého bratra a dostati se tak do jeho moci, odepřel a jednání přerušil, patrně v nemilosti. Odpor v situaci tak choulostivé, kdy před hradem stálo vojsko odhodlané k násilí, neměl ovšem dlouhého trvání. Císař byl asi svým nejbližším okolím, když se poradil s nejvyššími úředníky a radami, upozorněn na vážnost okamžiku a povolal k sobě hraběte Turna znova. Mluvil ostře, jak výslovně podotýká nuncius, ale konečně svolil, aby vedle posádky 300 Čechů vstoupilo do hradu také 150 Moravanů. Neodpověděl deputaci přímo, nýbrž odešel se svými radami a dal jí své svolení, jak je vidět z líčení Zúñigova, vzkázati po Barvitiovi. Nuncius k tomu dodává, ale sám to nepokládá za jisté, že císař řekl po druhém odchodu Turnově k jednomu komorníkovi: „Tihle lidé myslí, že mi udělají nesnáze, ale já se postarám, aby toho litovali, protože se dohodnu se svým bratrem.“[2])

[1]) Viz list císařův Leopoldovi ze dne 11. března v Sněmech českých XV, I, č. 360. O tomto listu, který je nejdůležitějším dokumentem tohoto dne, nepíše nikdo z citovaných zpravodajů. Byl napsán ovšem až po audienci, ale mluví zřetelně o českých požadavcích císaři přednesených.

[2]) Nejdůležitější zprávy o této audienci mají Zúñiga, Medici, nuncius, Bodenius, Pfretschner a noviny pro Unii, viz v Sněmech českých XV, I, č. 374, 400, 395, 373, 372, 392. Pfretschner, od něhož pochází zpráva o výčitce Turnově, proč císař nezadržel strůjce, mohl o těchto věcech věděti od luterána Turna nebo z jeho okolí.

U císaře Rudolfa jsou takovéto výbuchy a přemety v rozechvění mysli velmi pravděpodobné. Teď právě ho rozčilili stavové urážkou jeho císařské velebnosti a v mžiku uvažoval o možnosti, jak se jim pomstíti. Podobně líčí tuto episodu zpráva do Benátek, nezávislá na nunciovi, která praví, že se tento čin, t. j. požadavek deputace, kterou vedl Turn, pokládá za ‚stravagantissimo e molto pregiudiziale alla Maesta di cesare' a že si císař na to naříkal svým služebníkům a pravil: „My se dohodneme dobře se svým bratrem, abychom mohli potrestati tyto smělce."[1])

Tento náhlý obrat je v souvislosti s podobnými fantastickými obraty v mysli Leopoldově smířiti se s Matyášem a obrátiti spojené zbraně proti stavům; projevy tyto jistě nebyly císaři neznámy. Byly to jen chiméry, které se rodily z vědomí porážky a které měly býti útěchou trosečníků.

Jakmile vstoupilo moravské vojsko do hradu, převzalo stráž v jedné z hradních bran a tím zajistilo králi Matyášovi volný vstup. Nuncius to výslovně podotýká.[2]) Podle zprávy Mediciho dostalo hrad na starost 1000 českých stavovských vojáků a 500 královských; tito vojáci byli patrně položeni částečně na Hradčanech, částečně na hořejší Malé straně.[3]) Na stráže každý večer podle Mediciho vstoupily dvě kompanie Čechů a jedna kompanie královských. Slavata, líče obsazení hradu silnou stráží, lituje císaře, že nemohl ani do zahrady, protože mu postavili stráž i nad Prašným mostem.[4])

Císař se do poslední chvíle velmi klamal, když chtěl míti

---

[1]) Viz zprávu nejmenovaného pisatele do Benátek ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 399. Zpravodaj tento praví, že tuto zprávu má od jednoho komorníka císařova.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 395.

[3]) Noviny z Prahy ze dne 14. března uložené v státním archivu v Neapoli, tamže č. 401, pozn. 2. na st. 520, potvrzují, že vojska k střežení hradu bylo 1500 a že bylo rozloženo mezi hradem, Hradčany a Malou stranou. Patrně bylo jejich stanoviště na náměstí a ubikace v blízkých částech města, kde to bylo právě možno. Zúñiga mluví o 600 Moravanech, kterým císař dovolil zůstati nahoře (l. c. č. 374).

[4]) Viz Slavatovy Paměti, l. c., st. 13.

na hradě stráže české a vzpíral se Moravanům a když povoliv nátlaku, chtěl alespoň dvě třetiny Čechů a jednu třetinu Moravanů, aby totiž Čechové měli převahu. Pozdě poznal, že není mezi českým stavovským vojskem a moravským vojskem Matyášovým vůbec rozdílu, pokud jde o nepřátelství k jeho osobě. Pozdě poznal, že celý hrad je v rukou nepřátelského vojska a že on je zajatcem českých stavů a svého bratra.

Jako se císař klamal spoléhaje na české stavovské vojsko, tak se klamal nadějí, že mezi českými stavy nalezne ještě oporu svého kácejícího se trůnu. Zpráva Pfretschnerova ze dne 15. března osvětluje nám tyto snahy. Pfretschner v souvislosti s misemi císařovými ke králi Matyášovi, aby jeho tažení do Čech se zastavilo anebo se alespoň jeho nepřátelské kroky zmírnily, praví tato slova: „Jinak se u dvora usiluje, jakým způsobem by bylo možno některé české stavy zase získati; proto (‚zu dem ende‘) byla rodu Vchynských nyní podepsána jejich listina na stav panský, čehož předtím ve 40 nebo 50 letech nemohli dosáhnouti.“[1]) Skutečně 11. března byl touto listinou císařem Rudolfem potvrzen starý stav panský rodu Vchynských a tím dovršeno jeho staré úsilí, o němž jsme se výše zmínili. Jistě nebylo náhodou, že privilegium toto podepsal ještě Rudolf II., a to právě v nejkritičtější den svého života. Líva o tom praví, že ironie osudu tomu chtěla, že se to stalo právě tohoto dne.[2]) Myslím, že to bylo dobře promyšleno Václavem Vchynským, který, jak víme, byl mistrem v obojetném jednání a uměl svými styky s Leopoldem a katolickými kruhy působit na dvůr, i když proti němu bojoval. Slova Pfretschnerova jsou tu svědectvím velmi závažným. Ještě v poslední chvíli před pádem s trůnu ať Rudolf učiní tuto milost Vchynským, od Matyáše ji Vchynský nechtěl, nový král ať se odmění Vchynskému novými milostmi a hlavně statky.

Spojením s českými stavy, obsazením hradu a zajetím cí-

---

[1]) List Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 15. března, viz v Sněmech českých XV, I, č. 408; srovn. tamže pozn. 1.

[2]) Viz Líva, Spiknutí Vchynských, l. c., st. 45.

saře bylo dosaženo hlavního politického cíle výpravy Herbersteinovy. Vojenský účel tohoto tažení byl posunut na druhou kolej a tím spáchána veliká chyba. Král Matyáš sám byl tak zaslepen touhou zničiti Rudolfa a býti povolán od českých stavů do Prahy, že ani nečinil Herbersteinovi výčitky, když dostal od něho zprávu, že pasovské vojsko uniklo z Malé strany. Píše mu 13. března ze Znojma hlavně o povolání do Čech, o poselství českých stavů, o přivítání vojska a jiných věcech a jen podotýká, že rád slyšel, že se shodli s českými stavy na pronásledování Pasovských a že nařídil Hornorakušanům, aby jim táhli s druhé strany naproti.[1]) Při správném posouzení situace byl by býval vrchní velitel, který se dopustil takové nedbalosti jako Herberstein, postaven před polní soud anebo při nejmenším sesazen.

Když se Herberstein konečně rozhodl podniknouti něco proti pasovskému vojsku, bylo už tak pozdě, že to mělo spíše ráz komického manévru než vážné vojenské operace. Dohodl se s českými stavy, aby se táhlo z Prahy k Táboru a aby se tak zaskočila nepříteli odvážejícímu kořist cesta. Pfretschner, který ve svých zprávách neprozrazuje zvláštní znalost vojenských věcí, pronáší 12. března obavu, že vojsko, které dnes táhne v dobrém pořádku za nepřítelem na této straně řeky za Pasovskými nepořídí nic, protože nepřátelé mají velký náskok a stáhnou se do Tábora a Budějovic, kterážto místa jsou dosti pevná, a tam se dobře opatří.[2]) Týž názor jako Pfretschner, že pronasledovatelé nepřítele nedostihnou, projevuje Zúñiga, když vypravuje, jak se vojsko po obsazení hradu vrátilo na Staré a Nové město, ovšem mimo posádku hradu a Hradčan, a dalo se se zbytkem lidu na pochod za Pasovskými, aby jim zaskočilo cestu do Tábora, Budějovic a Krumlova.[3]) Také zpravodaj, který píše 12. března noviny pro Unii, je přesvěd-

[1]) List krále Matyáše Herbersteinovi ze dne 13. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 388.

[2]) List Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 12. března viz tamže č. 372.

[3]) List Zúñigův králi španělskému ze dne 12. března viz tamže č. 374.

čen, že vojsko, které se dnes pustilo se 12 děly po silnici k Táboru, nic nepořídí.[1])

Zpravodajové tak různorodí to jistili a patrně to bylo všeobecné mínění, že tažení k Táboru je podnik bez ceny a bez smyslu, jen Herberstein to nechápal, ale brzy se o tom přesvědčil. Vytáhnouti den po odchodu Pasovských, předpokládati, že potáhnou přes Tábor a ne přímo do Budějovic a mysliti, že je u Tábora zaskočí, k tomu bylo přece jen zapotřebí značné dávky strategické prostomyslnosti. Zajímavé je, co píše Herberstein v listu ze dne 14. března svému královskému pánovi o těchto věcech. Prý vytáhl 12. března s vojskem a chtěl se dáti k Táboru a k Budějovicům, a s velikými obtížemi ještě téhož dne dorazil do Benešova. Jeho vojsko měl následovati český polní maršál, t. j. Colonna z Felsu, s 1200 koňmi a 800 najatými vojáky. Skutečně přijel druhého dne ráno s jízdou a oznamoval mu, že nemohl pěchotu sebrati, neboť žádala, aby byla dříve zmustrována, a vyslovil jakési podezření proti dvěma stavovským plukovníkům, panu z Roupova a Kaplíři. Poté, jak Herberstein dále vypravuje, uvažovali, že mysli všech nejsou zajištěny a že se vyskytují všechny možné ‚praktiky' a že by mezi nemustrovaným lidem mohlo býti nespolehlivými plukovníky něco osnováno. Dokonce měli obavy, že by se Pasovští a Leopold mohli vrátiti a že by se pomocí svých přívrženců mohli o něco pokusiti. Proto uznali za vhodné, aby především měli zajištěnu Prahu a osobu císařovu a aby se vrátili. O Pasovských prý není jisto, zdali se nedostanou dříve do Tábora nebo do Budějovic, a pak by nebylo možno je odtamtud dostati bez řádného obléhání. Tato skutečnost se objevila Herbersteinovým zrakům teprve, když podnikl zcela marné tažení do Benešova. Na konci těšil krále, že by Pasovští mohli býti drženi na uzdě, kdyby čeští stavové císaři domluvili, že náhradu všech škod, které by pasovské vojsko učinilo v Čechách, na Moravě nebo v Rakousích, budou hledati při jeho vlastní osobě. Aby Pa-

[1]) Noviny pro Unii ze dne 12. března viz tamže č. 372, pozn. 10 na st. 475.

sovští nemohli táhnouti proti králi a zameziti mu cestu, slibuje Herberstein, že mu chce táhnouti s jízdou naproti.[1])

Stíhání pasovského vojska skončilo tedy úplným nezdarem, ať to bylo na silnici k Berounu hned 11. března, ať to bylo na silnici k Táboru 12. března. Vedení stavovského a královského vojska tím nezískalo mnoho na reputaci. Medici vyslovil podezření, že vojsko pronásledující Pasovské táhlo jen tak daleko, co by stačilo, aby ukázalo, že nepřítel před ním utekl.[2]) To se vztahovalo na pochod české jízdy směrem k Berounu. Nuncius vypravuje o vojsku, které táhlo k Benešovu, a slyšel to prý od muže hodného důvěry, že se vrátilo obávajíc se porážky. Bylo to prý vojsko z Rakous, z Moravy a málo Čechů a vrátili se dnes, t. j. 14. března ráno. Pronásledování zanechali, když se o tom dobře poradili a seznali, že Pasovští jsou silnější a rozhodnější než oni. Nechtěli se s nimi měřiti, aby nedávali v sázku Rakousy, Moravu a krále Matyáše samého. Nuncius k tomu dodává, že prý Rakušané a Moravané jsou velmi pohněváni na Čechy jak pro ukrutnost proti klášterům tak pro odpírání pasu arciknížeti Leopoldovi.[3])

Jak se zdá, pohádali se spojenci po prvním nezdaru a začali si vyčítati staré hříchy. Mimo to je ze všeho viděti vzájemnou nedůvěru a strach z možného návratu pasovského vojska, které všem otrávily úspěch snadného obsazení hradu. Jeden zpravodaj napsal o tom vtipně, že v Praze jsou obavy, aby Pasovští, kteří si nedávno přišli na Malou stranu pro masopustní koblihy, nechtěli si přijíti k Staroměstským a Novoměstským pro červená vajíčka.[4]) Vrátí-li se, aby se zmocnili Starého a Nového města, neušetří dítěte v mateřském těle.[5])

---

[1]) List Herbersteinův králi ze dne 14. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 394.

[2]) Viz list Mediciho ze dne 14. března tamže č. 400.

[3]) Viz depeši nunciovu státnímu sekretáři kurie ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 395 na konci.

[4]) Noviny z Prahy ze dne 14. března v státním archivu ve Vídni. Viz Sněmy české XV, I, č. 402.

[5]) Viz noviny z Prahy ze dne 15. března ve vévodském archivu v Zerbstu; vyd. ve výtahu tamže č. 410.

Dokonce se vyskytla zpráva, že Čechové už velmi litují, co učinili, protože se obávají, že se císař, král Matyáš i arcikníže Leopold dohodnou, že se vrátí pasovské vojsko, že se spojí s Rakušany a Moravany, učiní Matyáše císařem a králem českým a Leopolda králem římským. Tuto zprávu, která velmi dobře prozrazuje náladu některých kruhů v Praze, zapsal Roncaroli a právě prý ji dostal z domu nunciova a Zúñigova.[1])

Tak bylo pasovské vojsko i po svém rychlém ústupu postrachem Prahy i nepřátelských sborů, které se neodvážily na dostřel. Kontrastem k této zbabělosti vůdců vojska je útok ozbrojeného venkovského lidu vedeného rytířem Lukášem Trnavským, který byl podniknut na Pasovské 12. března.[2]) Zprávy o něm pocházejí hned z prvých dnů po události a jsou velmi zmatené. Podle jedné zprávy bylo to osm mil od Prahy, podle jiné, bylo to na pochodu z Žebráka, kam Pasovští zahnuli, podle jiných zpráv u Rokycan nebo u Příbramě a j. Jeden zpravodaj ví, že dříve vzali na Točníce a Zbirově všechna děla a že se srazili se sedláky u Příbramě. Jedny noviny kladou srážku neurčitě mezi Rakovník a Plzeň; jiné noviny mluví o boji někde při řece Berounce. Jisto je, že boj byl v krajině lesnaté a hornaté, že sedláci byli v krytých posicích v poloze vyvýšené a že pasovskému vojsku jdoucímu úvalem způsobili překvapujícím útokem, hlavně střelbou, značné ztráty. Ze všeho je patrné, že to bylo na pochodu od Berouna a Žebráka k Příbrami, když táhli brdskými lesy. Podle několika souhlasných zpráv, navzájem nezávislých, které boj ten lokalisují v okolí Příbramě, dá se souditi, že to bylo v brdských lesích na straně k Příbrami.[3])

[1]) Viz depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 401.

[2]) Troilus Hagiochoranus vypravuje k 13. březnu, jak přišel posel se zprávou o srážce Lukáše Trnavského s Pasovskými a jak sám Trnavský přišel 14. března do Prahy a oznamoval stavům, že Pasovských padlo 400, viz Sněmy české XV, I, č. 386. Později než 12. března srážka nemohla být také proto, že Pasovští 13. března už byli dále na cestě k Budějovicům.

[3]) Německé noviny z Prahy ze dne 14. března praví, že to bylo

Ani v počítání selského vojska zprávy nesouhlasí a ani se velkou většinou vůbec nestarají o jeho původ. Někteří zpravodajové udávají, že sedláků bylo 800, jiní udávají 1400 a

---

v jakémsi lese, ‚darbei eine grosse hoehe von felsen und anderen bergen umbgeben, wie man sagt, gegen Rakanic auf der seiten gegen Bülsen zu'. Viz Sněmy české XV, I, č. 402. Podle této zprávy, která přepíná, bylo Pasovských pobito kolem 1700, sedláků jen 300. Někteří papeženci prý nevěří, že by Čechové porazili Pasovské, jichž se bojí jako ďábla. Megerlovo diarium praví, že se Pasovští, kteří se patrně doslechli o pochodu nepřátel na Tábor, obrátili k Žebráku, ‚haben sich gewendt, dem gebürg zuegeeilet und auf Zebrackh zue ihren weg auf Pudtweiss genomben' a cestou byli napadeni. Viz tamže č. 404. Diarium vídeňského státního archivu praví, že Pasovští právě táhli ‚durch ainen pass, 8 meil von hier' a že 1400 sedláků pěších i jízdních a také pytláci leželi na jakémsi návrší a zabili dva setníky a 500 mužů. Viz tamže č. 405. Noviny ze dne 15. březn? v Zerbstu praví, že Ramée musil táhnouti ‚durch einen holen weg oder grund' půl druhé míle a že značný počet sedláků měl obsazenu jakousi výšinu. Jak prý viděli Pasovské, dali do nich oheň a pobili jich asi 1400, ale poněvadž vystříleli munici, musili se obrátiti na útěk. Nuncius slyšel, že Pasovských padlo 700 a nechtěl tomu věřiti, že by sedláci mohli tolik dokázati. Sedláků, jak slyšel, padlo 500 a bylo to, jak má zprávy, v záloze. Viz jeho depeši ze dne 14. března v Sněmech českých XV, I, č. 397. Noviny ze dne 15. března pro kurfirsta saského praví, že sedláci narazili ‚umb die Miess herumb' na uteklé Pasovské — ‚die ausgerissenen Passauer' — a zabili jich asi 800 a ostatní zahnali do jakési vesnice. Pasovští prý vesnici zapálili, lidi zabíjeli a házeli do ohně. Viz tamže č. 411. Zpráva tato není jinými prameny potvrzena. Benedikt Schifer, píše 15. března z Cáhlova hornorakouským stavům, že dnes do Berouna táhne za Pasovskými celý kraj čáslavský, aby jim zaskočil cestu, a že hejtmanem jejich je Lukáš Trnovanský. Viz tamže č. 412. Noviny z Jihlavy z 16.—18. března praví, že to bylo u Rokycan, tam že chtěli sedláci zaskočit cestu Pasovským, kteří jich 300 pobili. Viz tamže č. 419. Psaní z Prahy ze dne 17. března v státním archivu v Drážďanech vypravuje, že Pasovští vzali na Točníce a Zbirově všechna děla a že se u Příbramě (‚Schibram') probili selským lidem a ustoupili do Budějovic, kde shromáždili všechno vojsko i děla, které nechali v Táboře, Berouně a jinde. Viz tamže č. 434, pozn. 2. Schindler píše 18. března z Přísečnice o srážce Pasovských se sedláky, že byla u Příbramě, Pasovských že padlo 1700, našich polovička. Viz tamže č. 447. Schönburk píše Anhaltovi 19. března z Jihlavy, že to bylo při jakémsi přechodu. Sedláci prý zabili 50 Pasovských a Leopold na ně udeřil s 600 jízdnými a pobil jich 500. Viz tamže č. 454. Zpráva z Prahy do Drážďan ze dne 20. března praví také, že tento boj byl u Příbramě. Vůdcem byl prý pan

více. Dvě zprávy se shodují, že to byl venkovský lid z kraje čáslavského; to by tedy byla část zemské hotovosti. Rovněž tak je počet padlých velmi rozdílně udáván. Někdo udává, že Pasovských padlo 50 a sedláků 500, jiný že Pasovských padlo 1700, sedláků 300 atd., čísla, jak je fáma roznesla. Že počet padlých Pasovských byl značný, dá se lehce vysvětliti přepadením v krytém terénu. Ani jméno vůdce neudávají prameny souhlasně, jednou čteme Trnavský nebo Trnovanský, jindy Tornovský, Tarnovský nebo Tarnavský, ale tu se můžeme spíše přikloniti ke jménu, jak je udává Troilus Hagiochoranus[1]), který psal denně záznamy sněmovní, byl

---

‚Thornowský' a měl prý dva praporce venkovského lidu z čáslavského kraje, asi 1500 mužů, ‚welche sonsten Beraun entseczen wollen', ale z nedostatku jízdy toho zanechali. Napadli prý Pasovské ‚bei Przibram in einem wald un pass', když táhli kolem, a dvě hodiny s nimi bojovali. Minulé pondělí (t. j. 14. března) se prý vůdce se svým lidem vrátil, jeho lidu zůstalo prý 200, Pasovských 250 zabito a 2 vznešení kapitáni zastřeleni. Viz tamže č. 461. Také noviny z Žatce ze dne 21. března, uložené v státním archivu v Drážďanech, mluví o boji u Příbramě (viz tamže č. 473, pozn. 1). Do Žatce prý psal hejtman kraje podbrdského, který se sám boje účastnil, že lid kraje podbrdského napadl zadní voj Pasovských, při němž byl i Leopold, a k 150 jich pobil. Většina útočníků prý zahynula, a byla tam i šlechta z téhož kraje. Hejtman krajský sám prý ujel, ale jeho spoluhejtman byl prý zajat. Pasovští po cestě prý pálili, loupili a vraždili; kde byl nějaký zámek nebo šlechtické sídlo a paní a panny jim nebyly po vůli, rozsekali je, dům zapálili a hodili je do ohně i s dětmi; také prý na Orlík přišli. Zprávy těchto novin nejsou potvrzeny jinými prameny a jsou pochybné ceny. Uvádíme je proto, že také kladou boj do okolí Příbramě. Škoda, že Troilus Hagiochoranus, který si ve svém rukopise ponechal mezeru pro jméno místa, kde tato srážka byla, mezeru tu zapomněl vyplniti. Chtít ji přesně určit topograficky je ze zpráv, které dosud máme, nemožno. Ani Skála neudává určitěji její místo, než že to bylo ‚kdesi na cestě'. Skála počítá, že bylo sedláků 800, že je vedl Tarnavský, že vyčíhal Pasovské ‚v jedněch zásekách', pobil jich 300. Sedláci nemajíce jízdy a lidu verbovaného, neostali do konce, nýbrž ztratili 60 lidí. Pasovští pak, kudy táhli, nemalý počet vesnic prý vypálili, zloupili a 1000 sedláků s sebou odvedli, aby jim dělali šance. Tak píše Skála v Historii české I, st. 308.

[1]) Gindely, l. c., st. 230 se také rozhodl pro formu Trnavský jména tohoto vůdce sedláků; Gindely ovšem měl za předlohu jen Skálu a Troila Hagiochorana.

v stálých stycích s českými stavy a který jméno toto mohl nejlépe znáti, protože Trnavský přišel sám oznámit stavům, co se stalo.

Celkem se zprávy shodují v tom, že útok sedláků měl na počátku velký úspěch, že pasovského vojska bylo pobito do set, ale že později sedláci v boji nemohli čeliti vojsku a na ústupu měli značné ztráty. Někteří to připisují nedostatku střeliva, jiní nedostatku jízdy, nebo to kladou za vinu jízdě, která se první obrátila na útěk.[1]) Mnoho sedláků bylo zajato a jiní na pochodu jímáni a odvedeni do Budějovic na opevňovací práce. Mluví se o několika stech, ale udává se též počet 1000. Roncaroli jich udává ve své depeši ze dne 21. března přes tisíc.[2]) Po této bitvě se prý Pasovští mstili na vsích, kudy táhli, a mnohé vyloupili a zapálili.

Při vší neurčitosti, s jakou se tu ve zprávách potkáváme, jedno je jisto, že toho, co bylo úkolem najatého vojska, jak stavovského tak královského, aby zaskočilo cestu Pasovským vyvážejícím bohatou kořist ze země, odvážil se poměrně malý oddíl ozbrojených venkovanů a pustil se do hrdinného boje s vojskem, které nahánělo celé zemi a zejména všem vysokým vojenským velitelům hrůzu, a dovedl mu způsobiti značné ztráty.

Ramée dorazil s jízdou 14. března do Budějovic, pěchota následovala. Pasovští, majíce dosti pracovních sil, se ryche opevnili, očekávajíce další vývoj událostí. Po cestě prý také dobyli několika zámků, zajali několik šlechticů a vzali je s sebou, aby v nich měli rukojmí za Tengnagla.[3]) Podle

---

[1]) Zpráva diaria státního archivu ve Vídni ze dne 15. března mluví o jakémsi rytmistrovi, který s 500 jezdci opustil bojiště, oslabil tak pěchotu, z níž padlo 300 mužů, a byl proto na staroměstské radnici prohlášen za ‚šelmu'; viz Sněmy české XV, I, č. 405. Troilus Hagiochoranus však o tomto aktu na radnici nic neví, a to by mu bylo nemohlo ujíti.

[2]) Depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 21. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 479.

[3]) Viz depeši Mediciho státnímu sekretáři toskanskému ze dne 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 478. Dále viz noviny z Prahy ze dne 15. března ve vévodském archivu v Zerbstu; vyd. ve výtahu v Sněmech

jedné zprávy mířili také na Zvíkov a Orlík, podle jiné, ovšem pochybné zprávy, se na Orlík dostali.[1])

Všeobecně nepříznivé kritice podrobuje vedoucí kruhy v Čechách nepodepsaný zpravodaj, který psal 20. března z Prahy do Drážďan. Byl velmi nespokojen, že pasovské vojsko tak lehce uniklo, a pronesl podezření, že za tím vězí nějaká tajná ‚praktika'. Končí svou úvahu o tom takto: „Bůh ví nejlépe, kdo je tím vinen. Páni stavové měli přece domácího venkovského lidu (‚landvolk') ke 20.000 mužů, k tomu 2 pluky pěších knechtů a 2000 koní, které poslal král Matyáš a markrabství Moravské[2]), a přece neudeřili na nepřítele a měli zbytečně pohromadě takové množství lidu; z toho může pán[3]) posouditi, jak se zemi vládne. Nepřítel, když táhl sem a když táhl odtud, nadělal nelidské škody pálením, loupením a vražděním; Turek by to byl nemohl dělati hůře."[4])

V Budějovicích se Pasovští zásobovali a zařizovali, jako by tam chtěli zůstati trvale. Své opevňovací práce dovršili zapálením a rozbořením předměstí, aby nepříteli znesnadnili útok na město. Teď se teprve ukázala hrozná chyba, které se vůdcové královského i stavovského vojska v Praze dopustili. Stahování všech vojenských oddílů do Budějovic nebylo Pasovskými prováděno beze škod. Zbraně, prach, koně, dobytek, obilí, vše, co se dalo odvézti a odehnati, bylo tam dopravováno s nesmírnými škodami obyvatelstva, na jehož útraty bylo vojsko zásobováno. V Budějovicích, Táboře a Krumlově prý se mlelo na 12 mlýnech na rozkaz plukovníka Raméa ve dne v noci pro vojsko.[5]) Nejen celá kotlina budějovická,

---

českých XV, I, č. 410. Srovn. též noviny z Žatce ze dne 21. března tamže č. 473, pozn. 1.

[1]) Viz noviny poslané Schiferem stavům hornorakouským 15. března; vyd. ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 412.

[2]) Při tom ještě zapomněl na vojsko najaté českými stavy.

[3]) List byl asi poslán někomu v saské kanceláři; zachoval se pohromadě s ostatním podobným materiálem ve svazku Passauer Kriegsvolk, I. Buch v drážďanském stát. archivu.

[4]) Viz Sněmy české XV, I, č. 460.

[5]) Viz zprávu Bodeniovu vévodovi bavorskému ze dne 21. března v Sněmech čes. XV, I, č. 474.

ale i celé jižní Čechy trpěly útoky a pochody pasovského vojska, spojenými s loupením a drancováním. Dokonce i na Třeboň se odvážili, vědouce, že je dobře zásobena a že tam mnoho obyvatel se svým majetkem nalezlo útočiště. Výprava proti Třeboni se jim však nezdařila, Petr Vok z Rožmberka se dobře opatřil a dal přivítati pasovské útočníky takovou palbou z děl rozestavených na skrytých místech, že prý jich zůstal značný počet na bojišti a ostatním zašla na lup chuť.[1]) Také z jiných stran došly zprávy o srážkách pasovského vojska s Rožmberskými, z nichž pasovské vojsko nevyšlo vítězně.[2]) Také nebezpečí, že by mohli protrhnouti Rožmberský rybník a způsobiti tím povodně, uměl Petr Vok dobře čeliti silnými hlídkami. Později na žádost Petrovu poslali stavové čeští, obávajíce se zátopy v Praze, oddělení pěchoty a jízdy, aby střežila Rožmberský rybník i jiné rybníky v jižních Čechách.[3])

Hůře se vedlo jiným místům, která nebyla chráněna mocnou a ve válečnictví zkušenou rukou posledního Rožmberka. Se všech stran bylo slyšeti nářky, se všech stran docházely prosby o pomoc. Pasovští pevně drželi hlavně Budějovice a Krumlov, v Budějovicích měli nejvíce pěchoty, v Krumlově hlavně jízdu, ale také Prachatice silně ohrožovali, hledíce si Zlaté stezky, kterou rozšiřovali, aby měli přímou komunikaci z Čech do Pasova.

V obou krajích, prácheňském a bechyňském, počínali si Pasovští jako páni. Arcikníže Leopold svolával listem ze dne 18. března daným v Budějovicích stavy obou těchto krajů k poradám.[4]) Petr Vok z Rožmberka nesl velmi nelibě, že arcikníže obyvatele kraje bechyňského a prácheňského chce

[1]) Viz zprávu Megerlova diaria ke dni 15. března v Sněmech českých XV, I, č. 404.

[2]) Viz list Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 17. března v Sněmech českých XV, I, č. 426; viz též zprávu z Prahy do Drážďan ze dne 20. března o zmařeném úmyslu Pasovských zmocniti se Soběslavě, v Sněmech českých XV, I, č. 461. Dále viz zprávu z Prahy ze dne 21. března tamže č. 473.

[3]) Viz depeši Padavinovu ze dne 4. dubna tamže č. 589.

[4]) Viz list jeho ze dne 18. března v Sněmech českých XV, I, č. 446.

přinutiti ‚zu seiner devotion'.[1]) Čeští stavové byli tím velmi pobouřeni a nuncius na dvoře císařském míní, že si tím Leopold zhoršil svoje postavení.[2]) Nuncius na dvoře Matyášově pronesl mínění, že si tím Leopold osoboval pravomoc královskou.[3]) Pfretschner píše o Pasovských v Budějovicích, že citují k sobě pány a rytíře, jako kdyby tam měl král český svou residenci.[4]) Také měšťany budějovické donutili Pasovští k přísaze[5]), což bylo rovněž proti právu a proti zemskému zřízení království Českého.

Vojsko pasovské nejen že nebylo rozpuštěno, nýbrž bylo ještě zesilováno novým najímáním lidu.[6]) Ze všeho bylo patrné, že arciknížeti Leopoldovi a druhým vůdcům pasovského vojska tanulo na mysli pokračovati v boji a že se ještě nemínili vzdáti. Arcikníže Leopold zase nabyl ztracené odvahy a kojil se nadějí, že ani císař nebude v hloubi duše nepříznivjemu a jeho vojsku, a podnikne-li něco proti němu, že to bude z donucení.

Ve vojsku ovšem bylo dosti živlů, které už v Praze podvracely disciplinu a jejichž působení se i nyní projevovalo desercemi.[7]) Jen hrůzný trest za nespolehlivost a zradu mohl

---

[1]) Viz list Petra Voka z Rožmberka hraběti Fridrichovi z Fürstenberka ze dne 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 487.

[2]) Viz depeši nuncia Jana biskupa sarzanského ze dne 28. března tamže č. 536, pozn. 9.

[3]) Viz depeši Placida biskupa melfského ze dne 28. března tamže č. 539.

[4]) List Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 24. března viz tamže č. 510.

[5]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 17. března tamže č. 420.

[6]) Medici píše státnímu sekretáři toskanskému 21. března z Prahy, že Pasovští mustrovali pět setnin, které najal syn hraběte Sulze u Plzně; viz Sněmy české XV, I, č. 478. Nuncius na dvoře Matyášově píše již 18. března z Jihlavy státnímu sekretáři kurie, že Leopold a vůdcové vojska jsou v podezření, že majíce od císaře peníze, chtějí vojsko zesíliti, aby lehčeji provedli nějaký svůj úmysl. Viz Sněmy české XV, I, č. 442. Schifer píše stavům hornorakouským 19. března, tamže č. 457, pozn. 1, že Ramée v Budějovicích mustroval 500 mušketýrů.

[7]) Viz o tom hlavně list arciknížete Leopolda Petru Vokovi z Rožmberka z Krumlova ze dne 20. března, tamže č. 467, a list Rožmberkův

obnoviti starou kázeň; tito lidé nemohli býti ovládáni leč strachem. Ramée před odchodem z Prahy poznal na vlastní osobě nebezpečí, které hrozí vůdcům od vojska klonícího se ke vzpouře a vyjednávajícího s nepřítelem. Měl v podezření několik důstojníků a ty měla nyní stihnouti jeho msta. Veřejně je postaviti před polní soud mohlo míti výsledek pochybný a nebylo ve stylu plukovníka Raméa, jemuž takový postup byl též příliš zdlouhavý. Jednal tedy jako pravý odchovanec vlašských method. Cesare Borgia se svou senigallskou pastí by se byl nemusil styděti za tohoto učelivého žáka. Zločin Cesarem spáchaný byl celému tehdejšímu světu dobře znám, vždyť jej tak mistrně popsal Machiavelli.

Svou Senigallii nalezl plukovník Ramée v Budějovicích; tam po návratu s vojskem naložil se svými protivníky v důstojnickém sboru způsobem, který se zapsal krví v análech města. Nechme o tom vypravovati Slavatu, který tuto událost ve svých Pamětech podrobně popisuje:

„A ihned po jeho (t. j. plukovníka Raméa) tam přitáhnutí nočního času k sobě 9 osob ritmistrův a officírův nad rejthary povolati dal a jim k svému stolu sednouti. A spěšně povečeříce a vyjdouc do druhého pokoje, jednoho po druhém k sobě povolati rozkázal, oznamujíc jednomu každému, aby dále do jiného pokoje šel, že mu tam jeho nejvyšší wachtmistr, kterýž národu Francouz byl, další ordinancí dá. Z nichžto každý poslušně šel, a přijdouce k témuž nejvyššímu wachtmistrovi, od něho každému z nich oznámeno bylo, že jest se v městech

---

Fridrichovi z Fürstenberka ze dne 18. března z Třeboně, tamže č. 467, pozn. 1. Leopold žádá Rožmberka, aby poslal zpět setninu Haugvicovu, která k němu odešla, a také jiné vojáky, kteří sběhli od pluků. Viz též list Fridricha z Fürstenberka králi Matyášovi ze dne 26. března, tamže č. 523, v němž mu oznamuje, že pasovská pěchota je v Budějovicích a jízda v Krumlově a že z jízdy, která chce výplatu a rozpuštění, chtělo 7 kompanií ke králi. Kompanie Haugvicova učinila podle této zprávy začátek, táhla k Třeboni, odtud byla odkázána s psaním a doporučením na krále, a také byla avisována do Jindřichova Hradce, kde leží český vojenský lid, aby byla volně puštěna ke králi. Přes to prý ji obecní lid napadl a tak zle ji zřídil, že bylo těžko mu ji dostati z rukou a zachrániti; když prý to druzí viděli, zarazili se a zůstali zpět.

pražských za buřiče celého vojska potřebovati dal, pročež že také nyní k trestání za to přijíti má. A tu ihned kleknouti musel a popravní mistr jemu hlavu sťal; což se jest na radhouze v radní světnici vykonávalo. Jeden pak z nich přijdouce na to místo a vida mistra popravního, ihned sobě resolucí svou vzal a mistru popravnímu do jilců meče vskočil a jemu takový meč vytočiti mínil; však pacholci popravní přispíšili a jemu provaz na krk hodili a škrtíce jej, odpolu zaškrceného mistr popravní sťal. Jehožto krev na stěnu vystříkla a až do dnešního dne na též stěně se spatřuje. Po vykonaném skutku nočního času takových 9 osob na rynk vynésti dal a jim listy na prsy přiložiti rozkázal a za buřiče celé armády vyhlásil, dávajíce jim vinu, když armáda pasovská v Praze na Malé straně byla, že jsou ti ritmistři a officírové s hrabětem z Turnu a s některými českými officíry na Starém městě korrespondirovali a zrozumění měli, chtíce z Malé strany na Staré město k nim připadnouti. Ale vidělo se mnohým, že on Ramée jim v tom velikou křivdu učinil, a že jsou nevinně tak ohavný konec životův svých vzali. On pak Ramée, obávajíce se nějakého tumultu, ihned té noci z Budějovic do Krumlova odjel. Tak jakž na druhý den regiment hraběte z Sulzu k Budějovicím přitáhnouc, dověděvši se toho, že jest on Ramée takové nevinné válečné officíry postínati dal, žádali, aby jim ven z města vydán byl; ale on více se v městě nenacházel.“[1])

Podle posledních slov líčení Slavatova bychom mohli souditi, že exekuce provedená plukovníkem Raméem způsobila ve vojsku pohnutí; že by však došlo až k výzvě, aby Ramée byl vydán nespokojencům, nelze přijmouti za skutečnost. Vždyť

[1]) Z Pamětí Viléma hraběte Slavaty II, st. 12—13. Bohusl. Balbín, Epitome historica rerum bohemicarum, Pragae 1677, st. 621, přejímá toto vypravování Slavatovo. Dodává k tomu, že krev v budějovické radnici ještě dnes se ukazuje; to je však překlad ze Slavaty. Balbín mluvě o pozdějším odsouzení a popravě plukovníka Raméa tvrdí, že to bylo ‚ob id facinus‘, což však Slavata, který mu byl předlohou, nepraví. Balbín tu chybně interpretuje Slavatu; na arciknížeti habsburské dynastie neměl zůstati ani stín podezření z účasti při budějovickém zločinu.

Ramée stále zůstal v čele vojska, a když odjížděl do Krumlova, byl provázen jízdou i pěchotou. Ani o tom není zpráv, že by se snad Sulz nebo jeho pluk s Raméem dostali do vážných sporů.[1]) Datum 17. března, které udávají Gindely a Kurz-Czerny,[2]) nelze uvésti v soulad s tvrzením Slavatovým, že popravy byly provedeny hned po příchodu do Budějovic, kam Ramée dorazil 14. března. Datum 18. března udávané Václavem Březanem je také nemožné.[3]) Datum 17. března má původ v předpokladu, že Ramée hned po popravě odjel do Krumlova, kam přibyl s vojskem 18. března.[4]) Avšak přechodně byl Ramée v Krumlově již dříve. Plukovník Dětmar Schifer, který měl na starosti hornorakousko-české hranice, psal již 17. března stavům hornorakouským, že Ramée včera byl v Krumlově a tam sehnal na 400 vozů, naložil obilím a dal vézti do Budějovic.[5]) Jeho pobyt v Krumlově před 17. březnem dosvědčuje také list probošta kláštera Drkolné sta-

---

[1]) Srovn. též Kurz-Czerny, Der Einfall des von Kaiser Rudolf II. in Passau angeworbenen Kriegsvolkes in Oberösterreich und Böhmen III, st. 62. Také zde je proneseno mínění, že mohlo jíti jen o ojedinělé hlasy a ne o bouři vojska, jak Balbín l. c. skresluje vypravování Slavatovo.

[2]) A. Gindely, Rudolf II., II, st. 230, Kurz-Czerny, l. c., st. 61.

[3]) Václav Březan, Život Petra Voka z Rosenberka, k tisku upravil Fr. Mareš v Praze 1880, st. 251: „Martii .... 18. devět befelichshaberů nevinně a zrádně nočním časem na rathauze stínati dal." Bodenius v depeši vévodovi bavorskému ze dne 21. března neudává datum a praví jen, že Ramée dal prý popraviti v Budějovicích 9 jezdců, kteří před odchodem z Prahy jiné sváděli k rebelii. Viz depeši tu ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 474. Medici v depeši státnímu sekretáři toskanskému ze dne 21. března oznamuje jen stručně bez data, že Pasovští popravili původce pražské vzpoury pěchoty. Viz tamže č. 478. Noviny z Prahy v státním archivu ve Štutgartu ze dne 26. března praví bez bližšího udání, že Ramée dal popraviti osm (!) velitelů. Baugy píše Puysieulxovi v listu ze dne 26. března z Prahy, že Ramée dal popraviti devět důstojníků obviněných, že chtěli v Praze bouřiti vojsko, převésti je do služeb stavů a vydati jim hlavní velitele. Ani Baugy neurčuje den této popravy. Viz tamže č. 520, pozn. 2.

[4]) Viz list Dětmara Schifera stavům hornorakouským ze dne 19. března v Sněmech českých XV, I, č. 457, pozn. 1.

[5]) List Dětmara Schifera ze dne 17. března viz ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 434, pozn. 2.

vům hornorakouským ze dne 17. března; v něm se praví, že Ramée byl tyto dny v Krumlově a dal odtud děla a k 200 vozů zásob dopraviti do Budějovic.[1]) Hledíme-li k zprávě Slavatově, musíme datum popravy posunout již před první odchod Raméův do Krumlova.

Arcikníže Leopold byl v Budějovicích ještě 18. března, odkud téhož dne odtáhl do Krumlova.[2]) Sám byl vrchním velitelem vojska a měl tedy odpovědnost také za činy podřízených velitelů. Ramée sám nebyl by mohl provésti čin takového dosahu, jako byla poprava devíti důstojníků, bez vědomí a schválení nejvyššího velitele. S arciknížete Leopolda nelze tedy smýti vinu této devateronásobné justiční vraždy a představiti ho světu v roli mstitele tohoto zločinu, jak učinil Balbín.[3]) Ramée zůstal dále v službách Leopoldových a měl s ním velmi dobré styky. K rozporům mezi nimi došlo teprve o dvě léta později. Opustivše nyní Budějovice, jsou spolu v Krumlově, kam přitáhli s Althanem, Sulzem a jinými veliteli s osmi kornetami jízdy a dvěma praporci pěchoty, a společně podnikají další kroky. Do Krumlova přišli, aby byli blíže hranic a aby se mohli dostati se svou kořistí do bezpečí. Leopold i Ramée žádali již 19. března po zvláštním trubači hornorakouského plukovníka Schifera, ležícího s vojenským lidem na hranicích, o volný průchod do Pasova, který jim ovšem povolen nebyl.[4]) Ani další několikeré naléhání nedopadlo jinak než první žádost. Zdá se, že tyto opětovné vzkazy měly upevniti plukovníka Schifera v mínění, že se Leopold a Ramée chtějí právě jeho posicemi na hranicích dostati z Čech. Schifer měl hlavně obsazen úsek hranic, kudy šla silnice z Čech do Horních Rakous, spojující Vltavici (Wuldau) a

---

[1]) List tento viz tamže č. 434.

[2]) Viz uvedený již svolávací list Leopoldův ze dne 18. března, daný v Budějovicích, tamže č. 446.

[3]) Gindely, Rudolf II., II, st. 231 zcela správně usuzuje, že by se byl Ramée za přítomnosti Leopoldovy neodhodlal k tomuto kroku bez jeho vědomí.

[4]) Viz list plukovníka Dětmara Schifera stavům hornorakouským ze dne 19. března, tamže č. 457, pozn. 1., a list probošta z Drkolné z téhož dne tamže.

Aigen. Zatím si Ramée pojistil spojení přes Volary k Zlaté stezce a touto cestou se se svým arciknížecím pánem i s jinými vyššími důstojníky dostal v průvodu oddělení jízdy s veškerou kořistí 26. března do Pasova k velikému překvapení plukovníka Schifera a stavů hornorakouských. Ramée byl hned vypraven do Mnichova a do Salcpurku, aby sehnal peníze pro vojsko; udával ovšem, že je to na výplatu a rozpuštění vojska.[1]) I nadále zůstal nejoddanějším vykonavatelem vůle svého pána.

Stavové hornorakouští byli velmi rozmrzeni na Čechy pro tuto událost, kterou pokládali za nemalou hanbu pro Čechy, protože nepřítel odvezl s sebou všechen lup. Lehko prý by se tomu bylo bývalo zabránilo, kdyby se toho stavové kraje prácheňského a bechyňského byli bývali ujali s větší opravdovostí a horlivostí.[2]) Stavové hornorakouští volali krále Matyáše, stavy království Českého, stavy obou jihočeských krajů i Petra Voka z Rožmberka na pomoc a byli by bývali nejraději viděli, kdyby všechno vojsko české i královské přitáhlo na hornorakouské hranice a zabránilo vstupu pasovského vojska do Rakous. Tento plán byl stejně nepromyšlený jako sobecký. Bylo věru těžko žádati od Čechů, aby podnikli operace, které by zamezily odchod pasovského vojska ze země. Na zadržení kořisti nyní již nemohli mysliti, když si ji nechali ujíti při odchodu Pasovských z Prahy.

Ovšem ani čeští stavové ani stavové obou jihočeských krajů, kteří se v této nebezpečné době začali scházeti v Prachaticích a v Jindřichově Hradci, neměli více obětovnosti a velkorysejší koncepce. Všichni trpěli stejnou krátkozrakostí, nevidouce daleko přes domácí prahy. Jediné možnosti, totiž koncentračního postupu všech sil směrem k Budějovicům, se nechopil nikdo, ačkoliv se o obležení Budějovic dosti mluvilo. Stavům kraje prácheňského a bechyňského se až na několik porad nepodařilo nic, ani mustrování lidu.[3])

---

[1]) Srovn. Kurz-Czerny, l. c. III, st. 62—68.

[2]) Viz tamže st. 66—67.

[3]) Viz zprávu Benedikta Schifera hornorakouským stavům z Cáhlova ze dne 15. března v Sněmech českých XV, I, č. 412, k níž připojuje

Král Matyáš měl zatím jiné starosti a mimo sliby neučinil pro jihočeskou kampaň před svým příchodem do Prahy nic. Jeho polní maršálek Herberstein zůstal věren svému systému opatrné nehybnosti. Petr Vok z Rožmberka listem ze dne 21. března prosil Fridricha z Fürstenberka, aby připomněl králi Matyáši, že to špatně dopadne, nechá-li zdejší kraje hubiti.[1]) Ani Moravané se svým lidem ani Dolnorakušané ani Hornorakušané nevystoupili z mezí ustrašené nečinnosti. Všichni zůstali se svými silami naprosto vzdáleni myšlenky společné ofensivní akce proti pasovskému vojsku. Všichni seděli ve svých posicích a čekali; jediné neopominuli žádati se vespolek o pomoc.[2]) Petr Vok z Rožmberka neměl tolik vojenské moci, aby mohl vystoupiti ze svých obranných míst. Mohl jen přijímati a vysílati posly, udíleti dobré rady, posílati přímluvy a pokyny stavům i králi a udržovati se všemi dobrou ‚korespondencí'. Král Matyáš se brzy chopil bez velkých

---

noviny o nezdaru mustrování v Písku. Václav Březan, Život Petra Voka z Rosenberka, l. c., st. 251, praví o mustrunku 10. března, který měl býti v Jindřichově Hradci, že byli ‚leževše a žravše přes tři neděle domů propuštěni. A předse se jim služba platila. Mezi tím nepřítel z Budějovic hubil a škodil rytířům i potom panským poddaným.'

[1]) Viz jeho list, daný v Třeboni 21. března, v Sněmech českých XV, I, č. 487.

[2]) I zemský hejtman moravský, ač Morava byla nejdále od nebezpečí, žádal hornorakouské stavy, poněvadž je obava, že by Pasovští mohli vpadnouti do Moravy, aby je nenechali bez pomoci. Viz jeho list stavům hornorakouským ze dne 19. března z Jihlavy v Sněmech českých XV, I, č. 455. Nejvyšší generállajtnant hornorakouský Benedikt Schifer psal 19. března svým stavům, že pasovské vojsko je ve výhodě, že ‚das behambische landvolk ist maistes alles verzagt' a že Fürstenberk a Rožmberk mu píší o pomoc. Viz jeho list ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 457, pozn. 1. Hornorakušané, jak bylo již podotčeno, žádali zase Rožmberka o pomoc a ovšem též oba jihočeské kraje. Viz na př. jejich list ze dne 22. března Rožmberkovi, k němuž vypravili Tschernembla, a list Rožmberkův z téhož dne, tamže č. 496 a 497. Srovn. též č. 466 tamže, list to Tschernemblův Hornorakušanům ze dne 20. března o jednání s Rožmberkem, aby pohnul sousední kraje k zbrojení. Tschernembel naříká na ospalost Čechů a jejich obavy z krveprolití. Také Žerotína žádali Hornorakušané, odpovídajíce 25. března na jeho list ze dne 19. března, o pomoc. Viz tamže č. 516, pozn. 1.

rozpaků plánu přejmouti některé části vojska do svých služeb; bylo to méně nebezpečné než polní tažení. Vyjednávání o to se protáhlo a bude nás ještě později zaměstnávati. Je to nejtrapnější kapitola celé této historie o ‚potrestání‘ pasovských zhoubců zemských.

Stavům v Praze shromážděným jednání jejich direktorů ve věcech válečných po chuti nebylo; ukazuje to zejména usnesení stavů českých ze dne 21. března, na něž měl značný vliv list Prachatických o pomoc, který tohoto dne stavů došel. Stavové pozorujíce, že se lid pasovský v kraji bechyňském zůstávající, sílí a veliké a nenabyté škody ohněm, mečem a drancováním jejich milým přátelům činí, takže o tom ‚lítostivé a žalostivé naříkání‘ slyšeti musí, žádají, aby se psaní Prachatických uvážilo a aby se pomocí retovali. Dále žádají, aby se direktoři neprodleně o to skutečně přičinili, jak by ten lid tyranský a nepřátelský z země ven vypuzen býti mohl, neboť jest obava, že oni sílíce se mohli by větších škod v tomto království nadělati. Všech komisí a smlouvání o ten lid pasovský má podle tohoto usnesení býti zanecháno a lid odpadlý od Pasovských nemá býti najímán, ‚nebo oni všickni za loupežníky od krále uherského vyhlášeni jsou‘. Dcery hraběte z Sulzu a manželky hraběte z Althanu a Ladislava Berky mají býti arestovány, t. j. mají býti rukojmími za obyvatele království Českého od Pasovských zajaté a těm má býti ze zajetí pomáháno. Také má býti dovoleno, aby kterýkoli kraj, přišla-li by nějaká nenadálá potřeba, mohl se, nečekaje na poručení, strhnouti, jiným krajům nebezpečenství oznámiti a jich za pomoc žádati; krajům těm má býti dovoleno, aby také na nic se neohlídajíce, mohly ohroženému kraji na pomoc přispěti.[1]) Na tyto požadavky předložené stavy vedle jiných dali direktoři druhého dne svou odpověď a formulovali souhlasně s nimi artikule,[2]) které byly usneseny. Toto účelné a správné

---

[1]) Viz memoriál kutnohorských poslů o jednání sněmovním 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 470.

[2]) Viz artikule usnesené v Sněmech českých XV, I, č. 489. Jen pokud jde o najímání odpadlých Pasovských, učiněna byla malá výjimka. Nemají býti najímáni ‚kromě 11 osob, kteří již zapsáni jsou‘. Srovn. též

usnesení bylo ovšem pravým kontrastem toho, co se proti Pasovským skutečně podniklo. Když 27. března byla stavům čtena psaní z kraje prácheňského, byly Prachatice ještě v témž nebezpečí jako před týdnem.[1])

Čeští stavové se utěšovali, že se proti pasovskému vojsku potáhne, až přijede do Prahy král Matyáš.[2]) Král Matyáš, jehož čeští stavové prosili o vyslání vojska do jižních Čech, dosud jen sliboval, napomínal a vyjednával, ale na ráznou akci nepomýšlel. Když se konečně po příchodu do Prahy po dlouhých poradách rozhodl poslati vojsko na jih, byly to síly nedostatečné. Poslat 1500 pěších a 600 jízdných, aby vypudili Pasovské z pevných posic v Budějovicích a v Krumlově,[3])

---

zápis Troila Hagiochorana ze dne 22. března tamže č. 488. Pokud jde o dcery hraběte z Sulzu atd., dal to prý hrabě z Turnu tak opatřiti, aby z hradu nemohly; i při branách učinil opatření.

[1]) Viz zprávu memoriálu poslů kutnohorských k 27. březnu o jednání sněmovním v Sněmech českých XV, I, č. 525.

[2]) Noviny z Prahy v státním archivu v Berlíně ze dne 23. března píší, že prý stavové chtějí, jakmile král přijde, se svým i královským vojskem, táhnouti k Budějovicům. Viz Sněmy české XV, I, č. 502. Jiné noviny z Prahy v témže archivu ze dne 25. března vypravují o škodách působených Pasovskými v Budějovicích celému kraji, který žádá ‚selbst kriegsvolk zu werben und an künftiger contribution abzuziehen', načež Václav Vchynský pronáší mínění, že po vjezdu králově do Prahy by měla proti nim vytrhnouti část vojska a přikročiti k obléhání. Viz tamže č. 509, pozn. 2.

[3]) Viz list Herbersteinův králi Matyáši ze dne 28. března (tamže č. 534), kde navrhuje králi, aby se poslalo oběma krajům jihočeským na pomoc 1500 pěších a 600 jízdních. To bylo usneseno po úradě s Turnem, Felsem, Hodickým a Bubnou. Mnoho vojska prý by v těch krajích nemohlo býti ubytováno (!) a také Hornorakušané, Moravané a Rožmberk přichystali vojsko. Srovn. list krále Matyáše hornorakouskému zemskému výboru ze dne 28. března (tamže č. 546), v němž oznamuje, že posílá 1500 pěších a 600 jízdních na pomoc krajům ohroženým a že rozkázal stavům moravským, aby se blížili s koni zbrojnými, s 500 arkibuzíry a s 1500 nově najatými pěšími k rakouským hranicím. Napomíná je, aby měli s Moravany, Rožmberkem a Fürstenberkem dobrou korespondenci a škodili jim, kde se naskytne příležitost. Zároveň však dává na srozuměnou, že by Schifer měl Raméovi odpověděti, kdyby Pasovští byli abdankováni podle rozkazu císařova, aby jim, když půjdou ‚ainschichtig und unbewehrt', byl povolen průchod.

21

mohlo míti jen účel, aby se zdálo, že se něco stalo. Vojsko to bylo teprve 29. března na pochodu. Zpráva z Prahy do Kutné Hory přepíná, praví-li, že mělo 2500 mužů pěchoty a 1000 mužů jízdy. Obsazení Tábora, který Pasovští již dříve vyklidili, bylo jediným pozoruhodným činem této výpravy která do vážného styku s nepřítelem ani nepřišla.[1])

Za tohoto způsobu ‚válčení' musilo dojíti k tomu, co se později stalo, že se totiž s pasovským vojskem, jehož se všichni obávali, přestalo mluviti řečí děl a mušket a přešlo se k méně nebezpečné mluvě stříbra a zlata. K opravdovému boji nikdo neměl chuti a král Matyáš dal přednost vyjednávání po dobrém.

Jak se k vojsku pasovskému choval nyní císař? Císař, který dříve vojsku a jeho vůdci arciknížeti Leopoldovi tajně přál a který jen ze strachu z pohromy začal ve svém nitru kolísati, byl nyní pobouřen novými nemírnými finančními požadavky vojska. Arcikníže Leopold, ujistiv císaře listem ze dne 13. března rozpuštěním vojska, oznamoval 18. března císaři po plukovníku Kašparovi z Gentu, že ujednal s vojskem zaplacení devítiměsíčního žoldu a že vyklidil Tábor. Naříkaje zejména na zabavování pasovských statků králem Matyášem v Rakousích a na jiné křivdy, oznamoval, že chce vojsko rozpustiti, jakmile budou tyto stížnosti odčiněny.[2]) Pfretschner v listě Schönberkovi ze dne 24. března udává, že Pasovští žádali císaře po Gentovi, aby hned zaplatil 500.000 tolarů a aby k tomu pracoval, aby zadržené příjmy pasovské (t. j. pasovského biskupství) v Rakousích byly vydány, zajatí, hlavně Tengnagel, byli osvobozeni a všeobecná amnestie stanovena.[3]) Císař odpověděl na list Leopoldův z 13. března, že

[1]) Viz zprávu do Kutné Hory ze dne 30. března v Sněmech českých XV, I, č. 560. Srovn. zprávu vídeňského diaria ze dne 29. března, tamže č. 547, že se asi 2000 mužů vypravilo k ochraně rybníka Rožmberského a že Češi obsadili Tábor. Tato zpráva se vztahuje k témuž tažení. Viz též noviny ze dne 31. března, tamže č. 569.

[2]) Viz Briefe u. Akten IX, č. 114, pozn. 1 na st. 283, a Sněmy české XV, I, č. 442, pozn. 3.

[3]) Viz list Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 24. března v Sněmech českých XV, I, č. 510.

doufal, že podle slibu vojsko rozpustí. Poněvadž se množí žaloby na řádění Pasovských, nařizuje znovu, aby byli rozpuštěni, místa vzatá vyklizena, zajatí propuštěni a škody nahrazeny, jinak jim zároveň s českými stavy hrozí užitím všech prostředků k potlačení vzpoury.[1]) List tento, psaný zřejmě na nátlak stavů, následoval další list císařův, ze dne 26. března, který, pokud šlo o peníze, skutečně tlumočil vlastní císařovy city. Císař se v něm obrací proti předloženému účtování pasovského vojska, které pokládá za nemírné, a žádá, aby takových účtů byl ušetřen. Vysocí velitelé vojska mají podle jeho mínění považiti, že již dříve více učinil, než měl, a že ani vojáci užívaní proti Turkům tolik nedostávali. Návrh, aby postoupil panství krumlovské a dal to zapsati do desk, naprosto zamítá. Nařizuje arcikníženti a všemu vojsku, aby bez prodlení bylo rozpuštěno; pokud jde o zbytky platu, na něž si velitelé vojska činí nárok, odkazuje je, aby posečkali podle úmluvy. Nerozejde-li se vojsko do osmi dnů, hrozí císař, že bude proti němu nejen zakročeno mocí, nýbrž že je dá v říšskou klatbu, jak se na něho s mnohých stran naléhá. Císař zamítá podmínky inserované v listu Leopoldově z Budějovic ze dne 18. března. Na konci listu praví, že mu bylo jménem českých stavů žalováno, jaké škody odháněním dobytka a braním viktuálií se činí a jak se Budějovice opevňují, ba co ještě více, jak jeho jménem se svolávají usedlí lidé k arciknížeti. Císař to pokládá za nepřípustné a nařizuje, aby se to odčinilo a učiněné škody nahradily.[2])

Na tomto listě mohl arcikníže dobře rozeznati, co je císařovo mínění a k čemu byl donucen. Budeme i níže pozorovati tuto zvláštní císařovu hru, plnou rozporů, bezradnosti a pletich, kterou provozoval dále s pasovským vojskem a jeho achtováním, na něž zejména čeští stavové naléhali.

---

[1]) Viz list císařův Leopoldovi ze dne 20. března tamže č. 462.
[2]) Viz list císařův Leopoldovi ze dne 26. března tamže č. 522.

XIII.

PŘÍCHOD KRÁLE MATYÁŠE DO PRAHY.

Hrad i císař byli v moci českých stavů a krále Matyáše, vojsko pasovské bylo v Budějovicích v postavení obranném, vojsko Herbersteinovo bylo králi zárukou bezpečného příchodu do Prahy, nic mu tedy nepřekáželo mimo formální povolání českými stavy, aby se vydal na cestu do Čech. Na Moravě dlel král Matyáš již od 9. března, vypraviv se z Vídně 8. téhož měsíce. Svou cestu z Vídně do Čech připravil také náležitě diplomaticky. Zvláštní memoriál poslal kardinálovi Montaltovi, který měl papeži ukázati nutnost a spravedlnost králova zákroku. Podobně informoval ve svůj prospěch Španělsko a Říši.[1]) Jaké kroky učinil, aby získal kurfirsta saského, viděli jsme již výše.

Ještě v Rakousích v Guntersdorfu připojil se k průvodu krále Matyáše vévoda brunšvický a čeští vyslanci z Vídně, kteří se vraceli ze své nezdařené mise domů. Na hranicích moravských byl král k večeru 9. března uvítán zemským hejtmanem Karlem st. ze Žerotína v čele moravských stavů a doprovozen do Znojma. Ve Znojmě zůstal ještě následující dny a konal tam porady se svými tajnými radami a zmocněnými výbory zemí, co má činiti. Dostal tam zprávy, že ho čeští sta-

[1]) Memoriál krále Matyáše ze dne 8. března z Vídně, jehož příjemce byl Alessandro Peretto kardinál Montalto, viz v obsáhlém výtahu v Briefe u. Akten IX, č. 91; stručný výtah viz v Sněmech českých XV, I, č. 335. Srovn. Líva, Spiknutí Vchynských l. c., st. 43, pozn. 148. Instrukci do Říše ze dne 12. března viz Hammer-Purgstall, Khlesels Leben II, Urkunden-Sammlung č. 304.

vové očekávají s toužebností, ne však list, jímž ho zvou do země.[1]) Proto než nastoupil na další cestu, dopsal 12. března Herbersteinovi. Psal mu vyčítavě, že ještě všechno nepřipravil k dobrému konci a že mu alespoň zprávu nepodal, aby věděl, jak se má rozhodnouti. Posílá mu proto posla s rozkazem, aby se v dohodě s hrabětem z Hodic poradili s Turnem, Vchynským a jinými důvěrníky, jak věc zaříditi. Král nepochopuje, jak se mohou čeští stavové rozmýšleti, buď jej požádati listem opatřeným svými podpisy a pečetmi, aby přijel, anebo jej na hranicích uvítati svými komisaři a uvésti do země. Také Hodickému, Turnovi a Václavu Vchynskému psal král Matyáš téhož dne ze Znojma, klada jim na srdce, aby se ujali těchto věcí a společně s Herbersteinem zprostředkovali jeho povolání stavy.[2])

Výčitky činěné Herbersteinovi, které vytryskly z královy nedočkavosti, byly nespravedlivé. Herberstein a Hodický, pobídnuti byvše již dřívějším listem královým, ze dne 4. března, který došel 8. března, avšak se nezachoval, vypravili se hned 9. března do Prahy jednat s Turnem, Felsem, Vchynským a

---

[1]) Viz Megerlovo diarium k 8.—10. březnu v Sněmech českých XV, I, č. 338; zprávu o předloze královĕ k poradě s tajnými radami a výbory zemí ve Znojmě ze dne 11. března viz tamže č. 364. Viz tamže úvod, st. LXIV a n. Srovn. též Líva, l. c., pozn. 148, kde jsou však nesprávnosti. Líva praví tam, že za pobytu Matyášova v Znojmě došly listy od Turna, Šlika, Vchynského a nejv. kancléře. Líva cituje Hammera-Purgstalla, Über die Verhandlungen mit Herrn von Rosenberg während des Einfalles des Passau'schen Kriegsvolkes in Böhmen im Jahre 1611, Abh. der kgl. böhm. Ges. der Wiss. V. Folge, III. Bd., Prag 1845, st. 789, 813. V této publikaci je na st. 789 zřejmě udáno, že to bylo až v Jihlavě; je při tom poznámka, že jde o psaní Turnovo ze dne 17. března a psaní Popela z Lobkovic ze dne 18. března. To není psaní nejv. kancléře Zdeňka z Lobkovic, jak praví Líva, nýbrž psaní Viléma st. z Lobkovic (viz Sněmy české XV, I, č. 440). Psaní Turnovo králi ze dne 17. března viz tamže č. 424, Šlikovo psaní králi z téhož dne tamže č. 425. Již data těchto listů ukazují, že nemohla dojíti do Znojma, které král Matyáš opustil 14. března.

[2]) List krále Matyáše Herbersteinovi ze dne 12. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 376. Listy jeho z téhož dne Hodickému, Turnovi a Vchynskému viz tamže č. 377—379.

Janem ml. z Bubna a vyslovili podivení, že král nebyl dosud povolán českými stavy a že naopak dřívější vyslanci čeští jej od tažení odrazovali. Radili tedy, aby stavové pro krále vypravili poselství. Stavové uváděli příčiny, proč dosud tak neučinili, chtěli prý získat také nejvyšší úředníky, kteří jsou na hradě, chtěli prý, aby se ze všech krajů sestavil výbor, tak aby král byl jednohlasně povolán, omlouvali své vyslance a jejich instrukci proti vůli stavů opravenou, uváděli mimo jiné také své usnesení, že už nechtějí býti pod vládou Rudolfovou, ale při všem nedovedli zastříti dojem, že hlavní příčinou jejich pasivity byla obava z rozhodného kroku, z něhož by nebylo už návratu. Nyní se dohodli s Herbersteinem a Hodickým, že se král, jehož očekávají s touhou, má přiblížiti k českým hranicím a posečkati na poselství, které pro něho vypraví. O tomto jednání psal Herberstein králi listem ze dne 10. března, v němž mu též oznamoval, že arcikníže Leopold vyslal na Staré město Miraballa k Turnovi a jiným stavům a že císař chce vypraviti králi naproti nuncia a španělského vyslance, jimž stavové odmítli svobodný průvod. Jak lze pozorovati, nepřejí si stavové, aby se král pouštěl do nějakého vyjednávání. Herberstein mu radí, aby tak nečinil.[1])

Stavové hned 10. března vybrali za své vyslance ke králi Matyášovi Václava Vchynského, Štěpána Vostrovce a Šimona Sušického, po jednom z každého stavu, aby mu odevzdali psaní stavů, čtené den před tím ve sněmu, a aby mu podali informace, jaké by si přál míti.[2]) V psaní datovaném téhož dne děkovali stavové čeští králi, kvitujíce příjem jeho resoluce ze dne 4. března, včera dodané, že jim chce přispěti na pomoc s vojskem proti Pasovským, žalovali na císaře i na toto vojsko, které vpadlo do Čech a zmocnilo se Malé strany. Žalovali dále, že mu císař půjčil děla, dal je namířiti na Prahu, žádal stavy, aby se s Pasovskými spojili proti králi atd. Tako-

---

[1]) List Herbersteinův králi Matyášovi ze dne 10. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 352. Srovn. Líva, Spiknutí Vchynských, l. c., st. 42.

[2]) Viz list pověřovací stavů ze dne 10. března tamže č. 348. Srovn. zprávu Troila Hagiochorana ze dne 9.—10. března tamže č. 347.

vým způsobem, jakým pasovské vojsko hubí zemi, nedělo se, jak stavové dále ve svém listě rozvádějí, za žádného z českých králů; císař tím porušil sliby dané na předešlém sněmu a k tomu ještě svěřuje vládu lidem, kteří pracují k záhubě země. Proto vítají stavové s radostí rozhodnutí královo, zvou jej do Prahy a prosí, aby jim dříve slíbil, že nic nepodnikne proti jejich privilegiím a že vojsko jeho nebude ubližovati obyvatelstvu.[1])

Když došel tento list Herbersteinův, ulehčilo se králi Matyášovi; kámen starosti tísnící jej obavou, že se snad stavové čeští přes veškeré ujišťování svých předáků bojí nebo nechtějí ho povolati do země, spadl mu nyní se srdce. Nelíčenou radost projevuje v listu ze dne 13. března Herbersteinovi a Hodickému, že se postarali, aby stavové čeští pro něj vypravili zvláštní poselství. Posly české bude očekávati v Jihlavě, kam zítra odjede. Herberstein i Hodický mají zatím hraběti Turnovi, Vchynskému a jiným důvěrníkům prokazovati dobré služby, aby byli stavové posíleni ve své touze po králi a udrženi ve své oddanosti k němu. Král píše dále o poselství arciknížete Leopolda k hraběti Turnovi a stavům a ponechává to na tom, na čem to Turn a stavové zůstavili. Pokud jde o španělského vyslance a nuncia, dává král pokyn, že se jim nemá bránití v cestě k němu, ale již předem dává ujistiti stavy, že s nimi nebude o ničem vyjednávati. Také nařizuje Herbersteinovi, aby o to pečoval, aby vojsko nečinilo výtržností a příkoří obyvatelstvu, a činí disposice o jeho placení.[2]) Také Václavovi Vchynskému psal král ze Znojma 12. a 13. března. V prvním psaní vyslovil potěšení z jeho zprávy, že mezi stavy a císařem vůbec nebude učiněna dohoda, a projevil radost z úspěchu jeho bratra, který zajal Tengnagla i s lupem plukovníka Raméa. Pokud jde o příjezd do Čech, odkazuje ho v psaní tom na Herbersteina a Hodického.[3]) V druhém

[1]) List stavů českých králi Matyášovi ze dne 10. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 349.

[2]) List krále Matyáše Herbersteinovi ze dne 13. března ze Znojma viz tamže č. 388.

[3]) List krále Matyáše Václavu Vchynskému ze dne 12. března ze Znoj-

psaní napomíná Vchynského, aby s Herbersteinem a Hodickým udržovali stavy české v oddanosti, a oznamuje, že bude v Jihlavě očekávati jejich poselství. Pokud jde o španělského vyslance a nuncia prosí Vchynského, aby stavy ujistil, že nechce s nimi o ničem jednati a že si jimi nedá brániti v cestě. Konečně mu oznamuje, že svému polnímu maršálovi, t. j. Herbersteinovi, nařídil, aby přísně zakázal vojsku páchati škody.[1])

Ve Znojmě musil král Matyáš před svým odjezdem do Jihlavy vyříditi několik nezbytných věcí, které se týkaly vojska a peněz. Poděkovav nejvyšším úředníkům a soudcům zemským markrabství Moravského za uvítání, které přijal se zvláštním zalíbením, žádal je na místě všech čtyř stavů markrabství Moravského hned 11. března, aby ho dali doprovoditi do Čech počtem koní zbrojných, které chovají k defensi země, protože, poslav vojsko do Čech, má při sobě skrovný počet lidu. Dále žádal, aby najali ještě 5 praporců pěchoty čili 1500 německých knechtů a aby mu povolili nějakou summu peněz na všelijaké postranní potřeby a mu ji co nejdříve odvedli. Dva nebo tři praporce týchž knechtů mají se najmouti neprodleně, aby podobně jako jízda moravská mohli krále doprovázeti do Čech. Pokud jde o opatření peněz, ukazoval král na převzetí dluhů po císaři Rudolfovi na Moravě, na jejichž placení stavové moravští povolili po tři léta 80.000 zl. ročně, a žádal, aby vyjednali s věřiteli, aby částku 80.000 zl., svolenou na tento třetí rok, mu propustili, když tak velice jí potřebuje. Také vyžadoval, aby nejvyšší úředníci a soudcové zemští podle moci dané jim stavy zmocnili jednu osobu a vypravili ji s ním místo hraběte z Hodic, který pro své povinnosti v poli nemůže bývati v radách při králi.[2])

---

ma viz v Sněmech českých XV, I, č. 379. Je to odpověď na list Vchynského ze dne 4. března tamže č. 288.

[1]) List krále Matyáše Václavu Vchynskému ze dne 13. března ze Znojma viz tamže č. 389.

[2]) Proposici krále Matyáše nejv. úředníkům a soudcům zemským markrabství Moravského ze dne 11. března viz ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 363.

Nejvyšší úředníci a soudcové zemští markrabství Moravského s hejtmanem v čele odpověděli králi hned druhého dne. O koních zbrojných, které vyzdvihli, aby pro nenadálé příhody zůstávali v zemi, se usnesli, vidouce, že králi nastává spěšná jízda do Čech, aby nejvyšší Ginter z Golče s 500 koňmi krále doprovodil do Čech a tam s ním zůstával, ale druhý nejvyšší, Petr Sedlnický z Choltic, aby s tolikéž koňmi doprovodil krále až tam, kde by se strhl s jiným lidem válečným, t. j. s oddíly vojska Herbersteinova, a pak se hned vrátil na hranice a tam zůstal k hájení své vlasti. Pokud jde o najetí pěchoty, usnesli se, aby 1500 německých knechtů bylo ihned najato a mustrováno, ale nemohou pro velké nebezpečí povoliti, aby byli vedeni ven ze země bez dalšího jejich nařízení a vyměření. Pokud jde o svolení peněz, žádají, aby jich král v té věci ušetřil pro nepoměrné zatížení země. S věřiteli že nebude snadno jednati, protože nejsou ve Znojmě, odkazují proto krále na nejbližší sjezd.[1])

Pokud jde o vypravení jiné osoby za hraběte z Hodic, omlouvají se, že nejsou k tomu od stavů zmocněni, leč kdyby onemocněl, a domnívají se, že ‚jednou nebo po druhé' může býti v radě královské přítomen, poněvadž je zdráv a nebude krále příliš vzdálen. Poněvadž pak jeden z nejpřednějších úředníků zemských Ladislav z Lobkovic (nejvyšší komorník markrabství Moravského) s králem pojede, budou se moci zmocnění moravských stavů raditi o věcech moravských s ním, anebo s některým jiným z nejvyšších úředníků, kdyby byl při dvoře královĕ. Proto žádají krále v této věci za omluvu a přejí mu zdaru v Čechách.[2])

Do Znojma ještě dostal král Matyáš psaní stavů českých ze dne 8. března, v němž mu oznamují zajetí Františka Tengnagla a posílají mu jeho výslechy z 5. a 7. března zároveň

---

[1]) Gindely, Rudolf II., II, st. 248, maje týž pramen, tvrdí, že král dosáhl nejen vojenské, nýbrž i peněžité podpory, což se ovšem nesrovnává se skutečností.

[2]) Odpověď hejtmana a nejv. úředníků atd. markrabství Moravského králi Matyáši ze dne 12. března ze Znojma viz v Sněmech českých XV, I, č. 381.

s výslechem P. Aegidia a táží se o radu, co mají činiti.[1]) Král jim poděkoval listem ze dne 13. března a učinil disposice, aby byl Tengnagel vyslechnut také právem útrpným a zůstal v bezpečném vězení až do příchodu králova, a aby také P. Aegidius, jehož zprávy pokládá za mylné, až do jeho příchodu ‚v jistým opatření zůstával'.[2])

Dne 14. března opustil král Matyáš Znojmo, zůstal na noc v Třebíči v zámku a 15. března večer dorazil do Jihlavy, kde byl slavně přijat. Zde nalezl vyslance českých stavů Václava Vchynského, Štěpána Vostrovce a Šimona Sušického, kteří mu přednesli poselství všech tří stavů království Českého a předložili mu revers stavy žádaný k podpisu.[3]) Král Matyáš odpověděl českým stavům ještě z Jihlavy dne 17. března. Psaní jejich ze dne 10. března i ‚list věřící' přijal a vyrozuměl tomu, co v něm jest i co mu vyslaní ústně přednesli. Ráčí míti ‚milostivé zalíbení' ‚nad vinšem a vzkazováním' jejich. Je potěšen, že přijímají vděčně jeho pomoc proti lidu pasovskému, najatému k zkáze jejich svobod a privilegií. Na jejich žádost, aby co nejdříve přijel do Prahy, oznamuje, že se chce odsud hnouti nejdéle v příští sobotu anebo neděli, t. j. 19. nebo 20. března, a cestu svou ‚upřímo' k nim ku Praze bráti. A poněvadž nemíní nic činiti proti ‚té před Prahou učiněné smlouvě a našim od sebe daným reversům', ano na žádost a pohledávání stavů jeho příjezd k nim jest nařízen, protož se nic nerozmýšlel, aby ten revers, který na něm žádali, od sebe dáti neměl. Chce však od nich kontrarevers, že jeho tažením není jednáno proti dotčeným smlouvám, a posílá jim jeho opis v naději, že jej ještě před jeho příjezdem do Prahy podepíší a mu odevzdají. Revers, který mu poslové stavů českých předložili, král podepsal ještě 17. března v Jihlavě. Reversem tím slíbil, že jeho mocný příchod do Čech nebude na škodu jejich svobodám a privilegiím ani na újmu pražské smlouvě a že je při všech svobodách, privilegiích, majestátích atd. i při

[1]) List stavů českých králi ze dne 8. března viz tamže č. 329.

[2]) List králův českým stavům ze dne 13. března ze Znojma viz tamže č. 387.

[3]) Viz Megerlovo diarium k 14.—15. březnu tamže č. 404.

srovnání a pokoji učiněném v náboženství zachová. Pokud jde o škody páchané vojenským lidem, slíbil král, že to chce tak opatřiti, aby ‚pokudž nejvejše lidsky možné bude' byli všech škod ušetřeni.[1])

Jihlava se stala na chvíli střediskem politiky a cílem také jiných diplomatických misí, než bylo poselství českých stavů. Nejdůležitější z nich byla poselství císařova, mise španělská a braniborská. Matyáš stál na hranicích českých, to byla pro něho, pro Čechy, pro císaře i pro Říši rozhodující chvíle. Až překročí hranice, nic ho neodvrátí od další cesty za korunou, kterou nosí dosud jeho bratr, hlava Říše.

To bylo císaři jasné, a proto vypravil z Prahy plukovníka Marxe Becka, aby krále Matyáše odvrátil od pochodu do Čech. Beckovi bylo též uloženo, aby odevzdal vévodovi brunšvickému císařovo psaní, jímž volá vévodu do Prahy. Když Beck přijel do Jihlavy, měl 17. března společně s vévodou audienci u krále, která ovšem zůstala bez výsledku. Beck prý sliboval, že císař ve všem povolí, jen aby král netáhl do Čech, ale marně. Po audienci jel vévoda brunšvický hned v poledne rychle do Prahy, následován Beckem. Císař chtěl míti vévodu u sebe, hodlaje ho ještě jednou vyslati k bratrovi, kdyby mise Beckova ztroskotala a kdyby Zúñiga, po něm vypravený ke králi, také nic nepořídil. Povolání vévody brunšvického do Prahy si někteří vysvětlovali tím, aby prý měl Zúñiga, po případě též nuncius, s nímž se do poslední chvíle počítalo, více volnosti při jednání s králem; to ovšem nebyla příčina jeho odvolání.[2]) Zúñigova úloha tím ulehčena nebyla.

Jak věc zaříditi, aby z ní nevzešla úhona pro dynastii habsburskou, pro autoritu moci a pro církev katolickou, byl

[1]) List krále Matyáše českým stavům ze dne 17. března z Jihlavy viz v Sněmech českých XV, I, č. 422. Revers krále Matyáše stavům českým ze dne 17. března z Jihlavy viz tamže č. 423.

[2]) Viz Megerlovo diarium k 16.—17. březnu, které má nesprávné datum o příjezdu Zúñigově do Jihlavy, v Sněmech českých XV, I, č. 418; viz dále zprávu z Jihlavy do Lince ze dne 16.—18. března tamže č. 419, list Pfretschnerův Schönberkovi ze dne 15. března tamže č. 408; viz též depeši nuncia při dvoře královském Placida biskupa melfského ze dne 18. března z Jihlavy tamže č. 442.

úkol tak těžký, že i zkušenému diplomatu rázu Zúñigova, působil veliké starosti. Zúñiga byl přesvědčen o nemožnosti Rudolfovy další vlády, chtěl však stůj co stůj Matyáše odvrátiti od činů, které by byly urážkou majestátu císařského. Matyáš měl býti alespoň zdánlivě smířen s Rudolfem, a když už se nedá na svém pochodu zastaviti, měl býti povolán Rudolfem samým do Prahy, jen aby dekorum bylo zachráněno.

Tato snaha po smíru, byť jen vnějším, zdála se nebezpečnou českým stavům. Stavové byli již tím znepokojeni, že v průvodu krále Matyáše je biskup Khlesl, jehož vliv na krále znali; věděli také, že nuncius vídeňský krále doprovází. Jak mají věřiti slibům královým ve věcech náboženských? Stavové znali také plán arciknížete Leopolda a věřili v možnost jeho dohody s králem Matyášem, která by mohla dostati směr nebezpečný jejich stavovským i náboženským svobodám. Proto jejich ustavičné obavy, že se pasovské vojsko ještě vrátí a že se na konec spojí s vojskem královým. Revers krále Matyáše byl stavům ovšem jakousi zárukou, ale právě viděli, jaký je rozdíl mezi smlouvami a mezi jejich zachováváním. Strach stavů o majestát byl tak veliký, že nechtěli dáti nunciovi glejt na cestu ke králi Matyášovi, aby s ním nejednal o náboženství. Báli se, že nuncius krále odradí od potvrzení majestátu.

Zúñiga, nechtěje patrně, aby stavové byli zbytečně provokováni, jel bez nuncia králi naproti, ovšem nejel jménem císaře Rudolfa, nýbrž jménem španělského krále. Také nevyhověl žádosti císařově, aby Matyáše na jeho cestě zadržel, nýbrž věda, že dnové vlády Rudolfovy jsou sečteni, jel do Jihlavy ne zastávat politiku císařskou, nýbrž politiku španělskou a katolickou. Nuncius na dvoře císařském s residentem španělským úplně souhlasil. Na cestě, na niž Zúñiga nastoupil 16. března[1]), potkal v Čáslavi 17. března vévodu brunšvického, který právě čekal na náměstí na poštovské koně,[2]) aby jel

[1]) Viz zprávu diaria státního archivu ve Vídni k 16. březnu v Sněmech českých XV, I, č. 415.

[2]) Viz zprávu Bodeniovu vévodovi bavorskému ze dne 19. března v Sněmech českých XV, I, č. 451.

dále do Prahy; mluvili prý spolu 3 hodiny. Vévoda brunšvický jel k císaři se smutnou zvěstí, že snaha zastavit králův pochod je marná. Od něho mohl Zúñiga nabýti správného názoru na situaci a náladu na dvoře Matyášově. V Německém Brodě setkal se 18. března s Václavem Vchynským, který již ukončil svou misi v Jihlavě a dobře věděl o dalších úmyslech králových. Zúñiga mu oznámil účel svého poslání a nemluvil s ním již o císařově záchraně, nýbrž o jeho resignaci. Vchynský podal o tom ještě téhož dne zprávu tohoto obsahu králi do Jihlavy: Zúñiga chce krále prositi, aby při resignaci s císařem tak zacházel, aby mu to nebylo k potupě, jinak že vůbec nechce králi překážeti v jeho podniku. Také Vchynského prosil, aby to od něho ohlásil českým stavům. Dále prý chce králi doporučiti duchovenstvo v Čechách, aby mohlo žíti bez nebezpečí.[1])

Dobrou přípravu svých snah měl Zúñiga v činnosti nuncia na dvoře krále Matyáše Placida de Marra, biskupa melfského, který krále doprovázel do Čech a působil na něho ve smyslu tendencí katolické i španělské politiky. Již 18. února ráno jednal nuncius s králem, když viděl, že je rozhodnut táhnouti do Prahy, aby alespoň zachoval slušnou formu, aby uctivě zacházel s císařem a aby dal císaři na srozuměnou, že přichází k jeho obraně a k záchraně království od rušitelů míru. Také za arciknížete Leopolda prosil nuncius krále, aby s ním jednal tak, aby mu zůstala otevřena cesta k omluvě a k pokání.[2]) Do Jihlavy přijel Zúñiga 19. března a byl téhož dne přijat králem Matyášem v slyšení a rychle vyřídil, co měl na srdci o šetření autority císařovy, o smíru v rodině habsburské, a veden těmito intencemi se také přimluvil za arciknížete Leopolda.[3]) Pokud jde o české stavy, nezapoměl Zúñiga naléhati

[1]) List Vchynského králi Matyáši ze dne 18. března z Něm. Brodu viz v Sněmech českých XV, I, č. 438.

[2]) Viz depeši téhož nuncia ze dne 18. března z Jihlavy v Sněmech českých XV, I, č. 443.

[3]) Viz psaní Zúñigovo arciknížeti Leopoldovi ze dne 20. března z Německého Brodu tamže č. 465. V psaní tom žádal Leopolda, aby neztrácel času k dosažení shody, jak si to přeje král španělský.

důtklivě na krále Matyáše, aby ukázal pevnost nejen ve věcech náboženských, ale i v jiných jejich požadavcích a aby jim vyhověl jen ve věcech spravedlivých a rozumných, podotknuv při tom významně, aby důvěřoval přízni i podpoře krále španělského.[1])

Nebyla tedy nedůvěra českých stavů bez důvodu a nemůžeme se diviti, když se po odjezdu Zúñigově z Prahy vyskytly u českých stavů pochybnosti a podezření, že se král Matyáš chce spojiti s Pasovskými, přistoupiti k těmto ‚praktikám' a obrátiti se proti českým stavům a je potlačiti. Proto prý bylo mnoho osob stavu panského z Prahy posláno králi naproti, aby krále a jeho rady informovali.[2])

Vévoda brunšvický přijel do Prahy 18. března ráno, byl přijat císařem a odevzdal mu psaní královo ze dne 17. března. Král Matyáš v něm teprve teď císaři potvrzuje, že obdržel jeho list ze dne 17. ledna a vyslechl jeho posly, vévodu brunšvického a hraběte z Hohenzollern. Protože jim dal písemnou odpověď, nepochybuje, že ji poslali císaři. Když císař nyní odvolává vévodu brunšvického, posílá po něm král toto psaní a svěřuje mu ústní vzkaz císaři.[3]) Z ústního vzkazu mohl císař poznati, že bratra, jehož stavové již povolali do Prahy, zastaviti nelze, ale nechtěl se s touto skutečností smířiti. Vévoda utěšoval císaře, že král se chce vůči císaři tak zachovati, aby bylo oběma stranám učiněno zadost, a radil mu, aby se tomu také přizpůsobil, a ujišťoval císaře, že král počká na návrat vévodův.[4]) Císař ve své úzkosti žádal vévodu, aby se vrátil ke králi s ujištěním, že císař učiní vše, co bude král chtíti, jen aby nepřijížděl. Vévoda císaře od toho odrazoval,[5]) ale mar-

[1]) Viz list Zúñigův králi Filipovi III. ze dne 28. března v Briefe u. Akten IX, č. 117, ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 545.

[2]) Viz zprávu diaria státního archivu ve Vídni ze dne 16. března v Sněmech českých XV, I, č. 415.

[3]) Psaní krále Matyáše císaři Rudolfovi ze dne 17. března z Jihlavy viz v Sněmech českých XV, I, č. 428.

[4]) Viz zprávu Bodeniovu Maxmiliánovi Bavorskému ze dne 19. března tamže č. 451.

[5]) Viz depeši Mediciho státnímu sekretáři toskanskému ze dne 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 478.

ně. Císař ještě téhož dne napsal list bratrovi a poslal s ním vévodu rychle zpět. V listu tom oznamoval králi, že dostal jeho psaní a vyslyšel relaci vévodovu, kterého posílá zpět s žádostí, aby král úplně věřil, co mu přednese, aby se v tom ukázal povolným a byl přesvědčen, že císař je mu bratrsky nakloněn.[1]) Tak se císař snížil, aby v poslední chvíli zastavil pochod nenáviděného bratra do Prahy.

Po příjezdu vévody brunšvického z Jihlavy se rozhlásilo, že král přijede ve třech dnech do Prahy, že bude ubytován na hradě a že je s císařem v dobré shodě; prý to oznámil sám vévoda. U Čechů to vzbudilo tím větší nedůvěru pro zprávu, že Don Baltazar Marradas má pro císaře najmouti za španělské peníze 1000 jezdců; viděli v tom spiknutí a tajné úklady. V Praze vznikl téhož dne pokřik, že bude město zavřeno a most zatarasen, aby si tedy každý opatřil zásobu potravin. Ozývaly se různé domněnky, jedni tvrdili, že Pasovští mají v úmyslu zase se sem vrátiti, druzí pravili, že stavové chtějí míti krále u sebe na Starém městě a že by ho neradi v této době pustili na hrad, atd.[2])

Byl to ovšem jen planý poplach, neboť nikdo nevěděl, jak se císař namáhal, aby nemusil bratra uvítati v Praze. V tomto jeho úsilí nastala 19. března změna. Do Prahy přijel od krále Matyáše Adam ml. z Valdštejna, aby císaři oznámil, že král musí přijíti každým způsobem, nechce-li ztratiti království, k němuž byl designován. Král poslal císaři list, kterým ho čeští stavové zvali do Prahy.[3]) Teď teprve prohlédl císař ze své slepoty a zanechal dalšího marného odporu. Vida nezbytí, uznal, že je lépe tvářiti se vlídně, aby před světem zachránil poslední špetku prestiže. Ještě téhož dne napsal bratrovi list docela jiného smyslu, než byl list včera vypravený po vévo-

---

[1]) List císaře Rudolfa králi Matyášovi ze dne 18. března viz tamže č. 437.

[2]) Viz zprávu diaria státního archivu ve Vídni k 18. březnu v Sněmech českých XV, I, č. 435.

[3]) Viz depeši nuncia na dvoře císařském státnímu sekretáři kurie z 21. března v Sněmech českých XV, I, č. 476; viz též depeši Mediciho z téhož dne státnímu sekretáři toskanskému tamže č. 478.

dovi brunšvickém, a vypravil s ním ke králi Adama ml. z Valdštejna. Pravil v listu, že se dověděl o povolání královĕ do Prahy některými českými stavy. Ač se to stalo bez jeho vědomí, není mu to prý proti mysli a žádá ho přátelsky a bratrsky, aby ve své cestě pokračoval, a nepochybuje, že podle své dřívější připovědi i podle nynější připovědi, učiněné vévodovi brunšvickému, přijde jako věrný přítel a bratr. Císařův vzkaz mu vyřídí rada, komoří a nejvyšší štalmistr Adam ml. z Valdštejna, doručitel listu[1]).

Tímto ‚dobrovolným' povoláním krále Matyáše do Prahy stalo se zadost thesi Zúñigově. Král nepřijede do Prahy proti vůli císařově, nýbrž na jeho pozvání, a císařova autorita bude zachráněna.

Jiná důležitá mise ke králi Matyášovi do Jihlavy byla mise Hanuše Menharta z Schönburku.[2]) Schönburk přijel 17. března do Jihlavy, byv vypraven ke králi Matyášovi kurfirstem braniborským, ale měl s sebou i listy jiných knížat říšských,[3]) poněvadž zastupoval zájmy protestantské Unie vůbec. Německým protestantům soustředěným v Unii velmi záleželo na tom, aby poměr jejich k Matyášovi, v němž viděli nejen budoucího českého, nýbrž i římského krále, byl upraven příznivě. Král Matyáš měl býti získán pro budoucnost a evangelickým stavům v Říši se mělo dostati ujištění, že se nic nestane na újmu jejich svobod. Že se o ně obávali, zavinily jistě především jejich informace o biskupu Khleslovi a jeho vlivu na krále. Král měl býti zase ubezpečen, že se Unie nechce stavěti proti jeho plánům, jako před třemi lety. Po strašném fiasku pasovského dobrodružství bylo Anhaltovi jasno, že nelze opakovati záchrannou akci císaře Rudolfa z 1608. Nyní by se byl s Unií musil postaviti proti svým českým přátelům, kteří o vládě Rudolfově nechtěli ani slyšeti; t. j. musil by pracovati

---

[1]) List císaře Rudolfa králi Matyášovi ze dne 19. března viz tamže č. 450.

[2]) Gindely jej nesprávně nazývá Schönberkem, viz Rudolf II., II, st. 248.

[3]) Viz zprávu Megerlova diaria ke dním 16.—17. března v Sněmech českých XV, I, č. 418.

UVÍTÁNÍ KRÁLE MATYÁŠE ČESKÝMI STAVY PŘED PRAHOU 24. BŘEZNA 1611.

Vyobrazení z díla Hieserle z Chodova v rk. knihovny Národního musea v Praze: VI A 12, fol. 79.

proti vlastním plánům směřujícím k spojení protestantů v Říši s protestanty v zemích habsburských. Výnosnější obchod než s Rudolfem mohl býti nyní sjednán s Matyášem, který musil všemožně Unii vyjíti vstříc, chtěl-li získat i její podporu při budoucí volbě v Říši. Proto bylo zapotřebí po událostech pražských a ve chvíli, kdy se Matyáš chystal k rozhodnému kroku, vyšetřiti diplomatickými tykadly jeho smýšlení, získati záruky pro budoucnost a nabídnouti za ně úsluhy německých protestantů, a to bylo úkolem Schönburkovým.

Pro poznání mise Schönburkovy nejdůležitějším zdrojem je jeho instrukce a jeho deník. Instrukce kurfirsta braniborského ze dne 3. března pro Schönburka ukazuje, jaké znepokojení se zmocnilo členů protestantské Unie po útoku pasovského vojska do Čech a na Prahu. Viděli v něm starší záměr ‚papistů' zavésti v Říši své absolutní panství a náboženství uvésti v dřívější stav. Schönburk měl vyšetřiti, jak se staví král k těmto věcem a zda jeho horlivost neopustiti korunu Českou, potrestati arciknížete Leopolda a nejednati proti náboženství a proti členům Unie je poctivá. Schönburk měl mluviti s králem tajně. Král prý je zpraven od Polheima, t. j. od Gundakera Polheima, rady krále Matyáše, který byl v lednu u kurfirsta braniborského,[1]) jak příznivě o něm smýšlejí, a oni z jeho zpráv vidí, že král chce blahu Říše, svobodě jejich členů, zachování pokoje. Má tedy Unie s ním stejný cíl a může s ním býti v dobrém styku. Nepochybují, že král cítí zvláštní nelibost z barbarského jednání Pasovských a že má soustrast s českými stavy a že bude hleděti, aby je vysvobodil z tohoto nebezpečí. Protože vpádem pasovského vojska byl celý stav Říše zvrácen, prosí krále, aby zamezil další prolévání krve a zjednal křesťanstvu pokoj. Ve vojsku se vypravuje, že po dobytí Čech má býti posláno do kurfirství braniborského. Kurfirst neví, čím by byl podráždil císaře; i s domem saským se hleděl srovnati. Nepochopuje, jak by to bylo možné, přepadnouti neohlášeně kurfirsta. Král by mohl vše-

---

[1]) Viz Briefe u. Akten IX, st. 173, pozn. 2.

chno předejíti a odvrátiti od kurfirsta braniborského a jiných knížat násilí a nebezpečí. Za to mu chce kurfirst býti ve všem nápomocen a u všech členů Unie, jejíž sjezd je ohlášen, působiti, aby mu přispěli. Kdyby Schönburk pozoroval u krále dobrou vůli, má ho povzbuzovati a nabídnouti mu výpomoc ve věcech potřebných k tažení. Kdyby však viděl, že král souhlasí se všeobecným pronásledováním náboženství a chce se ho účastniti, má ho od toho odraditi a odkázati ho na příklad jeho předků při náboženském míru a připomenouti mu odpovědnost těch, kdo zaviní prolévání krve a zkázu německé vlasti, a ukázati na nebezpečí hrozící od barbarů a na nejistý výsledek války. Kdyby došlo k smíru, t. j. k smíru krále s císařem, má Schönburk hleděti, aby Matyáš nesjednal smlouvu, která by nebyla Říši, stavům a náboženskému míru k dobrému. Všechno nepřátelství se má odložiti, vojenský lid všude rozpustiti a v dobré dohodě přikročiti k říšskému sněmu.[1])

Podle svého deníku[2]) nalezl Schönburk po svém příchodu do Jihlavy Žerotína a vyslance krnovského u dvora a na jejich radu šel 18. března k nejvyššímu komorníkovi královu (Leonardovi) z Meggau, jehož požádal o tajnou audienci u krále. Slyšení dostal ještě téhož dne odpoledne a přednesl králi obsah svého poslání podle své instrukce. Král, který byl sám, opakoval přednesené body, přátelsky se poděkoval a projevil ochotu k jednání a zároveň nevoli z pasovského vpádu do Prahy, který zavinil, že tam musí osobně táhnouti(!). Král se též tázal na poměr Saska k Braniborsku a ujišťoval Schönburka přátelstvím k domu braniborskému.[3])

Že všechno ujišťování královo nedovedlo zažehnati Schönburkovu nedůvěru, zavinila přítomnost kardinála Khlesla u dvora. Tuto nedůvěru dal Schönburk najevo v prvém dopise knížeti Anhaltovi z Jihlavy ze dne 18. března. Praví o Khleslovi, že je stále u krále a že v Čechách nebude vítán;

[1]) Instrukci kurfirsta braniborského Schönburkovi ze dne 3. března viz v Briefe u. Akten IX, č. 78. Srovn. Sněmy české XV, I, č. 418, pozn. 2.

[2]) Viz v Briefe u. Akten IX, st. 248—256, č. 105.

[3]) Viz tamže a též výtah v Sněmech českých XV, I, č. 418, pozn. 2.

Schönburk se při tom utěšuje nadějí, že bude lze při této příležitosti vyměniti některé ‚mignons du roy'. Těmito slovy je ovšem míněn především Khlesl. Podezření, že král podléhá vlivu tohoto obávaného nepřítele protestantů, je vidět i z dalšího vypravování Schönburkova deníku.[1])

Druhého dne, 19. března, král Matyáš povolal Schönburka zase k audienci, děkoval za dobrou intenci kurfirsta braniborského, sliboval pomoc, kdyby se Pasovští obrátili do Branibor nebo do Říše, a projevil úmysl, že k sjezdu Unie pošle Richarda ze Starhemberka. Na ujištění Schönburkovo, že kurfirst braniborský i jeho spojenci by byli ochotni králi přispěti, kdyby měli jistotu, že s nimi bude poctivě jednati a potvrdí náboženský mír v Říši, odpověděl prý král se smíchem: „Was ich zusage, will ich halten, habe heut den böhmischen stenden ihren begehrten revers und assecuration wegen ihrer freiheit und religion unterschrieben, wiewol viel darwider gewesen". Schönburk odpověděl, že v Říši není nedůvěra ke králi, ale k jeho zkaženým rádcům, a varoval jej před násilnými kroky proti náboženství, poukazuje na nezdary takových kroků ve Francii a v Nizozemí. Král ho poté ujistil, že proti evangelickým stavům nic nepodnikal a nic nepodnikne.[2])

Knížeti Anhaltovi psal Schönburk 19. března, že král Matyáš dobře přijal, co mu o Anhaltovi přednesl, a pošle prý k sjezdu Unie Richarda ze Starhemberka. Král chce, aby s ním jel Schönburk do Prahy. O Khleslovi pravil v tomto listě, že se přetvařuje (‚faict l'homme de bien'), a že s ním mluvil; prý radil králi, aby raději dobrovolně povolil svobodu náboženství, než aby byl k tomu donucen. Khlesl chce, aby byl doporučen spojeným knížatům, že není takový, jak oni si myslí.[3])

---

[1]) Viz list Schönburkův Anhaltovi ze dne 18. března z Jihlavy v Sněmech českých XV, I, č. 444.

[2]) Viz citovaný deník Schönburkův k 19. březnu; výtah v Sněmech českých XV, I, č. 453.

[3]) List Schönburkův Anhaltovi ze dne 18. března z Jihlavy viz v Sněmech českých XV, I, č. 454.

Jak viděti z těchto pramenů, bylo jednání Schönburkovo s králem Matyášem v Jihlavě velmi důležité a mělo sblížiti Unii s králem, ač, jak pozorujeme, bylo velmi nesnadno nedůvěru protestantů ve věcech náboženských přemoci jen krásnými slovy. Schönburk krále na cestě do Prahy doprovázel a měl příležitost s ním ještě hovořiti.

Na další cestu nevydal se král Matyáš bez důkladné přípravy, která ho měla chrániti od nepřátelského útoku. Herbersteinovi oznámil listem ze dne 17. března z Jihlavy, že se vydá 19. nebo 20. března na cestu a že má u sebe asi 1400 jízdných. Nařídil mu pro nebezpečí hrozící od Pasovských, aby přitáhl naproti ke Kolínu s 500 jízdnými a 500 mušketýry, ač mu stavové čeští také vyšlou vojsko vstříc.[1]) Den poté psal král Herbersteinovi znova a změnil svůj rozkaz v ten smysl, aby přitáhl až do Čáslavě, kam král dorazí v pondělí, a to s vojskem pokud možná silným. Prahu ovšem nesmí nechat bez potřebné ochrany. Na cestě má na všechny strany vysílati hlídky a získávati zprávy, zda se nikde nic nebezpečného neukazuje.[2]) Takový šel dosud strach z Pasovských, ač byli až v Budějovicích v posici obranné. Učiniv tedy všechny potřebné přípravy vojenské i diplomatické, opustil král Matyáš 20. března Jihlavu, překročil české hranice a dorazil ještě téhož dne večer do Německého Brodu.

Právě v touž dobu, kdy král odjížděl z Jihlavy, vracel se z Prahy vévoda brunšvický s novým posláním císařovým, aby krále zadržel,[3]) a v Německém Brodě zastihl již komorního kuryra a jiné služebníky královy. Dověděv se od nich, že král se odhodlal táhnouti kupředu, rázem se obrátil a jel koňmo zpět do Prahy. Dvornímu maršálkovi královu Wolfovi Zikmundovi z Losensteina napsal, že je velmi nespokojen, že se

---

[1]) List krále Matyáše Herbersteinovi ze dne 17 března z Jihlavy viz v Sněmech českých XV, I, č. 429.

[2]) List králův Herbersteinovi ze dne 18. března z Jihlavy viz tamže č. 441.

[3]) Viz depeši nuncia na dvoře císařském státnímu sekretáři kurie ze dne 21. března tamže č. 476.

na něho nepočkalo v Jihlavě,[1]) a přidal ostrá slova, že se tak nejedná s císařem a že královi rádcové by císařovu krev rádi vypili jedním douškem. Král se prý velmi divil slovům vévody brunšvického, protože jej jen všeobecnými slovy ujistil o dobrém úmyslu vůči císaři a neslíbil, že zůstane v Jihlavě.[2]) Svůj ověřovací list a resoluci císařovu poslal vévoda králi po zvláštním kurýru a ve své relaci k císaři ze dne 21. března udával za příčinu svého návratu obavu, aby se nezdálo, že sám krále Matyáše doprovodil do Čech.[3]) Vévoda brunšvický se rychle vrátil také proto, aby mohl císaři oznámiti, že král vyrazil. Na zpáteční cestě potkal u Českého Brodu Adama ml. z Valdštejna, který mu oznámil účel svého poslání.

Král Matyáš byl v Německém Brodě slavnostně uvítán primasem i městskou radou a byly mu odevzdány klíče města. V řeči, jíž byl uvítán, zněly refrainy z r. 1608 a král byl nyní radostně pozdraven jakožto obránce vlasti, mstitel bezpráví, vítěz nad nepřáteli, nejmocnější válečník a velice milovaný otec vlasti (!), jehož nyní stavové království Českého povolali na pomoc.[4])

Z Německého Brodu se vypravil hned 21. března a na noc přitáhl do Čáslavě, kde se tytéž nechutnosti opakovaly. V Čáslavi byl dokonce osloven jakožto slunce vycházející po bouři, jímž osvětleny byly již Uhry, Rakousy a Morava a které nyní přichází do Čech s pozdravy a radostí všech.[5]) V Čáslavi si mohl tento ‚nejmocnější válečník' již spokojeně oddychnouti, neboť ještě než vstoupil do města, mohl se dáti pozdraviti svým vojskem, které mu Herberstein přivedl naproti, 1000 koní a 600—1000 mušketýrů.[6])

---

[1]) Viz Megerlovo diarium k 20. březnu, tamže č. 463. Totéž vypravuje vévoda brunšvický ve svém diariu o jednání s králem Matyášem; viz Briefe u. Akten IX, st. 251, pozn. 2.

[2]) Viz depeši nuncia na dvoře Matyášově státnímu sekretáři kurie ze dne 28. března; ve výtahu v Sněmech českých XV, I, č. 538, pozn. 2.

[3]) List vévody brunšvického císaři ze dne 21. března z Prahy viz v Sněmech českých XV, I, č. 471.

[4]) Řeč uvítací viz v Sněmech českých XV, I, č. 464.

[5]) Řeč uvítací viz v Sněmech českých XV, I, č. 481.

[6]) Viz Megerlovo diarium k 21. březnu tamže č. 480. Srovn. diarium

Na cestě do Čáslavě, v Habrech, došel konečně krále Matyáše list s ‚přátelským a bratrským' pozváním císařovým ze dne 19. března, které mělo zastříti násilný postup králův a přikrýti jej před světem pláštěm přátelské dohody. List ten, jehož obsah je již výše uveden, přivezl poštou Adam ml. z Valdštejna poslaný císařem z Prahy králi naproti.[1])

Císař po Valdštejnovi zval svého bratra, aby se ubytoval na hradě, nebo, kdyby se rozpakoval, aby se usídlil v domě Valdštejnově blíže kostela, t. j. kostela sv. Tomáše, na Malé straně. Král Matyáš nechtěl, ohlížeje se na české stavy, odpověděti dříve, než by se zeptal svých důvěrníků. Když mu doporučovali, aby spíše zůstal na Starém městě, poděkoval se císaři ‚přátelsky a bratrsky'[2]) a dal Valdštejnovi pro císaře psaní tohoto znění: Pozvání císařovo obdržel a ačkoliv byl stavy českými volán do Prahy, ujišťuje císaře, že je mu tím milejší, že proti jeho cestě nic nenamítá. Slibuje, že přijde jako věrný bratr císařův a že nemá v úmyslu, jak se již vyslovil vévodovi brunšvickému, podniknouti něco (‚nichts tätlichs furzunehmen') proti osobě císařově, doufaje, že se císař zachová k němu stejně přátelsky a bratrsky.[3])

Král Matyáš se musil prozatím smířiti s přáním stavů, aby bydlil na Starém městě, ale mnoho chuti k tomu neměl, jak je viděti z psaní, které napsal ještě 21. března z Čáslavě Václavovi Vchynskému. Dům Valdštejnův by se mu prý hodil pro blízkost kostela sv. Tomáše a pro blízkosť radnice, do které by mohli choditi stavové, avšak raději by bydlil v domě Václava Popela z Lobkovic vedle dvorské komory. Nemá-li Vchynský proti tomuto domu námitky,[4]) nechť to oznámí krá-

---

Schönburkovo k 24. březnu, tamže č. 507. Megerle počítá 1000 mušketýrů, Schönburk 600.

[1]) Viz list císařův králi Matyášovi ze dne 19. března v Sněmech českých XV, I, č. 450. Že se Valdštejn s králem setkal už v Habrech, svědčí list králův Vchynskému ze dne 21. března z Čáslavě, tamže č. 484.

[2]) Srovn. Megerlovo diarium tamže.

[3]) List krále Matyáše císaři Rudolfovi ze dne 21. března z Čáslavě viz v Sněmech českých XV, I, č. 482.

[4]) List krále Matyáše Václavu Vchynskému ze dne 21. března z Čáslavě viz tamže č. 484.

lovu furýru, ale ať to vše ponechá v tajnosti. Když přijel do Kolína, kde byl podobně uvítán, dal 22. března Valdštejnovi definitivní odpověď na císařovo pozvání na hrad, rozmyslil si to prý, děkuje císaři a bude bydliti na Starém městě,[1]) protože byl povolán českými stavy a ti konají na Starém městě své schůze.

Při příjezdu do Českého Brodu, kam král dorazil 23. března, byl uspokojen Václavem Vchynským ve svém přání, týkajícím se protireversu českých stavů. Vchynský, vrátiv se zatím z Jihlavy do Prahy, věc opatřil a s protireversem českých stavů, vyhotoveným 22. března přijel králi naproti do Českého Brodu, aby mu jej odevzdal; protirevers měl více než 100 pečetí. Vchynský, s nímž jelo několik vyslanců českých stavů, žádal krále, aby tu nezůstal tiše ležeti, nýbrž aby druhého dne s nimi táhl ku Praze.[2])

Král vytáhl tedy 24. března z Brodu a byl na cestě ku Praze přivítán vojskem, které mu táhlo z Prahy naproti. Bylo to 10 praporců Koloničovy pěchoty v síle 3000 mužů, praporec Dornův o 500 mužích a 500 koní jízdy Dampierrovy. Naproti králi přijel též skvělý průvod českého panstva, rytířstva i měšťanstva, doprovázený jízdou pod velením Turnovým a Felsovým. Stavovské jízdy bylo podle nákresu Schönburkova 2200 koní. Když se král přiblížil k Dolním Počernicím, byl pozdraven trojím skloněním praporců a uvítán českými stavy řečí Adama ml. z Valdštejna. Vojsko královské i vojsko stavovské zaujalo po obou stranách silnice parádní postavení. U Hrdlořez byl král pozdraven Šimonem Humburkem z Humburku za města pražská. Obě řeči přetlumočil králi z češtiny do němčiny Ladislav Popel ml. z Lobkovic, nejv. komorník markrabství Moravského.[3])

---

[1]) Viz list krále Matyáše Valdštejnovi ze dne 22. března z Kolína, tamže č. 495.

[2]) Viz Megerlovo diarium k 22.—23. březnu v Sněmech českých XV, I, č. 498, a Schönburkovo diarium ke dni 24. března tamže č. 507. Srovn. o těchto událostech též V. Líva, Spiknutí Vchynských, l. c., st. 45—46.

[3]) O přivítání krále českými stavy a formalitách s tím spojených i o parádě vojenské viz hlavně memoriál kutnohorský, Megerlovo dia-

Formalitami a způsobem postavení vojska nelze čtenáře unavovati, ale budiž dovoleno uvésti alespoň tuto podrobnost. Král očekával ve svém voze uprostřed slavnostního rozestavení vojska české stavy, kteří asi na 200 koních v znamenité úpravě přijeli a asi 40 kroků před kočárem královským s koní sesedli. Král sestoupil s vozu, šel jim několik kroků vstříc s kloboukem v ruce, který hned nasadil na hlavu, jakmile vyslechl řeč, kterou přednesl Valdštejn jménem stavů. Na tuto řeč odpověděl za krále Ladislav Popel ml. z Lobkovic a pravil stavům, že král na jejich vyzvání přišel, aby je chránil. Poté král opět vsedl do kočáru, protože pršelo, česká jízda předjela a průvod se hnul vpřed.[1])

Ku Praze se dostal průvod až pozdě odpoledne. Král vsedl před městem na tureckého koně, aby se účastnil koňmo slavnostního vjezdu. Průvod táhl Horskou branou k Prašné bráně a odtud na Staroměstské náměstí, kde byl v domě královského rychtáře Hanuše Kirchmaiera z Rejchvic pro krále připraven byt, který byl rozšířen prolomením vchodů do dvou sousedních domů a vyzdoben krásnými koberci, poslanými s hradu císařem.

Průvod byl zahájen nejvyšším polním lajtnantem českého stavovského vojska Hendrikem Matesem hrabětem z Turnu, nejvyšším polním maršálkem Leonhartem Colonnou z Felsu a nejvyšším vachmistrem Janem ml. z Bubna. Následováni byly kornetami české jízdy a po nich jízdou královskou. Za ní jely vozy s dvořany a služebníky královými, královi koně, pážata, trubači, vozy s magistrátem všech tří měst pražských atd. Vše se pestřilo barvami a leskem kovů a hlásalo královu slávu nejen zvukem trub a bubnů, ale také znaky, symboly a hesly kornet. Dále následovala moravská a rakouská pěchota. ‚Za těmi jeli páni z stavův moravských, rakouských a českých, vesměs bylo jich do 150, za těmi král uherský sám jediný, na koni, v uherském habitu, zelenou uherskou dlou-

rium, Schönburkovo diarium a Schönburkův nákres rozestavení vojska v Sněmech českých XV, I, č. 505—508. Srovn. tamže úvod st. LXVII až LXVIII. Viz též obraz vojenské parády z díla Hieserle z Chodova.

[1]) Viz hlavně líčení Schönburkovo tamže č. 507.

hou sukni karmazínovou pod kolena, přes ni červený doloman soukenej, žlutý boty uherský, felbovou čepici a za ní kytu čapátkových peří. Za ním zase panstvo.‘[1]) Nejblíže krále se drželi v průvodu nejvyšší štalmistr Adam ml. z Valdštejna a Václav Vchynský podle jedné zprávy, Gilbert Saint-Hillier a Václav Vchynský, komoří a radové krále Matyáše podle druhé zprávy.[2]) Patrně se při dlouhém průvodu městem nejelo stále v stejném pořádku, neboť před králem i za ním jelo mnoho panstva. Že se Václav Vchynský držel nejblíže krále, myslím, že není zapotřebí pochybovati. Václav Vchynský chtěl ukázat, že on přivádí krále do Prahy, a král měl míti stále na očích, komu je díkem zavázán za svůj úspěch. Průvod uzavírala moravská jízda. Po celé cestě stálo špalírem vojsko až na staroměstské náměstí, kde na ‚altaně‘ radnice císařští trubači a bubeníci slavnostně přivítali krále. Král prý byl v průvodu v dobré náladě, ‚sich ganz frölich erzaigt und dem frauenzimmer, so sich allenthalben an den fünstern erzaigt, mit huetrucken cordisia erwisen‘.[3]) Průvod trval až do tmy, takže před královo obydlí musila býti přinesena světla. Na náměstí bylo rozestaveno vojsko v bitevním šiku, že to prý

---

[1]) To jest výňatek z memoriálu kutnohorských poslů ke dni 24. března, viz v Sněmech českých XV, I, č. 505. Popisy vjezdu viz tamže též č. 506 (Megerle), č. 507 (Schönburk), č. 508 a 509, č. 513 (král Matyáš) a j. Vjezd králův oslavil současný tisk Jiříka Závěty ze Závětic ‚Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše .... krále uherského .... do .... Prahy ve čtvrtek po neděli Smrtedlné, jinak 24. dne měsíce března l. P. 1611. Vytištěno v Starém městě Pražském v impressí Šumanské.‘ Vyšlo též německy; je to vlastně vylíčení Megerlovo, zpracované česky a opatřené úvodem a doslovem. Srovn. Sněmy české XV, I, č. 506. Závětovo líčení volně zpracoval Fr. Dvorský, Příjezd Matyáše II. do Prahy r. 1611 v Památkách archeologických VII, v Praze 1868, st. 403—406. Zprávu o příjezdu krále Matyáše v novinách knihovny hrabat Nosticů v Praze uveřejnil Jos. Šimák ve Sborníku příspěvků k dějinám král. hlav. města Prahy II, st. 38—39. Srovn. též vypravování Skálovo v Historii české, st. 314 až 315.

[2]) Srovn. v Sněmech českých XV, I, č. 506 a 509.

[3]) Podle popisu vjezdu králova v státním archivu ve Vídni, viz tamže č. 509.

bylo krásné na pohled. Dva praporce byly pak postaveny jakožto stráž před královým sídlem.

Král Matyáš ve svém listě svým radám do Vídně ze dne 25. března projevil uspokojení z uvítání, jakého se mu dostalo. Zdůraznil v listu, že čeští stavové ve velkém počtu s 20 kornetami jízdy mu vyjeli míli cesty v ústrety a přijali ho svými komisaři, což učinila i města pražská blíže Prahy. Také neopominul napsati, že pěchota českých stavů stála v pořádku v ulicích, ‚dass wir also gar ein ansehentlich und stattlichen einzug über die zehen tausend bewehrter mann stark zu ross und fuess gehabt.' I o tom se s patrným potěšením rozepsal, že císař poslal ze zámku do králových pokojů na Staré město vše potřebné ‚von tapezerei, baldachin, tebich.'[1])

S jakou radostí posílal císař koberce k výzdobě králova bytu, dovídáme se z depeše Mediciho, který vypravuje, že si pro ně ze Starého města poslali k císaři, který je odepřel. Teprve, když pohrozili, že si je vezmou násilím, nedá-li jim je rychle, císař povolil a dal jim je hned.[2])

Jiřík Závěta ze Závětic končí své popsání slavnostního králova vjezdu do Prahy slovy: „Bůh sám jak témuž vjezdu, tak i jiným věcem a jednáním pro čest jména svého svatého žehnati rač, tak aby království toto s jinými okolními zeměmi v stálém pokoji zůstávati, lidé zarmoucení zase potěšeni býti a tak všickni společně Bohu našemu, v pravém stojíce pokání, sloužiti a jej oslavovati mohli amen."

Nepříjemným mráčkem na nebi všeobecné spokojenosti byl příjezd Khleslův do Prahy, kterého prý ďábel přivedl dvě hodiny před králem. Noviny, které tuto zprávu přinášejí, praví, že si dal klobouk do očí, aby jeho pravý ďábelský obličej nebyl poznán, a přikryl ho svým kněžským kabátem (‚pfaffenrock'); každý prý stavu vysokého i nízkého se toho lekl. Také vůz jesuitů prý s sebou přivezl.[3])

---

[1]) List králův radám do Vídně ze dne 25. března viz tamže č. 513.

[2]) Viz depeši Mediciho velkovévodovi toskanskému ze dne 28. března tamže č. 544.

[3]) Noviny v knihovně hrabat Nosticů v Praze, vyd. Jos. Šimák l. c.

Kontrastem k všeobecnému jásotu, jakým Praha plnící ulice i okna lidem nadšeně vítajícím krále, ‚osvoboditele', byla ponurá nálada královského hradu, kde se starý císař v poslední době zase uzavřel světu a podle slov Mediciho se bavil alchymií a kamínky a nejraději by se byl tvářil, jako by o ničem nevěděl.

XIV.

PŘED GENERÁLNÍM SNĚMEM.

Král Matyáš byl konečně u cíle. Praha ho uvítala s nadšením a nebylo pochyby, že koruna svatováclavská ozdobí co nejdříve jeho skráně. Koruna česká však byla dosud na hlavě císařově a císař právě pozval bratra do Prahy a před světem ho uvítal přátelsky. Odplatiti mu pozvání násilím bylo nebezpečné a mohlo způsobiti v Říši nevoli málo vhodnou pro Matyášovy plány dosíci koruny římské. Král Matyáš nesměl popuditi proti sobě kurfirsty a nesměl ani uraziti Španělsko a kurii, jejichž zástupcové doporučovali postup mírný a uctivý. Pomocnou ruku mohou mu v této situaci podati jen Čechové. Nechť čeští stavové požádají císaře, aby svolal generální sněm koruny České, a ten provede zúčtování. Generální sněm může učiniti to, co nesmí učiniti Matyáš, může donutiti svého krále, který porušil ústavu pokusem o násilný převrat, aby složil korunu.

Dostanou-li však čeští stavové v nastávajícím zápase do rukou vedení, je král Matyáš v nebezpečí, že jejich sebevědomí příliš vzroste a že se ještě zvětší jejich aspirace, beztoho již značné, které se nelíbily ani králi ani jeho ministru Khleslovi. Chtějí-li tomu čeliti, musí hned po příchodu do Prahy, hned při prvním setkání s českými stavy, nalézti prostředek, který by stlumil jejich příliš sanguinickou náladu a zjednal mezi králem a stavy náležitý odstup místo dosavadní přílišné důvěrnosti. Stavové musí viděti v Matyášovi ne spolubojovníka a spoluspiklence proti císaři, ale především krále. Biskup Khlesl byl příliš dobrým znalcem lidí, aby ne-

dovedl využíti slabin, které byly v poměru českých stavů ke králi Matyáši.

Slavnostní audience 25. března, kdy čeští stavové, hlavně arci direktoři stavů, byli přijati králem, byla důležitým mezníkem jejich obapolných styků. Stavové vzdali králi díky za pomoc, kterou jim poskytl svým příchodem a předložili mu žádost, aby se královský i stavovský lid vojenský spojil k boji proti společným nepřátelům.[1]) Král přijal milostivě díky stavů, ale na jejich žádost nyní neodpověděl, řka, že ji musí uvážiti a že si mají pro odpověď přijíti po obědě. Když stavové odpoledne přišli, dal jim král odpověď, jíž se, jak praví kutnohorští poslové k sněmu, podivili: „Že J. Mt ráčí nejprve chtíti věděti nejhlavnější příčinu, pro kterou by jej stavové do měst Pražských povolali." Stavové odešli na radnici a na tom se snesli, aby svou odpověď a hlavní příčiny sepsali a podali králi. Ještě v sobotu 26. března až do nešporů o tom uvažovali a odložili přednesení králi až na druhý den.[2])

Je vidět, jak tato nenadálá otázka stavy zarazila a jaké jim způsobila starosti. O to právě šlo králi i jeho rádci Khleslovi. Stavové měli pocítiti tíhu odpovědnosti svých kroků a uvědomiti si své kritické postavení v zápase obou habsburských bratří. Král, maje dostatečnou vojenskou moc, kterou s sebou přivedl, nemusil se obávati jejich branných sil a u vědomí obětí a nákladu, které na sebe vzal, byv jimi volán na pomoc, mohl nyní stavům předkládati své pohledávky. Úlohy se měly změniti, ne král stavům českým, nýbrž stavové králi mají býti povinni vděčností.

Zatím, co stavové upravovali svůj poměr ke králi Matyášovi, došlo k vyplnění nutných formalit mezi císařem a králem. Král požádal 25. března císaře, aby přijal v slyšení jeho nejv. komorníka Leonarda z Meggau, a císař vypravil ke králi lantkrabí z Leuchtenberka a pana z Mollartu s laskavým vzkazem, že se potěšil z jeho příchodu jakožto svého

[1]) Viz zprávu memoriálu kutnohorských poslů k sněmu ze dne 25. března v Sněmech českých XV, I, č. 512.

[2]) Viz tamže.

drahého a milovaného bratra a že je žádostiv věděti, jak se mu daří. Král Matyáš v odpověď na dotaz císařův poslal druhého dne ráno pana z Meggau k císaři, který jej přijal nad očekávání mnohých milostivě.[1])

Chybělo jen, aby došlo k osobní schůzce obou panovníků a vnější dojem přátelského sblížení byl úplný. Zasvěcené politiky ovšem nezmýlily pozdravy a laskavosti vyměněné mezi oběma bratry, avšak na stavy české větřící stále nebezpečí nemohly působiti konejšivě. K rozpakům s odpovědí králi Matyáši přibyla nová starost. Není divu, že otázka králova jim byla tím záhadnější a že potřebovali dvou dnů, než se o ní uradili. Teprve 27. března byli s odpovědí hotovi a mohli ji přednésti králi. Na otázku, proč jej povolali do měst Pražských, udali dvě hlavní příčiny, proč tak učinili. Předně, aby jeho ‚milostivou radou a pomocí' byl pasovský lid vypuzen z království a aby mohla býti pomstěna krev nevinně prolitá. Za druhé, poněvadž toto království zlou a škodlivou správou ‚k tomuto zavedení a nebezpečenství přišlo', povolali ho, aby jeho radou a pomocí takový zlý regiment a správa byly napraveny. Pokud jde o první žádost, ukazovali na neodkladnou potřebu, aby se obojí lid válečný, jak stavovský tak královský, vypravil za Pasovskými, aby obyvatelé postižených krajů byli z moci jejich vysvobozeni a země byla ochráněna před další záhubou.

K tomuto bodu nebylo třeba mnoho vysvětlovati, avšak druhý bod vyžadoval objasnění. Jak se má ‚napraviti regiment', dokud bude císař Rudolf vládnouti zemi? To se může státi jen za pomoci generálního sněmu. To bylo jak stavům, tak králi Matyášovi jasné, ale králi bylo velmi milé, že stavové sami přišli s tímto názorem odůvodňujíce jej, ‚že ta věc potřebuje toho, aby netoliko všem stavům tohoto

---

[1]) Viz hlavně depeši nuncia na dvoře císařském ze dne 28. března v Sněmech českých XV, I, č. 536 a depeši nuncia na dvoře královském z téhož dne tamže č. 540. Gindely, Rudolf II., II, st. 250 nesprávně tvrdí, že král žádal audienci pro sebe, kdežto z druhé z dotčených depeší nunciů je patrné, že ji žádal pro svého nejv. komorníka pána z Meggau.

království, ale také i zemím k němu přivtěleným sněm obecný a generální neprodleně rozepsán byl'. Stavové, jak pravili, požádají císaře, aby svolal bez odkladu generální sněm, na němž chtějí přednésti příčiny, ,pro kteréž jim není možné déle pod takovou zlou správou zuostávati'. Pokud v tom bude milostivá vůle králova, pokračují stavové ve své odpovědi, chtějí spolu s ním při císaři vyhledávati, aby hledě k sešlosti věku svého a k zavedení tohoto království zlými správci, ,raději příkladem slavných předkuov svých sobě pokojnej život oblíbiti, s V. král. Mtí jakožto čekancem království tohoto o lepší správu se namluviti a to spolu s stavy tohoto království na místě a konci postaviti ráčil'. Dále žádali stavové krále, aby mezi nimi zůstal až do vyřízení těchto věcí a pomohl jim to vše přivésti k dobrému konci.[1])

Text této odpovědi byl vypracován stavovskými direktory a schválen plenem stavovské obce. Zvolena byla deputace s Adamem ml. z Valdštejna v čele, která přednesla odpověď králi. Poněvadž jí král česky nerozuměl, byla mu každá věta Ladislavem z Lobkovic překládána do němčiny.

Král přijal milostivě, co mu stavové přednesli, vždyť ho tím zbavili nemilé úlohy, aby je sám o to požádal, ujistil je svou péčí, ale rozhodnutí odložil do druhého dne. Když pak stavové 28. března přišli, žádal je, aby mu dali věc písemně. Stavové se sice nad tím pozastavovali, ,aby se podáváním spisu z osobního jednání nevyvedli a tudy na sebe nebývalou věc neuvedli', ale konečně přece svolili. Tímto písemným aktem si chtěl král stavy jen více zabezpečiti, že na dráze nastoupené setrvají, ale nebylo toho ani zapotřebí.

Stavové čeští ještě 28. března předložili císaři Rudolfovi žádost za svolání generálního sněmu. V žádosti ukazovali na znamenité a neslýchané škody způsobené pasovským vojskem a na potřebu, aby ,království České v lepším, stálým a bezpečným způsobu zůstávati a napotom řízeno býti

---

[1]) Viz odpověď stavů českých králi Matyáši ze dne 27. března v Sněmech českých XL, I, č. 526.

mělo.‘ Obávajíce se odkladů, udali stavové hned termín, a to pondělí po neděli Próvodní, t. j. 11. dubna, kdy se má sejíti sněm na hradě Pražském, ‚tak aby celý království, totiž hlava s oudy svými, mohlo náležitými prostředky od svých těžkých nemocí uléčeno a uzdraveno býti.‘ Na konci dodávají stavové, kdyby snad byli ve své spravedlivé žádosti oslyšeni, že by musili sami pro odvrácení zhouby dokonalé od tohoto království týž generální sněm rozepsati.[1])

S žádostí touto šli stavové na císaře osobně, aby jí dodali více důrazu. Ještě téhož večera se sebrali u velkém počtu a přišli do předsíně komnat císařových žádajíce nejvyšší úředníky království Českého, aby se k nim připojili.[2])

Nejvyšší úředníci byli nyní nuceni rozhodnouti se, chtějí-li zůstati nadále odloučeni od ostatní obce českých stavů; nebezpečná situace je nabádala k opatrnosti. Nedávno byli téměř všichni velmi císařští a stavové se dosud marně namáhali, aby je získali pro sebe. Když stavové sněmovali na radnici staroměstské, zůstali nejvyšší úředníci a soudcové zemští, kromě malé výjimky, na hradě při císaři. Jejich nepřítomnost na sněmu byla přece jen velikým nedostatkem, neboť stavové, jak jsme viděli, se ustavili jakožto sněm království Českého a chtěli býti za něj pokládáni jak vůči císaři a zemi, tak také vůči králi Matyášovi. Král Matyáš neměl jednati se sněmem kusým a stavové ještě poslední chvíli usilovali odkliditi tuto závadu. Proto se jali ještě před příchodem královým vyjednávati s nejvyššími úředníky a vzkázali jim 23. března po nejvyšším purkrabí království Českého:

„Jestli chtějí na rathaus staroměstský přijeti a tu se podepsati, že s nimi při všem, co jest najednáno aneb ještě jednati se má, chtějí státi, že jim toho přejí, však s tím dolo-

---

[1]) Žádost českých stavů císaři ze dne 28. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 531.

[2]) Viz hlavně depeši Zúñigovu králi španělskému ze dne 29. března v Sněmech českých XV, I, č. 554 a depeši nuncia na dvoře císařském kurii ze dne 28. března tamže č. 537. Viz též úvod k Sněmům českým XV, I, st. LXXI a LXXII. Gindely, Rudolf II., II, st. 254 nesprávně udává, že audience tato byla až 29. března.

žením, jest-li by potomně na ně shledáno bylo, že s Pasovskými v té zradě zůstávali, že k nim se dle zřízení zemského zachovati chtějí.“[1])

Jistě tu působil značnou měrou vliv Václava Vchynského po jeho návratu z Jihlavy od krále Matyáše, který si přál, aby byl císař isolován odchodem nejvyšších úředníků,[2]) možná, že tu působily také tajné plány Khleslovy získati katolické úředníky jakožto protiváhu proti nekatolickým stavům, ale usilování stavů o spolupráci s nejvyššími úředníky je staršího data.

Stavové čeští se již při volbě direktorů, jak jsme výše viděli, snesli, když jim udělovali plnou moc, že se mají raditi a vše říditi a spravovati podle nejvyšších úředníků, soudců zemských a rad jeho Mti císařské, kteří mají k nim do Starého a Nového města neprodleně sjeti a jako věrní milovníci vlasti tu zůstávati a místo i hlasy své míti.[3]) K tomu nedošlo a teprve nyní se to stalo naléhavým.

Dne 26. března se stavové usnesli, aby spíše přivábili nejvyšší úředníky a soudce zemské, že se jim nevidí, aby z úřadů svých povoláni býti měli, než že jest jejich dokonalá resolucí, aby všechna strana pod jednou jako pod obojí, kteří ještě mezi nimi nejsou, napomenuti byli, poněvadž při začátku těchto nebezpečenství, t. j. při sjezdu na hradě, mezi nimi byli, ‚nyní pak nejznamenitější artikulové tohoto království se dotýkající bez odkladu důležitě uvažováni býti mají‘, aby neprodleně ke dni zítřejšímu mezi ně se dali najíti, a co by k nejlepšímu vlasti bylo, raditi a zavírati pomohli. Kdyby nepřišli, budou povinni všemu zadosti činiti, na čem se stavové usnesou. Ani odpověď na královu otázku nechtěli tehdy stavové dáti bez přítomnosti strany pod jednou.

Na návrh direktorů bylo ještě téhož dne posláno na hrad

---

[1]) Viz zápis Mikuláše Troila Hagiochorana ze dne 23. března v Sněmech českých XV, I, č. 499.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 252—253 se domnívá, že to byla hlavní příčina, proč stavové vyzvali nejvyšší úředníky.

[3]) Viz usnesení stavů českých ze dne 8. března v Sněmech českých XV, I, č. 328.

pro nejvyšší úředníky, kteří se dosud nedali najíti mezi stavy, aby se ihned dostavili. Nejvyšší úředníci a soudcové zemští ještě 26. března poslali stavům na radnici odpověď, ale nepřišli.[1])

Slavata vypravuje o tom později s náležitou dávkou sebevědomí, že nejv. purkrabí Adam ze Šternberka, nejv. kancléř Zdeněk z Lobkovic, on, Slavata, jakožto purkrabí karlštejnský, soudce zemský Jaroslav Bořita z Martinic, nejv. písař Jan z Klenového a podkomoří Purkhart Točník se k stavům na radnici shromážděným nepřidali a že se před krále Matyáše nedostavili dříve, až v den korunování, kdy byli propuštěni ze své povinnosti k císaři Rudolfovi jakožto králi českému.[2])

Nejvyšším úředníkům usnadnil jejich neoblomnou věrnost k císaři slib učiněný Khleslem nunciovi při dvoře Matyášově, že většina nejvyšších úředníků zůstane na svých místech, a budou-li někteří propuštěni, budou zase nahrazeni jinými katolíky. Podle mínění téhož nuncia jen Slavata bude musiti odstoupiti, aby udělal místo Vchynskému, jemuž je král velmi zavázán.[3])

Jediný z nejvyšších úředníků šel mezi stavy, nejv. sudí Adam ml. z Valdštejna, ostatní zůstali při císaři. Působilo na ně též, že je 27. března ráno císař k sobě povolal a nařizoval jim, aby nešli k stavům, a kladl jim na srdce, že ho nesmějí opustiti. Vzkázali tedy stavům na Staré město, že nemohli odejíti, a žádali je, kdyby od nich něco chtěli, aby přišli do některého domu na Malou stranu.[4])

O Adamovi ml. z Valdštejna tvrdí Slavata, že si k svému kroku vyžádal svolení císařovo. O nejvyšším purkrabí píše

[1]) O jednání nejv. úředníků a direktorů se stavy a usnesení stavů ze dne 26. března viz memoriál poslů kutnohorských v Sněmech českých XV, I, č. 518 a 519. O poslání odpovědi nejv. úředníků stavům viz tamže č. 525. Viz též úvod tamže st. LXX.

[2]) Viz Slavatovy Paměti II, st. 14 a Sněmy české XV, I, úvod st. LXX.

[3]) Viz depeši nuncia Marry ze dne 28. března tamže č. 538.

[4]) Viz depeši nuncia při dvoře císařském ze dne 28. března tamže č. 536.

nuncius Marra 28. března do Říma, že se začal kolísati. O nejvyšších úřednících praví, že se 27. března večer rozhodli, upozorniti císaře na nebezpečí, a požádali ho za dovolení, aby se mohli spojiti se stavy, kteří i bez nich učiní, co je jim libo. Nuncius Marra v této depeši předpovídá, že nejvyšší úředníci, nemohouce odporovati proudu, na konec ustoupí, aby zbytečně nezničili sami sebe.[1])

Když i španělský resident Zúñiga, který se za nejvyšší úředníky přimlouval u krále Matyáše, jim radil k součinnosti se stavy[2]), nelze se diviti, že 28. března nedovedli odmítnouti naléhání stavů, aby se připojili k jejich žádosti za svolání generálního sněmu. Nejvyšší purkrabí sám předložil jejich jménem tuto žádost císaři. Bylo to konečně jeho ústavní povinností, avšak na císaře to působilo zdrcujícím způsobem. Své poslední věrné úředníky a rádce viděl v řadách českých stavů a prvního z nich v jejich čele. Kde se může nadíti pomoci? O Zúñigovi věděl od včerejšího dne, že ho opustil docela. Poslal k němu nadarmo pana z Mollartu žádaje, aby převzal misi ke králi Matyášovi jménem císařovým, odvrátil ho od Čechů a přiměl ho k spolku s císařem. Nuncius Marra praví o Zúñigovi, že tento moudrý kavalír nepokládal za vhodné, aby jednal s králem jménem císařovým, když císař má tolik ministrů velice schopných jednati o té věci. O Mollartovi, který prý dával najevo, že tuto úlohu převzal z donucení, praví nuncius, že si dělal z císařova návrhu blázny.[3])

Také vévoda brunšvický, který vždy pracoval pro dobro císařovo, radil mu v tomto okamžiku, aby povolil a svolal generální sněm. Vévoda viděl v tomto ústředním zastupitelstvu zemí koruny české jediné východisko ze zmatků a oddával se naději, že bouřlivé vlny českého odboje naleznou v něm dosti prostoru, aby se mohly ztišiti. Bál se

---

[1]) Viz depeši nuncia na dvoře královském Placida Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 28. března v Sněmech českých XV, I, č. 540.

[2]) Viz depeši Zúñigovu králi španělskému ze dne 28. března v Briefe u. Akten IX, č. 117, srovn. též Gindely, Rudolf II., II, st. 253.

[3]) Viz právě citovanou depeši nuncia Marry ze dne 28. března.

velice vzpoury poddaných a byl velmi zneklidněn, že Čechové nepřipouštějí vůbec ani důvodů ani napomenutí. Velmi ho znepokojilo, že stavové zrušili u lidu vojenského přísahu císaři i králi, a pravil, že u nich platí zásada: „Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.“[1]) Vévoda pozoroval, že odboj český je nebezpečný nejen císaři Rudolfovi, nýbrž i králi Matyášovi, a proto neviděl jiného prostředku, jak se dostati z těchto zmatků, leč aby se císař a král smířili a aby císař učinil dobrovolně a s důstojností to, k čemu by jinak byl donucen.[2])

Vévoda brunšvický radil tedy stejně jako nejvyšší úředníci království Českého, a císař konečně nahlédl, že musí odevzdati svůj osud generálnímu sněmu, zvláště když věděl, že by jej stavové svolali i proti jeho vůli. Tištěné patenty o jeho rozepsání byly již 28. března hotovy. Císař v nich oznamuje, že na poníženou prosbu všech tří stavů království Českého pokládá generální sněm, k němuž se také vyslaní všech zemí k království tomuto vtělených najíti mají, na hrad pražský na pondělí po neděli Quasimodogeniti, t. j. na 11. dubna, a vyslovuje milostivou naději, že se k uvedenému terminu sjedou a že při sněmovním jednání k jeho osobě zachovají veškeru povinnou šetrnost a respekt, jak se na římského císaře a krále českého a jejich pána sluší.[3])

K vydání tohoto patentu byl císař Rudolf podobně donucen jako dříve k vydání majestátu. Dobrovolně by byl nikdy nepřipustil, aby se sjeli poddaní jeho zemí na sněm, který má rozhodovat o jeho osudu, o jeho vládě nebo abdikaci. Jedinou útěchou mohla mu býti naděje, že se na generálním sněmu zemí koruny České vyskytne oposice proti plánům českých stavů.

---

[1]) Viz hlavně list vévody brunšviského kurfirstu saskému ze dne 30. března v Sněmech českých XV, I, č. 562.

[2]) Viz též list vévody brunšvického arciknížatům Maxmiliánovi a Ferdinandovi ze dne 29. března tamže č. 556; viz též úvod tamže st. LXXII.

[3]) Patent svolání generálního sněmu ze dne 28. března viz tamže č. 532.

Ještě než byl sněm zahájen, dostalo se císaři dalšího pokoření. Byl-li uvedeným postupem stavů uražen jakožto král český, byl jejich novým činem potupen jakožto císař římský. Stavové chtějíce vyslechnouti ty z radů císařových, kteří podporovali akci spojenou s pasovským vpádem, dali 30. března ráno zatknouti říšského dvorského radu Hanuše Ruprechta Hegenmüllera, císařského tajného radu Ondřeje Hannewalda a říšského pfenikmistra Matouše Welsera a sáhli tak na úředníky a hodnostáře říšské a císařské, k jejichž zatčení jim naprosto chyběla kompetence.

Není pochyby, že za tímto podnikem stál král Matyáš, třebaže svým radám zanechaným ve Vídni psal hned 30. března, že dnes čeští stavové bez jeho vědomí zatkli tři uvedené úředníky, což i nadále důsledně opakoval.[1]) Španělský resident Zúñiga správně podezíral krále, že jen předstírá, jako by o tom nevěděl.[2]) Králi Matyáši zvláště na zatčení Hannewaldově záleželo, neboť Hannewald se před rokem na cestě v Říši snažil od něho odvrátiti knížata říšská a působil na ně ve prospěch Rudolfův.[3]) Čeští stavové byli proti němu rozjítřeni zprávou, že 2000 kozáků vtrhlo do Slezska jakožto císařští vojáci a že byli najati prostředkováním Hannewaldovým.[4]) Čeští stavové měli provésti čin na svůj vrub, a král Matyáš měl míti možnost svaliti veškeru vinu na ně, aby mohl čeliti protestům, které by na něho mohly býti vzneseny z Říše a odjinud, a aby nemusil vyhověti žádostem za propuštění uvězněných s poukazem, že jsou v moci českých stavů, kteří je sami zatkli. Proto hned zakročení Zúñigovo, které učinil na přání císařovo u krále, zůstalo bez výsledku.[5])

---

[1]) List krále Matyáše radám do Vídně ze dne 30. března viz v Sněmech českých XV, I, č. 563. Totéž tvrdil i později, na př. v listu ze dne 2. dubna arciknížeti Ferdinandovi; viz tamže č. 578.

[2]) Viz list Zúñigův králi španělskému ze dne 2. dubna tamže č. 579.

[3]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 255; Gindely se opírá o Hannewaldovy relace z této cesty.

[4]) Píše o tom Zúñiga v uvedeném listě.

[5]) Viz tamže.

Nuncius na dvoře královském Placido Marra zanechal důležité svědectví, které ukazuje, jaké byly vlastně intence provedeného zatčení. Nuncius píše, že bylo o něm jednáno radami krále Matyáše a za intervence Václava Vchynského již v Jihlavě, tedy už na pochodu do Čech, a že proti námitkám, aby se poddaným nedovolovalo sáhnouti na služebníky svého pána, zvítězilo mínění Khleslovo. Kalkulace byla takováto: Kdyby se císař tímto způsobem urazil a postrašil, znesnadnilo by se jeho smíření s Čechy, a císař by se spíše odhodlal srovnati se s králem a dobrovolně mu postoupiti vládu vida násilí, které ho ohrožuje.[1])

Plán byl hoden svých strůjců i jejich pána; jeho provedení ukazovalo svým vyzývavým způsobem, že úmysl uraziti a raniti císaře co nejcitelněji tu byl. Nejpodrobnější zprávu o provedeném zatčení napsal skladatel diaria vídeňského státního archivu. Dne 30. března ráno —Pfretschner dodává, že to bylo v 7 hodin[2]) — přišel hrabě Turn se setníkem Müllerem a s oddílem vojska na hrad před obydlí říšského dvorského rady Hegenmüllera a vzkázal mu, aby k němu sešel dolů. Když Hegenmüller přišel, jak byl, bez klobouku a bez pláště, vyzval ho Turn, aby se posadil k němu do kočáru, že má s ním co mluviti.

Hegenmüller se chtěl vrátit, aby doplnil svůj ústroj, ale Turn to nedovolil a násilím ho přinutil sednout si do vozu a jel s ním dolů s hradu k vodě. Zatím hejtman Müller zatkl říšského pfenikmistra Welsera v jeho bytě a dopravil ho na místo, kde na ně Turn s Hegenmüllerem čekali. S oběma zatčenými pak pospíchali tiše přes řeku na Staré město a uvěznili je spolu na radnici a dali jim do vězení na stráž rotu mušketýrů. Brzy poté odloučili Welsera od Hegenmüllera a odvezli ho na novoměstskou radnici. Odpoledne dali zatknouti císařského tajného radu Hannewalda a dopravili ho na staroměstskou radnici, kde ho ne-

[1]) Depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 4. dubna viz tamže č. 588.

[2]) Viz zprávu Pfretschnerovu Kašparovi z Schönberka ze dne 30. března tamže č. 561.

chali půl druhé hodiny, pak ho uvěznili v nedalekém domě ‚U tří fenrychů' a postavili tam silnou stráž.[1]) Když se sekretář říšské dvorské rady Gottfried Hertel dověděl, co se stalo, rychle se spasil útěkem a tak dobře se ukryl, že ho dva dny marně hledali. Také se mluvilo o referendáři říšské dvorské rady dru Janu Matyáši Wackerovi a o jiných, na něž má poté dojíti a pro něž se má připraviti pět vězení. K tomu však již nedošlo, jen choť Hegenmüllerova byla zatčena, ale internována ve svém domě a tam střežena. Týž zpravodaj, který podrobně referoval o těchto arestacích, zaznamenal také dva neúspěchy stavovské v tomto oboru. Paní Hannewaldová, která byla patrně též hledána, nebyla v Praze, a hraběnka Althanová, která, jak jsme výše slyšeli, byla stavy hlídána ve svém obydlí na hradě pražském, prchla přestrojena v selských šatech k svému manželovi do Budějovic.[2]) Od zatčení Trauttmansdorfa se dali stavové odraditi lantkrabím z Leutchtenberka, který jim vysvětlil, že Trauttmansdorf nebyl spokojen s Pasovskými, když zde byli, a že ani jednou s nimi nesouhlasil, ale vždy se z viny omluvil.[3])

Účinek, který král Matyáš a jeho rádcové očekávali, se dostavil. Císař Rudolf brzy po těchto násilnostech projevil větší ústupnost a podle jedné zprávy anhaltské se již o Zelený čtvrtek, t. j. 31. března večer, vyjádřil, že chce Matyášovi postoupiti korunu, ale že si Matyáš má dáti záležeti na jeho osobě a hleděti, aby se mu nestala žádná další urážka.[4])

---

[1]) Medici v depeši ze dne 4. dubna velkovévodovi toskanskému, tamže č. 591, tvrdí, že zakročení Zúñigovo pomohlo Hannewaldovi z radničního vězení. Medici vypravuje více než Zúñiga sám o jeho intervenci za Hannewalda u krále i u Khlesla, protože prý není zájem králův sáhnouti na služebníky císařovy pro špatný dojem v Říši a protože by protestanti se mohli od Hannewalda dověděti věci škodlivé. Khlesl sliboval, ale pak i s králem se Zúñigovi omlouvali, že to učinili stavové bez nich.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria k 30. březnu tamže č. 557. S rovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 255.

[3]) Viz zprávu téhož diaria k 2. dubnu tamže č. 575.

[4]) Viz zprávu tu v Sněmech českých XV, I, č. 569, pozn. 1.

Ke králi Matyášovi poslal Leuchtenberka a Mollarta, aby s ním jednali jeho jménem. Hledě k audienci těchto dvou důvěrníků císařových u krále Matyáše, k níž došlo 2. dubna, projevuje pisatel uvedeného diaria naději, že se, jak slyšel, oba páni bratři spojí a vše bude zase dobré.[1]) Také Bodenius, oznámiv 2. dubna Maxmiliánovi, vévodovi bavorskému, zatčení Hannewaldovo, Hegenmüllerovo a Welserovo, projevuje naději, že císař a král se smíří, protože dnes byli posláni Leuchtenberk a Mollart ke králi, který se všemu přizpůsobí.[2]) Podobně usuzují i jiné současné zprávy.

Císařova smířlivá nálada nebyla, jak při jeho psychických disposicích lze vysvětliti, trvalá. Dokud byl sevřen strachem, že se čeští stavové dopustí proti němu ještě dalších násilností, přepadla ho malomyslnost, za jejíž tísně byl ochoten ke všem možným ústupkům, jen aby chránil císařský majestát před možností dalších urážek. Pro tuto chvíli viděl v stavech svého největšího nepřítele. Jakmile se situace vyjasnila, dostala se císařova mysl zase do dřívějšího chodu. Nyní, a to hned po dotčené arestaci, dopustil se ve své pokleslosti činu, kterým chtěl prospěti zatčeným, ale kterým si jen zadal na své důstojnosti císařské. Vypravil totiž Heřmana Černína z Chudenic a Krištofa Haranta z Polžic k českým stavům se žádostí, aby zatčené propustili a s nabídkou, že je císař potrestá co nejpřísněji, nalezne-li se něco proti nim. Tomu stavové přikládali malou víru a odpověděli urážlivě, že císaři řeknou za týden — počítajíce od 4. dubna — příčiny, proč jeho služebníky uvěznili. Dne 11. dubna se měl totiž sejíti generální sněm, před jehož forum měli v úmyslu přinésti tyto věci.[3])

Čím drsnější byli stavové k císaři, tím vlídnější tvář mu ukazoval král Matyáš. Medici praví, že císař vzkázal králi slova laskavá a sliboval, že po svátcích s ním míní jednati o věcech velmi důležitých. Král vypravil zase k císaři svého

---

[1]) Viz tamže č. 575.

[2]) Výtah z listu Bodeniova ze dne 2. dubna viz tamže č. 575, pozn. 1.

[3]) Viz o tomto císařově poslání zprávu Mediciho velkovévodovi toskanskému ze dne 4. dubna v Sněmech českých XV, I, č. 591.

nejvyššího komorníka Leonarda z Meggau, aby mu přál veselé svátky a zeptal se, co si přeje.[1]) Jak vidíme, byla režie velmi dobrá, Khlesl i Vchynský byli dobrými aranžéry a císař i stavové se pohybovali přesně podle nitek, které uvedení dva pletichaři drželi v rukou na tomto divadle, kde nejsmutnější loutkou byl císař. Zúñiga napsal o císaři, že vůbec nemá autority, ale dodává, že král, o nějž se Zúñiga stará, aby jí dosáhl, jí má také málo.[2])

Šalmaje míru zněly mezi císařským a královským dvorem ještě nějaký čas a mohlo se zdáti, že nastává obrat. Pfretschner psal 6. dubna do Drážďan, že přijel Karel st. z Žerotína, hejtman zemský markrabství Moravského, a byl na hostině u hraběte Turna, jíž se účastnilo mnoho českých, uherských, moravských a rakouských pánů a kde byli přítomni také Leuchtenberk a Mollart jakožto císařští radové. Pfretschner v tom vidí, jak se den ze dne k něčemu dospívá a jak lze očekávati dobré vyrovnání, které však bude Čechům a také některým říšským stavům málo snesitelné. Prý podle starého pražského stilu musí se věci projednávati a srovnávati při jídle a pití.[3])

Také Jindřich Julius, vévoda brunšvický, uznal tento okamžik za vhodný, aby působil v duchu smířlivém na krále Matyáše. Napsal mu 6. dubna obsáhlý traktát tohoto obsahu: České věci se dostaly na nebezpečnou dráhu, na které by mohlo dojíti ke všeobecnému povstání nejen v tomto království, nýbrž i v celém Německu. Král sám vidí, kam tato cesta směřuje, neboť, ač čeští stavové najali vojsko proti pasovskému lidu a povolali na pomoc krále, Moravany a Slezany, přece dosud na nepřítele nebyl učiněn útok, nýbrž nepřátelství se obrátilo jen proti císaři. Nechť král uváží, zda je možno odpovídati před kurfirsty a jinými knížaty,

---

[1]) Viz tamže.

[2]) Viz uvedenou depeši ze dne 2. dubna, tamže č. 579.

[3]) Pfretschner praví doslovně: „Dan dem alten pragerischen stilo nach müssen die wichtigsten sachen beim fressen und saufen tractiret und componiret werden". Viz uvedenou zprávu v Sněmech českých XV, I, č. 598.

že Hradčany byly obsazeny moravským lidem, kterým je císař střežen jako vězeň. Ať si dále uvědomí, čeho se čeští stavové dopustili, když rady římského císaře a českého krále a jeho služebníky v zámku před jeho zraky zatkli a odvedli na Staré město. Takový hrubý a insolentní postup nedá se ničím ospravedlniti a král má v něm příklad, jak se bude budoucně zacházeti s ním a jeho radami. Ať král uváží, když se proti císaři tak násilně vystupuje a když hned má býti zbaven vlády, zda není z toho vidět přání a úmysl císaři se s ďábelskou lačností po odvetě pomstít, králi pod rouškou velikého povýšení svázat ruce a podržet pro sebe vládu v rukou, a až se jim to už nebude líbit, provésti podobný proces s králem a konečně dům rakouský odkliditi. Král má posouditi hledě k změně vojenské přísahy stavovského lidu určené jen stavům, což prý se chce učiniti také s moravským a rakouským lidem, zda to tak nevypadá, jako by se toto království chtělo s ostatními rakouskými a moravskými (!) zeměmi ‚invitis dominis' spojiti a konečně hledati zvláštní a nebezpečnou svobodu jako je ve Švýcařích a jak začala už u stavů nizozemských. Král si má připamatovati, že v narovnání mezi ním a císařem je jasně ustanoveno, že se má k císaři chovati jako vasal a že nemá proti němu nic podnikati ani vstupovati do spolků proti němu. Dále si má připamatovati své prohlášení, že chce císaři pomoci proti Pasovským, že proti němu nic nepřátelského nepodnikne a že přijde jako věrný bratr. Protože se nyní zřejmě dává najevo, že čeští stavové mají v úmyslu krále korunovati a nechtějí už býti pod vládou císařovou, připomenul vévoda králi, nechtěje ovšem, pokud jde o korunování, ukládati mu nějakou míru, že by bylo s nemalou urážkou císaře, kdyby měl býti ve svém vysokém stáří oloupen o korunu, kterou na hlavě nosil přes třicet let, a že by se korunování nemělo konati. Ač toho proti nadání nebylo dosaženo, doufá, že se král podle slibů ukáže jakožto bratr a přítel a uváží, že jeho bratr je císařem a nejvyšší hlavou křesťanství, od něhož obdržel mnoho milostí a zemí, a že by se mnohým nelíbilo, kdyby koruny české byl zbaven násilím.

Vévoda doufá, že král při změně vlády vše tak zařídí, aby i císař, pokud bude živ anebo kdyby pro nemohoucnost odstoupil, zůstal králem a zůstal v residenci a aby ti, kdo budou k vládě určeni, byli v povinnosti císaři i králi, ale aby všechno za příčinou reverence a respektu k císaři bylo vydáváno jeho jménem. Kdyby se to provedlo jinak, nebylo by to možno bez urážky a bez pohany císařovy, což by král podle smlouvy a slibů nemohl připustiti a což by kurfirstům a jiným knížatům zavdalo příčinu k nedůvěře.[1])

Jak vidět, chtěl vévoda brunšvický působiti na srdce královo, na jeho čest, na jeho dynastický cit a politický smysl a odvrátiti ho od českých stavů, kteří se dopouštějí na císaři násilí škodlivého autoritě zeměpanské vůbec, ale klamal se právě tak o příčinách posledního útoku na císaře, jako se klamal císař a mnozí jiní. Ani císař ani jeho rádce neprohlédli, že tu je promyšlený plán a že se morální a rozumové důvody nemohou leč odraziti od jeho hluché stěny. Jediný důvod, kterému byl přístupný sluch králův a jeho dvora, byl důvod hledící k Říši, v níž by násilné sesazení císaře mohlo vzbuditi hnutí nepříznivé dalším plánům královým.

Vévoda brunšvický počítal s tímto hnutím a domníval se, že jeho morálním vlivem přiměje krále Matyáše k dohodě s císařem. Zároveň s listem poslaným králi Matyášovi psal 6. dubna kurfirstům a knížatům shromážděným v Torgavě, oznamoval jim, v jaké situaci je císař, a žádal je, aby k nastávajícímu sněmu vypravili do Prahy pozoruhodné poselství, které by bylo císaři radou a vévodovi nápomocno v tom, co slouží císařově vážnosti a míru. V listu tom podobně jako v traktátu určeném králi žaluje vévoda na české stavy, že zacházejí s císařem beze všeho respektu, že ho střehou svým vojenským lidem atd. a že si dovolili to, co žádnému kurfirstovi ani knížeti říšskému dosud učiniti nenapadlo. Také že se opovažují vyzvídati při vyšetřování císařova tajemství a že účelem všeho jest svaliti jediné na císaře tíži viny. Také

---

[1]) List vévody brunšvického králi Matyášovi ze dne 6. dubna viz v Sněmech českých XV, I, č. 601.

se prý někteří namáhají, aby Althanovi a jiným strůjcům zla pomohli přejíti, a je prý vidět, že se někteří lidé jen chtějí pomstíti císaři a svázati ruce králi Matyášovi, sami předpisovati zákony a konečně zničiti dům rakouský. Vévoda se nechce příti o to, zda Čechové mají příčinu k nářkům, neboť náprava vlády ‚in personalibus' je nutná, ale neschvaluje násilný způsob a pohanu císařovu, obávaje se všeobecné vzpoury. Zůstal prý v Praze, protože ho císař žádal, aby ho neopouštěl, a snaží se, aby se oba bratři osobně domluvili a smířili. Co se týče korunování, myslí vévoda, že je nelze zameziti, ale že by se mohlo státi se svolením císařovým. Pokud jde o královský titul císařův po změně vlády, jeho residenci atd., pronáší stejné mínění jako v listu králi Matyášovi. Myslí, že by tak byla zachována důstojnost císařova, že král by byl zajištěn, t. j. zajištěn ve svém následnictví na českém trůně, a stavové čeští by byli spokojeni.[1])

Vévoda brunšvický je stále nenapravitelným optimistou, ale nevyniká politickým bystrozrakem. Že je nutno věnovati mu více pozornosti, zavinila situace, že stále je v blízkosti císařově, má na něho veliký vliv a ví o jeho náladách a plánech. Co v těchto listech píše, zdá se, že bylo v této chvíli také credem císařovým. Hledíc ke korunování, je mínění vévodou v listě ke kurfirstům proneseno otevřeněji a je vidět, že se s ním císař jako s nutným zlem smířil, ale že se na králi Matyášovi měl vynutiti ještě odklad. S jeho znemožněním se sotva asi už vážně počítalo. Je jisté, že se vévoda věnoval věci císařově s velkou péčí a vynaložil veškerou energii, aby císaři zjednal, pokud možno, při nastávající změně vlády výhody, ale že by byl býval všechno konal jen z dobrosrdečnosti a poctivosti, jak tvrdí Gindely,[2]) nelze přece jen přijmouti za věc dokázanou. Spíše dáme za pravdu Medicimu, který, mluvě v depeši velkovévodovi toskanskému ze dne 4. dubna o vévodovi brunš-

[1]) List vévody brunšvického kurfirstům a knížatům shromážděným v Torgavě ze dne 6. dubna viz v Briefe und Akten IX, č. 131 a výtah v Sněmech českých XV, I, č. 600.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 257—258.

vickém a jeho nesouhlasu s postupem českých stavů proti císaři, praví, že vévoda teď nabyl velké naděje, že bude město Brunšvík dáno do achtu — ovšem císařem —, což je konečný cíl všech jeho myšlenek.[1])

Spolupráci vévody brunšvického ukazuje též diplomatická akce, kterou nyní zahájil císař. Císař poslal ke kurfirstu saskému Krištofa Pfluga, který dostal na cestu ověřovací list s datem 8. dubna. Ze znění tohoto listu je viděti, že cíl mise byl velmi široký a že prostřednictvím kurfirsta saského měli býti získáni také jiní kurfirsti a knížata. Obsáhlý pamětní spis, kterým byl Pflug vyzbrojen, nese stopy práce vévody brunšvického, který vlastním listem ze dne 9. dubna kurfirstovi Pfluga doporučoval.[2]) Doba se k takovéto akci velmi hodila, neboť kurfirst saský byl právě na schůzi knížat říšských v Torgavě, kde vedle kurfirsta braniborského byl také Kristián z Anhaltu a jiná knížata a kde jim šlo především o věci julišské.[3])

Pamětní spis Pflugův má mnohé podobnosti s oběma právě uvedenými elaboráty vévody brunšvického, je v něm však ještě více stížností na české stavy a jsou ostřeji formulovány a má hlavně na zřeteli Říši a její poměr k českým stavům. Především čelí zprávám českých stavů do Říše o pasovském vpádu, jehož prý užívají za záminku k obnovení starého způsobu vlády v království Českém,[4]) k oslabení moci královské a k rozmnožení moci vlastní. Dále se spis obrací proti osočování, jako by císař pomocí pasovského vojska chtěl porušiti světský i náboženský mír a připraviti Čechy o jejich privilegia, a ukazuje, jak se císař sám protivil římským a španělským úkladům v Říši. Poté uvádí spis žaloby na známé přehmaty českých stavů, přidávaje některé podrobnosti, jako

---

[1]) Viz depeši tuto v Sněmech českých XV, I, č. 591.

[2]) Viz úvodní poznámku k pamětnímu spisu Pflugovu v Sněmech českých XV, I, č. 622.

[3]) Viz Jenšovský, Politika kurfiřta saského st. 56, pozn. 4, podle zprávy Brömserovy z Torgavy ze dne 13. dubna.

[4]) ‚Die alte regimentsverfassung des konigreichs Behmen zu innoviren‚.

že stavové sesadili plukovníky, kteří nechtěli přisahati novým způsobem s vynecháním jména císařova, a že otvírají psaní císařských kurýrů.

O chování českých stavů k osobě císařově praví spis, že nebudou moci zodpovídati, že císařské veličenstvo mají v zajetí jako zločince a že císaře hlídají silnými strážemi jako otroka, který chce prchnouti. O inkvisičním procesu, který proti císaři zavedli, praví, že je to hnusné a zlé dílo, které je k nemenší potupě a zlehčení celé Říši a jejím stavům než císaři a které je zcela špatným příkladem. Aby prý stavové čeští svůj zlovolný proces zachránili a aby u říšských stavů vzbudili proti císaři nevoli, dali několik kouzelníků uvězniti a nařkli císaře z čarodějství. To je novinka, k níž se ještě vrátíme. Při vyšetřování Tengnagla a jiných zatčených protestuje pamětní spis proti tomu, že se vyslýchají věci, které se týkají kurfirstů, knížat a Svaté Říše.

Jako příklad velkého despektu k císaři a zlehčování jeho osoby uvádí pamětní spis tuto příhodu na hradě. Když císař v dnech právě minulých šel chodbou na procházku do zahrady, narazil na několik mušketýrů, kteří z rozkazu stavů po žebříku vstupovali oknem do chodby, a musil se vrátiti. Pamětní spis, zřejmě přepínaje, podotýká k tomu, že tedy není císař svým tělem a životem jist ani ve svém pokoji.

Pokud jde o poměry na sněmu českém, žaluje se v tomto spise na stavy, že chtějí císaři, ovšem jakožto králi českému, odejmouti proposice a uzavření, t. j. že chtějí sami podávati proposici a sami rozhodovati o konečném usnesení sněmu bez schválení císařova. Spis o tom dodává, že se opovažují jednati podle své libosti ‚tamquam in interregno absoluta potestate', z čehož vyplývá, že nechtějí, jak udávají, vyměniti krále a vládu a ji obnoviti, nýbrž království samo a formu vlády po příkladu Švýcarů a nizozemských stavů. Jest to prý strašné slyšeti, jak je císař v Praze veřejně od kdekterých osob stavovských prohlašován za zemězrádce a napadán jinými urážlivými slovy. Císař nemůže v této tísni užívati služeb svých radů a věrných služebníků a je ode všech opouštěn, protože ti, kdo mu zůstali věrni, jsou viněni ze

zrady země a ohrožováni. Jest prý neslýchané, že stavové nestydatým způsobem chtějí býti zároveň žalobcem a soudcem svého krále a římského císaře. Těžko prý budou odpovídati, že v tomto procesu tak málo dbají Svaté Říše a opavažují se zločinně krále podle své libosti dosazovati a sesazovati.

Jak málo vážnosti mají ke knížatům říšským, dokládá spis jejich vzdornými řečmi a příkladem vévody brunšvického. Protože vědí, že vévoda naprosto neschvaluje jejich proces a proto se ujímá císaře, chtějí mu silnou stráží zameziti přístup k císaři. Spis žaluje dále, že, když císař po dobré úvaze a na radu vévody brunšvického dal po svých radách svému bratrovi 30. března nabídnouti korunování,[1] jak se stalo za živobytí císaře Ferdinanda a Maxmiliána, a král uherský to s díky přijal jakožto obzvláštní císařskou milost s nabídkou bratrské lásky, byli stavové s takovýmto prohlášením špatně spokojeni a naléhají mocí na úplné odstoupení koruny české a zemí vtělených a chtějí tak králi zameziti cestu k bratrské dohodě. Chtějí prý císaře nejen svrhnouti s trůnu, nýbrž jsou odhodláni jej úplně oloupiti a zmocniti se jeho pokladu.

Císař prý lituje, že král uherský nepozoruje, že Španělsko, papež, že stavové zemí dědičných a hlavně stavové koruny České hanebně zneužívají jeho osoby k úplné zkáze domu rakouského a k nebezpečné úhoně Svaté Říše. Králi by mělo býti podezřelé a neméně všem říšským stavům, že některá knížata říšská s některými osobami stavovskými, k nimž se hlásí hlavně pikarti, korespondují ne bez zřetele na budoucí nebezpečnou změnu vlády. To je narážka hlavně na Petra Voka z Rožmberka, Karla st. z Žerotína a Václava Budovce, na něž jakožto na přívržence Jednoty bratrské padá obvinění z převratových piklů s cizinou.

Po tomto rozkladu upozorňuje pamětní spis na nebezpečenství, jakým je Svaté Říši vojsko najaté králem Matyášem a českými stavy, které hrozí pro nedostatečné placení vzpou-

---

[1]) Zde pamětní spis anticipuje, co se stalo teprve 2. dubna.

rou. Vojsko to by mohlo vpadnouti do Říše, aby se jako o českou korunu pokusilo násilím také o korunu římskou, načež třeba míti pozor, protože je všude dosti nepokojných hlav a nebezpečných pletichářů a protože je král nucen i proti své vůli následovati ty, kdo ho pozdvihli.

Konečně má spis, který formuloval své stížnosti a napomenutí do 28 bodů, úvahu, kterou jsme slyšeli již výše, jak se přítomné zlo škodlivého povstání stavů a poddaných šíří jako nákaza od Multanska a Valašska atd., až do koruny České a na hranice Saska, takže kurfirst saský sedí teď tomuto nebezpečí nejblíže. Spis napomíná kurfirsta saského, aby posoudil, jak mnoho lze při takové ctižádosti a touze po novotách a změně vlády důvěřovati lidu krále Matyáše a jeho stoupencům, a žádá tedy kurfirsta, aby císaře v této nouzi neopouštěl, aby sám vypravil náležité poselství do Prahy a přiměl k tomu i jiná knížata říšská. Zároveň ho žádá, aby napsal důtklivé psaní králi Matyášovi a českým stavům a varoval je násilných kroků proti císaři. Poněvadž Krištof Pflug je poslán také ke knížeti Karlovi z Münsterberka, aby slezské stavy, k nimž má císař zvláštní důvěru, zachoval při povinné věrnosti císaři, žádá spis kurfirsta saského, aby poslal knížeti z Münsterberka list s příslušným napomenutím. Od vévody brunšvického vzkazuje pamětní spis Pflugův prosbu, aby poselství do Prahy urychlil a aby nedával přednost zprávám českých stavů. Na konci praví Krištof Pflug ve svém spise, že to vše má kurfirstovi přednésti z rozkazu císařova a vévody brunšvického.[1])

Spis tento je jedním z nejdůležitějších dokladů o tom, jak daleko dospěly rozpory mezi císařem a stavy. Obavy z hnutí stavovského nejsou nikde v aktech těchto událostí proneseny s takovou zřetelností jako zde. Strach o moc, který pronásledoval císaře Rudolfa po celou jeho vládu a jemuž se už v dobách své výchovy na dvoře Filipově učil, čiší z každého odstavce tohoto spisu stejně jako nenávist k hnutí,

[1]) Pamětní spis Krištofa Pfluga kurfirstovi saskému viz v Sněmech českých XV, I, č. 622; výtah ověřovacího listu pro něho viz tamže v úvodní poznámce.

které tuto moc ohrožuje a uráží císařský majestát. To byl Rudolfův duch, který mluví z řádek pamětního spisu Pflugova, třebaže Rudolf k spisu nepřičinil ani čárky; jím byl prodchnut celý císařský dvůr pražský a jemu výborně rozuměl také vévoda brunšvický.

Z tohoto spisu i jiných akt, které se obracejí jen proti stavům a o králi Matyášovi píší velmi zdrženlivě, je vidět, že císař byl tak fascinován útokem českých stavů a nebezpečím od nich hrozícím, že v těchto dnech to myslil s dohodou s bratrem Matyášem doopravdy.[1]) To ukazuje také depeše Zúñigova králi španělskému ze dne 7. dubna. V ní píše španělský resident, že císař ukázal snahu smířiti se s bratrem a že po výměně několika komplimentů s jedné i s druhé strany navrhl králi po svých dvou tajných radách, aby se sešli osobně a aby se mezi nimi věc vyřídila, že se však králi a jeho radům návrh ten nezdál vhodným. Biskup Khlesl řekl Zúñigovi, že se dá odpověď velmi zdvořilá, ale že se to odloží; odůvodnil to odporem stavů proti králi, když se král kloní k míru; král, byv volán stavy, nemohl by prý jednati tajně.[2])

Král Matyáš i jeho rádce Khlesl byli tímto příliš rychlým účinkem svých intrik překvapeni. Chtěli sice přiměti císaře k povolnosti a navždy ho odtrhnouti od českých stavů, ale na rychlý smír s císařem nepomýšleli, poněvadž by tím byly jejich plány ohroženy. Král i Khlesl chtěli úplnou abdikaci Rudolfovu a tu mohl provésti jen generální sněm zemí koruny České, na který se musilo počkati. Korunu českou chtěl nositi král Matyáš bez přítěže císařovy patronance a bez jakéhokoli zbytku jeho vladařské moci v Čechách.

Diplomatickou akci císařovu do Říše musil král Matyáš

---

[1]) Že také nepřítomnost Hannewaldova mohla v tuto chvíli působiti u císaře Rudolfa ve prospěch krále Matyáše, jak ukazuje Jenšovský, l. c. st. 58, připouštím, že však důvody naprostého odklonu Rudolfova od stavů a smířlivějšího poměru k Matyášovi jsou hlubší, ukázaly dokumenty právě uvedené. Později Rudolf také neměl Hannewalda a proti Matyášovi stál tak nepřátelsky jako za jeho vlivu.

[2]) Tento list Zúñigův viz v Sněmech českých XV, I, č. 606.

ovšem paralysovati, nechtěl-li, aby jeho říšská politika utrpěla úhonu. Vypravil tedy s novým poselstvím Filipa Otu Rheingrafa z Daunu ke kurfirstovi saskému, od něhož, podobně jako to bylo při poselství Pflugově, měly se dostati informace králi příznivé dále. Instrukce Daunova ze dne 9. dubna měla ukázati, že král Matyáš v českých věcech řádně postupuje, že byl povolán stavy, že ve sporu s císařem nemůže jednati bez nich a že proto bylo všechno odloženo na sněm. Důležitost sněmu generálního je tu náležitě zdůrazněna a císař a jeho zlí rádcové a čaroději, kteří králi ukládají o život, jsou v ní kresleni velmi nepříznivě. Instrukce upozorňuje také na falešné zprávy a žádá, aby se jim nevěřilo.[1])

Mise Daunova neměla žádoucího výsledku; politika saská byla již příliš získána pro císaře. Daunovi se nedostalo ani odpovědi, protože hned za ním byl vypraven druhý vyslanec Matyášův Polheim s podobným poselstvím a s žádostí o pomoc;[2]) i on již po druhé měřil cestu ke kurfirstovi a zase bez výsledku. Odpověď na misi Polheimovu dal kurfirst teprve 21. dubna; králi Matyášovi se ovšem nelíbila.

Odpověď tato přišla už v době, kdy v Praze zasedal generální sněm a kdy také čeští stavové pocítili již účinky diplomatických zákroků v Říši. V Říši veřejné mínění bylo konečně vyburcováno a začalo se ujímati císaře, jehož urážky se bolestně cítily. Začalo se již mluviti o zakročení ve prospěch císařův a o jeho osvobození. Diplomacie královská a její lstivý ředitel Khlesl se při tom hlavně starali, aby neutrpěl na své reputaci král, a všechna vina aby byla svalena na české stavy. Proto bylo tak okázale prohlašováno, že král nic nevěděl o urážce císaře, kterou zavinili jen stavové zatčením jeho služebníků. Khleslovi bylo arci velmi příjemné, že nastalo mezi českými stavy a Říší rozladění, které se přeneslo i na protestanty. Přízrak konfederace stavů českých s protestantskými knížaty a stavy říšskými neměl už rušiti spánek krále Matyáše a jeho všemohoucího ministra.

[1]) Instrukci Daunovu ze dne 9. dubna ve výtahu viz v Briefe u. Akten IX, str. 320, pozn. 2 a v Sněmech českých XV, I, č. 624.

[2]) Viz Briefe u. Akten tamže a při č. 151, pozn. 1 na str. 372.

XV.

GENERÁLNÍ SNĚM.

K sněmu, který měl soustředíti v Praze nejen stavy české, nýbrž také zástupce druhých zemí koruny České, hleděli všichni s nadějemi i obavami. I císař sám, ač po vynuceném svolání generálního sněmu tonul v obavách o svou budoucnost, upíral přece s jiskrou naděje zrak k malým světlým místům na zachmuřené obloze předsněmovní a doufal, že v zástupcích Slezska a Lužice nalezne spojence. Počítal s nespokojeností zemí vtělených koruně České, které právě v této době dávaly najevo, že jsou syty dosavadního odstrkování a že se nechtějí dáti stlačiti na pouhé provincie. Nehotovost ústavy soustátí koruny České byla tu císařovým spojencem a mohla mu poskytnouti zbraň proti Čechům. Separatismu Slezska bylo lze lehce využíti a rozšířením slezských svobod a osamostatněním Slezska proti království Českému bylo možno udržeti knížata a stavy slezské ve věrnosti k císaři a odtrhnouti je od Čechů, privilegií a Lužičané se vždy řídívali podle Slezanů a nedalo se pochybovati, že tak učiní i nyní. Moravané, dokud byli pod vládou Rudolfovou, byli také nespokojeni s ústřední vládou a chystali se, až zase budou jednati o spojení s Čechami, vyrovnati své staré účty s Prahou. Dalo se očekávati, že to nebude tak lehké a že při tom bude lze pracovati k oslabení posice českých stavů.

Všechny země inkorporované přenášely svůj odpor proti pražskému ústředí na české stavy. Nebylo to vždy spravedlivé, ale bylo to přirozené, neboť ústřední úřady české byly spravovány jen osobami, které si panovník vybíral z českých

stavů, a tak se s jednotlivců přenášela nevole a žárlivost druhých zemí na celou českou obec stavovskou. Bylo to v této době tím nespravedlivější, protože ani stavové čeští nebyli s katolickými nejvyššími úředníky spokojeni a také těžce nesli jejich přehmaty. Odpor zemí ‚vedlejších' zmirňovaly jen snahy o svobodu náboženskou a o rozšíření svobod stavovských. Přese všechny různosti politické i jazykové byl to veliký společný zájem a šlo jen o to, obstojí-li ve zkoušce, které měl býti podroben. Příležitost pro země inkorporované zahájiti boj za své separatistické cíle byla teď velmi lákavá.

Stavové čeští byli nyní v postavení velmi svízelném, jejich situace byla nebezpečnější než na začátku jejich zápasu s císařem Rudolfem. Dokud bojovali za pasovského vpádu jen s císařem a jeho vojskem, měli jen jednoho nepřítele před sebou, nyní se dostali v zápas na několika frontách. Boj s císařem nebyl dosud dobojován, a již se začaly ukazovati obrysy fronty zemí přivtělených a Říše. Císař sám nebyl ještě vyřaděn, měl dosud vojenskou moc, vzdálenou sice od residence a začínající se rozkládati, ale přece dosud obávanou; měl také svou politickou posici, a to hlavně v Říši. Nová fronta vyvstávala českým stavům také na straně krále Matyáše, a to bylo pro ně nemilým překvapením. Pozorovali s ustrnutím, že se z přítele a ochránce toužebně očekávaného vyklubává znenáhla nepřítel jejich snah po zvětšení svobod, a hleděli polekaně na pravou tvář této sfingy, která jim po příchodu do Prahy dala tak záhadnou otázku. Těžké postavení, do jakého se tak dostali, zmítajíce se mezi Scylou a Charybdou, mohlo dodávati císaři mysli.

Jako císař, věděl i král Matyáš, že generální sněm v Praze rozhodne o jeho osudu. Mohl se ovšem s většími nadějemi než císař dívati na jeho svolání, jehož si přál a od něhož očekával, že českou korunu sejme s bratrovy hlavy a vloží ji na jeho skráně. Čeští stavové ho povolali a nemohli se proti němu postaviti majíce cestu zpět k císaři uzavřenu propastí právě prohloubenou, Moravany měl zajištěny a o Slezanech a Lužičanech mohl předpokládati, že se sotva dají

zlákati sliby císařovými, až král položí na váhu svou vojenskou moc proti moci císařově. Přihodit na svou misku vah ještě sliby, bylo pro krále Matyáše nejmenší obtíží.

Stavové čeští se pustili i za těchto těžkostí, které jim nemohly ujíti, do svého posledního zápasu s císařem Rudolfem s velkou odhodlaností. Pro zahájení sněmu připravili stížný list proti císaři, skládaný ve velmi ostré tonině. Nejdříve v něm děkují císaři, že jejich žádosti za svolání generálního sněmu vyhověl, a prosí za vyslyšení stížností, které podávají jen na odvrácení zkázy svých svobod a záhuby staroslavného českého národa. Vzpomínají s radostí na prvou šťastnou část císařovy vlády v Čechách, po níž roku 1600 nastaly zlořády a nepořádky, kterými by byly bývaly Uhry i tyto země vydány na záhubu Turkům, kdyby se král Matyáš nebyl býval spojil se stavy a nenalezl proti tomu prostředků. Když král Matyáš přitáhl do Čech, přiměli ho Čechové, připomínajíce tu ve spisu svou věrnost 1608, že se spokojil jen přijetím za čekance království Českého, kdežto oni spolehli na císařovy sliby, avšak brzy byli zklamáni obratem, který byl způsoben zlými radami císařovými a nepřipouštěním stavů a nejvyšších úředníků království Českého k císaři. Zlí radové a cizinci prý císaře přiměli k porušení smlouvy libeňské a usnesení sněmovních a přivedli do země pasovské vojsko, aby připravili krále Matyáše o království České a učinili králem arciknížete Leopolda. Poté uvádí spis události spojené s pasovským vpádem až do dobytí Malé strany a požádání pomoci od krále Matyáše a projevuje lítost stavů ‚nad tak nešlechetným, nevážným a tyranským, v Svaté Říši a těchto zemích prve nikdá neslýchaným, nad nevinnou českou krví provedeným a spáchaným skutkem‘. Stavové prý se nemohli zdržeti, aby bolestně nevzkřikli, proč císař ‚své věrné, stálé a vždycky poslušné poddané . . . tak ukrutně a hanebně mordovati‘ dopustiti ráčil a podnes dopouští. Stavové dávají císaři na uváženou, kam ho přivedli ti neupřímní radové ‚svými zlými a nešlechetnými praktikami‘, že se již i v okolních zemích pronáší nedůvěra k jeho listům, připovědem a ústním ohlášením. Poté vypovídají stavové

císaři těmito slovy svou poslušnost: „Z těch a takových i jiných znamenitých příčin my všickni tři stavové království tohoto na tom jsme se jednomyslně snesli, že již déleji pod takovým těžkým a nesnesitedlným břemenem a jhem býti a zuostávati nemuožeme a hned naprosto zuostati nemíníme.“

Po těchto slovech přišly požadavky, podané arci, jak toho vyžadovala etiketa ‚v nejhlubší pokoře poníženě‘: 1. Aby původci vpádu pasovského byli prohlášeni za nepřátele císaře a království tohoto, vydáni stavům, a jestliže odešli z Čech, aby byli zároveň s pasovskými vojáky dáni slavnostním způsobem do achtu. 2. Aby těm, jimž se škody od Pasovských staly, byla dána neprodleně náhrada. 3. Aby si císař, poněvadž nemůže už pro sešlost věku dávati audience a vykonávati to, ‚co poctivosti královské náleží‘, oblíbil pokojný život, t. j. aby se vzdal trůnu, a na generálním sněmu požádal stavy království tohoto, aby bratra jeho, krále uherského, za krále českého podle svobod a privilegií svých zvolili, a císař aby mu správu neb regiment dokonale postoupil.

Na konci spisu je také sousto pro krále Matyáše. Poněvadž se stavové podle ohlášení svého v žádosti stran generálního sněmu ‚všickni společně‘ o všechno dobré a užitečné království tohoto a zemí příslušejících, jak by bezpečněji než dosavad spravováno býti mělo, snésti a porovnati chtějí, bude král Matyáš povinen před korunováním takové jejich snesení a porovnání schváliti a také všechna od předešlých králů českých udělená privilegia, majestáty a svobody obnoviti a majestátem svým královským potvrditi.

Kdyby stavové byli bývali dosáhli souhlasu krále Matyáše s tím, čeho žádají ve svém spise, byla veta po české moci královské, neboť by byla bývala stlačena na pouhý stín minulosti. Král měl vydati stavům bílý list, na nějž měli napsati všechny svoje požadavky týkající se správy země. Je ku podivu, že se tento odstavec octl ve stížném spisu určeném pro císaře Rudolfa. Stavové asi počítali, že vynutí na císaři souhlas s požadavky v něm činěnými a že pak

sankcí císařovou budou moci působiti na krále Matyáše. Mimo to chtěli, jak je viděti z prvních slov tohoto odstavce, vzbuditi dojem, že splněním žádosti, aby byl generální sněm svolán, je dán ipso facto souhlas s předpokladem, za něhož o to žádali.

Přepočítali se arci, pokud šlo o krále Matyáše, jemuž dříve tento spis předložili, než by jej podali císaři. Matyáš by byl nesměl míti při sobě rádce tak prozíravého, jako byl Khlesl, aby byl obsah tohoto spisu schválil bez námitek. Právě tendence rozšířiti moc stavovskou na újmu moci královské nemohla leč naraziti na tuhý odpor jak budoucího panovníka, tak jeho ministra. Král ovšem neudal tento důvod za příčinu, proč v svém dobrém zdání z 11. dubna o tomto spisu poradil stavům, aby tyto stížnosti své císaři při sněmu nepodávali. Prý by takovýmto stěžováním vedle císaře i celý dům rakouský přišel k zlehčení a k urážce a král by ani svému bratrovi ani sám sobě nemohl přáti ‚takové nechvalitebné pověsti.' Mimo to dal král stavům na uváženou, že by se tak celé jednání protáhlo. ‚Znají stavové obyčeje a povahy J. Mti císařské, jak tvrdoší[j]ný jest, praví při tom král a ukazuje, že by císař chtěl odpírati některým artikulům a odvolaje se na kurfirsty, dlouhým soudem se hájil. Stavové mají to prý učiniti tak, jak to učinili Uhři, Rakušané a Moravané, kteří, když je císař ze své správy propouštěl, od takových spisů upustili. Král ve své odpovědi neopominul dáti stavům na vědomí, že má od císaře návěští, ‚co by stavové podle svých stížností při něm hledati chtěli', což prý císař sám chce dobrovolně učiniti a povoliti, aby se s korunováním pospíšilo. Když bylo stavům toto dobré zdání královo oznámeno, ‚přestali hned na tom a bez všelikých přímluv k tomu přistoupili', jak nám spis sám na svém konci oznamuje.[1])

---

[1]) Spis tento viz v Sněmech českých XV, II, č. 20. Obšírný obsah německého textu tohoto spisu vydal Chroust v Briefe u. Akten IX, č. 136. Chroust, neznaje českého textu, datuje stížnost tuto 12. dubnem, nevěda ovšem, že ji stavové císaři neodevzdali. Na konci českého textu je přidána odpověď krále Matyáše stavům ze dne 11. dubna a poznámka, že stavové 12. dubna od stížnosti upustili.

Král Matyáš měl ještě jiný důvod proti podání tohoto spisu. Ve svém dobrém zdání jej nazval proposicí, jak je vidět z nadpisu jeho odpovědi: „Zdání J. Mti královské, proč by páni stavové stížností svých a proposicí zhotovenou při sněmu J. Mti císařské podati nejměli“. Podávati takové stížnosti a návrhy při zahájení sněmu bylo asi tolik, jako strhnouti na sebe právo proposice královské, kterou býval vždy sněm zahájen podle dosavadních řádů panovníkem. To byla novota velmi nebezpečná pro nastávajícího krále a mohla se jí iniciativa ve věcech zákonodárných přesunouti na stavy. To král Matyáš dobře vycítil, a proto chtěl tuto ‚proposici‘ potlačiti, ač tohoto důvodu z opatrnosti snadno vysvětlitelné neuváděl.[1])

Císař nedal zahájiti sněm 11. dubna, na kterýž den byl svolán, nýbrž teprve 12. dubna. Stavové se dříve sešli na radnici staroměstské, kde doposud měli své schůze, a tu zvolili Adama ml. z Valdštejna, nejvyššího sudího zemského, ‚direktorem‘ sněmu, dali prohlédnouti místnosti pod světnicí sněmovní, aby se přesvědčili, že jim nehrozí úklady, a pak teprve se odebrali na hrad. Žádost císařovu za odložení sněmu, podanou v poslední chvíli, odmítli.

Vida nezbytí, odevzdal císař proposici královskou nejvyššímu purkrabí království Českého, aby ji přednesl stavům. Císař v proposici prohlašuje, že z náchylnosti a lásky bratrské, kterou je nakloněn Matyášovi, králi uherskému, ‚panu bratru svému nejstaršímu a nejmilejšímu‘, též pro dobré tohoto království, aby se předešly rozpory po jeho smrti, ‚povoliti ráčil‘, aby jeho bratr Matyáš, poněvadž byl předešle s milostivým povolením císařovým ‚ode všech tří stavův přijat‘ za čekance království Českého, byl ‚při tomto sněmu za krále českého vedle starobylého způsobu vyhlášen a korunován‘. Císař projevil zároveň naději, že se stavové s ním snesou o termín brzkého korunování, že král Matyáš vykoná všechno, co císař sám a předešlí králové čeští činili ‚z strany povinnosti a jiných všech k tomu přináležejících věcí‘, a

---

[1]) Srovn. můj úvod v Sněmech českých XV, II, str. VIII a n.

že též stavové vykonají, ,čím jsou povinnovati'. Na konci si císař vyhradil k dalšímu jednání při tomto sněmu některé artikule, které dosud tak naspěch nemohly býti ujednány s králem Matyášem, též se stavy českými a vyslanými ze zemí ke království tomuto vtělených a nemohly býti pojaty do této proposice.[1])

Když byla proposice sněmu předložena, debatovali stavové, mělo-li by o ní býti uvažováno ,vedle starobylého spůsobu v každém stavu obzvláště, čili ode všech tří stavův společně', a bylo usneseno, aby se o ní jednalo v přítomnosti všech tří stavů, a schůze sněmu odložena na zítřek.[2]) Po zahájení sněmu proposicí libují si kutnohorští poslové, že vyšší páni stavové ,veselou mysl a dobrou naději na sobě ukazují', že po tak dobrém začátku budou i jiné věci přivedeny k dobrému konci.[3])

Brzy se ukázalo, že tyto růžové naděje jsou předčasné. Proposice téměř každou větou čpěla neupřímností a její záhadná stilisace se mohla státi zdrojem dalších průtahů a rozporů. Už druhého dne byli stavové ve svém nazírání na ni střízlivější. Když se 13. dubna zase sešli a pozorně proposici uvážili, postřehli v jejím přívalu slov nebezpečná úskalí. Naprosto nechtěli souhlasiti se slovem, že císař jim povoluje, aby Matyáše za krále vyhlásili a jej korunovali. Toto slovo vyjadřovalo opačné stanovisko, než na jakém stáli stavové, a pobouřilo je tím více, že právě dospěli k poslední linii rozhodujícího zápasu s panovníkem o rozšíření svobod stavovských a o právo volby krále. Vedle tohoto slova byli znepokojeni výhradou císařovou týkající se artikulů, o něž se má ještě jednati. Císař v ní mluvil také o zástupcích zemí vtělených, v tom byla nejen možnost protahovati jednání do nekonečna, v tom byla také hrozba českým stavům druhými zeměmi.

---

[1]) Proposici královskou k sněmu ze dne 12. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 40.

[2]) Srovn. o tom diarium kutnohorských poslů k sněmu ze dne 12. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 37.

[3]) Viz list poslů kutnohorských šepmistrům a radě v Kutné Hoře ze dne 12. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 39.

Když se stavové o proposici poradili, usnesli se, že vyšlou k císaři deputaci. Jí postavili v čelo nejvyššího purkrabí a přidali mu po jedné osobě z každého stavu. Nejvyšší purkrabí po jistém zdráhání přijal tuto nesnadnou úlohu a odebral se se třemi zástupci stavů k císaři, aby mu přednesl interpelaci stavů tohoto obsahu: Stavové předně žádají za vysvětlení slova ‚povoliti' a hájí historickými doklady své právo na svobodnou volbu krále.[1]) Za druhé chtějí míti zřetelnou odpověď, jaké jsou to artikule, o nichž podle slov proposice má býti ještě jednáno. Pokud jde o požadavek, aby se stavové s císařem snesli o brzký den korunování, ukazují stavové, obratně čelíce císařovu výpadu, na nepřítomnost vyslanců druhých zemí koruny České, bez nichž to nelze učiniti. „Páni Moravané, Slezáci, Lužičané praví se míti znamenité a obzvláštní obdarování, a že mají míti tu moc i svobodu vdyckny vyslané osoby od nich při volení a korunování krále českého míti", dokládají k tomu ‚Akta veřejná'.[2]) Ještě jeden důvod měli stavové proti brzkému termínu korunování, že jsou totiž dosud v poddanosti a poslušenství císařově. Důvod ten obrátili diplomaticky proti císaři a žádali, aby je propustil z poddanosti, což ovšem císař tak rychle učiniti nechtěl. Vyslání deputace k císaři užili stavové také k žádosti, aby vojsko pasovské bylo vybyto nebo aby bylo dáno do achtu.[3])

Císař vyslechl deputaci vyslanou k němu sněmem, ale hned neodpověděl, uchýliv se k svému obvyklému prostředku, k odkladu. Druhého dne ráno, 14. dubna, byl nejvyšším purkrabím požádán za odpověď, ale marně.[4]) Nejvyšší purkrabí

---

[1]) ‚Akta veřejná' praví o tom k 13. dubnu, že by to bylo na protržení privilejí, svobod, práv a Zřízení zemského a že ‚stavové království Českého mají tu plnú svobodu a vůli i moc sobě za krále voliti, kohož by se jim vidělo a zdálo.' Viz Sněmy české XV, II, č. 53.

[2]) Viz tamže.

[3]) Nejdůležitější zprávy o těchto věcech mají zpravodajové domácí, pražské a kutnohorské diarium k 13. dubnu v Sněmech českých XV, II, č. 51 a 52 a ‚Akta veřejná' k témuž datu, tamže č. 53. Z cizích zpráv viz hlavně štutgartské diarium k 13. dubnu, tamže č. 54.

[4]) Viz dotčená diaria k 14. dubnu tamže č. 59—61.

byl nucen přednésti stavům žádost císařovu, aby mu dopřáli do zítřka lhůty. Císař nechal sněm ještě dva dny čekati a teprve 16. dubna vzkázal po nejvyšším purkrabí stavům svou odpověď. Na výtku stavů týkající se slova ‚povoliti' odpověděl, že jich ráčí ‚žádati', aby krále Matyáše za krále českého vyhlásili a korunovali. Pokud jde o artikule, které si proposicí vyhradil, prohlásil císař tyto podmínky:

1. Císaři má býti ponechán titul krále českého a má mu býti ročně dávána na ‚vychování dvoru' určitá summa peněz a 4 groše posudného, též stanovené množství obilí, vína, dobytka a jiných potřeb.

2. Císaři má býti volno míti svou residenci na hradě Pražském nebo přebývati na kterémkoli místě jiném v království Českém a s dvorem svým svobodně přijížděti a odjížděti.

3. Císaři mají zůstati všechny jeho statky a panství v království Českém. Mají mu náležeti i všechny odúmrti, práva a spravedlnosti, které na něho připadly nebo které by na něho ještě připadnouti mohly až do korunování krále Matyáše, rovněž tak všechny berní nedoplatky a dar k zalíbení povolený mu stavy království Českého 1610 a ještě nevyplacený.

4. Všechny dluhy císařovy v království Českém a zemích postoupených mají býti zaplaceny bez obtížení císaře nebo jeho rukojmí.

5. Všichni služebníci císařovi mají býti náležitě ‚ušetřeni' a má jim býti ponecháno, co jim císař dal z milosti zapsati nebo co jim ještě zapsati dá.

6. Proti císaři nemá býti ani psáno ani mluveno nic, co by mu bylo k urážce nebo k ztenčení jeho důstojnosti.

7. S obojí strany má býti dána všeobecná amnestie a vše zapomenuto a odpuštěno; má zmizeti všechna nedůvěra a nikomu se nemá nic ve zlé připomínati.

8. Císařovi radové a služebníci a jiní lidé, kteří byli uvězněni, mají býti ihned propuštěni z vězení.

K tomuto artikuli dodává císař, že také králi uherskému a zemím ke království Českému připojeným podá své artikule a bude při nich vyhledávati, co je zapotřebí. O pasovských

vojácích dal císař sněmu oznámiti ústně, že je dá do achtu, pokud by stavové nenašli jiného prostředku k vybytí jich ze země.[1])

Z císařových podmínek druhá, třetí a čtvrtá nebyly novému králi výhodné, a hlavně ho zatěžovaly finančně. Volnost přebývati na hradě Pražském a na kterémkoli jiném místě mohla býti budoucímu panovníkovi velmi nepříjemná a ponechání všech statků a panství císaři znemožňovalo králi důstojný pobyt v království Českém. Žádný hrad a zámek patřící koruně neměl míti král k své disposici bez dovolení císařova. Paragraf třetí a čtvrtý byly značným finančním břemenem; zejména dluhy císařovy dostouply výše na tehdejší poměry závratné. Paragraf pátý až osmý měly ráz politický, týkajíce se hlavně osob kompromitovaných pasovským vpádem a pokusem o převrat. Aby byly propuštěny, amnestovány a obdarovány za to, co stavové pokládali za zradu, byl požadavek, jejž stavové přijmouti nemohli.

Když byly císařovy artikule v sněmu publikovány, bylo stavům ústy nejvyššího purkrabí oznámeno rozhodnutí císařovo na jejich žádost za propuštění z poddanosti. Císař to chce učiniti, až dojde ke korunování nového krále a až ‚vejše přednešení artikulové mezi jeho Mtí císařskou a stavy na místě postaveni budou.[2]) To bylo asi tolik jako odklad ad calendas graecas, poněvadž artikule císařovy nakupily mezi stavy a panovníka tolik nesnází, že se nedalo ani vystihnouti, kdy se podaří je překonati. Stavové postřehli nepřijatelnost císařových požadavků a poděkovavše nejvyššímu purkrabí za jeho prostředkování, ustanovili komisi po šesti členech z každého stavu, aby o nich uvažovala a aby také dala vyhledati císařovy dluhy a statky, aby mohla stavům podati své dobré zdání.[3]) Jednání o nich odloženo do pondělí, t. j. do 18. dubna.

---

[1]) Tuto odpověď císařovu stavům s artikuly císařovými viz v Sněmech českých XV, II, č. 81.

[2]) Viz zprávu o artikulích císařových ze dne 16. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 82.

[3]) Viz v Sněmech českých XV, II, hlavně č. 78, 79, 80, 82 a 86.

Krále Matyáše nemohli stavové nechati beze zpráv o těchto důležitých událostech. O proposici královské sněmu a své odpovědi na ni se usnesli 13. dubna, že ji králi pošlou k posouzení;[1]) zároveň mu poslali císařovy abdikační podmínky. Radila se o nich stavovská komise, byly předmětem porad jak tajné rady krále Matyáše tak sněmu v pondělní schůzi 18. dubna, a výsledek porad byla všeobecná nespokojenost, kterou případně vyjadřuje nuncius u královského dvora Placido Marra ve své depeši do Říma 18. dubna. Nuncius praví, že podmínky císařovy byly všeobecně stavy i královskými pokládány za velmi přemrštěné, protože by králi nezbyly leč holé jméno krále českého, a to ještě společné s císařem, a tíha vlády, a stavové by byli příliš zatíženi povinností platiti berně v stejné době dvěma pánům.[2])

Podle toho dopadla odpověď, kterou ještě téhož dne dali stavové ústy direktora sněmu Adama ml. z Valdštejna nejvyššímu purkrabí, aby ji oznámil císaři:

1. Vyhlášení krále Matyáše králem českým a jeho korunování prohlašují za věc jistou a nezměnitelnou.

2. Spokojují se tím, aby titul krále českého zůstal císaři až do smrti, ale dodávají, kdyby král Matyáš dříve umřel, že císař nesmí titulu tohoto užívati a nemůže se znovu vrátiti ve vládu království Českého.

3. Na vychování dvoru císařova chtějí ročně odváděti na určité termíny jistou summu, k níž mají též přispívati druhé země koruny České. Nejsou tedy pro dodávky v naturáliích.

4. O residenci císařově odpovídají, že ji císař může míti všude kromě hradu Pražského a hradů stolních.[3])

5. Svobodné odjíždění a přijíždění císařovo do země pokládají za nebezpečné království a oznamují, že je nemohou připustiti bez svolení krále Matyáše.

---

[1]) Viz v Sněmech českých XV, II, hlavně č. 52 a 54.

[2]) Viz depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 18. dubna tamže č. 96.

[3]) ‚Akta veřejná', tamže č. 95, vypočítávají, že hrady stolní jsou tyto: Kolín, Mělník, Dobříš, Křivoklát a Malešov.

6. Pokud jde o statky, praví, že statky stolní musí zůstati na vychování dvoru královského a že ostatní statky se mají prodati a z výtěžku prodeje zaplatiti dluhy císařovy, jichž počítají 2,100.000.[1]) Kdyby něco zbylo, má se to ponechati císaři. Totéž potahují na berně povolené na zaplacení dluhů a jejich nedoplatky. Co císaři patří, jako sbírka svolená k zalíbení jeho Mti císařské, o tom praví, že mu má zůstati.

7. O zápisech a milostech učiněných císařem jeho služebníkům činí rozdíl mezi těmi, které byly uděleny před vpádem pasovským, ty že mají zůstati v platnosti, a ostatními, t. j. milostmi danými za vpádu osobám kompromitovaným, ty že se mají zrušiti.

8. Na žádost císařovu o potupném psaní a mluvení ovšem přistupují, avšak

9. proti všeobecné amnestii a propuštění zatčených osob se stavějí, tvrdíce, že se to nemůže státi bez dotázání se krále Matyáše, což platí zvláště o osobách, které učinily mnoho zlého proti vlasti, zemím a obyvatelům; jejich vina že má býti dříve vyšetřena a vinníci že mají býti potrestáni.[2])

Nejtěžší a pro císaře nejbolestnější byly body o residenci a o svobodném přijíždění a odjíždění císařského dvora. Stavové, patrně na přání krále Matyáše, chtěli císaři vzíti možnost, aby na své milované residenci na Hradčanech dotrávil dny svého života, a chtěli jej, berouce mu volnost pohybu, vlastně internovati na některém místě v Čechách mimo Prahu. Bylo to z obavy, aby snad císař dojížděním do Říše nemohl získávati spojence proti králi Matyášovi a proti Čechům. Kdyby byl Rudolf jen českým králem, mohlo se takové opatření proti sesazenému králi provésti, zde však byla nesnáz v tom, že se císaři římskému znemožňoval osobní styk s Říší, což ovšem Říše nemohla přijmout.

---

[1]) A. Gindely, Rudolf II., II, str. 260 praví o těchto 2,100.000 zl., že tkvěly hlavně na královských statcích, městech a osobách soukromých. Summu 2,100.000 udávají uvedená ‚Akta veřejná'.

[2]) O odpovědi stavů na abdikační podmínky císařovy viz hlavně diarium kutnohorské k 18. dubnu a ‚Akta veřejná' k témuž dni v Sněmech českých XV, II, č. 94 a 95.

Dříve než byla tato odpověď přednesena císaři, dodána byla stavy českými radě krále Matyáše a stala se předmětem důležitých porad, jichž se účastnil z královy strany hlavně Khlesl, se strany stavů, jak se zdá, Václav Vchynský. Stavovská deputace, jíž bylo svěřeno jednati s králem, měla 19. dubna slyšení, při němž králi přednesla ústně císařovy abdikační požadavky a na ně odpověď českých stavů.[1] Brzy dala tato komise královské radě také svůj písemný elaborát.[2] Královská rada a ovšem hlavně biskup Khlesl nebyli s ním valně spokojeni; král Matyáš byl téhož mínění. Podráždilo je, že se stavové ve své odpovědi císaři dovolávají autority královy a že tak na něho svalují odpovědnost, kterou prý by raději měli s něho sníti. Jim byla učiněna proposice sněmovní a ne králi Matyášovi, ale jejich odpověď je taková, že by se proposice jemu přikázala, což by způsobilo nový ‚incident'. Čím více by císař a král sami spolu vyjednávali, tím více by prý rostlo roztrpčení. Mají tedy svůj spis upraviti a pojmouti do něho rady královy, aniž by ho jmenovali; králova osoba má býti pokud možno ušetřena.

Tato kritika se zachovala jen v konceptu pocházejícím z tajné rady krále Matyáše a obracela se hlavně proti stilisaci české odpovědi, pokud se nehodila osobě královĕ. Z věcných bodů se stavěla hlavně proti tomu, aby byla císaři ponechána možnost volby residence, a označovala za nejvhodnější sídlo pro císaře Plzeň.[3] Také druhé dobré zdání z téhož pramene promluvilo o residenci, a to ještě ostřeji. Zachovalo se také v konceptu a praví, že se nehodí, aby na hradě Pražském bydlili vedle sebe dva králové, jeden titulární a druhý skutečný, ale hlavně ne římský císař vedle českého krále.[4])

---

[1]) Viz dobré zdání krále Matyáše českým stavům v Sněmech českých XV, II, č. 114; srovn. též diarium kutnohorské tamže č. 135.

[2]) Srovn. elaborát odpovědi stavů českých císaři po opravě provedené zasažením kanceláře Matyášovy tamže č. 113.

[3]) Viz koncept odpovědi radů krále Matyáše stavovské deputaci tamže č. 115.

[4]) Viz citované dobré zdání tamže č. 114.

Také o jiných podmínkách císařových a resolucích stavovských o nich mluví tyto akty, které však nebyly definitivní odpovědí krále Matyáše, nýbrž spíše jen doprovodem ústního jednání jeho rady se stavovskou deputací a jsou důležitější svou nervosní formou a úsilím schovávati se ve všem za stavy než svým obsahem. Na stavy mělo padnouti veškeré odium, král Matyáš měl zůstati bez hany.

Na definitivní odpověď královu a jeho dobré zdání čekali stavové čeští ještě 21. dubna na sněmu marně[1]) a teprve 23. dubna je dostali. Adam ml. z Valdštejna jim přečetl královu odpověď, v níž král především slibuje, že stavy zachová při jejich privilegiích a svobodách, a vyslovuje naproti tomu naději, že stavové mu budou povinni takovou poddaností jako předešlým králům českým a že na něm nebudou vyžadovati ničeho nového. Pokud jde o odpověď stavů na císařovy abdikační podmínky, přijímá její články v celku tak, jak ji stavové dali ve sněmu ústně nejvyššímu purkrabí, žádá jen v podrobnostech několik doplňků.

K článku 2., v němž se stavové spokojují, aby titul krále českého zůstal císaři do smrti, žádá král, aby císař vydal revers, že postupuje všechna práva králi Matyášovi a že se v ně nebude nikdy navraceti.

K článku 3. dodává, že sám chce převzíti péči o vychování císařova dvora, a projevuje naději, že mu stavové k tomu povolí pomoci. Místo viktuálií pokládá za vhodnější, aby stavové poskytli císaři roční summu 100.000.

K bodu 4., týkajícímu se residence císařovy, vylučuje král hrad Pražský, poněvadž tu jest stolice králů českých a desky zemské, soudové i úřadové zemští. Král prý, znaje císařovu povahu, neví, jak by mu co k libosti mohl učiniti a jak by se čeládka králova s čeládkou císařovou mohla srovnati. Král prý může k tomu povoliti, aby císař měl byt a residenci na některém zámku a panství jako Poděbradech, Pardubicích a Mělníce anebo v městech jako Hradci Králové a Plzni, ale zdůrazňuje Plzeň, ‚poněvadž tam v Plzni obzvláštní duom

---

[1]) Viz zprávu diaria kutnohorských poslů k 21. dubnu tamže č. 135.

pro sebe vystavenej i tu obzvláštní zření své jmíti ráčí'. Plzeň však má jako jiná města zůstati pod správou královou.

K bodu 5., týkajícímu se svobodného přijíždění a odjíždění císařova, nestaví se nyní král zcela odmítavě, nechce jej však povoliti jinak, leč aby to císařovým reversem opatřeno bylo, že nebude potřebí obávati se z toho nějakého nebezpečenství.

O bodu 6. míní král, že mu mají panství a statky císařovy a odúmrti na císaře spadlé náležeti jakožto korunovanému králi českému a že sám převezme císařovy dluhy, a bude-li nezbytí, některý statek prodá. O berních se při tom nezmiňuje.

K dalším bodům nepřináší dobré zdání královo nic nového a snáší se s tím, co stavové odpověděli ve sněmu nejvyššímu purkrabí.[1])

Když bylo dobré zdání královo předneseno ve sněmu, ustanovili stavové, vidouce, že se král mimo výjimky s nimi srovnává, několik osob, aby sestavily spis, který by se předložil císaři.[2]) Do prací této komise o definitivním znění spisu přišli do Prahy vyslaní druhých zemí koruny České a ti nechtěli stavům českým ponechati výhradu, aby sami rozhodovali o přijetí a korunování budoucího panovníka. I podle odpovědi českých stavů na královskou proposici sněmu měli právo spolu rozhodovati alespoň o ustanovení termínu korunovačního.

To bylo asi jednou z příčin, že se jednání protáhlo a že se císař musil nyní spokojiti jen tím, co stavové odpověděli ve sněmu nejvyššímu purkrabí, a že mohl později stavům vyčítati, že ho nechali téměř čtyři neděle bez odpovědi. Druhou příčinou, proč se odpověď zdržela, bylo asi zakročení Zúñigovo, který nebyl s odpovědí na abdikační podmínky císařovy spokojen a dopsal o těch věcech, jak sám praví,

[1]) O dobrém zdání králově viz diarium kutnohorských poslů k 23. dubnu v Sněmech českých XV, II, č. 151 a tamže pozn. 2. Text uvedený v pozn. 2 má ke konci správnější znění. Srovn. s ním odpověď královu v č. 114.

[2]) Viz pražské diarium k 23. dubnu tamže č. 150.

ostře Khleslovi.[1]) Není tu tedy ve zprávách takový rozpor, jaký předpokládá Gindely, když klade proti sobě tyto výčitky císařovy a zprávu diaria vídeňského, že stavové 19. dubna odpověděli na císařovy požadavky.[2]) Odpověď ovšem napsali, ale jen proto, aby ji mohli předložiti k sankci králi Matyášovi a aby na ní kancelář králova mohla provésti změny.[3])

Jednání o abdikačních podmínkách císaře Rudolfa nebylo jediným předmětem, k němuž čeští stavové obraceli v těchto dnech svou pozornost. Především to byly zákulisní pletichy, které stavy české i krále Matyáše a jeho rady přivedly z rozvahy a přiměly k novému zatýkání, pak to bylo útrpné vyznání Tengnaglovo, které stavy roztrpčilo proti katolickým nejvyšším úředníkům a zejména proti Slavatovi a Martinicovi, a konečně to bylo stálé zasahování vévody brunšvického do sporu českých stavů i krále Matyáše s císařem Rudolfem, které vedlo stavy české k energickým krokům proti tomuto nevítanému hostu.

Z pletich, které byly skutečně nebo domněle spřádány na dvoře císařském proti králi uherskému, podávaly některé zajímavé doklady k povaze doby a její pověrčivosti. Tak byl zatčen císařský kaplan, kterému se kladlo za vinu, že choval psa, jemuž dal jméno Matyáš, a měl v úmyslu podle čárů, které se psem prováděl, škoditi králi uherskému, jehož mělo stihnouti všechno zlo na psu páchané. Dále byl zatčen císařský negromantik Hauser, který prý chtěl pomocí kapesníku odcizeného z prádla králova kouzelným způsobem ublížiti jeho majiteli. Gindely upozorňuje, že případy takových procesů

[1]) List Zúñigův o tom králi španělskému ze dne 25. dubna viz v Briefe u. Akten IX, č. 158, výtah v Sněmech českých XV, II, č. 173.

[2]) Viz A. Gindely, Rudolf II., II, str. 261, pozn. 1.

[3]) Elaborát odpovědi, který se nejvíce rozšířil v kopiích a je uveřejněn v Sněmech českých XV, II, č. 113, není listem expedovaným stavy a dodaným císaři, nýbrž pouhým návrhem stavů adaptovaným kanceláří krále Matyáše. Vévoda brunšvický, posílaje 21. dubna kurfirstu saskému ‚hanebnou' resoluci stavů na císařovy abdikační punkty, pravil o ní, že je dosud u krále a že nebyla císaři odevzdána. Viz Sněmy české XV, II, č. 139.

pro čarování nebyly v této době zvláštností. Nebudeme se jimi blíže obírati, jsou příliš malicherné a mimo roztrpčení neměly vážnějších politických následků.[1])

Proti katolickým nejvyšším úředníkům, a zejména proti Slavatovi a Martinicovi, kteří byli podezíráni ze spoluviny na pokusech o převrat pomocí pasovského vojska, se čeští stavové na generálním sněmu hned po jeho zahájení postavili. Postaral se o to hlavně Václav Vchynský, který učinil na sněmu návrh na jejich vyloučení ze schůzí sněmovních, což se stalo hned po předložení královské proposice.[2]) Rozčilení stavů proti Slavatovi a Martinicovi zvýšilo ještě útrpné vyšetřování Františka Tengnagla provedené na přání krále Matyáše z usnesení sněmovního zvláštní komisí českých stavů 15. dubna. Potvrdilo celkem dřívější údaje Tengnaglovy a nepřineslo mnoho nového. Na otázku, kdo vynášel arciknížeti Leopoldovi české rady, t. j. kdo mu dával zprávy o jednání a o usneseních české královské rady, odpověděl Tengnagel, že má za to, že to byli Berka, Slavata a Martinic.

Toto doznání ovšem dotčeným katolickým pánům neposloužilo, a poněvadž Berka byl nepřítomen, mohlo se obrátiti jen proti dvěma druhým. Poněkud mohlo býti oslabeno prozrazením Tengnaglovým při útrpném výslechu, že se arcikníže Leopold také od Václava Vchynského dověděl mnohé tajné věci. Arcikníže prý to řekl Tengnaglovi samému, když ho Tengnagel varoval před Vchynským, aby mu mnoho nevěřil, že jest příliš královský.[3]) Václav Vchynský byl tímto doznáním asi málo potěšen, ale neupadl přece u stavů v podezření, uměje si vždycky pomoci z nesnází.

Výpovědi Tengnaglovy získané právem útrpným čteny byly na sněmu 20. dubna v jazyku německém. Sněm se usnesl

---

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, str. 256.

[2]) Srovn. hlavně noviny ze dne 14. a 18. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 63 a 107.

[3]) Viz pátý výslech Tengnaglův 15. dubna tamže č. 73. Srovn. Hanuš Opočenský, Zajetí a vyšetřování Františka Tengnagla r. 1611, str. 16 až 17.

po přečtení příslušného odstavce Zřízení zemského, aby se to předneslo králi Matyášovi a aby se celá věc odevzdala podle Zřízení zemského nejvyššímu purkrabí a jeho soudu, aby osoby Tengnaglem jmenované byly obeslány.[1])

Útrpným procesem Tengnaglovým 15. dubna nedověděli se stavové mnoho nového, ale ještě méně štěstí měli s procesem vedeným proti osobám Tengnaglem nařčeným, z nichž na Hannewaldovi a Hegenmüllerovi jim i králi Matyášovi velmi záleželo. Poněvadž celá věc přešla nyní na soud purkrabský, byly také všechny osoby, na něž Tengnagel učinil udání, k tomuto soudu předvolány a konfrontovány s Tengnaglem, který tu byl 26. až 29. dubna zase vyslýchán ‚jsa na žebřík postaven'. Takovým způsobem dostal se Slavata s Martinicem a Hannewald s Hegenmüllerem k soudu nejvyššího purkrabství. Výsledky těchto konfrontací a výslechů nebyly valné. Oba jmenovaní císařští radové se dovedli ospravedlniti z obžaloby, že se účastnili spojení vojska pasovského a vojska stavovského na hradě po dobytí Malé strany. Mohli se omluviti, že jednali z rozkazu císařova. Slavatovi a Martinicovi konfrontace a výslechy nemohly také nic dokázati, neboť Tengnagel dřívější svá nařčení vysvětlil tak, že tomu jen sám věřil, čímž je vlastně odvolal. Slavata i Martinic mohli žádati za upuštění od práva, čehož dosáhli; 3. května byli soudem nejvyššího purkrabství z obeslání propuštěni. Jistě tu nechyběly mocné vlivy, které se postaraly, aby oba tito horliví předbojníci přísně katolického směru v Čechách nebyli soudem zničeni.[2]) Hannewald a Hegenmüller, ač byli také zproštěni obžaloby, byli ponecháni ve vazbě, což bylo příčinou dalšího roztrpčení a rozličných zákroků, aby byli propuštěni na svobodu.

Vedle těchto procesů byli stavové čeští tou dobou zaměst-

---

[1]) Viz pražské diarium k 20. dubnu v Sněmech českých XV, II, č. 128 a Slavatovu ‚Gruntovní a pravdivou zprávu' o útrpném procesu Tengnaglově v Pamětech II, str. 22—43.

[2]) Viz poslední výslech Tengnaglův tamže č. 183. O podrobnostech viz Opočenský, l. c., str. 17—21.

náni sporem s vévodou brunšvickým, který se nyní ze všech sil namáhal, aby boj krále Matyáše s císařem Rudolfem skončil kompromisem co možná příznivým pro císaře. Stavové čeští protestovali již 11. dubna svým listem vévodovi brunšvickému proti jeho zasahování do českých věcí[1]) a poslali k němu své zástupce, které vedl Václav Vchynský. Když je vévoda Jindřich Julius přijal, došlo k ostré výměně názorů. Zástupci stavů vyčítali vévodovi za prvé, že se opovažuje císaře pobuřovati (‚turbiren') a vzbuzovati v něm svými falešnými imaginacemi a svým přemlouváním marné naděje, že všechno může býti uvedeno v předešlý stav, čímž stavům brání v jejich záměrech. Za druhé mu činili výtky za jeho všelijaké výroky o stavech slovem i písmem, ne k jejich prospěchu, a žádali, aby se takových výroků zdržel, protože oni také nezamýšlejí dělati pořádek v jeho zemích. Za třetí mu vyčtli, že se nemusili obávati pasovského vojska, kdyby vévodovi nebyli bývali příliš důvěřovali a kdyby byli bývali včas verbovali lid; svěřili mu však značnou summu peněz, která byla zbytečně vydána, neboť k abdankování vojska nedošlo; proto žádají za vrácení těchto peněz. Konečně hrozí, nepřestane-li vévoda znepokojovati císaře, že budou pomýšleti na jiný způsob, kterým by mu v tom zabránili.

Vévoda brunšvický žádal deputaci stavovskou, aby mu byla dána kopie její protestace, aby mohl náležitě odpověděti, což mu Vchynský odepřel, protože prý nemají od stavů rozkaz, aby s ním jednali písemně. Tu vévoda odpověděl ‚ex tempore' na všechny body protestace. Předně se obrátil proti nařčení, že pobuřuje a svádí císaře; prý nemá příčiny, aby se pletl do těchto věcí, protože je však říšským knížetem a císaři je zavázán přísahou a povinností, chce mu svou stálou věrnost prokazovati, pokud bude živ a kdyby i svou krev měl za císaře na zem vycediti. Protože císař ho žádal, maje u sebe málo svých radů a nemoha se od nikoho nadáti pomoci, aby mu v této těžké době přispěl radou, nemohl mu

---

[1]) Protest českých stavů vévodovi brunšvickému ze dne 11. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 22.

to se ctí a dobrým svědomím odepříti a chce tak i dále činiti, neboť jeho rady jen k tomu směřovaly, aby byla autorita císařská a respekt k němu zachovány, dobrá bratrská důvěra sjednána, pokoj a jednota a též dům rakouský zachovány; i stavům by to bylo na prospěch. Že by však chtěl vévoda u nich dělati pořádek a císaře pobuřovati, to že se mu falešně připisovalo, a kdo to stavům řekl, že lhal jako šelma. Za druhé se ohradil proti obvinění, že o stavech špatně mluví, a za třetí odmítl výčitku stavů, že zavinil to, co provedli Pasovští, protože prý stavům překážel v zamýšleném zbrojení. Vévoda nikdy neradil, aby se pasovské vojsko přijímalo nebo podrželo, a docela nic mu do toho není. Stavům zrazoval zbrojiti obávaje se, že by se tím překáželo vyjednávání po dobrém a že by to bylo příčinou bouří, krveprolití a škod. S rozhořčením odmítá výčitky, nároky peněžní a hrozby stavů a žádá, aby ho respektovali jakožto říšského knížete a aby nevěřili všem lidem, kteří jim přinášejí noviny, a aby ho ušetřili těchto a podobných nepřístojných domněnek. Důrazně prohlašuje, že si nedá zatarasiti přístup k císaři ani zabrániti, aby mu věrně a upřímně neradil. Kdyby ho urazili, chce se proti tomu brániti zbraní, kterou nosí, i kdyby ho to život stálo. Jsou-li teď silnější, než vévoda, ať pomyslí, že má dospělého syna a znamenité přátele, kteří by to nenechali nepomstěno.[1])

Úklady vévody brunšviského proti králi Matyášovi a proti českým stavům dostaly se vedle jiných stížností a přání králových brzy také do sněmu. Král Matyáš byl jednáním vévody brunšvického velmi znepokojen a měl také obavy z rozličných piklů jiných osob směřujících proti jeho osobě, a proto 15. dubna dal přednésti sněmu, že má zprávu, jak někteří neupřímní lidé ‚praktikami‘ a donášením císaři zaviňují průtahy při jednání sněmovním. Žádal tedy stavy, aby takové ‚praktiky‘ přetrhli, hledíce k obětem, které jim král přinesl, když z lásky k nim a na jejich ochranu poslal velké vojsko

---

[1]) Viz protokol o jednání deputace českých stavů s vévodou brunšvickým ze dne 11. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 21.

a sám se vypravil jim na pomoc. Král se také obrací proti domněnkám stavů, že by mezi ním a císařem bylo nějaké tajné jednání. Popírá, že by tomu tak bylo, neboť, ač císař projevil přání osobně se shledati s králem, nebyla mu dosud dána odpověď. A kdyby i k setkání došlo, slibuje král, že nebude stavům nic zatajovat, cokoliv by mezi nimi bylo sjednáno, nýbrž že jim to hned oznámí, maje arci naději, že stavové také si budou počínati podobně. Konečně žádá král, aby sekretář české kanceláře Pavel Michna byl zatčen a stavy vyslechnut za přítomnosti králových komisařů. Králi se totiž doneslo, že se Michna prohlásil, že ví o prostředku, jak by král Matyáš mohl býti připraven o hrdlo.[1])

Stavové vzali na vědomí starosti i požadavky krále Matyáše a hned ještě 16. dubna vyhověli jeho žádosti a usnesli se, že se má státi, co na nich vyhledává. Pavel Michna byl zatčen, ale nebylo mu za těžko prokázati svou nevinu a brzy byl propuštěn na svobodu.[2]) Byl to jen nezdařený článek v řetěze osočování a zatýkání, které inscenoval biskup Khlesl. Král Matyáš, když 17. dubna psal o provedených zatčeních arciknížeti Maxmiliánovi, mluvil o úkladech proti svému životu a připravoval arciknížete na strašné věci (‚erschröckliche sachen'), které by stačily, aby císař byl sesazen.[3])

Khlesl uměl výborně udržovati svého pána v stálém strachu před nebezpečím a úklady, jichž odklízením svůj vliv ještě zesiloval. Půda pro pletichy byla tou dobou v Praze beztoho dosti úrodná a z každého stínu se při naprostém nedostatku vzájemné důvěry daly vykresliti příšery. Právě se najednou vynořily pověsti, že císař chce získati hlavní dva předáky českých stavů Turna a Václava Vchynského, aby s jejich pomocí působil na sněmu ve svůj prospěch k zmaření plánů krále Matyáše a udržení dřívějšího stavu. Zpravoda-

---

[1]) Viz hlavně diarium kutnohorských poslů k 16. dubnu v Sněmech českých XV, II, č. 79 a diarium štutgartské k témuž dni tamže č. 80. Srovn. tamže úvod str. XI.

[2]) Viz tamže.

[3]) List krále Matyáše arciknížeti Maxmiliánovi ze dne 17. dubna viz tamže č. 88.

jové tak vážní a věrohodní jako Medici a jako nuncius na dvoře královském o tom referují svým pánům a nelze to pokládati za pouhý výplod fantasie. Že se císař chápal nejnemožnějších prostředků, aby se zachránil, a že na takové věci pomýšlel, je velmi podobno pravdě. Že chtěl nabídnouti Turnovi Krumlov, a že dal k sobě povolati Vchynského, aby mu učinil podobnou nabídku, není u něho při jeho častých přemetech ve chvílích úzkosti nic divného. Že však ani Turn ani Vchynský nechtěli tomu věřiti a tomuto plánu se smáli a odhalili jej králi Matyášovi, můžeme uvedeným diplomatům věřiti.[1]) S jistotou však lze předpokládati, že Khlesl zpráv o tomto projektu užil, aby králi Matyáši před oči stavěl nebezpečí v rozměrech zvětšených. Nedivíme se, že právě nuncius u královského dvora Matyášova o tom referuje s takovou vážností.[2])

Všichni tři hlavní činitelé na pražském politickém kolbišti se navzájem podezírali a podkládali si úmysly nepřátelské. Činily se tyto kombinace: 1. král se stavy proti císaři, 2. císař s králem proti stavům, 3. císař se stavy proti králi; všem se věřilo podle situace a podle lží a pletich, jimiž bylo ovzduší přímo nabito. Tyto kombinace lze vysvětliti mimo to napětím, mezi králem Matyášem a stavy živeným růzností politických tendencí, směřujících na jedné straně k utvrzení moci zeměpanské, na druhé straně k rozšíření svobod stavovských. Tento zápas o moc mezi stavy a panovníkem byl také vévodovi brunšvickému důvodem, aby podporoval kombinaci druhou, která by podle jeho názoru nejlépe posloužila jak císaři a dynastii, tak politickému systému, jehož vyznavačem byl vévoda sám.

---

[1]) Viz depeši nuncia na dvoře královském Placida Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 18. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 97 a depeši Mediciho velkovévodovi toskanskému z téhož dne tamže č. 103.

[2]) Ještě později v depeši ze dne 9. května píše týž nuncius do Říma o plánu získati Turna; viz Sněmy české XV, II, č. 325. Podle této zprávy učinil císař hraběti Turnovi a jeho choti a tchyni několik opětovných nabídek prostřednictvím manželky Arnošta Mollarta. Všechny tyto námahy byly ovšem bez výsledku.

K této spleti ambicí, intrik a protichůdných plánů přibyli noví činitelé příchodem zástupců zemí koruny České, povolaných k sněmu generálnímu, a vyslanců vypravených z Říše k císařskému dvoru. Ze zemí vtělených koruně první dorazili do Prahy Hornolužičané, kteří již 17. dubna ráno byli na místě,[1]) ale nevystupovali oficiálně, dokud nepřišli Slezané, podle nichž Lužičané, jakožto podle své země ‚předcházející', řídívali své politické kroky. Vyslanci slezských knížat a stavů, vedeni vévodou lehnickým Janem Kristiánem, přibyli do Prahy 21. dubna a hned po svém příchodu žádali za slyšení u císaře. Císař, který již dříve si zajišťoval věrnost slezských knížat a stavů a se slezskou pomocí proti svým nepřátelům počítal, byl příchodem jejich poselstva velmi potěšen a hned jim vzkázal, aby dříve, než se ohlásí u krále Matyáše a českých stavů, čekali, až je sám povolá k audienci. Slezští vyslanci poslechli, a když přišli k slíbené audienci 23. dubna ráno, vzbudili v císaři svými poklonami a svými uctivými a oddanými slovy naději, že mu zůstanou věrni, že se, jak píše domů Medici, odtrhnou od Čech a přidrží se jeho, poskytne-li jim mnoho privilegií.[2]) Roncaroli píše vévodovi parmskému, že vévoda lehnický přijel, aby oznámil císaři, že Slezané nechtějí jiného pána než jeho a že za něho obětují život i jmění.[3]) Španělský resident Zúñiga zdůrazňuje, že se vévoda lehnický ve svém rozhovoru s císařem nedotkl abdikace a že se Slezané s Čechy dosud nespojili. Pokládá jejich rozhodnutí za věc velikého dosahu, neboť podle jeho názoru Slezsko není zemí menší důležitosti než Čechy a má s Čechy staré rozepře o korunování. Císař prý doufá, že je zachová v poslušnosti, a krá-

---

[1]) Viz noviny pro kurfirsta saského ze dne 20. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 131 a pozn. 2 tamže a konečnou relaci hornolužickou tamže str. XCII. O jejich návštěvě u Slezanů viz též list vévody lehnického ze dne 22. dubna tamže č. 149.

[2]) Depeši Mediciho velkovévodovi toskanskému ze dne 25. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 170.

[3]) Depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 25. dubna viz tamže č. 172.

lovští myslí, že je převedou v obedienci krále Matyáše.[1])

Po deputaci slezské přijal císař deputaci hornolužickou, jejíž audience nevybočila z mezí formalit a nevzbudila takovou pozornost jako audience Slezanů. Císař, přijav milostivě oslovení vyslaných hornolužických, kteří mu připomenuli svá gravamina, dal je napomenouti nejvyšším kancléřem, aby se ukázali jakožto věrní a poslušní poddaní, aby respektovali císařovu autoritu a co nejlépe napomáhali jeho prospěchu; to ostatní že císař milostivě uváží.[2])

Slezští vyslanci byli ještě před audiencí u císaře zpracováni vévodou brunšvickým, který se s nimi hned po jejich příchodu do Prahy sblížil a namáhal se, aby je dostal na svou politickou linii. Také s vyslanci hornolužickými navázal za týmiž úmysly přátelské styky. Kurfirstovi saskému psal 21. dubna, že u vyslanců slezských a lužických prokázal císaři dobré služby a pozoroval, že jsou mu nakloněni.[3]) Vévoda brunšvický se nemusil ani příliš namáhati, neboť to bylo v souhlasu s jejich instrukcí a s listem knížete Karla z Münsterberka císaři, v němž císaře vřele ujišťuje, že Slezané mu zůstanou věrni a že se na generálním sněmu najde prostředek, jak by autorita císařova byla zase upevněna, zmatky a povstání odvráceny, vše přivedeno k pokoji a strůjcové císařova neštěstí potrestáni.[4]) To bylo ve shodě s plnou mocí, kterou dostali poslové slezští od knížat a stavů slezských, aby při císaři, stavech a hlavně při sněmu jednali o všem, co slouží k udržení císařovy výsosti, atd.[5]) Sympatii slezských

---

[1]) Depeši Zúñigovu králi španělskému ze dne 25. dubna viz v Briefe u. Akten IX, č. 158, výtah v Sněmech českých XV, II, č. 173.

[2]) Viz konečnou relaci hornolužických vyslanců tamže str. XCIII až XCIV. Líčí v ní, jak je po slezské audienci nejvyšší komorník Proškovský povolal k císaři a jak císař stál u stolu potaženého červeným sametem a podal každému z nich ruku.

[3]) List vévody brunšvického kurfirstu saskému ze dne 21. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 139.

[4]) List Karla z Münsterberka císaři ze dne 27. dubna viz tamže č. 188.

[5]) Viz list Slezanů českým stavům ze dne 8. dubna v Sněmech českých XV, I, č. 613.

poslů k císaři zvyšovala jejich nespokojenost s postupem českých stavů.[1])

To byly špatné vyhlídky pro krále Matyáše, a podle toho také slyšení slezských vyslanců u něho 25. dubna nemohlo býti leč formalitou, při níž krále pozdravili a jemu blahopřáli.[2]) A jako bylo důležité to, o čem mlčeli před císařem, kde nevyřkli slovo abdikace, tak také jejich oslovení krále Matyáše bylo důležitější tím, o čem se nezmínilo, než celým svým obsahem. Podle jeho znění přišli ke generálnímu sněmu do Prahy na rozkaz císařův a na žádost českých stavů. Protože knížata a stavové slezští dostali zprávu, že také král Matyáš osobně přijel, maje v úmyslu utišiti nepokoje, dali svým vyslaným pověřující listy pro něho a děkují mu, že se tolik stará o blaho království a zemí inkorporovaných, doporučujíce svou zemi a sebe jeho milostí. Ani slovem se neobracejí na krále Matyáše jakožto na čekatele českého trůnu a nástupce císaře Rudolfa. Toto mlčení v této situaci, kdy se králi představují vyslanci jedné korunní země jdoucí ke sněmu, který má podle proposice jednati o přijetí a korunování nového panovníka, mluví velmi zřetelně.[3])

Vedle podpory, které se takto dostalo císaři příchodem poslů slezských a lužických k sněmu generálnímu, byla jeho posice posílena také zakročením knížat říšských a vypravením vyslanců saských a vyslance mohučského do Prahy. Posledními událostmi v Praze byla Říše vyrušena ze svého klidu a kurfirsti a knížata viděli, že se musí něco učiniti pro císaře. Kurfirst saský psal nejen knížeti Karlovi z Münsterberka, aby císaře neopouštěl a působil na slezské posly k sněmu,

[1]) Píše o ní Pfretschner do Saska 23. dubna, a ten též potvrzuje, že vévoda brunšvický začal se Slezany dobrou ‚korespondenci‘, aby je dostal na svou stranu. Viz Sněmy české XV, II, č. 157.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria k 25. dubnu tamže č. 162.

[3]) Oslovení slezských vyslanců adresované králi Matyáši viz v Sněmech českých XV, II, č. 199. Ústně bylo proneseno 25. dubna a v jedné kopii je datováno 28. dubnem. Datum to asi patří dni sepsání tohoto kusu, který si snad král vyžádal, není-li pouhou chybou. O prvních krocích slezských vyslanců v Praze viz též můj úvod v Sněmech českých XV, II, str. XIV—XVI.

nýbrž také českým stavům.[1]) Českým stavům psal z Torgavy 12. dubna a projevil naději, že se přičiní, aby nepokoje byly utišeny. Vypočítává zásluhy císaře Rudolfa a omlouvá poslední události, jichž původem byli prý zlí lidé. Pokud jde o jejich stíhání, nechce stavům předpisovati, jak mají naložiti s českými radami a služebníky, ale upozorňuje je, kdyby sáhli dále a chtěli obtěžovati říšské dvorské a tajné rady, že by to byla ‚res mali exempli' a nedotkla by se hluboko jen císaře, nýbrž také těžce urazila kurfirsty a stavy Svaté Říše. Žádá tedy, aby své akce tak zařídili, aby z nich byla patrná stálá věrnost, respekt a poslušnost k císaři, a císař aby nebyl v svém vysokém věku dále zarmucován k jejich a celé Říše věčné hanbě, a aby mu jeho otcovská mnoholetá péče nebyla oplácena nevděkem.[2]) Téhož dne jako kurfirst saský psal českým stavům vévoda bavorský a žádal za propuštění zatčeného tajného rady Ondřeje Hannewalda. Den před tím psal králi Matyášovi o propuštění říšského pfenikmistra Welsera.[3]) Psaní kurfirsta saského bylo čteno ve sněmu 21. dubna a bylo stavům ‚nehrubě příjemné'.[4]) Téhož dne byla také čtena přímluvná psaní vévody bavorského. Vévoda brunšvický v listu kurfirstovi saskému ze dne 21. dubna píše o rozčilení stavů po přečtení listu kurfirstova a praví o nich: „Und sollen darüber gewaltig fulminiret und gedonnert haben". Prý podezírají vévodu, že jsou to jeho intriky. Vévoda píše v témž listu, že čeká s toužebností na vyslance kurfirsta saského a mohučského a že bude pevně při nich státi. Dodává k tomu, že se zde jen o to pečuje, jak by dobrý starý pán byl zarmucován a urážen.[5])

[1]) Viz list kurfirsta saského Karlovi z Münsterberka ze dne 19. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 125.

[2]) Viz list kurfirsta saského českým stavům ze dne 12. dubna v Abh. der kgl. böhm. Ges. der Wiss. V. Folge, III. Bd., st. 812—813, vyd. Hammer-Purgstall; výtah v Sněmech českých XV, II, č. 41.

[3]) Viz Sněmy české XV, II, č. 41, pozn. 2.

[4]) Viz zprávu pražského diaria k 21. dubnu tamže č. 134.

[5]) Viz list vévody brunšvického kurfirstu saskému ze dne 21. dubna tamže č. 139. O stavech tu píše, jak nevážně mluví o císaři; prý by stačilo pro jeho osobu, kdyby mu dali denně dva tolary; prý se mají starati

Konečně se vévoda brunšvický vyslanců dočkal. Vyslanci kurfirsta saského Marcus Gerstenberg a Volf von Lüttichau dorazili do Prahy 25. dubna; s nimi přibyl také vyslanec kurfirsta mohučského Hanuš Richard Brömser. Brömsera, který byl právě v poselství na dvoře saském, vypravil kurfirst Kristián do Prahy o své újmě, věda, že kurfirst mohučský jeho jednání schválí a instrukci s ověřovacími dokumenty za ním pošle, což se pak skutečně stalo. Tak byl kurfirst saský na české stavy rozhořčen a za tak nebezpečnou pokládal situaci císařovu v Praze, že v každém odkladu poseltví viděl periculum in mora.

Vyslanci saští znali poměry na pražském dvoře a byli dobře vybráni kurfirstem k úkolu tak nesnadnému, důležitějším činitelem byl Gerstenberg. Také mohučský vyslanec Brömser byl politik výborný a třebaže katolík, pracoval v dobré shodě se Sasy. Politických názorů byl podobných; luteráni i katolíci tehdejší stejně nazírali na poměr poddaných k panovníkovi a stejně horlivě potírali každou rebelii.[1])

Vyslanci kurfirsta saského byli vyzbrojeni doporučujícími a přímluvnými listy adresovanými císaři, králi Matyášovi, českým stavům a vyslaným ze Slezska a Lužic. Brömser nemohl míti dosud podobné listy svého pána. Tenor listů kurfirsta saského byl, aby se císařova autorita rehabilitovala, aby císař byl uchráněn dalších urážek a útisků se strany českých stavů, a král Matyáš aby byl varován. V listu králi Matyášovi, daném v Drážďanech 21. dubna, připomínal kurfirst králi, odpovídaje na jeho poslední misi, smlouvy z 1608 a 1610, potvrzené kurfirstem saským a jinými knížaty, dále prohlášení královo před pochodem do Čech, že bude šetřiti důstojnosti císařovy, a jeho odpověď českým poslům, že jde císaři ku pomoci v jeho nesnázích. Kurfirst nepochybuje, že král bude toho všeho dbáti a nedá příčiny k větším

---

kurfirsti a knížata, kam chtějí dáti starého císaře, a jiné podobné ďábelské urážky, které prý pronášejí ze mstivosti i lidé vznešení.

[1]) Viz více o tomto poselství v díle B: Jenšovského, Politika kurfiřta saského, st. 60—62; upozorňuji hlavně na Jenšovského dobrou charakteristiku osob.

nesnázím a hořkostem; dostal však zprávy, jak se s císařem zachází, upozorňuje krále na následky, protože ‚modus procedendi' s císařem je docela násilný a v Říši neslýchaný, a prosí ho, aby u stavů koruny české zakročil svou autoritou, aby císařova výsost atd. a majestátnost takové osobě Bohem vštípená nebyla tupena a kolegium kurfirstů a celá Říše nebyly uráženy. Kurfirst prohlašuje na konci, ujistiv krále svým přátelstvím, že po příkladu svých předků a podle své přísahy věrně setrvá při císaři.[1])

Českým stavům připomíná kurfirst listem z téhož data svá dřívější napomenutí, aby zachovali povinnou úctu a poslušnost k císaři, a vytýká jim, že napomenutí ta nedosáhla zamýšleného cíle. Dověděl se, jak dále píše, že se podnikly neslýchané věci, Pražský hrad že byl obsazen silnou stráží, služebníci císařovi a radové že byli uvězněni a přístup k císaři že byl tak uzavřen, že císař je bez rad a služebníků a že se s nikým nemůže ani o to nejmenší sdíleti; nadto že proti vlastní osobě císařově a proti kurfirstům a knížatům byly podniknuty neodpovědné inkvisice, a knížecí a jiné osoby, které chtěly podle své povinnosti císaři poskytnouti radu, byly uráženy a ze zlého podezírány. Kurfirst zavrhuje tento postup podobným způsobem jako v uvedeném listě králi Matyášovi a diví se, že by mohla všechna věrnost a láska poddaných tak uhasnouti, že vedle uvolnění přísahy dané hlavě Říše také její členové jsou vyšetřováni na podkladě výpovědí ničemných lidí, a že v jedné osobě je žalobce a soudce, a že není nejvyšší vrchnost respektována. Proto kurfirst stavy jakožto své dobré sousedy znova napomíná, aby pomyslili, co by z toho mohlo budoucně vzniknouti, a aby uvážili, jak se má postupovati proti osobě královĕ, dbáti hlavních zákonů království a neurážeti císařský majestát, důstojnost kolegia kurfirstů a celé Svaté Říše, nýbrž tak jednati, jak toho vyžadují božská, přirozená i všechna světská práva. Kurfirst, nemoha podle svého svědomí a své

[1]) List kurfirsta saského králi Matyášovi ze dne 21. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 144.

povinnosti císaře v jeho nouzi opustiti svou radou, posílá k němu své vyslance Gerstenberka a Wolfa z Lüttichau a žádá české stavy, aby je laskavě vyslechli a zachovali se k nim podle důvěry, jakou k stavům kurfirst má a jak toho vyžaduje nutnost věci.[1])

Brzy po odchodu svých vyslanců přišel kurfirst saský k názoru, že obsah uvedeného listu je příliš ostrý a že by snad české stavy zbytečně podráždil. Dostal patrně již zprávy z Prahy o náladě českých stavů a o jejich nepřátelství k vévodovi brunšvickému[2]) a nepokládal za výhodné, aby se dostal s nimi do podobné srážky. Proto poslal Gerstenberkovi a Wolfovi z Lüttichau 30. dubna z Drážďan jiný pověřující list a dal jim instrukci, aby list dřívější zadrželi a stavům ústně vyřídili vzkaz kurfirstův a napomenuli je k užívání prostředků, které slouží míru. Tento svůj krok odůvodňoval kurfirst potřebou, aby se v těchto věcech postupovalo s umírněností a hledělo k tomu, aby mysli beztoho již rozpálené nebyly prudkým urgováním a tvrdými domluvami ještě více uráženy.[3])

Když později byli vyslanci kurfirsta saského oficiálně přijati českými stavy v generálním sněmu, odevzdali jim memoriál kurfirsta saského znějící mnohem mírněji a obsahem mnohem stručnější.

Doporučující listy vyslanců kurfirsta saského určené poslům slezským a lužickým k sněmu generálnímu zněly ovšem jinak, než list stavům českým. K nim se kurfirst obracel jako k spojencům, oznamoval jim, že vypravil do Prahy své vyslance, žaloval na české stavy a žádal, aby Slezané a Lužičané nejen císaři zachovali povinný respekt a od něho

---

[1]) List kurfirsta saského českým stavům ze dne 21. dubna z Drážďan viz v Sněmech českých XV, II, č. 141.

[2]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 26. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 178.

[3]) List kurfirsta saského Gerstenberkovi a Wolfovi z Lüttichau ze dne 30. dubna viz tamže XV, II, č. 226, pozn. 1. Nový pověřující list pro oba tyto vyslance stavům českým viz tamže č. 226. Srovn. B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského, st. 69—70.

neustupovali, jak jistě mají v instrukci, nýbrž aby ani nepomáhali nic povolovati a podnikati, co by bylo k zmenšení císařovy autority a výsosti anebo k zlehčení jeho od Boha přijatého vysokého úřadu a co by proto slezským stavům mohlo býti k špatné pověsti.[1])

V pověřovacím listu adresovaném císaři a daném téhož dne oznamuje kurfirst, že vypravil Gerstenberka a Wolfa z Lüttichau k císaři a jim nařídil, aby se u něho hlásili v slyšení a vykonali, co jim uloží. Prosí císaře, aby nepochyboval, že si dají záležeti, aby podle svého nejlepšího rozumu a podle rozkazu daného jim kurfirstem, měli v náležité patrnosti, co císař potřebuje, a aby co nejpilněji plnili, co jim císař svěří a uloží.[2])

V instrukci, kterou pro tuto misi obdrželi, měli oba vyslanci nařízeno, aby 25. dubna dorazili do Prahy, ohlásili se císaři a žádali za audienci, a aby králi Matyášovi, stavům českým, poslům slezským a lužickým odevzdali listy kurfirstovy. Co jim císař uloží a rozkáže, mají nejpoddaněji převzíti a kdykoli císař jim dá něco k vyřízení, nebo učiní nějaký návrh nebo jim dá něco k úvaze, mají se o tom poraditi s vévodou brunšvickým, který dosud měl u císaře v těchto věcech ‚directorium' a s mohučským vyslancem, který se s nimi spojí. Na čem se společně dohodnou, mají s největší pílí provésti. Poněvadž není možno dáti jim úplnou instrukci pro vše, co by se mohlo přihoditi, mají s vévodou brunšvickým a vyslancem mohučským ‚pro re nata' tak zaříditi své rady a akce, aby toto vzniklé zlo mohlo býti možno napraveno po dobrém, mír v Říši zjednán a císařova důstojnost zachována.[3])

Aby byli vévodovi brunšvickému blíže a mohli s ním konati časté porady, ubytovali se saští vyslanci v témže ho-

---

[1]) Doporučující listy kurfirsta saského slezským a lužickým vyslaným k sněmu ze dne 21. dubna z Drážďan viz tamže č. 142.

[2]) Pověřovací list kurfirsta saského vyslancům k císařskému dvoru z téhož data viz tamže č. 143.

[3]) Instrukci saských poslů ze dne 21. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 140.

stinci ‚U Turka‘, v kterém vévoda obýval a vstoupili s ním ve styk hned po svém příchodu do Prahy. Druhého dne ráno, 26. dubna, měli u něho úřední audienci a oznámili mu účel svého poslání. Vévoda jim podal informace o situaci, pravil jim, že je nutno podati císaři ruku, ujišťoval je, že chce při císaři věrně setrvati, zároveň však ukazoval, jak špatný vděk má za to od krále Matyáše a českých stavů; měl prý dobré úmysly s oběma stranami a dosud je má a doufá, že také jiní kurfirsti, zejména kurfirst braniborský, se tomu přizpůsobí. O českých stavech jim pravil, že jsou nanejvýše uraženi a že podnikají věci, za které nelze odpovídati. O korunování královë je poučil, že je neodvratné; jen tak že by se to mělo zaříditi, aby císař byl v náležité úctě, a pokud by žil, aby zůstal panujícím králem v Čechách. Saští vyslanci oznámili poté vévodovi brunšvickému své záměry, jak odvrátiti nebezpečí od domu rakouského, a jemu se líbily.

Téhož dne, hned po této konferenci, měli Gerstenberg a Lüttichau slyšení u císaře, jemuž předvedli také Brömsera. Císař, který jindy jen váhal a odkládal, když měl někoho přijmouti, nemohl se ani dočkati, aby se domluvil s vyslanci kurfirstů, od nichž se nadál pomoci. Vyslanci vyslovili císaři soustrast s jeho těžkým postavením a povzbuzovali ho nadějí, že ho kurfirsti neopustí, uvádějíce, že Sasko už jednalo o pomoc s druhými kurfirsty, hlavně s Mohučí, načež že mohučský vyslanec Brömser přijel do Torgavy a nyní se k nim připojil. Brömser se poté ujal slova a také nabídl císaři své služby. Císař se nejdříve obrátil k Sasům a děkoval kurfirstovi saskému, že ho v tomto nešťastném stavu tak přátelsky navštívil a mu nabídl svou pomoc a že mu také u Braniborska a jiných kurfirstů prokázal dobré služby.

Styky saskobraniborské se totiž nyní zlepšily a byla naděje, že spor o dědictví julišské nebude už rozdvojovati tato dvě kurfirstství, která, kdyby se spojila k společným krokům k podpoře císaře, byla by ho mohla zachrániti od pádu. Dne 30. března 1611 sjednána byla v Jüterbocku smlouva, podle níž mělo býti Sasko přibráno k společnému držení Julišska s knížaty posidenty, t. j. též s posidentem brani-

borským.[1]) To byl obrat pro císaře velmi důležitý; podle Minkwitzova sdělení saským vyslancům byl císař jüterbošskou smlouvou nanejvýš potěšen a mínil, že by nyní podle této dohody mohlo dojíti k smíru, potvrzení a obléńění, kdyby Braniborsko vyslalo sem poselství.[2])

Protože Sasko již zakročilo v Braniborsku ve smyslu příznivém císaři, dotkl se císař při audienci těchto saských služeb. Hned po tomto úvodu jal se žalovati na české stavy, jak s ním nešetrně zacházejí proti všem božským a světským právům. Nemohl prý o tom ani zprávu podati, protože mu byli vzati jak obyčejní služebníci, tak tajní a říšští dvorští radové; císař to dává Říši na uváženou. Proto prý rád slyší, že Pflug vykonal své poslání u kurfirsta saského, a doufá, že kurfirsti a Říše císaře neopustí, když ho k této výši zvolili. Děkuje saským vyslancům za nabídku jejich služeb a oznamuje jim, že dá s nimi o všech věcech jednati po Minckwitzovi, kterého ještě pokládá za svého věrného služebníka. Poté se císař obrátil k Brömserovi a projevil mu potěšení, že Mohuč je ve spojení se Saskem a že je stejného úmyslu císaři pomoci; připomněl pak Brömserovi, jak předpovídal již minulého podzimu nynější zmatky, když mohučští vyslanci byli v Praze, moha lehko pozorovati, s čím Češi zacházejí a jaký mají úmysl. Císař pronesl naději, že ho Mohuč neopustí, a pravil, že bude užívati Brömserových rad.[3])

S tím císař vyslance obou spřátelených kurfirstů propustil, posílen vědomím, že Říší nebude docela opuštěn. Jestliže k pomoci očekávané z Říše připočetl ještě pomoc Slezanů a Lužičanů, mohl se oddávati jakési naději. Koalice saskolužickoslezská, která se teď začala rýsovati, byla také geograficky Čechám velmi nebezpečná; celý sever byl ohro-

---

[1]) Srovn. Briefe u. Akten IX, č. 109 a 120; viz Jenšovský, l. c., st. 62.

[2]) Viz depeši vyslanců saských kurfirstovi saskému ze dne 25. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 164.

[3]) Depeši ze dne 26. dubna, kterou o tom Gerstenberg a Lüttichau poslali z Prahy kurfirstu saskému, viz v Sněmech českých XV, II, č. 178. O jejich příchodu do Prahy viz jejich depeši témuž kurfirstovi ze dne 25. dubna tamže č. 164.

žen. Jestliže se k tomu ještě připočtla možnost spojenectví braniborského a jestliže se uvážilo, jakou morální váhu v Říši má kurfirst mohučský, mohlo se zdáti, že za císařovou věcí stojí značná moc. Ve vévodovi brunšvickém měla tato koalice velmi čilého diplomatického vůdce a mohla dosáhnouti větších úspěchů, kdyby byla postupovala proti českým stavům a králi Matyášovi tak důsledně a houževnatě jako tento neúnavný zachraňovatel císaře Rudolfa a kdyby byla měla také jednotný program. To byl arci těžký problém, a přivésti jen Sasko na stejnou linii politickou, na jaké bylo Slezsko a Lužice, nebyla věc snadná. Sasko, volební knížectví Říše, mělo zcela jiný poměr k českým stavům než Slezsko a Lužice, které byly součástí koruny České a jimž na přátelství českých stavů přese všechny různosti přece jen velmi záleželo. Říšské členy této koalice chtíti naplniti společným zápalem bylo při katolické Mohuči a luterském Sasku stejně nemožné jako při stále rivalisujícím Sasku a Braniborsku. Záchrana císaře Rudolfa nebyla jim programem tak důležitým, aby se za něj postavili s nasazením existence a dali si jím zatlačiti do pozadí své bližší teritoriální zájmy.

Brzy po saské a mohučské audienci napsal císař Rudolf jak vévodovi brunšvickému, tak dotčeným vyslancům list, který měl zpevniti pásky, které se začaly navazovati mezi jeho politickými přáteli. Císař v něm pravil, že vedle kurfirstů a knížat říšských má důvěru k svým poslušným knížatům a stavům slezským a lužickým, kteří, jak poznal, byli mu vždy věrni a jeho poslušni a nepustili se jako jiní do ‚praktik' proti němu. Císař žádá tedy vévodu brunšvického a vyslance kurfirsta saského a mohučského, aby se u nich přimluvili za jeho věc a nabádali je k staré věrnosti a poslušnosti, aby se nedali svésti zarytými nepřáteli míru, nýbrž aby pevně setrvali při císaři jako praví staří rození Němci a aby se s nimi radili, jak vyváznouti z tohoto nebezpečí se zachováním reputace Říše a císařovy.[1])

---

[1]) List císaře Rudolfa vévodovi brunšvickému a vyslancům kurfirsta saského a mohučského ze dne 26. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 179.

Datum tohoto listu neukazovalo jinak nadějnou změnu císařovy situace. Právě 26. dubna se mu přistěhoval král Matyáš na Hradčany. Byl doprovázen českým i rakouským vojenským lidem — mohučský vyslanec počítá 6 kompanií jízdy a několik praporců pěchoty — a velkým počtem vznešeného panstva ze všech zemí, které ovládal, i panstva českého. Král Matyáš nešetřil leskem dvora; byl oděn v nádherný uherský šat a jel na překrásném tureckém koni. Ubytoval se v domě vdovy po nejvyšším hofmistru Krištofu Popelovi z Lobkovic. Přímý podnět k přestěhování ze Starého města dala, jak praví nuncius, touha po lepším vzduchu, neboť král byl dosti churav a poslední tři dny trpěl nevolností.[1]) Jistě však hlavně působila snaha býti v blízkosti generálního sněmu a žádostivost býti na Hradčanech, kterou Matyáš projevoval od počátku. Tam bylo vlastní sídlo českých králů, tam byla koruna svato václavská a tam se mohlo dáti císaři zřetelně najevo, že budoucí český král nechce ponechati tuto residenci sesazenému panovníkovi. Mimo to bylo sídlení krále Matyáše na Hradčanech se vší vojenskou pompou a silnými strážemi stálou hrozbou císaři, kdyby jevil příliš málo povolnosti. Podle zprávy Brömserovy a zprávy vídeňského diaria měly před novou residencí královou stále stráž dva praporce pěchoty. Roncaroli udává, že i do jeleního příkopu byla vložena kompanie pěchoty. Bodenius počítá, že do hradu byl dán celý praporec českých knechtů a před hrad postaveny dva praporce Rakušanů a Moravanů a 200 koní. Císař podle svědectví Brömserova i Bodeniova nesl těžce, že král Matyáš přitáhl na Hradčany s takovým vojskem, jako kdyby byl před nepřítelem a ve velkém nebezpečí.[2])

[1]) Viz depeši nuncia Placida Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 25. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 167.

[2]) O přestěhování královč a nové situaci na Hradčanech viz hlavně zprávu vídeňského diaria k 26. dubnu tamže č. 177, depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 26. dubna tamže č. 178, depeši mohučského vyslance Brömsera kurfirstu mohučskému ze dne 30. dubna tamže č. 223, depeši Bodeniovu vévodovi bavorskému ze dne 2. května tamže č. 248 a depeši Roncaroliho vévodovi parmskému ze dne 2. května tamže č. 260.

O strážích píše Brömser, že jich je na Hradčanech a jinde přes 4000 mužů (!) a že uvnitř hradu, který střeží Češi a Moravané, jest pozorovati velikou neskromnost a opovážlivost, neboť všechny kouty, kudy císař chodí, jsou opatřeny strážemi, že to vypadá jako těsné vězení, což si císař velmi připouští k srdci, takže je na něj lítostivý pohled. Vyslanci kurfirstů remonstrovali prý proti tomu u krále a stavů několikrát a doufali, když král přijde na Hradčany, že nastane nějaké zmírnění, ale nepozorují vůbec změnu, nýbrž ještě zostření. Teprve prý dnes, t. j. 30. dubna, bylo králem dáno ujištění, že budoucně, a hlavně na tajných chodbách, bude užíváno větší šetrnosti.[1])

Čtli jsme už výše ve stížném listu Krištofa Pfluga nářky na stráže, které císaře i v chodbách obtěžovaly. Císař ovšem viděl hned ve všem nebezpečí života. Tak si naříkal, jak čteme v listu vévody brunšvického kurfirstovi saskému ze dne 17. dubna, že byl jednou ohrožen stráží, která na něj namířila mušketu. Způsobilo to dosti zlé krve a císař byl litován, jako kdyby mu bylo bývalo skutečně běželo o život, ale zdá se, že to byl spíše výplod jeho předrážděné fantasie, která v obratu vojáka na stráži a pohybu muškety viděla atentát.[2])

Nyní, když se na Hradčanech královsky zařídil jeho bratr, nastaly císaři trampoty jiného druhu. I když před leskem bratrova dvora mohl zavírati zrak, aby s ním nemusil srovnávati svou ubohost, sluch nemohl uchrániti před vojáckým hřmotem, jistě úmyslným, který se mu zarýval až v útroby naplněné málomocným hněvem uraženého veličenstva, které je hlídáno vojskem úhlavního nepřítele.

Svůj skvělý dvůr na Hradčanech mohl král Matyáš uplatniti hned druhého dne po svém přestěhování při přijetí saských vyslanců, kteří ho požádali o slyšení, aby mu 27. dubna přednesli důvody, proč byli posláni do Prahy. Poradili se dříve s vévodou brunšvickým a vyslancem mohuč-

---

[1]) Viz právě citovanou depeši mohučského vyslance ze dne 30. dubna.

[2]) List vévody brunšvického kurfirstu saskému ze dne 17. února viz v Sněmech českých XV, II, č. 87. Srovn. Gindely, l. c., str. 252.

ským, než se odebrali k této důležité audienci. Saští vyslanci píší o ní kurfirstovi, že je král přijal maje u sebe jen Khlesla a svého nejvyššího komorníka Leonarda z Meggau, ale že měl v antikameře veliký počet vznešených pánů z Rakous a z Čech. Jak je vidět, imponovala saským vyslancům tato živost a vznešenost králova dvora, která podle intence aranžérů měla působiti kontrastem proti mrtvé prázdnotě antikamery císařovy. Saští vyslanci oznámili králi stručně, jaký smysl má jejich mise. Poněvadž vznikly znova nebezpečné nepokoje v těchto zemích, nemůže prý kurfirst saský přihlížeti nečinně k tomuto neštěstí z povinnosti k císaři a jakožto soused koruny České, který je domu rakouskému zvláště oddán a byl k zakročení vyzván. Proto kurfirst presentoval včera svými vyslanci císaři svou povinnou poslušnost a nařídil jim, aby se, vyřídíce to, hlásili u krále Matyáše, aby poznali jeho upřímné a blahovolné úmysly. Vyslanci žádali, aby král ustanovil někoho hodného důvěry, kdo by je o věci dostatečně informoval, s nimi konferoval a správně od nich slyšel mínění kurfirstovo. Poté odevzdali králi písemný memoriál; král jej dal přívětivě přijmouti Khleslem a pro more na to odpověděti a nabídnouti, že ustanoví své důvěrníky, kteří by dále jednali o celé věci se saskými vyslanci.[1])

Na konci memoriálu bylo sice ujištění nestranností kurfirstovou, ale tomu asi stejně věřili vyslanci sami, jako král Matyáš a jeho radové. Další události doklady její nepřinášely.

Král Matyáš ustanovil zvláštní komisi, která 29. dubna jednala s Gerstenberkem a s Wolfem z Lüttichau. Byli v ní vedle Khlesla Leonard z Meggau, Karel st. z Žerotína, Wolf Zikmund z Losensteina a Jiří Ondřej z Hofkirchen.[2])

---

[1]) Depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 27. dubna o těchto věcech viz v Sněmech českých XV, II, č. 185, memoriál saský podaný králi viz tamže č. 186.

[2]) Vyslaní hornorakouští v listu stavům hornorakouským ze dne 29. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 212 praví: „herr landobrister herr von Hofkirchen"; byl to tedy plukovník Jiří Ondřej z Hofkirchen, a ne

Podle saských vyslanců, kteří napsali o svém jednání s touto komisí zvláštní protokol, byla mezi obojí stranou debata dosti živá a pohybovala se v těchto mezích: Khlesl stál na stanovisku, že císař sám svého bratra Matyáše dobře přijal, že svolal generální sněm do Prahy a sám navrhl, aby Matyáš byl korunován, že tedy jde o věci, které se netýkají kufirstů a Říše. Saští vyslanci zastávali mínění, že kurfirst má povinnosti k císaři a království Českému, vytýkajíce, že se s císařem špatně zachází, a pochybují, že povoluje dobrovolně. Khlesl ukazoval, že pasovským vpádem byly smlouvy porušeny a že rukojmí nedostáli svým závazkům, a žaloval na císařovu špatnou vládu. Jestliže císař s nimi v Říši lépe zacházel, dodal k tomu s úsměvem, že jim ho přejí, ale že zde nemají klásti překážky. Saští vyslanci omlouvali pasovský vpád i jednání kurfirstovo, hájili císaře a na konec učinili důležité prohlášení: Nepřišli sem, aby disputovali anebo snad překáželi korunování; kurfirst saský přeje rád králi Matyášovi nejen toto, nýbrž ještě větší důstojenství, jenom by měl král lépe dbáti císařova majestátu a přizpůsobiti se radě kolegia kurfirstů. Slova o ještě větším důstojenství si prý královští pilně zaprotokolovali a bylo jim to velmi příjemné. Český král je, jak prohlášení toto pokračuje, sedmým kurfirstem v Říši a není možné ho zlehčovati, aby to těžce nenesl také římský císař a kolegium kurfirstů. Kdyby prý král respektoval dobré zdání tohoto kolegia a tak postupoval, aby hodný starý císař nebyl docela ‚kasírován', a jak se říká, ‚strčen pod lavici', způsobilo by to králi u kolégia kurfirstů velkou přízeň, kdežto při tomto potupném a násilném jednání nedalo by se nic jistšího předvídati, leč nebezpečné odtržení imperia od těchto zemí, čímž by se asi více ztratilo, než získalo. To byla perspektiva, na jejímž pozadí bylo viděti korunu Svaté Říše, o níž rozhodnou kurfirsti podle chování králova. To účinkovalo na Khlesla, že naladil jemnější struny a skončil jednání tónem velmi smířlivým.

Wolfgang z Hofkirchen. Oldřich z Khrenberku, vicekancléř krále Matyáše, jehož tento list jmenuje také jakožto člena komise, měl patrně na starosti písařské práce.

Hned prohlásil, že je viděti, jak dobře to kurfirst saský míní s králem Matyášem a celým rodem habsburským a jak má na mysli blaho celého křesťanstva. Dodal k tomu ovšem na omluvu, že královští nemohli opominouti postěžovati si z německého srdce a odkrýti svou tíseň, že však jinak jsou intence saské stejné jako jejich a že královští měli vždy ke kurfirstovi velkou důvěru, a ač někdy psal králi poněkud silně, že to dobře přijali jakožto vytrysklé z německého věrného srdce. Slíbili, že svého krále o všem zpraví, a žádali saské vyslance za strpení. Nejvyšší komoří Meggau je poté pozval k obědu, ale Sasové se omluvili a slíbili, že na vyzvání zase přijdou.[1])

Druhého dne, 30. dubna, poslal král Matyáš k saským vyslancům svého dvorního maršálka Wolfa Zikmunda z Losensteina, s nímž Gerstenberg debatoval asi dvě hodiny — Lüttichau byl právě churav — a přednesl mu plán, jak by se mohl celý spor urovnati s reputací císaře Rudolfa i krále Matyáše. Losenstein byl prý plánem tímto nadšen a prohlásil, že o něm podá referát svému králi a že by dal za to 1000 dukátů, aby se ty věci tak srovnaly.[2]) Jaký to byl zázračný prostředek, který by mohl vyléčiti těžkou chorobu, jíž byla postižena Říše, země koruny České i dynastie habsburská, ukazuje dobré zdání vyslanců kurfirstských a vévody brunšvického, které navrhovalo tyto body:

1. Smlouvy z 1608 a 1610 mají se zachovávati.

2. Pasovský lid má býti rozpuštěn a původcové vpádu mají býti potrestáni.

3. Rukojmí pražské smlouvy mají na požádání poskytnouti pomoc.

4. Matyáš má býti korunován a prohlášen králem českým podobně, jako se to stalo za Maxmiliána II.

5. Nejvyšší úředníci, rady a úředníci v Čechách, Slezsku

---

[1]) Viz protokol o jednání saských vyslanců s radami krále Matyáše ze dne 29. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 210 a úvod v témž svazku st. XVII—XVIII. Srovn. Jenšovský, Politika kurfiřta saského, st. 67—68.

[2]) Viz tamže pozn. 5 na str. 240.

a Lužici i rady královských měst mají přisahati císaři věrnost až do jeho smrti.

6. Má se provésti universální reformace vlády, císař i král mají k tomu ustanoviti komisaře stejným počtem, a vše se má upraviti s radou stavů.

7. Císař má zůstati panujícím králem.

8. S obojí strany se má vše odpustiti.

9. Císař i král mají se zbaviti škodlivých rádců a užívati jen mírumilovných lidí.

10. Císař má náležitě doporučiti krále Matyáše nastávajícímu sjezdu kurfirstů v Říši.

11. O smlouvě se má sepsati listina, na niž obě strany složí přísahu.

12. Císař Rudolf i král Matyáš mají požádati krále španělského a všechna arciknížata, aby se vedle kurfirstů stali rukojmími této smlouvy.[1])

Jestliže podle tohoto projektu měl císař Rudolf podržeti v rukou vládu a slibovanou universální reformu měl dáti provésti komisí, do níž by určil stejný počet členů jako král Matyáš, pak vlastně se nemělo mnoho změniti a stavové čeští měli býti odbyti jen možností spolurady. Jaký úspěch v tom mohl viděti Losenstein, nelze opravdu pochopiti. Zdá se, že jeho nadšení nebylo z čistého pramene, nýbrž že měl instrukci od krále Matyáše a biskupa Khlesla, aby Sasy stůj co stůj udržel v dobré náladě. Perspektiva, v níž Sasové králi a jeho rádcům ukázali možnost získati římskou korunu, zdá se, že poněkud zastínila otázku českou. Že by však mohla vésti až k takovým koncesím, k jakým byl ochoten Losenstein, je nemožné. Ochota k nim byla před-

[1]) Dobré zdání předložené saskými vyslanci dvornímu maršálkovi krále Matyáše Wolfovi Zikmundovi z Losensteina viz zkráceně v Briefe u. Akten IX, č. 164, výtah viz v Sněmech českých XV, II, č. 206. Chroust pokládá v Briefe u. Akten za autory tohoto dobrého zdání jen saské vyslance s vyslancem mohučským, avšak podle nadpisu budyšínské kopie ‚vorgeschlagene mittel ihr fürstl. gn. des herzogen von Braunschweig u. der churfürstlichen gesandten' je viděti, že vévoda brunšvický byl spoluautorem; není to nic divného, neboť saští vyslanci se měli podle své instrukce s ním o všem raditi.

stíraná; měla jí býti způsobena příznivá nálada pro krále Matyáše u kurfirsta saského a mohučského a také u jiných členů kolegia kurfirstů. Ve skutečnosti měl král Matyáš plány docela opačné a nikdy nechtěl v Čechách ustoupiti bratrovi. Že nemínil ani za cenu římské koruny ponechati Rudolfovi vládu v Čechách, bylo patrné z jeho jednání s českými stavy 2. května.

Král povolal k sobě, jak líčí diarium kutnohorských poslů k sněmu, přednější osoby ze všech tří stavů českých a dal jim oznámiti, že kurfirst saský při něm vyhledává, aby přestal na korunování a ubezpečení dostatečném, avšak správu království aby ponechal císaři; stavové že budou moci býti zabezpečeni, že regiment bude napraven. O ostatních podmínkách se tu mlčí, avšak uvádí se stížnost kurfirstova, že císař na hradě svém je obležen a že jako vězeň nikam odjížděti nemůže, s žádostí, aby v tom král císaře ‚respektiroval', neboť, kdyby se mělo s císařem jináče, než se sluší, zacházeti, že by kurfirst saský i jiní kurfirstové a knížata říšská nemohli pána svého zanechati v takovém zlehčení a posměchu. Bude-li však chtíti král rady jeho poslechnouti, že od osoby své nepomine mu dopomáhati ke koruně království Římského.

Král prý odpověděl legátu, t. j. vůdci saských vyslanců Gerstenberkovi, že císař sám chce odstoupiti pro sešlost věku a že stavům povolil, aby krále korunovali; to že již nemůže býti měněno. Vězněm však že císař vůbec není a pro osobu císařovu že se ‚žádné varty nedrží', ale že stavové hlídají hrad Pražský a svá privilegií, obávajíce se nějakého nenadálého vpádu, když nepřítel ještě jest v zemi. Král že císaře ‚respektiruje, neb i při stavích to obdržel, aby od předkládání svých velikých ublížení a stížností upustili'. Co se dotýče koruny římské, ‚že král z té náklonnosti kurfirstu děkuje, a bude-li Bůh chtíti, že se i to všecko dobře státi moci bude'. Ve sněmu učinil o tom relací Jan st. z Talmberka, po níž nejv. sudí Adam ml. z Valdštejna doložil,[1]) že

---

[1]) Viz diarium kutnohorských poslů k sněmu ze dne 2. května v Sněmech českých XV, II, č. 240.

je to pro informaci stavů, kdyby saští vyslanci na nich něčeho žádali.

Tímto obratným tahem přesunul král odpovědnost na české stavy. Před kurfirsty se mohl stavěti ochotným ke všem ústupkům císaři a ukazovati na stavy jakožto na překážku takového smíru s císařem, který by mu ponechal vládu v rukou. České stavy zase mohl král mírniti poukazem, že se při svém postupu musí ohlížeti na nové důstojenství, které mu kyne. Mohl tak živly radikální krotiti, kdyby v procesu s císařem zašli příliš daleko. Před českými stavy nesměl a nechtěl dáti najevo ochotu k takové dohodě s císařem, která by se příčila jejich odhodlání nevrátit se už nikdy pod jeho vládu, a spokojit se snad jen formalitou korunování. Proto jeho rozklad českým stavům měl tak odlišný ráz od projevu jeho zástupce Losensteina saským vyslancům.

Saští vyslanci mohli při své činnosti jen tehdy počítati s úspěchem, podaří-li se jim získati poselstvo slezské. Bylo to jak v intencích kurfirsta saského, tak císařových. Podle rozkazu kurfirstova a na přání císařovo ohlásili se u slezských poslů k sněmu generálnímu a tlumočili jim 29. dubna pozdrav svého pána. Nejdříve se omluvili, že nemají zvláštní pověřující list pro vévodu lehnického, o jehož účasti při slezské misi nevěděli, a slíbili, že se o dodání listu postarají. Hned poté jim velmi otevřeně dali najevo, jak se kurfirst saský dívá na stav koruny České, který v něm vzbuzuje veliké starosti a v němž vidí nebezpečí jakožto nejbližší soused koruny České také pro své země a lidi, aby je také co nejdříve nezasáhl oheň, který vznikl v těchto zemích, kdyby nebyl brzy uhašen. Proto a z povinnosti k císaři se odhodlal k tomuto poselství. Že také slezští stavové vypravili své posly, slyšel kurfirst velmi rád, a protože ví, že stavové slezští, hornolužičtí a dolnolužičtí vždy věrně stáli při císaři, má kurfirst saský naději, že všichni v tomto dobrém předsevzetí pevně setrvají; důvěra, kterou má císař v jejich stálost by je k tomu měla nabádati.

Vyslanci slezští odpověděli, že děkují za milostivý pozdrav a za projev důvěry, kterou k nim kurfitst má, a ozná-

mili Sasům, že dosud nebyli k žádné poradě vyzváni a že dnes se mají odebrati k českým stavům. Prohlásili, že jako vždy dosud, zachovají povinnou poslušnost k císaři a že toto své prohlášení co nejdříve oznámí vyslancům stavů hornolužických a dolnolužických.[1])

Dobré úmysly slezského poselstva postaviti se za věc císařovu měly nyní býti podrobeny nejtěžší zkoušce. Slezané si dosud příliš troufali, spoléhajíce na podporu kurfirsta saského a Říše a na souhlas stavů lužických. O neústupnosti českých stavů mohli se v těchto dnech přesvědčiti, když s nimi měli rozhovory, patrně neoficiální, o abdikačních podmínkách císařových a o dobrém zdání krále Matyáše o nich; stavové prý o tom denně uvažovali za přítomnosti slezských a lužických vyslaných k sněmu generálnímu. Pisatel diaria vídeňského státního archivu tvrdí k 28. dubnu, že při těchto úvahách Slezané s Čechy nesouhlasili, nýbrž že jim namítali, že nemohou pochopiti, z jakého oprávnění lze jednoho krále sesazovati a druhého přijímati.[2])

Tyto své zásady měli příležitost uplatniti hned 29. dubna po poradě se Sasy, poněvadž tohoto dne bylo slavnostní uvítání poselstev zemí vtělených koruně České v sněmovní síni. Nyní na nich bylo, aby vyslovili oficiálně své mínění o nastávající změně trůnu. To byl rozhodující okamžik pro další vývoj událostí. Splní se očekávání císařovo, že rozpory mezi Čechy a druhými zeměmi oslabí jeho protivníky a dopomůže mu, ne-li k vítězství, alespoň k snesitelnému kompromisu? Půjdou čeští stavové se svými nátoky země hlavní a se svým povýšeným hledím nad země ‚vedlejší' tak daleko, že proti sobě popudí druhé země koruny České? Obstojí Slezané při srážce s Čechy? To byly otázky, na které měl dáti odpověď generální sněm.

Oposiční stanovisko slezské proti prerogativám království Českého hledíc k volbě a korunování nového krále bylo

---

[1]) Viz zprávu saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 29. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 209.

[2]) Vídeňské diarium k 28. dubnu viz v Sněmech českých XV, II, č. 196.

patrné hned po vkročení Slezanů do Prahy. Stanovisko moravské deputace, vedené zemským hejtmanem Karlem st. z Žerotína, bylo jiné.[1]) Hlavní rozdíl mezi Moravou a zeměmi severními tkvěl v různém poměru ke králi Matyášovi. Moravané jej přijali za svého pána již 1608 a neměli tedy takového zájmu, jakým způsobem Čechové nastolí nového krále jako Slezané. Pro Moravany nástupnictví Matyášovo bylo již věcí odbytou, v té věci byli ve výhodě proti Slezanům, kteří dosud nebyli pod vládou Matyášovou a kteří pro sebe reklamovali právo spolupůsobiti při uznání a korunování nového panovníka. Slezané byli od počátku uraženi, že Čechové bez nich zahájili generální sněm, který měl provésti změnu trůnu. Slezskou politiku ve všem podporovali Lužičané. Jinak tomu bylo při otázce celistvosti koruny České; na ni nehleděli Moravané stejně jako Slezané a Lužičané, mluvící většinou německy a nepokládající Čechy za národ s nimi zpřízněný krví. Moravanům velmi záleželo na jednotě národní i na jednotě politické a majíce již Matyáše za svého pána, usilovali, aby ho uznali také druhé země. Moravané byli tedy již situací předurčeni, aby se ve sporu československém stali prostředníky. Obávajíce se, aby císař Rudolf neužil tohoto sporu k svému prospěchu, nechtěli jej Moravané rozvinouti a přáli si, aby se Slezané s Čechy srovnali podobně jako oni, jsouce ochotni jim k tomu dopomoci.[2]) Při vkročení do generálního sněmu velmi na tom záleželo, aby takovým sporem nebyla oslabena posice stavů v zápase s císařem.

Moravští vyslaní, jakožto zástupcové země po Čechách

---

[1]) Moravští vyslaní k sněmu generálnímu nepřijeli najednou; někteří, jako na př. Ladislav z Lobkovic a Karel st. ze Žerotína, byli v Praze už dříve, než je oficiálně jmenovali moravští stavové. Usnesení stavů moravských ze dne 19. dubna o vypravení plnomocných poslů viz v Sněmech českých XV, II, č. 122. Jejich seznam v Praze ze dne 29. dubna viz tamže č. 213. Vévoda lehnický píše z Prahy 22. dubna, že moravští vyslaní nemají ještě instrukce a plné moci; viz tamže č. 149.

[2]) O těchto věcech mluví Žerotín v listě Stittenovi ze dne 18. dubna z Prahy, vyd. H. Schulz v Zeitschr. des Ver. f. G. Mährens u.Schlesiens III, str. 138—140; výtah viz v Sněmech českých XV, II, č. 106.

nejpřednější, byli první přivedeni 29. dubna do velikého shromáždění stavů království Českého v sněmovní síni na Hradčanech. Proti všemu zvyku ujal se nejdříve slova vůdce moravské deputace Karel st. z Žerotína a byl teprve potom uvítán nejv. purkrabím království Českého, ovšem ne bez výtky za porušení formality, a byly mu odevzdány sněmovní listiny a také císařovy abdikační artikule s odpovědí českých stavů. Moravští vyslaní byli požádáni, protože se prý dnes nebo zítra musí dáti císaři odpověď, aby je uvážili a aby o nich dnes nebo zítra časně ráno dodali svoje dobré zdání. Nejvyšší purkrabí zároveň udal příčiny, proč je nutno tak rychle postupovati. Proposice že byla dána již před 17 dny a brzy poté artikule císařovy, který dosud nedostal vyřízení. Stavové čeští že již smluvili termín korunování krále Matyáše na den Nanebevstoupení Páně, tedy od včerejška za 14 dní. Císař že zajisté bude chtíti jejich odpověď podrobiti úvaze. Že je zapotřebí poraditi se před korunováním ještě o mnohých jiných bodech, na kterých velmi záleží. Proto že je takový spěch s odevzdáním odpovědi, jinak že by čeští stavové pánům vyslancům nechtěli vůbec předpisovati termín.[1])

Vyslaní moravští na toto pobízení k spěchu, tak málo se hodící k tomuto slavnostnímu aktu a zajisté nemístné při rozhodování tak závažném, odpověděli ku podivu ochotně, že se pro svou osobu chtějí ještě dnes o to přičiniti. Jim totiž na rychlém korunování krále Matyáše velice záleželo, a proto přehlédli, že čeští stavové je vlastně stavějí před hotovou událost a že jen usilují, aby bez velkého rozmýšlení schválili, o čem se Čechové již usnesli.

Se zástupci Slezska a Lužice se zacházelo na sněmu generálním stejně jako s Moravany, a přece se nestalo nic pozoruhodného, ač zástupci těchto zemí nepřišli se stejnými

---

[1]) O jednání na generálním sněmu s vyslanými zemí vtělených viz hlavně protokol sekretáře Platejse v Sněmech českých XV, II, č. 217. O účasti moravské srovn. Jos. Konopka, Separační snahy Moravanův na generálním sněmu r. 1611. Čas. mat. mor. 1914, st. 248 a n. Viz též můj úvod v Sněmech českých XV, II, kap. III.

úmysly. Byli podobně uvítání jako Moravané, jen postup byl zdlouhavější, protože sekretář Platejs musel jim všechno, co k nim bylo proneseno česky, tlumočiti do němčiny.[1]) Odpověď Slezanů, Hornolužičanů i Dolnolužičanů, kteří se ještě nedostavili v plném počtu, byla téměř stejná jako odpověď Moravanů. Jako Moravané, dostali také zástupci druhých zemí akta sněmovní s abdikačními články císaře Rudolfa a usnesení českých stavů. Také oni byli vyzváni, aby o nich podali urychleně své mínění.

Že si Slezané, následováni ve všem Lužičany, počínali tak umírněně, bylo jistě především zásluhou Moravanů a jejich vůdce Žerotína. Slezané počítali s pomocí moravských zástupců, až se bude jednati o společných stížnostech zemí inkorporovaných, ale přece se jim nepodařilo je získati pro svůj zápas za císaře Rudolfa, naopak sami začali ustupovati nátlaku moravských zástupců. Když po slavnostní schůzi generálního sněmu Slezané vyhledali Moravany, aby se s nimi poradili hlavně o volbě budoucího krále, a přímo je, žádali, aby v té věci byli s nimi zajedno, dostali od Moravanů odpověď nežádoucí. Moravané jim dali zřetelně najevo, že s nimi v té věci nesouhlasí a že se do ničeho společně proti českým stavům nepustí, protože krále Matyáše již dříve přijali a jemu přisahali poslušnost.[2])

Když byli tedy zástupci zemí vtělených se svým dobrým zdáním, s nímž se ovšem opozdili, hotovi, byli 2. května zase pozváni do sněmovní světnice. Ve sněmu Moravané ústy Žerotínovými a také písemným vyjádřením odpověděli velmi přátelsky. Nechtějíce králi Matyášovi činiti překážky v jeho předsevzetí a nechtějíce ani království Českému při nebezpečenství, v jakém je koruna, ani vyslancům druhých zemí dávati příčinu k průtahům, prohlédli prý spisy, které jim byly českými stavy odevzdány a podávají o nich své dobré zdání. Nechávajíce stranou jiné věci, hlavně rozepsání

---

[1]) Srovn. Jan B. Novák, Jazyková prakse na generálním sněmu 1611, v Pekařově sborníku II, st. 30—38, v Praze 1930.

[2]) Viz o tom zprávu slezských vyslaných Karlovi z Münsterberka ze dne 29. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 211.

generálního sněmu a proposici, vzdávají Bohu díky, že císař Rudolf krále Matyáše doporučuje nyní ke korunování a k vládě království Českého, jako ho dříve doporučil k designaci. Rádi schvalují jménem moravských stavů rozhodnutí českých stavů, aby král Matyáš byl korunován o Nanebevstoupení Páně a prohlášen za krále českého, a to tím spíše, protože král Matyáš jakožto designovaný král český byl stavy moravskými za markraběte dobrovolně přijat, a stavové moravští si vždy věrně přáli, aby král Matyáš seděl na královském trůně českém a dostal obě země pod svou vládu. Přejí to tedy králi nejen rádi, nýbrž jsou tím velice potěšeni a přejí mu dlouhého a šťastného panování.

Vyslovivše se tak rozhodně pro vládu krále Matyáše a tím i proti vládě císaře Rudolfa, projevili zástupci moravští také v ostatních bodech abdikačních souhlas se stanoviskem českých stavů.[1])

Ačkoliv Moravané ve věci přistoupili docela k stanovisku českému, vytkl jejich vůdce Žerotín při ústním jednání přece jen, že nebyli včas pozváni k poradám, jak to vždy bývalo při generálních sněmích zvykem. Žerotín dále ironicky poznamenal, že, když čeští stavové bez Moravanů povolili císaři 100.000 tolarů ročně, Moravané by s tím byli velmi spokojeni, kdyby to Češi chtěli zaplatiti všechno. Také nebylo Žerotínovi vhod, že se nejvyšší purkrabí nezmínil o tom, že byli Moravané požádáni, aby poskytli pomoc království Českému. Nejvyšší purkrabí omluvil tato nedopatření a slíbil, že inkorporované země budou budoucně volány ke všem všeobecným poradám o napravení stávajícího zla a o zřízení dobré správy a že nebudou z ničeho vylučovány, jen když se dříve stane narovnání o bodech, které si vyhradil císař.

Když byla tato debata s moravskými vyslanými skončena, byli povoláni do sněmovny Slezané a Lužičané. Slezané byli rozhodnutím Moravanů těžce dotčeni ve svých dosavadních

[1]) Písemnou odpověď vyslaných moravských českým stavům, odevzdanou 2. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 243.

snahách o udržení císaře Rudolfa ve vládě. Když jim bylo nejvyšším purkrabím oznámeno dobré zdání moravské, žádali, aby jim bylo dáno písemně, aby se mohli poraditi a oznámiti zítra své mínění.[1]) Podle Slezanů se ve všem řídili Lužičané.

Slezané, když viděli, že se obě země předcházející, Čechy i Morava, svorně rozhodly proti dalšímu kralování Rudolfovu, pochopili, že by se dostali s nimi do těžkého konfliktu, kdyby setrvali na dosavadní politické linii. Chopili se tedy prozatím formální stránky věci a napsali ještě 2. května protest proti samovolnému postupu českých stavů, který den poté byl čten ve sněmu. V něm si stěžovali, že byli pozdě obesláni k sněmu generálnímu, že pozdě dostali královskou proposici k sněmu, že stavové čeští o ní jednali bez nich a bez nich se o ní usnášeli, ač se proposice vztahuje na všechny země koruny České, týkajíc se přijetí a korunování krále Matyáše, a ač má býti ode všech společně uvážena. Své tvrzení dokládali důvody historickými, na př. volbou Matyáše krále uherského proti Jiřímu z Poděbrad a pod., ukazujíce, proč se čeští stavové nemohou pokládati za hlavu a sami rozhodovati. Žádný spoluúd koruny České nemá se podle jejich mínění druhým ‚za hlavu vystavovati', nýbrž všichni spoluúdové mají jedinou hlavu, totiž krále.

Když byli slezští vyslaní hotovi s tímto všeobecným odůvodněním svého stanoviska, které bylo ostře zahroceno proti postupu českých stavů, prohlásili: Protože císař povolal na sněm také stavy zemí inkorporovaných, má býti proposice také jimi projednána. Z proposice porozuměli, že císař chce, aby jeho bratr Matyáš byl ještě za jeho života prohlášen králem a korunován; přáli by si sice, aby Slezsko zůstalo pod vládou císařovou, ale, protože vidí z proposice, že je to vůle císařova, že se má zabezpečiti pokoj, a že se mají odkliditi nepořádky, prohlašují jménem knížat a stavů slezských, že zvolili a přijali za svou hlavu a svého krále Matyáše,

[1]) O tomto jednání viz hlavně zprávu diaria berlínského státního archivu k 2. květnu v Sněmech českých XV, II, č. 242.

krále uherského a že se srovnali s Čechy a Moravany o datum korunování. Pokud jde o další články, zdůrazňují, aby byla zachována náležitá úcta k císaři. Vyslaní slezští neopominuli ovšem toto své rozhodnutí spojiti s podmínkou, že císař Rudolf knížata a stavy slezské propustí z jejich závazků a že jim král Matyáš před korunováním zabezpečí reversem všechna privilegia, majestáty, svobody atd. ve věcech náboženských i politických.[1])

Když bylo slezské votum 3. května ve sněmu přečteno, přišli Hornolužičané se svým spisem, hotovým již 30. dubna, a žádali, aby byl také přečten, což jim povoleno. Dolnolužičtí vyslaní se omluvili nepřítomností několika svých spoluvyslaných, že nemohou bez nich odevzdati své votum, ale vyslovili své přesvědčení, že se ‚jejich principálové a spolukomisaři' nebudou děliti od zemí ‚předcházejících' a že se jejich votům přizpůsobí.[2])

Votum hornolužické se podobně jako votum slezské vyslovuje o proposici císařově a o usnesení českých stavů, hlavně o korunování, připomíná domnělá práva Hornolužičanů při designaci krále, protestuje proti snižování Horní Lužice za provincii a doprovází historickými důvody své tvrzení. Pokud jde o žádost, aby korunování bylo provedeno hned, prohlašují Hornolužičané ve svém votu, že se budou říditi podle slezských vyslaných a že se nebudou děliti od ostatních zemí, ale kladou při tom podmínky, že budou císařem propuštěni z přísahy, že jim bude pojištěna svoboda náboženská po příkladu Slezanů majestátem, že budou potvrzeny jejich svobody a privilegia, že jim budou nahrazeny císařské milosti a dluhy králem a že budou odklizeny zlořády. Hledíc k usnesení stavů českých o císařových abdikačních artikulích, přejí si stejně jako Slezané, aby bylo šetřeno císařovy autority, a slibují,[3]) podá-li císař

[1]) Votum slezských vyslaných, prohlášené na generálním sněmu dne 3. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 268.

[2]) Srovn. protokol Platejsův tamže č. 217.

[3]) Votum vyslaných hornolužických ze dne 30. dubna, čtené na sněmu 3. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 221.

ještě nějaké artikule, že se také o nich chtějí vysloviti.

Vyslaní dolnolužičtí přišli se svým votem, které ve sněmu slíbili, teprve 10. května, kdy prohlásili svůj souhlas se Slezany a Hornolužičany.[1]) Již tímto opožděním stavěli se za země ostatní, nemajíce ovšem tolik zájmu jako přímí sousedé Čech a řídíce se ve svém poměru ke koruně České ve všem podle svých zemí předcházejících.

Když byla vota slezských a hornolužických vyslaných ve sněmu přečtena, prohlásil nejvyšší purkrabí prostřednictvím sekretáře Platejse, že se čeští stavové musí o nich jakožto o velmi důležitých věcech poraditi s Moravany, a až se o něčem usnesou, neopomine to Slezanům a Lužičanům oznámiti. S tím je propustil ze sněmovny žádaje, aby se odebrali do svých pokojů.[2])

Tímto způsobem se změnila otázka osobního sporu o trůn český mezi císařem Rudolfem a jeho bratrem v zásadní otázku velkého dosahu státoprávního, při níž šlo o celý problém soustátí koruny České a její struktury. Poměr zemí inkorporovaných k zemi hlavní nebyl dosud přesně vyřešen a poskytoval mnoho látky k sporům i ve věcech tak důležitých jako je volba nebo přijetí nového krále. Historické důvody, které kladli zástupci zemí inkorporovaných, nesnesou sice ani slabé dávky historické kritiky, ale již skutečnost, že jimi bylo vážně operováno, ukazuje, jaké slabiny měla ústava koruny České. Poslové slezští měli již ve své instrukci uloženo, aby se starali ve spojení s vyslanými z Moravy, z Horní i Dolní Lužice, aby Slezsko nebylo budoucně pominuto při volbě, designaci a přijetí nového krále.[3]) Slezští vyslaní zásadu oprávnění Slezska k volbě přivedli na generálním sněmu 3. května k platnosti prohlášením, že krále jménem knížat a stavů slezských v o l i l i. Touto ‚volbou' chtěli vyslanci slezští pro budoucnost zabezpečiti své zemi účast při volbě a přijímání králů českých.

---

[1]) Votum vyslaných dolnolužických viz tamže č. 335.

[2]) Viz protokol Platejsův tamže č. 217.

[3]) Instrukci slezských vyslaných k sněmu generálnímu ze dne 11. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 24.

Slezanům se nepodařilo dostati Moravany na svou stranu ve věci císaře Rudolfa, protože šlo o osobní věc Matyášovu a poněvadž krále Matyáše podporoval stůj co stůj vůdce moravské delegace Karel st. z Žerotína. Teprve když došlo k boji vtělených zemí proti českému ústředí nalezli Moravané a Slezané své společné zájmy. Protože se Slezané neodvážili boje proti spojeným Čechům a Moravanům za věc Rudolfovu, ztratil u nich císař a celá sasko-mohučsko-brunšvická strana, která ho podporovala, svou posici, a poněvadž za nimi šly obě Lužice, ztratil tím císař svou poslední oporu v celé koruně České. Slezané nechali padnouti císaře Rudolfa, ale v zásadní otázce svého poměru ke koruně České zůstali pevně státi na svém stanovisku. Když císař 2. května večer pozval na zítřek dva slezské a jednoho lužického zástupce a když je 3. května teprve ve 2 hodiny přijal, bylo už pozdě. Také nemělo účinku, když jim post festum odevzdal své žaloby na české stavy, že na něm vynutili svolání sněmu, proposici i abdikační podmínky, které by prý byl býval navrhl docela jinak, kdyby byli Čechové počkali na příchod Slezanů. Také bylo už pozdě, když žádal slezské vyslané, aby s Čechy o ničem nejednali, dokud císař nedostane od nich odpověď a neučiní o ní své rozhodnutí.[1]) Právě tak se minula cíle sensační zpráva, rozšířená v době pro slezskou deputaci kritické, že císař má v úmyslu přestěhovati se do Vratislavě a že už bylo na cestu vyhlédnuto 50 koní z císařských stájí.[2])

Tato zpráva byla jistě stejného původu jako zprávy o něco pozdější, podle kterých bylo Slezanům slibováno mnohem více. Zprávy ty zaznamenali zpravodajové tak vážní a hodnověrní, že jim nemůžeme upříti věcný podklad. Vyslanec republiky benátské Padavin píše 9. května svému do-

---

[1]) List císaře Rudolfa, daný slezským vyslaným 3. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 246. Tam je zařaděn k 2. květnu, kdy patrně byl napsán, než císař slezské zástupce povolal. Srovn. konečnou relaci slezskou tamže str. LXXXIV—LXXXV.

[2]) Viz zprávy vídeňského diaria ze dne 30. dubna a 2. května v Sněmech českých XV, II, č. 218 a 241.

žeti, že vévoda brunšvický užívá všech prostředků, aby udržel Slezsko ve věrnosti k císaři a že císař, aby udržel Slezany, projevil, jak kdosi tvrdí, úmysl učiniti z této provincie, která je větší než Čechy, království, vymaniti je ze spojení s královstvím Českým a podříditi je jen Říši; císař tam chce prý přenésti své sídlo.[1]) Nezávisle na Padavinovi píše téhož dne nuncius na dvoře královském Placido Marra kardinálovi Borghese do Říma, že se císař, jak nuncius ví z místa nejjistšího, snažil získati Slezany nabídkou, že je odtrhne od království Českého a učiní je stavy a městy císařskými, t. j. říšskými, s množstvím privilegií. Nedali prý tomu sluchu jakožto věci, s níž by mohly býti spojeny velké nesnáze s nejvážnějšími následky vedle zřejmé škody nejjasnějšího rodu.[2]) S podivením je, že se císař při tom oddával tak šílenému plánu, jako je rozbití České koruny a povýšení Slezska na království. To se dá vysvětliti jen rozechvěním posledního zápasu za mizející moc a velikost, které mu setřelo hranice mezi vidinou a skutečností. Uvážíme-li, že se tímto plánem vážně zabýval pražský diplomatický svět a že lidé tak zkušení a bystří jako Padavin nebo nuncius Marra o něm vážně referovali, vidíme zase, že ústava koruny České nebyla dosud pokládána za státoprávní petrefakt, s nímž nelze hýbati.

Rozhodnutí slezských vyslaných, nechati císařovu věc svému osudu, nebylo lehké. Vévoda lehnický vypsal v obšírném listu vévodovi Karlovi z Münsterberka, psaném 2. a 3. května, důvody, které je vedly, a ukazoval, jak je nemožno dávati jim podrobné instrukce podle stavu, jaký byl za jejich odjezdu ze Slezska. Vévoda lehnický prosí, aby jim byla ponechána volnost jednání v důvěře, že nic nepodniknou k zlehčení císařovu. Nikdo prý je nemůže obviňovati, přijmou-li Matyáše za krále, neboť ho císař sám navrhl, císař též chce, aby král byl brzy korunován, ovšem bez újmy císařovy autority. Slezští vyslaní míní, že by neměli zasaho-

[1]) Depeši Padavinovu dožeti ze dne 9. května viz tamže č. 326.

[2]) Depeši nuncia Placida Marry, biskupa melfského, kardinálovi Borghese ze dne 9. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 325.

vati do sporů císaře s českými stavy. Vévoda udává důvody, které je vedly k formulaci slezského vota. Z nich jsou nejzávažnější tyto: Ke korunování Matyášovu by stejně došlo, i kdyby se Slezané odtrhli od zemí předcházejících, Čech a Moravy, a zůstali dále při císaři Rudolfovi, z čehož by si Slezsko mohlo připraviti velkou krvavou lázeň. Uhry, Rakousy, Čechy a Morava stojí pohromadě, také je tu silné najaté vojsko, a tu by Slezsko s Lužicí mohly býti donuceny mečem, kdyby se protivily, jak jim bylo dosti zřetelně naznačeno. Slezsko a Lužice by se nemohly dotčeným zemím postaviti na odpor a také by nebylo spolehnutí na pomoc těch, kdo by chtěli rádi způsobiti rozkol mezi zeměmi; země by spíše mohla býti do základu zničena, než by byla zachráněna cizí pomocí.[1])

Tedy obava z vojenské přesily a hrozby českých stavů branným zakročením byly hlavním důvodem, proč slezští vyslaní nesetrvali při císaři Rudolfovi a neoddělili se od vota zemí předcházejících. Benátský vyslanec Padavin praví stručně v depeši dožeti benátskému ze dne 2. května, že se začíná ukazovati, že se Slezsko kloní k obedienci krále Matyáše, kdežto se myslilo, že chce setrvati s císařem. Padavin v souvislosti s tím udává, že císař není dobře se Španěly a že odmítl povolati k sobě španělského residenta a užíti jeho pomoci.[2]) To se vysvětluje v jiné depeši Padavinově z téhož dne, v níž se podává zpráva o španělském residentovi, že činí, seč je, aby se co nejdříve uskutečnilo korunování krále Matyáše, a že jak prý ví Padavin z dobrého místa, má od svého krále nařízeno také najmouti vojsko na pomoc králi Matyášovi, aby mu pojistil korunu císařskou.[3]) Toto zasáhnutí španělské politiky do sporu Rudolfa s Matyášem, spojené s plánem vojenské podpory krále Matyáše, nebylo asi slezským vyslaným neznámé a nemohlo jim dodávati odvahy k dalšímu zápasu za císařovu věc. Vedle konfliktu s vo-

[1]) Viz list vévody lehnického vévodovi Karlovi z Münsterberka ze dne 2.—3. května v Sněmech českých XV, II, č. 263.

[2]) Depeši tu viz tamže č. 256.

[3]) Depeši tu viz tamže č. 257.

jenskou mocí, kterou viděli před očima, hrozil tu zápas s novou mocí, která jim vyvstávala na obzoru. K tomu se ještě rozšířily zprávy, které se právě v této době vyskytují v depeších z Prahy posílaných, že se s pasovským vojskem vážně vyjednává. Plukovník pasovského vojska Kašpar Gent byl právě v těchto dnech přijat králem Matyášem a oznámil mu, že arcikníže Leopold chce rozpustiti vojsko a žádá jen za příspěvek na zaplacení buď od českých stavů nebo jinak a za restituci statků zabavených v Horních Rakousích.[1]) Takové zprávy byly pro stoupence císařovy právě tak málo povzbudivé jako zpráva o španělských úmyslech. Každý z nich viděl, že pasovské vojsko, jediná zbraň císařova, stojí před koncem své existence.

Vévoda lehnický byl příliš dobrým počtářem, aby si ze všeho nevyřešil jediný možný výsledek, že věc císařova je prohrána a že nemůže zemi svou zatáhnouti do boje za věc ztracenou. Povýšení Slezska, rozmnožení jeho privilegií, přeložení residence do jeho hlavního města byla sice lakadla velmi svůdná, ale formy jejich realisace byly velmi mlhavé a ztrácely se v dálkách neskutečnosti. Slezská deputace se tedy rozhodla pro krále Matyáše a nedala se již zlákati zpět na cestu politiky císařské.

Rozhodnutí slezských vyslaných bylo pro vévodu brunšvického velikým zklamáním; nemohl se s ním smířiti a napsal jim post festum memoriál, kterým je chtěl znovu získati císaři. Projevil v něm důvěru, že Slezané zachovají císaři věrnost jakožto praví němečtí lidé, kteří si vždy přede všemi jinými národy zachovali slávu, že zůstávají věrni svým pánům. Ale všechen tento pathos i s výzvou k rozmluvě, kde by spolu rokovali dobrým starým německým způsobem,[2]) zůstal bez účinku. Nepomohlo ani, že vévoda apeloval na vděčnost za třicetiletou dobrou vládu, že ukazoval na příklad kurfirstů a knížat říšských, kteří také od císaře neustupují, že vytýkal násilný postup českých stavů proti císaři a

[1]) Viz depeši nuncia Placida Marry, biskupa melfského, státnímu sekretáři kurie ze dne 2. května v Sněmech českých XV, II, č. 255.

[2]) ‚auf guet alt teutsch' v originále.

projevil ochotu osobně dosvědčiti, jak byl císař donucen k rozepsání sněmu, vydání proposice atd. Vévoda odsoudil v memoriálu jednání českých stavů, které je prý k potupě celému německému národu, a prohlásil, že nemůže věřiti, aby Slezané a Lužičané jakožto poctiví a upřímní Němci[1]) mohli schvalovati, co jiní tak násilně bez jejich rady začali, a že by se účastnili těchto věcí, jimiž by na sebe uvrhli nemilost říše Římské. Vévoda a kurfiřští vyslanci chtějí prý to tak zaříditi, aby se císaři nestala další příhana a aby král byl spokojen a zemím aby to bylo k užitku. Ačkoliv někteří ‚hrubí neumytí lidé'[2]) prohlásili, že jim nic není po Říši a kurfirstech, hrozí vévoda, že by kurfirsti a knížata nemohli nechati bez odvety urážeti císaře, a že Mohuč, Sasko a Falc-Neuburg už nabídly pomoc, a vyslanci jiných že se očekávají každé chvíle. On sám prý je ochoten pro císaře nasaditi statky, život a krev do poslední krůpěje a doufá, protože jde o slušnou věc a protože císař má k nim tak velkou důvěru, že to jistě uváží jako rozumní a poctiví Němci, zařídí podle toho svá usnesení a také se o to domluví s Lužičany.[3])

Tento memoriál přečetl vévoda brunšvický slezským vyslaným, když se k němu 4. května i s lužickým zástupcem dostavili na poradu, k níž byli pozváni také saští vyslanci a vyslanec mohučský. Také saští vyslanci dali Slezanům a Lužičanům podobný memoriál, hrozili v něm odcizením Říše králi i těmto zemím a žádali, aby císař byl respektován a aby nebyl už ničím jiným znepokojován,[4]) ale výsledek měli stejný jako vévoda brunšvický. Ani zdůrazňování staré německé poctivosti Slezanů a Lužičanů, tak charakteristické v těchto aktech, které operují s národnostním rozdílem zemí ko-

---

[1]) ‚als ehrlich, aufrichtig geteutschte' v originále.

[2]) ‚grobe ungewaschne leut' v originále.

[3]) Memoriál vévody brunšvického slezským vyslaným ze dne 4. května vydal Hammer-Purgstall v Abh. der kgl. böhm. Ges. der Wiss. V. Folge, Bd. III, str. 800—804. Výtah viz v Sněmech českých XV, II, č. 277.

[4]) Memoriál saských vyslanců slezským vyslaným ze dne 4. května viz tamže č. 276.

runy České, nezviklalo Slezany na dráze jednou nastoupené. Nebyly to, jak jsme viděli, morální hodnoty, které tu působily, byl to pouhý ústup před mocí, kterou pokládali za silnější, než byla moc jejich a jejich spojenců.

V listě saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 4. května, obsahujícím zprávy o těchto věcech, jsou mezi jiným vysloveny obavy ještě z jiného nepřítele, a to byl ‚pan omnis', jak se tehdy říkalo lidu. V lidu prý koluje mnoho potupných řečí, jako že si chtějí římskou korunu násilím přinésti, a co je nejhorší, hrozí prý všeobecné povstání, k němuž někteří lidé pilně pracují. Už prý se srotilo 600 sedláků z císařských statků, kteří nechtějí už ani pracovat ani orat; dojde-li to tak daleko, nebude prý ani nový Žižka chyběti.[1])

Když saští vyslanci sami podléhali takovýmto obavám, nelze se diviti zastrašení Slezanů. Prohlášením Slezanů pro Matyáše byl pád Rudolfův s českého trůnu zpečetěn; marné bylo očekávati odněkud pomoc, která by mohla odvrátiti hrozící katastrofu. Mohlo jíti nejvýše o to, aby Rudolfova tragedie byla dohrána co možná slušně a bez těžkých úhon císařské autority. To musilo býti nyní hlavní starostí brunšvicko-sasko-mohučské diplomacie na pražském dvoře. Smírčí návrh vyslanců kurfirstských a vévody brunšvického pozbyl za této situace smyslu, ostatně se nelíbil ani císaři ani králi, jak se o tom dovídáme z listu vyslanců saských kurfirstovi saskému ze dne 7. května.[2])

Na slezských vyslaných nyní bylo, aby vysvětlili císaři, který se tak těšil z jejich příchodu do Prahy a tolik spoléhal na jejich pomoc, proč ho v generálním sněmu opustili a obrátili se na stranu krále Matyáše. Této nemilé úlohy se slezští vyslaní zhostili již 4. května listem, v němž společně s lužickými vyslanými odpovídali císaři na jeho výzvu, aby nejednali s českými stavy. Byli by prý rádi zadrželi odevzdání svého života a zastavili další jednání se zeměmi ‚předcbázejícími', ale nebylo to možné, protože se císařova propo-

[1]) List saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 4. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 279.

[2]) List tento viz tamže č. 299.

sice o přijetí a korunování nového krále týkala nejen českých stavů, nýbrž také slezských knížat a stavů a druhých zemí a jim byla adresována, a za jejich pobytu zde všem zemím společně nic jiného nebylo dáno, a tak se s předcházejícími zeměmi sjednotili na přijetí a korunování krále. Z uvedených příčin a také, aby nepřivodili zkázu zemí a úbytek jejich privilegií, nemohli se odtrhnouti od zemí předcházejících.[1])

Že císař nemohl býti s touto odpovědí spokojen, není třeba dokládati. Slezané dobře věděli, jak to bylo s proposicí, a když se jí nyní dovolávali, aby se omluvili, a když vinu chtěli svalovati na císaře, nebylo to ani mužné ani upřímné. Nedivíme se, jestliže čteme v depeši saských vyslanců ze dne 5. května kurfirstovi, že císař tohoto dne šel po mši hned na procházku a nikoho nepřijal v slyšení.[2]) Císař Rudolf, kdykoliv byl zklamán lidmi a znechucen událostmi, uzavíral se světu. Sotva však čeští stavové odpověděli 6. května na slezský spis ze dne 3. května a ostře odmítli slezské nároky, týkající se volby českých králů a poměru Slezska ke koruně České — totéž učinili 6. května Hornolužičanům[3]) — vzpamatoval se císař a začal se zase oddávati nadějím. Nuncius Marra o něm vypravuje, že v sobotu 7. května, kdy Slezané až do večera měli kontroversy s českými stavy o těchto věcech, čerpal z tohoto sporu největší naděje a že v nich setrval celý den. Byly to ovšem klamné naděje, neboť ještě téhož dne byl spor urovnán přičiněním Moravanů a zatím odložen, aby součinnost s českými stavy nebyla mařena.[4])

Slezská politika saské vyslance deprimovala; čeho se mohli nadíti od stavů českých, když se tak neočekávaně zachovali

---

[1]) List slezských a lužických vyslaných císaři Rudolfovi ze dne 4. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 275.

[2]) Depeši tuto viz tamže č. 283.

[3]) Viz Sněmy české XV, II, č. 288 a 289.

[4]) Viz depeši obou nunciů ze dne 9. května v Sněmech českých XV, II, č. 323 a 325; srovn. též konečnou relaci slezských vyslaných tamže úvod st. LXXXVI.

Slezané, kteří byli pokládáni za věrné poddané císařovy? Všechna psaní kurfirstova českým stavům a jednotlivým vynikajícím osobám české obce stavovské, jako Šlikovi, Turnovi, Felsovi a Vilémovi z Lobkovic, všechna přátelská slova byla marná.[1]) Naposledy 5. května rokovali saští vyslanci s Losensteinem a Šlikem, kteří k nim přišli k obědu, ale nemohli z nich dostati nic jiného, než že král chce, aby byl korunován a aby císař resignoval; císař že nemůže zůstati v této koruně při vládě.[2]) Všechny dosavadní saské kroky na tvrdé půdě pražské zůstaly beze stop. Saští vyslanci nemohli tedy očekávati, že jejich pozvání do generálního sněmu, k němuž došlo 6. května, přinese nějakou podstatnou změnu. Vyslanci přišli do plného sněmu, kde, jak o tom referují, byli shromážděni všichni tři stavové koruny České ve velikém množství, jak katoličtí tak evangeličtí, byli pozdraveni a sami pozdravili stavy a odevzdali ověřovací listy a svůj memoriál, kterým připomínali stavům napomenutí kurfirsta saského, aby císaři zachovali náležitou úctu, a nabízeli kurfirstovo prostřednictví.[3]) Poté byli odvedeni do pokoje desk zemských a za chvíli, až se stavové mohli poraditi, zase pozváni do sněmu, kde k nim nejvyšší purkrabí pronesl česky formální poděkování kurfirstovi saskému, užívaje sekretáře Platejse za tlumočníka do němčiny, a dal jim oznámiti, že čeští stavové chtějí uvážiti, co jim bylo saskými vyslanci předneseno, a co nejdříve na to dají náležitou odpověď.[4]) Nějaké další důsledky tento slavnostní akt neměl, zůstav jen pouhou formalitou; ve věci nepřinesl nic k zlepšení císařovy situace.

[1]) Viz dopisy kurfirsta saského ze dne 11. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 23. Kurfirst napomíná v těchto dopisech dotčené pány, aby zachovali císaři poslušnost a úctu.

[2]) Viz list saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 5. května tamže č. 283.

[3]) Memoriál vyslanců saských stavům českým ze dne 6. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 290.

[4]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstu saskému ze dne 6. května v Sněmech českých XV, II, č. 292; srovn. B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského, l. c., st. 71.

Císař byl neúspěchy posledních dnů velmi sklíčen a 7. května, den to po saském vystoupení ve sněmu, prý přijal ráno třikrát v slyšení vévodu brunšvického, ač byl stižen nevolností, zaviněnou den před tím tlučením srdce. Ze zpráv o poradách tohoto dne uvidíme, v jaké byl depresi. Jediná útěcha, kterou, jak jsme výše slyšeli, čerpal toho dne ze sporu českoslezského, byla slabá. Císař povolal k sobě na společnou poradu jak vévodu brunšvického, vyslance saské a vyslance mohučského, tak své nejoddanější úředníky lantkrabí z Leuchtenberka, předsedu tajné rady a tajného radu Mollarta. Již toto složení ukazovalo, že šlo o věci velmi důležité. Očitými svědky, a to Gerstenberkem a Wolfem z Lüttichau, jsme o průběhu této audience v jejich depeších kurfirstu saskému ze dne 7. a ze dne 9. května dobře zpraveni. Císař prý s přítomnými promlouval půl druhé hodiny tak žalostivě, že se sotva mohli ubrániti slzám.

Císař nejdříve oslovil vyslance saské, vyslance mohučského a vévodu brunšvického, ujistil je, že má k nim velkou důvěru a že jim proto chce vyjeviti, co požaduje, neboť nouze ho učí mluviti. Poté se obrátil k lantkrabímu z Leuchtenberka slovy: „Vy, lantkrabí, jste pravil, kdybyste byl tehdy (t. j. 1608) u mne byl, že bych byl mohl dobře podržeti korunu uherskou, a teď mi chcete sníti s hlavy korunu českou a posaditi ji na hlavu Matyášovi." Lantkrabí prý s ustrnutím odpověděl: „Nejmilostivější císaři, já že bych to měl učiniti." Císař na to odvětil: „Vy oba", kterými slovy zahrnul také Mollarta. Lantkrabí ustoupil a hned žádal za propuštění a chtěl věděti, kdo ho tak nařkl. Císař poté pravil: „Musíte mi dobře rozuměti, vy jste mě ukvapili s proposicí. Nenechal se mi ani den na rozmyšlenou, a když jsem chtěl jísti, vstrčil mi Barvitius proposici do ruky, že jsem ji musil podepsat."[1])

---

[1]) Tato scéna je líčena v depeši saských vyslanců ze dne 9. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 317. Pokračování je v depeši ze dne 7. května, tamže č. 299. Císař totiž Sasy zavázal 7. května k mlčenlivosti o této věci, ale do 9. května bylo to už všeobecně známo, a tak mohli

Lantkrabí z Leuchtenberka se nedal od své demise odvrátiti ani domluvami vévody brunšvického a všech tří spřátelených vyslanců a den poté odevzdal nejvyššímu komorníkovi zlatý klíč a resignoval na předsednictví tajné rady; v tajné radě však později zůstal a zlatý klíč zase přijal zpět.[1]) Když byla nemilá scéna s lantkrabím z Leuchtenberka na konferenci 7. května u konce, učinil císař přítomným návrh, aby se korunování zamezilo anebo odložilo na čtyři měsíce a nebylo-li by to možno, aby jej odtud odvedli; za místo svého útočiště jim pak navrhl Řezno. Poradivše se o tom, odpověděli císaři ústy vévody brunšvického, že korunování nemůže býti ani odvráceno ani odloženo, protože se od toho nedají odraditi a v kostele se už staví a konají přípravy. Císař, který o tom nevěděl, ačkoliv celé město o tom mluvilo, namítal, že 1. stavové ještě nedali vyjádření na jeho artikule, 2. že konali 15 dní porady o těchto artikulích, a že by se mu mělo také tolik času dopřáti, 3. že stavové všichni jsou mu ještě zavázáni povinností, 4. že smlouvy jasně ukazují, že císař nemá býti po dobu svého života rušen ve vládě v Čechách, 5. Pasovští že loupili, Rakušané že kradli, 6. Pasovští že se zmocnili Malé strany, Rakušané hradu a drží císaře v zajetí. Má se prý hleděti tomu zabrániti nebo císaře dostati odtud, neboť nemůže slyšeti bubnování, troubení a střílení; je to pro něho jed, a připravili by ho o život. Co má zde dělat, má snad býti Matyášovým gubernátorem? Už prý nestojí o to, aby tu zůstal, ani o svůj poklad a zásoby, život je mu dražší.

Na tyto výčitky a nářky, pronášené s neobyčejnou životností, nebylo snadno odpověděti. Císařovy nervy byly roz-

---

saští vyslanci tuto podrobnost dodati. Srovn. o této audienci A. Gindely, Rudolf II., II, st. 282—284 a B. Jenšovský, Politika kurfiřta saského, l. c., st. 72—73. V Sněmech českých XV, II, úvod st. XXIV, jsem nedopatřením položil tuto scénu k 9. květnu.

[1]) Srovn. depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 10. května v Sněmech českých XV, II, č. 338. Podle této depeše usiloval prý lantkrabí z Leuchtenberka, aby dostal od císaře nějakou říšskou zástavu v julišských zemích; saští vyslanci chtějí předejíti nějaké ublížení zájmům kurfirsta saského.

rušeny, jeho mysl nebylo lze uklidniti. Namítli mu, kdyby Prahu jednou opustil, že by mu nebylo možno se zase vrátiti a že by se při náhlém odchodu bylo nadíti od nekázaného lidu spíše potupy a posměchu, ale bylo to bez účinku. Vévoda brunšvický dal císaři otázku, zda by se mohl tak přemoci, aby krále Matyáše doporučil kolegiu kurfirstů za svého nástupce, kdyby se král Matyáš spokojil s korunováním a ponechal císaři vládu v Čechách. To přijal císař docela nelíbě a zhostil se odpovědi slovy, že by těžko nesl, kdyby Říše takové věci nechala bez trestu, a přidal, že by mu to jako červ hlodalo srdce. Po těchto slovech přítomné propustil, ujistiv je, že bude o těchto věcech dále přemýšleti,[1]) a tak celou tuto konferenci nechal vyjíti na plano.

Sklíčenost Rudolfovy mysli, ústící v bezradnost a nerozhodnost, úměrná blízkosti hrozící katastrofy, byla stupňována také jeho nepřiměřeným postavením na hradě pražském a vědomím, že dosavadní pravidelný zdroj příjmů je zaražen. Nedostatek příjmů donutil císaře, že se odhodlal i rozpustiti svou mušketýrskou gardu.[2]) Pomoc z Říše se dosud ukázala nedostatečnou. Vyslanci druhých kurfirstů byli dosud, kromě Braniborska, marně očekáváni. Kurfirst saský psal 18. dubna kurfirstu braniborskému o císařově nesnesitelném postavení a žádal, aby také on co nejrychleji někoho vypravil do Prahy, kdo by se připojil k asistenci saskomohučské.[3]) Braniborský kurfirst žádosti brzy vyhověl, jeho vyslanec Zikmund z Götze[4]) byl již za 10 dní v Praze. Saští vyslanci

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 7. května v Sněmech českých XV, II, č. 299. Gindely, Rudolf II., II, st. 283 zachází s textem těchto saských depeší poněkud libovolně. Tam, kde praví, že *zemské zákony* nedovolují, aby král byl rušen (‚turbiret') ve vládě v Čechách, má saská depeše ‚die compactata', čímž jest rozuměti smlouvy sjednané mezi císařem a králem Matyášem a hlavně smlouvu libeňskou, a ne ‚Landesgesetze', jak praví Gindely.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 30. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 218. Lantkrabí z Leuchtenberka ji prý chtěl sám převzíti a dáti jí livrej, neboť chce prý žíti a umříti pro císaře.

[3]) List kurfirsta saského kurfirstu braniborskému ze dne 18. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 112.

[4]) Psaný Götz, Götze, Götzen, též chybně Götzer.

píší svému kurfirstovi 29. dubna, že prý měl včera audienci u krále Matyáše.[1]) Braniborsko, ač mu nyní záleželo na císaři, nemohlo přece po misi Schönburkově ke králi tak rychle přesedlati, což se od něho ani neočekávalo. Podle jedné zprávy daroval Götz po svém příchodu do Prahy hraběti Turnovi meč a dvě pistole, a to se mu ovšem na druhé straně nepřipsalo k dobrému.[2]) Nicméně jeho přítomností v Praze byla posílena posice druhých vyslanců kurfirstských i vévody brunšvického, když šlo o to, aby císař už nebyl urážen ani stavy ani královskými a aby se změna na trůně v Čechách provedla, jak toho vyžadovala Rudolfova důstojnost císařská. Vyslanec braniborský požádal brzy za audienci u císaře a byl 4. května císařem přijat.[3]) Podle zprávy, kterou dal saským vyslancům, žádal za smíření a za udělení lén braniborských, českých a julišských salvo iure saxonico. Potvrzení juterbocké smlouvy se prý nedotkl, protože nedošla ještě neuburská ratifikace. Císař prý mu po doktoru Wackerovi odpověděl takto: Císař byl domu braniborskému vždy nakloněn císařskou milostí a je dosud; co se dosud stalo, stalo se ratione iustitiae, avšak císař velmi rád uslyšel, že se Braniborsko se Saskem srovnalo; v ostatních věcech hledících k lénům chce se ukázati Braniborsku milostivým.[4])

V téže době jako Zikmund Götz objevují se v Praze vyslanci falckrabí neuburského Filipa Ludvíka Hugolt Bähr z Hugelsdorfu a dr. Řehoř Silbermann a hlásí se 3. května u saských a mohučských vyslanců se vzkazem svého pána, který se s bolestí dověděl, v jak kormutlivém a ubohém postavení je císař, ale rád uslyšel, že kurfirst saský a mohučský a jiná knížata se císaře ujali a vypravili sem své posly, aby mu poskytli pomoc a radu. Protože falckrabí chce císaři přispěti, dostali rozkaz, aby se saskými vyslanci byli v důvěrné shodě.

---

[1]) Depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 29. dubna viz v Sněmech českých XV, II, č. 209.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 30. dubna tamže č. 218.

[3]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 5. května v Sněmech českých XV, II, č. 283.

[4]) Viz depeši týchž vyslanců kurfirstovi ze dne 7. května tamže č. 299.

Saští vyslanci vyslovili jim své potěšení z rozhodnutí falckrabího, doporučili jim, aby přednesli císaři účel svého poslání, a nabídli jim ochotně ve všem spolupráci.[1]) Spolupráce falcneuburských poslů se Sasy vztahovala se ještě k jiné věci; byla to jüterbocká smlouva, na níž záleželo jak kurfirstu saskému tak braniborskému a o niž měla zájem také mise falcneuburská.[2])

Velkou výhodou pro císaře by bylo bývalo poslání do Prahy také vyslanců kurfirsta kolínského a trevírského, také to mohlo posíliti posici Brömserovu, který se listem ze dne 30. dubna obrátil na svého kurfirsta, aby napomenul své spolukurfirsty duchovní k vypravení poslů do Prahy, on že je tu proti protestantům sám jediný katolík.[3]) Toto úsilí nemělo zdaru, ač kurfirst mohučský již před tím druhé dva duchovní kurfirsty k účasti vyzval[4]), a tak nezbývalo Brömserovi než bojovati dále za věc císařovu jen ve společenství protestantů.

Boj ten neměl dosud úspěchu, ani vyslanci kurfiřští ani vévoda brunšvický nedokázali dosud, aby alespoň zatčení radové a služebníci císařovi byli propuštěni a aby se alespoň v tom dostalo císaři satisfakce. Nadarmo žádali 2. května vyslanci saští a vyslanec brunšvický na zvláštní pokyn kurfirstů, kterým nebylo vhod, že radové Svaté říše a říšský pfenikmistr jsou ve vazbě českých stavů, aby stavové dali zatčené do rukou vyslanců. Nestalo se tak, ač vyslanci slibovali, že vezmou na sebe za zatčené odpovědnost před právem.[5]) Ani osobní zákroky kurfirstských vyslanců za věc,

---

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 3. května v Sněmech českých XV, II, č. 269 a Brömserův týdenní protokol ze dnů 2.—7. května, odstavec k 3. květnu, tamže č. 264.

[2]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 29. dubna tamže č. 209.

[3]) Výtah listu Brömserova kurfirstu mohučskému ze dne 30. dubna viz tamže č. 223, pozn. 9.

[4]) Viz list kurfirsta mohučského kurfirstovi saskému ze dne 30. dubna, výtah v Sněmech českých XV, II, č. 230, kde také dává na uváženou, zda by císař neměl svolati říšský sněm.

[5]) Viz list mohučského vyslance a saských vyslanců českým stavům ze dne 2. května tamže č. 244.

císařovu nebyly nic platny. Po nezdaru pětihodinné konference se Šlikem a Losensteinem 5. května se saští vyslanci odhodlali otázati se kurfirsta saského, jak se mají zachovati, kdyby byli pozváni k slavnosti korunovační, a mají-li přijmouti takové pozvání.[1]) Debata 7. května, kterou měli s Adamem ml. z Valdštejna a s hrabětem Turnem, byla bez výsledku. Sasové hovořili s nimi důvěrně o věcech, které včera přednesli generálnímu sněmu, ale nepodařilo se jim je přemluviti, ačkoliv Valdštejn a Turn činili k vůli kurfirstovi velké nabídky. Vymlouvali se na lid, že je pasovským vpádem do Prahy tak podrážděn, že všechno myšlení, jednání a radění je marné.[2]) Brömser zase intervenoval u Václava Vchynského ve prospěch císaře Rudolfa 6. května, ale dostalo se mu od Vchynského dosti příkrého odbytí, a to podobnými slovy, jakých užil již Khlesl. Je-li prý Říši takovým pánem a regentem tak dobře poslouženo, mají si ho jen s sebou vzíti a jej zachovati, jak dlouho chtějí a mohou, Čechové si ho prý už nežádají, nechtějí ho déle míti a ostatně se prý už tak zařídili, že ho mohou snadno postrádati. K tomu ještě prý Čechové dobře vidí, jak to v této věci je s Říší, a dostávají o tom denně dobré zprávy. Brömser odmítl ‚tvrdá' slova Vchynského a s planým pathosem ho odkázal na Říši, která prý ještě má prostředky pro svou Bohem jí danou a řádnou volbou volenou hlavu s jejími dokonalostmi i nedokonalostmi.[3])

Ani zakročení Brömserovo u krále Matyáše nepomohlo. Brömser měl býti přijat králem Matyášem 7. května v slyšení, které bylo pro churavost královu odloženo, a napsal pro krále po příkladu saských vyslanců písemný memoriál. V memoriálu oznamoval králi, že kurfirst mohučský, maje zprávy o novém povstání, ohrožujícím dům rakouský zká-

[1]) List vyslanců saských kurfirstovi saskému ze dne 5. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 283.

[2]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 7. května v Sněmech českých XV, II, č. 299.

[3]) Viz Brömserův týdenní protokol ze dne 2.—7. května, odstavec k 6. květnu v Sněmech českých XV, II, č. 264.

zou a celou říši Římskou, ba i veškeré křesťanství zlehčením a nenahraditelnou škodou, rozepsal sjezd kurfirstů a dostal již od kurfirstů vyjádření o jejich souhlasu. Dále oznamoval Brömser v svém memoriálu, že kurfirst mohučský dostal zprávy o tom, jak neslýchaným způsobem se čeští a jiní stavové chovají k císaři a jeho tajným říšským radám, a že žádá krále, aby zakročil svou autoritou proti tomuto nepřístojnému jednání.[1]) Ještě 7. května psal Brömser svému kurfirstovi, že kroky podniknuté u krále Matyáše a českých stavů ve prospěch zatčených úředníků byly bezvýsledné a že Khlesl připravil 160 bodů, o nichž mají býti Hegenmüller a Hannewald vyslýcháni a které byly pak staženy na 42 bodů. Nejdůležitější z nich je prý otázka, o čem Hegenmüller na své poslední misi do Říše jednal s kurfirsty a knížaty říšskými a o čem se při tom hovořilo. Takovou inkvisici pokládá Brömser za něco neslýchaného, čeho by se měli ujmouti všichni potentáti světa. Sasku se to prý velmi nelíbí a postupuje ve všem pěkně zpříma a německy.[2])

Když to Brömser psal, už Sasko ve svém pěkném německém postupu polevilo. Kurfirst se zalekl dalších důsledků své intervence a vyhrůžného postoje českých stavů a dne 4. května napsal svým zástupcům v Praze, Gerstenberkovi a Wolfovi z Lüttichau, list brzdící jejich rozmach. Maje zprávu o jejich a Brömserově úmyslu zakročiti o vydání zatčených úředníků jménem kolegia kurfirstů, napomíná je, aby si při tom počínali velmi opatrně, aby se jim od stavů nedostalo ještě více pohany a zamítavé odpovědi. Dále projevuje obavu, ovšem předstíranou, aby se nezasahovalo do kompetence císařovy a aby to druzí kurfirsti nepřijali špatně, poněvadž kurfirst není od nich zmocněn. Saští vyslanci to mají dobře uvážiti, a hlavně mají hleděti, aby se achtování pasovského vojska nepřipisovalo dobrému zdání a radě kurfirstů,

[1]) Memoriál Brömserův králi Matyášovi ze dne 7. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 297. Srovn. Brömserův týdenní protokol z 2.—7. května, odstavec k 7. květnu tamže č. 264.

[2]) List Brömserův kurfirstu mohučskému ze dne 7. května viz tamže č. 298.

nýbrž pouze usilovnému naléhání krále a stavů, aby se na kurfirsta nenadále neuvalila nějaká exekuce a nestihlo ho nebezpečí.[1]) To byl signál k ústupu, kterým kurfirst dával svým zástupcům v Praze najevo, že se již nechce pro císařovu věc exponovati.

Kdežto císařova politika nedosáhla příchodem vyslanců z Říše do Prahy nějakého věcného úspěchu, dostalo se stavům mravního posílení misí vyslance knížete Kristiána z Anhaltu do Prahy. Anhalt, který, jak jsme výše pozorovali, již dříve zasáhl do sporu obou habsburských bratří, aby z něho těžil ve prospěch protestantů, nechtěl nyní, kdy se tragedie habsburská chýlila k svému zakončení, zůstati jen neúčastněným pozorovatelem.

Již koncem dubna došly do Říma zprávy o zamýšlené intervenci Anhaltově. Počítalo se dokonce s jeho příjezdem do Prahy a s jeho osobním zasáhnutím do spádu událostí. Státní sekretář kurie píše z Říma 30. dubna nunciovi na dvoře krále Matyáše Placidovi Marrovi, že kníže Anhalt jde do Prahy. Státní sekretář pronáší podezření, že Anhalt má tajný cíl a že jeho příchodem bude vzbuzena žárlivost krále Matyáše, který by se mohl dáti přiměti od Čechů k něčemu nedůstojnému, t. j. k dalším ústupkům náboženským, aby jimi paralysoval vliv Anhaltův. Státní sekretář napomíná nuncia na dvoře Matyášově, aby společně s nunciem na dvoře císařském bděli nad tím, aby Anhalt neučinil něco na újmu náboženství katolickému a domu rakouskému.[2])

Obava z přítomnosti Anhaltovy v Praze se nesplnila, Anhalt sám do Prahy nepřijel, ale poslal svého radu Jana Dordta, jemuž dal 27. dubna pověřující list českým stavům.[3]) Instrukce, kterou dal Anhalt Dordtovi je jednak všeobecná, jednak speciální. Podle všeobecné instrukce má Dordt vy-

[1]) Viz list kurfirsta saského Gerstenberkovi a Wolfovi z Lüttichau ze dne 4. května v Sněmech českých XV, II, č. 280.

[2]) List státního sekretáře kurie nunciovi Placidovi ze dne 30. dubna viz ve výtahu v Sněmech českých XV, II, č. 231.

[3]) Anhaltův pověřující list českým stavům ze dne 27.dubna viz tamže č. 191.

říditi českým stavům pozdrav, blahopřání a díky za jejich zprávy. Nemá prý pochybnosti, že by nepoužili tak dobré příležitosti, od Boha jim dané, k rozmnožení cti boží a k udrzení všeobecné svobody; doufá dále, že si budou tak rozumně počínati, aby podceňováním pasovského vojska nenechali znovu vypuknouti veliký požár. Konečně se jim nabízí k dobré součinnosti a oznamuje, že bude vkrátce zase v Horní Falci, a tedy v jejich blízkosti, a že učiní vše, co od něho očekávají. Podle speciální instrukce pro Dordta má Anhalt pochybnosti o postupu stavů proti pasovskému vojsku, jehož moci by sotva mohli způsobiti nějakou újmu, neboť k řádné akci by bylo třeba více vojska a zásob. Kdyby z Říše a ze sousedství bylo nové vojsko přivedeno do Čech, mohla by koruna Česká býti přivedena k zkáze. Anhalt ukazuje stavům dvě cesty, jakými se ubírati. První, celé dílo protahovati a Pasovské vysíliti, což však vyžaduje mimořádného nákladu, velké opatrnosti a dobrého vedení; druhou, udělati z nouze ctnost a odbýti Pasovské penězi, což pokládá za nejjistější prostředek. Aby se nezdálo, že se to děje z nouze, ze strachu a z donucení, nabízí Anhalt jakožto přítel vojáků své prostřednictví, což by bylo s větší reputací krále a stavů. Dále doporučuje, aby se pasovské vojsko neodvedlo, nýbrž aby bylo abdankováno a rozpuštěno beze zbraně, při čemž by bylo zvláště dbáti, aby se znovu nesešlo a nemohlo činiti škody na hranicích Říše. Podaří-li se zbýti se Pasovských, je Anhalt přesvědčen, že mu budou členové Unie vdeční.[1])

Dávaje Dordtovi instrukci na cestu do Prahy, připomenul mu Anhalt v listu ze dne 27. dubna, aby poradil českým stavům, prostředkování Anhaltovo, jehož by u pasovského vojska zastupoval Dordt. Také ho žádal, aby krále Matyáše v soukromém rozhovoru upozornil, že by se jednou provždy měl zbaviti zlých rádců. Dále ukládá Anhalt Dordtovi, aby také s Turnem a Herbersteinem o této věci mluvil.[2])

---

[1]) Instrukce Anhaltovy Dordtovi, které jsou bez data, viz v Sněmech českých XV, II, č. 232 a č. 233.

[2]) List Anhaltův Dordtovi ze dne 27. dubna viz ve výtahu tamže č. 192.

Počátkem května byl Dordt již v Praze; saští vyslanci píší kurfirstovi saskému 5. května, že dnes měl anhaltský vyslanec u krále Matyáše audienci.[1]) Dne 6. května byl již přijat českými stavy v generálním sněmu, kde přednesl ex cathedra vzkaz knížete Kristiána z Anhaltu a ujistil stavy jeho ochotou přispěti jim ku pomoci, bude-li zapotřebí, a kdyby snad potřebovali někoho zkušeného ve válečnictví proti Pasovským anebo jinde. Dordt se dovolával listu, který stavové poslali 9. března Anhaltovi[2]), a ukazoval na to, že jeho pán přijde zakrátko do Horní Falce a nabízí králi a stavům pomoc.[3]) Vystoupení Dordtovo v generálním sněmu připadlo na týž den jako vystoupení saských vyslanců Gerstenberka a Wolfa z Lüttichau, kteří ovšem měli cíl opačný. Dordt byl přijat sněmem až po saském poselstvu, a měl tedy možnost účinek jejich kroku hned za čerstva paralysovati. Stavové jistě raději slyšeli vzkaz knížete Anhalta a slib pomoci než saská napomenutí, a hned požádali Dordta, aby jim tento vzkaz dal písemně.

Kromě morální podpory nepřinesla akce Anhaltova a Dordtova stavům českým mnoho užitku. Snaha čeliti vlivu Khleslovu na krále Matyáše vyšla na prázdno a posílení stavů v jejich boji za náboženské svobody nepřispělo valně k jejich úspěchu. Čeho dosáhli na Matyášovi, dosáhli sami po houževnatém zápasu, a nebylo toho mnoho. O jiném, dále sahajícím projektu, který souvisel s misí Dordtovou, uslyšíme ještě v jiné souvislosti.

Čeští stavové byli právě v těchto dnech zavaleni bližšími starostmi, které musily býti dříve rozřešeny a které byly diktovány jejich poměrem k císaři a k inkorporovaným zemím. Císaři musili dáti konečně odpověď na proposici a artikule předložené sněmu a musili se dohodnouti s vyslaný-

---

[1]) Viz list saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 5. května tamže č. 283.

[2]) T. j. list poslaný i jiným knížatům říšským 9. března; viz Sněmy české XV, I, č. 340.

[3]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 6. května v Sněmech českých XV, II, č. 287 a zprávu Bodeniovu ze dne 7. května tamže č. 300.

mi slezskými a lužickými, aby tento krok učinili s nimi společně. Dohodu takovou sami velmi znesnadnili, když dali 6. května své odpovědi na nároky vyslaných slezských a lužických na rovnocennost jejich zemí s královstvím Českým.[1])

Čeští stavové dali dříve tyto spisy přečísti Moravanům a jejich vůdci Žerotínovi, ale nesklidili mnoho chvály, protože spisy byly prý příliš ostře složeny. Čeští stavové mezi jiným příkře odbyli nároky slezské na rovnocennost ukazujíce, že Slezsko je podle své inkorporace vázáno koruně a království Českému přísahami poslušnosti, poddanosti a věrnosti. Podobně odpověděli vyslaným hornolužickým. Moravanům se nelíbila ostrost, s jakou jedna i druhá strana hájila svého stanoviska, a Žerotín se svými spoluvyslanými nešetřil námahy, aby obě strany přiměl k odvolání spisů. Ještě druhého dne jednání a spory trvaly až do večera. Žerotínovi se nepodařilo, aby se sporné spisy obojí strany anulovaly, ale přece dosáhl, že vyřízení rozepře bylo odloženo a že slezští a lužičtí vyslaní, podavše ovšem protesty proti názoru českých stavů, neodmítli další součinnost s českými stavy a zvolili své zástupce k společné deputaci k císaři, aby mu byla odevzdána společná odpověď na jeho proposici a artikule.[2])

Dne 8. května šla společně s českými stavy také slezská a lužická deputace do císařovy antikamery žádat za audienci. Císaři prý bylo nevolno a byla neděle, a tak dostali slyšení teprve v pondělí 9. května, kdy byli, vedeni nejvyšším purkrabím království Českého, předpuštěni. Nejvyšší purkrabí, jak podrobně ve své relaci líčí vyslaní hornolužičtí, přednesl císaři v české řeči, že stavové čeští s vyslanými slezskými,

[1]) Odpovědi českých stavů slezským a hornolužickým vyslaným ze dne 6. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 288 a č. 289.

[2]) Viz protokol Platejsův o jednání českých stavů se slezskými vyslanými tamže č. 217, dále viz moravskou konečnou zprávu o sněmu a relace slezských a hornolužických vyslaných tamže v úvodě st. LXXIV, st. LXXXVI, st. CI a n. Srovn. též depeše obou nunciů z Prahy ze dne 9. května tamže č. 323 a č. 325 a zprávu kutnohorských poslů ze dne 8. května tamže č. 309.

hornolužickými a dolnolužickými milostivou proposici Jeho Veličenstva uvážili a usnesli se na odpovědi, která se mu nyní předkládá, a že čekají na jeho resoluci. Nejvyšší kancléř království Českého přeložil poté toto oslovení císaři do němčiny. Císař odpověděl deputaci německy, že stavové čeští vedle vyslaných ze Slezska, Horní a Dolní Lužice na jeho proposici učinili vyjádření a jemu je odevzdávají. Císař že si to chce prohlédnouti, o těch věcech se poraditi a co možná nejdříve se o tom milostivě rozhodnouti. Tato slova císařova byla poté nejvyšším kancléřem deputaci oznámena česky a deputace byla propuštěna.

Když deputace odešla do antikamery, odevzdali slezští a hornolužičtí vyslaní nejvyššímu komorníkovi protestní spisy proti pretensím českých stavů, kteří se druhým za hlavu vyvyšují a chtějí vyloučiti vtělené země z volby krále. Nejvyšší komorník slíbil, že je předloží císaři.[1]) Již touto formou odevzdání v antikameře po audienci mělo býti projeveno, že tyto protestace Slezanů a Lužičanů nemají nic společného s odpovědí na proposici a artikule císařovy, k níž vyslaní slezští a lužičtí loyálně přistoupili, ač s ní, jak dosvědčují saští vyslanci, spokojeni nebyli.[2]) Již pro své názory na poměr zemí vtělených ke království Českému nemohli býti spokojeni s odpovědí podávanou českými stavy, k níž se zástupci druhých zemí jen připojují.

---

[1]) Nejdůležitější zprávu o této audienci má konečná relace vyslaných hornolužických; viz Sněmy české, úvod, st. CIV—CV. Protestní spis slezský datovaný 8. května a odevzdaný v císařské antikameře 9. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 310.

[2]) Ve zprávě saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 9. května v Sněmech českých XV, II č. 317 se o tom praví: „Ob auch wohl die Schlesier und Lausniczer darmit nicht zuefrieden, so wird's doch im gesambten namen übergeben.“ Vídeňské diarium praví, že 9. května odevzdali císaři ‚alle jeczt genante stend und abgesandten ire vereinigung‘. Viz tamže č. 308. Nuncius na dvoře císařském praví v depeši do Říma ze dne 9. května, že Čechové, z nichž jmenuje Šlika, a vyslanci slezští s vévodou lehnickým dali císaři odpověď. Viz tamže č. 320. Srovn. též zprávy druhého nuncia, zprávy Padavinovu a Mediciho z téhož dne tamže č. 325, 327 a 328.

Spis tento, který se bohužel nezachoval v originále, byl vypracován již dříve a byv korigován kanceláří krále Matyáše po delších poradách, nebyl již změněn.[1]) Základem byla odpověď stavů českých daná ve sněmu nejvyššímu purkrabí, do níž byly pojaty doplňky a opravy, které si přál král Matyáš. K artikuli o ponechání titulu královského císaři Rudolfovi do jeho smrti byl dán doplněk, že císař má vydati revers, že se vzdává všeho práva, které mu v království Českém a zemích přivtělených náleželo, a že se na budoucí a věčné časy nechce žádným způsobem na ně potahovati. Při artikuli o vychování dvora císařova zůstáno na pevné summě 100.000 kop míš.,[2]) které má král císaři ročně platiti, poněvadž se to nehodí, aby po korunování královĕ stavové platili císaři nějaké daně nebo poplatky. Při artikuli o residenci uvedena byla táž místa, kde by císař mohl sídliti, jako v návrhu krále Matyáše stavům, totiž Poděbrady, Pardubice, Mělník, Hradec Králové a Plzeň; o tomto městě se dodává, že tam císař předešle svou ‚bytnost' míti ráčil. Stavové při tom prohlašují, že budou spokojeni s tím, jak se dále císař s králem o tento artikul dohodnou.[3]) Rozhodne-li se pro Plzeň, dokládají, že město Plzeň má býti zachováno při všech svých svobodách a privilegiích a má býti jako jiná města poddáno králi Matyášovi. Pokud jde o císařův svobodný odjezd ze země a příjezd, odpírají jej stavové císaři s doložením, že král Matyáš neopomine mu uvést v známost, proč to nemůže býti.[4])

Při artikuli o statcích a panstvích, jichž císař užívá jakožto král český, zůstalo stejně odmítavé stanovisko proti jich po-

---

[1]) Viz v Sněmech českých XV, II, č. 113; srovn. č. 315. Saští vyslanci v depeši ze dne 9. května kurfirstu saskému (tamže č. 317) praví o tomto spise: „Ist aber mehr nicht dann der boemischen stände antwort auf der kais. Mt articul gewest."

[2]) V německém textu místo 100.000 kop míš. je 100.000 tolarů.

[3]) V německém textu je, že se uvolují, že tento artikul při králi přivedou ke konci s předpokladem, kdyby se císař rozhodl bydliti v Plzni atd., jako v českém textu.

[4]) V německém textu je, aby tím císař stavy ušetřil, neboť nechtějí své ženy a děti a svou vlast vrhati do dalšího nebezpečí.

držení císařem jako prve. Odmítnutí to odůvodněno nejen tím, že statky ty přináležejí králi českému a že král z nich musí platiti dluhy císařovy, ale také tím, že král má zemi nahraditi statky a panství stolní, které císař odprodal. O berních se tu nemluví právě tak jako se o nich nemluví v dobrém zdání králově daném stavům 23. dubna. Při artikuli o milostech daných služebníkům císařovým zůstáno na tom jako prve, aby jim byly ponechány milosti dané nebo zapsané jim císařem až do vpádu pasovského.[1]) K artikuli o potupném psaní a mluvení proti císaři zase přistoupeno, ovšem s předpokladem, aby císař to opatřil, aby také s druhé strany nikdo psaním ani mluvením nedával k tomu králi Matyášovi ani českým stavům příčiny. Artikul o všeobecné amnestii a o propuštění zatčených osob není v tomto znění stilisován jako prve, že se rozhodnutí o něm svaluje na krále, který musí býti dříve dotázán, nýbrž stavové berou odpovědnost na sebe a prosí císaře, aby je měl omluveny, že osoby zatčené propustiti nemohou. Při tom dodávají, že takové osoby, které by byly nalezeny nevinny, bez všeho ublížení mají býti propuštěny. Na konci je přidán artikul, v němž stavové prosí císaře, aby dal napsati acht proti pasovskému vojsku a jim odevzdati, aby ho mohli dodati králi Matyáši k publikování po dvouneděln í lhůtě, která by se dala vojsku.[2])

Odpověď tato byla pro císaře velkou ranou, třebaže očekávanou. Plynulo z ní, že musí odevzdati králi Matyáši vládu

---

[1]) V českém textu je přidáno, aby bylo lze stavům, kteří předešle od mnoha let milosti při císaři vyhledávali a toho sobě ke konci přivésti nemohli, až teprve nyní, toho slušně užíti. Zdá se, že německý text je tu správnější a že tento požadavek v definitivní úpravě textu předloženého císaři nebyl. V českém textu je, aby bylo dbáno Čechů, kteří toho s dobrým své vlasti zasloužili. V německém textu je, že stavové chtějí u krále dosíci, aby císařovi služebníci byli zachováni při milostech a koupích, při nichž se dají v expedicích zjistiti řádné rady a řádné provedení, a hlavně, kde by šlo o zasloužilé služebníky a bylo to k dobru vlasti a obyvatelům království Českého.

[2]) Německý text tohoto artikulu má proti českému plus, že s achtem má býti stavům dodán také herold. Dále je tam dodatek, že by si stavové chtěli acht vyzvednouti v kanceláři.

ve všech zbývajících zemích koruny České, a to za podmínek velmi těžkých. Nuncius na dvoře císařském slyšel, že odpověď ta způsobí císaři co největší zármutek a nelibost.[1]) Jistě se neklamal, jak pozorujeme také z jiných zpráv. Nuncius na dvoře královském mluví o velké tvrdosti této odpovědi, která nechce ponechat císaři residenci v Praze a posílá ho do Plzně a placení 100.000 tolarů císaři nechává na vůli královĕ. Při tom Marra podotýká, že, jako vždy činil, napomenul i posledně krále Matyáše, aby zacházel s císařem, také ve vlastním prospěchu, uctivě. Doufá, pokud slyšel od Khlesla, že král po korunování to upraví k spokojenosti císařově.[2]) Právě z doby po odevzdání této odpovědi pocházejí opětovné pokusy císařovy získati Turna a některé předáky českých stavů, o nichž jsme již výše slyšeli. Medici slyšel 9. května o císaři, že se nechce utišiti a že denně vzkazuje předním českým stavům velké sliby, kdyby se chtěli obrátiti k němu.[3])

Druhého dne po této nešťastné audienci poslal císař stavům list, v němž jim oznámil, že v tak krátkém čase, který zbývá do termínu korunování, ‚se resolvirovati moci neráčí', protože ty věci jsou samy v sobě tak veliké a důležité. Připomenuv stavům, že v uvažování jich ztrávili téměř čtyři neděle, žádal je, ‚aby s vejš dotčeným korunováním z svrchu psaných podstatných příčin tak hrubě nepospíchali'. Dodal k tomu, že je z přísahy a povinnosti dříve propustiti nemůže, dokud by ty nevyřízené artikule nebyly ‚k jistému dokonalému konci a vyřízení svému přivedeny'.[4])

Toto stanovisko stavy nemálo rozčililo a hned druhého dne odpověděli císaři takto: Rádi by prý vyplnili jeho žádost, ale omlouvají se, že již uvedli králi Matyášovi ve známost den korunování, totiž čtvrtek Nanebevstoupení Páně, a že se na to král ubezpečil. Mimo to že se dějí tomuto království

[1]) Viz depeši jeho ze dne 9. května v Sněmech českých XV, II, č. 320.
[2]) Viz depeši nuncia Marry ze dne 9. května tamže č. 325.
[3]) Viz depeši Mediciho ze dne 9. května tamže č. 328.
[4]) List císaře Rudolfa českým stavům ze dne 10. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 333.

veliké škody lidem vojenským, a kdyby se to mělo dále odkládati, přišla by země v znamenité nebezpečenství a k dokonalé záhubě. Nicméně, aby císař poznal ochotu stavů a aby měl volnější čas k resoluci, oznamují mu, že se snesli, aby se korunování konalo příští pondělí, a prosí ho, aby se v tom s nimi srovnal a podle předešlého zakázání je propustil z přísah a povinností jejich v sobotu předtím ‚i s postoupením regimentu'.[1]) S touto žádostí šli stavové 11. května na císaře s velkým lomozem,[2]) a aby jí dodali důrazu, pravili mu, že se rozhodli a že jsou odhodláni, i kdyby nebyli propuštěni z přísahy, tak jako tak příští pondělí korunovati krále uherského a skutečně mu odevzdati vládu v této koruně. Někteří z českých stavů také na tajné rady hrozivě naléhali, aby se postarali o vydání příslušné resoluce.[3]) Stavové, jak vidíme, chtěli povoliti císaři jen odklad do příštího pondělí, t. j. do 16. května, ale brzy se přizpůsobili naléhání císařovu a shodli se na termínu o týden pozdějším, t. j. na pondělí svatodušní.[4])

Že se císař ve svých nesnázích obrátí o radu nejen k svým tajným radům, nýbrž i k vyslancům spřátelených kurfirstů a vévodovi brunšvickému, dalo se očekávati. Saští vyslanci byli

---

[1]) List stavů českých císaři Rudolfovi ze dne 11. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 342.

[2]) ‚Ganz ungestumb', praví saští vyslanci. Brömser praví: „Mündlich mit nicht weniger ungestüm begehret." Depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 12. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 351. Brömserův týdenní protokol viz tamže č. 312. Podle depeše saských vyslanců ze dne 12. května byla tato scéna u císaře ‚včera', t. j. 11. května, také vévoda brunšvický o ní podle zprávy této depeše mluví jako o události včerejší. Brömserův týdenní protokol ji klade do 12. května, což je však, srovnáme-li to s uvedenými doklady psanými hned po události, nemožné. Brömserův týdenní protokol mívá podobná nedopatření.

[3]) Viz právě citovanou depeši saskou a protokol Brömserův.

[4]) Srovn. zprávy kutnohorských poslů ze dní 12. a 13. května v Sněmech českých XV, II, č. 353 a č. 356. V listu ze dne 12. května píší do Kutné Hory, že korunování bylo odloženo ‚do pondělího po neděli Exaudi'. Dne 13. května píší již ‚o snešení stavův z strany odkladu coronatí k žádosti jeho Mti cís. do pondělího po sv. Duše', kterou, jak níže uvidíme, přednesli králi Matyášovi.

zvláště nemile dotčeni požadavky českých stavů. Artikule jejich odpovědi císaři znali ještě téhož dne, kdy byla císaři odevzdána, a ještě téhož dne o ní referovali kurfirstu saskému. Charakterisovali ji jakožto nebezpečnou a potupnou, že ani nechápali, jak by císař římský mohl jediný z jejich článků aprobovati ‚sine laesione maiestatis'[1]). V zprávě o ní upozorňovali také kurfirsta saského na zvláštní poměr koruny České k Říši, který by nastal, kdyby v jejím držení nebyl římský císař, co se už dlouhá léta nestalo. Je to upozornění na případ Matyášův, který nebyl císařem, a zdůrazňuje se tu, že koruna Česká je ‚feudum imperii', které musí býti římským císařem ‚rekognoskováno'. Zde tedy saští vyslanci ukazují kurfirstovi novou zbraň, jíž by mohl císař Rudolf užíti proti bratrovi odepřením mu českého léna, a prosí ho, aby to dal vyšetřiti a je o tom informovati.

Do tajné rady, která měla uvažovati o odpovědi českých stavů, pozval císař vévodu brunšvického, vyslance saské a vyslance mohučského, byli do ní povoláni také Ehrenfried Minkwitz a dr. Wacker.[2]) Porada se konala 11. května. Lantkrabí z Leuchtenberka tentokrát do tajné rady nepřišel a vyslanec mohučský se omluvil onemocněním. Saští vyslanci s vévodou brunšvickým se vyslovili, mluvíce též za vyslance mohučského, že články odpovědi stavů pokládají za těžké a povážlivé a že o nich je nutno jednati s dobrou úvahou a opatrností. Podle jejich mínění, protože na té věci velmi záleží císaři a celému domu rakouskému, by měli býti dotázáni o radu bratří a strýcové císařovi a také král španělský.

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 9. května v Sněmech českých XV, II, č. 317.

[2]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstu saskému ze dne 10. května tamže č. 338. Brömser praví v týdenním protokolu, že se císař radil s tajnými radami a kurfirstskými vyslanci a že podle mínění všech ještě téhož dne dána Čechům předběžná odpověď ‚vorantwort'. Viz Sněmy české XV, II, č. 312. Brömser stejně jako dříve chybuje v datu, klada celé toto jednání do 12. května; Brömser, jak víme, ochuravěl a nebyl tomuto jednání přítomen jako Sasové, kteří o něm píší již 11. května. Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 11. května tamže č. 346.

Při tom by se mělo dbáti císařské důstojnosti a reputace, aby snad císař nyní něco neschválil, zač by pak těžko mohl odpovídati kolegiu kurfirstů, knížatům a stavům Svaté říše. Protože císař, jak si nedávno stěžoval, byl s proposicí ukvapen, dávají na uváženou, zda by neměl od stavů žádat, protože sami potřebovali značný čas čtyř neděl k úradě o těchto věcech, aby mu poskytli lhůtu asi šestiměsíční, aby mohl porokovati se svými bratry a strýci a aby mohl užíti rad kurfirstů, knížat a jiných stavů Svaté říše. Také schvalují císařovy pochybnosti, nechce-li prozatím zprostiti stavy povinnosti. Když bylo proneseno toto mínění říšských účastníků konference, poodstoupili císařští tajní radové a poradivše se, prohlásili, že se shodují s tím, že má císař žádati stavy, aby se mu dala lhůta na rozmyšlenou, ale zatím že by se měla konati porada o jednotlivých bodech, jak se má císař zachovati a jak se má na ně vyjádřiti. Chtějí sestaviti krátkou odpověď Čechům, což už dříve podle informací saských vyslanců na sebe vzal vévoda brunšvický.[1])

Den poté, 12. května, byla nová porada v tajné radě, která se měla zabývati bouřlivým chováním českých stavů včerejšího dne při audienci, v které se důrazně domáhali, aby je císař zprostil přísahy. Císař byl jednáním stavů tak polekán, že hned 12. května odpoledne pozval vévodu brunšvického, vyslance saské a vyslance mohučského do tajné rady a dal jim oznámiti vévodou brunšvickým[2]), oč ho čeští stavové

---

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstu saskému ze dne 11. května tamže č. 346. Srovn. B. Jenšovský, Politika kurfirsta saského, l. c., st. 74, kde je uvedeno, že této poradě byl přítomen Leuchtenberg. Depeše uvedená však praví, že se porada konala, ačkoliv Leuchtenberg nepřišel. Také není správné, že se přítomní vyslovili proti propuštění Čechů, Slezanů a Lužičanů z přísahy. Depeše saská praví jen ‚stände‘, a kdykoliv tohoto slova užívá, myslí tím jen české stavy. Gindely, Rudolf II., II, st. 284, který nelíčí tuto poradu správně, také chybně tvrdí, že na této schůzi nebyl vévoda brunšvický, jsa churav. Saští vyslanci v depeši ze dne 11. května výslovně praví, že šli ke dvoru s vévodou brunšvickým.

[2]) Jenšovský l. c., st. 74—75 tvrdí, že byl císař přítomen této schůzi. Depeše saských vyslanců ze dne 12. května praví o této schůzi: „ist

včera zase žádali a jak se domáhali konečného rozhodnutí. Protože by císař dříve rád poznal vůli a mínění krále uherského, dal uvažovati o tom, zda by se mu neměla připomenouti jeho připověď, kterou po svém příchodu do země učinil po Leuchtenberkovi a Mollartovi, že nepřichází jako nepřítel, nýbrž jako věrný přítel a bratr, a že císař má až do konce života zůstati v těchto zemích. Po úradě a schválení tohoto návrhu v tajné radě měli býti Leuchtenberk, Mollart, Minckwitz a dr. Wacker ještě téhož večera vypraveni ke králi Matyášovi.[1]) Saští vyslanci a vévoda brunšvický zůstali stranou a nehodlali se účastniti této mise, poněvadž měli s králem a stavy již dosti špatných zkušeností.[2]) Gerstenberg a Lüttichau píší kurfirstovi, že, ačkoliv královským a stavům činili pilně připomínky a dávali jim vhodné návrhy, bylo to úplně marné. Stavové jim prý řekli docela zřetelně, že kdyby tu byla moudrost Salamounova a výmluvnost Ciceronova a Demosthenova, že by se to nedalo změniti.[3]) Také mohučský vyslanec Brömser se vyslovil o českých stavech a též o stavech moravských a rakouských, s nimiž se teď vyslanci stýkali, že u nich platí pro ratione voluntas a že by je ani Salamoun nebo anděl, ba ani sám Kristus kdyby přišel, neodvrátil od jejich úmyslů. O posledním vyjádření českých stavů pravil Brömser, že je bolestné nejen císaři, ale i jim a všem poctivým Němcům, a že je z něho viděti, jak Čechové příliš velkopansky a tvrdohlavě[4]) postupují a málo dbají císařské výsosti a celé Římské říše.[5])

---

wegen höchstgedachter ihr Mt durch den herzogen von Braunschweig uns angezeiget worden". Nuncius u císařského dvora praví o ní v depeši ze dne 16. května: „Giovedì si fece alle 2 hore consiglio secreto nel quale intervenne di più il duca di Bransuich et il barone Mincouich." Viz v Sněmech českých XV, II, č. 351 a č. 396. Tyto depeše nevědí o císařově přítomnosti a také jiné zprávy o jeho účasti mlčí.

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 12. května v Sněmech českých XV, II, č. 351.

[2]) Viz depeši týchž ze dne 13. května, tamže č. 366.

[3]) Viz uvedenou již depeši ze dne 12. května.

[4]) „nur zu viel imperios und halsstarrig" v rkp. — [5]) Viz Brömserův týdenní protokol z 8.—14. května v Sněmech českých XV, II, č. 312.

Když tajní radové viděli, že vévoda brunšvický a saští vyslanci se omluvili a nechtěli na sebe vzíti kvapnou misi 12. května ke králi Matyášovi, a když sami uznali, že by si tím u krále nezískali mnoho vděku, upustili od ní také. Byli jistě též zastrašeni nátlakem a vyhrůžkami českých stavů, kteří je činili osobně odpovědnými za další rozhodnutí císařovo. Sestavili tedy nyní narychlo články, které by se měly ještě projednati před císařovou resignací, aby se raději mohlo s králem rokovati o positivních věcech.[1]) První z těchto článků týkal se odkladu korunování na pondělí svatodušní. Tento odklad si císař přál a o něm se skutečně jednalo, kdežto druhé články nebyly králi ani předneseny, a jistě by nebyly bývaly mohly býti v takové rychlosti ani projednány, poněvadž v sobě zahrnovaly požadavky císařovy o odevzdání vlády Matyášovi ‚cum plenipotentia' a o jejím vedení jménem císařovým, dále o zvýšení deputátu císaři, o jeho volné residenci a volném pohybu, o panstvích v Čechách k jeho dispozici atd.[2]) O některých z těchto článků se vůbec nedalo jednati a jiné vyžadovaly delší přípravy a úvahy.

Když 13. května přišlo císařské poselství skládající se z Leuchtenberka, Mollarta a Minckwitze ke králi Matyášovi, předložilo mu jen prvý článek, o odkladu korunování, a ostatní články ani nepředneslo.[3]) Král Matyáš, stižen jsa

---

[1]) Gerstenberg a Lüttichau motivují jednání tajných radů stanoviskem brunšvicko-saským proti misi 12. května ke králi, viz saskou depeši ze dne 13. května v Sněmech českých XV, II, č. 366. Brömser ve svém týdenním protokolu, tamže č. 312, praví k 12. květnu, že někteří z českých stavů prosbami a hrozbami nutili tajné rady, aby přiměli císaře k rozhodnutí. V zprávě k 13. květnu píše Brömser, jak dostal zprávu, že několika českými pány byli jeden nebo více císařských radů osloveni, aby hleděli své rady tak dirigovati, aby Čechům nepřekáželi v jejich podnikání, nebo že z toho mohou něco jiného očekávati. Protokol o pražské transakci v státním archivu v Mnichově, jehož užil Gindely, ví, jak někteří z českých stavů vyhrožovali tajným radům, že jde o jejich bezpečnost, bude-li císař ještě déle odporovati. Viz Gindely, Rudolf II., II, st. 285—286.

[2]) Seznam těchto článků viz v Sněmech českých XV, II, č. 352.

[3]) Určitou zprávu, že druhé články nebyly králi Matyášovi předne-

podagrou, přijal poselství sedě, ale hned neodpověděl na žádost jemu tlumočenou, nýbrž pravil, že dříve k sobě dá povolati silný výbor českých stavů a poradí se s ním o té věci a pak že dá svou odpověď.[1])

O návrhu na odklad korunování a o příznivém stanovisku českých stavů k němu dověděl se král Matyáš téhož dne také již od deputace českých stavů, kterou k němu v té věci přivedl nejvyšší sudí království Českého Adam ml. z Valdštejna. Král Matyáš byl povolností českých stavů k císařově žádosti velmi nemile dotčen a dal to deputaci otevřeně najevo. Deputace nadarmo odůvodňovala jednání stavů snahou vyhověti proposici sněmovní, v níž císař vyžaduje, aby se s ním stavové snesli o termín korunování. Marně ukazovala na kurfirsty a Říši a těšila krále nadějí, že by tím císař a král mohli býti zase uvedeni v lásku a svornost bratrskou. Takové důvody nepůsobily valně na nedočkavého kandidáta české koruny. Král dal odpověděti deputaci stavovské ústy Karla st. z Žerotína, že je mu s podivením, ‚že stavové s tou věcí takový průtahy činí a nad to že mezitím nenabytý škody v království tomto skrze lid vojenský se dějí; aby pak to snešení o ten odklad s proposicí jeho Mti cís. se srovnávati jmělo, toho u sebe poznávati neráčí, nebo jsou se již prvé o jistý den z strany coronatí k žádosti jeho Mti cís. snesli a tím snešením již i z poddanosti jeho Mti cís. vyšli; a tak ta věc na nich, ne na jeho Mti cís. záleží‘. Podle dalších slov Žerotínových projevuje král obavu z neubývajících ‚praktik‘ a z lidu pasovského, který prý nechce ‚v žádnej accord vjíti‘ a proti němuž se zamluvený acht nedává, aby snad mezi tím odkladem neučinil úkladně nějaký vpád do měst Pražských a nepřekazil korunování. Proto chce král býti v té věci ubezpečen stavy.

Na tyto námitky, z nichž spíše čišela netrpělivost než vážné obavy, odpověděl Adam ml. v Valdštejna, že stavové ‚jeho

---

seny, má depeše saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 15. května; viz tamže č. 382.

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 13. května tamže č. 366.

Mt král. jinak v tom assecurírovati nevědí, než že jeho Mt i sebe také podle toho předně lidem jeho Mti král. i potom svým zemským verbovaným a naposledy i osobami svými podle svý najvyšší možnosti chrániti chtějí, v tom aby jeho Mt se jim důvěřoval‘. Dále žádal Valdštejn jménem stavů, aby se jim nedávala vina z odkladu, neboť co na nich jest, byli by vděčni, aby se ta ‚koronací‘ mohla co nejdříve šťastně vykonati. Po tomto prohlášení nemohl král Matyáš odporovati žádanému odkladu, ‚však s tou znamenitou protestací, jestliže by mezitím, než by ten den a termín ke korunování jeho Mti uložený přišel, jaký praktiky, kterými by se tý jeho Mti král. coronatí překážka díti chtěla, najevo vycházely, aby stavové, nečekajíce na ten den ani na propuštění jich z poddanství od jeho Mti cís. etc...., jeho Mt král. na kterejkoli jiný den korunovati dáti mohli a povinni byli.‘ Král také dal napomenouti stavy, kteří, jak slyšel, se již ve velkém počtu sjeli ke korunování, aby se nerozjížděli a jí se dočkali.[1])

Jak je vidět, rozladila krále Matyáše žádost za odklad korunování neobyčejně. Protože tajným radům císařovým slíbil, že o těch věcech bude jednati s výborem českých stavů, dal je k sobě povolati ještě téhož dne, ač byl zkrušen bolestmi podagry. Stavové rychle poslechli a vypravili ke králi čtyřiadvacet osob, po osmi z každého stavu, aby vyslechli jeho přání. Deputace tato však nechtěla sama nésti odpovědnost za rozhodnutí o tak závažné věci a dovolávala se zase svých ‚principálů‘, t. j. sněmu, a také zemí inkorporovaných. Vyslaní slezští a lužičtí byli tedy dotázáni po svém mínění. O slezské deputaci je tu svědectví jejího vůdce vévody lehnického, že doporučila odklad korunování, poněvadž to byl termín, který navrhl sám císař. Že lužické deputace byly také dotázány, ukazují konečné relace vyslaných.[2]) Král Matyáš nemohl ovšem zůstati zatvrzelým a musil sněmu oznámiti svůj souhlas. Ještě téhož dne, 13. května, odebral se nejvyšší sudí

[1]) Viz zprávu diaria kutnohorských poslů k sněmu generálnímu ze dne 13. května v Sněmech českých XV, II, č. 356.

[2]) Viz list vévody lehnického ze dne 14. května v Sněmech českých XV, II, č. 374 a dotčené relace tamže, úvod, st. LXXXVII a CVI.

království Českého Adam z Valdštejna od krále Matyáše do sněmu a přednesl stavům, že král, který ví o nevině stavů na odkladu a o jejich zvláštní lásce k němu, předkládá jim žádost císařovu k uvážení. Stavové vzali vzkaz králův na vědomí a usnesli se, aby král Matyáš byl korunován v pondělí svatodušní, t. j. 23. května, s doložením, aby se to více neodkládalo. Toto usnesení uvedli stavové po zvláštních poslech králi ve známost.[1])

Do korunování Matyášova zbývalo tedy už jen deset dní, a co tu zbývalo ještě nevyřízených bodů z požadavků císařových! Politika císařská měla nyní plné ruce práce, aby cena za odstoupení koruny byla co možná vysoká. Císaři se měly vymoci co nejpříznivější podmínky abdikační. Podaří-li se přiměti Matyáše, aby vedl vládu jménem císařovým a aby císaři ponechal nejen residenci v Praze, ale i panství v Čechách, nebude míti nový král na růžích ustláno a nebude seděti bezpečně na českém trůně. Tím méně, protože se dostal do ostrého sporu s českými stavy, který musil býti v těchto zbývajících dnech vyřešen.

Posice českých stavů na generálním sněmu měla povážlivé slabiny. S císařem nebyli dosud hotovi a na druhých dvou frontách docházelo právě k posledním bojům. Jak dopadne zápas s inkorporovanými zeměmi? Jak skončí boj s králem Matyášem o stavovské a náboženské svobody? Což jestliže milosrdný osud přece podá císaři ruku a nedopustí, aby zmizel v propadlišti dějin? Snad se stavové čeští nedohodnou s králem, a pak se k němu vrátí buď sami anebo král Matyáš. Snad Slezané a Lužičané změní v nových komplikacích přece jen frontu. Nezdálo se, že je to nemožné, neboť v zápasu zemí inkorporovaných s českými stavy nastala velká změna. Moravská delegace, která byla prostředkovatelem mezi českými stavy a slezskolužickými zástupci, dokud šlo

---

[1]) Viz hlavně citovanou zprávu diaria kutnohorských poslů k sněmu generálnímu ze dne 13. května; srov. též zprávy diaria lineckého, diaria Megerlova a diaria berlínského z téhož dne v Sněmech českých XV, II, č. 357—359; Srovn. též Brömserův týdenní protokol z 8.—14. května tamže č. 312.

o dohodu v zápasu s císařem Rudolfem, proměnila nyní svou konejšící taktiku v taktiku vůdce oposice.[1]) Nyní došlo totiž k společnému boji všech zemí vtělených koruně České proti přehmatům pražských úřadů a proti jejich neoprávněným zásahům do věcí zemských. Že vyslaní zemí inkorporovaných použili výhodné situace, která se jim nyní naskytla, k zahájení útoku na baštu českého centralismu, nelze se diviti; vítězství jim kynulo na dosah ruky.

Ve správě politické nesly země vtělené již dlouho těžce, že čeští stavové mohou v jejich zemích zastávati úřady zemské a že některé z nich mají vyhrazeny pro sebe, kdežto stavům druhých zemí je, mimo výminky, zamezeno dostati se na ústřední úřady v Praze osazované českými stavy. Z těchto úřadů nesly druhé země nejtíže působnost kanceláře české, která si tou dobou začíná osobovati titul české dvorské kanceláře a mění se v obávané ústředí politické zasahující do správy všech vtělených zemí. Jí v čele stojí vždycky některý z českých pánů, který je vázán přísahou nejen králi, nýbrž také české obci stavovské, jíž se tak otvírá možnost nabýti vlivu také v druhých zemích koruny České.

V soudnictví měly země vtělené také dosti příčin k stížnostem na Prahu a zase hlavně na českou kancelář. Česká kancelář, kryjíc se panovníkem, začala zasahovati do pravomoci soudů druhých zemí, přijímala a vyřizovala žaloby stran, které se na ni obrátily, a obcházela tak kompetenci domácích soudů. Mimo to svými ‚litterae inhibitoriales', svými amnestiemi a svými moratorii při žalobách dlužníků ochro-

---

[1]) Vévoda lehnický Jan Kristián, posílaje vévodovi Karlovi z Münsterberka 14. května z Prahy gravamina moravská ze dne 10. května, oznamuje, že moravští vyslaní jich žádali za spojenectví ve věci volby a ‚regimentu', kdyby se čeští stavové nechtěli o tom s nimi srovnati; Moravané prý žádali, aby se Slezané s nimi a s Lužičany spojili, aby pak společně ty věci přivedli do konečného pořádku; je to prý z takových důvodů a příčin, o kterých se nedá dobře psáti. Vévoda dodává, že k tomu podle memoriálu daného jim knížaty a stavy slezskými svolili. Viz Sněmy české XV, II, č. 374. Tento list je dokladem, že iniciativa k společnému postupu proti českým stavům vyšla od delegace moravské.

movala pravidelnou činnost soudní v zemích vtělených. Mimo to nakupila na sebe hněv druhých zemí voláním jejich obyvatel na českou kancelář do Prahy. Se soudem apelačním v Praze byly země vtělené také nespokojeny, protože radami tohoto soudu mohli býti zase jen čeští stavové.

Také komora česká, vyvíjejíc se znenáhla z úřadu zemského v ústřední finanční úřad všech zemí koruny České, nezískala si mnoho přízně v zemích vtělených, protože zasahovala do finančních věcí zemí na újmu jejich finančních středisk.[1])

Ze všech těchto úřadů byla česká kancelář zemím vtěleným místem nejprotivnějším a stala se nyní předmětem útoků nejostřejších. Volání na kancelář do Prahy nesli stavové zemí vtělených velmi těžce, viděli v něm mnohdy osobní křivdu a pokládali často způsob, jak s nimi bylo na kanceláři jednáno, za osobní urážku. Moravané předčili druhé v útočnosti proti kanceláři, neboť jejich odpor proti ní byl stupňován osobním nepřátelstvím Karla st. z Žerotína proti nejvyššímu kancléři království Českého Zdeňkovi z Lobkovic.

Moravané byli s redigováním svých stížností a požadavků hotovi nejdříve a mohli je již 10. května přednésti generálnímu sněmu.[2]) Nejdůležitější požadavky Moravanů se vztahovaly vedle potvrzení privilegií atd. k české kanceláři, z níž chtěli míti raději instituci dvorskou, jen aby ji zbavili českého stavovského charakteru. Žádali, aby byla budoucně jen při

---

[1]) Srovn. A. Gindely, Rudolf II., II, st. 258—279, kde jsou snahy jednotlivých zemí jasněji vytčeny než v novější studii Jos. Konopky, Separační snahy Moravanů na generálním sněmu 1611 v Časopisu Mat. mor. XXXVIII. Konopkova práce užívá ovšem mnohem bohatšího materiálu archivního.

[2]) Artikule moravské přednesené sněmu 10. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 334. O jejich přednesení 10. května viz poznámku na tergu kutnohorské kopie tamže a depeši nuncia na dvoře Matyášově ze dne 16. května v Sněmech českých XV, II, č. 398. Srovn. o těchto artikulích Fr. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské II, v Brně 1902, st. 476—480 a Jos. Konopka, Separační snahy Moravanů, l. c., st. 257—267.

dvoře, což nebylo právě při králi Matyášovi a jeho plánech bez důležitosti, a navrhovali, aby nejvyšší kancléř byl vázán přísahou také králi jakožto markraběti moravskému a všem stavům markrabství. Při kancléři chtěli míti místokancléřem Moravana anebo alespoň muže znalého zřízení a práv moravských a žádali, aby přestalo nepřístojné zacházení kanceláře s Moravany. Také si stanovili přesně způsob, jak se má díti písemný styk české kanceláře se stavy moravskými. Pokud jde o soudnictví, vyžadovali reorganisaci apelačního soudu přibráním Moravanů a zákaz obesílati Moravany k soudům českým a rušiti činnost moravských soudů českou kanceláří; milosti lidem trestaným, moratoria dlužníkům atd. mají přestati. Pokud jde o finance, zastávali zásadu, že moravskými berněmi nemá vládnouti ani komora česká ani komora dvorská, nýbrž stavové moravští.

To jsou jen nejdůležitější požadavky moravských artikulů, jichž bylo 49 a které se ovšem vztahovaly také k mnoha jiným věcem, jako jsou pořadí při sedání úředníků, dosazování Moravanů usedlých v Čechách na úřady a do soudů, inkolát, kupování statků atd., jak ukazuje text uveřejněný ve Sněmech českých.

Slezští a hornolužičtí vyslaní podali sice den po moravských vyslaných, 11. května, také své spisy českým stavům, avšak spisy ty nebyly ještě souborem jejich stížností, nebyla to ještě jejich ‚gravamina', nýbrž vztahovaly se k návrhu postulátů, které mají čeští stavové předložiti před korunováním králi Matyášovi, návrhu to, který jim stavové čeští dali k vyjádření. Dolnolužičtí vyslaní dali v té věci českým stavům podobný spis teprve 13. května. Spisy ty se týkaly vedle potvrzení privilegií také svolání zástupců zemí, konfederací, defense, obsazování úřadů a soudů, dědičných úmluv s kurfirsty atd. a dojde ještě na ně řadu při líčení sporu stavů s králem Matyášem.[1])

Teprve 14. května, kdy byla na sněmu již přečtena odpověď

---

[1]) Spis slezský a hornolužický viz v Sněmech českých XV, II, č. 343 a č. 344, spis dolnolužický viz tamže č. 363.

českých stavů na moravské artikule, podali vyslaní slezští a s nimi vyslaní hornolužičtí i dolnolužičtí souborné spisy se svými pracně redigovanými požadavky a stížnostmi, tak zvaná gravamina.

Gravamina slezská měla 41 artikulů, které nejdříve kladly všeobecné požadavky, aby se král Matyáš ještě před korunováním zavázal reversem, že potvrdí slezská privilegia a svobody a unii českoslezskou a že vyřídí stížnosti týkající se plavby, polských hranic atd. i stížnosti každého stavu. Po požadavku, aby bylo anulováno všechno, co bylo vydáno proti privilegiím a zvykům země a aby dluhy císařovy převzal následník, přešel slezský spis k podrobnostem a obrátil se podobně jako spis moravský především proti české kanceláři. Příčinu špatné správy vidí spis hlavně v tom, že téměř všechny nepatrné věci jsou tahány před nejvyšší úředníky království Českého, kteří je nemohou vyřizovati pro neznalost německé řeči a slezských práv. Proto chce, aby k slezským a lužickým expedicím byli ustanoveni němečtí dvorští radové, vicekancléř a sekretáři, navrhovaní slezskými knížaty a stavy vedle stavů lužických a vázaní přísahou jak králi, tak zemi. Podobně jako moravský, chce i slezský spis regulovati styk české kanceláře se zemí; kancelář nemá nic přijímati a vyřizovati s obcházením domácích úřadů, evokace ze země se mají zastaviti a mají přestati všechny nepřístojnosti, jichž se kancelář dopouštěla, jako zdržování lidí kanceláří, nemírné taxy, amnestování zločinců, moratoria dlužníkům atd. Spis usiluje dále, aby se posílilo postavení zemského hejtmana slezského, jehož musí všichni stavové a hejtmani v dědičných knížetstvích poslouchati, a ne se opírati o dvorské pleticháře a působiti v zemi roztržky. Také usnesení sjezdu knížat a stavů slezských má býti více respektováno, kdežto usnesení sněmu českého nemá míti platnost pro knížata a stavy slezské bez jejich svolení. Pokud jde o soudnictví, žádal i slezský spis, aby přestalo neoprávněné zasahování české kanceláře do kompetence soudů slezských. Že z nejvyššího knížecího soudu slezského nebude ani nyní, jako nebylo dříve, odvolání, pokládal spis slezský za zřejmé.

Hledě k apelačnímu soudu v Praze šel dále než spis moravský a žádal, aby se německá apelace přenesla do Slezska a aby král na dobré zdání knížat a stavů slezských jmenoval presidenta, knížata a stavové sami rady tohoto soudu apelačního. Ve věcech finančních žádal spis mimo jiné, aby sekretáři, jimž jsou v české komoře svěřovány slezské věci, byli jmenováni po návrhu knížat a stavů slezských a přísahou vázáni také zemi, což má ovšem platiti také pro presidenta, rady a sekretáře slezské komory.

To jsou jen hlavní skupiny slezských požadavků, spis slezský jich má ovšem více, na př. požadavky týkající se cel, kupování statků, revidování karlštejnských privilegií, vedení války, jmenování velitelů, ubytování vojska, stížností stavů münsterberských a frankenštejnských proti hejtmanovi a jiné.[1])

Slezané jdou ve svých požadavcích ještě mnohem dále než Moravané, žádají úplnou autonomii ve správě, v soudnictví i ve financích a chtějí si pojistiti i značný vliv na vojenství a na politiku zahraniční. Žádosti týkající se kanceláře směřují k ustavení zvláštní kanceláře slezské, jak zejména ukázalo jejich pozdější úsilí o ‚slezskou dvorskou kancelář'. V soudnictví chtěli býti úplně samostatní, takže ani apelace ani jakákoli odvolání neměla jíti ze Slezska do Prahy. Slezané mohli klásti velké požadavky, neboť prodávali svůj souhlas s nastolením krále Matyáše. Není divu, že v nárocích autonomních šli až za mez loyálnosti ke koruně České, když se u dvora mluvilo o samostatném království Slezském, podřízeném přímo Říši.

Spis hornolužický se také jako oba spisy předcházející obracel proti zlořádům ve správě, soudnictví a financích a opakoval také slezský požadavek, aby do německých expedicí české kanceláře, české komory a apelačního soudu byli bráni Slezané a Lužičané. Ve správě žádal spis jednak odklízení zlořádů české kanceláře, jednak zrušení usnesení

---

[1]) Slezská gravamina ze dne 14. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 370.

sněmu českého z 1608, že úřad zemského fojta má býti osazován Čechy. V soudnictví spis naléhal, aby česká kancelář nezasahovala do řádného soudního řízení v Horní Lužici, žádal, aby přestaly neoprávněné represálie dlužníků, volání úředníků ke dvoru na pouhé udání, odvádění pokut fisku na újmu věřitelů, špehování atd. Soudu apelačnímu vytýkal spis vedle pomalosti, že vydává rozsudky podle jiných práv a ne podle práva saského, jehož užívá Lužice. Ve správě finanční chtěl jednak reorganisovati českou komoru přibráním německých úředníků, jednak navrhoval, aby se jednalo o novém mincovním řádu, protože země trpí špatnou mincí. Vedle ještě jiných požadavků a stížností uvedl spis hornolužický podobnou žádost jako spis slezský, aby země byla bez vědomí stavů ušetřena vojenského lidu.[1])

Spis dolnolužický začíná s žalobou na děkana budyšínského a usiluje o majestát na svobodu náboženskou; dále hned na začátku naříká na špatné zacházení s rukojmími za dluhy císařovy. Poté se hned obrací k obsazování úřadů a žádá, aby byly k německým expedicím brány bez rozdílu náboženství osoby kvalifikované ze zemí inkorporovaných. Jako předcházející spisy žaluje i tento spis na zlořády české kanceláře a žádá podobně jako spis hornolužický, aby úřad zemského fojta byl obsazován domácími lidmi a dodává, aby fojt měl právo, když je třeba, svolati dva sněmy. Podobně jako ostatní chce i dolnolužický spis, aby přestalo neoprávněné zasahování do domácích soudů a aby kancelář a apelace vyřizovaly všechno bez průtahů. Žádá dále v souhlase se spisem hornolužickým, aby byl odstraněn nepořádek v minci a aby bez vědomí stavů nebylo kladeno vojsko do země. Podobně jako spis slezský nechce dovoliti, aby se válka začínala bez svolení zemí. Úprava policejního řádu, úprava braniborských hranic a ‚specialambtsgravamina' jsou dalšími body dolnolužického spisu. Tato speciální gravamina[2])

---

[1]) Hornolužická gravamina ze dne 14. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 371.

[2]) Dolnolužická gravamina ze dne 14. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 372.

se mimo jiné týkají též instrukce zemského fojta, nápravy při placení daní a řízení exekučním.

Srovnáním požadavků moravských, slezských a lužických vidíme, že všechny země chtěly dosáhnouti větší nebo menší autonomie a že Slezsko projevilo tyto snahy nejúporněji a chtělo naprosté uvolnění svého svazku s královstvím Českým.

Lužičané neodhalili tak zřetelně cíl svých snah a nesestavili tak logicky důsledně své požadavky a stížnosti jako Slezané. Lužičané usilovali především o to, aby se vymanili z neoprávněných zásahů české kanceláře, aby emancipovali své soudy, odklidili zlořády a aby měli své zastoupení v ústředních místech v Praze. Lužičané mohli spoléhati na Slezany, kteří ve svých plánech nezapomněli na stavy lužické. Proto také nemusili vystoupiti s požadavkem samostatného apelačního soudu pro německé věci, ač nelze pochybovati, že i tu hleděli na svou zemi ‚předcházející' a chtěli s ní sdíleti stejný osud. Jinak měla obojí Lužice své vlastní požadavky, z nichž nejdůležitější s hlediska politického se týkaly osazování úřadu zemských fojtů.

Moravská delegace, ač její spis byl vzorem delegacím druhých zemí, nešla ve snahách separatistických tak daleko jako Slezsko a Lužice. Žádala sice důrazně nápravu zlořádů a zákaz neoprávněných zásahů z Prahy, domáhala se též moravského vicekancléře v české kanceláři, ale zdůraznila též jednotu a přátelství obou zemí, Čech a Moravy. V článku 37. svého spisu projevila přání, poněvadž je Morava přední úd království Českého, aby mezi stavy českými a moravskými ‚svornost, láska, dobré a upřímné přátelství, srozumění a sjednocení nyní i na budoucí časy zachováno bylo a každá země aby při tom zůstávala, což jí z práva náleží, a jedna k druhé se chovala, jakž od starodávna bejvalo'. Také v článku 49. zdůrazňuje moravská delegace ‚zachování a stvrzení starodávního sjednocení' stavů českých se stavy moravskými. Takovýto vřelý apel na starodávné sjednocení obou zemí bychom marně v spisech Slezanů a Lužičanů hledali.

Jedinou velkou chybou, kterou učinila moravská delegace

a její vůdce Žerotín, bylo úsilí, aby česká kancelář byla odpoutána od českých stavů a posunuta ke dvoru. V době, kdy šlo o rozhodující boj mezi mocí stavovskou a mocí zeměpanskou, nebylo politické vydati kancelář panovníkovi. Spíše se dalo očekávat, že stavové v době konfederací, jimiž chtěli především čelit absolutistickým choutkám zeměpanským, budou hledět v místu ústřední správy politické oslabit moc panovníkovu a zesílit moc stavovskou než naopak. Žerotín, který, jak jsme výše viděli, 1609 stojí na stanovisku, že by se Morava měla připojiti ke konfederaci českoslezské a že by se dokonce unie českoslezská měla připojiti ke konfederaci ivančické,[1]) zapomíná 1611 na tuto politiku s hlediska stavovského jedině správnou. Roku 1611, v době posledního zápasu Rudolfa s Matyášem, kdy moc rakouského domu byla v agonii, byla znamenitá příležitost nejen k pevnějšímu semknutí všech zemí, ale také k zřízení stálého orgánu, všem potřebného. Takový orgán mohli míti stavové všech zemí koruny České v české kanceláři, ale to by byli nesměli chtíti z ní ze žárlivosti na české stavy udělati úřad dvorský. Stavové propásli 1611 vhodnou příležitost a dopustili se tím chyby, která se později napraviti nedala.[2])

Útok zemí vtělených, nepoměrnou většinou protestantských, proti supremacii království Českého a jeho stavů byl sice vysvětlitelný s hlediska zemských separatismů, ale vynikal neobyčejnou krátkozrakostí v době, kdy všude vystupovaly předzvěsti blížící se srážky mezi katolickou a protestantskou Evropou. Pozorujeme-li zápas tento s hlediska státoprávního, nemůžeme se diviti, že království České nechtělo ustoupiti dobrovolně se svého povýšeného stanoviska. Poměr Čech k druhým zemím byl tradiční poměr země

---

[1]) Viz st. 79.

[2]) Srovn., co o tom míní A. Gindely, Rudolf II., II, st. 270—271, který Žerotínovi vytýkal jeho politiku týkající se kanceláře české a pravil, že prozíravý duch by byl kancelář spíše připjal k sněmům generálním a nedělal z ní úřad exklusivně královský. U generálních sněmů by ovšem byly obtíží dlouhé intervaly, v jakých se scházely. Srovn. též můj úvod v Sněmech českých XV, II, st. LV—LVI.

s vlastní dynastickou mocí k zemím touto mocí později získaným; moc byla rozhodujícím činitelem při všech smlouvách, kterými byly druhé země přivtělovány ke království Českému. Analogií takových privilegovaných zemí se najde dosti také jinde. Rovnocennost zemí není odkazem zděděným ze středověku. Jestliže se země vtělené koruně České hlásí k této zásadě, není to v souhlase s dějinami a s privilegovaným postavením Čech, daným historickým vývojem. Dá se to ovšem vysvětliti v době, která byla ovládána dědictvím velikých duševních otřesů XV. a XVI. století a hlavně dědictvím reformace. Vždyť reformace otřásla hodnotami ještě mnohem pevnějšími, než byla supremacie jedné země nad zeměmi druhými. Pro zápas zemí vtělených s královstvím to však není omluvou v době, kdy se všechny protivy měly raději odkliditi než zvětšovati. Také čeští stavové měli, hledíce k společnému nebezpečí, ze svého privilegovaného postavení raději sami něco sleviti, aby mezi zeměmi nastalo lepší dorozumění.

Místo moudrého kompromisu, který nebyl nemožný při větší dávce povolnosti, pozorujeme houževnatý zápas o jednotlivé body požadavků a stížností vyslaných moravských, slezských a lužických. Spory se někdy tak přiostřily, že mohly císaři Rudolfovi vnuknouti podobné naděje, jakým se oddával při srážce Slezanů a Lužičanů s Čechy o právo volby krále a poměr Slezska a Lužice ke království Českému. Tato souvislost nás nutí, abychom si alespoň v přehledu předvedli průběh vyjednávání českých stavů s vyslanými druhých zemí o jejich gravamina.

Čeští stavové měli již 13. května hotovou svou odpověď vyslaným moravským na jejich artikule a druhého dne jim ji přečtli na sněmu.[1]) Souhlasíce ovšem s potvrzením privilegií atd., zamítli, hledíce k reorganisaci správy, požadavek, aby nejvyšší kancléř s kanceláří zůstával při dvoře, ale nechtěli ani připustiti, aby byl také vázán přísahou stavům

[1]) Odpověď českých stavů vyslaným moravským ze dne 13. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 360. O jejím čtení na sněmu viz diarium kutnohorských poslů ze dne 14. května tamže č. 367.

markrabství Moravského a aby byl v kanceláři jmenován moravský vicekancléř na návrh moravských stavů. Hledíc k písemnému styku kanceláře české s Moravou odkázali moravské vyslané na úmluvu, kterou král v té věci učiní s moravskými stavy. Jen k nápravě zřejmých zlořádů, kterými Moravané trpěli při styku s kanceláří, projevili čeští stavové ochotu, ale ne ve všem.[1]) Stížnostem týkajícím se citování Moravanů a nešetrného s nimi zacházení ovšem vyhověli. Hlavní požadavek v soudnictví, totiž jmenování moravských radů do soudu nad apelacími, obešli čeští stavové prohlášením, že je to regale a že to má býti ponecháno na vůli královĕ. Stejně vyhýbavou odpověď dali na některé jiné požadavky ve věcech soudních mimo výjimky, kde požadavky moravské uznati musili.[2]) Tak na př. neoprávněné zasahování do soudů moravských a rušení jejich rozsudků mělo přestati. Také uznali, že Moravané v Čechách osedlí mohou býti dosazováni na úřady a do soudů v Čechách. Co se týče komory české a komory dvorské, mohli čeští stavové odpověděti snadno, že jsou to požadavky, v nichž jde o věc královu, a že se to dále zůstavuje při jeho vůli.

Jak viděti, vyhověli čeští stavové některým stížnostem moravským na zřejmé zlořády, ale k hlavním požadavkům ve správě, soudnictví i ve financích odpověděli celkem nepříznivě. Jejich zamítavé stanovisko k některým z nich, hlavně ve věci jmenování vicekancléře, vedlo k vážné srážce mezi stavy českými a moravskými vyslanými i na samém konci generálního sněmu.

Na gravamina vyslaných slezských a lužických byli čeští stavové hotovi se svými odpověďmi teprve 19. května.

V své odpovědi Slezanům dali Čechové již v úvodních slovech najevo, že jsou si vědomi vážných důsledků jejich požadavků, které, jak praví, se zřejmě dotýkají nejen úřadů,

[1]) Viz obšírněji v studii Jos. Konopky, Separační snahy Moravanů st. 75 a n. a v úvodě k Sněmům českým XV, II, st. LVII.

[2]) Viz Konopka l. c., hlavně st. 77, a jeho odkaz na příslušný odstavec smlouvy libeňské, vztahující se k znovuspojení Moravy s královstvím Českým na st. 41—42.

nýbrž i krále a značných zájmů a regálií koruny České.[1]) Proto pokládají za nemožné v tak krátkém čase dáti definitivní vyjádření o tak závažných věcech; odpovídají přece, aby slezské vyslané nezdržovali. Nejdříve se vyslovují o reversu královĕ a potvrzení privilegií atd. a odkazují slezské vyslané na pravomoc královu; podobně o stížnostech týkajících se plavby atd.

Hledíc k české kanceláři neodporují čeští stavové sice požadavku, aby k slezským a lužickým expedicím byli jmenováni němečtí vicekancléř a sekretáři, ale jmenování německých radů do kanceláře pokládají za takovou novotu, že ji nejvyšší úředníci zemští nemohou schváliti. Dosazování vicekancléře a sekretářů nemá se ovšem díti podle slezského návrhu, nýbrž kancelář má zůstati při dosavadním svém zřízení, tak aby nejvyššímu kancléři příslušelo dosazování jeho podřízených úředníků právě tak jako ostatním nejvyšším úředníkům zemským. Důvodem jejich stanoviska je, že německá expedice české kanceláře nevyřizuje jen věci slezské a lužické, nýbrž také věci týkající se lén, která mají od koruny České knížata říšská i kurfirsti, a jiných lén a zástav v Říši, a má na starosti též kraj chebský a loketský a města horní. Větší povolnost ukázali čeští stavové jen v bodech podružnějšího řádu, v nichž šlo o nápravu kanceláře. Také neodpírali navrženým správním reformám slezským, které směřovaly k posílení autority zemského hejtmana slezského a sjezdu knížat a stavů slezských a které čelily neposlušnosti hejtmanů dědičných knížetství.

Co se týče soudnictví, zamítli čeští stavové především velmi důrazně požadavek, aby byl zřízen samostatný apelační soud ve Slezsku, jemuž by se přidělila německá expedice soudu apelačního v Praze. Čeští stavové své odůvodnění této zamítavé odpovědi odvozují už ze samého založení soudu apelačního králem Ferdinandem I. v Praze. Ani

---

[1]) Odpověď českých stavů ze dne 19. května na gravamina slezských vyslaných viz v Sněmech českých XV, II, č. 427. Dotčená slova znějí v originále: „auch der Kron Böheimb starkes interesse und regalien merklichen berühren."

stížnosti na neoprávněné zasahování kanceláře, na evokace, amnestie atd. nevyřídili čeští stavové uspokojivě. Snad jediné na bod týkající se nejvyššího knížecího soudu slezského dali odpověď vyhovující Slezanům, jinak se vyjádřili na požadavky ve věcech justičních buď negativně nebo vyhýbavě. Hledíc k reformám navrhovaným slezským spisem při osazování slezských sekretářů při české komoře a při osazování komory slezské čeští stavové odpověděli, že by to bylo zasahování do pravomoci královy, jemuž se to dá na uváženou, což bylo jako odpověď záporná. Také požadavky týkající se cel odložili čeští stavové ve své odpovědi k dalšímu jednání krále a všech zemí. Při bodech o kupování statků, revidování karlštejnských privilegií a některých jiných byli čeští stavové povolnější a ve věci vedení války a jmenování velitelů uznali správnost slezských návrhů. Celkem odpověděli vyslaným slezským na jejich gravamina upjatěji a nepřízněji než vyslaným moravským a dali jim zřejmě najevo, že jejich emancipační snahy na újmu práv České koruny a pravomoci českého krále nehodlají trpěti.

Odpovědí Slezanům byla v mnohém usměrněna také odpověď horním Lužičanům. Jim odpověděli čeští stavové spisem ze dne 19. května[1]) a podobně odmítavě se především postavili proti jejich požadavkům týkajícím se německých expedicí. Dosazování radů a úředníků u apelace a komory že je na vůli panujícího českého krále a osazování kanceláře že přísluší nejvyššímu kancléři. Žádost za zrušení výsady českých stavů při osazování úřadu zemského fojta v Horní Lužici odmítli.

Na žaloby na napravení zlořádů v české kanceláři odpověděli někde odmítavě, jinde příznivěji. K stížnostem na zasahování kanceláře do hornolužického soudnictví byli čeští stavové povolnější; uznali nářky na represálie ve věcech dlužních, na neodůvodněné volání úředníků ke dvoru, na pokuty a špehování atd. a odkázali vyslané hornolužické na

---

[1]) Odpověď českých stavů ze dne 19. května na gravamina hornolužická viz v Sněmech českých XV, II, č. 428.

vyšetření takových případů. Stížnosti na rozsudky soudu apelačního podle jiných práv, než jakých se užívá v Horní Lužici, vyřídili poukazem na úmysly Ferdinanda I. při ustavení tohoto soudu.

Ve věcech finančních uznali stavové čeští snahu Hornolužičanů o nápravu měny, uznávajíce, že je zapotřebí jak v království, tak v zemích vtělených čeliti špatné minci. Také požadavky za napravení zlořádů vojenských uznali čeští stavové za správné.

Na konci, navazujíce na nárok stavů hornolužických na úřad zemského fojta, čelí stavové čeští jejich názoru na svobodnou inkorporaci a jejich tvrzení, že by markrabství Horní Lužice bylo svobodnou zemí, a tvrdí, že bylo poddáno jako vlastnictví a léno Římské říši a že podle jakosti lén spadlých na Říši a uprázdněných nebylo jeho nové odevzdání na rozvaze a vůli poddaných, nýbrž že to bylo jediné na svobodné vůli a libosti císaře Ludvíka a v jeho moci, jakožto nejvyššího vlastníka léna. Tomuto císaři pomáhal při zachování císařské moci český král Jan mečem a tím sobě a království Českému získal a zasloužil odevzdání Horní Lužice v léno. Uvádím tuto argumentaci českých stavů, kteří zároveň při tom mluví o české praeeminenci a svobodě, poněvadž případně charakterisuje rozdíl činěný mezi zemí hlavní a zemí přivtělenou.

Na gravamina vyslaných dolnolužických odpověděli čeští stavové spisem datovaným také dnem 19. května.[1]) Poradivše, aby se žaloby na děkana budyšínského vyšetřily, a odkázavše Lužičany dolní s jejich žádostí za svobodu náboženskou a s jejich stížnostmi na špatné zacházení s rukojmími za dluhy císařovy na krále, obracejí se k jejich žádosti za obsazování míst v německých expedicích v Praze osobami z inkorporovaných zemí a vyřizují ji odpovědí podobnou, jako to učinili Slezanům a Lužičanům horním. Stejně jako hornolužickým, zamítli i dolnolužickým vyslancům žádost za obsazování místa zemského fojta domácími lidmi; k tomu přidali,

---

[1]) Odpověď českých stavů ze dne 19. května na gravamina dolnolužická viz v Sněmech českých XV, II, č. 430.

polemisujíce se spisem dolnolužickým, podobný historický exkurs. Dolní Lužice že připadla králi českému většinou řádnou koupí a zčásti císařským a knížecím odevzdáním a výplatou, a je dědičně získána českému králi a koruně království Českého. Odmítli tedy nářky na usnesení českého sněmu, že jen Čechové mají míti úřad fojtský; to že je zvyklostí od nepamětných dob. O žádosti na svobodné svolávání sněmů pravili, že to závisí na svolení královĕ, na něhož se vyslaní mají obrátiti.

Žaloby na nešvary v soudnictví a na pomalé vyřizování dolnolužických věcí v pražských úřadech odsunuli čeští stavové na rozhodnutí královo. Užili této příležitosti spíše ještě k protiútoku a dali vyslaným napomenutí, aby se u svých ‚principálů' zasadili, aby se expedice u dolnolužických soudů děla rychleji. Stížnosti na neoprávněné zasahování do pravomoci dolnolužických soudů a na obcházení jejich činnosti také odbyli poukazem na krále. Jen všeobecně slíbili, že budou pečovati, aby se zlořády odklidily a aby expedice byly osazovány kvalifikovanými osobami. Odpověděvše tak vyhýbavě a netečně na leckteré stesky, uznali přece oprávněnost požadavků dolnolužických, pokud se týkaly opravy mince, ubytování vojska a sporů s Braniborskem.

Odpověď vyslaným dolnolužickým na jejich gravamina je ze všech nejméně způsobilá, aby vyslané zemí inkorporovaných přivedla k větší smířlivosti a srdečnosti v jejich poměru k českým stavům. Je opravdu s podivením, jak čeští stavové ani v této kritické chvíli nedovedli v sobě přemoci ducha povýšenosti, s jakou nakládali se zástupci svých zemí ‚vedlejších', ač jejich pomoci k zdárné likvidaci svého boje s císařem Rudolfem potřebovali. Jak se na ně dívali, praví pisatel třeboňské relace o sněmu, mluvě o těchto věcech, prostě, ale výstižně: „Hořejší Lužičané jsou mečem dobyti a dolejší koupeni", a to je nechce zlehčiti, nýbrž jen dokázati, ‚že svobodný země nejsou'.[1])

Za těchto názorů a za takového způsobu vedení pře ne-

[1]) Viz výtahy z třeboňské relace o sněmu tamže v úvodu, st. LXX.

dalo se očekávati, že vyslaní zemí vtělených přijmou odpovědi českých stavů bez odporu. Nešlo jim jen o jednotlivé body požadavků a stížností, šlo jim též o prestyž vtělených zemí pro budoucnost. Proto replikovali, protestovali a vedli svou polemiku s českými stavy dále. V polemice té se již jen opakují důkazy, které si už obě strany dostatečně předvedly; je-li v nich ještě něco nového, není to důležité. Vyslaní hornolužičtí a dolnolužičtí napsali svou repliku na odpověď českých stavů již 20. května, vyslaní slezští 21. května.[1])

Moravští vyslaní, kteří ve všem jednání měli rychlejší tempo, replikovali již dříve, 19. května,[2]) a navrhli ve své replice, protože k jednání sněmovnímu před korunováním jest krátký čas, aby jistí komisaři z prostředků pánů stavů království Českého voleni byli, kteří by ty věci srovnali. Co by tak najednáno bylo, má býti stvrzeno pečetí zemskou českou i moravskou a pečetí královskou. Podobně jako moravští vyslaní navrhovali i slezští a dolnolužičtí vyslaní, aby se sporné body vyřídily až po korunování v takovýchto komisích osob deputovaných českými stavy a zástupců zemí. Návrhy na odklad byly všeobecně přijaty, čeští stavové deputovali své komisaře, a protože všechny repliky končily tónem smířlivým, byla naděje, že klid zbraní před slavností korunovační nebude porušen.

Přes tyto úmluvy způsobil zemský hejtman Karel st. z Žerotína těsně před korunováním spor, který by se byl býval stal souhře zemí v poslední chvíli osudný. Bylo to 21. května v sobotu před Letnicemi v 5 hodin odpoledne, když byli vyslaní všech zemí povoláni do sněmu. Od nejvyššího purkrabí byla dána otázka, má-li kdo co ještě přednášeti. Tu vystoupil Žerotín a navázal na zmínku o knížetství Opavském v slezském stížném spise, reklamoval právo Moravy na Opavsko a protestoval proti nárokům slezským. Do de-

---

[1]) Repliky vyslaných hornolužických a dolnolužických českým stavům ze dne 20. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 440 a č. 442; repliku vyslaných slezských ze dne 21. května viz tamže č. 451.

[2]) Repliku moravských vyslaných ze dne 19. května viz v diariu kutnohorském v Sněmech českých XV, II, č. 425.

baty zasáhly ovšem také čeští stavové ohlášením, že knížetství Opavské náleží do království Českého. Spor se protáhl až do druhého dne, kdy se v rozepři pokračovalo a Žerotín podal svou reprotestaci. Spor nebyl vyřešen smírně, nýbrž zakončen protesty všech tří stran, a ty protesty se měly zapsati do desk zemských.[1]) Zvýšení slavnostní nálady tato debata arci neposloužila.

K srážce ještě nebezpečnější došlo 22. května, kdy na otázku nejvyššího purkrabí učiněnou k Moravanům, co by ještě před zavřením sněmu chtěli přednésti, povstal Žerotín a přivedl na přetřes tři artikule, o nichž ještě nebyla učiněna dohoda, a to stran místokancléře, stran sedání a psaní nejvyšších úředníků a soudců zemských a stran dosazování obyvatelů markrabství Moravského, kteří mají statky v království Českém, do soudu a na úřady zemské.

Bod první, týkající se kanceláře, dal podnět k dlouhé a nebezpečné debatě. Moravský spis o sněmu praví o těchto debatách: „A to trvalo ten slavný den až do noci tmavé, takže světlo do světnice soudné přinešeno býti musilo, až do hodin devěti.“ Spor se protáhl do druhého dne, dne to korunovačního. Když byli toho dne vyslaní moravští uvedeni do sněmu a nejvyšší purkrabí jim dal zamítavou odpověď o místokancléři, odpověděl Žerotín českým stavům podrážděně, ‚že sou se páni Moravané nenadáli, nežli že žádost jejich slušná a spravedlivá své místo při nich míti bude‘. Moravští vyslaní se přeli také o sedání úředníků, ale nejvíce se zasazovali o kancelář. Odmítnutím jejich návrhu o místokancléři byli tak rozčileni, že již chtěli vstáti a odejíti ze sněmu. Jen zakročením Viléma z Roupova a Kašpara Kaplíře ze Sulevic a povolností stavu panského a rytířského se to předešlo. Když se však nejvyšší purkrabí začal vymlouvati a navrhoval odklad po korunování, aby prý se tím neublížilo regalii

[1]) Viz hlavně moravský spis o sněmu v Sněmech českých XV, II, v úvodě st. LXXIX—LXXXI; srovn. též konečnou relaci slezských vyslaných tamže st. LXXXVIII—LXXXIX a zprávu vídeňského diaria ke dni 21. května tamže č. 447. Reprotestaci slezskou ze dne 22. května viz tamže č. 472.

jeho Mti královské, tu Žerotín odpověděl rozhořčeně, že je to pánům Moravanům líto, že je páni Čechové darmo povolali a že oni tak dlouhý čas s velikou nepříležitostí a útratou daremně ztrávili a nic nevyřídili. Že nenacházejí, aby se to týkalo regálií jeho Mti královské, nežli že je to proti regálii nejvyššího pana kancléře a nějakého zvyklého obyčeje. Tento výstup v poslední chvíli před korunováním byl ústím hlavně na prsou a přiměl české stavy k povolnosti. Vybrali čtyři kandidáty na místo vicekancléře, a to právě ty kandidáty, na nichž se shodli Moravané, aby jeden z nich byl na tento úřad dosazen. Žerotín s Moravany přijali tento kompromis s uspokojením, poděkovali českým stavům a v dobrém odešli. Bylo už 12. hodin v poledne a za chvíli se šlo do kostela. Tak byl zažehnán spor, který podle svědectví nuncia na dvoře královském ohrozil korunování.[1])

Zbývalo ještě jednání deputovaných komisí, které se měly po korunování dohodnouti o zbývající sporné body mezi stavy českými a zástupci zemí vtělených. K jejich zahájení došlo koncem května za nálady, kdy se všeobecně pomýšlelo na odchod a nebylo již dřívější úpornosti.[2])

Dohoda s moravskými výslanými byla sjednána 26. května a dopadla uspokojivě. Proti stavu dřívějšímu Moravané získali, zejména pokud šlo o neoprávněné zásahy kanceláře do věcí moravských a rušení pravomoci moravských soudů.

---

[1]) Viz hlavně spis moravský o sněmu v Sněmech českých XV, II, v úvodu st. LXXXI—LXXXIII a Platejsův protokol tamže č. 217. Srovn. též depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 23. května, tamže č. 486, kde je zpráva, že jednak pro reversy, které chtěli Čechové a Slezané od krále, jednak pro spor Moravanů s Čechy o vicekancléře bylo korunování krále Matyáše ve velkém nebezpečí. Srovn. též Jos. Konopka, Separační snahy Moravanů na gener. sněmu r. 1611, st. 86—90.

[2]) Konopka, l. c., st. 86 omylem vztahuje jednání Moravanů 20. května o artikulích císařem daných Zúñigovi, na artikule sporné mezi Čechy a Moravany a mluví nesprávně o práci českomoravské komise toho dne. Srovn. Sněmy české XV, II, st. LXXIX a tamže pozn. 3. Tam šlo také o tři nedojednané artikule, ale docela jiné, totiž o články mezi císařem Rudolfem a králem Matyášem. Srovn. též Sněmy české XV, II, č. 437 a č. 439.

Úspěch sklidili též ve sporu o vicekancléře, ač úspěch ten měl spíše důležitost zásadní než praktickou. Při některých sporných bodech se musili spokojiti s odkladem, ale při dosazování Moravanů v Čechách usedlých na úřady dosáhli reciprocity s Čechy usedlými na Moravě, což bylo značným ziskem jejich prestiže. Při ratifikaci této dohody králem, k níž došlo až 1613, ztratili Moravané koncesi, kterou jim čeští stavové učinili ve věci místokancléře, pro niž by byli bývali málem rozbili celé jednání roku 1611.[1])

Dohody se slezskými vyslanými a s vyslanými obojích Lužic sjednány byly deputovanou komisí českých stavů teprve 7. června. Slezským vyslaným vyhověno, pokud šlo o nápravu zlořádů a nesprávností, ale jejich požadavky směřující k nabytí větší samostatnosti Slezska, ať šlo o apelaci nebo o sněm,[2]) odmítnuty. Žádost týkající se slezských radů a vicekancléře v české kanceláři a slezských sekretářů v české komoře byla odkázána na krále. Pouze při apelačním soudu koncedováno Slezanům a též s nimi Lužičanům, aby mohli do pražské apelace navrhovati 5 radů pro slezské a lužické věci.

Tato dohoda Slezanům nevyhovovala a Slezané nedbali o její ratifikaci, doufajíce, že si vymohou přímo od krále to,

---

[1]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 276—278 a Konopka l. c., st. 93—94.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 278 nesprávně tvrdí, že slezští vyslaní žádali při tomto jednání, aby usnesení *generálního* sněmu nebyla pro Slezsko vůbec závazná, pokud by k nim knížata a stavové slezští nedali dodatečně svůj souhlas. Vyslaní slezští ve svém vyjádření českým stavům k jednání komise 27. května praví doslova v odstavci 35: „Das land Schlesien per diploma zu versichern, damit diejenigen *behaimbischen* landtagsbeschlüesse, die ohne der fürsten und stende vorwissen und einwilligung gemacht worden oder noch gemacht werden möchten, si nicht binden sollen." (Viz Sněmy české XV, II, č. 499). V dohodě 7. června se to zase výslovně vztahuje na usnesení, která by byla učiněna na *českém* sněmu. Nelze tedy s míněním Gindelyovým, které jsem také převzal do úvodu Sněmů XV, II, st. LXIX, souhlasiti. O platnost usnesení generálních sněmů pro Slezsko se při této dohodě nejednalo. Srovn. též gravamina slezská ze dne 14. května § 35 v Sněmech českých XV, II, č. 370, kde jde také o usnesení českých sněmů.

co jim čeští stavové nechtěli povoliti. Je dostatečně známo, jaké úsilí vynaložili, aby krále Matyáše přiměli k uznání svých požadavků, a jak čím dále tím více šli za cílem vymaniti se z jakéhokoli společenství s královstvím Českým.[1]) Dohoda s obojími Lužičany, k níž došlo také 7. června, byla podmíněna již odepřením hlavních požadavků slezských, které mířily také na Lužice. Také nároky lužické na úřad zemských fojtů byly odmítnuty a jen jejich stížnosti na některé zlořády a nepřístojnosti byly vyřízeny kladně.

Všechny tyto dohody měly ráz jen prozatímní a podávaly souhrn toho, k čemu dali čeští stavové souhlas, vytýkajíce zároveň, co jim bylo nepřijatelné a co bylo odkázáno kompetenci královĕ a jeho rozhodnutí. Všechny tyto dohody měly býti později předloženy k ratifikaci jak králi, tak sněmům zemí, jichž se týkaly. Spisy o těchto dohodách sepsané byly, jak vidíme z relací slezské i hornolužické, pořízeny ve třech exemplářích, jeden pro vyslané, jeden pro krále, jeden pro desky zemské, vyslaní dostali své exempláře 8. června.[2])

Vyslaní zemí inkorporovaných nedosáhli, jak vidíme, hlavních ze svých požadavků, ale přece mohli míti uspokojení, že jejich spory nebyly příčinou úplného rozvratu, který tehdy hrozil, a že nebyly překážkou konečné likvidaci zápasu Rudolfa II. s Matyášem a českými stavy a zmatků s ním spojených.

---

[1]) Viz Gindely, Rudolf II., II, st. 274—279 a tamže Anhang, Ueber den Streit der Böhmen mit den Schlesiern wegen der Kanzlei st. 345—362.

[2]) O těchto dohodách viz hlavně konečné relace vyslaných slezských a lužických v Sněmech českých XV, II, v úvodě st. LXXXIX, XC, CIV, CV; srovn. též spis moravský o sněmu tamže st. LXXIX a LXXXI a protokol Platejsův tamže č. 217. Viz dále dohodu české stavovské komise s Moravany ze dne 26. května tamže č. 496, memoriál hornolužických vyslaných nejvyššímu purkrabí ze dne 27. května tamže č. 498, spis slezských vyslaných české stavovské komisi k 27. květnu tamže č. 499 a dohodu české stavovské komise s Dolnolužičany ze dne 7. června tamže č. 502. Některé podrobnosti o těchto věcech, které sem nemohly býti pojaty, viz v Sněmech českých XV, II, v úvodu III: Spor českých stavů s vyslanými zemí vtělených a celkové zprávy o něm.

Než došlo k abdikaci Rudolfově a korunování Matyášovu, stáhlo se nad politickou oblohou pražskou ještě jedno mračno, které ohrozilo ještě více než spor zemí zdar sklizně, k níž se chystal král Matyáš a jeho strana. Neupřímnost poměru mezi králem a stavy nesla ovoce rychleji, než bylo oběma stranám milo. Víme, co chtěl král a co chtěli stavové; není třeba to opakovati. Když kdysi řekl vévoda brunšvický králi Matyášovi svým nehledaným způsobem, že by Čechové chtěli z něho udělati krále ze sádry[1]), vystihl správně situaci. Víme, jak se král od začátku tomu vzpíral a jak se bránil, aby se nestal loutkou stavů, podporován jsa v této snaze ministrem Khleslem.

Nuncius na královském dvoře Marra psal již týden po svolání generálního sněmu, který měl dosaditi krále Matyáše na trůn, že mezi králem a stavy vznikají jakési neshody týkající se budoucí vlády, kterou chce král uvésti zpět do stavu, jaký byl dříve. Král prý chce odkliditi onu vládu optimátů, která se zavedla na posledním sněmu na tak velkou újmu moci královské.[2]) Druhý nuncius uvádí v šifrované depeši do Říma o tři dny později zajímavý výrok krále Matyáše. Král, než aby připustil, jak tomu chtěl císař, aby se království České stalo volebním,[3]) pravil, že by raději nechtěl toto království. Nuncius myslí, že rozhodné protistavovské stanovisko Matyášovo bylo příčinou, proč španělská politika podporovala jeho kandidaturu. Španělský vyslanec Zúñiga se prý velmi namáhal, aby se při rozhodnutí jednou učiněném setrvalo, a jednal o tom několikráte s Khleslem a Barvitiem.[4]) O španělské politice víme, že všude podporovala tendence absolutistické, ale zde k tomu měla ještě docela zvláštní

---

[1]) Viz o tom depeši Mediciho velkovévodovi toskanskému ze dne 18. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 103.

[2]) Depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 18. dubna viz tamže č. 98.

[3]) To vztahoval nuncius patrně na svolení císařovo k opravě proposice, podle níž císař požádal stavy, aby Matyáše volili za krále.

[4]) Viz dešifrát depeše, kterou Salvaggo poslal 21. dubna státnímu sekretáři kurie, v Sněmech českých XV, II, č. 138.

důvody vlastního prospěchu. Království, na které si španělská větev Habsburků činila nároky po bezdětné smrti Rudolfově a jeho bratří, nemělo býti zemí, v níž stavovské svobody by vázaly králi ruce.

Směr politiky Matyášovy-Khleslovy a směr politiky českých stavů na cestě za cíli, které si vytkly, nutně spěly k srážce. Tajit se to na dlouho nedalo, ač král i jeho ministr uměli výborně zastírat své plány. Čeští stavové nemohli také věčně mlčeti a musili konečně před krále předstoupiti se svými požadavky. Času k tomu neměli mnoho, neboť korunování bylo termínem, do něhož se dalo od krále něco vymoci.

Nuncius Salvaggo píše již 2. května seznam stavovských požadavků, které chtějí Čechové předložiti králi a které se týkají svobodné volby krále, setrvání třiceti direktorů s dosavadní pravomocí, svobodného svolávání sněmů, svobodného zbrojení, volby úředníků a spojení stavů všech zemí s královstvím.[1]) Nuncius Marra téhož dne podává o tom podobnou poplašnou zprávu do Říma a dodává k tomu, že španělský vyslanec Zúñiga měl o tom velmi naléhavé jednání s Khleslem předevčírem a s králem asi dnes a nabízel jménem španělského krále pomoc okamžitou, kdyby Čechové trvali na svých impertinencích, aniž by čekal schválení ze Španěl, kdyby jen král chtěl mocí zbraně hájiti a zachovati neporušena svá práva v tomto království. Královští ministři se prý domnívají, že Čechové, když uvidí, že král je pevný, snadno se utiší. Nuncius Marra je přesvědčen, že tyto ‚machinace' jsou hlavně dílem Žerotínovým, který je mužem velkého rozhledu a který by chtěl upevniti a zvětšiti unii těchto zemí a tím potlačiti monarchii svého pána a náboženství katolické, aby nastolil kacířství. Nuncius se zlobí, když vidí, že si král v mnohých poradách Žerotína více cení, než by nuncius chtěl.[2])

---

[1]) Viz depeši Salvaggovu státnímu sekretáři kurie ze dne 2. května tamže č. 250.

[2]) Viz depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 2. května v Sněmech českých XV, II, č. 254. Zprávu Zúñigy samého o těchto věcech bohužel nemáme.

Druhý nuncius, Salvaggo, který též věděl o zakročení Zúñigově u Khlesla, píše 2. května do Říma o své zajímavé rozmluvě se španělským residentem. Zúñiga prý slyšel, co mají Čechové v úmyslu vymoci od krále; Khlesl to popřel, ale ne docela. Zúñiga prý dále pravil, že to něco bylo, ale ne všechno to, o čem se mluví, a že by se král Matyáš raději chtěl vrátiti do Rakous, než by v něčem povolil, jsa toho mínění, že by mu stavové měli býti velmi zavázáni, protože jistým způsobem nasadil jim k službám život. K tomu prý dodal Zúñiga, že je třeba býti pevným každý způsobem, protože, kdyby bylo zapotřebí, dal by peníze, nečekaje na rozkaz ze Španěl, aby se stavové drželi ve svých mezích a aby král neztratil to, co je jeho. Salvaggo pronáší v této depeši obavu, že se Čechové, když s nimi nebude chtíti souhlasiti král, obrátí na císaře, aby dal svůj souhlas; a že proto je velké nebezpečí, že jeden nebo druhý to učiní. Nuncius však doufá, že Španělé, kteří už prolévali krev za toto království pro synáčky královy, t. j. pro syny španělského krále, nestrpí, aby se něco stalo.

Nuncius Salvaggo obviňuje v této depeši Khlesla, že je ve vleku nekatolíků. Mluví o tom při zmínce o zakročení Zúñigově, aby se nenaléhalo na odchod císařův z Prahy. Khlesl prý celé dny obcuje s nejhoršími kacíři, Žerotínem a Hodickým, a není divu, že jedná podle jejich přání, a ti nemají jiný záměr než udržeti oba bratry, t. j. Rudolfa a Matyáše, v nepřátelství a zničiti dům rakouský.[1])

Na Khlesla žaluje nuncius Salvaggo zase o týden později státnímu sekretáři kurie; nazývá ho člověkem zkázonosným, který, kdyby byl býval prokázal tolik dobra a užitku náboženství katolickému, kolik zkázy a škody, šťastné by byly tyto země. Má prý mysl plnou vášně a celou zaujatou pomstou proti císaři, že ani nemůže viděti a nevidí zhoubné rady, které jsou mu dávány Žerotínem, směřujícím k tomu, aby udržel v rovnováze síly domu rakouského v Germanii,

---

[1]) Depeši Salvaggovu státnímu sekretáři kurie ze dne 2. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 251.

t. j. v rovnováze mezi Rudolfem a Matyášem. Tím prý mohou býti provincie Rakousy a Morava zajištěny v udržení kacířského náboženství a ve spolku, který mají mezi sebou. K tomu v rozhorlení dodává o Khleslovi, co že se může očekávati od člověka, který se nestará, leč aby hromadil peníze, který téměř nikdy nečte mše, nestará se o svůj úřad celé týdny a jí také v postě, v pátek a v sobotu maso a ani se nepostí o Veliký pátek, jak ví od monsignora Melfi, t. j. od biskupa melfského, nuncia u královského dvora.[1])

Khlesla posuzuje nuncius Salvaggo, alespoň ve věcech politických, nespravedlivě. Jednu linii politickou měl Khlesl přece jenom pevnou, a to, pokud směřovala proti svobodám stavovským.

Právě v tom byl zajedno s králem Matyášem a se španělskými doktrinami politickými, ba dokonce v tomto směru krále proti stavům utvrzoval. Slyšeli jsme, jak již v minulých letech nerad viděl, když se Matyáš, hledě dosáhnouti svých ctižádostivých cílů, začal opírati o stavy. Také nyní, když král přitáhl do Čech a přijel do Prahy, byl Khlesl stále ve střehu proti výpadům stavovské politiky. Když se v Praze objevily první neshody mezi králem a stavy pro jejich požadavky, postavil se Khlesl hned proti nim. Nuncius na dvoře královském Marra píše již 18. dubna do Říma, jak si mu Khlesl naříkal na katolické nejvyšší úředníky zemské v Praze. Když prý šel s nejvyšším komorníkem krále Matyáše panem Leonardem z Meggau jednat jednotlivě s nejvyššími úředníky zemskými jménem královým, aby se ve sněmu pevně zasadili o reformu a o odklizení vlády optimátů, tu nejvyšší úředníci, málo dbajíce zákonu tajemství, všechno oznámili stavům, aby je podráždili proti králi. S druhé strany pak stavové, vedeni hrabětem Jáchymem Ondřejem Šlikem a Vilémem Popelem z Lobkovic a ještě jinými kacíři, jak líčí Marra, dali již králi Matyášovi na srozuměnou, že nechtějí, aby se Khlesl vměšoval jakýmkoli způsobem do vlády království. Khlesl prý s Marrou o tom včera mluvil s velkým pohnutím,

[1]) Depeši Salvaggovu témuž ze dne 9. května viz tamže č. 322.

ale nuncius doufá, že, překonav v Rakousích i na Moravě tolikrát touž nesnáz, překoná ji také zde v Čechách, setrvá-li v tom stále se svou velkou dávkou chytrosti a zdatnosti.[1]) Jak vidíme, cení nuncius na dvoře královském, který mohl znáti prvního ministra králova lépe, Khlesla docela jinak než nuncius na dvoře císařském, který je ještě příliš pohoršen jeho kvalitami morálními, aby pod nimi dovedl oceniti jeho schopnosti a jeho politické zásady.

Stavové dobře věděli, že jak s králem Matyášem, tak s jeho ministrem Khleslem budou míti těžkou práci, až přijdou se svými požadavky, které chtějí míti potvrzeny před korunováním. Stavové se o nich radili ve dnech 5.—12. května, shrnuli je ve formu artikulů a dali je čísti na sněmu.[2]) I když je už měli sestaveny, pečovali o to, aby je vpravili způsobem co možná nenápadným do textu reversu, který jim měl král vydati, a zabývali se jimi dále až do korunování.

Artikule ty lze rozděliti na dvě skupiny, 1. artikule týkající se vnitřních věcí království a koruny České, a 2. artikule týkající se vnějších věcí.

V první skupině byly tyto požadavky:

1. Aby král potvrdil stavům do 14 dní po korunování všechna privilegia, svobody, nadání, majestáty, porovnání stran pod jednou a pod obojí a sjednocení se stavy slezskými.

2. Aby král obnovil ve čtyřech dnech po korunování úřady zemské s dobrým zdáním a radou třiceti osob zvolených ze stavů.

3. Aby král stanovil pořadí v sedění nejvyšších úředníků a dvořanů.

4. Aby stavové mohli v čas nastalé potřeby sami si pokládati sjezdy krajské a aby úřady zemské v době moru mohly býti podle zdání nejvyšších úředníků a soudců zemských přeloženy jinam.

---

[1]) Viz depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 18. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 98.

[2]) Viz Sněmy české XV, II, č. 281, č. 313, č. 349 a č. 350, kde je text stavovských článků ze dne 12. května.

5. Aby nejvyšší úředníci a soudcové zemští mohli v čas nevyhnutelné potřeby najímati lid válečný, pokudž by se král na jejich vznesení nemohl tak brzy rozhodnouti a jim to oznámiti.

6. Aby byl sjednán dobrý řád o defensi se zeměmi přivtělenými koruně České.

V druhé skupině stavové požadovali:

1. Aby se zřídila nová konfederace českých zemí s Uhry a Rakousy, aby jedni druhým v nouzi přispěli jistým počtem jízdy a pěchoty, kdyby jedné nebo druhé zemi hrozila ztráta privilegií a svobod.

2. Aby dědičná sjednocení se všemi světskými kurfirsty byla rozhojněna a opravena.[1])

O těchto artikulích se ovšem na sněmu horlivě debatovalo a uvažovalo. Když byly dne 9. května čteny ex cathedra ve sněmovně, ozvali se nejvyšší úředníci a soudcové zemští proti článku o obnovení úřadů a žádali, aby to zůstalo při tom, co o tom ustanovuje Zřízení zemské. Tento článek zasahoval totiž nebezpečně do dosavadní pravomoci krále českého. Tím nebezpečnější bylo ustanovení prováděcí, podle něhož si stavové představovali modus procedendi takto: K nejvyšším úředníkům zemským, přísedícím soudu zemského a radám soudu dvorského a komorního má se z obce obou vyšších stavů voliti 30 osob za ‚volence' a z tohoto sboru má každý poznamenati na lístek podle svého dobrého svědomí jména tří osob, které ke každému z úřadů pokládá za zvláště schopné; lístek ten se má zapečetiti a odevzdati králi. Král pak z navržených jmen vybere nejvyšší úředníky zemské a rady. Radikálnější verse navrhovala, že král má potvrditi ony osoby, které dostaly nejvíce hlasů.

Tento způsob byl stavy navržen jen pro obnovu nejvyš-

---

[1]) Český text artikulů těchto má Pavel Skála, Historie česká I, st. 320—321, německý text, s ním shodný, má Megerle ve svém diariu. Viz Sněmy české XV, II, č. 350 k 12. květnu. To je text definitivní. Vídeňské diarium k 5. květnu má první redakci německého textu poněkud úchylnou a přeskupuje č. 3 a č. 4 a klade docela na konec č. 5; viz tamže č. 281.

ších úřadů po korunování krále Matyáše. Budoucně, kdyby se nějaké místo uprázdnilo, má se obsazovati podle starého obyčeje, podle něhož nejvyšší úředníci a přísedící soudu zemského navrhnou králi tři osoby na uprázdněné místo.[1])

Kam tento plán směřoval, je zřejmé. První volba nejvyšších úředníků a soudců zemských měla dostati na nejvyšší místa muže jak stavovsky tak nábožensky vyhovující stavům. Tito mužové by se pak už postarali sami, aby také další uprázdněná místa byla obsazena pro stavy výhodně. Že se nejvyšší úředníci zemští tomuto článku opřeli, je nasnadě, neboť v něm tkvělo nebezpečí přeměny úřadů zemských v úřady stavovské. Že stavové sami uznali upřílišenost tohoto požadavku, je vidět z výsledku tohoto jednání, kterým tento článek byl odložen k další úvaze krále Matyáše.

Také článek o svobodném svolávání krajských sjezdů dostal další interpretací velmi povážlivý ráz; podle ní by se totiž sjezdy stavovské v čas nastalé potřeby mohly konati nejen v městech krajských, nýbrž také na hradě Pražském a v městech pražských, aniž bylo blíže označeno, v jakém rozsahu. Tato interpretace mohla vésti v čas nouze k svolávání stavovských sjezdů z celé země, nelišících se valně od zemských sněmu, bez nařízení králova. Tento článek ukazoval stavům cestu k ovládnutí zákonodárné moci, jako ukazoval článek předcházející cestu k ovládnutí exekutivy.

Článek o pravomoci nejvyšších úředníků v čas nebezpečí samovolně zbrojiti měl stavům dopomoci k samostatné moci vojenské. Podle něho se v takové situaci mělo na resoluci královu, který by byl o nebezpečí zpraven, čekati, jenom osm dní, po jichž uplynutí by nejvyšší úředníci sami směli svým jménem najímati vojsko. Toto právo by měli míti nejen, kdyby království České bylo ohroženo, nýbrž i kdyby nastala podle smluv povinnost vypraviti rychlou pomoc spojeným zemím.

---

[1]) Viz hlavně kopii těchto artikulů a jejich interpretace v státním archivu ve Vratislavi; vyd. v Sněmech českých XV, II, č. 314; viz též vídeňské diarium k 9. květnu tamže č. 313 a úvod tamže, st. XXXII až XXXVIII, kde je obšírnější stať o těchto článcích.

Právě tyto články nejlépe ukazují cestu stavovské politiky. Doplníme-li k nim články o defensi a o konfederaci, vidíme její směr až ke konečnému cíli. Článek o defensi byl při jednání o těchto věcech blíže určen a vysvětlen tak, že o jeho účelu nebylo pochyby. Království České a země vtělené koruně České mají se sjednotiti o počet jízdy a pěchoty, jímž každá země bude povinna v určitém čase přispěti ku pomoci království Českému nebo jiné vtělené zemi, kdyby se někdo opovážil chtíti je tajnými nebo veřejnými ‚praktikami' připraviti o jejich privilegia a svobody. Navzájem bude k podobné pomoci povinno království České. Článek o konfederaci s Uhry a Rakousy měl býti tak smluven, aby Uhry i Rakousy byly povinny, každá země 500 jízdnými a 1500 pěšími, na požádání přispěti království Českému a zemím vtěleným na pomoc, kdyby jim někdo učinil škodu, chtěl si je přivlastniti, učinil nepřátelský vpád a chtěl je tajně nebo veřejně připraviti o jejich privilegia a svobody. Viceversa má se táž pomoc poskytnouti Uhrám a Rakousům z království Českého.

Proti komu měly sloužiti válečné síly rakouské a uherské, kontingenty zemí vtělených a vojsko domácí najaté v čas nebezpečí nejvyššími úředníky stavovsky orientovanými, bylo viděti na stilisaci článků aplikované na případ vpádu pasovského a intrik s ním spojených.

Co chtěli stavové obnovením dědičných spolků, tak zv. erbanuňků, se světskými kurfirsty, t. j. s protestantskými kurfirsty, je také velmi průhledné. Spolky ty měly býti zároveň rozhojněny a opraveny. Měly býti do nich vsunuty některé důležité články, prý k dobru krále, království Českého a inkorporovaných zemí. Až by král budoucně vypsal sněm království Českého, měl požádati dotčené kurfirsty, aby v touž dobu poslali do Čech své vyslance s plnou mocí sjednat tyto věci.[1])

Jaké to mohly býti věci, můžeme usouditi podle směrnic

---

[1]) O těchto maximálních požadavcích článků, které se mají předložiti králi Matyášovi, viz hlavně Sněmy české XV, II, č. 314; srovn. též č. předcházející.

spolků a konfederací právě uvedených a podle celkové nálady myslí, tušící blízkost velkého měření sil a žádostivé sbírati spojence. Právě tehdy, když stavové usilovali o zajištění svých spojeneckých úmluv, vynořil se nad obzor ještě jeden mnohoslibný projekt. Slyšeli jsme již, že tou dobou dlel v Praze vyslanec knížete Anhalta, který měl ještě jiné starosti než o pasovské vojsko. Kam zasáhl Anhalt, tam se brzy vyskytly dalekosáhlé plány. Jeho vyslanec Dordt vzbudil podezření na všech stranách a byl nepříjemný nejen straně kuriální a španělské, ale brzy také straně saské. Vyslanci saští jej podezírají z plánů mnohem velkolepějších, než jsou ‚erbanuňky', pro něž byl právní podklad z minulosti. Jsou přesvědčeni, že Dordt jedná v Praze také za generální stavy nizozemské o unii s králem Matyášem a těmito zeměmi; ví, že Dordt byl také v Brunšviku získat, jak se zdá, toto město a města hansovní. Saští vyslanci již rýsují projekt spolku stavů nizozemských, Švýcarů, Benátčanů a hansovních měst s těmito zeměmi a vidí v něm nebezpečí pro kurfirsty a knížata říšská. Lze prý lehko posouditi, jak by seděli, jsouce položeni uprostřed.[1])

Sasové ve svých obavách velmi přestřelují, což je tím divnější, čím zkušenějšími diplomaty jsou. Že mají obavy o Říši, rozuměj o Sasko, lze u nich vysvětliti neupřímnou protestantskou politikou Saska, úchylnou od druhých protestantských kurfirstů a celého protestantského Německa. Sasku by takový spolek byl ovšem zdrojem nebezpečí. Nedivíme se, že se vyslanci saští zlobí na knížete Anhalta, který by prý jediným slovem tomu mohl zabrániti. Je to u nich strach, který zrodilo zlé svědomí, ale strach zbytečný. Nemohli přece vážně počítati s tím, že král Matyáš přistoupí k unii rázu protihabsburského. Mimo to mohli věděti, že všemohoucímu rádci Matyášovu Khleslovi takový plán je nepřijatelný.

Z uvedeného listu saských vyslanců lze spíše pozorovati,

---

[1]) Viz list saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 14. května v Sněmech českých XV, II, č. 375.

jaká byla v Praze nálada a jak se v Praze snilo o branném spolku zemí od Adrie a sedmihradských Alp až k Severnímu moři a Baltu, který by pojistil vítězství protestantismu nejen v českých zemích, ale i v celé střední Evropě. Podobný cíl měla také snaha rozšířiti dědičné úmluvy s protestantskými kurfirsty, jenže to bylo v menším měřítku. Ovšem i při tomto plánu byla chyba v rozpočtu, pokud šlo o politiku saskou.

Khlesl nemohl nečinně přihlížeti plánům Anhaltovým a ponechati volný vývoj akci Dordtově z ohledu na politiku španělskou a jejího exponenta v Praze Zúñigu. Objevení se generálních stavů nizozemských na politickém obzoru nemohlo Španělsko pokládati leč za provokaci a plán spojiti se s nimi za nepřátelský akt. Takové chyby se nemohl dopustiti ani Matyáš, ani Khlesl, a Khleslovi nebylo těžko vysvětliti králi, že spojení s Římem a Španělskem mu bude i nadále lépe svědčiti než jakýkoli spolek proponovaný Anhaltem a jeho vyslancem Dordtem.

Že král Matyáš s Dordtem dobře zacházel a že ho i vyznamenal darováním zlatého řetězu se svým portretem[1]), to byl jen diplomatický tah k získání Dordtovy důvěry. Khlesl přece nemohl nechat Dordta bez dohledu vyjednávat s českými stavy a chtěl mu vidět do hry. Že Khlesl při vší diplomatické laskavosti k Dordtovi jeho plány v Praze překazil, ukazuje list Herbersteinův Anhaltovi ze dne 18. května. Herberstein, který jakožto protestant byl v dobrém poměru k Anhaltovi, píše mu, že dostal po Dordtovi Anhaltovo psaní, že zpravil Dordta o všem, co věděl, a že pro jeho proposici a ofertu učinil, co mu bylo lze, nemá však na tom viny, že nedosáhl žádoucího uskutečnění, když věc přišla ke konečné resoluci a expedici do jiných rukou, což mu Dordt dosvědčí.[2]) Jen z opatrnosti neuvádí Herberstein v listě muže, který měl v rukou konečnou resoluci a expedici a jímž nebyl nikdo jiný než Khlesl.

---

[1]) Žárlil na to mohučský vyslanec Brömser, viz Sněmy české XV, II, č. 387, st. 504.

[2]) List Herbersteinův Anhaltovi ze dne 18. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 422.

Khlesl jednal tu velmi obezřele, neboť dobře věděl, co by tomu byl řekl Zúñiga, kdyby byl Matyáš nabídky Dordtovy neodmítl. Zúñiga byl beztoho akcí Dordtovou velmi znepokojen, a jak víme z listu saských vyslanců, zakročil důrazně u krále Matyáše 18. května proti plánu konfederace s nizozemskými stavy. Zúñiga nenechal krále Matyáše na pochybách, že by to španělský král netrpěl, nýbrž že by spíše do toho vložil celé své jmění, protože rod habsburský je rodem španělského krále. Král Matyáš prý na to neodpověděl, čemuž se prý Zúñiga velmi divil.[1]) Nedivíme se tomu, patrně za králem nestál jeho našeptavač Khlesl a král si bez něho nevěděl rady. Ostatně známe tuto zprávu již s druhé ruky; již pouhá neurčitost nebo odklad odpovědi, i u Matyáše obvyklý, mohly vzbuditi Zúñigův podiv. Zúñiga se postavil se stejnou pevností proti zahraničním plánům českých stavů a jejich přátel, jako se postavil proti jejich politice vnitřní vyjádřené články, které chtěli míti stvrzeny od krále Matyáše.[2]) Články ty měli stavové čeští stále na péči a od jejich extrémního znění, které bylo uchu královskému velmi nepříjemné, stále ustupovali, až je vpravili v definitivní formu reversu, který čtli na sněmu 16. května. Tento návrh reversu byl už dílem kompromisu, v něm už nebyly ony maximální požadavky, které do nich stavové vkládali, a v něm také docela chyběla[3]) interpretace, která hlavně články o defensi, o konfederacích a dědičných úmluvách s kurfirsty ladila velmi bojovně. Ale i tak zůstaly tyto zmírněné články vrcholem stavovských postulátů, jaké kdy byly předloženy kandidátu českého trůnu v době předbělohorské.

Den po přečtení těchto článků obecných byly na sněmu čteny zvláštní články stavu městského. Články stavu městského byly také již delší dobu připraveny, byvše již 4. května

---

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 19. května v Sněmech českých XV, II, č. 434.

[2]) Viz též Brömserovu zprávu o stanovisku Zúñigově v týdenním protokole k 22.—28. květnu, tamže č. 478.

[3]) Viz diarium poslů kutnohorských k 16. květnu tamže č. 388, srovn. též obě čísla následující.

projednávány na radnici staroměstské, kam Pražané svolali všechny vyslané z měst, aby jim je přednesli.[1]) Artikule městské se týkaly především zesílení a reformy městské autonomie, úpravy obnovení městských úřadů, při níž se má uplatniti zásada volby, povznesení hospodářského života, dosazování Pražanů do soudu apelačního, úpravy jeho jurisdikce a nové organisace městské obrany, ať šlo o opevnění nebo brannost městského obyvatelstva. Na článcích o městských úřadech a apelaci je zajímavé, jak rozhodně se stavějí proti dosazování cizinců do úřadů a naléhají na znalost českého jazyka.

Nadpis a epilog článků stavu městského přečtených na sněmu 17. května[2]) osvětlují stručně jejich osud. Podle nadpisu byly to ‚Artykulové stavu třetího městskýho na sněmu léta 1610 zavřeném nevyřízení, na sněmu léta 1611 držaném sepsaní a jeho Mti nejvyššímu panu purkrabí pražskému přednešení‘. Epilog na konci článků poznamenává: „Originál těch artykulův při dskách zemských až do budoucího sněmu zůstávati jmá“. Jak vidíme již z této poznámky, nestaly se artikule stavu městského předmětem vyjednávání s králem Matyášem. O artikulích obecných bylo, jak ještě uvidíme, s králem usilovně jednáno a snad pro velké nesnáze při tom vzniklé nedošlo už na články stavu třetího, které byly odkázány až budoucímu sněmu. Neměly tedy tu úlohu, která připadla artikulům obecným při posledním aktu Rudolfovy tragedie, ale pro snahy stavovské vůbec jsou i požadavky městské příznačné touhou po jakési emancipaci z moci krá-

[1]) Viz zprávu vyslaných kutnohorských šepmistrům a radě v Kutné Hoře ze dne 4. května tamže č. 273; seznam artikulů, které Pražané navrhli 4. května zástupcům stavu městského, viz tamže č 274.

[2]) Viz zprávu diaria poslů kutnohorských k 17. květnu v Sněmech českých XV, II, č. 408, kde je zaznamenáno, že byly čteny 17. května. Text artikulů viz tamže č. 407. Megerlovo diarium zaznamenává, že byly ‚vorbracht‘ 16. května, viz tamže č. 391, což není správné. Čteny byly jistě teprve 17. května, neboť poslové kutnohorští, kteří jsou spolehlivější než Megerle a mají o věc městskou větší zájem, zapisují to v pořadí jednání sněmovního toho dne. Také vídeňské a linecké diarium kladou jejich čtení do 17. května, viz tamže č. 409. a č. 410.

lovské a úmyslem pořídíti si městskou brannou moc, která by byla doplňována každého roku pravidelnými ‚mustrunky‘ měšťanů, hlavně mladých, konanými mimo hlavní ‚mustrunky‘ králem a stavy nařízené. Tito mladí mužové měli býti ve věcech vojenských cvičeni a dobře opatřeni, aby se prý v čas potřeby shledalo více správného a vycvičeného lidu. Artikule městské zůstaly jen dokumentem, jaké cíle si vytkla města pražská a jiná města královská v době předbělohorské a kam až sahala jejich snaha po zvelebení a zmohutnění českého stavu městského.[1])

Artikule obecné byly vpraveny do reversu, kterým měl král Matyáš potvrditi před korunováním privilegia a svobody českým stavům. Text reversu takto upravený byl 16. května přečten na sněmu[2]) a ještě téhož dne předložen králi Matyášovi. Král Matyáš se hned postavil na stanovisko odmítavé a oba nunciové mohli o tom ještě téhož dne referovati do Říma. Nuncius na dvoře královském mohl dáti potěšitelnou zprávu, že král Matyáš ukazuje největší rozhodnost nezadat svým právům, pokud se týkají autority královské, což by nepřímo mohlo způsobiti škodu náboženství.[3]) Král ovšem věděl o obsahu stavovských postulátů již dříve, vždyť 16. května o nich věděli už v Štyrském Hradci, kde se jich zhrozil arcikníže Ferdinand, předpokládaje ovšem, že král Matyáš k nim nedá svolení, neboť by tak nesměl učiniti bez účasti jiných členů rodu habsburského, o jejichž zájmy tu jde. Arcikníže Ferdinand slyšel už v Štyrském Hradci, že Čechové také chtějí vyhnat jesuity, on se jich však ujal u krále Matyáše a u Khlesla.[4])

Král Matyáš i jeho ministr Khlesl stáli hned od počátku

---

[1]) Více o městských artikulích viz v Sněmech českých XV, II, v úvodu st. XXXVIII—IL.

[2]) Viz o tom hlavně diaria z téhož dne tamže č. 388, č. 389, č. 390.

[3]) Viz depeši, kterou Salvaggo poslal 16. května státnímu sekretáři kurie, v Sněmech českých XV, II, č. 396, a depeši, kterou Marra téhož dne mu poslal, tamže č. 398.

[4]) Viz depeši biskupa trojského státnímu sekretáři kurie ze dne 16. května ze Štyrského Hradce, tamže č. 405.

na témž odmítavém stanovisku. Veřejně proti článkům mohl král vystoupiti teprve, když mu je stavové oficiálně předložili. Dobrá shoda mezi ním a stavy byla nyní podrobena největší zkoušce. Král Matyáš neodpověděl stavům hned a teprve po několika dnech jim dal najevo své mínění. Nejhorší dni pro stavy byly 21. a 22. květen.

Dne 21. května měli stavové celý den o svých požadavcích porady s králem, který jejich zástupce k sobě povolal a dal jim odevzdat spis s námitkami proti jejich artikulům. Král projevil naději, že jeho osobu tím ušetří, a namítl zástupcům stavů, 1. že je ve spisu něco nového nad povolení předešlých králů, 2. že je to proti privilegiím, 3. že je v Říši pokřik, jako by čeští stavové chtěli krále dostati do své vůle a jej vázati, a 4. že o těch věcech musí uvažovati čeští radové.[1])

Poslední námitka byla velmi neupřímná. Král ji odůvodňoval tím, že jeho nynější radové neznají obyčeje a zemské zřízení české, a dodával k tomu, že jim chce uděliti více milostí, než se domnívají, jen aby pro tentokrát na něj tak nenaléhali. Král mohl dostati o českých právních obyčejích a zřízeních dosti informací od svých důvěrníků mezi českými stavy, a ani čeští nejvyšší zemští úředníci a radové by mu jich byli neodepřeli. Nejvyšší úředníci a soudcové zemští vypracovali o článcích českých stavů důkladné dobré zdání,[2]) které, jak se zdá, je v souvislosti s tímto jednáním.

Stavy odpověď krále Matyáše nemile překvapila, neboť král se k nim choval vždy velmi laskavě. Stavové se prý dověděli, že tyto praktiky pocházejí od Khlesla a jiných kněží („pfaffen"), a vypravili dvě zvláště silná poselství ke králi.[3]) Téhož dne dostali od krále revers, ale ne, jaký očekávali. V reversu byly vynechány právě artikule, na nichž jim nejvíce záleželo, a to artikul o svolávání krajských sjezdů,

---

[1]) Srovn. hlavně vídeňské diarium k 21. květnu tamže č. 447, dále Megerlovo diarium k témuž dni tamže č. 446; srovn. táž diaria k 22. květnu tamže č. 465 a č. 466, dále zprávu vyslaných kutnohorských tamže č. 473.

[2]) Toto dobré zdání viz v Sněmech českých XV, II, č. 464.

[3]) Viz právě uvedené diarium vídeňské v č. 447.

artikul o svobodném najímání vojska, artikul o defensi s inkorporovanými zeměmi a artikul o konfederaci s Uhry a Rakousy.[1]) Král sám psal o svém jednání se stavy ještě téhož dne svým deputovaným radám ve Vídni. Stavové prý mu předložili teprve v těchto dnech pět nových bodů — ‚fünf neue und hoch praejudicirliche puncten' — a chtěli, aby je potvrdil písemným reversem, prohlásivše, že bez reversu nepřikročí ke korunování. Protože to odepřel a měl závažné pochybnosti dáti jim reversem více než nynější císař, ztrávil s nimi dnes celý den až do pěti hodin do večera, až konečně od svého požadavku ustoupili a jej z toho propustili. A zůstalo to, jak král dále líčí, při starém reversu, ovšem s podmínkou, že dotčených pět bodů s nimi chce projednati o nejblíže příštím sněmu, k čemuž se král milostivě uvolil.[2])

Revers královský ze dne 21. května se ovšem shodoval s názory Matyášovými a ne s názory stavů. Srovnání návrhu reversu, jak jej chtěli míti stavové, se skutečným reversem, který vydal král, jemuž byl jejich návrh předlohou, ukazuje, jak stavové svůj souboj s králem prohráli. Ve větě týkající se potvrzení privilegií atd. vynechal král, že potvrdí také to, na čem se stavové snesli při tomto sněmu ‚z strany najímání a verbování lidu válečného i vydávání pštulankův a držení sjezdův'. Další vynechaná stať Matyášova reversu byl slib, že potvrdí ‚tu konfederací, kterúž dotčení stavové království Českého a země vtělený s vyslanými zmocněnými z království Uherského a arciknížetství Rakouského hned po vykonaném našem korunování v jistých příčinách opatření těchto všech zemí před všelijakými nepřátelskými vpády, praktikami, k záhubě dokonalý se vztahujícími, učiniti a zavříti chtějí.' O defensi se zeměmi inkorporovanými se revers králův také ani nezmiňuje.

Vedle vynechávek bylo také jedno plus v reversu královê proti návrhu stavů. Tam, kde slibuje potvrzení také té konjunkce mezi stavy pod obojí s knížaty a stavy slezskými

[1]) Viz zprávu téhož diaria.

[2]) List krále Matyáše deputovaným radům ve Vídni ze dne 21. května viz tamže č. 454.

léta 1609 na sněmu obecním v příčině náboženství učiněné' dodává revers králův tato slova, jimiž intenci československé unie zeslabuje: „poněvadž proti víře katolické pod jednou přijímajících jmíněna býti nemá".

Na konci dodává revers králův slova, která měla býti náplastí na ránu, již zadal stavům, že jejich artikule vynechal. Slova ta ovšem chybějí v návrhu stavů, jehož text byl jinak do králova reversu přejat. Král v nich slibuje toto: „Co se pak některých jiných artikulův obecních od stavův království tohoto nám přednešených, kteréž za jistými příčinami na tento čas k vyřízení svému přijíti nemohly, dotejče, takoví artikulové až do nejprve příštího sněmu obecního, od nás stavům položeného, se odkládají, a že při témž sněmu dokonale k zavření svému přede všemi jinejmi věcmi přijíti mají, ústy svými královskými sme připověděíti ráčili, načež[1]) se všickni tři stavové dokonale ubezpečiti a tím jisti býti mají, že se to od nás, jakožto krále a pána křesťanského a slova svá držícího, všelijak náležitě a šlechetně státi má a stane." [2])

Odklad do příštího sněmu oddaloval splnění stavovských požadavků na neurčito. Což, byl-li při tom již tehdy úmysl nechati je delším nesvoláváním sněmu zamrznouti? Bylo by to docela po habsbursku; později se tak skutečně stalo, a stavové byli o plod své námahy připraveni. Lépe kouti železo, dokud je žhavé. Stavové se odhodlali k novému pokusu dostati od krále, co chtěli; ale co počít, když revers královský byl už napsán? Chyběl dosud podpis králův, tedy příležitost k zakročení tu byla. Stavové se rozhodli jednat rychle a druhého dne, bylo to o Boží hod svatodušní 22. května, vypravili deputaci vedenou Václavem Vchynským ke králi, aby revers podepsal. Vede-li něco Václav Vchynský, chodívá se obyčejně po křivých cestách.

---

[1]) Od slova ‚načež' další text až do konce byl sice v návrhu stavů, ale vztahoval se na schválení privilegií atd.

[2]) Revers krále Matyáše stavům českým ze dne 21. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 449; v poznámkách tamže jsou uvedeny rozdíly textu, který měl návrh reversu stavy předložený králi.

Král Matyáš sám o tom píše v dopise arciknížeti Maxmiliánovi ze dne 24. května a praví, že stavové dali na Boží hod svatodušní do reversu, který mu byl předložen k podpisu, vložiti, že oněch pět bodů, které byly odloženy na příští sněm, má ve čtrnácti dnech po korunování určitě projednati a že také kompaktáta, která Čechové pod obojí se Slezany pod obojí před třemi lety sjednali, má potvrditi. Král prý k tomu žádným způsobem nechtěl přistoupiti a tak, pokud šlo o jejich pět bodů, po velké disputaci konečně zůstalo na tom, že mají býti projednány na příštím sněmu. Stavové při tom prý popírali, že v reversu to tak nestojí, jak jim král uvedl, ale byli ‚svým originálem' (!) usvědčeni a svalili pak vinu na sekretáře, který prý s těmi věcmi nesprávně zacházel. Dále král píše, že také odmítl potvrditi českoslezskou unii a že s nimi ztrávil celý Boží hod až do noci k jedenácté hodině, a když od toho vůbec nechtěli ustoupiti a spíše chtěli všechno rozbíti, byla do reversu inserována klausule, že taková unie není míněna proti katolíkům, t. j. král to povolil jen s podmínkou této klausule. Zde si král dovolil lapsus, neboť klausule byla vsunuta již do reversu datovaného 21. května, kterým se potvrzení českoslezské unie do 14 dní po korunování slibovalo. Vysvětliti to lze tak, že v stavovském exempláři reversu, který mu 22. května přinesli, byla vynechána a že král o ni znovu usiloval. V listu Maxmiliánovi král tuto skutečnost poněkud zkrátil a podal takovou formou, aby jeho nepovolnost vůči protestantům více vynikla. Dále psal král, že se den poté korunování pozdrželo až skoro do čtyř hodin odpoledne, a to proto, že Slezané a Lužičané byli císařem příliš pomalu propuštěni z přísahy a pak chtěli od krále stejný revers; protože však bylo již příliš pozdě, byl takový revers odložen a korunování ‚Gott dem allmechtigen sei gedankt' šťastně vykonáno.[1])

Poněvadž král Matyáš nevyniká ve svých relacích ani fanatismem pravdy ani důkladností, poslechněme jiného svědka, který o tom píše 23. května.

[1]) List krále Matyáše arciknížeti Maxmiliánovi ze dne 24. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 492.

Podle líčení Bodeniova vévodovi bavorskému stalo se to takto: Stavové napsali 22. května v české řeči revers a dali jej předložiti králi po Václavu Vchynském. Když král, jemuž se to překládalo, seznal, že revers by byl budoucně velmi na újmu právům jeho a jeho nástupců, váhal jej podepsati. Vchynský referoval o tom stavům ve sněmovně a stavové šli sami ve velkém počtu ke králi a prosili o podpis, ale nebylo lze ničeho dosáhnouti a král jim velmi domlouval, že se nenadál, aby od něho žádali více než od jeho předchůdců. Ale, ačkoli se tento stavovský výbor vrátil s takovou odpovědí královou do sněmovny, byli přece posláni brzy jiní, a to ve větším počtu, ke králi, kteří opakovali dřívější žádost, ale také nic nedostali; král ukazoval na to, že ještě nemá českých rad, aby se s nimi o těch věcech mohl poraditi, jako to učinil s Uhry a Moravany při nastoupení vlády v těchto zemích. Poté Čechové replikovali, nebude-li revers podepsán, že ani korunování nemůže býti vykonáno. Král toho málo dbal, ale konečně přece prohlásil, aby se dotčený revers přeložil do němčiny, a nenalezne-li v něm nic na újmu práv, že jej chce podepsati. Revers byl přeložen, ale když na konec bylo vloženo, že Čechové se chtějí s druhými zeměmi konfederovati, svobodně sjezdy svolávati a po smrti každého krále míti svobodnou volbu, zamítl král takový revers a konečně se rozhodl, že jej nemůže podepsati, ledaže by byl předtím opraven. Toto jednání trvalo podle Bodenia do noci do 10 hodin.[1])

I podle zpráv několika jiných depeší můžeme usouditi, že se při předložení stavovského reversu králi k podpisu 22. května stal pokus krále oklamati. Zprávy o něm jsou ovšem poněkud zmatené, jako bylo i samo jednání plno proměn a chaosu, avšak souhlasí alespoň v tom, že se takový pokus stal.

Megerle, závislý ovšem na listu královĕ, Medici i Bodenius souhlasně tvrdí, že stavové do svého textu reversu vložili

[1]) Viz depeši Bodeniovu vévodovi bavorskému ze dne 23. května v Sněmech českých XV, II, č. 484 a týdenní protokol Brömserův, zápisky k 22. a 23. květnu, tamže č. 478.

to, co chtěli míti králem potvrzeno. Medici píše, že Ladislav z Lobkovic z královy tajné rady, který zná dobře český jazyk, to zpozoroval. Z toho vznikl velký křik (‚gran fracasso') a chození ke králi, k jeho tajným radům a k stavům, až zůstáno na tom, že chtějí unii těchto zemí o náboženství, což bylo na konec povoleno s tím, že to nebude na újmu katolíkům, a s odkladem druhých věcí do sněmu.

Brömser dostal 22. května odpoledne zprávu, že mezi stavy a králem to není stran reversu ještě v pořádku a že král nechce podepsati podmínky, které jsou mu předstírány (‚vorgemalet'), a že vůbec začíná pozorovati, že by s ním Čechové zacházeli časem jako s císařem Rudolfem. Čechové však podle jeho zprávy trvají na tom s prudkostí a vážně a nechtějí od toho ustoupiti.[1])

Z těchto zpráv nelze snadno vyvoditi, jaká machinace byla s reversem provedena. To, co stavové předložili králi 22. května k podpisu, nebyl originál reversu datovaný 21. květnem, protože stavům vynecháním jejich artikulů a vložením katolické klausule při českoslezské unii nevyhovoval, a nebyl to ani stavovský návrh reversu, králem již zamítnutý, protože by nebylo bývalo možné zastříti artikule stavovské, které byly v jeho textu. Že to byl jiný exemplář reversu, ukazují slova zprávy Mediciho, když mluví o odhalení učiněném Ladislavem z Lobkovic. Medici praví, že, když král měl podepsali revers, že potvrdí všechna privilegia po korunování, byly tam vloženy ještě klausule, jimiž se skutečně rozuměla tichá přípověď splniti všechny požadavky učiněné Čechy.[2]) Takové klausule předpokládaly interpolaci buď originálu nebo stavovského návrhu. V originálu není ani stopy něčeho takového a v stavovském návrhu reversu, který sám v sobě celou stylisací textu veřejně pronášel slib potvrzení stavovských artikulů, by takové klausule tichého souhlasu

[1]) Srovn. zprávy Megerlovu, Brömserovu, Bodeniovu a Mediciho v Sněmech českých XV, II, č. 465, č. 478, č. 484 a č. 488.

[2]) ‚certe clausule nelle quali virtualmente si comprende vauna tacita promessa di tutte le domande fatte da Bohemi' v orig. Viz Sněmy české XV, II, č. 488.

byly nesmyslem. Můžeme si tedy machinaci provedenou s reversem představiti jen tak, že stavové napsali nový revers stejně vypravený jako originál ze dne 21. května, vložili do něho nenápadně klausule, o nichž mluví Medici, vynechali katolickou klausuli při unii českoslezské a přinesli jej králi k podpisu. Je to dohad velmi pravděpodobný, ale je to jen dohad, neboť exemplář ten se nezachoval.[1])

Celé jednání stavů s Matyášem o Boží hod svatodušní bylo nejen záludné, ale také podle souhlasu mnohých zpráv velmi bouřlivé. Zprávy o tom, kdo byli vůdci odporu proti králi, jsou velmi chudé. O Vchynském jsme už slyšeli, ale nedá se mysliti, že by druzí starší a osvědčenější vůdcové stavů zůstali stranou. V jednom diariu vídeňského státního archivu, nyní nezvěstném, z něhož čerpal Gindely, je zpráva, že král Matyáš, když došlo k neshodám o text reversu 22. května, poslal pro ty, kdo s ním předevčírem (m. včera) o to jednali, a to byli Turn a Šlik. Diarium píše dále, že po dlouhém disputu s králem dostali od něho rozhodnutí o nutnosti katolické klausule při potvrzení českoslezské unie a že rozhodnutí to přinesli stavům s tím, že revers jim bude vydán zítra o páté hodině německé, t. j. v pět hodin ráno 23. května, aby korunovace, na níž králi záleží, nebyla déle zdržena.[2]) O napjatosti jednání 22. května svědčí mnoho zpravodajů, kteří v těchto dnech o událostech psali. Podle zprávy jednoho diaria došlo ve sněmovně k bouřlivým výkřikům proti Khleslovi a proti jiným kněžím,[3]) což je velmi pravděpodobné za nepřátelské nálady proti Khleslovi, který úporně stál proti vyhovění stavům. Někteří zkušení diplomaté pochybovali již o korunování a mluvili o nezdaru vyjednávání

---

[1]) Gindely, Rudolf II., II, st. 294—295, který neznal ani originál reversu ze dne 21. května ani neměl zpráv uvedených výše, líčí ovšem postup jednání o revers kuse a nesprávně. V úvodu k Sněmům českým XV, II, st. XLI—XLV machinace s reversem není ještě tak jako nyní vysvětlena.

[2]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 294; viz v jeho rukopisné pozůstalosti sešit 20 v zemském archivu v Praze.

[3]) ‚pfaffen', viz Gindely tamže.

a odkladu korunovace. Mělo tedy dojíti k tomu, k čemu pracovala císařská politika posledních týdnů.

Rozvaděné strany se přece jen srovnaly, ale došlo k tomu teprve před korunováním samým 23. května. Také kutnohorští poslové k sněmu píší pozdě na noc 22. května o tom, že stavové jednali až do noci o revers s králem, který se zpěčoval jej podepsati, a že mu prohlásili, ‚pokud jim takového reversu nepodpíše a neodvede, že ho vyhlásiti za krále a korunovati moci nebudou; až potom vždy to na místě postaveno bylo, a týž revers pánům stavům zejtra v 5 německejch odveden bejti od jeho Mti královské jmá, a tu za krále vyhlášen bejti ráčí.‘ [1])

Také Brömser ví o podepsání reversu teprve 23. května. O králi a stavech je zpraven toho dne, že nejsou ještě sjednoceni a že se to protáhlo až do dvou hodin odpoledne; tu teprve dostal zprávu, že král všechno podepsal a že už jen budou spisy přečteny.[2])

Podle všeho nebylo 22. května do noci všechno dojednáno, ač některé zprávy to tvrdí. Když se 23. května začalo pokračovati, kde se včera přestalo, uchýlil se král ke kompromisu, ale ne veřejnému. Aby stavy upokojil, dal jim slib, a učinil to jistě tajně, že budou moci ujednati s vyslanými uherskými a rakouskými nyní přítomnými konfederaci na obranu proti nepřátelským vpádům a škodlivým ‚praktikám‘, a na čem se snesou, to že král schválí a při budoucím sněmu potvrdí.[3]) Kopie tohoto slibu se zachovala, ovšem naprosto ne v oficiální formě reversu, mezi ostatním materiálem kanceláře Matyášovy, týkajícím se těchto věcí.[4])

---

[1]) Viz list vyslaných kutnohorských šepmistrům a radě v Hoře Kutné ze dne 22. května v Sněmech českých XV, II, č. 473.

[2]) Viz Brömserův týdenní protokol, zprávu ke dni 23. května tamže č. 478.

[3]) Srovn. Gindely, Rudolf II., II, st. 294. Gindely se dovolává zprávy Zúñigovy, že tento slib byl učiněn tajně, čemuž lze dobře věřiti. Gindely nezná ještě akt, který se o tom zachoval, a tedy také ne jeho přesný obsah.

[4]) Viz v Sněmech českých XV, II, č. 477; srovn. tamže úvod st. XLIV.

Stavové se spokojili tím, že král podepsal revers svůj, týž revers, který byl hotov již 21. května, ale ještě nepodepsán. Je uložen v korunním archivu v Praze a je stejně proříznut a zbaven pečeti jako majestát Rudolfův na náboženství, jehož osud sdílel po porážce bělohorské, poněvadž sliboval s ostatními privilegiemi i jeho potvrzení.

Teprve když byl revers podepsán, zpečetěn a přečten ve sněmu a když bylo přečteno propuštění stavů z povinnosti císaře Rudolfa, byl král Matyáš na trojnásobný dotaz nejvyššího purkrabí a trojnásobný souhlas stavů vyhlášen nejvyšším purkrabím za krále českého, který také dnešního dne má býti korunován. Poté byl sněm vzdán.[1])

O propuštění stavů z poddanosti Rudolfovy bude více v kapitole následující v souvislosti s jednáním o jeho abdikaci.

---

[1]) Srovn. třeboňskou zprávu o sněmu a korunování tamže v úvodu, st. XLV.

XVI.

LIKVIDACE RUDOLFOVY VLÁDY A KORUNOVÁNÍ MATYÁŠOVO.

K provedení likvidace Rudolfovy vlády v Čechách a zemích severních koruny České bylo zapotřebí předně, aby byly vyřízeny jeho podmínky abdikační, za druhé, aby bylo rozpuštěno jeho vojsko a za třetí, aby jeho úředníci a jeho poddaní byli zproštěni přísahy, kterou byli dosud vázáni svému panovníkovi. Z abdikačních požadavků císařových nebyl vyřízen při jednání jeho poselstva s králem Matyášem 13. května mimo odklad korunování na pondělí svatodušní ani jediný. Císařské vojsko pasovské leželo v jižních Čechách a všechno úsilí, aby bylo abdankováno, bylo dosud marné. Také o vyhlášení achtu nad neposlušným vojskem bylo usilováno bez výsledku. Propuštění poddaných z povinnosti k císaři Rudolfovi naráželo na stejné potíže jako žádosti za abdankování nebo za achtování pasovského vojska.

Na posměch všemu právu a všemu rozhořčení země hospodařilo pasovské vojsko v Budějovicích, Krumlově a okolí, vydíralo oba jihočeské kraje a žilo na jejich účet dále. Ani stavové čeští ani král Matyáš nevystoupili energicky proti těmto škůdcům zemským a svými nedostatečnými vojenskými operacemi je jen utvrzovali v mínění, že jsou dosud stejně obáváni a že si mohou na potupu království Českého i jeho stavů dovoliti všechno. Pasovští vyklidili jen Tábor, který se jim nehodil za operační základnu, a nechali jej zabrati nepřítelem. Také Prachatice, Vodňany a Písek byly obsazeny vojskem, které král Matyáš poslal na velké naléhání stavů

českých do jižních Čech.[1]) Bylo tedy alespoň splněno přání stavů, aby se Prachaticům, ohroženým pasovským vojskem, pomohlo, ale nestalo se nic více a vojenské sbory spojenců se neodvážily semknouti kruh kolem posic nepřítele. Neměly k tomu ani pohotově dostatek sil, i kdyby se byly odvážily společné ofensivy s české, rakouské i moravské strany.

Petr Vok z Rožmberka se sám také nemohl pustiti do boje s Pasovskými a byl rád, že se ubránil v Třeboni. Také už přestal naléhati, aby došlo k násilnému potření pasovského vojska, ač věděl jako král Matyáš a jako stavové čeští, že vojsko likvidováno býti musí, má-li nový panovník bezpečně nastoupiti na český trůn. Poslední Rožmberk uměl dobře porovnati vojenskou kvalitu pasovských pluků s kvalitou jejich protivníků a dospěl k poznání, že by k jejich potření bylo třeba více vojska, že práce s nimi by byla velmi krvavá a výsledek že by byl nejistý. Dobře předvídal, že jeho statky v jižních Čechách by byly zničeny a jeho poddaní obětováni, snažil se tedy sám, aby se co možná zamezilo nepřátelství a aby se raději nalezla cesta k pokojnému řešení sporu. S této cesty už jej nesvedl ani příchod královských posil. Právě naopak začal s tím větší horlivostí navazovati nitky smíru s pasovským vojskem.

Pasovské vojsko mělo, jak jsme výše viděli, velké požadavky finanční i po poslední výplatě císařem a nedbalo rozkazů poslaných jeho vůdci arciknížeti Leopoldovi 11. 20. a 26. března, aby bylo odvedeno na hranice a abdankováno,[2]) a neleklo se ani hrozby achtu při neuposlechnutí. Vojsko totiž nevěřilo ani rozkazům ani hrozbám, pokládalo je za vynucené a bylo v tomto mínění podporováno především arciknížetem Leopoldem samým. Naposled se v Praze v polovině dubna jednalo o uspokojení vojska. Mluvilo se o nabídce Trauttmansdorfově, že se vedle císařského rady a vo-

---

[1]) Viz list Petra Voka z Rožmberka hornorakouským stavům ze dne 16. dubna v Kurz-Czerny, Der Einfall des von Kaiser Rudolf II. in Passau angeworbenen Kriegsvolkes in Oberösterreich und Böhmen III. Teil, st. 76.

[2]) Viz Sněmy české XV, I, č. 360, č. 462 a č. 522.

jenského sekretáře Jiřího Kleinsrätela vypraví k vojsku do Budějovic a provede zúčtování,[1]) ale výplata v Budějovicích se později konala za situace docela změněné.[2])

Jednání o výplatu vojska dostal do svých rukou Petr Vok z Rožmberka a brzy nalezl cestu k polnímu maršálovi vojska hraběti Althanovi, jemuž odevzdal arcikníže Leopold velení, když odešel z Čech s plukovníkem Raméem a jinými veliteli. Petru Vokovi se brzy podařilo přesvědčiti Althana o výhodě smírného vyrovnání a Althan se dal velmi ochotně užíti za prostředníka, neboť mu velmi záleželo na milosti krále Matyáše, který by mu mohl po nastoupení na trůn konfiskovati statky. Zprávám polemického spisu proti Althanovi, že již za pobytu vojska v Praze kul zradu a smlouval se s českými stavy a s královskými na neprospěch vojska a jeho druhých vůdců, nelze věřiti.[3]) Z chování českých stavů k Althanovi, jehož choť byla jimi arestována na Hradčanech, nelze odvozovati spolčení s ním, nýbrž nepřátelství proti němu, které potvrzují i jiné zprávy. Také král Matyáš choval k Althanovi pocity nepřátelské, které nelze uvésti v soulad s tvrzením o službách, které mu Althan už dříve prokazoval. Rožmberk se musil namáhati, aby byla dána Althanovi milost, a když s ním vyjednával o podrobení vojska králi a král měl přistoupiti na podmínky týkající se

---

[1]) Viz zprávu novin z Prahy ze dne 16. dubna v Sněmech českých XV, II, č. 83.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 232 tvrdí, opíraje se o zprávu rukopisu vídeňského státního archivu, dnes nezvěstného, že Kleinsrätel dostal z císařské pokladnice 175.000 zl. a ještě malé přídavky a odebral se s nimi do jižních Čech, aby požadavky vojska uspokojil. Tato zpráva je v rozporu s dopisy Petra Voka z Rožmberka a jinými akty, z nichž plyne, že taková summa, šlo o 173.000 zl., nebyla vyplacena císařem a že celé jednání, jak bude dále vyloženo, dopadalo jinak.

[3]) Proti hraběti Althanovi byl po ukončení pasovského podniku napsán se strany plukovníka Raméea vlašský polemický spis (viz v Sněmech českých XV, I, č. 632), který je naplněn pomluvami a nepravdami a je svými zprávami velmi nebezpečný objektivnímu posouzení situace. Zdá se, že jsou tam vedle skutečnosti líčeny i docela vymyšlené scény na ostouzení hraběte Althana. Cenným pramenem je tento spis jakožto doklad vášnivého nepřátelství plukovníka Raméea k hraběti Althanovi.

hraběte Althana, nebylo to na královském dvoře přijato vlídně.[1])

S počátku vyjednával Rožmberk z uložení krále Matyáše s Althanem sám, maje k ruce plukovníka Jana Lukána, a dosáhl při tom značného úspěchu, když tu část vojska, oddaná arciknížeti Leopoldovi, počala brojiti proti smluvenému akordu. Situaci nejlépe ze všech akt a korespondencí osvětluje psaní Petra Voka samého králi Matyáši ze dne 2. května z Třeboně. Petr Vok píše, že to byla jen malá část vojska, která se vzbouřila proti tomu, na čem se nejvíce vojáků usneslo. Tu prý rozumnější předešli větší zlo, uchopili se vůdců vzpoury a ztrestali je, aby nevydali oba kraje, t. j. kraj prácheňský a bechyňský, novým svízelům a aby prostředkování Rožmberkovo udrželi ve cti. Nejvyšší velitelé a jádro vojska poté prý znovu přisahali, že se spokojí abdankováním s prostřednictvím Rožmberkovým a že se podrobí králi Matyáši. Navazuje na tyto obtíže, prosí Rožmberk krále, aby brzy skoncoval jednání, protože na dlouho už nebude možno ve vojsku, které leží nahromaděno v těsných kvartýrech, udržeti pořádek. O vojsku praví dále Rožmberk, že bude-li přivedeno k zoufalství, pohne peklem, a dává králi na uváženou nejistý výsledek vojenského tažení a velké ztráty s ním spojené. Rožmberk nalezl v seznamech (‚musterrollen‘) mnoho jmen členů stavu panského a přes tři sta většinou říšské šlechty a míní, že stojí za to, aby byli získáni. Také jemu jitří srdce despekt, který byl spáchán koruně České, ale přece dává přednost abdankování před vnitřní válkou a obává se, že by došlo k hrozným scénám, kdyby se nenásledoval akord, který s vojskem sjednal. Rožmberk obviňuje ty, kdo radí králi k válce, že jednají jen podle vlastní vášně a z vlastního zájmu. Přimlouvaje se za udělení milosti pasovskému vojsku, žádá, aby král vypravil rychle komisaře s plnou mocí, a pokud jde o hraběte Althana, aby

[1]) Viz list Petra Voka z Rožmberka králi Matyášovi ze dne 18. dubna z Třeboně v Kurz-Czerny l. c., III, st. 77—80, dále viz též list hornorakouských vyslaných ze dne 29. dubna z Prahy do Lince, tamže st. 84.

mu buď dal bezpečný glejt do Prahy anebo aby ho dal vyslyšeti svými komisaři.[1])

Tato urgence je psána 2. května na Třeboni a sotva byla dodána králi, bylo jí uposlechnuto. Saští vyslanci píší 4. května kurfirstovi saskému, že dnes ráno Hodický a Hofkirchen odjeli k pasovskému vojsku, aby s ním sjednali akord, k čemuž prý peněžní prostředky nabídli pán z Rožmberka a dva sousední kraje, ale tak, že za to ručí Krumlov. A tak musí císař, dodávají Sasové s trpkostí, dáti odměnu za to, že jej shazují s trůnu.[2]) Z jiných zpráv o příchodu Hodického a Hofkirchena do Třeboně stojí za pozornost zpráva Rebmanova kurfirstu mohučskému ze dne 7. května, v které se udává, že měli za úkol učiniti s vojskem akord a odloučiti prosté vojáky od jejich velitelů.[3])

V Praze zatím bylo na císaře naléháno, aby vydal acht proti neposlušnému vojsku. Na vydání achtu naléhali všichni, jak čeští stavové tak Petr Vok z Rožmberka, a asi hlavně jeho vlivem také král Matyáš. Rožmberk i král Matyáš chtěli hrozbou achtu donutiti vojáky k povolnosti; snadněji a laciněji lze dostati psance než řádné císařské vojáky. Počátkem května byl acht konečně napsán, prvý jeho koncept napsal vévoda brunšvický 2. května, ale definitivní text byl hotov teprve 6. května. V achtu byly nejprve uvedeny rozkazy, které dal císař arciknížeti Leopoldovi o odvedení vojska na

---

[1]) List Petra Voka z Rožmberka králi Matyášovi ze dne 2. května viz v Kurz-Czerny, l. c., st. 84—86.

[2]) Zprávu tuto viz v Sněmech českých XV, II, č. 279. Saští vyslanci píší kurfirstovi saskému 23. května, že podle zprávy, pocházející od královských komisařů, Rožmberk a oba sousední kraje vzali na sebe summu 200.000 zl., která se ještě dává Pasovským (tamže č. 483). Petr Vok z Rožmberka psal dne 21. května z Třeboně králi Matyášovi o nesnadném sjednání akordu s Pasovskými, o němž uslyší od svých komisařů, a žádal jej, aby mu dal českými stavy pojistiti 100.000 zl. nebo co by seznamy (t. j. seznamy abdankovací) ještě více přinesly (tamže č. 461).

[3]) Zprávu tu viz tamže č. 302. Některé zprávy mluví také o tom, že měl býti poslán k tomuto jednání také Herberstein, i Gindely jim podlehl (viz Rudolf II., II, st. 232), ale Herberstein mezi jednateli smlouvy není a ani ve smlouvě není uveden nebo podepsán.

hranice a jeho rozpuštění. Dále byli pro neuposlechnutí těchto rozkazů vysocí i nízcí velitelé vojska, počínajíc Sulzem, Althanem a Raméem atd., vojáci jízdní i pěší prohlášeni za psance. Ze zvláštní milosti císařovy stanovena byla čtrnáctidenní lhůta, po jejímž uplynutí acht nabývá platnosti.[1]) Acht byl sice napsán, ale nebyl dosud řádně vypraven a nemohl býti tedy také publikován. V říšské dvorské radě se teprve 9. května na rozkaz císařův o jeho konceptech jednalo, precedenční případy se probíraly a o jeho publikaci se uvažovalo.[2]) Tento způsob vyřizování je docela ve stylu Rudolfa II.; obojetná hra s vydáním achtu započala. Že vešel již ve známost, ukazuje mimo jiné depeše saských vyslanců ze dne 7. května, k níž přikládají opis achtu a posílají jej kurfirstovi saskému. Saští vyslanci mluví o konceptní práci vévody brunšvického a praví, že je acht, jak se zdá, tak důrazně vymáhán ‚pro forma'.[3])

Teprve když čeští stavové velmi důrazně vymáhali publikaci achtu, byla tato listina císařem 15. května podepsána po jakémsi rozpakování, protože prý říšská dvorská rada měla pochybnosti, zda formálně byl postup správný.[4]) Ještě téhož dne vypraven byl císařský herold se dvěma trubači a průvodem k pasovskému vojsku.[5]) Saští vyslanci dodávají k tomu 16. května, že bylo pasovskému vojsku včera posláno jiné psaní, také podepsané císařem, aby se achtem neřídilo a nic na něj nedalo, neboť byl prý na císaři vynucen

---

[1]) Acht ze dne 6. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 293; tamže v poznámce koncept vévody brunšvického ze dne 2. května.

[2]) Viz votum říšské dvorské rady císaři Rudolfovi ze dne 9. května tamže XV, II, č. 316.

[3]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 7. května tamže č. 299.

[4]) Tak referuje Brömser v týdenním protokole ve zprávě k 15. květnu. Viz Sněmy české XV, II, č. 387. Brömser, jak udává, dostal o tom zprávu od lantkrabí z Leuchtenberka. Srovn., co píše Padavin 16. května dožeti benátskému, tamže č. 402.

[5]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstu saskému ze dne 15. května tamže č. 382. Srovn. též Megerlovo diarium tamže č. 381 a citovanou depeši Padavinovou.

proti jeho vůli.[1]) To je charakteristické pro posuzování císaře jeho přáteli, třebaže se takové psaní nenašlo a snad ani napsáno nebylo.

Kopie achtu se octla velmi rychle v rukou královských komisařů poslaných do Třeboně jednat s vojskem [2]) a vykonala jim dobré služby. Arcikníže Leopold pracoval svými přívrženci ve vojsku dále proti úmluvám Althanovým a odhodlal se konečně k návratu z Pasova do Čech. Dne 15. května byl již v Budějovicích, aby svým osobním zakročením smýšlení vojska obrátil, přišel však pozdě. Hraběti Althanovi pomohla u vojska hrozba císařským achtem a arciknížeti se jeho záměr nepodařil,[3]) naopak dostalo se mu listem císařovým ze dne 17. května rozkazu, aby se odebral do Pasova a upustil od dalšího obtěžování České koruny.[4]) S jakým srdcem císař tento list vydal, lze snadno uhodnouti.

Po značných obtížích byl konečně 21. května Rožmberkem, Hodickým, Hofkirchenem, Golčem a Althanem podepsán akord s pasovským vojskem, v němž bylo prohlášeno toto: Král svými komisaři béře, s výjimkou několika málo osob, vojsko na milost, vojsko se však musí dáti vyvésti z království, přisahati, že se po dobu šesti měsíců nedá užíti proti králi a jeho zemím, musí Krumlovu a Budějovicům vrátiti munici a proviant, restituovati dobytá místa a složiti zbraně. S hrabětem Althanem, zastupujícím čtyři pluky, bylo ujednáno toto: vojsko dostane při abdankování 173.000 zl. a musí býti abdankováno do 14 dní. Král Matyáš najme z pasovského vojska svým plukovníkem Janem Lukánem pluk o nejméně 2000 mužích.[5])

---

[1]) Viz depeši týchž vyslanců ze dne 16. května tamže č. 393.

[2]) Rebman tvrdí v listu výše uvedeném ze dne 7. května, v Sněmech českých XV, II, č. 302, že si královští komisaři vzali již acht s sebou pro všechny případy pro postrach. To mohla býti jen kopie konceptu vévody brunšvického ze dne 2. května.

[3]) Viz o tom více v Briefe u. Akten IX, st. 501, pozn. 1, kde jsou akta a korespondence o jednání Leopoldově ve výtahu a kde je zároveň přehled jeho nezdařené akce.

[4]) List ten viz v Sněmech českých XV, II, č. 411.

[5]) Akord ze dne 21. května viz v Sněmech českých XV, I, č. 460.

S provedením úmluvy a rozpuštěním vojska byly ještě potíže, neboť arcikníže Leopold a plukovník Ramée dále usilovali v Budějovicích i Krumlově rušiti dílo, které Petr Vok z Rožmberka započal, ale nepodařilo se jim zmařiti jeho zdárné dokonání. V červnu už mnoho zpráv referuje o abdankování vojska a jeho rozchodu. Z najetí nového pluku pro krále Matyáše plukovníkem Lukánem sešlo podle těchto zpráv pro nedostatek peněz.[1]) Zprávy o výplatě, rozpouštění a vyvedení vojska a dalších osudech jeho vůdců jsou dosti zajímavé, ale pro dějiny Rudolfova pádu nemají ceny.[2]) Důležité je, že vzdáním se vojska na milost králi Matyášovi byla poslední vojenská překážka, která ohrožovala jeho cestu k trůnu, odklizena; císař zůstal vůči bratrovi beze zbraně. Nyní bylo králi dokončiti jednání s císařem o cenu, za niž mu postupuje českou korunu.

Při posledním vyjednávání císaře Rudolfa s králem Matyášem o kapitulaci ustupují do pozadí zástupcové Říše a přenechávají hlavní odpovědnost jednak císařským tajným radům, jednak španělskému vyslanci Zúñigovi. Pozorovali jsme již výše, že mezi zástupci kurfirstů a tajnými radami nebyla už taková shoda jako dříve. Jakési rozladění se jevilo

---

[1]) Nejdůležitější jsou tu zprávy papežských nunciů a toskanského vyslance Mediciho z Prahy, jichž opisy jsou v zemském archivu v Praze.

[2]) Srovn. o tom hlavně v citovaném díle Kurz-Czerny, kde je se zdarem užito korespondence Petra Voka z Rožmberka, která je tu pramenem nejdůležitějším; o skoncování s vojskem viz tamže st. 92—93. Viz dále Briefe u. Akten IX, st. 502, kde v poznámce podává Chroust přehledně události i prameny; arci neúplně. Zprávy pocházející z kanceláře Leopoldovy a jeho okolí Chroust někde přeceňuje. Zajímavý je list ze dne 28. července z Pasova, tamže částečně otištěný, jímž Ramée vyzývá Althana na souboj pro zradu, kterou spáchal nejen na císaři a na arciknížeti Leopoldovi, nýbrž i na svých dobrých přátelích a na vojsku, jednaje jako odporný a zženštilý kavalír. Za místo souboje určuje Ramée pomezí italské mezi Monfalcone a Gradiskou. Althan mu odpovídá, odmítaje nařčení zrady, že ve Vlaších se s ním rváti nebude; v Německu že mu je k disposici. Rukojmí že jsou mu nepřijatelní, neboť by to mohli býti takoví darebáci jako Ramée sám (viz tamže). Srovn. též citovaný spis polemický proti Althanovi v Sněmech českých XV, I, č. 632, jehož zprávy jsou však velmi nespolehlivé.

také, když se jednalo o říšskou klatbu proti pasovskému vojsku, s čímž ani vyslanci saští ani vyslanec mohučský nebyli spokojeni. Vyslanec mohučský Brömser, mluvě o poradách v tajné radě 13. května, praví, že tajní radové byli ve svých projevech ‚perplex' a že to všechno vypadalo desperátně. Líče, jak čeští stavové naléhali na císaře, aby acht proti Pasovským byl vydán ještě téhož večera, neschvaluje povolnost tajných radů a po poradě se saskými vyslanci dává jim o té věci společnou odpověď: Protože se to císaři líbí a protože to tajní radové pokládají za správné, nevědí ani oni, co by proti tomu řekli, ale vidí a cítí tolik, že, kdyby stavové chtěli, aby byli jejich páni, t. j. kurfirsti, dáni do klatby, že by to musel dobrý milý císař patrně rád učiniti, jestliže by nechtěl, aby se mu dostalo ještě více potupy. Ani o prospěšnosti achtu pro Čechy nebyli zástupci kurfirstů přesvědčeni a ani s jeho formální stránkou nebyli spokojeni, navrhujíce, aby v něm bylo řečeno, že byl vydán na naléhání krále Matyáše a českých stavů.[1])

Z trpkých slov Brömserových zní nelibost, že tajní radové císařovi příliš podlehli českým stavům, jimiž byli zastrašováni, jak jsme již výše viděli. V tom byla příčina reservovaného chování zástupců Říše k usnesením tajné rady o vyhlášení achtu, a ne v nějaké jejich neschopnosti, jak tvrdí Gindely.[2]) Příčina, proč jich císař neužil k své poslední misi ke králi Matyášovi před korunováním, vězela v nevhodnosti jejich

---

[1]) Viz Brömserův týdenní protokol, zprávu k 13. květnu, v Sněmech českých XV, II, č. 312. Srovn. též depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 15. května tamže č. 382. V ní je vyslovena nespokojenost, že nemohli dosáhnouti, aby do achtu bylo vloženo, že se to stalo na naléhání královo a stavů.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 286 se příliš ostře vyslovuje o tomto počínání zástupců kurfirstských v Praze, neboť podle něho byla blbost hroziti Matyášovi a Čechům hněvem Říše, vyžadovati odklad korunování na 6 měsíců a kárati — bez rozkazu kurfirstů — abdankování Pasovských. Zde činí Gindely křivdu vyslancům saským i vyslanci mohučskému, kteří nebyli diplomaty nezkušenými, ale jen poněkud daleko zašli ve své oposici proti tajným radům, které začali podezírati z povolnosti vůči stavům.

osob. Nyní šlo o kapitulaci, ne o boj, jako dříve. Jestliže byli nejaktivnějšími rádci císařovými v boji proti bratrovi, nehodili se právě proto nyní k jednání o smír. K tomu se hodil lépe španělský orator Zúñiga, který tu zaujímal jakési postavení nad stranami, alespoň zevně. Kdo jiný měl zprostředkovati mír v rakouské větvi habsburské dynastie nežli vyslanec její starší odnože? Císař se už od počátku května zabýval myšlenkou užíti prostřednictví Zúñigova.

Císař znal politické názory Zúñigovy, a proto jeho rad nedbal, dokud zápasil, císař znal však také jeho názory na nutnost chrániti autoritu, a proto jej nyní vyhledal. Jméno Zúñigovo bylo programem a program ten byl již dávno stanoven: Rudolf musí ustoupiti Matyášovi, aby neblahá perioda domácí války habsburské, ohrožující prestyž církve i Španělska v Říši, byla skončena. Změna ta se musí ovšem provésti za naprosté šetrnosti k císaři. Císař mohl proto doufati, že Zúñiga zmírní podmínky, které císař pokládá za neslučitelné se svým majestátem, a že mu snad z téhož důvodu vymůže odklad kapitulace, s nímž císař v nitru své duše počítal do poslední chvíle.

K Zúñigovi obrátil císař tím spíše svůj zrak, když porady tajné rady s kurfirstskými vyslanci ve dnech 15., 16. a 17. května, kteří se měli vyjádřiti o abdikačních bodech císaře Rudolfa a jimž bylo předloženo dobré zdání vévody brunšvického o nich, vyzněly na prázdno.[1]) Jediný císaři prospěšný námět kurfirstských zástupců, pronesený v tajné radě 17. května, byl, aby residence císařova zůstala v Praze a aby císařovi služebníci i osoby přicházející z Říše i odjinud k císaři byli dostatečně zabezpečeni. Mimo to vyslanci žádali, aby král zabránil tvoření unií nebezpečných Svaté říši a aby o tom byl dán článek do srovnání císaře s králem.

---

[1]) Viz o tom přehledně Brömserův protokol ze dne 15.—21. května v Sněmech českých XV, II, č. 387; srovn. též zprávy vyslanců saských ze dní 16., 17. a 18. května tamže č. 393, č. 415 a č. 420. Vyjádření vévody brunšvického o abdikačních článcích císařových, které se mají s králem projednati před korunováním, viz v Sněmech českých XV, II, č. 383.

K povolání Zúñigovu císařem došlo dosti náhle, a saští vyslanci, referujíce o tom den poté kurfirstovi saskému, byli tím poněkud překvapeni a neměli o tom ještě jisté zprávy.[1]) O provedení úlohy, kterou mu svěřil císař, psal Zúñiga králi španělskému Filipovi III. teprve dne 25. května, kdy se už své mise se zdarem zhostil. Psal králi o zdejších věcech, jak sám praví na začátku listu, dne 7. května. Toto datum je zajímavé pro charakteristiku Zúñigovu; v tak rozhodující době pro celou budoucnost habsburské linie rakouské nereferoval Zúñiga svému králi půl třetí neděle o situaci a zpravil jej o všem teprve post festum, když už byl Rudolf sesazen a Matyáš korunován. Obsah tohoto listu Zúñigova je velmi důležitý pro poslední události Rudolfovy české vlády. Zúñiga tu nejen svědčí, nýbrž sám zasahuje do historického dění. Váha monarchie, již zastupoval a váha jeho osobnosti podstatně naklonila šikmou plochu, na níž se Rudolf šinul k pádu. Vypravovány podle Zúñigy jeví se počátky jeho prostředkující činnosti takto: Dne 17. května povolal císař Zúñigu, což neučinil již rok, a po výrazech zdvořilosti k španělskému králi a po uznání služeb učiněných Zúñigou, jmenovitě v těchto dnech v jeho věcech s králem uherským,[2]) požádal Zúñigu, aby jednal o nich

---

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 18. května tamže č. 420.

[2]) Naráží na kroky Zúñigovy u Matyáše učiněné ve prospěch císaře, jeho autority a jeho residence v Praze. Srovn. v Sněmech českých XV, II, č. 251, č. 252, č. 253 (už 2. května chtěl císař povolati Zúñigu), č. 258 (odpověď stavů císaři zmírněna zakročením nunciů a španělského vyslance u krále), č. 264 (císař si přeje jednati s nunciem a se Zúñigou o korunování), č. 320 (nuncius Salvaggo a Zúñiga učiní vše možné, aby císař byl upokojen), č. 321 (3. května poslal císař k Salvaggovi a Zúñigovi, aby pro něho něco učinili, a omlouvá se, že je nepovolal), č. 326 (9. května, nunciové a Zúñiga chtějí smířiti Rudolfa a Matyáše a oddáliti korunování), č. 328 (9. května císař volá nuncia a Zúñigu, aby zdrželi korunování). Viz též Brömserův týdenní protokol ze dní 22.—28. května, zprávu k 22. květnu (tamže č. 478), v níž Brömser píše o své rozmluvě se Zúñigou téhož dne. Zúñiga mu oznámil obsah listu španělského krále ze dne 4. května, v kterém král svého vyslance důrazně nabádá, aby králi uherskému jménem španělského krále připomenul,

s králem a hlavně aby mu připomněl, že je povinen respektovati císaře jakožto staršího bratra a nejstaršího člena domu rakouského, a aby mu uvedl na mysl, jak by bylo velmi tvrdé, když už ho připravil o jednu korunu, připraviti ho ještě o druhou. Tato slova opakoval císař dvakrát. Zúñiga odpověděl, jak od té doby, co sem přišel, byl velmi žádostiv prospěti v něčem svou službou a zvláště pečoval o to, aby odvrátil najímání pasovského lidu, které zavinilo, že je císař v přítomném stavu. Dostav od tajných radů císařův vzkaz, byl by ochoten ke všem možným službám, upozorňuje ovšem, aby mezitím, co by jednal, nedovolil císař jiná vyjednávání. Císař odpověděl, že se vyslanci z Mohuče a Saska ze své dobré vůle dali užíti v této věci a že by je tedy nemohl vyloučiti z pokračování. Proti tomu namítl Zúñiga, že nemluvil o těchto vyslancích, kteří jevili vždy velkou oddanost domu rakouskému, ale že mířil na jiná jednání osob nižších[1]), a že těm osobám by se měl císař vyhýbati a jednat upřímně a přátelsky s bratrem a že by se měl k němu chovati jako otec k synovi, staraje se o celý jeho vzrůst. Císař odpověděl, že by se své strany učinil vše, co se patří, kdyby mu král dal úplnou satisfakci, ale že to bylo tvrdé vzíti mu jednu korunu za druhou. Zúñiga žádal císaře, aby si uvědomil, že věci jsou mnohem dále od té doby, co učinil ve sněmu proposici, t. j. proposici, aby byl Matyáš korunován. Císař odvětil, že ho podvedli a že Zúñigu prosí, aby učinil pro něho vše možné, že mu bude velmi vděčen. Po těchto slovech se Zúñiga poroučel se slibem, že učiní jinou všeobecnou nabídku.[2])

---

aby šetřil císařovy výsosti a reputace Říše a nejednal proti tomu. Zúñiga Brömserovi pravil, že to již vykonal.

[1]) Gindely, Rudolf II., II, st. 287 vztahuje tato slova Zúñigova hlavně na trojici dr. Armanstetter, malíř Hans z Cách a komorník Ericius. s nimiž se tou dobou císař Rudolf i o věcech politických radíval. Z výslechu dra Hausera vyšlo, jak také s ním hovořil o státních věcech, Slova Zúñigova lze vztahovati na umělce, lékaře, alchymisty, astrology atd. Rudolfova dvora, ale též na komorníky rázu Ericiova a jemu podobné oblíbence vůbec.

[2]) List Zúñigův Filipovi III. ze dne 25. května viz v Briefe u. Akten IX, č. 207.

Odbyv si první audienci u císaře, obdržel Zúñiga od tajných radů články, o nichž by měl jednati s králem a které tajná rada uvážila podle dobrého zdání vévody brunšvického. Byly to v jakési obměně zase články, které císař oznámil stavům již 16. dubna[1]) a na něž stavové dali odpověď v audienci 9. května; jen byly jinak stilisovány a obsahovaly několik změn. Dobré zdání vévody brunšvického bylo dosti pružné. Článek o reversu pokládal vévoda sice za tvrdý a pro císaře ponižující, ale přece se s ním smiřoval, obávaje se, že stavové budou ukazovati, že se to s Uhry, Rakousy a Moravou také tak stalo. V článku o deputátu nebyl vévoda spokojen se summou ročních 100.000 kop, neboť se mu jevila příliš nízkou. Pronesl názor, že by se mělo směřovati k tomu, aby se nejen z Čech, nýbrž i ze zemí vtělených koruně České, dále z Rakous, Moravy a Uher císaři platilo. Navrhovati a žádati určitou summu nepokládal vévoda za vhodné pro císařovu reputaci.

Hledě k residenci vévoda naprosto neradil, aby se šlo cestou navrhovanou stavy, nýbrž aby císař naléhal na ponechání residence. Kdyby od toho neupustili, radí vévoda, aby císař prohlásil, že se mu má dáti průvod a potřebné vozy pro jeho věci a akta kanceláře až na hranice. Co se týče panství, radil vévoda, aby císař, alespoň při těch, která koupil, usiloval, aby se mu ponechala k lepšímu vyživení, k honbě a rekreaci. O donacích zasloužilým služebníkům až do císařova odstoupení soudil vévoda, že by se měla jejich platnost ještě vymáhati. Mezi zatčenými rady a služebníky měl by se podle jeho mínění činiti rozdíl a mělo by se usilovati jen o Hannewalda a Hegenmüllera, jakožto tajné a tajné říšské rady, aby byli vydáni do rukou přítomných kurfirtských a knížecích vyslanců. Pokud jde o odstoupení vlády, měla by býti, podle názoru vévodova, odevzdána Matyášovi cum plenipotentia, ale měla by se vykonávati jménem císařovým. Všichni radové a služebníci by měli býti vázáni přísahou nejen králi, nýbrž také císaři; jmenování nových radů a ro-

---

[1]) Viz st. 379.

zepisování sněmů by mu mělo býti oznamováno a všichni poddaní zde u dvora i jinde měli by mu býti povinni poslušností. O dluzích by se měl při jednání příštím smluviti způsob, jak by je na sebe vzali král a stavové.[1])

Za těchto podmínek byla úloha, kterou převzal Zúñiga, velice těžká, a Zúñiga sám příliš nepospíchal, aby se jí zhostil. Podle jeho listu králi Filipovi lze souditi, že se brzy odebral ke králi, že však jeho první audience skončila jenom všeobecnými slovy. Přesné znění císařových článků odevzdal Zúñiga králi Matyášovi teprve 19. května. Články ty se zachovaly mezi ostatními akty kanceláře Matyášovy, mají přesné datum v nápisu: „Was der spänische orator im namen der kaiserlichen Mt bei der königlichen Mt den 19. Mai 1611 vorgebracht.“ A tergo mají poznamenáno Khleslovou rukou: „Artikl, so die spänische potschaft den 19. dis umb 3 uhr ir Mt füerbracht, so alsbald beratschlagt worden.“[2]) Zúñiga sám ve svém listu neudává datum, kdy články králi odevzdal, a zprávy vyslanců mohučského a saských, nejvíce touto misí zaujatých, také nedávají uspokojující odpověď. Brömser se ani neshoduje se Zúñigou v datu jeho povolání císařem, jež udává o den později, a Gerstenberg a Lüttichau v depeši ze dne 18. května nevědí o prostředkování Zúñigově ještě nic jistého a v depeši ze dne 19. května praví jen, že prý Zúñiga o článcích císařových s králem jedná, ale zlobí se, že to jde tak ospale a pomalu, že to sotva bude hotovo do pondělí svatodušního, na kdy je korunování určeno.[3])

Články, které Zúñiga předložil králi, částečně souhlasí s dobrým zdáním vévody brunšvického, jako při požadavcích týkajících se titulu, vlády z císařovy plné moci, arci bez

---

[1]) Dobré zdání vévody brunšvického o císařových článcích, napsané pro poradu tajné rady konanou 15. května, viz v Sněmech českých XV, II, č. 383.

[2]) Články císařovy Zúñigou předložené králi Matyášovi viz v Sněmech českých XV, II, č. 432.

[3]) Obě citované depeše saských vyslanců kurfirstu saskému viz tamže, č. 420 a č. 434, zprávu Brömserovu viz v jeho týdenním protokolu tamže č. 387.

podrobností udaných vévodou, zvýšení deputátu, donací, částečně se od něho různí. Články navržené vévodou byly patrně v tajné radě definitivně redigovány. Co se týče reversu, žádá se nyní, aby císař vůbec nemusil vydati revers, a kdyby se k tomu přece odhodlal, aby v něm byla klausule, že revers nemá býti na újmu práv domu rakouského. Pokud jde o residenci, žádá se úplná volnost pobytu v zemi i mimo zemi. Co se týče panství, navrhuje se nyní, aby císař svých panství vůbec sám užíval a byl jejich vlastníkem. O dluzích se stanoví stručně, že je má platiti král, jakožto nástupce. Propuštění císařových radů je vyžadováno stručně a bez rozdílu. Přidány byly články tyto: Král nemá vstupovati v žádné konfederace proti císaři nebo Říši. Císař může solicitovati u arciknížat odstoupení Tyrolska. Císaři se má dáti rekompensace z Uher a zemí postoupených. Má se jednati o satisfakci, kterou má král dáti arciknížeti Albertovi, aniž by císař dal náhradu.[1])

Král nechtěl sám odpověděti na tyto články a povolal 20. května několik osob z českých stavů, jimž je předložil. Král jim při tom oznámil, že císař chce míti články ty vyřízeny ještě před korunováním.[2]) Protože věc spěchala, stala se ještě téhož dne předmětem jednání sněmovního. Čeští stavové napsali o článcích ještě 20. května své dobré zdání a dali je k posouzení také vyslaným druhých zemí. Čeští stavové učinili především námitku proti formě vládnutí z plné moci císařovy, protože je to novota, která je jim na pováženou. O reversu uznali za slušné, aby byl vydán, jako se to stalo Moravanům, a to bez klausule o domu rakouském, protože by to budoucně mohlo býti na závadu svobodné volbě. Úpravu dluhů ponechali na králi Matyášovi s doporučením, že by měly býti také druhé země požádány o příspěvek. Otázku residence odkázali také králi a uznali, že císaři nemohou brániti v příjezdu a odjezdu, jen aby to bylo

[1]) Zde jde o rekompensaci arciknížeti Albertovi (Albrechtovi), místodržícímu v Nizozemí, za jeho nárok na Tyrolsko.

[2]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 20. května v Sněmech českých XV, II, č. 437.

bez nebezpečí stavů. O panstvích, o donacích a o zatčených radách zůstali při svém dřívějším zamítavém stanovisku. Doporučovali oběma bratřím, aby spíše pečovali o zachování lásky a svornosti než o konfederace. O posledních třech článcích odpověděli, že se týkají jen krále.[1])

Dobré zdání slezských vyslaných je císařovým požadavkům příznivější než dobré zdání českých stavů. Při bodu o residenci zdůrazňuje císařovu reputaci, aby to nevypadalo, jako by chtěli císaře míti zavřena; připomíná při tom, že král je vasalem římského císaře. Mnohé věci ponechává slezské votum na králi Matyášovi. Dobré zdání hornolužických vyslaných je celkem bezvýrazné a celkem se přimyká k votu českých stavů. Při článku o dluzích jim kladou na srdce Horní Lužici. Dolnolužické dobré zdání se nezachovalo.

Než byla vota stavů českých a vyslaných slezských a lužických hotova a uvážena, ztráceli všichni účastnění činitelé trpělivost, jak pozorujeme z jejich depeší a akt. Zúñiga dosud marně urgoval krále Matyáše o odpověď, která by se srovnávala s důstojností císařovou. V tom byl se Zúñigou zajedno nuncius u dvora císařského, který už dříve naléhal na krále, aby dal císaři slušnou satisfakci.[2]) Termín korunování se už kvapem blížil a vyřízeno nebylo dosud nic, ani stavové nebyli dosud zproštěni přísahy, ač na to již delší dobu naléhali. Dne 19. května žádali stavové čeští lantkrabí z Leuchtenberka, aby u císaře usiloval, aby tak učinil pozítří.[3]) Den poté, 20. května, podali čeští stavové císaři spis, v němž jej, jak saští vyslanci slyšeli od Mollarta a Barvitia, bouřlivě a téměř vzdorně žádali, aby je zprostil přísahy; k své prosbě přidali hrozivě, jestliže se to okamžitě nestane, že má zítra

[1]) Dobré zdání českých stavů ze dne 20. května i dobré zdání slezských vyslaných viz tamže č. 439. Dobré zdání hornolužické a zprávy konečné relace slezských a hornolužických vyslaných viz tamže, úvod st. LXXXVIII a st. CX—CXII.

[2]) Viz depeši nuncia Salvagga státnímu sekretáři kurie ze dne 16. května v Sněmech českých XV, II, č. 397.

[3]) Viz zprávu vídeňského diaria ze dne 19. května tamže č. 426.

býti něco jiného předsevzato. Poněvadž tento spis byl, jak tajní radové pravili Sasům, zcela bez formy a protože prý bylo do něho vsunuto mnoho nepřístojných věcí, vyžádal jej nejvyšší kancléř, který jej přece podepsal, zpět. Císař dal stavům odpověděti, že mu je na pováženou dáti jim v něčem rozhodnutí, dokud nepřišlo od krále Matyáše vyjádření na články, které mu byly odevzdány. Prozatím se s tím prý stavové spokojili.[1])

Císař byl velmi přestrašen chováním českých stavů, kteří druhého dne projevovali stejnou odhodlanost jako včera, a povolal 21. května kurfirtské vyslance, kteří, když přišli nahorů, dostali zprávu, že král Matyáš se ještě nerozhodl a že španělský orator je ještě u něho. Bylo to již po třetí, co Zúñiga v těchto věcech vážil cestu ke králi. Konečně se ho dočkali s odpovědí, kterou král dával císaři na jeho abdikační podmínky. Zúñiga přinesl odpověď do tajné rady, a tajní radové po přečtení ji odevzdali kurfirstským vyslancům, kteří ji přečtli za přítomnosti Minckwitzovy, Wackerovy a Barvitiovy. Vyslanci nebyli s obsahem královy odpovědi spokojeni a ztratili veškerou naději ve zdárné jednání.[2])

Odpověď králova skutečně mnoho naděje nevzbuzovala. Král Matyáš v odpovědi dané Zúñigovi ujišťuje sice císaře bratrskými ohledy, ale při vyřizování jednotlivých bodů to nedává příliš najevo. Negativní odpověď na požadavek týkající se vlády z plné moci císařovy svaluje na české stavy, kteří prý za nic k tomu nepřistoupí, jsouce roztrpčeni špatnou vládou císařovou; také proto ne, že se to nežádalo od druhých zemí. Požadavek svobodného přijíždění a odjíždění vyřizuje král za svou osobu příznivě. Nechtěl prý nikdy pokládati císaře za zajatce, nýbrž chce v něm respektovati svého staršího bratra, pokud tento bratr žije v míru a nedá

[1]) Viz depeši saských vyslanců kurfirstovi saskému ze dne 20. května tamže č. 444.

[2]) Nejpodrobněji píše o těchto věcech Brömser, který byl též účasten jednání, ve svém týdenním protokole; viz v Sněmech českých XV, II, č. 387, zprávu k 21. květnu. Zúñiga sám v listě výše uvedeném králi Filipovi o těchto podrobnostech nevypravuje.

se sváděti od zlých lidí. Ale tento bod se prý hlavně týká stavů, kteří jsou nedůvěřiví a chtějí býti ve svém království zajištěni; nebudou však bråniti císaři navštěvovati říšské sněmy a zastávat císařský úřad. Co se týče reversu, odpovídá král, jako by šlo o revers, který sám má dáti stavům, a ne o revers, který má vydati císař při abdikaci a jehož vydání se vzpírá. Snad je tato nejasnost úmyslná, neboť král sám viděl, kam směřuje snaha českých stavů, aby z reversu císařova byla vynechána klausule o právech domu rakouského. Proto snad král zdůrazňuje, že by i revers od něho žádaný byl dynastii na škodu, protože prý by stavové činili obtíže starým smlouvám sjednaným s dynastií a usilovali o svobodnou volbu krále. Při článku o ročním deputátu císařově zachoval se král dosti uznale a zvýšil jej na 200.000 tolarů,[1]) předeslav ovšem nářky, že země jsou vyčerpány, že císař zadržel pomoci na hranice, že král neměl dosud z odstoupených zemí ani haléře a že nadělal za několik tisíc zl. dluhů. Král prý to učinil z lásky bratrské a chce prý i dále na císaře pamatovati, avšak císař se má vzdáti dalších rekompensací. O residenci praví král, že nechce císaře zapuditi z jeho sídla, chce tam jen míti pro sebe a pro svou budoucí choť byt a chce hradem disponovati. Není mu proti mysli, aby tam císař zůstal nějaký čas, a navrhuje, aby se po půl roce o tom znova smluvili. Pokud jde o Tyrolsko, zůstává král při své resignaci, a pokud jde o arciknížete Alberta, zůstává při prohlášení, které mu král dal. Co se týče konfederací proti císaři a Říši, prohlašuje král, že na ně nepomýšlí, leč by císař dal příčinu, aby se král musil brániti. O zatčených radách namítá král, že byli uvězněni stavy, ale slibuje, že se

[1]) Gindely, Rudolf II., II, st. 289, přisuzuje zvýšení deputátu císařova českým stavům; tomu není tak, neboť čeští stavové to ponechali na rozhodnutí králi Matyášovi. Gindely udává summu 300.000 tolarů, avšak odpověď Matyášova Rudolfovi má jen 200.000 tolarů. Také nunciové, saští vyslanci Bodenius a j. (viz Sněmy české XV, II, č. 456, č. 475, č. 485 a č. 486), udávají jen 200.000 tolarů nebo zlatých. Zúñiga počítá summu na scudy a udává zvýšení z 80.000 na 120.000 scudů. Gindelyho počítání na trojnásobek, ze 100.000 na 300.000, je tedy i podle Zúñigy nemožné.

má po výslechu učiniti císaři zadost podle stavu věcí. Pokud jde o panství, dluhy a donativy, ponechává to král v souhlasu se stavy, kteří jsou na tom nejvíce interesováni, při předešlém prohlášení; donativy má císař specifikovati a mají býti jen čtyři; bude-li král moci vzíti je na sebe, chce to učiniti císaři ke cti, pokud jde o osoby nezúčastněné při pasovském vpádu a zasloužilé Čechy. Na konci položil král podmínky svých nevydatných nabídek. Podmínky ty zní takto: 1. Císař doporučí krále kurfirstům při nynějším jejich sjezdu, 2. uspíší podle možnosti podpory z Říše na hranice, 3. dá králi truhlici se všemi listinami, smlouvami a privilegiemi v originále, kterou dal vzíti z vídeňského ‚schatzgewölbe',4. uspokojí osoby, které bydlí v zemích králi odstoupených a které byly císařem odkázány na pomoci z Říše, a 5. tak zajistí provedení této smlouvy, aby opravdovost byla každému patrna.[1])

Král byl přesvědčen, že touto odpovědí činí císaři ústupky, že povoluje nátlaku španělského residenta i papežských nunciů a že činí koncese k vůli Říši. Král se holedbal ve své rozmluvě s nunciem na svém dvoře, že učinil, co bylo na něm, jako zvětšení roční pense ze 100.000 na 200.000 tolarů a dovolení, aby císař zůstal ve své residenci anebo aby mohl odjeti z Prahy; to druhé, jako titul při expedici listin a postoupení nějakého panství v království, že je v moci stavů. Nuncius Marra doufal, že císař bude spokojen.[2]) Padavin už před týdnem vyslovil mínění, že král Matyáš zvýší císaři deputát na 200.000 tolarů a bude chtíti, aby zůstal v Praze, a to proto, aby si usnadnil získání koruny římské u kurfirstů, kteří budou svoláni na sjezd.[3]). Patrně se obával špatného dojmu, jaký by učinil v Říši odjezd císařův.

Viděli jsme, že tajná rada a kurfirstští vyslanci nebyli tak

---

[1]) Odpověď krále Matyáše císaři Rudolfovi ze dne 21. května viz zkráceně v Briefe u.Akten IX, č. 194, st. 466—467, pozn. 1, a v Sněmech českých XV, II, č. 463.

[2]) Viz depeši nuncia Marry státnímu sekretáři kurie ze dne 23. května v Sněmech českých XV, II, č. 486.

[3]) Depeši Padavinovu dožovi benátskému ze dne 16. května viz tamže č. 401.

spokojeni s královou odpovědí na císařovy požadavky. Porady o ní byly konány 21. května dopoledne i odpoledne za nálady velmi stísněné. Odpoledne se sešli na hradě vyslanci kurfirsta saského i mohučského, vévoda brunšvický, lantkrabí z Leuchtenberka, Mollart, Barvitius, Wacker a Hertel; dostavil se k nim také Zúñiga. Byli pohromadě několik hodin, ale nebylo jim od císaře nic vzkázáno. Tu se konečně mohučský vyslanec Brömser na radu Zúñigovu a druhých přítomných obrátil na Barvitia, že čas zbytečně ubíhá, neboť zatím stavové začali zase bouřlivě vymáhati propuštění z přísahy, vypravivše odpoledne třikrát deputace, nejdříve o třech, pak o osmi osobách. Barvitius dal přítomným státníkům a radům na srozuměnou, že císař je ve velkém sále a — že si nepřeje býti obtěžován. Toto chování jim bylo zajisté v tomto okamžiku trochu podivné, ‚fast fremd vorkommen', jak se vyslovuje Brömser, ale jím se projevil Rudolf v celé své podstatě; tak jednal v nejhorších chvílích života vždy. Protože bylo periculum in mora, odhodlali se vyslanci saští a vyslanec mohučský dáti lantkrabímu z Leuchtenberka, Mollartovi a Barvitiovi dobré zdání o spisu, který od krále přinesl Zúñiga, a požádali je, aby se chopili těch věcí, aby se císaři a jim všem nestala nějaká potupa. Dali jim na pováženou, že se prý rozumnými důvody ani u krále ani u českých stavů nic nepořídí a že další odklady korunování a propuštění z přísahy jsou nejen zbytečné, nýbrž i vlastní osobě císařově nebezpečné. Pronesli tedy své mínění, že by císař měl učiniti resoluci tohoto obsahu: Že choval naději, že král a stavové nebudou na korunování a na propuštění z povinnosti naléhati, dokud nebudou vyřízeny jeho články. Když však pozoroval bouřlivost stavů,[1]) že to musil, pokud jde o korunování a pro-

[1]) Padavin vypravuje v depeši dožovi benátskému ze dne 23. května, že stavové ve velkém počtu chodili po tři dny k císařovým komnatám a silným hlasem a s protestováním žádali za zproštění přísahy. Viz Sněmy české XV, II, č. 487. Medici (tamže č. 488) v depeši velkovévodovi toskanskému ze dne 23. května tvrdí, že stavové žádající zproštění přísahy dostali audienci a že byli pevní; to bylo 21. května.

puštění, poručiti Bohu; že je podepíše a že korunování nechá vykonati, ale že si vyhrazuje další jednání s králem o ostatních článcích. Vévoda brunšvický i druzí přítomní to podle Brömserova protokolu všichni schválili a lantkrabí z Leuchtenberka ještě k tomu přidal, aby zatím císař a jeho dvůr měli jako dosud slušné zaopatření, požívali také respektu a byli v bezpečnosti. Tento dodatek byl také všeobecně schválen a nyní nezbývalo než o tom referovati císaři.[1])

To bylo ovšem úkolem Zúñigovým, který měl v rukou odpověď královu. Zúñiga byl konečně předpuštěn k císaři, aby se zhostil svého nesnadného úkolu. Císař mu připadal velmi změněn od minulé audience a jakoby bez sebe.[2]) Ačkoliv mu přednesl body královy odpovědi, neposlouchal prý a jen pravil, aby se odložila korunovace. Když mu Zúñiga odpověděl, že je už přesně stanovena za dva dny a že není možno ji odložiti, pravil císař opět, aby se Zúñiga pokusil krále o to požádati, a dodal, že by zahynul, kdyby dal souhlas a kdyby tomu tak bylo. Tato slova prý císař pronesl s jistým druhem smíchu a trval na tom čtyřikrát nebo pětkrát takovým způsobem, že Zúñiga uznal za nutné vrátiti se ke králi. To byl smích šílenství, o němž se zmiňuje Zúñiga, který tak náhle skreslil Rudolfovu tvář. Císař se tak zhrozil pohledu na blízký a neodvratný pád své moci, na níž lpěl celou silou své duše, že zalekl svým výrazem i rozvážného Zúñigu. V takových chvílích byl císař ledačehos schopen a nebylo radno mu odporovati. Proto Zúñiga raději odešel, než aby snad vystavil urážce autoritu katolického Veličenstva, jež zastupoval.

Král Matyáš, když se k němu Zúñiga vrátil s přáním císařovým, nechtěl žádným způsobem přistoupiti na odklad, ale měl za dobré, aby jej Zúñiga u císaře omluvil se všemi možnými komplimenty.[3])

---

[1]) Viz Brömserův týdenní protokol, zprávu ke dni 21. května v Sněmech českých XV, II, č. 387.

[2]) V originále stojí: „como fuera de si“.

[3]) Viz citovaný list Zúñigův králi Filipovi ze dne 25. května. Dále v něm Zúñiga referuje králi příliš stručně o tomto jednání, které lépe

Zatím povolal císař, poděšený naléháním stavů na zproštění přísahy, vévodu brunšvického, vyslance mohučského a vyslance saské, aby vyslechl jejich rady.[1]) Vévoda brunšvický i vyslanci kurfirstští přednesli mu své obavy a dobré zdání, které bylo již výše uvedeno. Císař konečně se podrobil, jen namítal, že neví, zdali se stavové dohodli s králem o článcích, které mu předložili. Z těchto slov tryská poslední paprsek naděje, že jednání krále Matyáše se stavy českými, které právě 21. května bylo velmi tuhé, dopadne pro krále nepříznivě. Kdyby prý císař stavy nyní propustil, nebyli by v ničí povinnosti. Proto žádal, aby se vyslanci dříve dotázali krále Matyáše. Chtěli tak, jak Brömser vypravuje, již učiniti, když jim tu napadlo, že by jejich pánové toto jednání asi neschválili. Kdyby prý šli ke králi a dověděli se od něho, že se se stavy srovnal, a oznámili mu poté, že korunování a zproštění přísahy je povoleno, mohlo by to vypadati, jako by tento průběh schvalovali, a oni přece vědí, že císař chce jimi podati Říši zprávu, že byl k těmto věcem donucen. Mezi těmito rozpaky přineslo několik českých stavů a hlavně Václav Vchynský zprávu, že král a čeští stavové se dohodli; zamýšleného poselství tedy nebylo třeba. Když poté mezi tajnými radami a kurfirstskými vyslanci vzniklo nedorozumění o dalších krocích a když vyslanci pozorovali, že se tajní radové dávají na ústup, chtějíce na ně svaliti odpovědnost, prohlásili na dobré zdání vévody brunšvického, že už nevědí, co by měli připomenouti, a odešli z hradu; bylo to již mezi pátou a šestou hodinou večerní.

V těchto nesnázích císař zjihl, a když se k němu vrátil španělský vyslanec se slušnou sice, ale odmítavou odpovědí krále Matyáše, smířil se s tím a dal po vyslanci králi oznámiti, že císař, byv donucen, svoluje k zproštění přísahy

---

osvětlují zprávy Brömserovy, depeše nuncia na dvoře císařském a depeše Mediciho.

[1]) Viz citovaný protokol Brömserův a depeši nuncia na dvoře císařském státnímu sekretáři kurie ze dne 23. května v Sněmech českých XV, II, č. 485. Nuncius praví v ní o císaři: „Et l'Imperatore stava perplesso.“

českých stavů a ke korunování královu dne 23. května. Učinil si podmínku, že články nevyřízené se projednají po korunování a že zatím císař bude náležitě respektován a že se jemu a jeho dvoru a služebnictvu dostane náležité sustentace; při tom ani na své koně nezapomněl.[1]) Král podmínky císařovy přijal a vzkázal císaři své díky. Pokud jde o sustentaci, tvrdí nuncius Salvaggo i Medici, že král vzkázal císaři, že by nejen mu nechal, čeho potřebuje k důstojnému živobytí, ale že by mu dal i ze svého, kdyby bylo zapotřebí.[2])

Jak z těchto a jiných zpráv je viděti, rozhodl se císař propustiti stavy české ještě téhož dne[3]) z povinnosti, ale dal propouštěcí list datovati teprve dnem korunování Matyášova, 23. květnem.

Narrace propouštěcího listu stručně rekapituluje, jak císař rozepsal generální sněm a jak svou proposicí uvedl stavům ve známost povolení své a svou žádost, aby korunovali krále Matyáše. Stavové se prý podle této proposice s císařem na tom snesli, aby král Matyáš byl v pondělí svatodušní korunován na království České podle starobylého obyčeje, a požádali císaře ‚ve vší poníženosti', aby je propustil z povinnosti a poddanosti. Předeslav tento úvod, tak málo souhlasící s tragickou skutečností, prohlašuje císař, že milostivě povolil ponížené prosbě stavů pro uvarování mnohých budoucích nesnází a pro jistší a bezpečnější opatření stavů a celého království, kteréž přes 36 let, ztráviv mezi nimi svá nejlepší léta a měv tu téměř vždycky svou residenci, tak spravoval, že království toto v dlouhém a dobrém pokoji zůstávalo a na možnosti a vzácnosti velice vzrostlo;

---

[1]) Srovn. písemné oznámení ze dne 21. května, které dal císař králi učiniti, v Sněmech českých XV, II, č. 450.

[2]) Viz o těchto věcech vedle uvedeného již listu Zúñigova Filipu III. ze dne 25. května a protokolu Brömserova též depeši Mediciho velkovévodovi toskanskému ze dne 23. května v Sněmech českých XV, II, č. 488; srovn. též zprávu saských vyslanců tamže č. 456, Bodeniovu č. 475, Salvaggovu č. 485, Padavinovu č. 487, Cattaneovu č. 489 a j.

[3]) Tedy 21. května a ne 22. května, jak mylně udává Gindely, Rudolf II., II, st. 290. Král Matyáš to oznamuje 21. května deputovaným radům do Vídně; viz Sněmy české XV, II, č. 454.

propouští tedy všechny tři stavy i j.né obyvatele téhož království ze vší poddanosti, povinnosti a závazků, kterýmiž k němu jakožto králi českému byli vázáni, takže mu nyní i na budoucí časy ničímž povinni a zavázáni býti nemají.[1])

Listina tato zprošťuje české stavy poddanské povinnosti bez podmínky. Podmínka, kterou k svému rozhodnutí císař při jednání s králem Matyášem připojil, byla sice nepříjemná králi, avšak nevázala české stavy, jak zřejmě vyplývá ze stylisace abdikační listiny. Rudolf jejím vydáním přestává býti definitivně panujícím králem českým. Jako Čechy, propustil císař také Slezany a Lužičany, což učinil 23. května, v den korunování Matyášova. Propouštěcí listy jim určené byly sice datovány již 22. květnem, ale byly slezským a lužickým vyslaným vydány teprve 26. a 28. května.[2]) Slezským vyslaným se dostalo při tom zvláštním dekretem výtky, že učinili více, než měli v rozkazu, t. j. v instrukci dané jim knížaty a stavy slezskými, a že císaře k propuštění z povinnosti přinutili insolencí, vyhrožováním a despektem. Oba listy byly dány slezským vyslaným 28. května vévodou brunšvickým, týmž vévodou, který se tolik namáhal, aby udržel slezské poselstvo ve věrnosti císaři. Snad právě proto přinesl Slezanům od císaře tak špatné vysvědčení. Slezští vyslaní ovšem protestovali proti tomu a žádali vévodu brunšvického, aby se postaral u císaře, aby takový dekret byl zrušen, což se jim podařilo; použili k tomu příležitosti, která se jim brzy naskytla, když je císař upomínal po témž vévodovi o donativ.[3]) Také již dříve, a to v den korunovační, měli Slezané a Lužičané se zproštěním potíže. Alespoň Megerle ve svém diariu tvrdí, že se korunování proto tak

[1]) Propouštěcí list Rudolfův českým stavům datovaný 23. květnem viz v Sněmech českých XV, II, č. 481.

[2]) Viz zprávy konečných relací slezských a hornolužických tamže v úvodu st. LXXXIX a st. CXIII. Propouštěcí listiny Rudolfovy knížatům a stavům slezským a stavům hornolužickým ze dne 22. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 467 a č. 468.

[3]) Viz tamže úvod st. LXXXIX—XC. Gindely, Rudolf II., II, st. 290—291 nesprávně tvrdí, že císař Slezany a Lužičany propustil z přísahy 24. května.

zdrželo, že Slezané a Lužičané byli od císaře příliš pomalu propouštěni z přísahy. Megerle k tomu dodává, že zároveň žádali revers od krále Matyáše, ale protože již bylo pozdě, že byl takový revers odložen.[1]) Šlo jim o reversy, kterými se měl král zavázati, že ještě před holdováním potvrdí jejich práva a privilegie.[2])

Ještě jiného zklamání se dostalo slezským a lužickým vyslaným v den korunovační. Domnívali se, že budou přizváni do sněmu k proklamaci nového krále a k závěrku sněmu, a byli velmi zaraženi, že se tak nestalo. Hned to vytkli českým stavům, ale Čechové se jim omluvili, že není zvykem, aby k tomu byly inkorporované země zvány, a že u toho moravští vyslaní také nebyli.[3]) Různost hlediska českých stavů na akt korunovační a hlediska zástupců druhých zemí jest zde vyslovena velmi zřetelně. Čechové korunování krále českého pokládali za svou věc.

Akt korunovační provedli stavové čeští sami a pokládali jej za závazný pro všechny země. Po závěrku sněmu se odebrali s nejvyšším purkrabím království Českého v čele do obydlí králova na Hradčanech, kde mu nejvyšší purkrabí, poděkovav za podepsání reversu a projeviv naději v jeho plnění, oznámil, že ho stavové čeští zvolili králem českým a že ho chtějí také korunovati. Král jim poděkoval a slíbil, že chce skutečně plniti, k čemu se reversem zavázal, a že se jim chce i mnohými jinými milostmi odměňovati. Z obydlí králova šli stavové do chrámu sv. Víta, připravili, co je ke korunování potřebné, a vrátili se zase pro krále, aby jej doprovodili do kostela. Král vykonal tuto kratičkou cestu koňmo, jsa oděn v zelený aksamitový oblek po uhersku. V kostele již

---

[1]) Zprávu Megerlovu ke dni 23. května viz v Sněmech českých XV, II, č. 480.

[2]) Reversy ty se zachovaly v nevypravených originálech a jsou datovány 22. květnem, králem podepsány nebyly; viz v Sněmech českých XV, II, č. 469—č. 471. Prozatím bylo Slezanům a Lužičanům čekati, až král Matyáš přijede do jejich zemí, aby od nich přijal slib poslušnosti.

[3]) Viz uvedenou relaci slezských a hornolužických vyslaných st. LXXXIX. a st. XCII.

byli všickni účastníci korunovační slavnosti, veškerý klerus s biskupy, preláty, opaty, probošty, kanovníky kostela pražského atd., blíže vchodu stáli nejvyšší úředníci království Českého, přede dveřmi chrámovými očekávali krále, který přijel slavnostně doprovázen, nuncius jeho dvora Placido Marra, španělský resident Zúñiga a toskanský vyslanec Medici. Král byl uveden nejdříve do kaple svatováclavské, kde byl oděn královským rouchem; poté přišli pro něj církevní hodnostáři s biskupem olomouckým kardinálem Dietrichštejnem[1]) v čele, který byl místo nemocného arcibiskupa pražského určen k provedení korunovačního obřadu. Mezi asistujícími biskupy byl ovšem též vídeňský biskup Khlesl. Král byl veden s velkou pompou k hlavnímu oltáři; průvod se konal za zvuku trub a bubnů, zahájen byl kněžstvem, jehož řady zakončil kardinál Dietrichštejn. Před králem byly nejvyššími úředníky zemskými a dědičnými hodnostáři království Českého neseny korunovační klenoty a symboly: dva pecny chleba, jeden pozlacený a druhý postříbřený, dva soudky vína, rovněž tak vyzdobené, žezlo, jablko, koruna, hůlka černá královská, karkule červená pod korunu a meč sv. Václava, které byly položeny na oltář nebo vedle oltáře na stůl.

Před oltářem byly připraveny stolice pro krále a pro církevní hodnostáře, v kostele byly postaveny tribuny pro české stavy, posly zemí inkorporovaných a zvané hosty, mezi nimiž bylo mnoho šlechtických dam v nádherných úborech. Mezi hosty vynikal biskup vratislavský arcikníže Karel. Všechno bylo potaženo červeným a bílým suknem.

Korunovační obřady před hlavním oltářem řídil kardinál Dietrichštejn. Skládaly se z mnoha modliteb, žehnání, litanií, formulek a slibů, které ve svém díle o korunování Matyášově

---

[1]) Kardinál Dietrichštejn přijel do Prahy již 13. května, aby provedl korunování. Viz zprávu diaria Megerlova z téhož dne v Sněmech českých XV, II, č. 358. Viz též zprávu Padavinovu ze dne 16. května tamže č. 402 a j. O neschopnosti arcibiskupa pražského viz mimo jiné zprávu nuncia Salvaggy ze dne 16. května tamže č. 397; pozn. 2. a zprávu Cattaneovu ze dne 16. května tamže č. 404.

nejpodrobněji popsal Jiřík Závěta ze Závětic.[1]) Po litaniích učinil kardinál ke králi dotazy, zda chce víru katolickou zachovávati a zda chce království spravedlivě spravovati, a ty byly zodpověděny králem kladně. Teprve po třetí hodině byla po dispensaci dané kardinálem začata mše. Po dokonání epištoly poklekl král k oltáři a tu na evangelium, držené kardinálem, učinil stavům přísahu, jejíž formuli mu nejvyšší purkrabí předčítal ze Zřízení zemského a kterou král po něm opakoval. Kdežto dřívější obřady byly latinské, vykonána byla tato přísaha jazykem českým. Po tomto slibu byl král za mnohých modliteb pomazán kardinálem na pravé ruce, na prsou a na zádech. Po skončení těchto modliteb král povstal a nejvyšší dědičný maršálek království Českého Pertolt Bohubud z Lipého podal kardinálovi meč sv. Václava, který byl nyní králi připásán. Poté byly králi s oltáře podány prsten, žezlo a jablko; žezlo mu bylo dáno do pravé a jablko do levé ruky. Když tak král stál v majestátu královském, vznesl nejvyšší purkrabí království Českého k přítomným stavům hlasitý dotaz českým jazykem, jest-li jejich dovolení, aby král Matyáš, jehož na sněmě za krále vyhlásili, byl korunován. Dotaz byl učiněn třikrát a po něm zaznělo třikrát z řad stavů: „Jest". Po tomto svolení podal nejvyšší purkrabí kardinálovi korunu a kardinál ji vložil králi na hlavu. Korunovaný král byl nyní veden za oltář, kde mu byl setřen

---

[1]) Korunování J. Mti Matyáše krále uherského etc. toho jména Druhého na království České léta Páně MDCXI v pondělí svatodušní na hradě Pražském v kostele sv. Víta šťastně vykonané, sepsané a vydané od Jiříka Závěty z Závětic. Na konci knihy, k níž je přidán seznam českých panovníků s historickým přehledem, stojí: Vytištěno v Starém městě Pražském v impresí šumanské 8⁰, s. d., fol. A I - P IIII. Na titulním listu knihy je znak zemí koruny České, a na jeho druhé straně je podobizna krále Matyáše. Mezi nápisy kolem znaku zemí českých je též tento verš:

Lve, orlové, vole i městské zdi,
z Matyáše krále plesejte vždy.

Ze současných popisů viz hlavně v Sněmech českých XV, II, č. 491 a v úvodu tamže st. XLV—XLVII; dále viz popis Megerlův tamže č. 480, popis Mediciho č. 488 a j.

olej a upraven šat, a pak přiveden k stolci královskému. Kardinál zazpíval Te deum a hudba, zpěv, fanfáry a bubny zakončily vlastní obřad korunovační. Při následující části mše přijal král svátost oltářní. Poté nejvyšší purkrabí vyzval stavy, aby vykonali králi přísahu pozdvižením dvou prstů. Nejvyšší úředníci a přítomní stavové šli po pořádku, každý zvláště, ke králi a kleknouce na jedno koleno, kladli dva prsty na korunu. Po přísaze pasoval král dva mladé české šlechtice na rytíře ‚zerzavým' mečem sv. Václava.

Nechyběla na konci ani střelba děl rozestavených na Petříně a střelba mušket praporců rozestavených na hradě i na Hradčanech, které spustily palbu na znamení dané velikým zvonem na věži dómu, jejž i druhé zvony doprovázely. Očitý svědek vypravuje, že z toho byl hřmot tak veliký, ‚že i kolečka z voken v kostele padaly'.[1])

Po skončení obřadů se šlo k hostině do soudné světnice, po cestě byly mezi lid rozhazovány mince menší zlaté a větší stříbrné. Na stříbrných byla na jedné straně vyobrazena koruna a pod ní byl nápis: „Matthias II. D. G. Hungariae rex, coronat. in regem Bohemiae an. 1611 die 23. Maii", na druhé straně byl vyobrazen čáp držící v zobáku hada a nápis: „Salutem ex inimicis nostris". Na zlatých mincích byl pod korunou monogram králův a na jejím rubu nápis: „Coronat. Bohemiae rex 1611".[2]) K hostině se posadil král v královském habitu a s korunou na hlavě, na pravou stranu královu se posadil kardinál Dietrichštejn, nuncius Marra, španělský a toskanský vyslanec, na levou stranu arcikníže Karel, biskup vratislavský; vedle arciknížete Karla stál pan Jan Auštěcký, dědičný firšnejder, který stavěl jídla, vedle něho seděl Kristián, vévoda lehnický. Dále bylo v soudné světnici připraveno tolik tabulí, kolik je nejvyšších úředníků království Českého, z nichž každý k své tabuli zval hosty. Vyslaní zemí vtělených zde onde seděli promíšeně a také

[1]) Viz popis slavnosti v Sněmech českých XV, II, v úvodu st. XLVI.

[2]) Gindely, Rudolf II., II, st. 296, mluví jen o zlatých mincích a popisuje je nesprávně. Vyobrazení obou mincí je u Závěty ze Závětic na fol. H III verso.

jiní stavové. Hudba, zpěv, přípitky „vivat rex“ pestřily důkladnou práci při jídle a pití. Král prý mnoho nepil a s přísedícími hostmi a pozvanými stavy rozmlouval. Když král vstal od stolu, doprovodili ho stavové do jeho příbytku.

Zatím co bylo na hradě Pražském plno korunovační slávy, vypadala města Pražská, jako by očekávala nepřítele. Na náměstích, křižovatkách, u bran bylo rozestaveno vojsko pěší i jízdné, všude stály stráže, hejtmani a rytmistři projížděli ulicemi, aby dávali pozor na zachování pokoje, brány městské byly zavřeny, na všech silnicích vedoucích z Prahy projížděly jezdecké patroly, nejinak, než jako by se obávaly nepřátelského útoku. Ani víno, ani jiné nápoje nesměly se šenkovati, takže si jeden z českých popisovatelů slavnosti povzdychl: „In summa tak ticho bylo ve všem městě, jako by žádného nebylo“.[1]) Byla to smutná korunovace.

O císaři Rudolfovi, jemuž se zvuky střelby, trub a bubnů zařezávaly bolestně do duše, referuje mohučský vyslanec Brömser svému kurfirstovi, že se choval docela důstojně a statečně. Dal si prý přistrojiti oběd v nejzadnějším velkém sále, aby z hluku slavnosti méně slyšel. Také prý mnozí jiní, které Brömser viděl, vypadali docela smutně, i čeští pánové kromě několika horlivců. Lantkrabí z Leuchtenberka prý hrál s několika jinými v karty ‚a la primiera‘. Císař dal kurfirstským vyslancům toho dne vystrojiti hostinu u dvora, ale přišli k ní jen Barvitius a Mollart. Leuchtenberk a Proškovský, ač byli jimi několikrát vyzváni, se ani nedostavili. Vyslanci kurfiřští a vévoda brunšvický se neúčastnili na výslovné přání císařovo slavnosti korunovační, protože by se to bylo mohlo vykládati, že korunování schvalují. Rovněž tak se slavnosti stranili vyslanci z Branibor a z Pfalcneuburka, z čehož prý měl císař radost,[2]) a ovšem i tajní radové císařovi.

Tak skončil dlouholetý zápas o českou korunu mezi císa-

[1]) Viz v Sněmech českých XV, II, v úvodě st. XLVII.

[2]) Srovn. Brömserův týdenní protokol, zprávu k 23. květnu, tamže č. 478, zprávu saských vyslanců a vyslance bavorského z téhož dne tamže č. 483 a č. 484.

řem Rudolfem a králem Matyášem. Čáp korunovační mince pozřel hada a Matyáš nalezl spásu z potření svých nepřátel. Ani vkus ani ušlechtilost nemluví z tohoto kousku stříbra, neboť oním nepřítelem a oním hadem mince byl míněn vlastní bratr.

BIBLIOGRAFIE CITOVANÉ LITERATURY.

Allen J. W.: A history of political thought in the sixteenth century. — London 1928.

Balbín Bohuslav: „Epitome historica rerum bohemicarum." - Pragae 1677.

Bibl Viktor: Maxmilian II. der rätselhafte Kaiser. — Avalun-Verlag. Hellerau bei Dresden 1929.

Borovička Josef: Pád Želinského. — ČČH XXVIII. — V Praze 1922.

Brandi Karl: Gegenreformation und Religionskriege. — Erich Marcks: Deutsche Geschichte II. Leipzig 1928.

Březan Václav: Život Petra Voka z Rosenberka. — K tisku upravil Fr. Mareš. — V Praze 1880.

Denis Arnošt: Konec samostatnosti české. — Přel. Jindřich Vančura. — V Praze 1909.

Dilthey Wilhelm: Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation (Gesammelte Schriften II. B). — Leipzig-Berlin 1921.

Dvorský František: Dopisy Karla st. z Žerotína 1591—1610. — Archiv Český XXVII. — V Praze 1904.

Dvorský František: Příjezd Matyáše II. do Prahy roku 1611. — Pam. Archeolog. VII. Praha 1868.

Dvořák Max: Proces Jiřího z Lobkovic. — ČČH. II. v Praze 1896.

Dvořák Rudolf: Dějiny Moravy. — (Vlastivěda moravská I.) Brno 1899.

Gindely Antonín: Geschichte der Böhmischen Brüder. — Praha 1862.

Gindely Antonín: Rudolf II. und seine Zeit. — Praha 1863.

Glücklich Julius: Mandát proti Bratřím z 2. září 1602. — Věst. spol. nauk, tř. fil.-hist., roč. 1904.

Glücklich Julius: Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579 až 1619. — V Praze 1908.

Glücklich Julius: O pravomoci dané defensorům 1609. — Praha 1913.

Glücklich Julius: Koncept majestátu a vznik Porovnání. — ČČH XXIII. Praha 1917.

Goll Jaroslav: O slezském majestátě Rudolfa II. — ČČM 1874.

Grünhagen C.: Geschichte Schlesiens II. — Gotha 1886.

Grünhagen C.: Schlesien unter Rudolf II. und der Maiestätbrief. (Zeitschrift des Vereines für Gesch. und Alterthum Schlesiens XX. Breslau 1886.)

Hammer Purgstall J.: Khlesels Leben. — Vídeň 1847.
Hammer-Purgstall Josef: Schreiben des Herzogs Julius von Braunschweig an den Ausschuss der schlesischen Stände, Mai 1611. — Abhandl. der böhm. Gesellsch. der Wissenschaften, V. Folge, 3. Band. V Praze 1845.
Hammer-Purgstall Josef: Schreiben des Kurfürsten von Sachsen an die böhm. Stände. — Abhandl. der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, V. Folge, 3. Band. V Praze 1845.
Hanka Wenzl: Correspondenz zwischen Kaiser Rudolf und demungarischen Könige Mathias etc. — Abh. der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, V. Folge, 4. Band. V Praze 1847.
Hauser Henri: La modernité du XVI. siècle. — Paris 1930.
Holtzmann Robert: Kaiser Maximilian II. bis zu seiner Thronbesteigung. — Berlín 1903.
Hrejsa Ferdinand: Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny. — V Praze 1912.
Huber Alfons: Geschichte Österreichs. 4 Th. — Gotha 1885—1892.
Chlumecky Petr: Carl von Zierotin und seine Zeit. — Brno 1862.
Chroust Anton: Vom Einfall des Passauer Kriegsvolks bis zum Nürnberger Kurfürstentag. — Briefe und Akten IX. Mnichov 1903.
Chytil Karel: Umění v Praze za Rudolfa II. — V Praze 1904.
Jenšovský Bedřich: Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. — V Praze 1913.
Kameníček František: Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru Vídeňského od zemí koruny České. — ČČM roč. 68. Praha 1894.
Kameníček Frant.: Zemské sněmy a sjezdy moravské. 3 díly. — Brno 1900—05.
Konopka Josef: Separační snahy Moravanů na generálním sněmu 1611. V Čas. Mat. mor. 1914.
Krofta Kamil: Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562—1575. — V Praze 1911.
Krofta Kamil: Majestát Rudolfa II. — V Praze 1909.
Krofta Kamil: Sněmy české XI. 1. — Praha 1910.
Kurz Fr.-Czerny A.: Der Einfall des von Kaiser Rudolf II. in Passau angevorbenen Kriegsvolks in Oberösterreich und Böhmen 1610 bis 1611. — Jahresbericht des Museums Francisco-Carolinum. V Linci 1895.
Kybal Vlastimil: Jindřich IV. a Evropa. — V Praze 1911.
Líva Václav: Spiknutí Vchynských proti Rudolfovi II. — Věst. Král. čes. spol. nauk I. 1928.
Mariejol Jean H.: La Reforme et la Ligue.— V E. Lavisse: Histoire de France VI. — Paříž 1904.
Mayer-Löwenschwerdt: Der Aufenthalt der Erzherzoge Rudolf und Ernst in Spanien 1564-1571. — Wien 1927. Akademie der Wiss. philos.-histor. Kl.; Sitzungsberichte 206. Abt. 5.

Mayr K.: Von den Rüstungen Herzog Max. von Bayern bis zum Aufbruch der Passauer. — Briefe und Akten VIII. Mnichov 1908.

Minařík Kliment: Čtrnácte ctihodných mučedníků pražských. — Praha 1911.

Novák J. B.: Gli Italiani di Praga e la presa di Mala Strana nel 1611. — Bolletino dell' Istituto di cultura italiana di Praga anno III. (1925).

Novák J. B.: Jazyková prakse na gen. sněmu 1611. — Pekařův Sborník II. Praha 1930.

Novák J. B.: Sněmy české XV. 1. 2. — V Praze 1917 a 1929.

Oberleitner Karl: Briefe und Aktenstücke zur Geschichte des Passauischen Kriegsvolkes. — Notitzblatt-Beilage Archiv oest. Geschichte. Wien IX. 1859.

Opočenský Hanuš: Zajetí a vyšetřování Františka Tengnagla roku 1611. — Zvl. otisk z Věst. král. spol. nauk. Praha 1910.

Pirenne Henry: Histoire de Belgique IV. — Bruxelles 1927.

Riezler Sigmund: Geschichte Baierns V. — Gotha 1903.

Ritter Moriz: Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation und des dreissigjährigen Krieges. 2 díly. — Stuttgart 1889, 1895.

Ruth Frant.: Kronika královské Prahy. — Praha 1904.

Salaba Josef: Čechy r. 1608 a 1609 a Petr Vok z Rožmberka. — Sborník hist. kroužku „Vlast" XXIII. v Praze 1922.

Schulz Hans: Bericht des Hartwigs von Stitten an Johann Georg von Jägerndorf über eine Unterredung mit Karl von Zierotin. — Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens III. 1899.

Schürer Oskar: Prag — Kultur, Kunst, Geschichte. — Wien-Leipzig 1930.

Skála ze Zhoře Pavel: Historie česká I. — V Praze 1865, vydal K. Tieftrunk.

Slavata Vilém: Paměti. — Vydal J. Jireček. Vídeň 1857—1868.

Sněmy České od léta 1526 až po naši dobu: IV. Praha 1886, *X.* Praha 1900, *XI. 1.* Praha 1910, *XV. 1.* Praha 1917, *XV. 2.* Praha 1929.

Stieve Felix: Abhandlungen, Vorträge und Reden ... — Leipzig 1900.

Stieve Felix: Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs II. — München 1879.

Stieve Felix: Briefe und Akten VIII. v. Mayr K.

Stloukal Karel: Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu XVI. a XVII. věku. — V Praze 1925.

Stloukal Karel: Portret Rudolfa II. z r. 1600. — Pekařův Sborník II. V Praze 1930.

Šimák Josef: Zpráva o příjezdu krále Matyáše do Prahy. — Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy sv. II. Praha 1911.

Tenora Jan: Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608. — V Brně 1917.

Tischer František: Uvedení řádu Kapucínů do Čech okolo roku 1600. — Věst. král. čes. spol. nauk, tř. filos.-histor., roč. 1907. V Praze 1908.
Tomek W. W.: Dějepis města Prahy XII. — V Praze 1901.
Tomek W. W.: Rozepře mezi Rudolfem a Matiášem. ČČM 1856. II.
Troilus Hagiochoranus Nicolaus: De rebus sub Rudolpho et Mathia in Bohemia gestis. — Pragae 1611.
Vojtíšek Václav: Z minulosti naší Prahy. — Praha 1919.
Winter Zikmund: Život církevní v Čechách. 2 díly. — V Praze 1895.
Závěta ze Závětic Jiřík: Akta těch všech věcí, které se zběhly mezi Rudolfem a Matiášem léta 1611. — Pragae 1611.

VÝZKUM ARCHIVNÍ.

Berlín:	Geheimes Staatsarchiv.
Budyšín:	Gersdorf-Weichasche Bücherei.
Domažlice:	Městský archiv.
Drážďany:	Sächsisches Hauptstaatsarchiv.
Hora Kutná:	Městský archiv.
Mnichov:	Bayerisches Hauptstaatsarchiv.
	Geheimes Staatsarchiv.
Neapol:	Archivio di Stato.
Praha:	Archiv hlavního města Prahy.
	Archiv Národního musea.
	Archiv ministerstva vnitra.
	Archiv země České.
	Nostitzská majorátní knihovna.
Třeboň:	Schwarzenberský archiv.
Vídeň:	Haus-, Hof- und Staatsarchiv.
	Staatsarchiv des Innern und der Justiz.
Vratislav:	Staatsarchiv.
Zerbst:	Anhaltisches Staatsarchiv.

JMENNÝ REJSTŘÍK.

JAN BEDŘICH NOVÁK

RUDOLF II. A JEHO PÁD

VYDAL VE 1200 EXEMPLÁŘÍCH JAKOŽTO I. SVAZEK KNIHOVNY SNĚMŮ ČESKÝCH NÁKLADEM ČESKÉHO ZEMSKÉHO VÝBORU ARCHIV ZEMĚ ČESKÉ • DOPROVOZENO 5 OBRAZOVÝMI PŘÍLOHAMI • VYTISKLA KNIHTISKÁRNA Dr. ED. GRÉGR A SYN V PRAZE TYPEM GARAMONDOVÝM • KE 200 VÝTISKŮ PŘIPOJENA JEST ZVLÁŠTNÍ PŘÍLOHA ORIG. LITOGRAFIE MAXE ŠVABINSKÉHO.

k 226

V KOMISI NAKLADATELSTVÍ „SFINX“ (B. JANDA) V PRAZE.